

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA
TOPRAK KAVRAMI VE KAVRAM ALANI**

Sema BAL

DOKTORA TEZİ

**Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN
Ortak Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat ELMALI**

OCAK - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA
TOPRAK KAVRAMI VE KAVRAM ALANI

DOKTORA TEZİ

Sema BAL

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 10/01/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Vildan COŞKUN	Başarılı
Doç. Dr. Hakan AYDEMİR	Başarılı
Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Orhan KAPLAN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ISPARTA	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Sema BAL

10/01/2024

ÖN SÖZ

Toprak kavramını kavram alanıyla birlikte odağına alan bu çalışmada konuşma dili üzerinden zihne ulaşmak ve böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının algı dünyasında toprağın ne anlama geldiğini, nasıl bir yer tuttuğunu, ne öneme sahip olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu maksatla tezin malzemesi, toprak sözlerinin konuşma dilinde doğal olarak kullanıldıkları bağlamlara ulaşmanın mümkün olduğu deşifre ağız metinleri taranarak oluşturulmuştur. Bir doküman analizi olan çalışmada ana kütleyi oluşturmak için derlenen örnekler daha sonra çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla incelenerek ağız konuşurlarının zihinlerindeki çerçeveler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üç bölümden müteşekkil olan tezin ilk bölümünde konuyla ilgili tanımlar verilmiş ve kuramsal çerçeve anlatılmıştır.

İkinci bölüm malzemenin işlendiği ve tespit edilmiş olan çerçevelerin verildiği İnceleme bölümüdür.

Üçüncü bölüm ise malzemeyi oluşturan toprak sözlerinin çerçeveleri dikkate alınarak hazırlanmış olan Toprak Bağlam Sözlüğünden oluşmaktadır.

Geniş bir bakış açısına ulaşmak amacıyla oldukça hacimli bir malzeme işlenerek meydana getirilen bu tezle, konuşma dili üzerinden iz sürülerek ağız konuşurlarının zihinlerindeki toprak algısının aydınlatılmasına çalışılmıştır. Çalışmanın, gelecekte hazırlanması ümit edilen Türkiye Türkçesi ağızları tematik sözlüğünün toprak maddesini oluşturarak literatüre katkı sağlaması, ayrıca dil araştırmacılarınca ülke çapında derlenmiş ağız malzemesinin işlenmesi ve dil bilimsel yöntemlerle incelenmesi bakımlarından da yeni çalışmalar için örnek teşkil etmesi ve teşvik edici olması umulmaktadır.

Bu tezin hazırlanmasında akademik bilgi ve tecrübesiyle her zaman yanımda olan ve insani desteğini de esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Vildan Coşkun'a, yüksek lisansımı bitirdiğim günden doktora tezimi tamamlayana kadar hem Eski Türkçe hem Dil Bilimi alanında kendimi geliştirmem için her daim yardımcı olup yol göstermiş ortak tez danışmanım sayın Prof. Dr. Murat Elmalı'ya içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumu birlikte belirlediğimiz eski danışmanım sayın Dr. Muharrem Öçalan'a birlikte çalıştığımız süredeki desteği için teşekkür ederim.

Hem akademik çalışma tarzını hem de insanîyet ve zarafetini her daim örnek alacağım muhterem hocam sayın Doç. Dr. Hakan Aydemir'e de ayrıca minnet ve şükranlarımı sunarım.

Sevgi ve desteklerinden güç aldığım değerli dostlarım Dr. Emine Neşe Aldemir, Dr. Bedriye Gülay Açar Çalık, Ülkü Cerit, Öznur Üstbaş, Doç. Dr. Uğur Uzunkaya'ya, tezimdeki çizimlerle ilgili yardımları için arkadaşım ressam Doğukan Er'e ve bir ömür beni her zaman koşulsuz desteklemiş sevgili aileme tüm zamanlarımız ve ayrıca doktora sürecimdeki destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

Sema BAL

10/01/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TANIMLAR VE ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	8
1.1. Türkiye Türkçesi Ağızları	8
1.2. Kavram	9
1.2.1. ‘Kavram’ın Sözlük Karşılıkları ve Dil Bilimcilerin ‘Kavram’ Tanımları.....	9
1.3. Kavram Alanı	11
1.3.1. Dil Bilimi Sözlüklerindeki Kavram Alanı Tanımları	12
1.4. Toprak Kavramı.....	13
1.4.1. Toprak Kavramının Tanımı	13
1.4.1.1. Sözlük Tanımı	13
1.4.1.2. Ziraat Tanımı.....	14
1.4.2. Toprak Kavramının Algılanışı.....	14
1.5. Bilişsel Dil Bilimi ve Bilişsel Anlam Bilimi (Cognitive Linguistics and Cognitive Semantics)	18
1.6. Çerçeve Anlam Bilimi (Frame Semantics).....	25
2. BÖLÜM: İNCELEME	32
2.1. Toprak Kavram Alanını Oluşturan Tüm Çerçeve Elemanları: Öz Nitelikler ve Değerler	34
2.2. Toprak Sözlerinin Çerçeveleri.....	64
2.3. Örnek Çerçeve Çizimleri	136
2.3.1. Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	136
2.3.2. Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	140
2.3.3. Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnekler	145
2.3.4. Tüm Toprak Kavram Alanının Çerçevesi	150

2.4. Diğer Dil Bilimsel Bulgular	150
2.4.1. Anlam Bilimi / Semantik.....	150
2.4.1.1. Anlam Genişlemesi.....	150
2.4.1.2. Anlam Kötüleşmesi.....	151
2.4.1.3. Anlam İyileşmesi	152
2.4.1.4. Yan Anlam	152
2.4.1.5. Benzetme	153
2.4.1.6. Aktarmalar	154
2.4.1.7. Çok Anlamlılık	156
2.4.1.8. Eş Anlamlılık	156
2.4.2. Ses Bilgisi / Fonetik.....	157
2.4.3. Ses Bilimi / Fonoloji.....	158
2.4.4. Biçim Bilimi / Morfoloji	158
2.4.5. Söz Dizimi / Sentaks	159
3. BÖLÜM: TOPRAK BAĞLAM SÖZLÜĞÜ	160
SONUÇ	446
KAYNAKÇA.....	452
EK.....	462
ÖZ GEÇMİŞ	463

KISALTMALAR

A.	: Ardahan
Ada.	: Adana
Ağ.	: Ağrı
Am.	: Amasya
Antl.	: Antalya
Ard. Tm.	: Ardahan İli Türkmen Uruğu Ağzı
Ayd.	: Aydın
Bal.	: Balıkesir
Bart.	: Bartın
Bit.	: Bitlis
Bo.	: Bolu
Burd.	: Burdur
Burs.	: Bursa
Çank.	: Çankırı
Çe.	: Çermik
Çev.	: Çevirmen
Çor.	: Çorum
Çü.	: Çüngüş
Den.	: Denizli
Ed.	: Editör
El.	: Elâzığ
Er.	: Erzurum
Esk.	: Eskişehir
Gaz.	: Gaziantep
Gir.	: Giresun
Iğd.	: Iğdır
Iđ. Ay.	: Iğdır ili Ayrım Uruğu
İzmr.	: İzmir
K.	: Kars
KahMar.	: Kahramanmaraş
Kar. Ter.	: Kars İli Karapapağ= Terekeme Uruğu Ağzı

Karab.	: Karabük
Kas.	: Kastamonu
Kırş.	: Kırşehir
Kon.	: Konya
Mal.	: Malatya
Man.	: Manisa
Muş Ter.	: Muş Terekeme Ağzı
Muş	: Muş
Niğ.	: Niğde
Osm.	: Osmaniye
Pom.	: Pomak Ağzı
Ri.	: Rize
Siv. Ter.	: Sivas Vilayeti Kangal Kazası Terekeme Ağzı
Siv.	: Sivas
Tok.	: Tokat
Tra.	: Trabzon
V.	: Van
Yay.	:Yayınları
Yoz.	: Yozgat
Zo.	: Zonguldak

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Toprak Sözlerinin Çerçevesi	135
---	-----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	137
Şekil 2: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	138
Şekil 3: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	138
Şekil 4: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	139
Şekil 5: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	139
Şekil 6: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	141
Şekil 7: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	142
Şekil 8: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	142
Şekil 9: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	143
Şekil 10: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	143
Şekil 11: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	144
Şekil 12: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	146
Şekil 15: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	148
Şekil 16: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	148

ÖZET

Başlık: Türkiye Türkçesi Ağızlarında Toprak Kavramı ve Kavram Alanı

Yazar: Sema BAL

Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN

Ortak Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat ELMALI

Kabul Tarihi: 10/01/2024

Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 463
(ana kısım) + 1 (ek)

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Toprak Kavramı ve Kavram Alanı başlıklı bu tez Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihninde toprak kavramının maddi ve manevi bakımdan nelere karşılık geldiğinin, nasıl bir yer tuttuğunun ağız metinleri üzerinden ortaya konması amacıyla hazırlanmıştır. Bilişsel dil bilimi bakış açısıyla dil kullanımı üzerinden zihne ulaşmak hedeflenmiş, bu maksatla bilişsel dil biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) yaklaşımı inceleme metodumuzun temelini oluşturmuştur.

Konuşma dili üzerinden zihindeki kavramsallaştırma sürecini anlamak maksadıyla çalışmamızın malzemesi, ağız araştırmacılarının çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır taranarak oluşturulmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarına dair akademik çalışmaların başladığı tarihten bu yana hazırlanmış ağız çalışmalarından kitap formatında yayımlanmış olanlarla yayımlanmamış doktora tezlerinin mümkün olduğunca tümüne ulaşmaya çalışılmıştır. Ağıza dair kitap veya doktora tezi formatında çalışma bulunmayan kimi iller için varsa merkez ağızı üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezine başvurulmuştur. Tez bir anlam bilimi çalışması olduğundan malzeme oluşturulurken bağlamı içerisinde incelenebilecek örnekler derlenmiş, bu nedenle de çalışmaların sözlükçe bölümlerinde bulunup metinler içerisinde geçmeyen veya liste halinde verilmiş örneklerle söz varlığı çalışmaları hariç bırakılmıştır.

Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde araştırmanın üzerine inşa edildiği temel kavramlar ve kuramsal çerçeve verilmiştir.

İkinci bölüm, toprak kavram alanının çerçevelerinin, tüm unsurlarıyla ve örnek çizimleriyle birlikte ortaya konup değerlendirildiği İnceleme bölümüdür.

Üçüncü bölüm ise ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavram alanını oluşturan kavram çerçevelerinin tespit edilmesini ve çözümlenmesini sağlayan bağlam sözlüğünden oluşmaktadır.

Böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihin dünyasındaki toprak kavramı, toprağın milletin yaşamında nasıl bir yer aldığı ve nasıl algılandığı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Toprak Kavramı, Kavram Alanı, Bilişsel Anlam Bilimi, Çerçeve Semantiği

ABSTRACT	
Title of Thesis: Soil Concept and Its Conceptual Field in Turkish Dialects	
Author of Thesis: Sema BAL	
Supervisor: Prof. Dr. Vildan COŞKUN Co-Supervisor: Prof. Dr. Murat ELMALI	
Acceptance Date: 10/01/2024	Number of Pages: viii (pre text) + 463 (main body) + 1 (add)
<p>This dissertation titled Soil Concept and Its Conceptual Field In Turkish Dialects was prepared in order to reveal what the concept of soil corresponds to and what kind of place it occupies in the minds of Turkish dialect speakers living within the borders of the Republic of Turkey in material and spiritual terms through dialect texts. It is aimed to reach the mind via language use through the perspective of cognitive linguistics and for this purpose, frame semantics approach, one of the theories of cognitive linguistics, has formed the basis of our method of analysis.</p> <p>In order to understand the conceptualisation process in the mind through spoken language, the material of our study was compiled by line-by-line scanning of the transcribed dialect texts in the studies of dialect researchers. It has been attempted to reach as far as possible all of the published books and unpublished doctoral theses prepared on the Turkish dialects since the beginning of dialect studies in Turkey. For some cities where there were no books or doctoral dissertations on their dialects, a master's thesis on the central dialect of the city was used, if available. Since the dissertation is a semantics study while generating the study material, only examples that are possible to be examined in their contexts were compiled. For this reason, lexicographical studies on Turkish dialects are excluded, as well as phrases that are found in the glossary sections or word lists of the dialect studies but are not mentioned in the deciphered texts.</p> <p>In the first chapter of the thesis, which consists of three chapters, the basic concepts and theoretical framework on which the research is built are given.</p> <p>The second chapter is the Review chapter in which the frames of the conceptual field of soil are presented and evaluated with all their elements and sample drawings.</p> <p>The third chapter consists of a context dictionary that enables the identification and analysis of the concept frames that constitute the conceptual field of soil in the minds of dialect speakers.</p> <p>Thus, the concept of soil in the minds of Turkish dialect speakers, how it is perceived by them and how it takes place in their lives, was attempted to be clarified.</p>	
Keywords: Turkish Dialects, Soil Concept, Conceptual Field, Cognitive Semantics, Frame Semantics	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Türk insanı tarihi süreçte farklı dini inanışları benimsese de toprağa her zaman dini anlamlar yüklemiş ve kutsiyet atfetmiştir. Toprakta yaratıldığına ve toprakla başladığına inandığı yaşamının sonunda yine toprağa gömülerek yaratıcısına kavuşacağına inanmıştır. Kimi zaman toprağı iki dünyayı ayıran bir hat, kimi zaman canlı bir varlık gibi düşünmüştür. Atalarının mezarlarının bulunduğu toprakları vatan bellemiş, toprağı rızık ve yaşam kaynağı olarak benimsemiştir.

Toprak kavramına dair bu kültürel ve dini altyapıya doğan, ayrıca geçimini büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla sağladığı için her zaman toprakla iç içe olan Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının yaşamında, zihninde toprağın doğal olarak çok büyük bir yeri vardır. Zihinlerde doğup gelişen bu kavramın dildeki yansımaları; toprakla ilgili adlandırmalar, benzetmeler, yakıştırmalar, deyimler, atasözleri gibi sözcük ve ifadeler üzerinden görülmekte, konuşanın algısı bilhassa çoğunlukla otomatik bir biçimde gerçekleşen konuşma dilindeki sözcük ve ifade seçimleri üzerinden açığa çıkmaktadır. Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının his ve algı dünyasında, dünya görüşünde, toprak kavramının maddi ve manevi olarak ne anlama geldiğinin, nasıl bir yer bulduğunun, kavramın günlük konuşma dilindeki tezahürleri üzerinden bilişsel anlam bilimi bakış açısıyla araştırılarak tespit edilmesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Yaşamı ve varoluşu açısından büyük öneme sahip olan toprak kavramının toplumun zihninde nasıl yapılandığını, nasıl algılandığını anlamak onun zihnindeki önemli bir çerçeveyi aydınlatmak anlamına gelecektir. Toprak gibi yaşamında geniş yer tutan bir varlığı kendi algısında kavramlaştırma biçimi toplumun; dünya görüşü, zihin yapılanması, düşünce sisteminin nasıl işlediği hakkında olduğu kadar bu işleyiş nedeniyle Türk dilinin nasıl şekillendiği konusunda da kayda değer bilgiler verecektir. Dilin oluşma ve işleyiş sistemini anlamak zihin organizasyonunu, algılanan veriyi düzenleyerek kavramsallaştıran zihnî mekanizmanın işleyişini anlamakla mümkündür. Bu kavrayış çift taraflıdır ve zihnin çalışma biçiminin çözümlenmesine de dil önemli bir kanaldır. Bu tezde dilden yola çıkılarak zihne ulaşmak hedeflenmiştir.

Mümkün olduğunca her ilden ve çok sayıda ağız metnine ulaşmaya gayret edilerek hazırlanan çalışma, geniş çaplı bir malzemenin işlenmesiyle oluşturulduğundan kapsamlı bir bakış açısına ve genel tespitlere ulaşması bakımından da önemlidir. Tezin malzemesi deşifre ağız metinlerinin satır satır taranmasıyla elde edildiği için toprak sözcük ve ifadelerine kullandıkları bağlamlarla birlikte erişmek, böylece de hangi bağlamlarda hangi toprak sözcük ve ifadelerinin seçildiğini ve o sözcük ve ifadelerin ilgili bağlamda hangi anlamları karşılamak maksadıyla kullanıldığını tespit etmek mümkün olmuştur.

Bu geniş çaplı malzeme, anlam biliminde geliştirilmiş en güncel yaklaşım olan bilişsel anlam biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla incelenmiştir. Böylece çalışmamız, toprak kavramına hem kapsamlı hem de yeni bir perspektif ile odaklanılmış olması bakımından da önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Dilin esas var oluşunu yansıtan konuşma dili üzerinden çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavramını ortaya koymak amaçlanmıştır. Konuşma dili örneklerine bağlamlarıyla birlikte ulaşmak maksadıyla çalışmanın malzemesini elde etmek için Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılmış olan çalışmalardaki deşifre ağız metinlerine başvurulmuştur. Geniş bir perspektife ulaşabilmek için mümkün olduğunca her ilden ve çok sayıda metne ulaşılmaya gayret edilmiştir.

Çerçeve anlam bilimi anlayışından yola çıkılarak ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavram alanı çözümlenmiş, toprağın milletin algısında nasıl kavramsallaştığı konuşma diline yansımaları üzerinden anlaşılmasına ve şematize edilmeye çalışılmıştır. Yalnızca toprak kavramını göz önüne sermek değil aynı zamanda toprak gibi Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının yaşamında büyük önem arz eden bir kavramın ayrıntılı bir kavram çalışması ile bütünlüklü olarak ortaya konmasıyla hem milletin zihin dünyasının hem de bu zihin yapılanmasının dili nasıl şekillendirdiğinin aydınlatılmasına katkıda bulunmak da amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda, Türkiye Cumhuriyeti halkının zihni ve kalbi algılayışındaki toprak kavramının kavram alanıyla birlikte anlam bilimsel olarak tespiti amaçlanmış bu nedenle

de çalışma sahamız Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi sınırları içerisinde konuşulan ağızlar olarak belirlenmiştir.

Toprak kavram alanına girecek ve çalışmamızın ana kütesini oluşturacak sözcüklerin tespiti için ilk olarak sözlüklerdeki ve ziraat kitaplarındaki toprak tanımları derlenerek incelenmiştir. Toprak kavram alanını aşarak ziraat, tarım vb. kavram alanlarının sınırlarına girmeyi engellemek maksadıyla, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'ün (2011) toprak kelimesi için verdiği ilk anlamın esas alınması kararlaştırılmıştır. Buna göre genel dilde bilinmeyip ağızlarda yer alan ve toprak kelimesinin birinci sözlük anlamını karşılayan örneklerle genel dilde bilinen tüm toprak sözlerinin geçtiği tüm bağlamlar derlenmiştir. Toprak kavram alanına dair derlenmiş tüm toprak sözcük ve ifadelerinin toprağın özelliklerinden kaynaklanan anlam genişlemeleri sonucunda her bağlam için hangi anlamlara açıldıkları da incelenmiştir.

Böylece doğrudan genel dilde bilinen toprak sözleri ve bunların varyantlarının yanı sıra, içinde toprak sözü varyantlarından birinin geçtiği birden fazla kelimedenden müteşekkil ifadeler ve deyimler ile toprak kelimesinin birinci anlamını karşılayan diğer kelime, tamlama ve deyimler tez malzememizi oluşturmuştur. Yalnız toprağa ad olan sözcük ve ifadelerin aranması derlediğimiz tüm kelimelerin isim olması anlamına gelmekle birlikte, “toprak ol-, toprağ başan ola, taşı toprağı altın ol-” gibi örnekler söz konusu olduğunda yardımcı eylemli yapılar ve bir tam cümle olan atasözü ve deyimler de ana kütemize dâhil edilmiştir.

Başlangıçta Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü inceleme malzememizin kapsamı hakkında bir fikir edinmek maksadıyla bu kriterler doğrultusunda baştan sona taranmıştır. Fakat yalnız sözlük çalışması olan bu eser, her madde için örnek cümle verilmemiş bulunduğundan sözcüklerin anlamlarının tespitinde bağlamı aktarmakta yetersiz kalmaktadır. Bir anlam bilimi çalışmasına konu olacak sözcüklerin anlamları tayin edilirken bu sözcükler bağlamlarından ayrı düşünölemeyeceği için taramamız derlenmiş ağız metinleri üzerinden sürdürölmüştür.

Araştırma konusunun o konuya dair bilgi içeren materyaller üzerinden gidilerek incelenmesi doküman analizi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 187). İnceleme malzemesi ağız araştırmacılarının çalışmalarındaki deşifre metinler taranarak oluşturulmuş olan çalışmamız, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi sınıfına girmektedir.

Tez malzemesi oluşturulurken Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı içerisindeki toprak kavram alanına dâhil sözcüklere ulaşmak için öncelikle bu ağızlar hakkında cumhuriyetin ilanından günümüze kadarki süreçte yayımlanmış kitap çalışmalarında, daha sonra ise yayımlanmamış doktora tezlerinde verilmiş deşifre ağız metinleri satır satır taranmıştır. Her bir eser taranmaya varsa, sözlük bölümü araştırılarak başlanmış ve sözlükte yer alan ana külemize dâhil sözcükler kaydedilmiştir. Bu sözlük bölümü taraması, metinlerin taranmasında bir yol gösterici olmakla beraber eserlerdeki sözlük içeriği ile metin içeriğinin her zaman tutarlı olmadığı görülmüştür.

Ana külenin oluşturulması maksadıyla, Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'üne (2011) göre toprak kelimesinin birinci anlamını karşılayan sözcükler, bu ağız çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır okunarak aranmış, bağlam dikkate alınarak fişlenip derlenmiştir.

Çerçevemiz siyasi sınırlar olarak belirlenince, taranacak olan mevcut çalışmaların tespitinde kolaylık olması açısından ilk etapta plaka kodlarına göre sıralanmış illere göre tasnif tercih edilmiştir. Her ilin altına o ille ilgili olarak yapılmış çalışmaların künyeleri sıralanmış, her bir künyenin altında o çalışma dâhilindeki metinlerde tespit edilmiş kelimeler bağlamlarıyla birlikte verilmiştir. Deşifre metinlerin transkripsiyonlarında bir birlik olmadığı ve varyantların birini diğerinden önde tutmak gibi bir tasarrufumuz bulunamayacağı için alıntılar yapılırken çalışmalardaki transkripsiyona sadık kalınmıştır. Her bir alıntının sonunda, örneğin metinde geçtiği yer (Eser kısaltması, sayfa numarası) şeklinde verilmiştir. Eğer eser birden fazla ilden derlenmiş metinler içeriyorsa sayfa numarasının öncesine, örneğin ait olduğu metnin derlendiği ili belirten bir kısaltma daha eklenmiştir. Aynı eserde sırasıyla; Aydın, Denizli ve Muğla'da derlenmiş metinlerden alınan örneklerin yerlerinin (GBAA Ayd., 93), (GBAA Den., 54), (GBAA Muğ., 94) şeklinde gösterilmiş olması gibi.

Aynı sözcüğün ve/veya toprak manasına gelen birden fazla sözcüğün aynı sayfada paragrafın devamında tekrarlanması durumunda metin, örneklerin tümünü kapsayacak şekilde tek parça olarak alınmış, bağlamın anlaşılması için gerekli olmadığından alıntılanmamış bölümler bulunduğu (...) şeklinde belirtilmiştir.

Taramamız kapsamına giren birden fazla sözcük aynı paragrafta bir arada yer alıyorsa, ilgili kısım bağlam bozulmamaya çalışılarak bir bütün halinde alıntılanmış, her bir sözcük

maddesinde aynı alıntı mükerrer olarak verilmiş ve ilgili madde başına göre yeniden ele alınmıştır.

Eserlerin sözlükçe bölümlerinde ve ağız metinlerinde yer alan ilgili örnekler zikredilen şekilde illere göre derlendikten sonra, yalnız sözlükçelerde veya eser içerisinde verilmiş listelerde yer alan ve bağlamı bulunmayan örnekler hariç bırakılarak bağlamıyla birlikte bulunmuş örnekler ayıklanmıştır. Bağlamlı örnekler bu kez alfabetik olarak dizilmiş, her bir örnek incelenerek geçtiği bağlamda hangi anlamı karşıladığı tespit edilmiş böylece derlenen malzemenin bir bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Toprak sözlerinin ağız metinlerinde geçtiği tüm bağlamları içeren bu bağlam sözlüğünde yine varyantların birini öncelemek gibi bir tasarrufumuz bulunmadığından alfabetik olarak ilk gelen varyant madde başı yapılmış, madde başının altında önce tüm varyantlar sıralanmış, ardından bağlamsal anlamlar verilmiştir. Deyim, atasözü, dua, beddua, tekerleme gibi ifadeler, içlerinde geçen toprak sözünün madde başında, o toprak sözünün anlamı o başlık altındaki hangi bağlamsal anlamı karşılıyorsa o anlam altında sunulmuştur. Madde başlarının alfabetik sıralanmasında yalnızca toprak ve yer sözcükleri için istisna yapılmıştır. En çok sayıda örneğe sahip olan toprak sözcüğünün, standart dilde bilindiği hâliyle ve varyantlarında en çok görüldüğü şekliyle T harfinde aranacağı düşünülerek bu sözcük, D harfi altında değil T harfi altında verilmiştir. Yalnızca bir tane cer varyantı dışında tüm varyantları sözcük başında y bulduran yer sözcüğü de standart dilde bu şekilde bilindiği ve neredeyse tüm örneklerde y'li şekliyle bulunduğundan Y harfinde aranacağı düşünülerek bu harf altına konulmuştur.

Her bir örnek bu bağlamsal anlamlara atanırken bilişsel anlam bilimi görüşlerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Böylece toprak kavramının ağız konuşurlarının zihnindeki yapılanmasına, bağlamlara göre yaptıkları sözcük ve ifade seçimleri üzerinden ulaşılması amaçlanmıştır. Toprak sözlerinin zihnindeki toprak kavram alanında hangi çerçeveleri karşıladığı, bu çerçevelerin toprak kavramına ait hangi öz nitelikleri çağrıştırdığı tespit edilmeye ve böylece toprak kavramının Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki yapılanmasının bütün bir şeması ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Kapsam

Çalışmamızın kapsamı, Türkiye Türkçesi ağızlarında toprak kavram alanının tespiti için, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde konuşulmakta olan ağızlar üzerine yapılmış olan ağız çalışmalarındaki deşifre ağız metinlerinden derlenmiş, genel dilde bilinen toprak sözlerinin geçtiği tüm bağlamlar, yalnız ağızlarda bulunan ve toprak kelimesinin Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'teki (2011) birinci anlamını karşılayan sözcükler ve tüm bu toprak sözcük ve ifadelerini içeren yardımcı eylemli yapılar, deyim, atasözü, dua, beddua gibi kalıp sözler ve ikilemelerden müteşekkildir. Cumhuriyetin ilanından günümüze değin Türkiye Türkçesi ağızlarını inceleyen yayımlanmış kitaplar ve yayımlanmamış doktora tezlerinin mümkün olduğunca tümü temin edilerek taranmaya çalışılmıştır. Daha sonra kitap formatında yayımlanmış olan doktora tezlerinin kitap versiyonları tercih edilmiştir.

Tezimiz kapsamında **84 adet yayımlanmış kitap, 27 adet doktora tezi ve 10 adet yüksek lisans tezi olmak üzere 121 eser içerisinde toplam 24.169 sayfa deşifre ağız metni** taranmıştır.

Sınırlılıklar

Bir kavram çalışması olan tezimizin ana kütlesi daha önce yayımlanmış ağız çalışmalarından ve ağızlar üzerine yapılmış doktora tezlerinden derlenmiştir. Yani taradığımız metinler şahsımızca derlenmemiş ve deşifre edilmemiş olup birincil kaynaktan edinilmemiştir. Bu nedenle çok sayıda araştırmacının ve derleyicinin gözünden kaçmış olası hatalarının tümünün bizim çalışmamızın da hataları olması riski söz konusu olmuştur.

Tezimizin en büyük zayıflığı olan bu yön, ufak tefek yazım hataları söz konusu olduğunda sorun teşkil etmemekle birlikte maalesef tüm çalışmalarda sözlük kısmı yer almadığı için kimi kelimelerin yöreye mahsus kullanımlarındaki anlamlarına ulaşmamızda zorluklara yol açmış, yanılmamız riskini doğurmuştur.

Ana kütlemizi mevcut çalışmalardan derlemiş olmamız bu çalışmaların kapsamıyla sınırlı kalmamıza neden olmuştur. Bazı illerimizde birden fazla çalışma yapılmış olması bazı illerimizde ise hiç çalışma yapılmamış olması veya yapılmış çalışmalarda az miktarda derlenmiş metin verilmiş olması her ilimiz için eşit oranda veri üzerinden gidememiş olduğumuz anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda mevcut çalışmaların konu kapsamlarıyla da sınırlı kalmamıza yol açmıştır. Çok farklı konular hakkında görüşme

yapılmış olan kaynak kişiler, her zaman topraktan bahsetmemişlerdir. Böyle bir kavram çalışması için derleme yapılmış olsa elbette doğrudan toprak kavramı ile ilgili malzeme toplamak üzere sorular hazırlanıp diyaloglar o yönde sürdürülecekti. Tabii bu kadar geniş çaplı bir derleme çalışması bir doktora tezinin kapsamını aşacağından halihazırda derlenmiş olan malzemenin kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu yol bir yandan da cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan bir zaman dilimine bakış sağladığı için unutulmuş, kullanımdan kalkmış kimi sözcüklere erişim sağlamıştır. Doğrudan toprak ile ilgili derleme yapılması durumunda tespit edilebilecek sözcüklerin daha fazla olduğunu varsayabiliriz fakat günümüzde unutulmuş, artık kullanılmayan kimi sözcüklere de yalnızca eski derlemeler yoluyla ulaşma imkânımız mevcuttur. Ağızların, kitle iletişim araçları ve internetin yaygınlaşmasıyla git gide standart dile yaklaşarak otantik özelliklerini kayb ettikleri ve yine değişen yaşam koşulları nedeniyle pek çok ağız kelimesinin kullanımdan kalktığı, unutulduğu göz önüne alındığında burada da geçmiş zamanlarda derlenmiş metinleri içeren ikincil kaynak kullanımının bir eksisinin yanı sıra başka bir artısını görmekteyiz. Geçmiş zamanlarda derlenmiş olan bu metinler sayesinde aynı zamanda şu an hayatta olmayan ve hayatta olanların hatırlamadığı dönemlere dair bilgiler paylaşan kaynak kişilerin algısındaki toprak kavramına da bir bakış yakalayabildiğimizi umuyoruz.

Çalışmamızın, Türkiye Cumhuriyeti siyasi sınırları ile sınırlandırılmış olması da ağızların doğal yayılımını siyasi sınırlara tâbi olmadığından ilk bakışta bir zayıflık olarak düşünülebilir fakat maksadımız Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan insanların kavram dünyasını araştırmak olduğundan yöreselden ziyade bütüncül bir bakış için bu sınırlandırma uygun görülmüştür.

1. BÖLÜM: TANIMLAR VE ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Türkiye Türkçesi Ağızları

Ağız kavramı Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te “Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili” (2011, 44) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımda öne çıkan iki unsur vardır, ağız konuşma dilidir ve ses, şekil, söz dizimi, anlam bakımlarından farklılıklar gösterebilir. Dil bilimi sözlüklerindeki tanımlara baktığımızda ise ağız kavramının Mehmet Hengirmen tarafından “**ağız** (İng. local language; Alm. Mundart, Lokalsprache; Fr. parler, parler local) Ana dilin alanı içinde ses ve söyleyiş yönünden görülen küçük ayrılık. (...) Ağızlarda sözcükler ortak dile göre farklı söyleyişler taşımakla birlikte, bazı kavram ve nesnelere için farklı sözcüklerin kullanıldığı da görülür.” (2009, 18-19) şeklinde, Günay Karaağaç tarafından ise

“**ağız** (local language, regional dialect, local dialect, subdialect): Bir yazı dilinin belirli bir bölgesinde konuşulan dil, ağızdır. Bir ölçünlü dil içinde bulunan, coğrafyaya dayalı sesletim farklılıkları, ağız olarak bilinir. Bir dilin kullanımında, çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri, ağızlık dil kullanımıdır.” (2013, 75)

şeklinde tanımlandığı görülmektedir. K. İmer, A. Kocaman ve A. S. Özsoy'un Dilbilim Sözlüğü'nde verilen ağız tanımıysa “**ağız** (subdialect) lehçebilim, toplumdilbilim Ölçünlü dil ya da aynı ölçünlü dilin birleştirdiği lehçe içinde birbirine benzeyen konuşma biçimlerinin/birey dillerinin toplamı” (2011, 19) şeklindedir. Aksan da ağız için “Ağız (parler, Mundart), aynı lehçe içinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir.” (2009-1, 142) tanımını vermiştir. Bu tanımlarda görülen ortaklık ise ağız kavramının konuşma diliyle ilgili olması, ses, söyleyiş, anlam, söz varlığı bakımlarından görülen farklılıkların “küçük” farklılıklar olmasıdır.

Ağızlar doğal olarak oluşan sözlü dili ifade ettiğinden çoğunlukla ağız bölgelerinin sınırları siyasi sınırlarla örtüşmez. Biz bu çalışmada toprak kelimesinin Türkiye Cumhuriyeti halkının anlayışındaki kavram alanını ortaya koymayı amaçladığımız için inceleme bölgemizi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde konuşulan ağızlar olarak

belirledik. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağızları ifadesi tezimiz kapsamında **Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde yaşayan halkın konuştuğu Türk dili ağızlarına** karşılık gelmektedir.

1.2. Kavram

Tezimizin ilk problemi ‘kavram’ın tanımlanmasıdır. Genelgeçer bir kavram tanımı bulunmamaktadır. Tanımlar arasındaki farkın, zihin faaliyetiyle dilin ilişkisine çeşitli görüşlerin farklı yönlerden yaklaşmasından doğduğu görülmektedir. Dil ve düşüncenin ilişkisi yüz yıllardır çeşitli yönlerden ele alınarak tartışılan konulardan biridir (Vardar, 1998). Dilin düşünceden ve düşüncenin dilden önce geldiğini savunan araştırmacılar olduğu gibi dil ve düşüncenin var olmak için birbirlerini gereksindiklerini, yalnızca birlikte var veya yok olmalarının mümkün olduğunu savunanlar da olmuştur. Ayrıca ‘kavram’ın ne olduğu farklı disiplinlerce de ele alınmıştır. Bu da bakış açısını değiştirdiğinden tanımlara etki etmiştir. Biz burada öncelikle ‘kavram’ sözcüğünün Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’teki (2011) anlamına başvuracağız daha sonra ise çalışma sahamız gereği dil bilimi disiplininde bu kavramın ne şekillerde tanımlandığına yoğunlaşacağız. Bu yolla da ‘kavram alanı’ meselesini tarife çalışacağız.

1.2.1. ‘Kavram’ın Sözlük Karşılıkları ve Dil Bilimcilerin ‘Kavram’ Tanımları

‘Kavram’ sözcüğünün birinci anlamı Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te “Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon” (2011, 1358) olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kavram, dünyada var olan somut bir varlığa dair zihindeki soyut tasarım olabildiği gibi aynı zamanda yalnızca bir düşüncenin tasarımından ibaret de olabilmektedir. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde Berke Vardar, ‘kavram’ı “Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen.” (2007, 132) şeklinde tanımlanmıştır. Mehmet Hengirmen ise sözlüğünün ‘kavram’ madde başında “Nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi.” (2009, 245) tanımını verirken aynı zamanda “Kavramların kendilerine özgü alanları vardır. Örneğin, ağaç kavramı yeryüzündeki bütün ağaçları kendi kavram alanı içine alır.” (2009, 245) diyerek çeşitli örneklerle kavram alanlarına da değinmiştir. Kamile İmer, Ahmet

Kocaman, A. Sumru Özsoy'un hazırladığı Dilbilim Sözlüğü'nde (2011) 'kavram alanı' madde başı mevcutken 'kavram' madde başına yer verilmediği görülmektedir. Günay Karaağaç ise sözlüğünde meseleyi uzun bir tartışma ile ele almıştır. Söze "Sözlük birimleri tümevarım sonucu ulaşılmış, sosyal ve nedensiz genellemelerden ibarettir. Varlık ve eylem adlarından oluşan sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin özelliklerine inmeksizin, onları kavramlar hâlinde bildirirler." (Karaağaç, 2013, 531) tanımıyla başlamış, sözlük birimlerle 'kavram'ı eş tutarak bunu dilsel yapıyla kavramın ancak birlikte var olabileceğiyle açıklamıştır. Meseleyi açarak 'kavramlaştırma'nın tarifini yapmış bu eylemin bir 'tümevarım' bir 'genelleme' olduğuna dikkat çekmiştir. Bugün gelinen noktada dilciliğin ürettiği bilgilere göre bir dilin söz varlığının iç ve dış öğelerden oluştuğunu belirtmiştir. Karaağaç'a göre dış öğeler başka dil topluluklarından öğrenildiği için bunlarda öncelik önce varlıkla mı yoksa varlığın adıyla mı karşılaşıldığına göre değişmekte, iç öğelerde ise böyle bir öncelik söz konusu olmamaktadır. Buna göre dilin iç öğeleri olan adlar, temsil ettikleri varlıklarla birlikte doğmuştur ve aynı anda var veya yoktur (Karaağaç, 2013).

Vardar ve Hengirmen'in tanımlarında 'kavram'ın bir 'tasarım' olduğu konusunda ortaklaşmaktadır. Fakat Vardar'ın 'dilsel kökenli her türlü tasarım' Hengirmen'inse varlıkların 'zihindeki tasarım biçimi' ifadelerini kullanarak birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Burada yukarıda bahsettiğimiz dilsel yapı ve kavramın hangisinin öncelikli olduğu konusundaki uzlaşmazlık göze çarpmaktadır. Vardar açıkça tasarımın kökenini dilsel olarak belirtmiş Hengirmen bu tip bir vurguda bulunmamıştır. Karaağaç ise yukarıda aktardığımız üzere, sözlük birimlerle karşıladıkları kavramların bir tutulmasının gerekliliğini öne sürmüştür.

Doğan Aksan, herkesçe benimsenmiş bir kavram tanımı olmadığını belirttikten sonra 'kavram'ı tanımlama gayretlerinin bir tarihçesini vermiş, bu uzlaşmazlığa rağmen ruhbilim ve felsefenin sahasına girmeden dilbilimsel anlambilim sınırları içinde yine de 'kavram'ı tanımlamanın mümkün olduğuna inandığını ifade etmiştir. İnsanın dildeki karşılıklarını bilmesede dış dünyaya ait deneyimlerine dayanarak elde ettiği bilgilere sahip olduğunu, bu bilgilerin her ne kadar muğlak tasarımlardan ibaret de olsalar dilden ayrı olarak insan zihninde var olduklarını öne sürmüştür (Aksan, 2009). Bu ifadelerinden Aksan'ın, kavramın önce geldiğini savunanlar cephesinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Ona göre 'kavram', en kısa şekliyle "ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad"dır (Aksan,

2009-3, 151). Daha açık ve örnekleyerek “1) Kavram, dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. (...) 2) Kavram, dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır” (Aksan, 2009-3, 151) tanımını vermiştir. Ayrıca kavramların dillere göre farklılık gösterdiğini, aynı ana dilin konuşurları içinse kavramların zihinde canlandığı tasarımların “a) Genel (topluma, dilbirliğine özgü olan), b) Özel (kişiyeye özgü olan)” (Aksan, 2009-3, 149-152) olarak ikiye ayrılabilmesine değinmiştir.

Vyvan Evans, *A Glossary of Cognitive Linguistics* adlı bilişsel dil bilimi sözlüğünde ‘kavram’ı, kavramsallaştırma ve kategorizasyonun merkezinde bulunan temel bilgi birimi olarak tanımlamaktadır. Evans’ın tanımına göre kavramlar, kavramsal sistemin içinde yer almakta ve bebekliğin erken dönemlerinden itibaren algılanan deneyimler üzerinden “algısal anlam analizi (perceptual meaning analysis)” terimiyle anılan bir süreç yoluyla yeniden tanımlanmaktadır. Bu süreç sayesinde, “imgesel şema (image schema)” olarak bilinen en iptidai kavramların meydana çıktığını belirten Evans, sözlüksel kavram olarak adlandırılan dile özgü bir formatta kodlanabilen kavramların, nispeten kararlı bilişsel varlıklar olsalar da dönemsel ve tekrarlanan deneyimler neticesinde değiştirilmelerinin söz konusu olduğunu da bildirmektedir (2007, 31).

1.3. Kavram Alanı

Yapısalcılığın anlam bilimine de uyarlanmaya başlamasının ilk adımı sayılabilecek olan kavram alanı akımı, Jost Trier’in 1931 yılında yazdığı *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes* adlı yazısıyla tanınmıştır (Aksan, 2009). Trier, bu çalışmadaki (1931/1969) bir dipnotunda alanlardan ilk kez bahsedenin kendisi olmadığını, Saussure’ün yardımı ile mi bu fikri geliştirdiğini bilmediği Günter Ipsen’in *Bedeutungsfeld* (mana-alanı) kelimesini ilk kullanan kişi olduğunu bildirmektedir. Ayrıca 1923’ten beri bu çalışmanın konusu olan fikre varmış bulunduğunu, bu konuda kendisini en çok Saussure’e bağlı ve Leo Weisberger’e yakın hissederken Walther Porzig’in tanımladığı alan kavramını ise kendi düşüncesine uzak bulduğunu ifade etmiştir. Trier bu yazısında, bir sözcüğün mana ve değerini yalnızca komşu sözcüklerin mana ve kapsamlarıyla sınırlandırıldığı vakit kazandığından bahseder. Buna herkesçe anlaşılabilir iki örnek verir. Sinyal lambalarının renkleri tek başlarına değil, ancak bir sistem dâhilinde onlara tayin edilmiş karşılıklarla bir mana ifade etmektedir ve bir

diplomadaki “eksik” notu da yalnızca en düşük notun “yetmez” orta notun “yeter” olduğu beş not düzeyli bir sistemde “eksik”in bu iki notun arasına düştüğünün bilinmesi durumunda bir anlam ifade edecektir (Trier, 1931/1969). Sözcüğün ancak komşu sözcüklerle birlikte oluşturduğu bütünde aldığı yer ve role göre anlam kazandığını ifade ederek görüşünü açıklayan Trier, aynı zamanda bu bütünün kendine has yapısıyla kişinin zihninde belirmesi gerekliliğini de vurgulamıştır. Yani, kavramın dinleyence anlaşılması kavram alanını oluşturan unsurların, dilsel formların ve onların o alandaki yerlerinin dinleyen için açık olması ile mümkündür (Trier, 1931/1969). Ayrıca Trier, kelimenin kavram komşuları dikkate alınarak yapılan yani kavram alanının bütününden yola çıkan bir inceleme ile dil bilgininin dili kullananın şuuruna nüfuz etmesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Fakat, dili kullanan için yalnızca dilin o andaki gerçekleşmesi var olduğu, anlam veya sözcüklerin tarihlerinin bulunmadığı göz önüne alınırsa dilin tarihi incelemesinin araştırmacıyı dili kullananın şuurundan kaçınılmaz olarak uzaklaştıracağına dikkat çekmiştir (Trier, 1931/1969). Trier’in bu tariflerinden sonra kavram alanının dil bilimi sözlüklerinde nasıl yer aldığı ve tanımlandığı aşağıda verilmiştir.

1.3.1. Dil Bilimi Sözlüklerindeki Kavram Alanı Tanımları

Berke Vardar ‘kavramsal alan’ madde başında “Bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki kavramsal karşılığı.” (2007, 132) tanımını vermiş ‘anlamsal alan’ ve ‘sözlüksel alan’ı farklı kavramlar olarak ayrı madde başlarında tanımlamıştır. Hengirmen, kavram alanını “Birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlük.” (2009, 246) şeklinde tanımlamış, anlamsal alan ve sözlüksel alan madde başlarını da kavram alanı başlığıyla ilişkilendirmiştir. Bunlardan farklı olarak sözcük ile anlamı aynı anda var veya yok olan varlıklar olarak ele alan Karaağaç, kavram alanı madde başına farklı bir açıklama yazmamış, daha önce belirttiğimiz gibi konu hakkında uzunca bir tartışmaya yer verdiği ‘kavram’ madde başı ile ‘anlam alanı’ madde başına yönlendirme yapmıştır. Anlam alanı için verdiği tanım ise “Söz, söz öbeği ve cümle gibi bir dil biriminin gerçek ve öğretilme anlamlarının oluşturduğu alana, anlam alanı denir.” (Karaağaç, 2013, 119) şeklindedir. Karaağaç (2013), bütün anlam olaylarının anlam bölünmeleri ve anlam birleşmeleri şeklinde iki başlıkta toplanabileceğini ileri sürmüştür. Dilbilim Sözlüğü adlı

eserde ‘kavram alanı’ için “Belli bir kavram alanındaki sözcüklerin anlam ilişkilerinin oluşturduğu bütünlük. Trier’in ürettiği bu terim kavramlardan birinde beliren değişikliğin, onunla bağıntılı sözcük anlamlarında da görüleceğini öne sürer.” (İmer vd., 2011, 171) tanımı yapılmıştır. Fakat tanımda ifadenin kendisinin geçmemesi gerekliliği göz ardı edildiğinden tanım maalesef açık değildir. Buna karşın ‘anlam alanı kuramı’ için yapılan tanım kavram alanını tanımlayabilecek bir içeriği sahip görünmektedir. Bu tanım şöyledir: “Sözvarlığındaki birimlerin sözlüklerdeki madde başları gibi birbirinden bağımsız olmadığı, tam tersine bunların içerik açısından birbiriyle çeşitli ilişkiler içinde bulunduğu ve birbirini sınırlandırdığını benimseyen kuram” (İmer vd., 2011, 26). Ayrıca bu yaklaşımın bir sözcüğün tek başına incelenmesine karşı olduğu da ifade edilmiştir. Dil bilimcilerin tüm bu tanımları göz önünde bulundurulduğunda kavram alanı, belli bir kavramın zihinde birlikte yer aldığı, anamlanmak için onların varlığına ve sınırlandırmasına ihtiyaç duyduğu, ilişki içerisinde bulunduğu diğer kavramlarla oluşturduğu bütün olarak anlaşılmalıdır. Kavramın anlaşılması için hem konuşanın hem dinleyenin zihninde tüm bu bütünün bulunması gerekir.

1.4. Toprak Kavramı

1.4.1. Toprak Kavramının Tanımı

1.4.1.1. Sözlük Tanımı

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te toprak sözcüğü için altı anlam verilmiştir. “1. Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü, 2. sf. Yer kabuğunun bu bölümünden yapılmış, 3. Arazi, tarla, 4. Memleketli, 5. jeol. Kara, 6. mec. Ülke” (2011, 2371) Bu çalışmada, genel dilde bulunmayıp ağızlarda görülen sözcük ve ifadelerden Türkçe Sözlük’te verilen birinci anlamı karşılayanlar derlenmiş genel dilde bilinen toprak sözlerinin ise Türkçe Sözlük’teki diğer anlamlarıyla beraber karşıladıkları tüm anlamlar tespit edilmiştir.

Ayrıca Türk Dil Kurumu’nun internet sitesinde (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 1.12.2023) toprak sözcüğü için Yerbilim Terimleri Sözlüğü’nde “Kayaçların ufalanıp ayrışmasından oluşan ve içine organik kalıntılar karışmış olan yeryüzünün en üst katmanı.”, Coğrafya Terimleri Sözlüğü’nde “Başka yerlerden taşınıp biriktirilen ya da

yerli kayaların fiziksel, kimyasal ve dirimsel yollarla dağılıp çözümleriyle oluşan, türleri, kalınlığı, sürekliliği ve tarım bakımından değerleriyle ayrımlı yüzeysel örtü.”, Biyoloji Terimleri Sözlüğü’nde “Kimyasal, fiziksel ve biyolojik faktörler etkisiyle oluşmuş, organik ve mineral maddelerin değişim ve karışımından meydana gelmiş olan litosferin gevşek kısmı.” tanımlarının yer aldığı bilgisi verilmektedir.

Toprak sözcüğü Altayca araştırmaları kapsamında etimolojisi en çok tartışılan sözcüklerden biri olmuştur (Aydemir, 2003, 103). Hakan Aydemir (2003), önceki görüşlere karşı çıkararak toprak sözcüğü için topu+rA-k ve topa+rA-k etimolojisini önermiştir. Tüm önceki görüşlerin genel bir değerlendirmesi ve Aydemir’in etimolojik çözümlemesi için hem toprak sözcüğünün hem de tozin~tozun, tozan, tozgak, tozut-/tozüt-, tōγ(-), tōz(-), toγ, tōz, toγosun sözcüklerinin tümünün etimolojisinin ayrıntılı bir şekilde incelendiği makaleye bakılabilir.

1.4.1.2. Ziraat Tanımı

Toprağın somut, fiziksel algılanışı hakkında fikir sahibi olmak ve toprağı bu bakımlardan tanımak için ziraat alanındaki araştırmacıların toprak tanımlarına da bakmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. İki örnek tanım şu şekilde yapılmıştır: “toprak, yerkabuğunu oluşturan kayaların fiziksel ve kimyasal ayrışması sonucunda, biyolojik olayların da yardımıyla meydana gelmiş gevşek bir yeryüzü örtüsüdür.” (Çepel, 1988, 9). “toprak, dünya yüzeyinde, kayaçların ayrışmasından oluşmuş gevşek, dağılılabir bir katmandır. (...) İçerisinde belli oranlarda hava, su, organik madde, mineral maddeler ve bazı canlılar bulunan yer kabuğunun üst katmanıdır.” (Aydın ve Kılıç, 2013, 1-2). Yani toprak genel olarak bir karışım halinde bulunan, örtü olarak tarif edilen bir katman olarak tanımlanmıştır.

1.4.2. Toprak Kavramının Algılanışı

Toprak kavramının nasıl algılandığının anlaşılabilmesi için kişilerin kendi yaşam deneyimlerinin yanı sıra nesiller boyu aktarılmış olan ve anne babalarından, atalarından öğrendikleri kodları da değerlendirmek gerekir. Çocukluğun ilk zamanlarından itibaren aileden öğrenilen dini inançlar, dini temelli veya kaynağı unutulmuş olsa da geleneksel olarak sürdürülen ritüeller ve pratiklerden toprakla ilgili olanları elbette ki zihinlerdeki toprak kavramının nasıl şekillendiğini doğrudan etkileyecektir. Kavramlaştırma

sürecinde bireysel bazda farklılıklar olması kaçınılmaz olsa da kültürün bir ürünü olarak, toplumun paylaştığı inanç ve pratiklerin sağladığı ortak bir perspektif de bulunacaktır. Özellikle yüzyıllar öncesine dayanan ortak bir kültürden geliyor olmak, aynı dini inancı benimsemiş olmak, gündelik yaşam ve geçim kaynağı olarak doğrudan toprakla ilişki içinde bulunmak toplumca paylaşılan ve toprak kavramının algılanışına doğrudan etki eden faktörlerdendir.

Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak algısının toplumsal arka planı hakkında fikir sahibi olmak için bilinen en eski kaynaklara, mitlere ve dini inanışlar nedeniyle toprağa yüklenmiş olan anlamlara bakmak uygun olacaktır. En eskiye dair inançlar düşünüldüğünde ilk akla gelen dünyanın ve tüm varlıkların topraktan çıkması ve insanın topraktan yaratılmasıdır. Bu inancın kayıtları mitolojilerde ve yaratılış mitlerinde görülmektedir.

Eliade (1949/1958), *Theogonia (Tanrıların Doğuşu)* adlı eserin yazarı Hesiodos'un sunduğu ilahi çift Gök ve Yer (Heaven and Earth) modelinin evrensel mitolojinin temel laytmotiflerinden biri olduğunu bildirir. Buna göre, gökyüzünün yüce tanrısallık rolünü aldığı her mitolojide yeryüzü de onun eşi olarak temsil edilmektedir. Eliade'ye göre (1949/1958) mitolojilerde toprağın ilk ilahi görünümü anneliği, tükenmeyen, sonsuz doğurganlığı, bereketi üzerinden olmuş, sonrasında ise tarım kültürlerinin giderek daha çok güçlenmesiyle bitkiler ve hasadın Büyük Tanrıçası kavramının oluşmasının ardından Toprak Ana'ya dair tüm izler yok olmuştur.

Toprak ana anlayışının Türk mitlerinde de bulunduğu Altay yaratılış mitindeki anlatıdan anlaşılmaktadır. Türk masallarında, bu mitolojik ana figürünün zamanla toprak anaya evrildiği, toprak ana kültürünün anne kavramına özgü besleme, koruma gibi çeşitli kavramların toprağa atfedilmesi ve topraktan yaratılma inancıyla birleştirilmesi ile geliştiği görülmektedir (Akçam ve Köse, 2022).

Bahaeddin Ögel (1971), Tanrı'nın insanı çamurdan yaratması motifinin Altay ve Sibirya mitolojilerinde de bulunduğunu anlatmaktadır. Bu mitlerde, çamurdan insan figürü yapan Tanrı, onlara göklerde ruh aramak için yerinden ayrılmış, kendisinin yokluğunda figürleri tüysüz köpeğine emanet etmiştir. Ögel'in aktardığı Türk-Memlûk yaratılış efsanesine göre; dünyada sel olması, sel sularının çamurları bir mağaraya sürüklemesi, çamurun mağarada insan suretindeki yarıklara dolması, güneşin etkisiyle bu çamurların pişmesi sonra da rüzgarla soğuması yoluyla yaratılış gerçekleşmiştir. Bu efsanede mağara bir

rahim olarak tasarlanmış, yaratılış toprak, su, ateş ve rüzgârın etkisine bağlanmış insanların, dolayısıyla da Türklerin ilk atası olan Ay-Atam'ın yaratımı bu şekilde dört unsurla açıklanmıştır. Ögel (1971), İran ve Önasya mitolojilerinde insanın yaratılışının temeli olarak görülen dört unsurun Altay ve Sibirya Türk mitolojilerinde yer almadığını ifade etmektedir. Uygurlarda dört unsur anlayışının görüldüğünü, toprağa ise diğerlerinden ayrı olarak büyük bir önem atfedildiğini belirtir.

Türk mitolojisinde yaratılışın ayrıca, başlangıçta dünyanın tamamen sularla kaplı olduğu bir zamanda var olan Ag Ene (Ak Ana), Ülgen ve Erlik üzerinden anlatımı da mevcuttur. Bu mit Fuzuli Bayat'ın (2017) Kadim Türklerin Mitolojik Hikâyeleri adlı eserinde şu şekilde anlatılmaktadır: Ag Ene sudan çıkıp Ülgen'e yaratma ilhamı vermiş ve suya geri dönmüştür. Daha sonra ise Erlik suyun altından bulduğu toprağı ağzına koyup Ülgen'in avcuna tükürmüştür. Avucundaki toprağı suyun üzerine saçarak Ag Ene'den öğrendiği buyruk sözlerini söyleyen Ülgen, ilk olarak kara parçalarını yaratmıştır. Bundan sonra dünyanın varlıklarını yaratmayı sürdüren Ülgen, insanı yaratmaya karar verdiğinde kamaştan kemikleri ve kilden bedenleri olan yedi adet erkek yaratmıştır. Bayat, ayrıca Ülgen'in insanın yaratımında vücudu topraktan kemikleri taştan yaptığı versiyonun da anlatılmakta olduğunu belirtmiştir.

Sadettin Gömeç (1998), yaratılışla ilgili rivayetlerin hepsinin Türklere ait olmadığını, çeşitli dinlere ait inançların karışarak ortak mitlerin doğduğunu bu durumun rivayetlerde geçen özel isimlerin çoğunun yabancı kökenli olmasından anlaşıldığını belirtmektedir. Ona göre, Orhon yazıtlarındaki ifadede yaratılışın nasıl gerçekleştiğine inanıldığının tarifi açıktır. Kültëgin yazıtının doğu yüzünün ilk iki satırında geçen bu tarif “üze kök : teñri : asra : yagız yer : kılınokda : ékin ara : kişi oğlu : kılınmış” (Ölmez, 2013, 82) sözleriyle ifade bulmuştur.

İnsanın topraktan yaratıldığı inancı İslâm inancıyla da sürmüştür. İslâm'da yaratılışın tarifi “Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık.” (Kur'an-ı Kerim, 15:26) ifadesiyle Hicr Sûresi'nde görülmektedir. İslâm'ı benimseyen toplumun zihninde topraktan yaratılma yani topraktan gelme ve ölünce toprağa gömülme yani toprağa gitme inancı birlikte bulunmakta, yaratımın ana unsuru olmak ve ölüm sonrası Allah'a dönmenin yolu olmak sebebiyle toprak, kutsal algılanmaktadır. Ölülerin toprağa gömülmesi pratiği, cenazede mezara sırayla toprak atma, türbe toprağına koruyucu, tedavi edici güçler atfetme gibi toprakla ilgili çeşitli uygulamaları ve inançları

da beraberinde getirmiştir. Yine cenaze defnetme nedeniyle toprak ölüm imgesiyle eşleşmekte, toprak sözleri kimi zaman ölümle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynakları olması toprağı, Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının maddesel yaşamında da merkeze koymaktadır. Taşağıl'ın (2013) bildirdiğine göre; Türklerin Hun devrinden beri tarım yaptıklarına dair kanıtlar bulunmaktadır ve Hunların buğday, darı ve fasulye yetiştirdiklerine, Altay ve Sayan dağlarında en az üç bin yıldır hububat tarımı yapıldığına dair arkeolojik bulgular mevcuttur. Yani Türk kültüründe tarım ve toprağı işleme kavramı oldukça uzun bir geçmişe sahiptir.

İslâmi algılayışta rızık yalnızca Allah'tan geldiği için geçimin sağlanması Allah'ın insana rızıkını vermesinin yoludur. Hûd sûresinde, “Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızıkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır.” (Kur'an-ı Kerîm, 11:6) denmektedir. Tarım ve hayvancılıktan geçimini sağlayan ağız konuşurları için de toprak, rızıkının Allah'tan kendisine ulaştırılmasının aracı olarak da mübarektir, hayatın, rızıkın, bereketin, Rabb'e geri dönmenin kaynağı ve aracıdır.

Milletin hayatında, zihninde, kavram dünyasında, bu denli büyük yer tutan toprak kavramının yansımaları elbette ki edebi eserlerde de görülmektedir. Âşık Veysel'in Kara Toprak adlı eseri bir halk edebiyatı ürünü olarak ilk akla gelen örnek olmaktadır. Dört unsur, topraktan yaratılma ve insana dair kimi özelliklerin atfedilmesi bağlamlarında toprak; Türk tasavvuf edebiyatında Yûnus Emre, Âşık Paşa, Mevlânâ, Pîr Sultan gibi isimlerin (Harmancı, 2014), Klasik Türk edebiyatında Ahmedî, Şeyhî, Ahmet Paşa, Fuzûlî, Necâtî, Mesîhî, Hayâlî, Emrî, Bâkî, Mihrî, Muhibbî, Cem Sultan, Usûlî, Şeyhülislâm Yahyâ gibi şairlerin (Batislam, 2019) dizelerinde zikredilmiştir. Toprak sözlerinin Klasik Türk edebiyatında çeşitli kavramlarla arasında benzetme ilgisi kurularak kullanıldığı da görülmektedir (Turan, 2019). Ayrıca Ozan Yılmaz'ın (2014) toprak kavramının ölümle ilişkilendirilmesi yoluyla oluşmuş olan toprak başına bedduasının Klasik Türk şiirinde nasıl bir yer bulduğuna dair çalışması da toprak kavramının Klasik Türk edebiyatında kullanımı hakkında bilgi vermektedir.

1.5. Bilişsel Dil Bilimi ve Bilişsel Anlam Bilimi (Cognitive Linguistics and Cognitive Semantics)

Tezimizde benimsediğimiz bakış açısı olan çerçeve anlam biliminin anlaşılması için dil biliminin, anlam biliminin, bilişsel anlam biliminin ve onun bir kolu olarak çerçeve anlam bilimi görüşünün doğuş ve gelişmesine kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır. Her Yönüyle Dil adlı eserinde Aksan (2009), her ne kadar Eski Hint ve Eski Yunan’da yapılmış dil bilimi çalışmaları ile 19. yüzyıla değin yapılmış felsefe, filoloji ve dil bilimi çalışmaları kimi anlam bilimi konularını içeriyor olsa da anlam biliminin, doğrudan dilin anlam yönüne odaklanan ayrı bir inceleme alanı olarak ortaya çıkışının 19. yüzyılın ortasını bulduğunu belirtmektedir. Aksan’ın ifadesine göre, H. Reisiq’le başladığı kabul edilen saha, Sözcüklerin Yaşamı (1885) adlı yapıtında anlam konusuna geniş yer verip, anlam olayları ve değişimleri üzerinde durmuş olan A. Darmesteter tarafından geliştirilmiş, Michel Bréal’in doğrudan bu adı verdiği Essai de sémantique (1897) eseri ile de ayrı bir bilim dalı niteliği kazanmıştır. Dirk Geeraerts (2010), Bréal’in yalnızca tarihsel anlam biliminin ilk temsilcisi olmakla kalmayıp çalışmasında temel metodolojik fikirleri açıklıkla anlattığını ve bunun son derece etkili bir eser olduğunu ifade etmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde dil biliminde bir dönüm noktası sayılan Ferdinand de Saussure’ün görüşleri anlam biliminde de yeni bir çığır açmıştır. Aksan’ın (2009) ifadesine göre anlam bilimi çalışmaları 20. yüzyılın başına kadar sözcük eksenli kalmış, ancak F. De Saussure ile daha bütüncül bir anlayış yerleşmiş, böylece anlamın yalnızca sözcüklerde aranmasından dilin bir bütün olarak kavranmasına, dilin tüm öğelerinin birbirleriyle ilişki kurarak nasıl anlamı oluşturduğunun anlaşılmaya çalışılmasına geçilmiştir.

Saussure’ün ortaya koyduğu devrimsel nitelikte iki görüşünü Dil Bilime Giriş adlı eserde Kıran ve Kıran (2000) dil/söz ve art zamanlılık/eş zamanlılık karşıtlıkları olarak belirtmişlerdir. Kıran ve Kıran’a göre Saussure, dil biliminin konusunu belirlemek için dil/söz karşıtlığını, dilin hangi bakış açısıyla incelenmesi gerektiğini belirtmek için de art zamanlılık/eş zamanlılık karşıtlığını ortaya koymuştur ve bir toplumu ilgilendiren bir dil olgusuna eğildiğimizde önemli olan o toplumun var olduğu, yaşamını sürdürdüğü zamanda konuştuğu dil olduğu için de eş zamanlı bakış açısını ve dilin bu yöntemle incelenmesini öncelikli görmüştür.

Saussure (1916/1998) Genel Dilbilim Dersleri adlı eserinde Eş zamanlılığı, dilsel öğelerin bir arada bulunup bir dizge oluşturduğu vakitte aynı toplumsal bilinç onları nasıl algılıyorsa öyle görme çabası olarak, art zamanlılığı ise aynı toplumsal bilincin tümünü aynı anda göremediği ve aralarında dizge oluşturmayıp ardışık olarak gelen ve birbirlerinin yerine geçen öğelerin ilişkilerini inceleme yöntemi olarak tanımlamıştır.

Anlam biliminin tek tek sözcüklerin anlamlarını inceleme çabasıyla sınırlı kalmasına bir diğer eleştiri de Jost Trier'in görüşüdür. 1930'larda Jost Trier, ilgili başlık altında bahsettiğimiz kavram alanı kuramını geliştirmiştir. Saussure'ün başlattığı yapısalcılık akımının etkisiyle ayrı bir saha olarak yapısal anlam bilimi ortaya çıkmıştır.

Geeraerts (2010) yapısal anlam biliminin farklı kronolojik ve coğrafi konumlarda yer alan üç geleneği olduğunu ifade eder. Bunlar; 1. 1930-1960 arasında Alman ve Fransız araştırmacıların oluşturup geliştirdiği kıta Avrupası yaklaşımı olan sözcüksel alan teorisi (lexical field theory) 2. 1960'larda Avrupa sözcüksel alan araştırması geleneğinden gelişmiş fakat Amerikalı antropolojik dil bilimcilerin işleriyle paralel olarak cisimleşmiş görünen Eugenio Coseriu, Bernard Pottier ve Algirdas Greimas'ın çalışmalarıyla temsil edilmiş olan anlambirimcik çözümlemesi (componential analysis) 3. Yine 1960'larda öne çıkmış olan ilişkisel anlam bilimi (relational semantics)'dir (Geeraerts, 2010, 53). Greimas ise 1966'da yayımlanan eserine doğrudan, Yapısal Anlam Bilimi (Sémantique structurale) adını vermiştir.

Amerikalı dil bilimci Noam Chomsky, üretici dil bilgisi (generative grammar) görüşünü ortaya koyarak dil çalışmalarında önemli dönüşümleri başlatan isim olmuştur. Chomsky 1965 yılında yayımlanan Aspects of the Theory of Syntax adlı eserinde geleneksel dil araştırmalarının kullandığı yöntemlerin zayıflıklarını değerlendirmiş ve araştırmacıları artık bunların farkında olarak yeni bir anlayışın geliştirilmesine, yöntemdeki kusurların giderilmesine davet etmiştir. Chomsky'nin geleneksel dil araştırmalarında gördüğü sorunlar şunlardır: Özellikle söz dizimi düzeyinde çok açık bir şekilde görülür ki, hiçbir geleneksel veya yapısalcı gramer, belirli örneklerin sınıflandırılmasının ötesine geçip kayda değer bir ölçekte, üretici kuralların belirlenmesi aşamasına gelememiştir. Geleneksel dil bilimi teorisinde tüm dillerin ortak özelliklerinden birinin yaratıcı yönleri olduğu anlaşılmıştır. Bir dilin gramerinin, onun yaratıcı yönünü ele alan evrensel bir gramerle desteklenmesi ve bunun haricinde yalnızca istisnaları ve düzensizlikleri ayrıntılı biçimde ele alması uygundur. Yani dilin yaratıcı yönünün çalışma sistemini açıklayan

evrensel bir gramere ihtiyaç vardır ve ancak onun desteği ile o dilin grameri konuşan-dinleyen şeklindeki ilişkideki dil yetkinliğini tam olarak açıklayabilir. Geleneksel gramerlerin başarısız olmasının bir diğer nedeni de düşüncelerin doğal bir sırası olduğu ve bunun da sözcüklerin sırası tarafından aynalandığı inancının yaygın olarak benimsenmiş olmasıdır. Bu anlayış, cümle kurma kurallarının dil bilgisinin değil de “düşünce sırası”nın incelendiği başka bir alanın konusu olarak görülmesine ve dil bilgisi çalışmalarının dışında bırakılmasına yol açmaktadır. Bu eksiklikleri ortaya koyduktan sonra Chomsky, üretici dil bilgisi ifadesiyle, cümlelere açık ve iyi tanımlanmış bir yolla yapısal betimlemeler tayin eden bir kurallar sistemini kastettiğini belirtmiştir. Ona göre kayda değer bir üretici dil bilgisi mevcut hatta potansiyel bilincin çok ötesindeki zihinsel süreçlerle meşgul olmalıdır (Chomsky, 1965, 6-8).

Üretici dil bilgisinin ortaya çıkışını, Chomsky'nin bu eseriyle başlayıp Katz ve Fodor tarafından geliştirilen yorumlayıcı anlambilim akımı ve Lakoff, Mc Cawley, Chafe gibi isimlerin temsil ettiği üretici anlambilim akımı izlemiştir (Aksan, 2009). Katz ve Fodor, Chomsky'nin öğrencileridir ve bir dilin bütün sözlüksel biçimlerini üretebilecek kuralları tanımlamayı denemişlerdir (Guiraud, 1955/1975, 121). Üretici dil bilgisi akımı, biçimi esas aldığı için dilin temelini tümce, dil bilgisini tümce üretim mekanizması olarak kabul etmiştir (Aksan, 2006).

1960'lı yıllardan itibaren metin dil bilimi, söz-eylem kuramı ve edimbilim akımlarının doğuşuyla konuşulan dil ön plana çıkmaya başlamış, konuşulan dilin incelenmesi de sözcük kavramının, dil dışı etkenlerin ve diyalogu oluşturan kişilerin çeşitli özelliklerinin dikkate alınmasını beraberinde getirmiştir (Aksan, 2006).

Bilişsel dil biliminin 1980'lerde gelişmesiyle dil bilimi çalışmaları yepyeni bir perspektife kavuşmuştur. Croft ve Cruse'a (2004) göre dile bilişsel olarak yaklaşmaya yol gösterici üç hipotez vardır: 1. Dil, özerk bir bilişsel yeti değildir 2. Dil bilgisi kavramsallaştırmadır 3. Dilin bilgisi dilin kullanımdan doğar. Cruse (2006) bu yaklaşımın bazı temel varsayımlarını şöyle sıralamaktadır: 1. Dil anlam iletme amacıyla evrimleşmiştir. Bu nedenle fonolojik, semantik veya sentaktik, dilin tüm yapıları bu işleviyle bağlantılıdır. 2. Beynin dil için ayrılmış özel bir kısmı bulunmaz. Dil yetisi bilişsel yetilere içkindir ve ayrılamaz. Bu da semantik açısından, genel bilgi ile dil bilimsel anlam arasında hiçbir ilkesel ayrım yapılamayacağı sonucunu doğurur. 3. Anlam, doğası gereği kavramsaldır, kavramsal veya algısal ham maddeyi belirli yollarla

şekillendirmeyi veya onlara belli bir form yüklemeyi içerir. Disiplinler arası bir bilim dalı olan bilişsel dil biliminin bilişsel psikolojiyle yakından ilişkili olduğunu, özellikle bu sahada kavramların yapısı ve doğası üzerine yapılmış olan çalışmalardan faydalandığını belirten Cruse, bu yaklaşımın geliştirilmesinde hususi olarak etkili olmuş iki isim olarak George Lakoff ve Ronald Langacker'ı zikretmiştir.

Dili bilişsel bir yaklaşımla incelemek gündeme gelince hem anlam bilimine hem de dil bilgisine bu bakışla yaklaşılarak yeni çalışmalar ortaya konmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Evans (2009), bilişsel dil bilimi pratiğinin kabaca bilişsel anlam bilimi (cognitive semantics) ve bilişsel dil bilgisi (yaklaşımı) (cognitive (approaches to) grammar) olarak iki ana araştırma sahasına ayrılabilirliğini belirtmiştir. Bilişsel anlam bilimi çalışma sahasının, deneyim, kavramsal sistem ve dil yoluyla kodlanmış olan anlamsal yapı arasındaki ilişkileri incelemekle ilgilendiğini, bu sahanın araştırmacılarının bilgi temsilini, başka bir deyişle kavramsal yapıyı ve anlam inşasını araştırdıklarını ve dili, bu bilişsel olguların araştırılabilirliği bir mercak olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Evans ayrıca bilişsel anlam bilimi araştırmalarının, dil bilimsel anlam bilimi ve anlam bilimsel yapıları incelemekle ilgilendiği kadar insan zihnini modelleme ile ilgilenmeye de eğilimli olduğuna dikkat çekmiştir (2009, 49-50).

Bilişsel anlam biliminin, bilişsel dil biliminin bir parçası olarak, gramerin egemen olduğu ve anlam biliminin ikinci plana itildiği Üretici teoriye karşı çıkan bir pozisyonda doğduğunu yazan Geeraerts (2010), bilişsel anlam bilimi kapsamında ortaya konmuş olan başlıca üç teorinin: 1. Kategorik yapının prototipik modeli (The Prototype Model of Category Structure), 2. Metafor ve metoniminin kavramsal teorisi (The Conceptual Theory of Metaphor and Metonymy), 3. İdealize Edilmiş Bilişsel Modeller ve Çerçeve Teorisi (Idealized Cognitive Models and Frame Theory) olduğunu, bu üç teorinin de bilişsel dil biliminin önde gelen şu üç dil anlayışı üzerine kurulduğunu bildirmektedir: 1. Anlamın bağlamsal ve pragmatik esnekliğine olan inanç, 2. Anlamın, “sözcük anlamı”nın sınırlarını aşan bilişsel bir olgu olduğu kanısı, 3. Anlamın, bir bakış açısından algılamayı (perspectivization) içerdiği ilkesi (2010, 182).

Semantics adlı eserinde, Objektivist anlam bilimi anlayışında, anlamın dünyadaki olay ve durumlara karşılık geldiği, referansa ve hakikate dayandığı görüşünün benimsendiğini aktaran Saeed (2009), bilişsel bilimcilerin bu görüşü reddederek kendilerini biçimsel anlambilimi (formal semantics) yaklaşımının karşısında konumlandıklarını belirtir ve

bu karşı duruşu şu şekilde anlatır: Bilişsel anlam bilimciler, insan kategorizasyonundan bağımsız bir gerçekliğe erişimimizin olmadığı ve bu sebeple de dile yansıyan gerçekliğin insan zihninin bir ürünü olduğu görüşüne sahip olduklarından objektivist anlayışın benimsediği bu hakikate tekabüliyet teorisini (correspondence theory of truth) reddederler ve dilsel doğruluk veya yanlışlığın bir gözlemcinin bir durumu kendi kavramsal altyapısına dayanarak nasıl yorumladığına bağlı olduğunu savunurlar. Buna göre, incelemenin asıl odağı bu kavramsal altyapıyı ve dil kullanımının bunu nasıl yansıttığını anlamak olmalıdır (Saeed, 2009, 357).

Bu gelişmeler neticesinde, bilişsel bilimlerin ve bilişsel dil biliminin doğuşuyla, anlamın arandığı yer artık somut dünya değil insan zihni olmuştur. Dilin basitçe dünyadaki varlık, durum ve olayları adlandıran bir sistem olarak kabul edilmesi anlayışı geride bırakılmaya, bunun yerine, dili insanın her tür deneyimini kavramlaştırma sistemi olarak gören bir anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Böylece zihnin çalışma prensiplerini çözmek dil sistemini, dil sistemini çözmek de zihni anlamak için gerekli birer yol olarak görülür duruma gelmiştir.

Talmy (2000), bilişsel anlam bilimi araştırmasını, kavramsal içerik ve onun dildeki organizasyonu, dolayısıyla da genel manada kavramsal içeriğin ve onun organizasyonunun doğası üzerine bir araştırma olarak tanımlar. Buradan, kavramsal içeriğin yalnızca düşünsel içeriği değil aynı zamanda duyguları ve algıyı da içeren her tür deneyimsel içeriği kapsadığının anlaşıldığını belirten Talmy'ye göre, bilişsel anlam biliminin araştırmalarını kavramsal organizasyona ve bilinçte deneyimlenen içeriğe odaklaması yani çalışmanın doğrudan farkındalık sayesinde var olabilen bir zihinsel fenomene odaklanması metodoloji açısından bir meseledir. Çünkü bu durumda bilişsel anlam bilimi, kavramsal içerik ve onun dildeki yapılanmasının fenomenolojisidir ve böyle bir araştırma nesnesi yani fenomenolojik içerik ve bilinç yapılanması yalnızca iç gözlem yöntemiyle ele alınabilir (Talmy, 2000, 4). Talmy'nin burada işaret ettiği mesele şudur: Her bilişsel sistem için geçerli olduğu üzere anlam bilimsel mekanizmanın da bilince erişim düzeyleri duruma göre farklılık göstereceğinden ve örneğin, birinin duyduğu bir sözcüğün belli bir anlamının tamamen farkında olup bu sözcüğün çok anlamlılığı veya eş anlamlılarından tamamen habersiz olması mümkün olduğundan, sözcüğün bu iki anlamsal veçhesi yani mevcut belirli olan anlamı ve anlam alanı, bilince erişimleri ölçüsünce farklılık gösterecektir (Talmy, 2000, 5).

Chomsky'nin öğrencisi olan ve uzun yıllar boyunca üretici dil bilgisi üzerine çalışan George Lakoff, ders kayıtlarının yayımlandığı eserinde (2018) bu sistemin işlemediğini ve hakikate tekabüliyet teorisinin (correspondence theory of truth) mümkün olmadığını nasıl fark ettiğini katılmış olduğu dört ders tecrübesi üzerinden anlatmaktadır. Bunlardan birincisi 1975 yılında Berkeley'de dinlediği Paul Kay'in bir konferansıdır. Bu konferansta renklerin algılanmasının fizyolojik yönünü gösteren deneylerin bulgularını dinlemiş ve algılanan tüm renklerin dünyada karşılığı olması gerektiğini iddia eden hakikate tekabüliyet teorisinin doğru olmadığını tespit etmiştir. Çünkü buna göre tebeşir, eğer dünyadaki beyaz varlıklar kümesine dâhilse beyazdır veya sandalye, dünyadaki mavi varlıklar kümesinde varsa mavidir. Fakat bu konferansta Paul Kay, kendi araştırmalarını ve meşhur sinirbilimci Russell Diveley'in deneylerini bir arada vererek dünyada binlerce rengin var olmadığını, nesnelere renklerinin kendileriyle değil onlarla gören göz ve algılayan zihin arasındaki ilişki ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur (Lakoff, 2018, 23-26).

The Embodied Mind adlı çalışmada da Kay'in ve diğer araştırmacıların renkler üzerine yaptıkları incelemelere değinilmekte, görsel algılama söz konusu olduğunda dünyevi varlığın mı yoksa imajın mı önce geldiğinin yumurta tavuk ikilemi gibi tartışılmalı bir konu olduğu fakat bu araştırmaların artık mevcut iki uçlu bakıştan başka bir bakış açısının mümkün ve gerekli olduğunu ortaya koyduğundan bahsedilmektedir. Yani renklerin ne bizim algımızdan ve bilişsel kapasitemizden bağımsız olarak dışarıda bir yerde ne de bizi çevreleyen biyolojik ve kültürel dünyadan bağımsız olarak içimizde bir yerde olduğu, nesnelci görüşün tam zıddı olarak renk kategorilerinin deneyimsel ve ortak biyolojik ve kültürel dünyamıza ait olduklarının anlaşıldığı ifade edilmiştir (Varela vd., 2016, 172).

Lakoff'un (2018) inandığı her şeyi tamamen değiştirdiğini söylediği ikinci ders yine 1975 yılında katıldığı prototip teorisinin kurucusu Eleanor Rosch'un dersidir. Bu dersi Rosch, temel seviye objeler olarak adlandırmıştır. Bu derste kavramsallaştırma yapılırken örneğin bir sandalye için zihinsel bir imge kurgulayabildiğimizden bahsedilmektedir. Rosch, tüm sandalye türlerinde ortak olan bazı özellikleri saymak mümkünken bunu yapabildiğimiz son kategori düzeyinin sandalye olduğunu, çünkü bir üst başlık olarak mobilya için bir zihinsel imge oluşturmanın mümkün olmadığını söylemiştir. Ayrıca sandalyeyle etkileşim kurarken vücudumuzla yaptığımız şeyler için de bunun, en üst sınıflandırma düzeyi olduğunu tespit etmiştir. Sandalyede oturmak için, sandalye ile

masada oturmak, lambaları açmak gibi eylemler için motor yetilerimiz bulunduğunu fakat sadece “mobilya” için motor yetilerimiz bulunmadığını, araba örneği üzerinden de aynı sonuca ulaşıldığını fark etmiştir. Rosch’un tespitine göre, zihinde bir araba imgesi oluşturmak, arabayla fiziksel etkileşime girmek, onu sürmek, vitesini değiştirmek, pedallarına basmak mümkündür ancak; otobüs, tren, gemi gibi tüm araçları kapsayan bir üst kategori ile bunları yapmak mümkün değildir. Çünkü “tüm araçlar”ın bir zihinsel imajı yoktur. Bu tespitlerle Rosch, zihinsel kategorizasyonda temel seviyenin; görebileceğimiz, genel şeklinin imgesini oluşturabileceğimiz, motor yetilerimiz tarafından tanımlayabileceğimiz seviye olduğunu ve kategorilerle ilgili bilgilerimizin çoğunun temel seviyeden geldiğini ortaya koymuştur. Rosch’un buradan çıkardığı sonuç temel düzeydeki kategorilerin dünyayla olan bedensel etkileşimlerimiz tarafından tanımlandığıdır. Lakoff da bu fikirler üzerinden, bilişsel olarak gerçek olup zihinsel yapımızın parçası olan temel düzeyin hakikate tekabül yet teorininin iddiasında olduğu gibi dünyada tek başına mevcut olmadığı, bunların dünyayla bedenimiz vasıtasıyla kurduğumuz etkileşimden kaynaklandığı sonucunu çıkarmıştır. Ona göre, renk anlam bilimi de temel düzeydeki anlam bilimi de somutlaştırılmalı ve vücudumuz hesaba katılmalıdır. Bedeni hariç tutarak bunun tamamen soyut matematiksel bir teorisini kurgulamak mümkün değildir (Lakoff, 2018, 26-27).

Üç yazarından biri Rosch olan *The Embodied Mind* adlı eserde somutlaştırılmış eylem ifadesiyle neyin kastedildiği şöyle açıklanmıştır: somutlaştırılmış sözcüğüyle, bilişin çeşitli duyuşal-motor yetenekleri haiz bir bedene sahip olmaktan kaynaklı deneyim türlerine tabi olduğu ve bu bireysel duyuşal-motor yeteneklerin kendilerinin de daha kapsamlı bir biyolojik, psikolojik ve kültürel bağlam içerisinde gömülü bulunduğu vurgulanır. Eylem sözcüğüyle ise deneyimsel bilişte, duyuşal ve motor süreçlerin, algı ve eylemin esas itibarıyla birbirlerinden ayrılamaz oldukları belirtilmektedir. Çünkü bu ikisi tesadüf eseri ilişkili değıllerdir birlikte evrimleşmişlerdir (Varela vd., 2016, 173).

Üçüncü ders dünya dillerinin uzamsal ilişkileri üzerine çalışmakta olan Leonard Talmy’nin dersidir. Bu derste de Lakoff, prepozisyonlar gibi uzamsal nitelermelerin her ne kadar farklı dillerde birbirlerinden çok farklı olsalar da aslında hepsinin ortak bir ilkel öğeler kümesini paylaşmakta olduklarını ve bunun ardında bir sistem yattığını öğrenmiştir. Lakoff için bu tespitte ilgi çekici olan şeyse bu ilkel öğelerin vücutla,

bedensel yönlendirmelerle ve kasların çalışma şekli olan güçle ilgili olmalarıdır (2018, 32).

Yine 1975 yılındaki dördüncü ders Charles Fillmore'un çerçeve anlam bilimi (frame semantics) üzerine verdiği ilk derstir. O esnada Fillmore'un anlamsal alanlar üzerine yazılmış çalışmaları okumakta olduğunu aktaran Lakoff (2018) anlamsal alan için kısaca birbirleriyle ilişkili sözcükler kümesi tanımını vermiştir. Bu derste Fillmore; bıçak, çatal, kaşık sözcüklerinin veya pazartesi, salı, çarşamba sözcüklerinin birbirleriyle ilişkili olduğunun; pazartesi, salı, elma, perşembe sözcükleri arasında ise uygunsuz olanın hangisi olduğunun kolayca anlaşıldığını örnek göstererek birbirleriyle ilişkili sözcük kümeleri arasındaki ilişkinin nasıl tanımlandığını sorgulamış bunu da adına anlamsal çerçeve dediği teoriyle açıklamıştır (2018, 37-38).

1.6. Çerçeve Anlam Bilimi (Frame Semantics)

Çerçeve anlam bilimi kısaca, sözcüklerin sadece bilgi ve varsayımlardan oluşan belli bir arka plan yoluyla düzgün bir şekilde anlaşılabilceği görüşünü benimseyen anlam teorisi (Cruse, 2006, 66-67). Çerçeve kavramı ilk olarak Marvin Minsky tarafından önerilmiştir (Novosadska, 2018, 38). Minsky (1974) çerçeveyi, yeni bir durumla karşılaştığımızda veya mevcut soruna bakışımızda önemli bir değişiklik yaptığımızda, gerekirse ayrıntıları değiştirerek gerçeğe uyacak şekilde uyarlamak üzere hafızamızdan seçtiğimiz bir yapı olarak tarif etmiştir. Bir çerçeveyi düğümler ve bağlantılardan (nodes and relations) oluşan bir ağ olarak düşünebileceğimizi, bu çerçevenin "üst seviyeleri"nin sabit ve varsayılan durum hakkında her zaman doğru olan şeyleri temsil ettiğini, alt seviyelerinde ise belirli örnekler veya verilerle doldurulması gereken "yuvalar" bulunduğunu betimlemiştir (Minsky, 1974).

Dil bilimi alanında Charles Fillmore tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşım, sözcüklerle ilişkili yapılandırılmış bilgi envanterinin özelliklerini ortaya çıkarmaya ve bir anlam bilimi modeli açısından bu bilgi sisteminin özelliklerinin ne gibi sonuçlarının olabileceğini değerlendirmeye çalışır (Evans, 2007, 86). Fillmore (1982), Frame Semantics başlıklı yazısında, çerçeve anlam biliminin tanımını yapmış, amacını ve terimlerini tanıtmış, çeşitli örneklerle bu yeni bakış açısını anlatmıştır. Bu eserde Fillmore, 'çerçeve'yi, doğal dilleri anlama literatüründe; şema (schema), senaryo (script, scenario), düşünsel iskele oluşturma (ideational scaffolding), bilişsel kalıp (cognitive

model) veya halk teorisi (folk theory) gibi çeşitli şekillerde bilinen kavramlar kümesini kapsayacak genel bir terim olmak üzere seçtiğini belirtmiştir (1982, 111). Çerçeveler, o çerçeveye ilişkili olan sözcüklerin anlamlarının altında yatan bilişsel şemalardır (Fillmore, 2012, 714). Ona göre çerçeve anlam bilimi; sözcük anlamlarına bakmada yeni bir yol sunmanın yanı sıra yeni sözcük ve ifadeler türetmenin, sözcüklere yeni anlamlar eklemenin ve bir metnin içindeki öğelerin anlamlarını bir araya getirerek metnin bütüncül anlamını oluşturmanın ilkelerini belirlemenin de bir yolunu sunmaktadır (Fillmore, 1982, 111).

Evans ve Green (2006), çerçeve teorisinin temelini bilişsel psikolojideki gelişmelerden aldığını yazmış, psikolojide bilginin temel biriminin kavram olduğunu ve bilgi temsili teorilerinin insanların erişiminin olduğu görülen kavram çeşitlerini modellemeyi hedeflediklerini bildirmişlerdir. Bunlara kavramlar arasındaki ilişkiler ve insanların kavramlardan faydalandığı; kategorizasyon muhakemesi, kavramsallaştırma veya anlam inşası gibi süreçlerin de dâhil olduğu belirten araştırmacılar, bilgi temsili modellemekte yaygın kullanım bulmuş olan özellik listesi (feature list) yaklaşımının yetersiz kaldığını, çünkü insanların kavramsal varlıklara dair bilgilerinin ilişkisel olduğunu ve bu yöntemde özellik listesinin bileşenleri arasındaki ilişkilerin temsil edilmesinin bir yolu olmadığını, çerçeve teorisinin de bu eksikliğin üstesinden gelmeye yönelik bir girişim olarak doğduğunu ifade etmişlerdir (2006, 223). Evans ve Green ayrıca, Bartlett'in 1932 tarihli *Remembering A Study In Experimental and Social Psychology* adlı eserinde öne sürdüğü şema teorisinden beri bilişsel psikolojide bilgi temsili çerçeveler şeklinde yapılması geleneğinin bulunduğunu aktarmaktadırlar (2006, 223).

Daha sonraki çalışmalarda çerçeve terimi yeniden tanımlanarak çerçeve teorisi geliştirilmiştir. Fillmore'dan sonra çerçeve tanımına yeni bir açılım getiren kişi yine bilişsel psikoloji alanından bir araştırmacı olan L. Barsalou'dur. Çerçeveler için yeni bir temsil bileşenleri koleksiyonu öneren Barsalou (1992/2009) çerçeveyi; örneklere göre farklı değerler atanmış yinelenmeli öz nitelikler kümesi olarak tanımlamıştır. Kendisinden önceki çerçeve teorilerinin çerçevelerin, bağımsız öz niteliklerin katı bir yapılanması olduğunu varsaydıklarını, kendisinin ise çerçeveleri, şekilleri esnek ve bağlama bağımlı, dinamik, ilişkisel yapılar olarak tasarladığını belirtmiştir (Barsalou, 1992/2009, 21).

Amaç, sözcüklerin bağlamları içerisinde anlam kazanmalarını olanaklı kılan sistemi her duruma uyarlanabilir şekilde ortaya koymaktır. Bu sistemi 'çerçeve' ile tanımlayan

Fillmore'un (1982) 'çerçeve' terimiyle kastettiği, birini anlamak için onun içinde bulunduğu tüm yapıyı anlamayı gerektirecek şekilde ilişkilendirilmiş olan bir kavramlar sistemidir. Tarif edilen böyle bir yapıdaki öğelerden biri, bir metin veya konuşmaya dâhil edildiği anda sistemdeki diğer tüm öğeler de otomatik olarak erişilir hâle gelmektedir (Fillmore, 1982, 111). Yani çerçeveler, onlarsız tek başlarına anlam ifade edemeyecek olan sözcüklerin anlam kazanmasını olanaklı kılan, edinilmiş ve zihinde halihazırda var olan yapıları, bilgisel alt yapıyı, sözcüğün yer aldığı bağlamın anlattığı durumu oluşturan sahneyi tasvir etmektedir.

Barsalou, Fillmore'un 'satın alma' fiili üzerinden verdiği örneğe atıf yapmış ve onun, teorisinde her ne kadar arka planda yatan kavramsal yapıyı sık sık vurgulamış olsa da temel olarak fiillerin söz dizimsel yapısına odaklandığını belirtmiştir (1992/2009, 28). Daha iyi anlaşılması için bu noktada Fillmore'un örneğine bakmak yerinde olacaktır.

Çerçeve teorisinde ortaya konan görüşe göre sözcükler deneyim kategorizasyonlarını temsil etmekte ve bu kategorilerden her birinin altında deneyim ve bilgi arka planına dayalı olarak akla gelen güdüleyici bir durum yatmaktadır (Fillmore, 1982, 112). Fillmore, arka plandaki bu 'sahne'leri 'ticari etkinlik' örneği üzerinden anlatmıştır. Böylece bir dizi önemli İngilizce fiilin aynı 'sahne'yi işaret edip zihinde uyandırdığını ve bu şekilde anlamsal olarak ilişkili görülebileceklerini göstermeye çalışmıştır. Ticari etkinliği tasvir eden sahnenin öğelerini; ürün karşılığı para vermeye gönüllü bir kişi (müşteri), para karşılığı ürün vermeye gönüllü bir kişi (satıcı), müşterinin aldığı veya alabileceği ürünler (ürün), satıcı tarafından kazanılan veya istenen ücret (para) olarak belirtmiştir. Bu çerçevenin terimleriyle açıklanırsa, 'satın alma' fiilinin ürünlerle ilgili olarak müşterinin eylemine odaklanıp satıcı ve parayı arka plana ittiği, 'satmak' fiilinin ürünlerle ilgili olarak satıcının eylemine odaklanıp müşteri ve parayı arka plana ittiği, 'ödeme' fiilinin hem para hem de satıcı ile ilişkili olarak müşterinin eylemlerine odaklanıp ürünleri arka plana ittiği söylenebilir diyen Fillmore, aynı şekilde devam ederek 'para harcamak', 'maliyet oluşturmak', 'ücret almak' ve benzeri fiillerin de bir şekilde bu çerçeve etrafında yer aldıklarını sözlerine eklemiştir. Bu örneği vermesindeki amacın, söz konusu sözcüklerin temsil ettikleri kategorilerin arka planını ve motivasyonunu temin eden sahnenin türünü ve ayrıntılarını bilmeyen hiç kimsenin bu fiillerin anlamlarını bilemeyeceğini ileri sürmek olduğunu ifade eden Fillmore, çerçeve sisteminin karşılıklı olarak nasıl çalıştığını şöyle açıklamıştır: 'Sahne'nin sunulduğu veya

hatırladığı yapılandırılmış yola ‘çerçeve’ adını verdiğimizde, çerçevenin sözcük anlamlarını yapılandığı ve sözcüğün de çerçeveyi ‘çağrıştırdığı’ söylenebilir (1982, 116-117).

Bir psikolog ve bilişsel bilimci olan Barsalou ise meseleye yalnızca dil bilimsel açıdan bakmamış ve çerçevelerin, nesnelere, konular, fiziksel ve zihinsel olaylar, canlılar ve benzeri her tür kategoriyi temsil ettiğini öne sürmüştür (1992/2009, 29). Çerçevelerin üç temel bileşeninin bulunduğunu ortaya koyan Barsalou, bu bakış açısını çeşitli deneylerin sonuçlarına dayandırmıştır. Bu üç temel bileşen 1. Öz nitelik-değer atama kümeleri (attribute-value sets) 2. Yapısal sabitler (structural invariants) 3. Kısıtlamalardır (constraints) (Barsalou, 1992/2009, 21).

Çalışmamız neticesinde tespit ettiğimiz toprak kavram alanı çerçevelerinin örnek çizimlerini Barsalou’nun modelini örnek olarak oluşturduğumuz için Barsalou’nun çerçeve tanımı ve çerçeveleri oluşturan öğeleri yani bu üç temel bileşeni nasıl tanımladığı aşağıda daha ayrıntılı olarak verilmiştir.

Barsalou’nun (1992/2009) öz nitelikten kastı, en azından kategori elemanlarından bazılarının ortak bir cephesini belirten bir kavramdır. Bir kavramın öz nitelik sayılabilmesi için daha büyük bir bütünün bir cephesini tanımlıyor olması gerektiğini belirtmiştir. Tanımlanan kategoriye ait farklı örnekler için bu öz niteliklere farklı değerler atanacağını anlatan Barsalou, örneğin ‘kuş’ kategorisinin çerçevesi söz konusu olduğunda renk bir öz nitelikken bu kategorinin bir elemanı olarak belli bir kuş türü incelenecek olursa renk öz niteliğine o örneğin renginin (kırmızı, mavi, gri ve benzeri) değer olarak tayin edileceğini belirtmiştir (1992/2009, 30).

İkinci temel bileşen olarak sıraladığı değerlerin, öz niteliklerin bağımlı kavramları oldukları için bağlı oldukları öz niteliklerin bilgisini de devraldıklarını belirten Barsalou (1992/2009) ayrıca değerlerin kendileri de birer kavram olduklarından onların da daha spesifik değerleri bulunduğunu ifade etmiştir. Bunu açıklamak üzere de ‘hayvan’ kavramı için bir çerçeve düşünüldüğünde, ‘hareket aracı’ öz niteliğinin değerleri olarak ‘bacak’, ‘kanat’, ‘yüzgeç’ görüleceğini, ‘Kara memelisi’ çerçevesinin ise ‘bacak’ öz niteliğini içereceği o öz niteliğe ait de ‘insan bacağı’, ‘at bacağı’, ‘köpek bacağı’ gibi değerler bulunacağını örnek olarak göstermiştir. Bu durumda ‘bacak’, ‘hayvan’ çerçevesinde bir değerken, ‘kara memelisi’ çerçevesinde bir öz nitelik olmaktadır diyen Barsalou, öz niteliklerinse hem dâhil oldukları tasnifi hem de onları içeren çerçeveyi yansıttıklarını

vurgulamıştır. Ayrıca bir çerçeve içindeki her öz niteliğin aynı zamanda kendi daha spesifik öz niteliklerinin çerçevesiyle de ilişkilendirileceğini belirtmiştir (Barsalou, 1992/2009, 31-33).

Barsalou'nun (1992/2009) yapısal sabitlerden kastı ise uzamsal, zamansal, nedensel, amaçsal gibi ilişkiyel kavramlardır. Burada bir evin çatısı örneğini vermiştir. Çatının işlevinin kaçınılmaz olarak konumunu belirlediğine dikkat çekmiştir. Kısıtlamaları da yapısal sabitler gibi ilişkiyel fakat farklı bir türde ilişkiyel olarak tanımlamıştır. Bunların normatif değil öz niteliklere atanan değerlerde sistematik değişkenlik üreten türden olduklarını işaret eden Barsalou, kısıtlamaların altında çerçeve öz niteliklerinin değerlerinin birbirlerinden bağımsız olmadığı, değerlerin birbirlerini güçlü ve karmaşık şekillerde kısıtladığı varsayımının yatmakta olduğunu ifade etmiştir. Bunu da seyahat planlaması çerçevesi örneği üzerinden anlatmıştır. Hız ve yolculuk süresi öz nitelikleri arasında negatif bir kısıtlama ilişkisi söz konusu olduğunu belirtmiş, daha hızlı olan bir ulaşım aracı tercih edilmesi durumunda yolculuk süresinin kısılmasını, yani hız öz niteliğinin aldığı değerin süre öz niteliğinin değerine etki etmesini veya benzer şekilde, gidilecek yer seçiminin kayak veya deniz gibi belli aktiviteleri mümkün kılmasını kısıtlamalara örnek olarak göstermiştir (Barsalou, 1992/2009, 35-38).

Barsalou'nun (1992/2009) çalışması hayvanların öğrenmesiyle ilgili yapılmış bazı deneyleri çerçeve teorisine kanıt olarak göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Bahsi geçen deneylerde, farklı şekil ve renklerde uyarlardan bazılarında ödül verilen hayvanların hangi renklerde ödül verildiğini ayırt ettiklerini belirtmiştir. Yani önce şekilleri öz nitelik olarak öğrendiklerinin ve değerlerin değiştiğini algıladıklarının tespit edildiğini aktarmıştır. Ayrıca Barsalou, hayvanların bir kez şekilleri öğrendiklerinde renklerin değişmesinin anlamını şekillerin değişmesinin anlamından daha kolay öğrendiklerini bunun da öz niteliği önce öğrendikleri, dolayısıyla uyarlaları zihinlerinde ayrı ayrı özellikler olarak değil öz nitelik ve değer olarak kodladıkları anlamına geldiğini ifade etmiştir. Diğer deney örnekleri, kanıtlar ve ayrıntılı okuma için mezkûr çalışmaya bakılabilir (Barsalou, 1992/2009, 26).

Barsalou'nun çerçeve yaklaşımını desteklemek üzere yazdığı makalede S. Löbner (2018), çerçeve kavramının Barsalou tarafından önemli ölçüde belirlenmiş ve deneysel olarak kanıtlanmış olduğunu belirtmiş, ayrıca çerçeveleri insan bilişindeki tüm temsillerin genel formatı olarak tanımlamıştır. Löbner, çerçeveler yardımıyla sözlüksel anlamların açık bir

şekilde ayrıştırılabileceğini ve bu temelde, anlam bilimsel olarak sözcük oluşturma süreçlerinin ve bileşiminin modellenebileceğini ifade etmiştir (2018, 189-190).

Çerçeve çalışmalarında öncelikle fiiller üzerine odaklanmış olan Charles Fillmore çerçeve anlam bilimi bakış açısını isimlere uygulama tecrübesini ise *The Hard Road from Verbs to Nouns* (1994) adlı makalesinde anlatmıştır. Fiillerin dil bilimsel tanımını yapmanın o fiilin içinde yer alabileceği cümlelerin dil bilimsel tanımını yapmak anlamına geldiğini ve bunun nispeten kolay olduğunu fakat söz konusu isimler olduğunda yapılması gereken daha fazla şey olduğunu belirtmiştir. Fillmore, isimlerin, “şeylerin (veya şey kümelerinin)” adları olmaktan fazlasını içerdiklerini, karmaşık sosyal ve politik kurumları, soyut kavramları adlandıran isimler olduğu gibi fiillerle sıkı eş dizimsel bağlantılar içine girip ayrı bir açıklaması bulunmayan veya fiilden türetilmiş ve kök fiili ile aynı argüman yapılarını bünyesinde barındıran isimler de bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle anlamsal olarak karmaşık bir ismi bağlamdan bağımsız bir şekilde tanımlamanın imkânsız olduğunu çünkü anlamın büyük ölçüde bağlamla etkileşime bağlı bulunduğunu ve bu etkileşimin büyük kısmının da bileşimselden ziyade uzlaşım sal bulunduğunu ifade etmiştir (Fillmore, 1994).

Çerçeve anlam bilimine ek bir bakış açısı da Kazuho Kambara'nın isimler üzerine odaklandığı makalesidir. Kambara (2019), çerçevelerin fiiller için ve isimler için farklı durumlar içerdiğini hatta isimlerin de kendi içlerinde çerçeve temsillerinin farklılığı bakımından en az üç gruba ayrılabilceğini öne sürmüştür. Ona göre çerçeve oluşturma, çağrıştırma veya bir çerçeve elemanı olma bakımından isimler şu üç başlık altında ele alınabilir: 1. Cins isimler (common nouns): Zihinde belirli bir çerçeveyi uyandırmayan ve yalnızca çeşitli çerçevelerin bir elemanını örneklendiren, köpek, kedi, kitap, bıçak vb. isimler. 2. Rol isimleri (role nouns): Zihinde belirli bir çerçeveyi uyandıran ve en az birden fazla çerçevenin bir elemanına örnek olan isimler. 3. Olay isimleri (event nouns): Hem belirli bir çerçeveyi zihinde uyandıran hem de o çerçeveyi örnekleyen isimler (Kambara, 2019, 57).

Barsalou'nun çerçeve çiziminde öz nitelikler ve değerler arasında keskin bir ayrım yapılması gerektiği fakat bunun bazı durumların ifadesine uygun olmadığını savunan Wiebke Petersen (2007), farklı kavramların çerçeve çizimleri konusunda Barsalou'nun modelinin uyarlanması için bazı önerilerde bulunmuştur. Standart çerçeve teorilerinin genel iddiası olan, bir çerçevenin merkez düğümünün onun kökü olduğu iddiasını

reddetmiştir. Ayrıca türlerin belirtilmesindeki öz nitelikler ve değerler arasındaki ayrımı da yapay bularak reddettiğini ifade etmiştir (Petersen, 2007, 62). Petersen, kimi durumların çerçeve temsillerinin çiziminde yaşanan zorlukların üstesinden gelinebilmesi için, öz niteliklerin birer düğüm yerine ilişki gösteren etiketli oklarla ifade edilmesi gerektiğini öne sürmüştür (2007, 60).

2. BÖLÜM: İNCELEME

Bilişsel anlam biliminin yukarıda aktarılan gelişim süreci neticesinde çeşitli disiplinlerden araştırmacılarca benimsenip geliştirilen çerçeve teorisi; insan zihninin çalışma sisteminin anlaşılmasında, öğrenme süreçlerinin aydınlatılmasında, kavramların ve kavramlaştırma sürecinin çözümlenmesinde, sözcüklerin ve cümlelerin anlamlarının, yapılarının ortaya konup dilin işleyiş prensiplerinin belirlenmesinde fayda sağlanan bir bakış açısı hâlini almıştır. Son derece güncel, disiplinler arası bir saha olan bilişsel anlam bilimi ve bu kapsamda çerçeve anlam bilimi git gide artan sayıda araştırmacı tarafından çalışmalar yapılmaya başlanmış bir alandır. Bir kavram çalışması olan bu tez için de Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavramının çözümlenmesi ve toprak kavram alanının aydınlatılması için bu yeni gelişmeler ışığında bir metot kullanmanın uygun olacağı sonucuna varılmış, bir varlık olarak toprak kavramsallaştırılırken toplumun zihninde işlemiş olan süreç konuşma dili üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Çerçeveler yoluyla zihinlerde toprakla ilişkilenen bölümlerin kendi aralarındaki ilişkiler ve alt süreçleriyle beraber somut bir şeklinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Görüldüğü üzere çerçeveler yapısının çözümlenmesi amaçlanan kavramların özel durumlarına ve gereklerine göre uyarlanabilecek bir temsil yöntemidir. Tezimizin inceleme konusunu oluşturan toprak kavramını karşılayan isimler, Kambara'nın isim sınıflandırmasına göre cins isimler kategorisine dâhildir. Yani zihinde başlangıçta kaçınılmaz olarak belli bir çerçeve uyandırmayan ve çeşitli çerçevelerin bir elemanını örneklendiren isimlerdir. Tek bir geniş toprak kavramının çerçevesinin elemanlarını oluşturan toprak ifadelerinin sahip oldukları öz niteliklerin toplamı toprak kavram alanı çerçevesinin toplam öz nitelikleridir. Böylece toprak kavram alanı çerçevesinin tüm elemanlarını ortaya koyabilmek, yani tüm öz nitelikleri ve onlara atanmış olan değerleri tespit edebilmek amacıyla tüm kullanım örneklerini bağlamları içerisinde değerlendirerek ortak genel öz niteliklere ulaşmaya çalıştık.

Bu incelemeyi yaparken, tespit ettiğimiz toprak sözlerini, varyantları bir arada olacak şekilde alfabetik olarak dizip, bu sözlerin geçtikleri bağlamda karşıladıkları anlamları ortaya koyduk ve böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının algı dünyasındaki toprak kavramının bir bağlam sözlüğünü oluşturduk. Bu verilerin incelenmesi yoluyla ağız konuşurlarının zihnindeki toprak algısının bir nevi bütüncül bir haritasını çıkarmayı

amaçladık. Hangi bağlamda hangi toprak sözlerini seçtiklerine, toprak sözlerini kullanırken toprağın kavram alanını oluşturan hangi anlamlara atıf yaptıklarına bakarak bunların ağız konuşurlarının zihninde hangi çerçevelere karşılık geldiğini anlamaya, dolayısıyla konuşurların niyetleri ve sözcük seçimleri üzerinden zihinlerindeki toprak algısını çözümlemeye çabaladık. Bu çaba en kısa haliyle, zihinde kodlanıp dile yansıyan kavramı dilden okuyarak geri doğru deşifre etme çabası olarak tanımlanabilir.

Derlenen malzemedan yola çıkılarak sekiz adet ana öz nitelik tespit edilmiştir. Zihinde uyandırdığı bu öz niteliklere göre toprak kavramının, şu sekiz yönden algılandığı ve ifade bulduğu görülmektedir.

1. Fiziksel Özellikler
2. Kullanım Amacı
3. Bölümlendirme
4. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma
5. Etki Etmesi
6. Bulunduğu Konuma Göre
7. Nereden Geldiğine Göre
8. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları

Buna göre;

Fiziksel Özellikler, toprağın tipini, yapısal özelliklerini, rengini, kokusunu, ısısını yani beş duyu ile algılanan yönünü kapsamaktadır. Bu fiziksel özelliklerle tanınan toprağın çoğunlukla aynı zamanda hangi amaçla kullanılacağı da bilinmektedir. Rengine ve yapısına bakılarak toprağın tarıma uygun olup olmadığı, verimli veya verimsiz oluşu, tuz miktarı, seramik yapmaya, badanaya yahut dam yapımına uygun olup olmadığı ayırt edilebilmektedir. Dolayısıyla toprak algısında en geniş çeşitliliğe sahip olan Kullanım Amacının tetkikinde Fiziksel Özelliklerin bilinip tanınması önemli bir paya sahiptir ve bu algı iki yöne doğru işlemektedir denebilir. Bölümlendirme olarak adlandırmayı uygun gördüğümüz öz nitelikte toprak ifadelerinin bir coğrafi bölgeyi, belli bir araziye, bazen de karaları, yeryüzünü veya tüm dünyayı anlatmak için kullanıldığı görülmektedir. Bir “yer”in varlığı o yerin “yer”iyle yani zeminini oluşturan toprağıyla eş olarak algılanmakta, toprağa yüklenen diğer soyut anlamlar bu temel algıya eklenerek ilgili çerçeveyi genişletmektedir. Belli bir bölge ile ilişkilendirilen özelliklerin o yerin toprağına da işlemiş olduğu veya zaten toprağından kaynaklı olduğu varsayılmakta, o

yerin toprağının nakledilmesi ile birtakım manevi özelliklerin de nakledilebildiğine inanılmaktadır. Bu ilişkilendirme Nereden Geldiğine Göre adıyla tespit edilmiş olan öz nitelikte görülmektedir. Örneğin “Kutsal Topraklar”dan alınmış olan bir miktar toprak nereye taşınmış olursa olsun kutsal kabul edilmektedir. Toprak aynı zamanda Etki Etmesine ve Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalmasına göre de algılanarak kategorize edilmektedir. Etki Etmesine göre bakıldığında toprağın canlılar üzerinde olumlu ve olumsuz kimi etkilerinin gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Toprak, bitkiler için doğrudan, hayvanlar ve insanlar için dolaylı olarak besin kaynağıdır fakat eğer canlılar çok miktarda toprağın altında kalırlarsa toprak ölüme de neden olabilmektedir. Ayrıca bir bölgenin toprak türü orada yetişen bitki çeşitliliğini ve ürün lezzetini de etkilemekte bazen de bitkiler topraktan kaynaklanan hastalık nedeniyle zarar görmektedir. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalması öz niteliği; insan, hayvan, su, deprem ve mevsimlerden kaynaklanan ısı değişimleri gibi faktörlerin toprağa etkisinin algılanmasını içermektedir. Toprak, Bulunduğu Konuma Göre de farklı algılanmakta ve adlandırılmaktadır. Yerde duran, zemini kaplayan toprak; yeryüzü, tarla, bahçe, yol vb. olarak algılanırken, havada asılı zerreler halinde olduğunda görüşü engelleyen, ağız, burun, kulaklara dolan “toz” olarak algılanmakta, ayakkabı, eşya ve elbiselerin üzerine bulaşmış olan çamur kirlilikle ilişkilendirilmektedir. Yerde bulunan ve zemini oluşturan toprağın üstü ve altı ayrı olarak algılanmaktadır. Yer altında su, maden, mağara, tarihi eser bulunabilirken yerin üstü, üzerinde bitki, yarıntı, çöküntü, çamur, bataklık bulunup bulunmamasına göre değerlendirilmektedir. Kimi özellikleriyle benzerlik kurularak toprakla ilişkilendirilen diğer kavramlar, toprağa türlü inançlar yoluyla yüklenen manevi anlamlar ve atfedilen şifalı olma, tedavi etme, insanın yaratım malzemesi olma gibi özellikler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları adlı öz niteliği teşkil etmektedir. Toprak bu algı dâhilinde kimi zaman memleket, vatan, ata toprağı, sevgilinin bastığı yer olmaktan ötürü manevi anlama sahip olmakta kimi zamansa türbe toprağı olduğu için veya okunup üflenerek efsunlandığı için türlü dertlere şifa olduğuna inanılmaktadır.

2.1. Toprak Kavram Alanını Oluşturan Tüm Çerçeve Elemanları: Öz Nitelikler ve Değerler

Kambara'nın sınıflandırmasına göre cins isimler sınıfında olan inceleme malzememiz tek bir geniş kavram olan toprak kavramı odağındadır. Bu nedenle de tüm örnekler toprak

kavramının öz niteliklerinden en az biriyle eşleşmekte ve çerçeve şablonları birbirlerinin aynı olmaktadır. Fakat çerçeve elemanları yani ilişki kurulup değer atanan öz nitelikler değişmektedir. Biz çalışmamızda çerçeveleri tasarlarken çerçeve anlam bilimi araştırmacılarının tespitlerini genel olarak göz önünde bulundurmak suretiyle malzememize en uygun yöntemi kurgulamaya çalıştık ve bilhassa çizim örneklerini oluştururken Barsalou'nun (1992/2009) önerdiği modeli örnek olarak kullandık. Buna göre, malzememizdeki bağlamları inceleyerek toprak kavram alanını oluşturan sözcük ve ifadelerin çerçevelerini belirledik. Barsalou, öz niteliklerin ihtiyaca ve durumun gereklerine göre zihin tarafından sınırsız sayıda oluşturulabildiğini, insanın kavramsal sisteminin bu konuda son derece üretken olduğunu ifade etmiştir (1992/2009, 34). Barsalou'nun öz nitelik için yaptığı tanım yani en azından kategori elemanlarından bazılarının ortak bir yönünü belirten bir kavram olması tanımı (1992/2009, 30), öz niteliğin o kategorinin elemanlarının bir kısmı için genelleştirilebilecek ortak bir özellik olması gerektiğini anlatmaktadır. Tezimizin malzemesinde bu şekilde genel bir üst başlık gibi toprak kategorisine dâhil kavramların bir grubunun ortak bir yönünü karşılayan 8 öz nitelik belirlenmiştir. Ayrıca Barsalou'nun ifadesine göre, öz niteliklerin de kendi öz nitelikleri vardır ve bu öz niteliklerin çerçevesiyle ilişkilendirilmeleri mümkündür. Öz niteliklere atanan değerler kendileri de bir kavram olduklarından bunların da daha spesifik değerleri bulunabilir (Barsalou, 1992/2009, 32-33). Bu bakış açısıyla malzememizde kimi öz nitelikler için de öz nitelikler tespit edilmiştir. Bu alt öz nitelikler Minsky'nin (1974) deyimiyile belirli örnek veya verilerle doldurulması gereken yuvalar gibidir ve farklı örneklere göre değerler alırlar.

İncelememiz sonucu tespit edilmiş 8 ana öz nitelik ve onların alt öz nitelikleri ile bu öz niteliklere atanmış olduğu anlaşılan değerlerin tam listesi bilgisayar klasör yollarının gösterildiği şekilde yazılarak yorumlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir. Bu yazım biçimi şu şekilde okunmalıdır:

Toprak (Ana Kavram - Sabit) / Temel 8 öz nitelikten biri / (Varsa) o öz niteliğin alt öz niteliği / İlgili öz nitelik konusunda örneğin aldığı değer.

Her çerçeve bu şekilde gösterilmiş maddelerden en az biriyle ifade edilmiştir.

TOPRAK

1. Fiziksel Özellikler / Tipi
2. Fiziksel Özellikler / Kokusu
3. Fiziksel Özellikler / Isısı / Serin
4. Fiziksel Özellikler / Isısı / Soğuk
5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık
6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet
7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Hayır
8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir
9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert
10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak
11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli
12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Yarı Nemli
13. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu
15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
16. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
17. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş
18. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çamur Olmayan
19. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez
20. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi
21. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Düşük
22. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek
23. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi
24. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı
25. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yapışkan
26. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu
27. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli
28. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu
29. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli
30. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu
31. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı

32. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin
33. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre
34. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
35. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
36. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç
37. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
38. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Samanla Karışık
39. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Dumanla Karışık
40. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Hafriyatla Karışık
41. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Kömürle Karışık
42. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Mazotla Karışık
43. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / İnek Gübresiyle
44. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / Çam Gübresiyle
45. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
46. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
47. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
48. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı
49. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
50. Fiziksel Özellikler / Rengi / Boz
51. Fiziksel Özellikler / Rengi / Mavi - Gök
52. Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil

Toplam 52 farklı değer almış olan Fiziksel Özellikler öz niteliği 111 madde başında 321 kez çağrıştırılmıştır.

Bunlardan 1'i toprağın tipini, 1'i kokusunu, 2'si ıslığını, 41'i yapısını ve 7'si rengini belirtmektedir.

Sayıda çokluğundan özellikle toprağın yapısının ayrıntılı olarak tetkik edildiği ve bilindiği görülmektedir. Toprağın yapısı, insanın toprakla etkileşiminde oynadığı rol bakımından önem arz etmektedir. Tarım süreçlerinde uygun zamanları tespit için toprağın durumunu takip etmek kadar belli bir cins toprağın ne amaçla kullanılabileceği, ondan nelerde faydalanılabileceği veya belli bir durumdaki toprağın nelere yol açabileceği konusunda bilgi edinmek de yapının tetkikiyle mümkündür. Yapının tetkikinin bir parçası olarak rengin de gözlemlendiği ve toprağın 7 farklı renkle tanındığı tespit edilmiştir.

Örneğin, kara toprağın verimli, tuzlu veya kumlu toprağın verimsiz olduğu çoğu zaman köylü tarafından ilk bakışta renginden anlaşılmaktadır. Geçimin toprağa doğrudan bağlı olduğu, toprağın veriminin, hangi ürüne uygun olduğunun ve ne işlem gerektirdiğinin tespit edilmesinin, mümkün olan en az eforla en çok verimi alabilmenin hayati olduğu kırsal yaşamda doğal olarak bu konulardaki kavramsal çerçeveler zihinlerde ayrıntılı bir şekilde oluşmuştur.

Tarım toprağı söz konusu olduğunda toprağın bitkilere etkisi göz önünde bulundurulduğu için yapı bilgisi, hangi ürünün yetiştirilmesine uygun olduğu ve işlenirken nasıl süreçler gerektirdiği bilgisiyle eşleşmektedir. Suyla etkileşim ise daha çok; zeminin çamur olması, toprağın şekillendirilerek nesne, seramik yapımında kullanılması, su geçirmezlik özelliğinden dam yapımında faydalanılması, çamur halindeki toprağın sıva olarak veya tedavi amaçlı kullanılması, çamur olmayan toprak cinsinin çocuk bezi işlevinde kullanılması bakımlarından dikkate alınmaktadır. Ayrıca toprak, çeşitli amaçlarla başka maddelerle karıştırılmakta veya karışık halde bulunabilmektedir.

Parça büyüklüğü bakımından topraktan; bir avuç, yığın halinde, topaklar halinde gibi ölçülerle bahsedilmektedir. Toprak eğer çok ince bir forma girmişse artık kirleten, görüşü kısıtlayan, ağız, burun, kulaklara dolan toz hâlini almıştır. Tozun hangi durumlarda yerden yükseldiği bilgisinin de zihinde bulunduğu örneğin, kalkan tozdan birinin geldiğinin anlaşıldığını aktaran örneklerde görülmektedir.

1. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi
2. Kullanım Amacı / Çiftlik
3. Kullanım Amacı / Hayvancılık
4. Kullanım Amacı / Meşe Palamudu Pişirme
5. Kullanım Amacı / Artan Yemeklerin Bozulmadan Saklanması
6. Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma
7. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
8. Kullanım Amacı / Bulama Yapımı
9. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı
10. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı
11. Kullanım Amacı / Buğday Nişastası Yapımı
12. Kullanım Amacı / Mısır Kurutma
13. Kullanım Amacı / Silaj Yapımı

14. Kullanım Amacı / Mısır Patlatma
15. Kullanım Amacı / Üzüm Kurutma
16. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
17. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu
18. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu / Seksek
19. Kullanım Amacı / Ateş Yakma
20. Kullanım Amacı / Çadır Kurma
21. Kullanım Amacı / Soğuk Tutma
22. Kullanım Amacı / Ceza
23. Kullanım Amacı / Arıcılık
24. Kullanım Amacı / Cila
25. Kullanım Amacı / Yağ Yapımı
26. Kullanım Amacı / Plasantanın Gömülmesi
27. Kullanım Amacı / Set
28. Kullanım Amacı / Arazi Tarla Bağ Bahçe Sınırı
29. Kullanım Amacı / Soğan Korunağı Yapımı
30. Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı
31. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli
32. Kullanım Amacı / Bayramlarda ve Hıdırellez'de Mezara Toprak Atma
33. Kullanım Amacı / Mart Ayında Yapılan Mâni Söyleme Geleneği
34. Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma
35. Kullanım Amacı / Fırının Ağzını Kapatma
36. Kullanım Amacı / Boya / Nesnelere Boyanması
37. Kullanım Amacı / Boya / Badana
38. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı
39. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Arı Kovanı
40. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı
41. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Misket
42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Karit
43. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı
44. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Masat Yapımı
45. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Mutfak Kabı Yapımı

46. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Bardak Yapımı
47. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kâse Yapımı
48. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Güveç Yapımı
49. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dağar Denen Küp Yapımı
50. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Saksı Denen Yemek Kabı Yapımı
51. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı
52. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı
53. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kova Yapımı
54. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çamaşır Yıkama Kabı Yapımı
55. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tepsi Yapımı
56. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı
57. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Su Kabı Yapımı
58. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı
59. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı
60. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tava Yapımı
61. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Yayık Yapımı
62. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Maşrapa Yapımı
63. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dümbelek Yapımı
64. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sac Yapımı
65. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kurut Ezme Kabı Yapımı
66. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sigara Ağızlığı Yapımı
67. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Lenger Yapımı
68. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Balık Kızartma Tavasası Yapımı
69. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç
70. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
71. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı
72. Kullanım Amacı / İnşaat / Kiremit Yapımı
73. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi
74. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
75. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
76. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı
77. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı

78. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Duvar
79. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Tavan Arası
80. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Balkon
81. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı
82. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
83. Kullanım Amacı / İnşaat / Fırın Yapımı
84. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı
85. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı / Kürsü
86. Kullanım Amacı / İnşaat / Baca Yapımı
87. Kullanım Amacı / Bahçecilik
88. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Kayalık Zemini Bahçe Yapmak İçin Serilen Toprak
89. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme
90. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası
91. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Sebze Yetiştirme
92. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Fide Yetiştirme
93. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme
94. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri
95. Kullanım Amacı / Tarım
96. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır
97. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet
98. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli
99. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
100. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak
101. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak
102. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Taranmamış
103. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanda Olma
104. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay
105. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patates

- 106.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Soğan
- 107.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Sarımsak
- 108.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kavun
- 109.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç
- 110.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Safran
- 111.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler
- 112.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler / Kürtüle Otu
- 113.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Tütün
- 114.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fıstık
- 115.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fındık
- 116.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kültür Mantarı
- 117.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patlıcan Tohumu Çimlendirme
- 118.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Ağaç
- 119.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Buğday
- 120.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Patates
- 121.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Yarı Tavlı
- 122.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı

- 123.Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
- 124.Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
- 125.Kullanım Amacı / Tedavi
- 126.Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı
- 127.Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı / Temriye
- 128.Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı
- 129.Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması
- 130.Kullanım Amacı / Tedavi / Arı Sokması
- 131.Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi
- 132.Kullanım Amacı / Tedavi / Üşütme
- 133.Kullanım Amacı / Tedavi / Pişik
- 134.Kullanım Amacı / Tedavi / Diken Batması ve Yara Tedavisi Kanama Durdurma
- 135.Kullanım Amacı / Temizlik
- 136.Kullanım Amacı / Temizlik / Sabun Yerine
- 137.Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama
- 138.Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
- 139.Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama
- 140.Kullanım Amacı / Temizlik / Elleri Toprakla Ovmak
- 141.Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
- 142.Kullanım Amacı / Mezar
- 143.Kullanım Amacı / Sahte Mezar
- 144.Kullanım Amacı / Toplu Mezar
- 145.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
- 146.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi
- 147.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Küp İçinde Çocuk Mezarı
- 148.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek
- 149.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Buğday
- 150.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Et
- 151.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Tahıl
- 152.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Peynir

- 153.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Ceviz
- 154.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Küp İçinde Altın
- 155.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan
- 156.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Dalında Kavun
- 157.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Elbise
- 158.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Hıdırellez Küpü
- 159.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Para / Mezar Yeri İşaret Etme
- 160.Kullanım Amacı / Belli Bir Koyun Çeşidinin Yetiştirilmesine Uygun
- 161.Kullanım Amacı / Bitle Mücadele
- 162.Kullanım Amacı / İpek Böcekçiliği
- 163.Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi
- 164.Kullanım Amacı / Hamile Kadınların Aşerdiği Toprak
- 165.Kullanım Amacı / Doğum Sonrası Koruma
- 166.Kullanım Amacı / Siper
- 167.Kullanım Amacı / İdman
- 168.Kullanım Amacı / İnanırcı Görünüm Sağlamak İçin Elbise Kirletme
- 169.Kullanım Amacı / Öldürme
- 170.Kullanım Amacı / Öldürme / Diri Diri Gömme
- 171.Kullanım Amacı / Görüşü Engelleme
- 172.Kullanım Amacı / Sulanacak Tarlayı Ayırmak
- 173.Kullanım Amacı / Kuruyan Deri Çarıkların Yumuşaması İçin Toprağa Gömülmesi
- 174.Kullanım Amacı / Baraj Yapımı İçin Su Çekme Kapasitesini Tetkik
- 175.Kullanım Amacı / Definecilik
- 176.Kullanım Amacı / Saldırı Amacıyla Toprak Atma
- 177.Kullanım Amacı / Okuma Yazma Öğrenme
- 178.Kullanım Amacı / Sarma Sarmayı Öğrenme
- 179.Kullanım Amacı / Maden İçin Tetkik
- 180.Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Oltu Taşı
- 181.Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kömür
- 182.Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Antimon
- 183.Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak

Toplam 183 farklı değer aldığı tespit edilmiş olan Kullanım Amacı öz niteliği 77 madde başında 420 kez çağrıştırılmıştır.

Çerçevelerin en çok, kullanım amacı bağlamında oluşmuş olduğu tespit edilmiştir. Tez kapsamımız Türkiye Cumhuriyeti ağızlarıyla sınırlandırılmış, cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan ağız çalışmaları incelenmiştir. Bu nedenle taranmış olan ağız metinlerinin bir kısmı daha eski tarihlerde derlenmiş, ağız derlemelerinde araştırmacılar, otantik ağız özelliklerini korumuş kaynak kişi arayışında oldukları için kimi metinlerde kaynak kişilerin derlemenin yapıldığı tarihten de 70-80 yıl öncesine dair anıları kayda geçirilmiştir. Teknolojinin, imkânların ve imkânlara erişimin kırsalda şimdikine nazaran çok daha kısıtlı olduğu zamanlarda her tür ihtiyacın karşılanması için kişilerin kendi yöntemlerini icat ettikleri, en çok bulunan ve hayatlarının merkezindeki varlık olan topraktan da mümkün olan her alanda bir zaruret olarak faydalandıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle zihinlerde toprakla eşleşen çerçevelerde en çok sayıda görülen öz nitelik kullanım amacı olmuştur. Neredeyse hayatın her aşamasında, günlük hemen her işte toprakla ilgili bir kullanım amacı vardır denebilir. Geçim kaynakları çoğunlukla tarım ve hayvancılık olan insanlar tüm gün toprakta çalışmakta, hem mahsullerini yetiştirmek için toprağı tetkik edip işlemekte hem de bu uğraşı sürdürürken gereken başka ihtiyaçları karşılamada da topraktan faydalanmaktadır.

Toprak, tarlada çalışanların yanlarında götürdükleri yiyeceklerin bozulmaması, içeceklerin soğuk tutulması gibi kısa süreli saklama için kullanılabil-diği gibi toprak küplere konup bu küplerin de toprağa gömülmesi yoluyla tahıl, peynir, ceviz et gibi yiyeceklerin uzun süre saklanmasında da kullanılmaktadır. Kısa süreli yiyecek saklanmasında toprak zeminli evlerin mutfağında yere çukur kazılarak bu çukurun artan yiyecekler için bir nevi buzdolabı işlevinde kullanılması da söz konusudur. Nesnelerin toprağa gömülmesi yalnızca bir yiyecek saklama yolu değildir. Kıymetli eşyaların saklanması, Hıdırellez ritüeli yapılması ve hatta kavun yetiştiriciliğinde de bir yöntemdir. Bazı yiyeceklerin hazırlanmasında da topraktan faydalanılmaktadır. Mısırın ve meyvelerin kurutulmasında, pekmez, cevizli sucuk, pestil, peynir, buğday nişastası, yağ yapılmasında, mısır patlatma ve meşe palamudu pişirmede topraktan faydalanılmaktadır. Pekmezin, pestilin, cevizli sucuğun şırası kaynatılırken şıranın ekşiliğinin alınması ve durultulması amacıyla içine özel bir tür beyaz toprak katılmaktadır. Deriden yapılmış çarıklar zamanla kuruyup sertleştiğinden toprağın nemi sayesinde yumuşaması için belli

bir süre toprağa gömülmektedir. Suyla karıştığında çamur olmadığı, kum gibi olduğundan özel bir çeşit toprak kavrulup ısıtılarak ıslaklığı alması için bebeklerin altına bağlanmaktadır. Ateşin muhafazası için toprak kazılıp çukurda ateş yakılmakta, topraktan tandır fırını yapılmakta, odun kömürü yapımında da topraktan faydalanılmaktadır. Toprak ipek böcekçiliğinde de kullanım alanı bulmaktadır.

Rengi nedeniyle toprak, nesnelerin boyanmasında ve badanada da kullanılmaktadır. Genel olarak yaygın kullanımı olan bir yapı malzemesidir. Topraktan ev, ahır, cami ve her tür bina yapılmakta, evlerin damlarına su geçirmeme özelliği olan özel bir çeşit toprak serilerek yuvarlak bir taşla sıkıştırılmaktadır. Bina yapımı kategorisi içerisine topraktan; duvar, balkon, baca, su borusu, dam, soba yapımı dâhildir.

Bahçecilikte toprağın eşleştiği çerçeveler meyve, sebze, çiçek, bağ, yetiştirme işlemleriyle ilgilidir. Bahçecilik kullanımına, aşı yapılırken toprak sıva kullanılması ve kayalık zemini bahçe olarak değerlendirebilmek için başka bir yerden toprak getirilip zemine serilmesi gibi işlemler de dâhildir. Kimi tohumların çimlendirilmesi için toprak karışımları hazırlanmakta fidecilik yapılmaktadır.

Toprağın tarımda kullanılmasında ilk aşamayı tarıma elverişli olup olmadığının tespit edilmesi almaktadır. Çok tuzlu, kumlu, taşlı, killi bazı toprak tipleri tarıma elverişli değildir. Tarıma elverişli olduğu bilinen toprak tiplerinde ise toprak tipinin verimliliği ve aynı zamanda verimi etkileyen bir diğer faktör olan sulaklığı yani iklime göre ne kadar yağış potansiyeli olduğu ve sulama imkânları değerlendirilmektedir. Tarımla ilgili çerçeveler ekim, dikim için uygun durumun (tav) ve zamanın bilinmesi, hangi toprakta hangi ürünün yetiştirilebileceği hangisinin yetiştirilemeyeceğinin saptanması, yenebilen hangi yabancı bitkilerin bulunduğu gibi bilgiler içermektedir. Bunların yanı sıra tarımda topraktan, yığınlar oluşturularak tarla sınırlarını belirleyen setler yapılması veya yine toprak yığını kanallar oluşturularak sulama sistemi kurulması gibi konularda faydalanılmaktadır. Ayrıca verimli toprak bir yerden bir yere nakledilebilmekte, verimsiz bir arazi, üzerine başka yerden nakledilmiş daha verimli, zengin bir toprak serilerek daha elverişli hâle getirilebilmektedir.

Çamurdan divan ve masat üretilmekte, çamur kovanlarda arıcılık yapılmaktadır. Ayrıca çocuklar oynarlarken, çamurun şekillendirilebilmesi sayesinde çamurdan oyuncaklar yapmaktadırlar.

Pişen toprak türünün tespiti ve seramik yapımı başlı başına geniş bir çerçevedir. Seramik yapımı pek çok eşya üretimini kapsamaktadır. Seramikten; tencere, sac, güveç, balık kızartma tavası gibi pişirme kapları, kâse, bardak, testi, saksı, tepsi, çanak gibi yiyecek ve içecek kapları, küp, dağar, çömlek gibi saklama kapları, kova, maşrapa, çamaşır yıkama kabı gibi temizlik araçları, kurut ezme kabı, yayık gibi yiyecek içecek hazırlama gereçlerinin yanı sıra sigara ağızlığı ve dümbelek de yapılmaktadır. Seramikçiliğin özellikle yaygın olduğu yerler de vardır. Seramik yapımını bilen kaynak kişiler uygun toprağın renklerini ve özelliklerini aktarmışlardır. Seramik çamuru hazırlanırken bir nevi maya görevi gören özel bir toprak bulunduğu anlatılmaktadır.

İslam inancını benimsemiş bir toplum olan Türkiye Türkçesi ağız konuşurları cenazeleri toprağa gömme pratiğine sahiptir. Cenazenin defni sırasında toprakla destek yapma, cenazeye katılanların sırayla mezara toprak atması gibi uygulamalar da vardır. Aktarılan anı ve hikayelerde ayrıca savaşlardaki toplu mezarlardan veya kimi zaman da düşman askerlerinin üzerine toprak atılmasından bahsedilmektedir. Ayrıca toprağın altından çıkarılan bir küpün çocuk mezarı olarak kullanıldığının görülmesi ölü gömme adetlerinin eski zamanlardaki farklı pratiklerine şahit olunduğu bilgisine işaret etmektedir.

Toprağın üstü ve altı kullanım bakımından da ayrı imkânlar içermektedir. Bu nedenle kullanım amacı öz niteliğinin alt öz niteliklerinden biri olan maden çıkarma, toprağın hangi madeni sakladığıyla bağlantılı olarak zihinde yer bulduğunu göstermektedir. Taranmış olan malzemede maden çıkarmaya atandığı tespit edilmiş değerler; Oltu taşı, kömür, antimon ve kedi kumu üretiminde kullanılan özel bir çeşit topraktır. Ayrıca toprak defnecilik maksadıyla da kazılabilmektedir.

Toprak temizlik malzemesi olarak da yaygın olarak kullanılmıştır. Çamaşır, bulaşık yıkanması, her tür işlevinde sabun yerine kullanılması, kil ile saçların yıkanması temizlikte kullanımına örneklerdir. Ayrıca temizlemek amacıyla eller toprakla ovulmaktadır. Zihinlerde tüm bu kullanımlara uygun toprak türünün hangisi olduğu, yapısı, rengi ve nereden tedarik edildiği bilgisi ile ilgili çerçeveler mevcuttur.

İlaca, doktora, gelişmiş tıp hizmetlerine ulaşım imkânı olmadığı zamanlarda ve durumlarda halk hekimliğinde toprak kullanımı da söz konusudur. Toprağın krem gibi sürülerek veya bir bezle ilgili bölgeye bağlanarak cilt hastalıklarının, yılan ve arı sokmasının, diken batması, yaralanma, kanama durumlarının, ağrı-sancı, üşütme, baş ağrısı ve pişiğin tedavisinde kullanıldığı görülmektedir. Kimi zaman ağrı sancıyı alması

için kimi zaman da doğum sonrasında lohusanın üreme sistemini korumak için kişilerin bellerine kadar ısıtılmış toprak konulup sarılmaktadır. Ayrıca çocuk bezi olarak kullanılan toprağın ısıtılarak çocuğun altına sarılmasının aynı zamanda çocuğun gaz sancılarını geçirdiği ve sağlığı için iyi olduğu düşünülmektedir. Toprakla çocuk büyüttüğünü aktaran kaynak kişilerin çoğu, bu yöntemin sağlıklı olduğuna, altına toprak bağlanarak ve toprakta oynayarak büyüyen çocukların sık hastalanmadıklarına inanmaktadırlar. Bitle mücadelede de topraktan faydalanılmaktadır.

Toprak kimi zaman saldırı amacıyla birinin üzerine atılarak kullanılmakta, görüşü kısıtlamak için havaya saçılabilmektedir. Ayrıca linç amacıyla kadının toprağa gömüldüğüne dair hikayeler, masallar toprağın ceza aracı olmasına örnektir.

İnançlara bağlı pratiklere örnek olarak, mart ayında yapılan mâni söyleme geleneğinde veya Hıdırellez'de kimi nesnelere toprağa gömülmesi, bayramlarda ve Hıdırellez'de mezar ziyaretleri yapıldığında mezara toprak atma uygulaması gösterilebilir. Ayrıca doğum sonrası plasentanın da toprağa gömülmesi gerektiğine ve nerenin toprağına gömüldüğünün çocuğun kaderi üzerinde etkili olacağına inanılmaktadır.

Toprakta ayrıca, silaj yapımında, soğan korunağı yapımında, çadır kurmada çeşitli şekillerde faydalanılmaktadır. Bu tip kullanımlar bazen basitçe hava almasını engellemek için brandanın üzerine toprak atmak veya idman yapmak maksadıyla arabaya çamur yükleyip taşımak gibi şekillerde olabilmektedir. Bunlardan; toprağın ağırlığı, nemi, insan ve hayvanın canlıyken gömülmesi durumunda havaya ulaşımını neredeyse tamamen keseceği için ölüme yol açacağı gibi özelliklerinin bilinip göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Yani bu gibi özelliklerin geniş ve kimi zaman başka kavramlara ait çerçevelerle ifade edilebilecek arka plan bilgilerine sahip olunduğu, bu sayede bu özelliklerin çeşitli kullanım amaçlarına hizmet etmek üzere zihinde kimi durumlarla eşleştirilebildiği anlaşılmaktadır. Örneğin bu bilgiler sayesinde çamurun bir dolgu malzemesi olabildiği bilindiği için çamur kimi zaman duvarlardaki deliklerin tıkanmasında, kimi zaman küp gibi çeşitli toprak kapların veya fırının ağzının kapatılmasında kullanılmaktadır. Yine aynı arka plan bilgisi sayesinde küçük yaşta evlendirilmiş bir kız çocuğunun sarma sarmayı öğrenmek için yaprağına çamur sardığı yani dolgu malzemesi olarak kullanma bilgisini bu amaca uyarladığı görülmektedir. Buna benzer olarak toprağın öğrenmede kullanılmasına bir örnek de kişinin eliyle toprağı düzleyip okuma yazma öğrenmek maksadıyla toprağı yazı yazmasıdır. Toprağın yazı ve

çizi için bir zemin olarak kullanılması bilgisiyle çocuklar toprağa çizgiler çizerek seksek oyunu oynamaktadırlar.

1. Bölümlendirme / Kara
2. Bölümlendirme / Yeryüzü
3. Bölümlendirme / Tüm Dünya
4. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge
5. Bölümlendirme / Tarım Toprağı
6. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar
7. Bölümlendirme / Yer Altında Olmayan-Yer Üstünde
8. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait
9. Bölümlendirme / Sahiplik / Yabancıya Ait
10. Bölümlendirme / Sahiplik / Devlete Ait
11. Bölümlendirme / Bir Hükümdarın Yönetimindeki Bölge
12. Bölümlendirme / Toprak Yol
13. Bölümlendirme / Dağ
14. Bölümlendirme / Ova
15. Bölümlendirme / Yayla
16. Bölümlendirme / Mera
17. Bölümlendirme / İki Köy Arası
18. Bölümlendirme / Toprağın Rengine Göre Yer Adı Alma

Toplam 18 farklı değer aldığı görülen Bölümlendirme öz niteliği 6 madde başında 37 kez çağrıştırılmıştır.

Bölümlendirme öz niteliği, yeryüzünün bölgesel olarak algılanmasıyla ilgilidir. Bir yer, şehir, bölge, ülke, coğrafi şekil her zaman temelde oranın toprak zeminiyle eş görülmekte, toprakla ilgili bölümlendirme ifadeleri kullanılırken çoğunlukla toprak zeminle, üzerinde bulunan tüm varlıklar birden kastedilmektedir. En geniş manada, tüm dünya, yeryüzünün veya karaların tamamı toprakla ifade edilmektedir ve yerin zihinlerde, üstü ve altı ayrı değerlendirilen bir varlık olarak kaydedildiği görülmektedir. Dağ, ova, yayla, mera gibi doğal yer şekilleri bölgesel olarak algıladığı gibi toprak zeminin kullanım amacına veya sahipliğine göre zihinde bölümlendirilmiş olması da söz konusudur. Belli bir yerin tarıma elverişli olduğu için ayrılıp tarla olarak algılanması, insan, hayvan ve ulaşım araçlarının geçtiği, bir yerden bir yere uzanan toprak zeminin toprak yol olarak algılanması, boz

renkte toprağı olduğu için o toprağın olduğu bölgenin Boztoprak adıyla adlandırılması, bir ölçü olarak “iki köy arası” gibi bir ifade kullanılması zihinlerde, toprak zeminin bölümlendirilmesine dair bulunan kayıtlara yani bölümlendirme öz niteliğine atanmış olan değerlere işaret etmektedir. Somut sınırlar olmasa bile belli özelliklerinden dolayı toprak zemin, yeryüzü, zihinde soyut bölümlendirmelerle algılanmaktadır. Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki bu bölümlendirmelerin hangi algılara göre belirlendiğı ve hangi çerçeveleri oluşturduğu bu şekilde tespit edilmiştir.

1. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme
2. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi
3. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Gürz Savurma
4. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tüfek Ateşleme
5. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme
6. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Sürülmüş
7. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Ocak Açılmış
8. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış
9. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
10. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış / Su Doldurulmuş
11. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
12. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kürekle Toprak Atma
13. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tütün İçin Hazırlanmış
14. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Seksek Çizilmiş
15. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Yumuşatmak İçin Kül Serpilmiş
16. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılıp Çıkarılmış
17. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Elenmiş
18. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Başa Serpme
19. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Isıtılmış
20. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Akarsu Kenarına Dolgu Yapılmış
21. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok
22. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş

23. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın
24. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kedinin Kazıp Çıkardığı Toprak
25. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Masaldaki Farenin Karısını Gömmesi
26. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kıssadaki Karganın Leş Gömmesi
27. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi
28. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur
29. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu
30. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel
31. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama
32. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanaksız / Çatlayan
33. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı / Pişen
34. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi
35. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Sıcaklığın Yükselmesi-Cemre Düşmesi
36. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanın Gelmesi
37. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Deprem Etkisi

Toplam 37 farklı değer almış olan Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma öz niteliği 26 madde başında 69 kez çağrıştırılmıştır.

Dış fiziksel etkiye maruz kalma öz niteliğinin kapsamını oluşturan alt öz nitelikler insan etkisi, hayvan etkisi, su etkisi, ısı etkisi, rüzgâr etkisi, mevsim etkisi, deprem etkisi ve insan, hayvan, araç tümü için geçerli olan üzerinden geçilme etkisidir. Elbette ki amaçlı ve kasıtlı olarak gerçekleştirilen insan eylemleri en büyük grubu oluşturmakta, insan etkisinin çeşitliliğinin daha fazla olduğu görülmektedir. Tabii ki bunda bu kodlamanın insan zihni tarafından yapılması ve durumlara insan bakış açısıyla bakılması da etkilidir. İnsan etkisinin olup olmaması da değerlendirilmekte toprak işlenmemiş, sürülmemiş, taranmamış olarak algılanmaktadır.

İnsan toprağa; güz savurma, tüfek ateşleme, havaya serpme, bir yerden bir yere taşıma, akarsu kenarına dolgu yaparak tarım arazisi elde etme gibi yollarla yer değiştirme bakımından, zeminde bulunan toprağa ise; kazarak, çukur açarak, ocak açarak, sürerek,

işleyerek etki etmektedir. Daha önce kazıp çıkardığı, taşıdığı, yerinden aldığı toprağa etkileri ise eleme, ısıtma, başa serpmeye gibi yollarla olmaktadır. Ayrıca toprağı yumuşatmak için üzerine kül serpilmesi yöntemi de kullanılmaktadır.

Hayvanlar da toprağa çukur kazma ve yığın yapma gibi etkilerde bulunmaktadır. Köstebeğin yaptığı yığın için köstü köpeğı şeklinde özel bir adlandırma kullanılmaktadır. Hayvanların toprağa etki etmesi durumlarından bazıları masalarda ve kıssalarda geçen tasarlanmış örneklerdir. Örneğin masalda kişileştirme yapılarak anlatılan farenin karısını diri diri gömerek öldürmesi, Hâbil ve Kâbil kıssasında karganın leş gömmesi ve Hz. Ömer'in İslâmiyet'e geçmeden önce çocuğunu diri diri gömdüğü rivayeti gibi anlatılar bu etkileri içermektedir.

Mevsimler, toprağın ısınıp soğuması, dolayısıyla da ekim dikime, kimi bitkilerin yetişmesine uygun duruma gelmesi bakımından etki etmektedir. Bunlar dilde cemre düşmesi, Hıdırellez bulanığı, Ülker bulanığı gibi adlarla ifade bulan dönemler şeklinde algılanmaktadır.

Rüzgâr toprağı yerden yükselterek, deprem yer yarıntısı oluşturarak etkide bulunmakta, ısı etkisi toprağın ısıya dayanıklılığı bakımından değerlendirilmektedir. Çatlayan toprak dayanıksız olarak görülmekte ısıya dayanıklı toprak pişirilerek seramik yapımında kullanılmaktadır.

Su etkisinin bir çerçevede aktive olduğu durumlar suyun yağmur, akarsu, sel, sulama suyu olarak toprakla etkileşime girdiğı durumlardır. Toprak sel veya akarsu tarafından sürüklenmekte, yeryüzü sularının olduğu yerlerde toprakta çöküntü meydana gelip düden oluşmaktadır. Yağmur toprak zeminin çamur olmasına neden olmakta, bu durum kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Tarım toprağında istenen bir şey olan yağmur, yolları çamur haline getirdiğinde istenmeyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme
2. Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma
3. Etki Etmesi / Canlılara / Bitkilere Besin Kaynağı Olma
4. Etki Etmesi / Canlılara / Yetişen Bitki Çeşidine ve Lezzetine
5. Etki Etmesi / Canlılara / Hayvanların Yatmayı Sevdiği

Toplam 5 farklı değer almış bulunan Etki Etmesi öz niteliği 1 madde başında 10 kez ağrıştırılmıştır. Bunların tm canlılara olan etkilerle ilgilidir.

Dış fiziksel etkiye maruz kalma öz niteliği ile tanımlananlar toprağın maruz kaldığı etkilerdir. Aynı zamanda toprak kendisi de etki eden bir faktr olarak ortaya çıkmaktadır. Zihinlerde, tespit edilmiş bulunan, belli bir blgenin toprağının orada yetişen rnlerin lezzetine etki ettiği bilgisi mevcuttur. Toprak tipi elverişliliği bakımından, bulunduğu blgede doğal olarak yetişen ve insan eliyle yetiştirilen rn çeşitliliğini de byk lde belirlemektedir. Toprağın bitkilere doğrudan besin kaynağı ve hastalık kaynağı olduğunun arka plan bilgisine sahip olunduğu da rneklerden anlaşılmaktadır. Ayrıca insanların ve hayvanların çok miktarda toprağın altında kalması lme sebep olabilmekte, dolayısıyla toprak lme yol açan bir faktr olarak da algılanmaktadır.

1. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka
2. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bostan
3. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Padişahın Bahçesi
4. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bir Kişinin Geçmesiyle Yeşillenen
5. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Ev İçi
6. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Gl Ağacının Dibi
7. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / adır Kenarı
8. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yarık
9. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / knt
10. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Ykselti Farkı
11. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Deniz Gl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
12. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Yzeyi
13. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı
14. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tohum
15. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı
16. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Kmr Madeni
17. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mağara
18. Bulunduğu Konuma Gre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dnyası

19. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mezar
20. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması
21. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Boş
22. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek
23. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Kabarık
24. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
25. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var
26. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman
27. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
28. Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı
29. Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme
30. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme
31. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
32. Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde
33. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanın Üzerinde
34. Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde
35. Bulunduğu Konuma Göre / Ağız, Burun, Kulak İçinde
36. Bulunduğu Konuma Göre / Ayakkabı İçinde
37. Bulunduğu Konuma Göre / Nazarının Değdiği İnanılan Kişinin Ayağının Altında
38. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanların Bağırsağında Biriken Toprak
39. Bulunduğu Konuma Göre / Akciğere Dolan Asbestli Toprak

Toplam 39 farklı değer aldığı tespit edilen Bulunduğu Konuma Göre öz niteliği 65 madde başında 194 kez çağrıştırılmıştır.

Bunlardan 135'inde toprak zemin söz konusu edilmektedir.

Bulunduğu konuma göre öz niteliğinin alt öz niteliklerinden biri olan zemin-tabakanın en çok sayıda çağrıştırılmış olması toprağın çoğunlukla yer olarak ve yerde algılandığını göstermektedir. Fakat bu yer aynı zamanda kesintisiz uzanıp giden bir kütle olarak değil hem maddi hem manevi algıda, üstü ve altı olan, üstünde ve altında çeşitli varlıklar bulunduran bir tabaka olarak görülmektedir. Maddi bir varlık olarak, her tür arazinin

zemini, çöküntü, yarıntı olan yeryüzü şekilleri, deniz, göl gibi durgun suların veya kurumuş su birikintilerinin tabanı, basılınca batıldığı bilinen çamur zemin, yani bataklık, bu zemin-tabakanın üstünde yer almaktadır. Bunlar üzerinde bitki olup olmamasına göre veya varsa hangi bitki bulunduğuna göre adlandırılmaktadır.

Zemin-tabakanın altında ise maddi olarak, tohum, su kaynağı, maden, mağara, mezar, tarihi eser bulunabileceği ayrıca kimi zaman toprağın altında boşluk olabileceği, çöküntü yaşanabileceği de bilinmektedir.

Maddi olmayan yani yalnızca tasarımdan ibaret olan algılarda ise masal ve efsanelerde geçen sihirli yerler söz konusudur. Bunlara örnekler zemin-tabakanın yüzeyi için, kadının bostana dönüşmesi, padişahın bahçesinin toprağının sihirli olması, yalnızca bir kişinin geçtiği yerlerin yeşillendiği bir yer bulunması gibi fantastik olaylar bağlamındadır. Zemin-tabakanın altı içinse yine masal ve efsanelerde yerin yedi kat dibinde masal dünyaları tasarlanmaktadır.

Toprak zemin dışında bir konumda bulunduğu zihinde çağrıştırdığı çerçeveler başka yönlerde değişmektedir. Nesnelerin, kıyafetlerin, insan veya hayvanın üzerinde bulunan toprak, çamur, toz kirlilik olarak algılanmakta, ağız, burun, kulak içine dolan toprak veya ayakkabının içine giren toprak rahatsızlık verici bir durum oluşturabilmektedir. Hatta ot bulunmayan zeminde yiyecek aradıkları için hayvanların bağırsaklarında toprak birikmesi ve yine asbestli toprağın akciğerlere dolması hastalıklara da neden olabilmektedir.

Çok ince bir halde havada asılı duran toprak artık toz olarak algılanmakta, toz kirlilikle, görüşü engellemeye ilişkilendirilmektedir. Toprağın bulunduğu yerin değişmesi tozun yerden yükselmesi şeklinde olabildiği gibi, yağmur, akarsu, sel sularıyla sürüklenmesi şeklinde de olabilmektedir.

İnanç temelli pratikte ise nazar değmesinin çaresi olarak toprak kullanılmaktadır. Bunun, nazarının değdiğine inanılan kişinin ayağının altından alınacak toprak olması gerektiğine inanılmaktadır.

1. Nereden Geldiğine Göre / Kale Toprağı
2. Nereden Geldiğine Göre / Kutsal Topraklar
3. Nereden Geldiğın Göre / Kendi Toprağı

Toplam 3 farklı değer almış olan Nereden Geldiğine Göre z niteliği 1 madde başında 3 kez ağrıştırılmıştır.

Toprağa yüklenen manevi anlamların toprakla birlikte taşınabildiği yani belli bir bölgeye, yere atfedilen değerin doğrudan fiziksel olarak o yerin toprağında bulunduğuna inanıldığı görülmektedir. Örneğin İslam inancına göre kutsal sayılan yerlerden alınan bir miktar toprak nereye görülürse gtrlsn kutsal topraklara ait ve mübarek sayılmakta veya bir kalenin bulunduğu yerden getirilerek bir evin duvarının yapımında kullanılan toprağın bir Şekilde kale toprağının hafızasını taşıdığına, o duvarda kale toprağı bulunduğu için o evin içerisinde savaş sesleri duyulduğuna inanılmaktadır. Kendi toprağı değerinde bir kişi kendi arazisinden aldığı toprağı başka birine ait bir arazide yere sermekte ve onun üzerine bastığında kendi toprağına bastığını iddia etmektedir. Dolayısıyla toprağın zihindeki algısında o toprağın nereden geldiği de bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İlişkilendirme
2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Toplam Sayıyı İfade Etme
3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kolay Ulaşılabilirlikle İlişkilendirme
4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azami Düzeyi İfade Etme
5. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bir Milleti İfade Etme
6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Gözden ıkarma İfadesi
7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azlık İfadesi
8. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku znt Gibi Duyguların Abartılı İfadesi
9. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / okluğun Abartılı İfadesi
10. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İlişkilendirme
11. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İlişkilendirme
12. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme
13. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme
14. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
15. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Faydasızlıkla İlişkilendirme
16. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme
17. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İlişkilendirme
18. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Minnetle İlişkilendirme
19. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme

20. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Temizlikle İlişkilendirme
21. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Uçup Yer Değiştirme ile İlişkilendirme
22. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme
23. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme
24. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme
25. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme
26. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme
27. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
28. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / Toprağın İnsana Aitliği
29. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği
30. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Vatan Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir Sebep Manevi Anlam Yüklenen Yerin Toprağı
31. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sevilen Bir Kişi Bastığı İçin Anlam Yüklenen Toprak
32. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Kutsallığın
33. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Sahipliğin
34. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kabir Hayatı
35. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Cinli Olduğu İnanıcı
36. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Ölülerini Toprağa Gömmenin Hâbil Kâbil Kıssasındaki Karga Örneğiyle Başlaması
37. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yakını Ölen Kişinin Acısını Azaltacağı İnanıcı
38. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Mezara Sırayla Toprak Atılması
39. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Hz. Ömer'in Çocuğunu Diri Diri Gömdüğüne Dair Rivayet

40. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik
41. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik / Teyemmüm
42. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
43. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme / 60 Farklı İklimden Alınmış
44. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği İnanıcı
45. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Allah'a Atıf
46. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme
47. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Büyü Yapmak Amacıyla Nesnelere Toprağa Gömme
48. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüşme / Tuza
49. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüştürme / Denizi Karaya
50. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Vatan
51. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dileklerin Gerçek Olacağına İnanma
52. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Peygamberle İlişkili Olarak
53. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış
54. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
55. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Nazardan
56. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Yılan Sokmasından

57. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Çocuk Kırklama
58. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma
59. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Yağmur Duasında Kullanılan Toprak
60. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Baş Ağrısı
61. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Körlük
62. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Siğil
63. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Nazar
64. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Çıban
65. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Yara
66. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Hayvan Tedavisi
67. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Toprak Yeme Alışkanlığı Olan Çocukların Bu Alışkanlığını
68. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
69. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereketi Kaçırdığına İnanma
70. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Müslümanlar İçin Kutsal Topraklar
71. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Toprağın Peygambere Haber Vermesi
72. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnkilemeler

73. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çocuk Oyunu Sayışmaları
74. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme
75. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme / Konuşturma
76. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Her Yer Her Şey Kast Ediliyor
77. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor
78. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme
79. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Canlıya Benzetme
80. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Kınaya Benzetme
81. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Baharın Gelişini Uyanışa Benzetme

Toplam 81 farklı değer aldığı saptanan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları öz niteliği 52 madde başında 242 kez çağrıştırılmıştır.

Bu 242 defanın 76'sı inançla ilişkilendirme alt öz niteliği ile ilişkilidir.

Toprağın somut bir varlık olma yönüyle zihinde kavramsallaştırılmasının yanı sıra kimi özellikleri bakımından başka varlıklarla, başka kavramlarla dolayısıyla başka kavram çerçeveleriyle ilişkilendirildiği durumların ifade bulduğu örnekler, Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları olarak tanımladığımız öz nitelikle eşleşmektedir. Bu öz nitelikle eşleşen durumlar, benzetme ilişkisi kurulması, toprağın bir niteliğinin başka bir varlığa atfedilmesi, toprağın niteliklerinden biriyle başka bir kavramın bir niteliği arasında ilişki kurularak o kavramın toprak sözüyle anlatılması gibi söyleyiş özelliklerinin yanı sıra toprağa yüklenmiş manevi anlam değerlerini de içermektedir.

Bu manevi anlam değerleri kimi zaman insanın aitlik hissiyle bağlantılıdır. Aitlik hissi, insanın kendini bir yere ait hissetmesi; orayı ata toprağı, memleket yahut vatan bellemesini olduğu gibi belli bir yeri, toprağı, bir sebepten kendine ait hissetmesini de kapsamaktadır. Toprağa, belli bir yere anlam yüklenmesi dini sebeplerle de olabilir. Mekke, Medine gibi şehirler Müslümanlar için kutsal topraklar sayılmaktadır. Fakat

gurbette veya sürgünde olan biri için Müslümanların yönetimindeki bir memleketin de kutsal kabul edildiğine örnek görülmektedir.

Toprağa yüklenen manevi anlamların pek çoğu dini inanç temellidir. İslam'da insanın topraktan yaratıldığı inancı ve ölümlerin toprağa gömülmesi pratiği olduğu için yani insan topraktan gelip toprağa gittiğine inandığı için ölüm, mezar, mezar toprağı, defnetme, ölümlle ilgili duygulanımlar, kabir hayatı, yaratılış, gibi kavramlar toprakla doğrudan ilişkilendirilmekte hatta bazen toprak sözleri doğrudan bu kavramları karşılamak için kullanılmaktadır. İnsanın 60 farklı iklimden alınmış olan topraktan yaratılışına, toprağın peygamberle konuşup ona haberler verdiğine, Cebrail'in denizi karaya dönüştürdüğüne, Hâbil ve Kâbil kıssasında ölü gömmeye örnek teşkil eden kargaya dair efsaneler anlatılmakta, İslam'daki teyemmüm pratiği üzerinden toprak temizlikle ilişkilendirilmektedir.

Bunların yanı sıra bazı durumlarda bazı yerlerden alınan özel bir toprağın veya okuma-üfleme, efsunlama gibi bazı uygulamalara tabi tutulan toprağın; koruyucu, tedavi edici, dilekleri gerçek yapan, yağışı arttıran, çocuk sahibi olmayı sağlayan, türlü dertlere deva olan bir özelliğı bulunduğuna inanılmaktadır. Bu özellik çoğunlukla evliya mezarı olduğuna inanılan türbe toprağına yüklenmektedir. Koruyucu, tedavi edici, dertlere deva olduğuna inanılan bu toprağın, askerin çantasında taşınması, yalanıp, yenmesi gibi uygulamalarda kullanıldığı görülmektedir.

Ayrıca, yılan sokmasına karşı koruma sağlayacağı inancıyla toprağın efsunlandığı anlatılmaktadır. Sadettin Gömeç (1998), Müslüman Türklerin akrep, yılan gibi zehirli hayvan sokmaları durumunda ısırılan kişiyi efsuncuya okutma uygulamasının eski Türk dinine dayandığını, efsunlama işine arvaç veya arbag adı verildiğini anlatmaktadır. Bu uygulama, tezimizin malzemesindeki örnekte (OİAVSV, 751) toprak efsunlamak olarak, “toPrāk_āvsınnıyık” ve “tōPrāk_āFsınnıyēk” ifadeleriyle geçmektedir. Toprak efsunlama işleminin yılan sokmasından korunmak amacıyla yapıldığı anlatılmaktadır. 2018 yılında yapılmış olan doktora çalışmasındaki ağız metinlerinde bahsi geçen bu yöntem, eski Türk dinindeki bir uygulamanın günümüze kadar gelmiş olmasına örnektir. Nazarı geçirmek için nazarının değdiğine inanılan kişinin ayağının altından alınmış toprak kullanılmakta, toprak sayesinde baş ağrısının, sığilin, nazarın, çıban ve yaraların tedavi edildiğine inanılmaktadır. Ayrıca benzer uygulamalar hayvan tedavisinde de kullanılmaktadır. Birden fazla örnekte de masallarda toprağın körlüğü tedavi ettiğine dair

tekrar edilen bir anlatı bulunmaktadır. Bu konu, Ali Berat Alptekin tarafından bir makalede ele alınmış, Türk masal ve hikâyelerinde göz tedavisinde toprağın ilk sırayı aldığı belirtilmiştir (2009, 19).

Toprakla yapılan tedavilerden kullanım amacı öz niteliğiyle ilişkilenenler, toprağın doğrudan ağrı, rahatsızlık, yaralanma olan bölgeye konulması, sürülmesi, bağlanması gibi uygulamalardır. Yani toprağın fiziksel olarak rahatsızlığa etki etmesi beklenmektedir. Tedavi ve koruma amacıyla toprak kullanımlarından toprak imgesinin diğer dilsel kullanımları öz niteliği ile eşleşenler ise toprağın somut olarak bir bölgeye uygulanmasından ziyade sahip olduğu özel güçler sayesinde etki göstereceği inancına dayanmaktadır.

Recep Tek (2018), Anadolu Türk halk hekimliği uygulamalarında toprak kullanımını dört başlık altında ele alarak hangi rahatsızlıkların tedavisinde toprağın kullanıldığını, ne gibi uygulamalar yapıldığını ve bu uygulamaların temelinde yatan inanç bağlantılarını incelemiştir. Bu uygulamalarla ilgili ayrıntılı bilgi için mezkûr makaleye bakılabilir.

Bunların yanı sıra, toprak sözleriyle yapılmış ikilemeler, toprakla başka varlıklar arasındaki benzetmeler gibi sanatlı söyleyiş örnekleri de bu öz nitelikle ilişkilenebilir. Toprak kimi zaman canlıya benzetilmekte, ölümlerin toprağa gömülmesi pratiğinden kaynaklı bir benzetme olarak can alan bir varlık olarak tasarlanmakta, kimi zaman da konuşulmaktadır.

İstanbul ve köy karşılaştırması yapılırken toprak, doğayı kastederek kullanılmakta, çocukların köyde doğada serbestçe oynamaları da toprağa gitmek, toprakta olmak olarak tarif edilmektedir. Bir yerin taşı toprağı gibi ifadelerde ise o yere ait her şeyin, üzerindeki tüm varlıklarla birlikte o yerin tamamının kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu gibi örneklerde toprak sözcüğünün anlamının genelleştirilerek her yeri, her şeyi veya doğayı anlatmak için kullanıldığı görülmektedir.

Toprağın başka varlıklarla ilişkilendirilen kimi özellikleri; çokluğu ve çokluğu nedeniyle değersizliği, çamur, toz gibi şekillerle varlıkları, kıyafetleri, nesnelere kirletebilmesi, ellerin toprakla ovulması veya teyemmüm gibi yollarla temizlemesi, hemen yerde bulunması nedeniyle kolay ulaşılabilirliğidir. Ayrıca bulaşan, içine batılan ve çıkılması zor olan bir şey olmasından ötürü çamur, bataklık, kötülükle, kötü iş ve kötü insanlarla ilişkilendirilmektedir. Çamurun çirkin bulunan görüntüsü çirkin görünen bir varlığa, kıvamı kınaya, peynire atfedilerek bu varlıkların tarifinde toprak sözleri anılmaktadır.

Kimi varlıklar renkleri bakımından toprağa benzetilerek tarif edilirken, inşaat molozu form bakımından benzetildiği için toprak olarak adlandırılmaktadır. Birine saygı ifadesi olarak onun ayak tozunu öpmekten bahsedilmekte, “bi toprak hayır etmemek” gibi bir sözle veya “toprak gibi bit olmak” deyişiyse toprağın, sırasıyla azlığın ve çokluğun ifadesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle hem temizlik hem kirlilikle, hem azlık hem çoklukla yani zıt kavramların her ikisiyle birden ilişkilendirme ilgi çekicidir. Bu ilişkilendirmelerin her birinde toprağa ait farklı bir öz niteliğe odaklanılmaktadır.

Tüm bu öz niteliklerin çağrıştırılması çerçevelerde her zaman ayrı ayrı olmamaktadır. Birden fazla öz nitelikte bağlantılı olarak zihinde çerçeveler uyanmakta, bağlamın gerektirdiği arka plan bilgisi zihin tarafından çağrılmaktadır. Konuşma esnasında kişi, sahip olduğu arka plan bilgisine dayanarak zihninde uyanan çerçeveler yoluyla sözcük seçimlerini yaptığından o kişinin toprakla ilgili bir durumda topraktan nasıl ve nelerle ilişkili olarak bahsettiği ve ilgili bağlamda hangi sözcükleri tercih ettiği bu ilişkilendirmeler hakkında bilgi vermektedir.

Öz niteliklerin birbirleriyle bağlantıları şu şekilde düşünülebilir: toprağın fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesine ve toprağın koruyucu, iyileştirici olduğu inançlarına dair arka plan bilgisi, kişinin bu bilgilerle kullanım amaçlarını eşleştirebilmesine imkân sağlamaktadır. Böylece toprağı tetkik eden kişi, hangi toprağın verimli olduğunu, hangi ürünün yetiştirilmesine uygun olduğunu, hangi renk toprağın hangi iş için kullanılabileceğini, hangi türün su geçirmez olup dam yapımına, hangi türün çamur hâline gelmez olup çocuk bakımına, hangi türün ısıya dayanıklı olup seramik yapımına uygun olduğunu fiziksel özelliklerinden anlayabilmektedir. Bu gibi durumlarda en az bu iki öz niteliğin birlikte çağrıştığı görülebilmektedir.

Çalışmamızda, ağız metinlerine sadık kalınarak kaynak kişilerin zikrettiği sözler ve sözcük seçimleri üzerinden ilgili bağlamda zihinlerinde uyanmış olan çerçeveler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilmiş olan her çerçevenin içeriği, hazırlamış olduğumuz bağlam sözlüğündeki her bir madde başı söz ve o sözün anlamları için ayrı ayrı Tablo 1: Toprak Sözlerinin Çerçeveleri adlı tabloda gösterilmiştir.

2.2. Toprak Sözlerinin Çerçevesi

Bağlam sözlüğünde her bir toprak sözü için bir madde başı açılmış, her bir sözün geçtiği tüm örnekler toplamda kaç farklı bağlamda kullanılmışlarsa o sayıda bağlam anlamı belirlenerek madde başının altında numaralanmış alt başlıklar halinde yazılmış ve örnekler bu anlam alt başlıkları altında sıralanmıştır. Toprak sözlerinin kullanıldığı her bir bağlam anlamının zihinlerde ne şekilde var olduğu bir çerçeve yoluyla temsil edilmiştir. Bu çerçevelerin öz nitelikleri metne sadık kalınarak, yalnızca kaynak kişi o toprak sözünü hangi ifadelerle tanımlıyor ve sözcük seçimlerinden hangi öz nitelikleri çağrıştırdığı anlaşılıyorsa onlar tespit edilerek çerçeveler oluşturulmuştur. Her bir toprak sözünün çerçevelerini oluşturan çerçeve elemanları madde başlarına ve onların anlamlarına göre ayrı ayrı gösterilecek şekilde bir tablo halinde sunulmuştur. Tablonun sol sütununda önce madde başlarını oluşturan toprak sözlerinin tespit edilmiş tüm varyantları, ardından o toprak sözünü içeren atasözü, deyim, dua, beddua, tekerleme, tamlama, ek eylemli kullanım vb. gibi daha geniş ifadeler aktarılmış sağ sütununda ise bağlam anlamlarının çerçeve içerikleri verilmiştir. İlgili madde başının kapsamına giren deyim, dua, ek eylemli yapı gibi örneklerin başlarına, sağ sütunda ilişkilendikleri çerçeve içeriğinin numarası konmuştur. TOPRAK ifadesi toprak sözcüğünün Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'teki 1. anlamının ifadesi olarak kullanılmıştır.

Bu tablo, her bir örnek için yukarıda anlatıldığı gibi şu şekilde okunabilir:

Toprak (Ana Kavram - Sabit) / Temel 8 öz nitelikten biri / (Varsa) o öz niteliğin alt öz niteliği / İlgili öz nitelik konusunda örneğin aldığı değer.

A	
ak çamır (AİÖKYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Meşe Palamudu Pişirme
‘akkil (ÇoİVYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama

ağ torpağ (VGHA), aq topra (EİMA), aq toprağ (SVMSVBYA), aq toprağ (MVYA), aq toprağ (SMA), aq toprağ (AVYA), ak toprak (BİYA), aq Topura (SerA), aq topura (AVYA), aq topurağ (SerA), aq topurağ (AVYA), aktoprak (AAVS), aq toprağ (BİAİ), ā toprā (KahVYA)	<p>1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı</p> <p>2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak</p> <p>3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır</p> <p>4. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı</p> <p>5. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı</p> <p>6. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva</p> <p>7. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Tedavi</p> <p>8. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p>
alatav (AAVS)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Yarı Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Yarı Tavlı
alot (AAAD)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama
aşu (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
ayağan turaban (GKAVYA), ayağının turabı (AİAD, V.)	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme

ayak toprağı (EYAD1) eyağın altında bi toprax olseyidim (VKA)	Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
ayak tozu (GKAVYA), ayağ tozi (ErzuĀA2), ayağ tozu (ErzuĀA2), eyağ tozi (VKA), ayağının tozu (EYAD1), ayağımın tozu (EYAD1), Ayağının toziynan (KĪAT), ayağının tozuyla (AnaVYA)	1. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme 2. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Minnetle İlişkilendirme 3. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 4. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
B	
bad (VGHA Bit.), bad (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
badas (KırVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım
balçī (OĪVYA), balçī (AVOĀA2, Osm.), bālçığ (AĀA), balçığ (KırıkĀA), balçığ (ADÜM II, Kon.), balçık (OĪVYA), bālçīk (OĪAVSV), bālçīk (OĪAVSV), palçığ (VGHA V.)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması 2. Kullanım Amacı / Tedavi 3. Bulunduğı Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıklık / Gevşek 4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 5. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

6. Alçılı / Balçılı / Aradan / Önçül / Sen çılı (ADÜM II)	6. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çocuk Oyunu Sayışmaları
balçık çamuru (AkVYA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
bal toprağı (AKHMA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
bastılı torpağı (DİÇVÇYA)	Kullanım Amacı / Pestil - Cevizli Sucuk Yapımı
başan torpax olsun (VKA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
başkili (KırıkİA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama
batağ (KİAVAAAY)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme
batdağ (Ter.) (DİAT)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
bekmez toprā (EİMİVYA), bekmez toprā (EİMA), bekmez topra (KasVYA), be ^k mez toprā (MVYA), bekmez toprā (AkVYA), bekmez topraı (BİAİ), bekmez topraı (KrbVYA), beKmez torpā (AİA), bekmez torpā (AkVYA), bekmez toprayı (BİAİ), pekmez toprā (EİMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
bergon (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Arazi Tarla Bağ Bahçe Sınırı
beyaz be' mez toprā (MA)	Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak

<p>b�y�S toprak (AVYA), beyaz topra (KasVYA), beyaz topr� (E�M�VYA), b�yaZ_topr� (O�AVSV), b�yaz toprağ (AVO�A2), beyaz toprağ (�IVYA), beyaz toprağ (AkVYA), bey�z toprağ (B�YA), beyaz toprak (E�MA), b�yaz toprak (AkVYA), b�yaz toprağ (Y�YA), b�yaZ toprak (O�AVSV), b�yaz topr� (GMA), b�yaz toprak (GMA), beyaz torpax (VKA), beyaz toprak (B�YA), beyaz topra (KahVYA), biyaZ toprağ (AVO�A2), b�y�z top�rak (AVYA), beyaz torpah (KH)</p>	<p>1. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak 2. Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / �n�aat / Sıva Kullanım Amacı / Boya / Badana 3. Kullanım Amacı / �n�aat / Duvar Yapımı Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak 4. Kullanım Amacı / Kedi Kumu �retimi Kullanım Amacı / Maden �ıkarma / Kedi Kumu �retiminde Kullanılan Toprak Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak 5. Kullanım Amacı / �n�aat / Tandır Yapımı Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak</p>
<p>bi�irig (Kırık�A), b���r�k (VGHA V.), pi��r�g (VGHA V.), p���li (VGHA V.), p��r�g (VGHA V.), p��r�k (VGHA Bit.), p��r�k (AYSVVD�)</p>	<p>1. Kullanım Amacı / �n�aat / Dam Yapımı 2. Fiziksel �zellikler / Yapısı / Suyla Etkile�imi / Su �ekme Kapasitesi / D���k Fiziksel �zellikler / Yapısı / Suyla Etkile�imi / �amur Olmayan</p>
<p>boS toprak (K�AVAAAY), boz toprağ (AAAD), boz toprak (K�AVAAAY), boz toprak (Gir., Bal. AD�M I)</p>	<p>1. Fiziksel �zellikler / Rengi / Boz 2. Fiziksel �zellikler / Yapısı / Sertlik / Yumu�ak Fiziksel �zellikler / Rengi / Beyaz-Ak</p>
<p>bulanık (đ/-) (E�M�VYA)</p>	<p>Fiziksel �zellikler / Yapısı / Suyla Etkile�imi / Bulanık</p>

bulanık toprak (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
C	
cırTıh (VGHA V.)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
cırıh (MİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
cilim (OİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanaksız / Çatlayan
cófer (AMA), cöfer (EİMA), cüfer (EİMA)	1. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma 2. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
Ç	
çahın (SVTİAT, Siv.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
çakıl toprak (OİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı
çakul (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı
çāl çamūr (TAA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çamır çumur (AİÖKYA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çamırlıca mamırlıca (GA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çamır zığ (AKD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme

	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çambır (TAA), çamı_ (AAVS), Çamı (EİMA), çamı (SİA), çamı (EİMA), çamır (TMİVKA), çamır (AVOİA2), çamır (AMAVK), çamır (AKHMA), çamır (AİA), çamır (AİA), çamır (AİKİVYA), çamır (AİKİVYA), çamır (SerA), çamır (AİÖKYA), çamır (AVYA), çamır (GBAA, Den.), çamır (GBAA, Ayd.), çamır (AyVYA), çamır (AAVS), çamır (BİA), çamır (BİAİ), çamır (AYSVVDİ), çamır (GA), çamır (BİYA), çamır (ÇİYA), çamır (AAT, Çank.), çamır (DİÇVÇYA), çamır (BTA), çamır (EİA), çamır (ErzuİA2), çamır (EİMİVYA), çamır, çamır, çamır (EİMA), çamır (ÇA, Gaz.), çamır (KİAT), çamır (HAA), çamır (IMA), çamır (SVMSVBYA), çamır (AnaVYA), çamır (İİBİA), çamır (KİA), çamır (AKD), çamır (KırVYA), çamır (KüVYA), çamır (SVYA),	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı 3. Kullanım Amacı / Tedavi 4. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan 5. Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama 6. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı 7. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 8. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı 9. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı 10. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelere Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 11. Kullanım Amacı / Meşe Palamodu Pişirme 12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir 13. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Tedavi 14. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 15. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 16. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı

çamır (MA), çamır (KahVYA), çamır (KahMA), çamır (MVYA), çamır (OAAD, Niğ.), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (SİA), çamır (TYA), çamır (SMA), çamır (VKA), çamır (VGHA V.), çamır (OAAD, Yoz.), çamır (YVYA), çamır (AkVYA), çamır (KİAVAAAY), çamır (KırıkİA), çamır (AİASVŞÖ), çamır (YİYA) çamur, çamır (KrbVYA), çamır (OİAVSV), çamır (AVOİA2, Osm.), çamır (BTA), çamır (AMAVK), çamur (OİVYA), çamır (KİAT), çamur (AMAVK), çamur (ADVYA), çamur (TAA), çamur (TAA), çamır (TAA), çamur (AMA), çamur, çamır (AİA), çamur (AVYA), çamur (AİYİUKA), çamur (AAAD), çamur (BİA), çamur (BİAİ), çamur (AASV), çamur (VGHA Bit.), çamur (AİAD, Bo.), çamur (GA), çamur	17. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 18. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi 19. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 20. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 21. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 22. Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma 23. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı 24. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme 25. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İlişkilendirme 26. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sigara Ağızlığı Yapımı
---	--

(BİYA), çamur (ÇİYA), çamur (ÇİVYA), çamur (ÇoİVYA), çamur (DAğ.), çamur (EYAD1), çamur (HarA), çamur (KH), çamur (EVYA), çamur (ErzuİA2), çamur, çamır (EİMİVYA), çamur (EİMA), çamur (GİVYA), çamur (GÖVYA), çamur (KİAT), çamur (ÇA, Gümş.), çamur (IMA), çamur (AnaVYA), çamur (İİBİA), çamur (DİAT), çamur (AKD), çamur (KasVYA), çamur (OAAD, Kay.), çamur (KırVYA), çamur (KüVYA), çamur (GDİAT, Mal.), çamur (MİA), çamur (MA), çamur (MVYA), çamur (OAAD, Niğ.), çamur (NMVBİA), çamur (AYBAĞ), çamur (OİVYA), çamur (RİA), çamur (ASA), çamur (LSA), çamur (SVTİAT, Siv.), çamur (SİYA), çamur (SVTİAT, Tok.), çamur (TİVYA), çamur (TYA), çamur (TYT), çamur (TYAD), çamur (UMA), çamur (VKA), çamur	27. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 28. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme 29. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı 30. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 31. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara – Siyah Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu 32. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl – Kırmızı Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması 33. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İlişkilendirme 34. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı 35. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu 36. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 37. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu 37.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 38. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı 39. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kova Yapımı 40. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tepsi Yapımı 41. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı
---	--

<p>(AĪAD, V.), çamur (AĪAD, Muş.), çamur (VGHA V.), çamur (OAAAD, Yoz.), çamur (AĪAD, Zo.), çamur (KĪAVAAAY), çamur (KırıkĪA), çamur (BVYA), çamur (AĪASVŞÖ), çamur (YĪYA), çamur (ZBKĪA, Karab.), çamur (KrbVYA), çamur (ADÜM I, Bal.), çēmır (AVOĪA2, Osm.), çomur (KrbVYA), çomur (ErzuĪA2), şamur (LSA)</p>	<p>42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı 43. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Yayık Yapımı 44. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı 45. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Maşrapa Yapımı 46. Kullanım Amacı / Tedavi Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl – Kırmızı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı</p>
<p>1. eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē (EVYA), eşşegin çamurdan geçinceye ğadder dayi deýyer (EVYA)</p>	<p>47. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma 48. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası</p>
<p>1. ğara lök aqlıñ vārısa çāmıra çók (OĪAVSV)</p>	<p>49. Kullanım Amacı / Mısır Kurutma</p>
<p>1. Ğöden yağmur / Yerden çāmur / Teknede hamur / Ver allahım ver (OAAAD), Taknädä hamur / Yerlä çamur (ADÜM I), Tarlada çamur / Teknede hamur / Ver allahım ver / Sēllice yağmur (GDĪAT), Tavlade çamur / Tabahda hemir</p>	

(AĬAD), Teknede Һamur /
Tallada Һamur / Ver
Allahım ver / Sellice
yağmur (KĬAT), Teknede
Һamur / Tarlada Һamur /
Ver allahım ver / Selli sulu
bi_ yağmur (OAAD),
Teknede Һamur yerde
Һamur / Ver Allahım bir
sellice yağmur (GDĬAT),
yā yā yāmır / tarlada Һamır /
vēr allahım vēr / sulu sulu
yāmır (AVOĬA2), Yağ yağ
yağmur / Tarlada Һamur /
Ver allahım ver / Sellice
yağmur (OAAD)

1.1.yan yatdı Һamıra batdı

10. ókúź ókúźüñ
boynuzunda Һamır görmeli
(AVOĬA2)

14. Teknede hamur /
Arabada Һamur / Ver
allahım yağmur.” (AĬAD),
Teknede hamur / Arabada
Һamur / Ver Allahım
yağmur.” (AĬAD)

24.1. Һamur at- (TYAD),
Һamur atmak (AĬASVŞÖ)

24.2. çamura git- (KrbVYA)	
24.3. hamır çamır (İİBİA), bir şē'n hāmırı çamırı (OİAVSV)	
24.4. hayatı çamıra yıktırıl- (ÇA, İzmr.)	
36. Teğnede hāmır / Guyuda çamır (OAAD)	
37.1. ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli (MİA)	
çamur cırTıh (VGHA V.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çaylağ (ADVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
çamur çılhan (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
çamur çirtan (VGHA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çok (TİVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çökeğ (ÇİVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
çamur deryâsı (AMAVK)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur mamur (OİVYA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

	Toprak İmgisinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çeper (EİMA)	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
çocuğ toprā (KĪAVAAAY)	Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
çorā (KĪAT), çorā (AkVYA), çorağ (EİMA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (ASA), çorağ (KırıkĪA), çorağ (ASA), çorağ (LSA), çorağ (KĪAT), çorağ (AkVYA), şorağ (VGHA V.), şorağ: (TAA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu 5. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 6. Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
çölmek topraa (EİMİVYA)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı / Pişen
çürük yer (KırVYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek
D	
dādli toprā (BĪYA), daklı toprağı (MA)	Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
đambāş topraı (ĪBĪA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
daşını toprānı (AĪA), daş doprağ (MA), daşı ayrıliyódu, topraı	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık

<p>ayrılıyódu (KrbVYA), daşı, toprāGı (AİÖKYA), daşın toPrašı (SVYA), Daşını, torpağını (EVYA), daşına tobrāna (KırıkĀ), topragında taşında (ADÜM I, Man.), daşından, tobrāndan rāzīm (GÖVYA) toprağa Taşa (anaVYA), toprağına daşına (UĀA), torpāına daşına (SĪYA), toprānda daşında (OAAD, Kırş.), toPrašımızdan, taşımızdan (AĀSVŞÖ), taşın toprān (KırVYA), toprağı taşı (AKD), toprağına daşına (KĀAT, Tra.), toPrašın taşın (AĀSVŞÖ), daş topraK (ÇĪYA), daşı torpağı (AĀAD, V.), daş torpağ (AĀAD, V.), daşı torpağı, daş torpağ (AKD), daşı, torpağı (AĀAD, V.), daşı torpağı (KĀA, A.), daş doprak (AkVYA), taş toprā (TMĪVKA), daşınnan topraanan (SVYA), toprā daşa (ASA), daşına torpağına (AĀSVŞÖ), TORPAĞINA DAŞINA (KH), daşınan torpağa</p>	<p>2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Her Yer Her Şey Kast Ediliyor</p> <p>3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p> <p>4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme</p> <p>5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p>
---	--

<p>(ErzuĀ2), toPraġı daşı (AĪASVŞÖ), taşun topraġun (AĪYĪUKA)</p> <p>2. daşı toprā altun (TĪVYA), daşı toprā' āltun (OĪAVSV), daşı topra<u>a</u> bütün altun (TĪVYA), daşı toprā altın (GMA), daşı torpaġı heP altın (AĪASVŞÖ)</p> <p>2. aġlah daşına topra<u>na</u> nur yādırsıñ (KrbVYA)</p> <p>2. daşı toPraġı toz olsun (MVYA)</p> <p>3. daş torpaġ yala- (AKD)</p> <p>3. daşı torpaġı bir<u>a</u>rıya ġat- (KĪA, A.)</p>	
<p>davlım davlım (TDVEEÇÇYA)</p>	<p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Sürülmüş Bulunduġu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Kabarık Toprak İmgesinin Diġer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p>
<p>dırçıġ (VGHA)</p>	<p>Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu</p>
<p>E</p>	
<p>esgi topraġ (TAA), esgi toprak (AĪA), esgi topraġ (NMVBĪA), eski topraġ</p>	<p>Toprak İmgesinin Diġer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme</p>

(VGHA Bit.), äski toprağ (BTA), eski toprağ (EİA), eski toprağ (SİA), äski torpağ (BTA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
et çamır ğız bir_ et çamıra bánzer neriy_atsañız_oriya dutar (OİAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
F	
fen (KİAVAAAY)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet
füşgüy (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
G	
ğajgın (VGHA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı/Pişen Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
ğalaycı çamırı (KMİA)	Kullanım Amacı / Tedavi Kullanım Amacı / Bitle Mücadele Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir

ğalle (AĀA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğara I (AĀA), ğara (AĀA), ğara (BĀA), ğara (KĀAT), ğara (TĪVYA), ğara (YVYA), ğarı (TĪVYA), ğara (EĪMA), kara (MĪA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğara çamır (SVYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
ğara toprağ (KūVYA), ğara tōprā (AMA), ğara toprā (GA), ğara toprā (KırVYA), ğara toprā' (OĀVSV), ğara toprağ (AAT, Am.), ğara toprağ (SVYA), ğara toprağ (VGHA V.), ğara toprağ (ErzuĀ2), ğara toprağ (OĀAD, Yoz.), ğara toprağ (AkVYA), ğara toprağ (AMA), ğara tōprağ (AVYA), ğara toprağ (ÇĪYA), ğara toprağ (GDĀAT, KahMar.), ğara toprağ (AĀAD, Zo.), ğara toprağ (AkVYA), ğārā toprāğ (OĀVSV), ğara toprāğ (AVYA), ğara torpağ (MĪA), ğara torpağ (DĀAT), ğara torpağ (AYSVVDĪ), ğara torpağ	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 4. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme 5. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 6. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara – Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 7. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka

<p>(AĪAD, V.), ġara torpaġ (YVYA), Gara torpaġ (GDĪAT), ҡara topraġ (AAAD), kara toprak (THDK), kara toprak (MĪA), ҡara topraқ (NMVBĪA), kaŗa toprāk (RĪA), ҡara topraҚ (YĪYA), ҡara topraҚ (ÇĪYA), ҡara torpaġ (DĪÇVÇYA), ҡa topraġdan hasıl ol (ASA), ҡara Toprāk (KĪAVAAAY), kaŗa toprāk (RĪA), gara torpah (HarA)</p> <p>3. ġara tobrāklāñ altına gir- (KüVYA)</p> <p>3. girmem ġara topraā (KırVYA), girmem ġara tòprā.” (AMA), girmem ġara topraġa (SVYA)</p> <p>3. ġara toprā ġò- (AVYA), ġara toprā ҡo- (GA), ҡara tobraa Ҷoy- (TYT)</p> <p>3. ġara tòpraқ ol- (AVYA)</p>	
---	--

<p>3. ğara toprā' ver- (OĪAVSV), ƙara topraĝa ver- (ÇĪYA)</p> <p>3. Gara torpaĝlara garĝ eyle- (DĪAT, Ard. Tm.)</p> <p>3. kara toprak olsun (THKD)</p> <p>3. Yataĝımız gara torpah (HarA)</p> <p>5. gara topraĝla alsın (AĪAD, Zo.)</p> <p>5. ƙara toprak al- (NMVBĪA)</p> <p>6. ƙa topraĝdan hasil_ol (ASA)</p>	
<p>ĝara yer (ADÜM I, Bal.), ĝara yer (ADVYA), ĝara yèr (AĪKĪVYA), ĝara yer (BĪA), ĝara yer (TDVEEÇÇYA), ĝara yer (GMA), gara yer (DĪAT), ĝara yèr (MVYA), gara yèr (UĪA), ĝara yèr (AkVYA), Ğara yer (KVKA), ƙara cer (TAKA), ƙara yer (AAAD), kara yèr (ĪĪBĪA), ƙara yèr</p>	<p>1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İngesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme</p> <p>2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p>

(SVYA), ara yer (VGHA V.) 1. ara yere ol- (KVKA) 1. Felek gare yere basını bağla- (AAT Am.)	
ęatanęa (ASA)	Fiziksel zellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
gav (ErzuİA2), ęav (EVYA), ęav (ErzuA)	1. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Lenger Yapımı 2. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / anak Yapımı 3. Kullanım Amacı / İnaşaat / Tandır Yapımı
ęavar (EVYA)	Fiziksel zellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Set
gereņ (AAVS)	Kullanım Amacı / İnaşaat / Dam Yapımı Fiziksel zellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez
ęicımıęlı (ÇİYA)	Fiziksel zellikler / Yapısı / Taşlı-akıllı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
ęır (AİA) ęır yer (BİA), ęır yer (BİA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
ęirac (EİMİVYA), ęirac (EİMA), (KİAVAAAY), ęira (EİMİVYA), ęira	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak

(EİMA), ğıraç (NMVBİA), ğıraç (SİYA), ğıraç (EİMİVYA), ğıraç (EİMA), ğıraç (NMVBİA), ğıraç (KİAVAAAY), kırac (KırıkİA), kırāç (NMVBİA)	
ğırmızı gebiz (AAVS)	Kullanım Amacı / Set Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı
ğırmızı gereñ (AAVS)	Kullanım Amacı / Set Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı
ğırmızı toprağ (EİMA), ğırmızı toprağ (AkVYA), ğırmızı torpağ (AYSVVDİ), kırmızı toprağ (VGHA Bit.), ğırmızı torpağ (VGHA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
ğızıl (EİMİVYA), ğızıl (EİMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı
ğoprak (BİYA)	Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı
ğoroğ (TAA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
ğorT ² (VGHA Bit.), ğorT ² (VGHA V.) ğort yèr (VGHA Bit.), ğort yèr (VGHA V.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
ğömük (KırVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu

gúlcür (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
ğumluğ (ASA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğumsal (ASA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğumsar (AkVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
ğurağ (AİA), (EİMİVYA), (KasVYA) 1. ğurağ_yer (TİVYA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
H	
ğak (AKD), ğak (AİAD, Muş) 1.1. ğaki_pay (DİAT, Kar. Ter.), ğaki pay (AKD), ğak- i pay (AKD), ğakipay (AİAD, Muş Ter.) 1.2. hake turab (ErzuİA2), ğāk ü tūraP (AYSVVDİ) 2. ğakile yeğsan ola (AİAD, Muş Ter.)	1. TOPRAK 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 1.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğanav (VGHA Bit.), ğanav (VGHA V.), ğanaw (VGHA Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli
hāvzala (BİYA)	Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı

hāvzal tōprak (BĪYA)	
hōllük/öllük (BTA), Hōllük (KĪA), hōllük (GĪVYA), hōllük (SĪYA), öllüg (BTA), öllüg (MĪA), öllük (BTA), öllük (GĪVYA), öllük (MĪA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın 2. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
hüyüg (LSA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
I	
ısbab kili (EĪMA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama Fiziksel Özellikler / Rengi / Mavi - Gök
İ	
ılay (TAKA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
J	
K	
ķasım (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ķavalin (EĪMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
keleme (BĪAĪ)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / İşlenmemiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kepir (EĪMA), kepir (SVYA), kepir (AkVYA), kepir (OĪAVSV)	1. Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
kereñ (AAVS)	Kullanım Amacı / Boya / Badana
kesek (KasVYA), kesek (KKA), kesek (VGHA V.), kesek (AĪA), kesek	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Toprak Halinde

(AYSVDİ), kessek (SMA)	2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Taranmamış 3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
Ƙirèt (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
Ƙızimizi (VGHA V.) Ƙızimizi toprağ	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
kil (ÇİVYA), kil (EİMA), kil (OİVYA), kil (BİYA), kil (NVYA), kil (ÇoİVYA), kil (KırvYA), kil (KKA), kil (BİAİ), kil (EİMA), kil (VGHA Bit.), kil (KırıkİA), kil (MİA), kil (AİA), kıl (BİYA), Kil (AnaVYA), kil (AkVYA), kil (AMA), kil (MVYA), kil (GMA), kil (MİA), kil (SVYA), kil (VGHA Bit.), kil (ÇİVYA), kil (AVOİA2, Ada.), kil (GMA), kil (BİA), kil (ADÜM I, Burd.), kil (EİMİVYA), kil (SVYA), kil (AkVYA), kil (SVYA), kil (KırvYA), kil (KırıkİA), kıl, kil, kıl (OİAVSV), kil, kıl	1. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 2. Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama 3. Kullanım Amacı / Temizlik / Sabun Yerine 4. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez 5. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi 6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı 7. Kullanım Amacı / Temizlik 8. Kullanım Amacı / Hamile Kadınların Aşerdiği Toprak 9. Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı 10. Toprak İmgisinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme 11. Kullanım Amacı / İpek Böcekçiliği 12. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 13. Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması

(OĬAVSV), kil (KA3), kil (MVYA), kil (MVYA), kĭr(OĬAVSV)	
kis (AĬA) kis toprak (KĬAVAAAY)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ĶorTTİğ (VGHA V.), ĶorTTıĥ (VGHA V.), ĶorTûĥ (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kör_toprak (NMVBĬA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
Ķöstü Ķöpē (AĬÖKYA, Antl.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın
Ķum (VGHA Bit.), Ķum (VGHA V.)	Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
Ķumsal yer (ĶĬYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
Ķum toprak (ĶĬYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kül ... toprak (AĬASVŞÖ) 1.1. başan kül eliyim, toprak_eliyim (VGHA V.)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 1.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümlle İlişkilendirme
Külün torpagın_çinde (BTA), külden torpaĥdan (DĬAT)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme

	2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
künge (BİAİ)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
L	
lêpe, lepe (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
lıbığ (EVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
lığ (EVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
Lıkıs yer (AAAD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yapışkan Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
lil (AYSVVDİ)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu
löngöz (ADÜM I, Bal.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
M	
mâden (EİMA)	Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi

	Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
mír (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
mırık toprak (OİAVSV)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
mil (AnaVYA), mil (İİÖKBİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel
milli mümüslü toprā (AnaVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu
mīs toprağ (LSA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
N	
O	
Obuz toprağı (KH)	Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil
oc'ak (RİA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Ocak Açılmış
Ö	
öllü'n körü vār (OİAVSV)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
P	
pılay (TAKA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
pur (SİYA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli

	2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
R	
S	
sarı çamır (İİBİA) sarı çamur (KrbVYA) sarı çamur (ÇİYA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sarı toprak (KasVYA), sarı toprak (LSA), sarı toprak (ÇİVYA), sarı toprak (İİBİA), sarı toprak (KasVYA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
say toprak (OİVYA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
séh (VGHA Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
sığa çamırı (IMA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / Boya / Badana Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
siyah toprak (LSA), siyah toprak (SİA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah

sulağ (ASA), sulağ (AİA), sulağ (MİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sulu (EİMİVYA) sulu yer (EİMİVYA), sulu yer (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sur çamuru (KasVYA)	Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıvılcık - Kırmızı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
suvağ (TAA, Antl.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
Ş	
şillaz (AkVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
şire toprağı (AMAVK) şire toprağı (AMAVK) şire toprağı (GMA)	1. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 2. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
şoğum (AASV)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Sürülmüş
T	
tağ (AİAD, Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kavun
tavlu toprağ (ÇİVYA), tavlu toprağ (ÇİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı
tendir çamuri (VGHA Bit.), tendir çamuri (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tendir toprağı (VGHA Bit.), tendir toprağı (VGHA Bit.)	1. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 2. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tepiK (AİKİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş

	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
tıha (TAA), tıha (TAA)	Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tava Yapımı Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tır (BİAİ)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tütün İçin Hazırlanmış Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
tōPrā_mōPrā (KEMAĞ), toprak ... moprak (TİVYA), toprağ moprağ (AMA)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler 2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
dobrā (ÇİYA), doprā (ÇİYA), doprak (ÇİYA), taprā (EİMİVYA), taprak (TYA), tobrā (ÇİYA), tobrā (KırıkİA), tobrağ (GÖVYA), tobrağ (TYT), tobrağ (TAA), tobrağ (TAA), tobrağ (ÇİYA), tobrağ (GİVYA), tobrak (KEMAĞ), tobrak (OİVYA), tobrak (EİMİVYA), tobrak (KırıkİA), tobra:n (KahMA), toburak (KüVYA), tofrağ (OTA), tonpağ (AKD), topā (NMVBİA), topağ (AKD), topārā (AVYA), topirā (MVYA), topirağ (PKTA),	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Kullanım Amacı / Maden İçin Tetkik 1.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Baharın Gelişini Uyanışa Benzetme 2. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 4. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi 5. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı 6. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Fide Yetiştirme 7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 7.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme

topırağ (BĪA), toplāĖ (LSA), toplāĖ (AVYA), toplāĖ (YĪYA), toplāĖ (KasVYA), topra (AVOĪA2), tōprā (AMA), topra (AÖAB), toprā (AĪA), topra (SerA), toprā (AVYA), toprā (AVYA), topra' (GBAA, Ayd.), toprā (AyVYA), topra (ÇA, Bal.), topra (BĪAĪ), topra (AĪAD, Bo.), tōpra (BĪYA), toprā (ÇĪVYA), toprā (ÇoĪVYA), toprā (EĪA), topra (KEMAĞ), toprā (EĪMĪVYA), topra (EĪMA), topra (ÇA, Gaz.), topra (GĪVYA), toprā (SVMSVBYA), toprā (AnaVYA), topra (ĪĪÖKBĪA), topra (ĪĪBĪA), topra (KasVYA), toprā (KMĪA), toprā (KĪMĪKA), toprā (KırVYA), topra (ÇA, Kon.), toprā (KüVYA), topra (SVYA), topra (TAA), topra (MA), toprā (MA), toprā (KahVYA), toprā (MVYA), toprā (NVYA), toprā (NMVBĪA), toprā (OĪVYA), toprā (RĪA),	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 8. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge 8.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi 9. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / Toprağın İnsana Aitliği 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Hafriyatla Karışık 11. Kullanım Amacı / Tarım 11.1. Kullanım Amacı / Tarım Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Geçimle İlişkilendirme 11.2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Sürülmemesi Gereken Vakitte Olma Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Sürülmesine Uygun Olmayan Vakti Uykuya Benzetme 12. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılıp Çıkarılmış 13. Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama 14. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 15. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Vatan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 16. TOPRAK 16.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yoksullukla İlişkilendirme
---	---

toprā (SĪA), toprā (ASA), toprā (LSA), toprā (SVTĪAT, Siv.), toprā (TMĪVKA), tōprā (TĪVYA), toprā (toprak), (TYA), topra (VGHA V.), topra (AkVYA), toprā (KĪAVAAAY), toprā (BVYA), toprā (YĪYA), topra (KrbVYA), toprā (OĪAVSV), topra (AVOĪA2, Osm.), topraa (ÇTAOĀĪ), toPraʻa (SĪĀĪA), topraġ (TAA), topraġ (AMA), topraġ (AĪA), topraġ (SerA), topraġ (AVYA), topraġ (TAA), topraġ (AAAD), topraġ (ÇA, Ayd.), topraġ (AAVS), topraG (BĪA), topraġ (TDVEEÇÇYA), topraġ (BĪYA), topraġ (TAA), topraġ (TAA), topraġ (ÇĪYA), topraġ (AAT, Çank.), topraġ (BTA), topraġ (EVYA), topraġ (ÇA, Gaz.), topraġ (KĪAT), topraġ (SVMSVBYA), toPraġ (ĪĪBĪA), topraġ (TAKA), topraġ (TAA), topraġ (KahVYA), topraġ	16.2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Dönüşme / Altına 16.3. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Uğursuz Olduğu İnanıcı 16.4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çalışkanlıkla İlişkilendirme 16.5. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İlişkilendirme 16.6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Yılan Sokmasından Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş- Efsunlanmış 16.7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme 16.7.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İlişkilendirme 16.7.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 16.8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Ufalanıp Dağılabilir Saçılabilir Olma Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi
--	--

(TAA), toprağ (ÇTAOAİ), toprağ (AVOİA2, Osm.), toprağ (AVOİA2), toprağ (KrbVYA), toprağ (DA), toprağ (AAAD), toprağ (LSA), toprağ (AVOİA2), toprağ (ÇTAOAİ), toprağ (ADVYA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (AMA), toprağ (AİA), toprağ (AİA), toprağ (AVYA), toprağ (TAA), toprağ (AİYİUKA), toprağ (AASV), toprağ (VGHA Bit.), toprağ (TAA), toprağ (AAT, Çank.), toprağ (ÇİVYA), toprağ (DA), toprağ (BTA), toprağ (DAğ.), toprağ (KBAYA), toprağ (EYAD1), toprağ (KH), toprağ (KEMAĞ), toprağ (EVYA), toprağ (ErzuİA2), toprağ (OTA), toprağ (HAA), toprağ (İİBİA), toprağ (KİA), toprağ (AKD), toprağ (AAT, Kas.), toprağ (KMİA), toprağ (KırVYA), toprağ (MİA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (NVYA), toprağ (NMVBİA), toprağ	Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Tarım / Tarla Sınırı Yapma 28. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 29. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı 30. Bölümlendirme / Yeryüzü 31. Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı 32. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 33. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 34. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı 35. Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi 36. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Körlük 37. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 38. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Yağmur Duasında Kullanılan Toprak 39. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık 40. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
---	---

(AYBAĞ), toprağ (ASA), toprağ (SİYA), toprağ (ÇA, Siv.), toprağ (TYAD), toprağ (SMA), toprak (VKA), toprağ (VGHA V.), toprağ (AkVYA), toprağ (DİÇVÇYA), toprağ (KİAVAAAY), toprağ (AİASVŞÖ), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (ZBKİA, Karab.), toprağ (KrbVYA), toprakh (KA3), toprak (AVOİA2), toprak (ADVYA), toPrak (AKHMA), toPrak (AKHMA), toprak (AİA), toprak (AİA), toprak (PKTA), toPrak (AİKİVYA), toprak (SerA), toprak (AİÖKYA), toprak (AVYA), toprak (GBAA, Ayd.), toprak (ÇA, Ayd.), toprak (AyVYA), toprak (BİA), toprak (ÇA, Bal.), toprak (BİAİ), toprak (AYSVVDİ), toPrak (GA), toprak (BİYA), toprak (ÇİYA), toprak (ÇİVYA), toprak (ÇoİVYA), toprak (ÇA, Çor.), toprak (THDK), toprak (DA), toprak (EİA), toprak	41. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı 43. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde 44. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı 44.1. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 44.2. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.3. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.4. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.5. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 44.6. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
--	--

(EYAD1),	toprak	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(KEMAĞ),	toprak	İlişkilendirme / Kabir Hayatı
(EVYA),	toprak (ğ/-)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle
(EİMİVYA),	toprak	İlişkilendirme
(OTA),	toprak (EİMA),	45. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
toprak (ÇA, Gaz.),	toprak	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(GİVYA),	toprak (KİAT),	İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine
toprak (ÇA, Gir.),	toprak	İnanma / Çıban
(HAA),	toPrak	46. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
(SVMSVBYA),	toprak	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(AnaVYA),	toPrak (İİBİA),	İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
toprak (ÇA, İzmir.),	toprak	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(AKD),	toprak (İİÖKBİA),	İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği
toprak (İİÖKBİA),	toprak	İnancı
(KasVYA),	toprak	47. Kullanım Amacı / Plasentanın Gömülmesi
(TAKA),	toprak	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(KİMİKA),	toprak	48. Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi
(KüVYA),	toprak (MİA),	49. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sac
toprak (ADÜM I, Man.),		Yapımı
toprak (SVYA),	toprak	50. Kullanım Amacı / İnşaat / Kiremit Yapımı
(MA),	toprak (ÇA, Man.),	51. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla
töpraK (KahVYA),	toprak	Farklı Madde ile Karışık
(MVYA),	toprak (GBAA,	52. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
Muğ.),	toprak (NMVBİA),	Kullanım Amacı / Siper
toprak (OİVYA),	toprak	53. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri
(RİA),	toprak (RİA),	54. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı
(SİA),	toPrak (SİAİA),	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
toprak (SİYA),	toprak	55. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
(TMİVKA),	töpraK	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik
(TİVYA),	toprak (TYA),	/ Verimsiz
toprak (UİA),	toprak	56. Kullanım Amacı / Üzüm Kurutma
(AİAD, Zo.),	toprak	57. Kullanım Amacı / Tedavi

(AkVYA), toprak	Kullanım Amacı / Doğum Sonrası Koruma
(KİAVAAAY), toprak	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
(AİASVŞÖ), toprak	Isıtılmış
(YİYA), toprak (KrbVYA), toprak (OİAVSV), toprak (AVOİA2, Osm.), toPray (LSA), topray (KİMİKA), topray (BİA), topray (BİAİ), topray (SİA), topráy (AMA), topray (EİMA), tōpre (BİYA), toprã (GMA), topreğ (TYAD), topreğ (TYAD), topreğ (EVYA), toPrèk (OİAVSV), toprāk (GMA), toprk (SİYA), topura (KüVYA), topūrā (SerA), topūrā (AVYA), topūrağ (SerA), topūrağ (AVYA), topurak (İİBİA), topurak (KüVYA), topūrak (SVYA), topūrak (MA), toPurak (ÇİYA), topūrak (SerA), topūrak (AVYA), torbağ (AKD), torbağ (NVYA), torbak (EYAD1), torpā (toprak), (AİA), torpā (AİKİVYA), torpā (BİA), torpā (EİMA), torpā (KırVYA), torpā (OİVYA), torpā (TİVYA), torpā (YVYA), torpā (AkVYA),	58. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı 59. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay 60. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 61. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelere Üzerinde Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 62. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 63. Kullanım Amacı / İnşaat / Fırın Yapımı 64. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 65. Kullanım Amacı / Soğan Korunağı Yapımı 66. Bölümlendirme / Kara 67. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma 68. Kullanım Amacı / Bayramlarda ve Hıdırellez'de Mezara Toprak Atma Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kürekle Toprak Atma 69. Kullanım Amacı / Bahçecilik

torpā (KVKA), torpa	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(AVOĪA2, Osm.), torpağ	70. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka /
(KVKA), torpağ	Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
(AĪKĪVYA), torpağ	71. Kullanım Amacı / Ateş Yakma
(AĪKĪVYA), torpağ	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
(TAA), torpağ	Çukur Kazılmış
(AYSVVDĪ), torpağ	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(DĪÇVÇYA), torpağ	72. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
(BTA), torpağ (TAKA),	73. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin
torpağ (KahVYA), torpağ	Üzerinde
(ASA), torpağ (UMA),	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
torpağ (AĪAD, V.), torpağ	İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine
(GDĪAT, El.), torpağ	İnanma
(EYAD1), torpağ (AASV),	74. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet /
torpağ (VGHA Bit.), torpağ	Verimlilik / Verimli
(AYSVVDĪ), torpağ (KH),	Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya
torpağ (ErzuĪA2), torpağ	Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
(DĪAT), torpağ (KĪA),	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
torpağ (AKD), torpağ	Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
(GDĪAT, Mal.), torpağ	75. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
(MĪA), torpağ (TYAD),	76. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
torpağ (VKA), torpağ	76.1. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
(VGHA V.), torpağ	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Vatan
(KVKA), torpağ (GDĪAT,	Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir
Gaz.), Torpağ (ADVYA),	Sebeple Manevi Anlam Yüklenen Yerin Toprağı
torpağ (AMA), torpağ	77. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin
(AĪA), torpağ (AASV),	78. Kullanım Amacı / Okuma Yazma Öğrenme
torpağ (AĪAD, Bit.), torpağ	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(AYSVVDĪ), torpağ	79. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet /
(DĪÇVÇYA), torpağ	Verimlilik / Verimli
(BTA), torpağ (KBAYA),	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
torpağ (EYAD1), torpah	80. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu

(HarA), torpaḥ (KEMAḠ), torpaḥ (EVYA), torpaḥ (ErzuA2), torpaḥ (DĪAT, Er., Kar.), torpaḥ (AKD), torpaḥ (KırVYA), torpaḥ (GDĪAT, Mal.), torpaḥ (MĪA), torpaḥ (TAA), torpaḥ (ASA), torpaḥ (LSA), torpaḥ (Siv, Ter.), (SVTĪAT, Siv.), torpaḥ (TYAD), torpaḥ (VKA), torpax (VKA), torpaḥ (VGHA V.), torpaḥ (YVYA), torpaḥ (AkVYA), torpaḥ (AĪASVŞÖ), torpaḥ (KĪA), torpaḥ (BĪA), torpaḥ (TDVEEÇÇYA), torpaḥ (ÇA, Çor.), torpaḥ (EVYA), torpaḥ (EĪMA), torpaḥ (ÇA, Gaz.), torpaḥ (TAKA), torpaḥ (SĪYA), torpaḥ (AVYA), torpaḥ (AĪASVŞÖ), torpaḥ (ADVYA), torpaḥ (EYAD1), torpaḥ (EYAD1), torpā (GMA), torpek (EVYA), torpraḡ (GDĪAT, Gaz.), torpraḥ (AkVYA), tufraḡ (OTA), tufraḥ (OTA), torpaḥ (VGHA Bit.), tupaḡ (EĪA),	Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 81. Kullanım Amacı / Sarma Sarmayı Öğrenme 82. Kullanım Amacı / Definecilik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış 83. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 84. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı 85. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman 86. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman 87. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kömür Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 88. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Kömürle Karışık 89. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Oltu Taşı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 90. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor 91. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek 92. Kullanım Amacı / Kuruyan Deri Çarıkların Yumuşaması İçin Toprağa Gömülmesi 93. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme 94. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması
--	---

tuprak (EÍA), tuprak (ÇİYA)	95. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Büyü Yapmak Amacıyla Nesnelere Toprağa Gömme
1. torpaḡ işları (KBAYA)	96. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme
1. torpaḡ uyan (YVYA)	97. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış
2. torpaḡlı dam (OİAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Yılan Sokmasından
3. arḡa topraı (KırVYA)	98. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Sıcaklığın Yükselmesi-Cemre Düşmesi
3. hepsi bi torpaḡ (LSA)	99. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu
3. tobraḡlara yüzüm sürmeg (KırıkİA), torpaḡlara yüzüm sürmek (KırVYA)	100. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı
3. arḡa toprā çek- (AAT, Çank.)	101. Kullanım Amacı / İnşaat / Baca Yapımı
7.1. bi avıç toprā minnet_iylediñ. (AkVYA)	102. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanların Bağırsağında Biriken Toprak
8.1. torpaḡına kádá işle- (VGHA V.)	103. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek
9. torpaḡ basdı (MÍA), toprak bastı (BİYA), toPraḡbasdı (GA)	104. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
9. torpaḡ bastı parası (OTA)	105. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
torpaḡ basma parası	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Sahipliğin Nereden Geldiğın Göre / Kendi Toprağı
	106. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Küp İçinde Çocuk Mezarı
	107. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Buğday

(KrbVYA) toprak bastı parası (OTA) toprak bastı parası (ÇA, Bal.) toprak bastı parası (BİYA) toprak bastı parası (EİA) toprak bastı parası (SVYA) toprakbastı parası (KİAVAAAY)	108. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 109. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyula Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Patates 110. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge 110.1. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge
11. toPraklā ūraş (İİBİA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme
11. tobrānnan ōraşdır- (MVYA)	111. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 112. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu
11. topraā sok- (MA)	Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma 113. Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
11. toprāñ_ıçindi böyü- (AyVYA)	114. Kullanım Amacı / Temizlik Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik
11.1. ekmek toprakdan çıkıcağ (KasVYA)	115. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Mutfak Kabı Yapımı 116. Fiziksel Özellikler / Rengi / Boz
11.2. toprak uyu- (SİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 117. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı
15. topraği öp- (DA), topraı öp- (ZBKİA, Bart.), topraği öp- (TAA, İğd.)	118. Kullanım Amacı / Soğuk Tutma Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Su Kabı Yapımı 119. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
16.1. acından topraK yałayo (GBAA, Ayd.), acından topraK yałap- barımış (GBAA, Ayd.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın

<p>16.2. bir avuç toprağ. tuTTün sarı altın ösun (MA), elin atasan toprağa, altın_ola (VGHA V.), elin toprağa atesen altın ole (VGHA Bit.), Elini torpağa atsan, altın dutan (ADVYA), torpag_atasan altın tutasan (BTA), allah torpağ diye avuşladī sarı_altın_olsun (EİMA), allah tuTTīñ toprak sarı altın_ösun (MA), Tuttuğın toprağ altın ole (DA), Yapıştīñ toprağ altın olsun (ADÜM I, Den.), toprağ dē'n pañçaladī altın_ola (OİAVSV)</p>	<p>120. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı 121. Bölümlendirme / Toprak Yol 122. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 123. Kullanım Amacı / Temizlik / Elleri Toprakla Ovmak 124. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi 125. Bölümlendirme / Toprağın Rengine Göre Yer Adı Alma 126. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 127. Kullanım Amacı / Tedavi / Arı Sokması 128. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 129. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Tahıl 130. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok</p>
<p>16.3. fesat toprā atıl- (ÇA, Kon.)</p>	<p>131. Bulunduğu Konuma Göre / Nazarının Değdiğine İnanılan Kişinin Ayağının Altında Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Nazardan</p>
<p>16.4. otudüm yerden bir_avıç toprağ ğap- (BİA)</p>	<p>132. Fiziksel Özellikler / Kokusu Etki Etmesi / Canlılara / Yetişen Bitki Çeşidine ve Lezzetine</p>
<p>16.5. toprā turaP_ol- (BİA)</p>	<p>133. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi</p>
<p>16.6. tōprāk_āFsinniyēğ (OİAVSV), toPrāk_āvsnīnyik (OİAVSV)</p>	<p>Kullanım Amacı / Baraj Yapımı İçin Su Çekme Kapasitesini Tetkik</p>

16.7. toprak gibi (AyVYA), toprak gibi (MIA) toprak gımı (OIAVSV), toprak kimi (AKD)	134. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Yayı Yapımı 135. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Arazi Tarla Bağ Bahçe Sınırı 136. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıızı - Kırmızı
21. topraklı yer (AVYA)	137. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
23. (allah) birinci yatak ikinci toprak v̄sin (AyVYA)	137.1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
23. alâhım iki gün hastalık v̄siñ, üçüncü gün toprak v̄siñ! (MA)	138. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Toprak Yeme Alışkanlığı Olan Çocukların Bu Alışkanlığını
23. doprāa gon- (ÇA, Bal.)	139. Kullanım Amacı / Hamile Kadınların Aşerdiği Toprak
23. Genç yaşumi topraklara cüm- (KİAT, Ri.)	140. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
23. iki kürek toprak (KahVYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıklık / Gevşek
23. iki üç gün yatak bir gün toprak (AkVYA)	141. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Müslümanlar İçin Kutsal Topraklar
23. topraā girdir- (KahVYA)	141.1. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Vatan
23. topraā git- (ASA)	Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir Sebeple Manevi Anlam Yüklenen Yerin Toprağı

23. toprā ğarış- (ÇİYA), toprā ğarış- (ÇİYA)	142. Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
23. toprā gat- (SVTIAT, Siv.)	143. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Hayır Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Düşük
23. ğoydular toprā (SİYA), toprā ğodum (EİMA), koydilar topraĝa (AAAD)	144. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yıĝın
23. topraĝa gir- (DA), topraĝa girmek (RİA), torpaĝa gir- (DİÇVÇYA), topraĝa ğir- (KİAT, Ri.), torpaĝa gir- (MİA), toprakĝa kırdı. (PKTA)	145. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı 146. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Masat Yapımı 147. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduĝuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler / Kürtüle Otu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
23. topraĝı ğöm- (AyVYA)	148. Kullanım Amacı / Bulama Yapımı 149. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduĝuna Göre / Fıstık
23. toprax ol- (VKA), toprak ol- (TYAII), torpax ol- (VKA), torpaĝ_ol (DİÇVÇYA, Çü.)	150. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduĝuna Göre / Tütün 151. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Karit Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Oyuncak Yapımı
23. toprāñ altına gir- (NVYA)	152. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İdman
23. toprāñ_altına yat- (AyVYA)	153. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Balık Kızartma Tavası Yapımı
23. topuraĝa sal- (MVYA)	154. Kullanım Amacı / Tedavi / Üşütme 155. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yıĝın

23. torpaga düş- (BTA)	Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
23. torpağın altına geddi (TAA, Antl.)	156. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / Çam Gübresiyle Karışık Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme
23. üç gün yatağ dördüncüsü toprağ (AĀA), üç gün yatağ dördü gün toprāk (EĪMA)	157. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
23. Toprağ oldi artıh yeri” (DA), Toprağ oldi artıh yeri” (DAğ.)	158. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 159. Fiziksel Özellikler / Isısı / Serin Etki Etmesi / Canlılara / Hayvanların Yatmayı Sevdiği Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
23. toprağın altında (AnaVYA)	160. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanın Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
44. 1. toprağ başan (TAA), toprağ başına (AĀSVŞÖ) toprağ onun başına (TAA), toprağ başına (MĀA), toprağ başına (AAAD), toprağ senin başan (TAA), toprağ başan (AASV), toprağ başınza (AASV), toprağ başan (VGHA Bit.), toprağ başan (AYSVVDĪ), toprağ koyem başan (VGHA Bit.), toprağ başan (KH), toprağ başan (ErzuA), toprağ başan (VGHA V.), toprağ başına (VGHA Bit.), toprağ	161. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı 162. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan 163. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azlık İfadesi 164. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Kınaya Benzetme Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması 165. Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı / Temriye Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış 166. Kullanım Amacı / Belli Bir Koyun Çeşidinin Yetiştirilmesine Uygun

başına (AKD), torpağ başına (AİASVŞÖ), torpağ başlarına (VGHA Bit.), torpağ başşan (ErzuİA2), torpağ başan ola (DA), başan torpax olsun (VKA)	Bölümlendirme / Dağ Bölümlendirme / Yayla Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 167. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
44.2. Toprağ başıma (KH), torpağ benim başıma olup (AASV), torpağ başıma oldi (AASV), torpağ başıma (AASV), torpağ benim başıma (AİASVŞÖ), torpağ başşıma (AAAD), torpağ başıma göydüm (AYSVDİ), torpağ başıma kodum (VGHA Bit.), torpağ başımıza ola (VGHA Bit.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği İnanç 168. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 169. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fındık 170. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma 171. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çöküntü
44.3. torpağ geleydi başımıza (DA)	172. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
44.4. torpağ halıma (AASV)	173. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik / Teyemmüm 174. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tohum
44.5. Torpağ başlı (VGHA V.)	175. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kültür Mantarı 176. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
44.6. torpağın bol olsun (VGHA V.), torpağ bol olsun (TYAD)	177. Kullanım Amacı / Silaj Yapımı 178. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı

46. torpaḡTan geldiḡ torpaḡa gideceyiḡ (EYAD1)	Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma 179. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme
76. bi' topraḡaltına at- (OİAVSV)	Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme 180. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Toprak Halinde
76. doprāa ḡon- (AVYA)	181. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yükselti Farkı
76. ḡöyücam toprā (ZBKİA, Zo.), toprā ḡoymuşlar (KırVYA), ḡoyin tobraḡa.” (TYT, 21)	182. Kullanım Amacı / Öldürme Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme 183. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu
76. torpaḡa ḡöm- (AKD)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
76. torpaḡa ḡuyılı- (AKD)	184. Kullanım Amacı / Mezar Topraḡı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
76. torpaḡa Ḳoyma- (VGHA V.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme 185. Kullanım Amacı / Mezar Topraḡı
76. üsdüme bir pança topraḡāt- (OİAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Yara
76.1. toprāna ḡat- (TİVYA)	186. Kullanım Amacı / Ateş Yakma 187. Kullanım Amacı / Ceza
110.1. torpaḡ öpüf (SVTİAT, Siv. Ter.)	188. Kullanım Amacı / Mezar Topraḡı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva
137.1. serT topra (KahVYa)	Olduğuna İnanma 189. Kullanım Amacı / Boya / Badana

141.1. ğudsal tobraĝ (KırıkĀ)	190. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Tavan Arası
163. bi toprağ hayır_eT (MA)	191. Kullanım Amacı / Arıcılık Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Arı Kovanı
205. çürük toprak (SVYA)	192. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Kullanım Amacı / Yağ Yapımı
239. torpaĝa ĝetsin (AYSVVDĪ)	193. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Cila
284. allāĥ toprā'na sıĝdirmāsiĝ (OĀAVSV)	194. Bölümlendirme / Yeryüzü Bölümlendirme / Tüm Dünya
284. ĝüllerini topraĝTa sol- (KırVYA)	195. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Topraĝı / Bostan
284. şu torpaĝın altında kefensiz yatan (AYSVVDĪ)	196. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Topraĝı / Padişahın Bahçesi
284. toPıraĝ mevlüdü (AyVYA), toprak mävlidĭ (AyVYA), toprak mevlütü (PKTA)	197. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası
284. torpaĝa ĥabar aparmiyalar (VGHA Bit.)	198. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeĝin Yaptıĝı Yıĝın Toprak İngesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış
284. topraĝına haber ĝedmesin (TAA, Aĝ.)	Toprak İngesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiĝine İnanma / Siĝil Toprak İngesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiĝine İnanma / Nazar
	199. Kullanım Amacı / Fırının Aĝzını Kapatma Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreye Karışık / İnek Gübresiyle Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

284. toprağına nur yağsın (TAA, Ağ.)	200. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
284. toPrahlar inciTmesiñ (AVOİA2, Ada.)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
309.1. toprağ kay- (VGHA Bit.)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
309.2. Toprağ bas- (KİA, K.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
	201. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
	202. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Kullanım Amacı / Defnecilik
	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış
	203. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Peynir
	204. Kullanım Amacı / Çadır Kurma Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çadır Kenarı
	205. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak
	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
	206. Bölümlendirme / Mera
	207. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
	208. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç
	Kullanım Amacı / Mezar Toprağı

	<p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Başa Serpme</p> <p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yakını Ölen Kişinin Acısını Azaltacağı İnancı</p> <p>209. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme Kullanım Amacı / Mezar Toprağı</p> <p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Mezara Sırayla Toprak Atılması</p> <p>210. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme</p> <p>211. Kullanım Amacı / Tedavi / Diken Batması ve Yara Tedavisi Kanama Durdurma</p> <p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Temizlikle İlişkilendirme</p> <p>212. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu</p> <p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor</p> <p>213. Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı</p> <p>214. Fiziksel Özellikler / Tipi</p> <p>Etki Etmesi / Canlılara / Yetişen Bitki Çeşidine ve Lezzetine</p> <p>215. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme</p> <p>216. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sevilen Bir Kişi Bastığı İçin Anlam Yüklenen Toprak</p> <p>217. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı</p> <p>218. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı Kullanım Amacı / Tedavi / Pişik</p>
--	---

	<p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Isıtılmış</p> <p>219. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kurut Ezme Kabı Yapımı</p> <p>220. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı</p> <p>221. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı</p> <p>222. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Ceviz</p> <p>223. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç</p> <p>Kullanım Amacı / Saldırı Amacıyla Toprak Atma</p> <p>224. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu</p> <p>225. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı</p> <p>Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı</p> <p>226. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme</p> <p>227. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Dalında Kavun</p> <p>228. Bölümlendirme / Bir Hükümdarın Yönetimindeki Bölge</p> <p>229. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Duvar Nereden Geldiğine Göre / Kale Toprağı</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Cinli Olduğu İnancı</p> <p>230. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>231. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde</p> <p>232. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi</p>
--	---

	<p>Bölümlendirme / Sahiplik / Devlete Ait</p> <p>233. Kullanım Amacı / Çiftlik</p> <p>234. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Balkon</p> <p>235. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme</p> <p>236. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Faydasızlıkla İlişkilendirme</p> <p>237. Kullanım Amacı / Sahte Mezar</p> <p>Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan</p> <p>238. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Elbise</p> <p>239. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yok Olmakla İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Gözden Çıkarma İfadesi</p> <p>240. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi</p> <p>241. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türü Dertlere Deva Olduğuna İnanma</p> <p>242. Fiziksel Özellikler / Kokusu</p> <p>243. Bölümlendirme / Yeryüzü</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Canlıya Benzetme</p> <p>244. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Deprem Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yarık</p> <p>245. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüşme / Tuza</p> <p>246. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüştürme / Denizi Karaya</p>
--	--

<p>247. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Dönüştürmeye Dair Rivayet / Denizi Karaya</p> <p>248. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Baş Ağrısı</p> <p>249. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma</p> <p>250. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çamaşır Yıkama Kabı Yapımı</p> <p>251. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı</p> <p>252. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bir Kişinin Geçmesiyle Yeşillenen</p> <p>253. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Mazotla Karışık Kullanım Amacı / İnanırcı Görünüm Sağlamak İçin Elbise Kirletme</p> <p>254. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı / Kürsü</p> <p>255. Kullanım Amacı / Toplu Mezar Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi</p> <p>256. TOPRAK Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Görüşü Engelleme Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı</p>
--

	<p>257. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme</p> <p>258. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait</p> <p>259. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme / 60 Farklı İklimden Alınmış</p> <p>260. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı</p> <p>261. Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması</p> <p>262. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası</p> <p>263. TOPRAK</p> <p>Nereden Geldiğine Göre / Kutsal Topraklar</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Kutsallığın</p> <p>264. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Toprağın Peygambere Haber Vermesi</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme / Konuşurma</p> <p>265. Bölümlendirme / Yeryüzü</p> <p>Bölümlendirme / İki Köy Arası</p> <p>266. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi</p> <p>Kullanım Amacı / Buğday Nişastası Yapımı</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>267. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme</p> <p>268. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dümbelek Yapımı</p> <p>269. Kullanım Amacı / Öldürme / Diri Diri Gömme</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Masaldaki Farenin Karısını Gömmesi</p>
--	--

	<p>270. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Soğan Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Yumuşatmak İçin Kül Serpilmiş</p> <p>271. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dileklerin Gerçek Olacağına İnanma</p> <p>272. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bir Milleti İfade Etme</p> <p>273. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kıssadaki Karganın Leş Gömmesi Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Ölülere Toprağa Gömmenin Hâbil Kâbil Kıssasındaki Karga Örneğiyle Başlaması</p> <p>274. Bulunduğu Konuma Göre / Akciğere Dolan Asbestli Toprak</p> <p>275. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme</p> <p>276. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Kayalık Zemini Bahçe Yapmak İçin Serilen Toprak</p> <p>277. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yarık Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çöküntü</p> <p>278. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Misket</p> <p>279. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak</p> <p>280. Kullanım Amacı / Bahçecilik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Akarsu Kenarına Dolgu Yapılmış</p>
--	--

	<p>281. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patlıcan Tohumu Çimlendirme</p> <p>282. Kullanım Amacı / Hayvancılık Kullanım Amacı / Tarım Bölümlendirme / Yayla</p> <p>283. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Antimon</p> <p>284. Kullanım Amacı / Mezar Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kabir Hayatı</p> <p>285. Etki Etmesi / Canlılara / Bitkilere Besin Kaynağı Olma</p> <p>286. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı</p> <p>287. Kullanım Amacı / Çadır Kurma</p> <p>288. Kullanım Amacı / Mart Ayında Yapılan Mani Söyleme Geleneği Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış</p> <p>289. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan</p> <p>290. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu / Seksek Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Seksek Çizilmiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>291. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kedinin Kazıp Çıkardığı Toprak</p> <p>292. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bölümlendirme / Tarım Toprağı</p> <p>293. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur</p>
--	--

	<p>294. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Ağaç</p> <p>295. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış / Su Doldurulmuş</p> <p>296. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çamur Olmayan</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>297. Fiziksel Özellikler / Isısı / Soğuk</p> <p>Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma</p> <p>298. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu</p> <p>Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak</p> <p>Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç</p> <p>299. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan</p> <p>300. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Para / Mezar Yeri İşaret Etme</p> <p>301. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli</p> <p>Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Hıdırellez Küpü</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Gül Ağacının Dibi</p> <p>302. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Sarımsak</p> <p>303. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patates</p> <p>304. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mağara</p>
--	---

<p>305. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanda Olma Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanın Gelmesi</p> <p>306. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>307. Kullanım Amacı / Öldürme / Diri Diri Gömme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Hz. Ömer'in Çocuğunu Diri Diri Gömdüğüne Dair Rivayet</p> <p>308. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yok Olmakla İlişkilendirme</p> <p>309. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması</p> <p>309.1. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme</p> <p>309.2. Etki Etmesi / Canlılara / Evlerinin Toprak Altında Kalması Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması</p> <p>310. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Küp İçinde Altın</p> <p>311. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Boş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek</p> <p>312. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı</p>
--

	<p>313. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Bardak Yapımı</p> <p>314. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı</p> <p>315. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kâse Yapımı</p> <p>316. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Saksı Denen Yemek Kabı Yapımı</p> <p>317. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Güveç Yapımı</p> <p>318. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dağar Denen Küp Yapımı</p> <p>319. Kullanım Amacı / Artan Yemeklerin Bozulmadan Saklanması</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi</p>
tor toprak (AİÖKYA, Antl.)	<p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p>
toS (KİAVAAAY), toz (ÇTAOAİ), toz (AVOİA2), toz (PKTA), toz (AİÖKYA), toz (BİA), toz (BİAİ), toz (VGHA Bit.), toz (AYSVVDİ), toz (TDVEEÇÇYA), toz (GA), tōz (BİYA), toz (THDK), toz (GDİAT, El.), toz (ErzuA), toz (EİMA), toz (İİBİA), toz (DİAT), toz (AAT, Kas.), toz (OAAD,	<p>1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı</p> <p>2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde</p> <p>2.1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Peygamberle İlişkili Olarak</p> <p>3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre</p>

<p>Kırş.), toz (MÍA), toz (MVYA), toz (AÍAD, Muş), toz (NVYA), toz (OAAD, Niğ.), toz (SÍA), toz (LSA), toz (SVTÍAT, Siv.), toz (TMÍVKA), toz (SMA), toz (VKA), toz (AkVYA), toz (KırıkÍA), toz (KVKA), toz (OÍAVSV)</p>	<p>Bulunduğu Konuma Göre / Ayakkabı İçinde 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Ağız, Burun, Kulak İçinde 5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Siper 6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde</p>
<p>1.1. toz ol- (SVYA), toz_ol- (EÍMA)</p>	<p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereketi Kaçıracağına İnanma</p>
<p>2.1. tozuna yüz sür- (DİÇVÇYA, Çü.)</p>	<p>8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme</p>
<p>8.1. gez- toz- (AVOÍA2), gez- toz- (ÇÍYA), gez- toz- (TAA), gez- toz- (AnaVYA), gez- toz- (İİBÍA), gez- toz- (KasVYA), gez- toz- (SÍA), gez- toz- (TMÍVKA), gez- toz- (KırıkÍA), gez- toz- (OÍAVSV)</p>	<p>8.3. Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p>
<p>8.1. gezin- tozun- (İİBÍA)</p>	<p>11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı</p>
<p>8.2. ne üzüne bahi, ne tozuna bahi (HarA)</p>	<p>12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde</p>

<p>8.3. toz gopar (DĪAT, Kar. Ter.), Toz gopardan (SVTĪAT, Siv.)</p> <p>8.4. toza tozā (OĪAVSV), toza toza (EVYA)</p>	<p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme</p> <p>13. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Mezar Toprağı</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Siğil</p> <p>14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme</p> <p>15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p>
<p>tozā (KasVYA), tozağ (KasVYA), tozağ (DĪAT)</p>	<p>1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Elenmiş</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı</p> <p>2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde</p>
<p>toz duman (AVOĪA2) toz duman (BĪYA) toz duman (ÇĪYA) toz duman (THDK) toz duman (EYAD1) toz duman (ErzuĪA2) toz duman (AKD) toz dumman</p>	<p>1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p> <p>1.a. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre</p>

(BİYA), toz duman (SVYA), toz duman (NMVBİA), toz duman (VKA), toz duman (OİAVSV), toz tuman (TYT)	Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 1.b. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tüfek Ateşleme
1. toz dumana ğarış- (BİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
1. toz duman içinde Kal- (AİYİUKA)	1.c. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre
1. tozu dumana ğāt- (OİAVSV), tozu dumana ğāt- (EYAD1), tozu dumana ğāt- (DİAT), tozu dumana ğāt (ErzuİA2)	Kullanım Amacı / Görüşü Engelleme Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Samanla Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Dumanla Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 6. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Gürz Savurma Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelere Üzerinde

	<p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme</p>
toz moz (AAT, Kas.)	<p>Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p>
toz tomur (AVYA), toz tomur (AyVYA)	<p>Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p>
<p>toş topraḡ (KrbVYA) toş topraḡ (BİYA) toş topraḡ (KasVYA) toz toprā (KüVYA) toş topraḡ (AkVYA) toz topraḡ (AİA) toş torpaḡ (VGHA Bit.) toz topra (İİBİA) toz toprā (NVYA) toz toprā (LSA) toz toprā (SİYA) toz topraḡ (AnaVYA) toz topraḡ (NVYA) toz topraḡ (KrbVYA) toz topraḡ (BİAİ) toz topraḡ (ÇİYA) toz topraḡ (AİAD, Esk.) toz topraḡ (EİMA) toz topraḡ (İİBİA) toz topraḡ (KüVYA) toz topraḡ (NMVBİA) toz topraḡ</p>	<p>1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bölümlendirme / Tarım Toprağı</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p> <p>1.1. Kullanım Amacı / Tarım Bölümlendirme / Tarım Toprağı</p> <p>2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p> <p>3. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı</p> <p>4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler</p>

(AkVYA) toz toPraK (YİYA) toz torpağ (AASV)	5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
1.1. toza toprağa gariş (UİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme
15. toprağ_çinde ğāl- (OİAVSV)	6. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
16. doS toprağ dèye ğavradī sarī_ālın_ōsun (SerA)	7. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 8. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Siper 11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 12. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme 13. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık

	<p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı</p> <p>15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>16. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>16.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme</p> <p>17. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme</p> <p>Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>18. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme</p> <p>19. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p>
tum (KİA, I.)	<p>Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Sulanacak Tarlayı Ayırmak</p>

<p>turab</p> <p>1. toprā turaP_ol- (BĪA)</p> <p>2. turab ol- (KĪAVAAAY)</p> <p>2. yolun turabına düş- (AĪAD, Zo.)</p> <p>2. yolun turabına çık- (AĪAD, Zo.)</p>	<p>1. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İlişkilendirme</p> <p>2. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Uçup Yer Değiştirme ile İlişkilendirme</p>
U	
Ü	
V	
Y	
yālı toprak (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
yāmır çamur (ÇĪYA), yāmır çamır (BĪAĪ), yāmır çamur (ASA), yāmır çamur (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
yaş 'çamır (SVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Zorlukla İlişkilendirme
yazı (TDVEEÇÇYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Bölümlendirme / Ova
ye_ (AAVS), yēl (TAA), yēl (AVYA), yer (ADÜM I, Ayd.), yer (AĪA), yēr (AĪA), yeḡ (AĪA), yēr	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı

(SerA), yēr (AVYA), yer (AAVS), yer (AĀAD, Bit.), yer (TAA, Burs.), yer (TAA), yer (VGHA Bit.), yer (TAA), yer (TDVEEÇÇYA), yer (ASA), yer (KĀAVAAAY), yer (EĀMĀVYA), yer (ÇĀYA), yer (HarA), yer (ĀĀBĀ), yer (AĀAD, Esk.), yer (AĀAD, Muş), yer (AĀAD, V.), yer (AĀAD, Esk.), yer (KH), yer (EVYA), yer (ErzuĀ2), yer (ErzuA), yer (GDĀAT, Gaz.), Yer (GDĀAT, KahMar.), yer (GĀVYA), yer (KasVYA), yer (TAKA), yer (OĀAD, Kırş.), yer (MĀA), yer (SVYA), yer (TAA), yer (NVYA), yer: (LSA), yer (SĀYA), yer (SVTĀAT, Siv.), yer (KĀAT), yer (SVTĀAT, Tok.), yer (VKA), yer (VGHA V.), yer (ZBKĀA, Zo.), yer (ZBKĀA, Karab.), yer (GA1), yer (AVOĀA2), yer (KrbVYA), yer (ĀĀÖKBĀ)	<p>1.1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı</p> <p>1.1.1.a. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası</p> <p>1.1.1.b. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme</p> <p>1.1.2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Kömür Madeni</p> <p>1.1.3. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı</p> <p>1.1.4. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası</p> <p>1.1.5. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mezar</p> <p>1.1.6. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi</p> <p>1.1.7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme</p> <p>1.1.8. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası</p> <p>1.2. Bölümlendirme / Yer Altında Olmayan-Yer Üstünde</p> <p>2. Bölümlendirme / Yeryüzü</p> <p>3. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak</p> <p>4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu</p> <p>Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p>
---	---

1. gövden yağsın, yirden toplasın (KİAVAAAY)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
1. yere dañşa olasicā (AĪA)	5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert
1. yer yarılmışda içine girmiş (KH)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
1.1. yeriñ_altı (ASA), yer altı (SĪAĪA), Yer altı (ÖUAS), yeriñ altı (KırıkĪA), Yer altı (KĪAT), yeriñ altı (ÇĪVYA), yiraltı (KMĪA), yir altı (KMĪA), yer_altı (KrbVYA), yerin altı (ADVYA), yeraltı (DĪÇVÇYA), yeriñ_altı (DĪÇVÇYA), yer_altı (BĪYA), yer_altı (AĪA), yiriñ_altı (AkVYA), yeriñ_altı (EĪMA), yeriñ altı (AnaVYA), yer_altı (SVYA), yer altı (ĪĪÖKBĪA), yeraltı (ĪĪBĪA), yer altı (KasVYA), yeraltı (KĪAVAAAY), yer altı (KırıkĪA), yeraltı (TDVEEÇÇYA), yerin altı (VGHA V.), yer_altı (VGHA Bit.), yeraltı (BĪA)	6. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 8. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç 11. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Et 12. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Buğday 13. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Cemre Düşmesi 14. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek 15. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 16. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 17. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması

1.1.1.1. yedi ğat yerin altı (AĪA), yedi yerin ğaltında (AĪA), yedi ğat yerin ğaltı (BĪA)	18. Bölümlendirme / Tarım Toprağı Toprak İngesinin DiĒer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / TopraĒın İnsana AitliĒi
1.1.7. yerin dibine gir- (KH)	19. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Bölümlendirme / Sahiplik / Yabancıya Ait
1.1.7. yerin dibini so'- (İBĪA)	20. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
1.1.8. yedi kat yerin dibi (RĪA), yerin yedi Ēat dibi (EĪA Pom.)	21. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Sebze Yetiştirme 22. Bölümlendirme / Tarım Toprağı
1.2. yer ğüsdü (AĪA)	23. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait
2. yir yirinden oyn- (BVYA)	24. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun OlduĒuna Göre / Safran
16. igiT arĒan yere gele (VGHA, V.)	25. Kullanım Amacı / Mezar
16. yanın yerde çüriye (VGHA V.)	26. BulunduĒu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
16. yanın yere gele (ADVYA), yanın yere gele (ADVYA)	27. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı
16. yeĒi yanı yere gelesice (MĪA)	

<p>16. yère girsin (AİKİVYA) yèrre girsín (UMA)</p> <p>16. Yere giresin (KH), Yere giresen (SMA), yirre giresen (UMA)</p> <p>16. yerge toprakğa kış- (PKTA)</p> <p>16. yerin ol- (EİMİVYA)</p> <p>16. yèrlerde alasan (VGHA V.)</p> <p>25. yaddığı yer nur gólü ol- (KırıkİA)</p> <p>25. yerin dibi (MİA)</p> <p>26. uru yer (AVOİA2, Osm.)</p> <p>27. yer_evi (AVYA), yer_äv (AyVYA), yer ev (AİAD, Zo.), yër_ev (OİAVSV)</p>	
<p>yèr gög (AYSVVDİ), yer góg (LSA), yer gök (IMA), gökden ... yerden (A,</p>	<p>1. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar</p> <p>Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler</p>

<p>Bal.), yerden göye (SVTİAT, Siv.)</p> <p>1. yer gō de rāzı olsuñ (GÖVYA), yer gök razi_oLsun (AYSVVDİ)</p> <p>1.1. Yeri gogi yaradan (AAAD), yeri gögi yaratan (VGHA Bit.), Yeri göği yar_eden (DİAT), Yeri göği yaradan (DİAT), Yeri köü yaradan (TYT), yer göyü yaratdı (SVTİAT)</p> <p>3. yer xarıldadı göy teprendi (VKA)</p> <p>3. yerin göyin lengeri (VKA)</p> <p>3.1. gökte ararken yerde bul- (AİAD, Zo.)</p> <p>3.2. yēdān gövü gadā (İİÖKBİA)</p>	<p>1.1. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Allah'a Atıf</p> <p>2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Toplam Sayıyı İfade Etme</p> <p>3. Bölümlendirme / Yeryüzü</p> <p>3.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka</p> <p>Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kolay Ulaşılabilirlikle İlişkilendirme</p> <p>3.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azami Düzeyi İfade Etme</p>
<p>yer yüzü (KahVYA), yer yüzü (GDİAT, Gaz.), yer yüzü (SerA), yeryüzü (AİA), yer (AİAD, Esk.)</p>	<p>1. Bölümlendirme / Tüm Dünya</p> <p>2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi</p>
<p>Yeşil toprak (EİMİVYA)</p>	<p>Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı</p>

	Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil
yüz (İİÖKBİA)	Bulduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi
Z	
zıbil (VKA), zıbbıl (VKA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
zığ (AKD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu

Tablo 1: Toprak Sözcüklerinin Çerçevesi

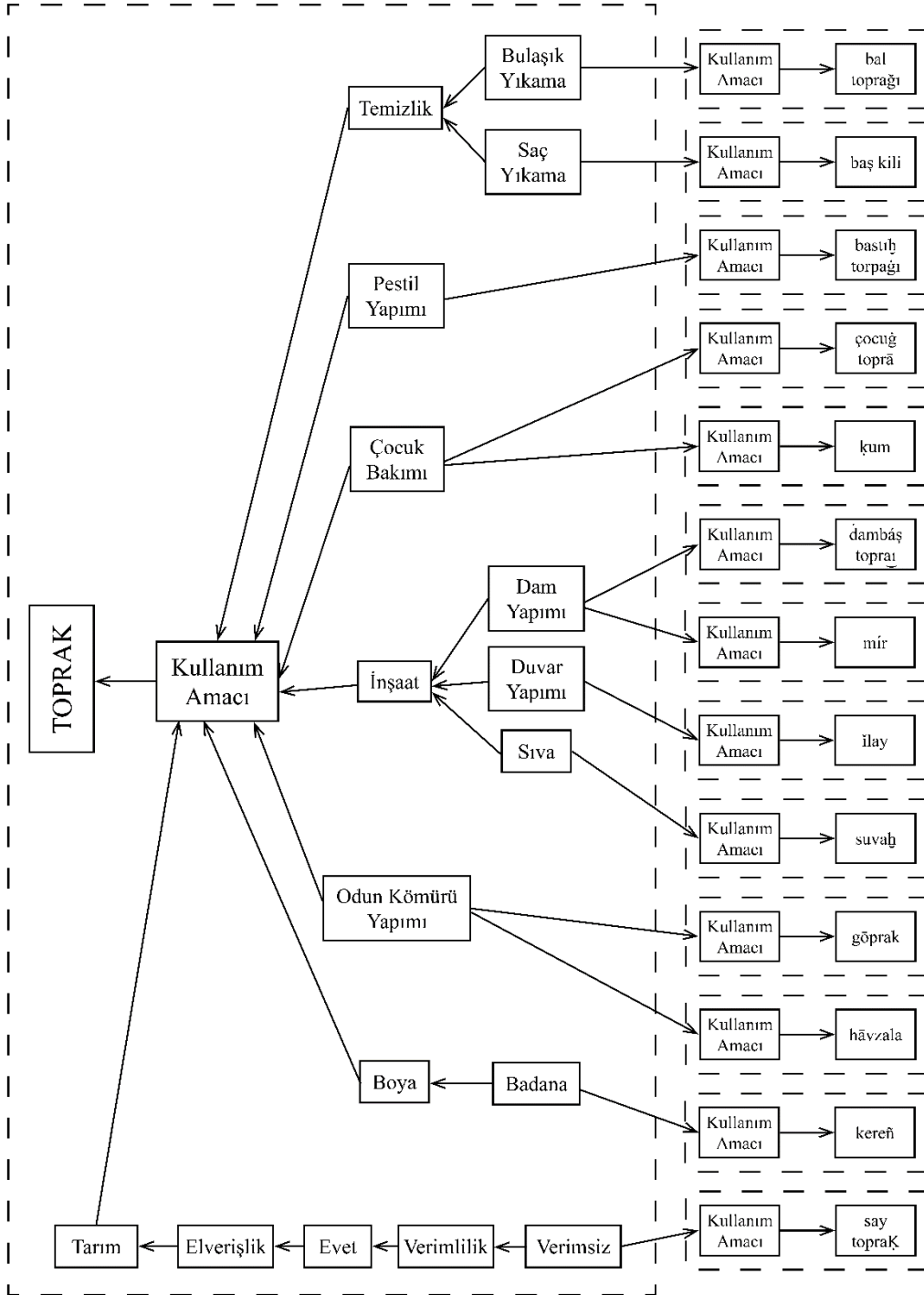
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3. Örnek Çerçeve Çizimleri

Malzememizi oluşturan toprak sözlere tek bir kategoriye yani cins isimler kategorisine dâhil oldukları için onları temsil eden çerçeve modelleri de çok benzer olacaktır. Bu nedenle, sunulmuş olan bağlam sözlüğü ve çerçeveler tablosu rehber olarak kullanılarak çerçeveler kolaylıkla tasarlanabileceği için tüm çerçevelerin şekil olarak çizilmesi yerine yalnızca farklı modeller için birer örnek verilmesi kâfi görülmüştür. Buna göre seçilmiş modeller ve onları temsilen yapılmış çizimler aşağıda gösterilmiştir.

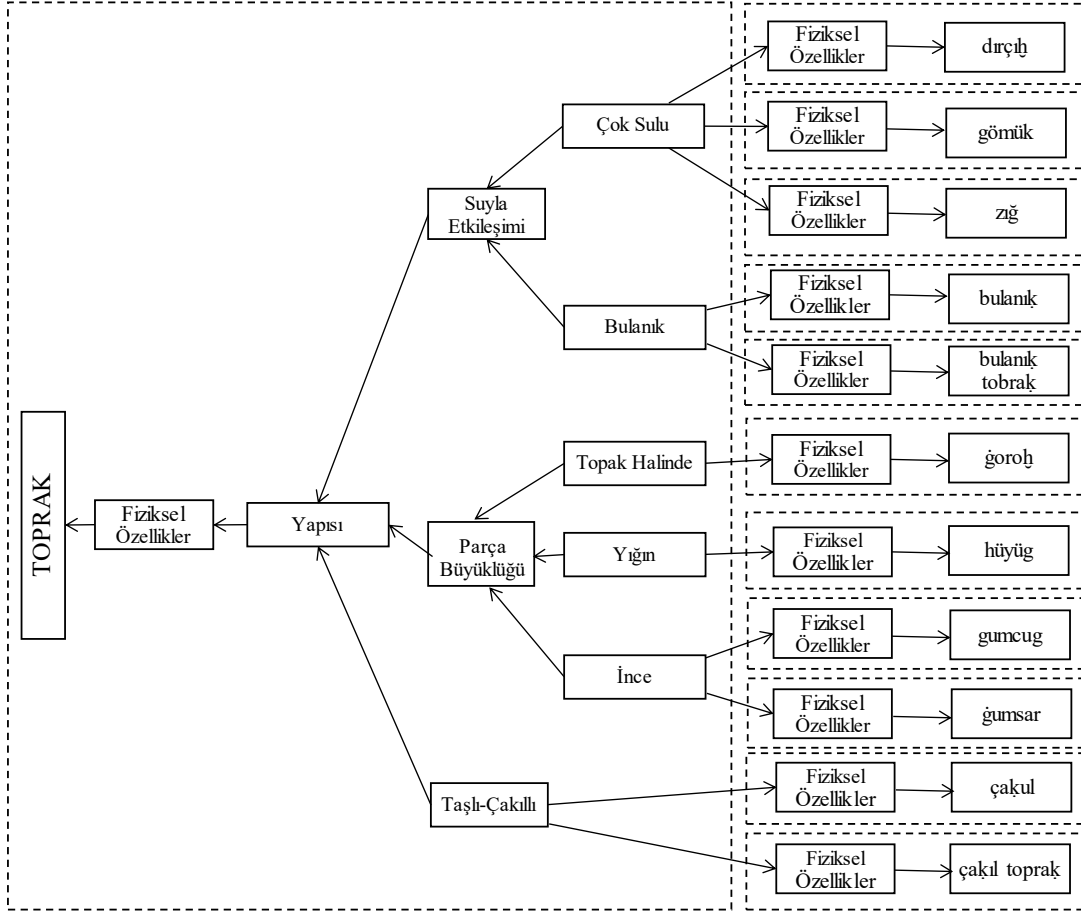
2.3.1. Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Birinci kategoride her biri yalnızca bir öz nitelik içeren birer çerçeveye sahip birden fazla örnek tek bir çizimde fakat çerçeveleri ayrı ayrı kesik çizgilerle belirtilecek şekilde gösterilmiştir. Her bir örneğin zihinde uyandırdığı tek öz nitelik ve genel toprak kavram alanı içerisinde o öz niteliğe atanmış olan değer ok işaretleriyle eşleştirilmiştir.

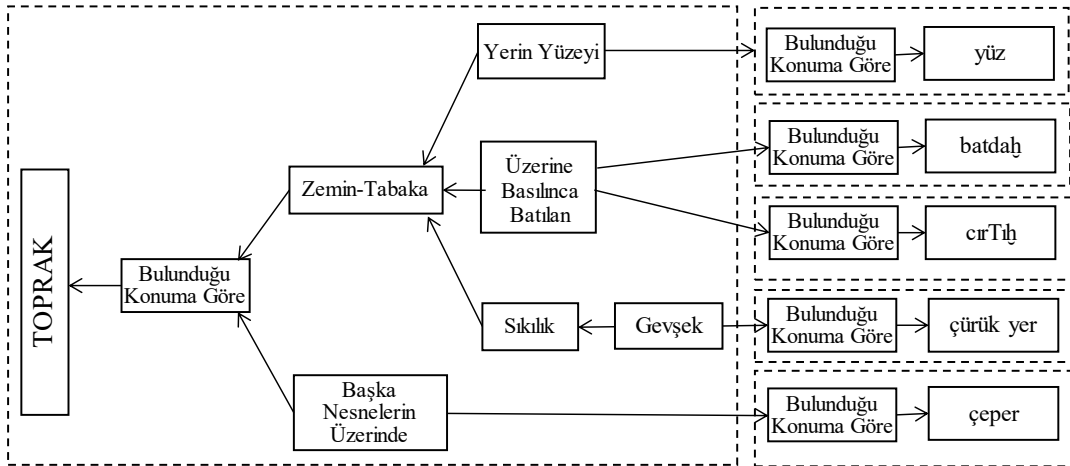
Şekil 1: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

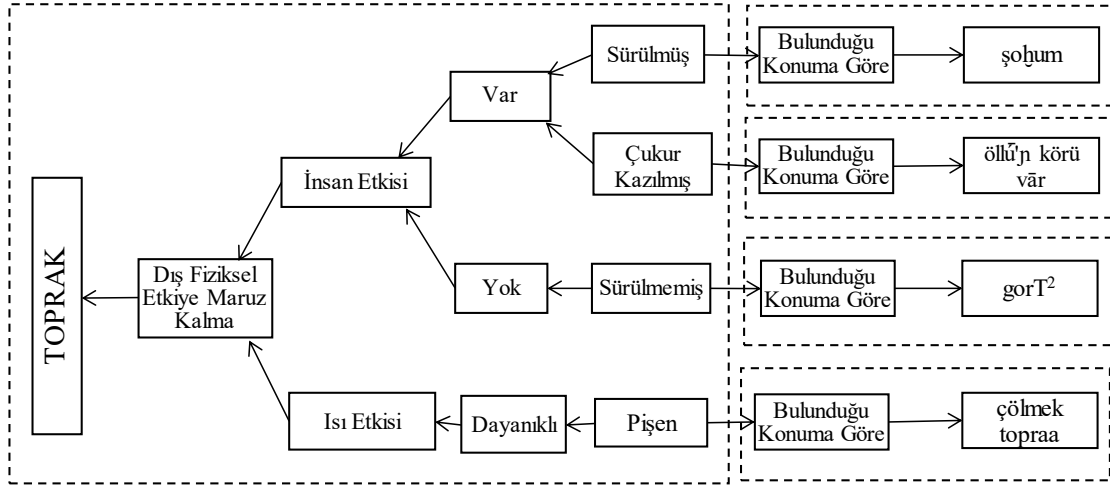
Şekil 2: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

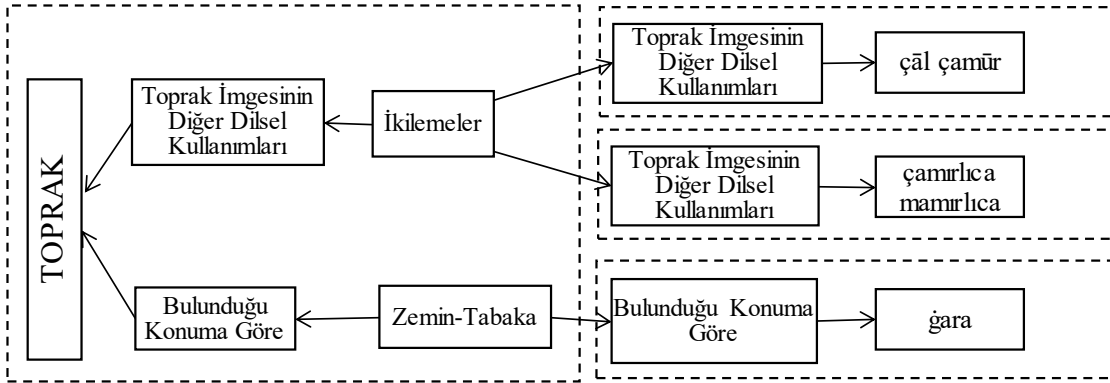
Şekil 3: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

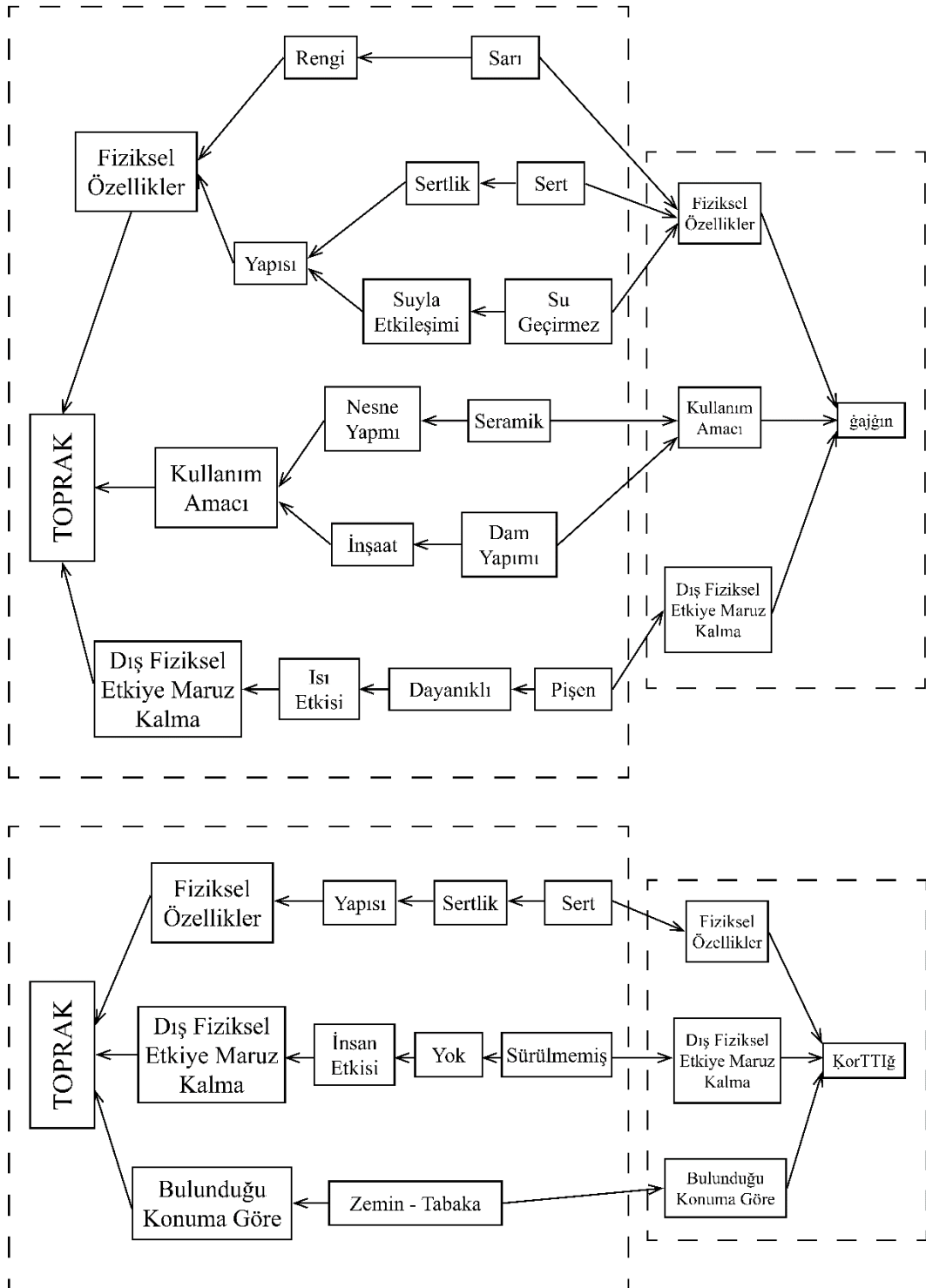
Şekil 5: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

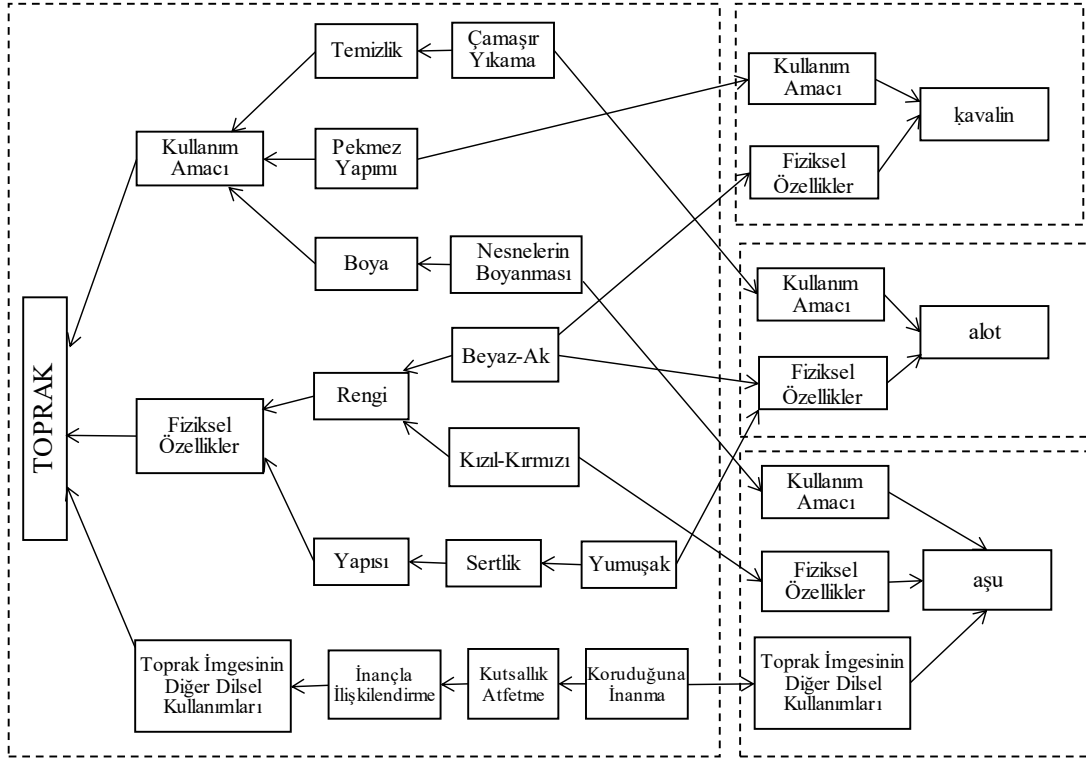
2.3.2. Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

İkinci kategoride, zihinde birden fazla öz nitelik içeren çerçeveler uyandıran örneklerin çizimleri verilmiştir. Bunların her birinin atıf yaptıkları öz nitelikler ve bu öz niteliklere atanmış olan değerler ok işaretleriyle eşleştirilerek gösterilmiştir.

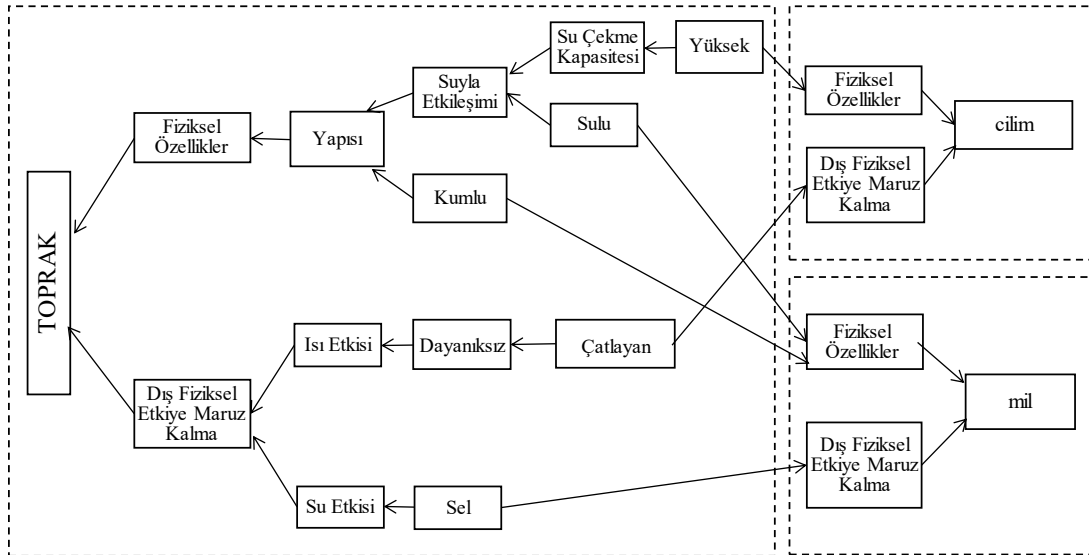
Şekil 6: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

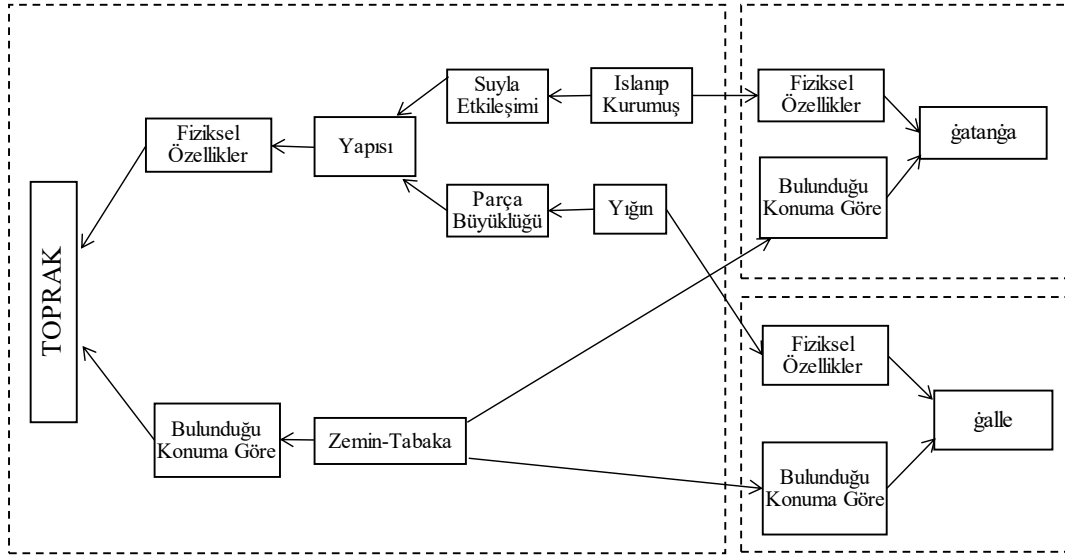
Şekil 7: Birinden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

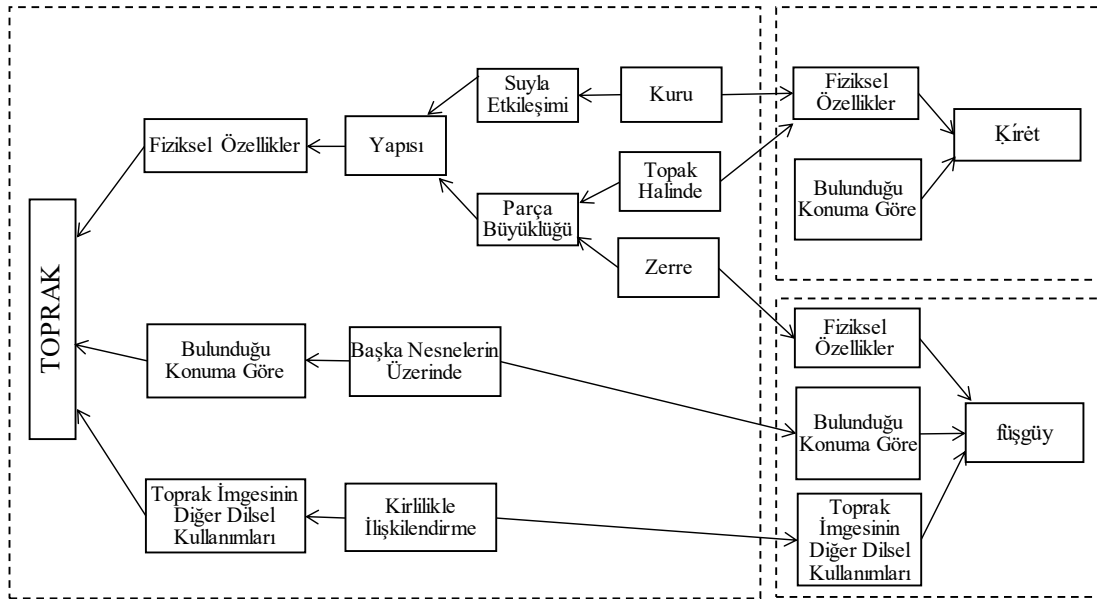
Şekil 8: Birinden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

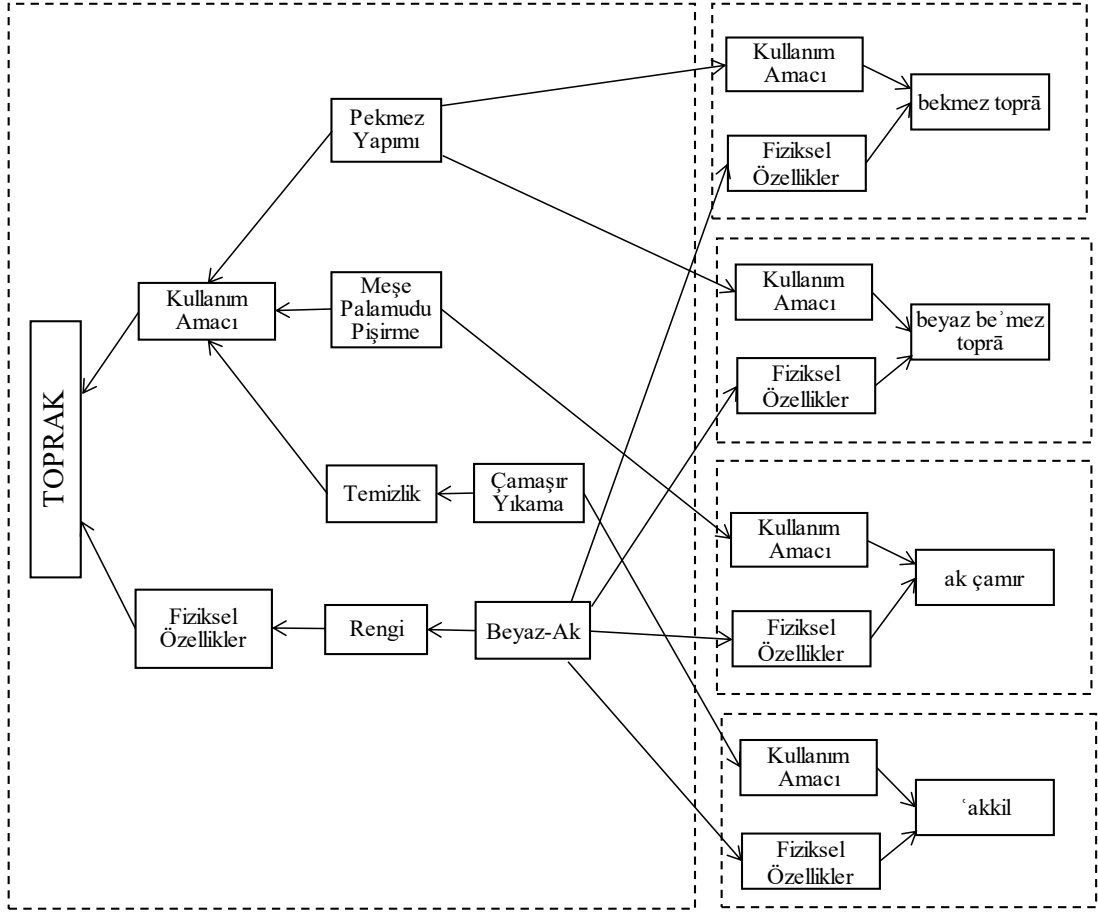
Şekil 9: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 10: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

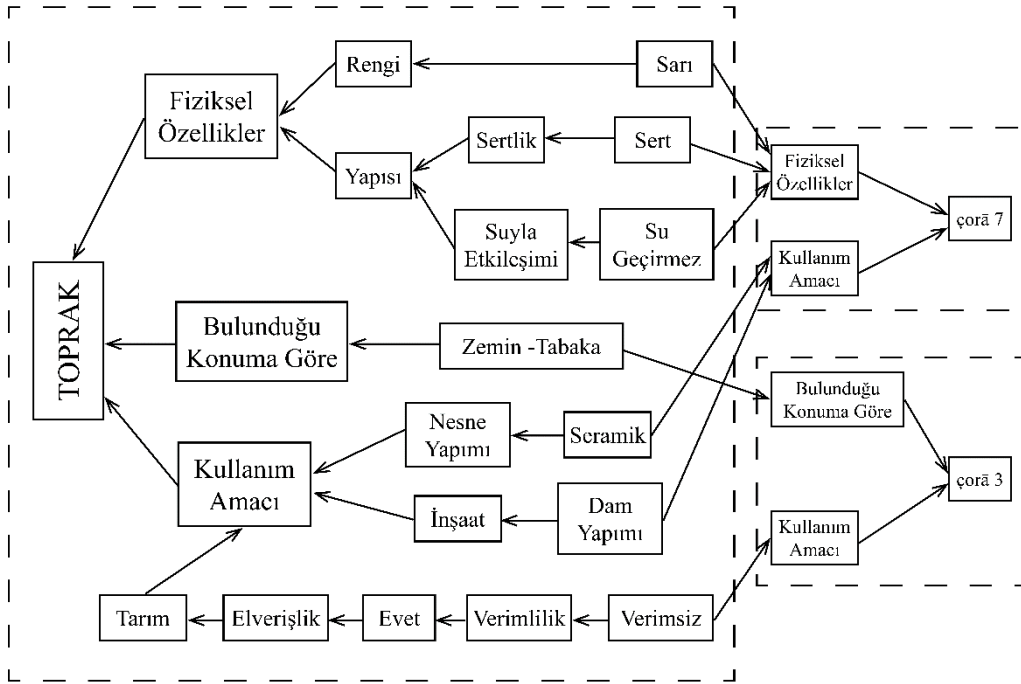
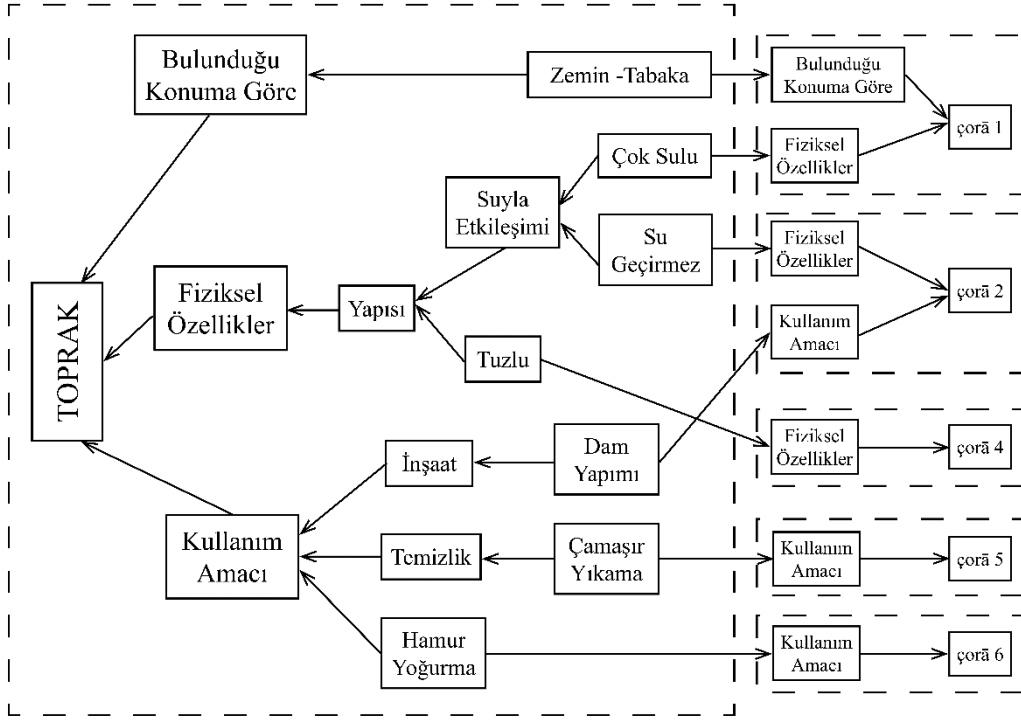

Şekil 11: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

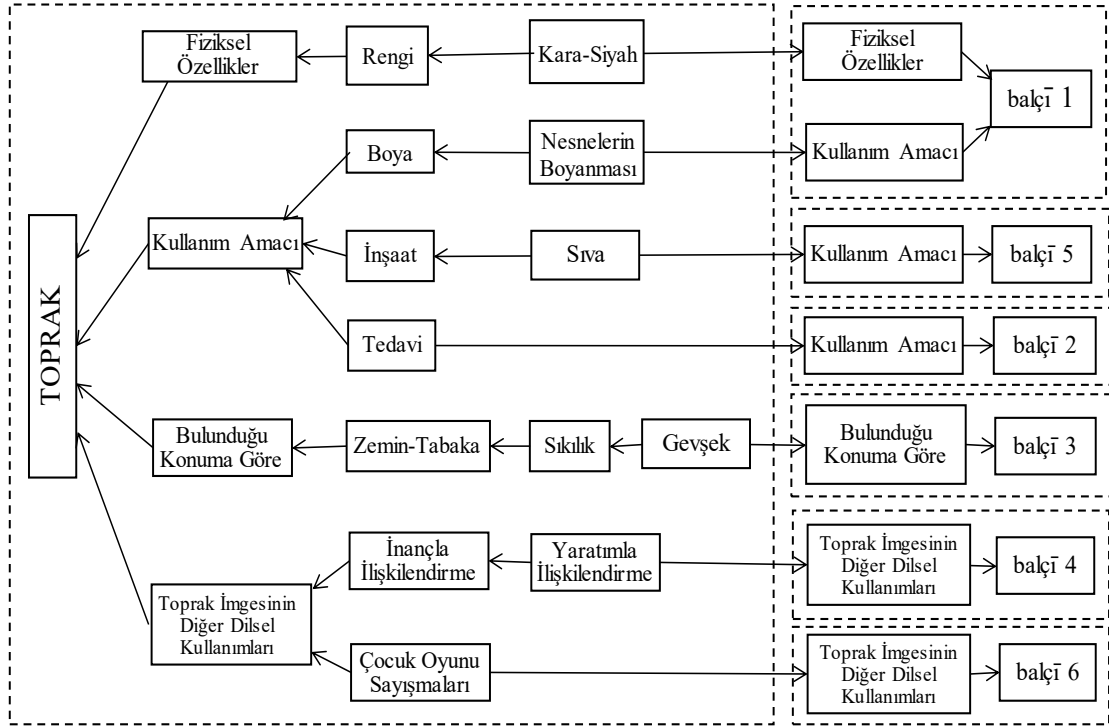
2.3.3. Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnekler

Üçüncü kategoride, her biri zihinde ayrı bir çerçeve uyandıran birden fazla farklı bağlam anlamı içeren madde başı örneklerinin çerçeveleri çizilmiştir. İlk örnekte, karmaşık bir görüntüden kaçınmak maksadıyla yedi anlam tek bir şekilde gösterilmemiş öz nitelik-değer eşleştirmelerini ifade eden ok işaretlerinin açıkça görülebilmesi için iki şekil kullanılmıştır.

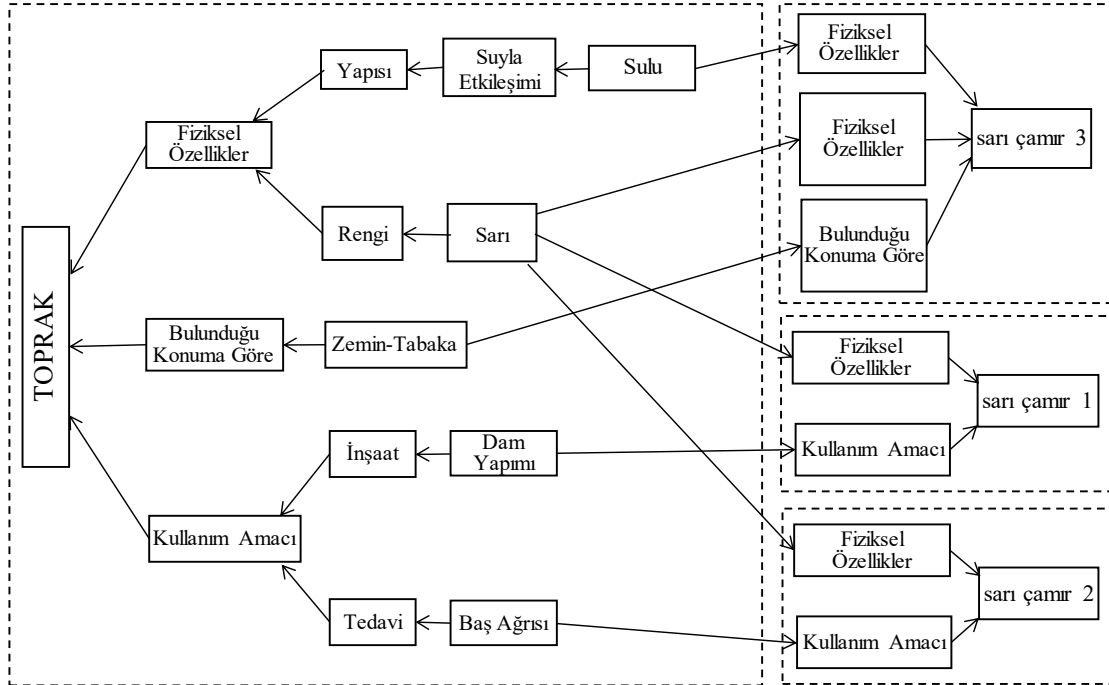
Şekil 12: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 13: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

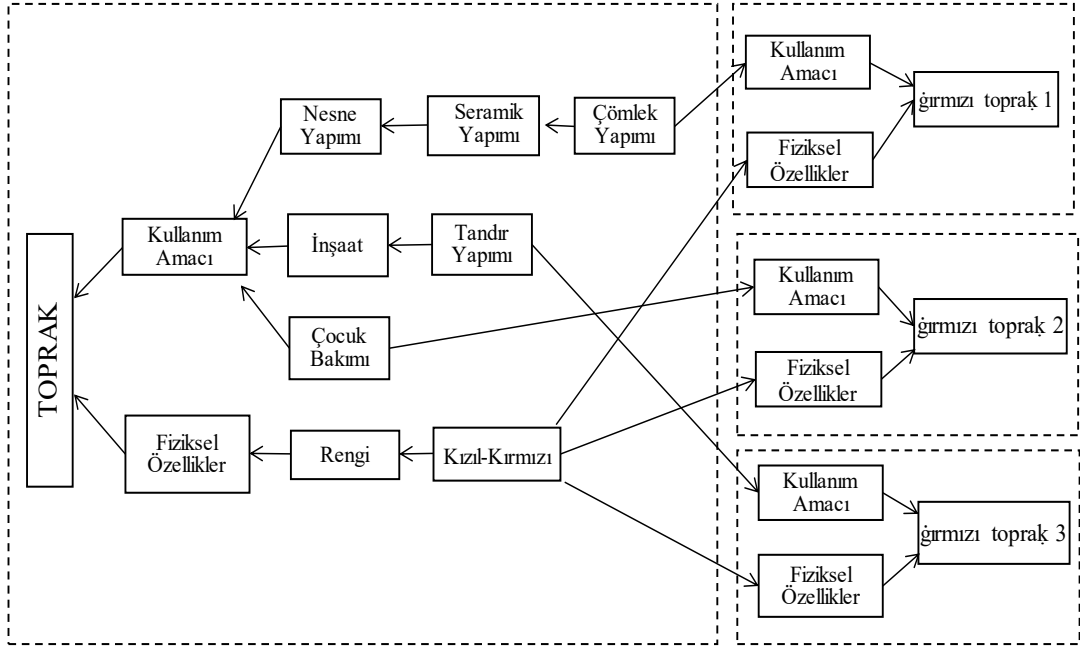
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 14: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

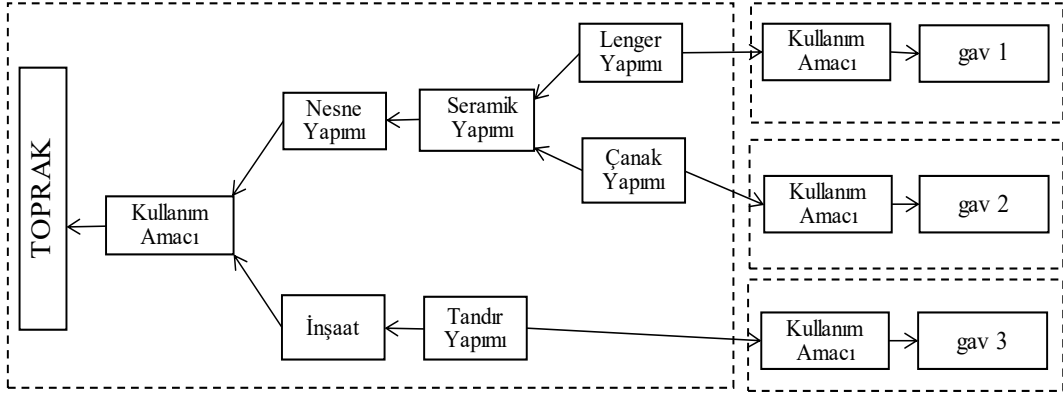
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

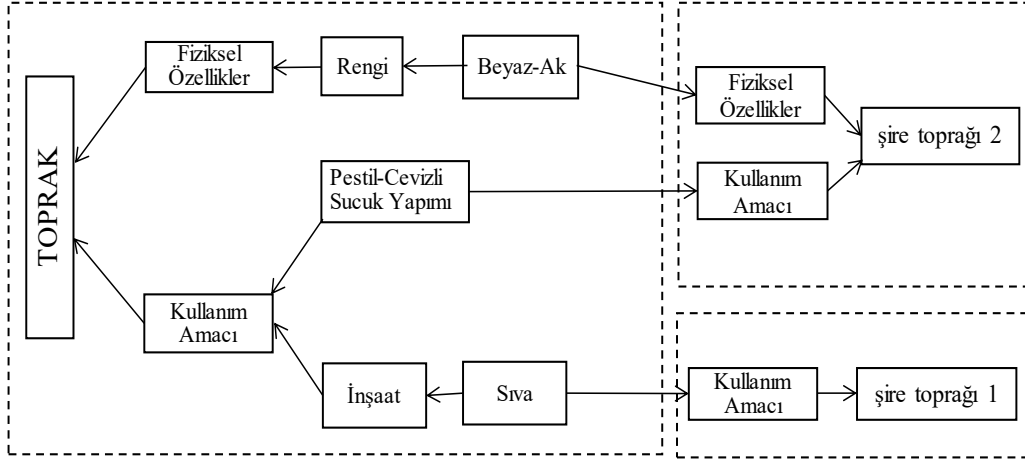
Şekil 15: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

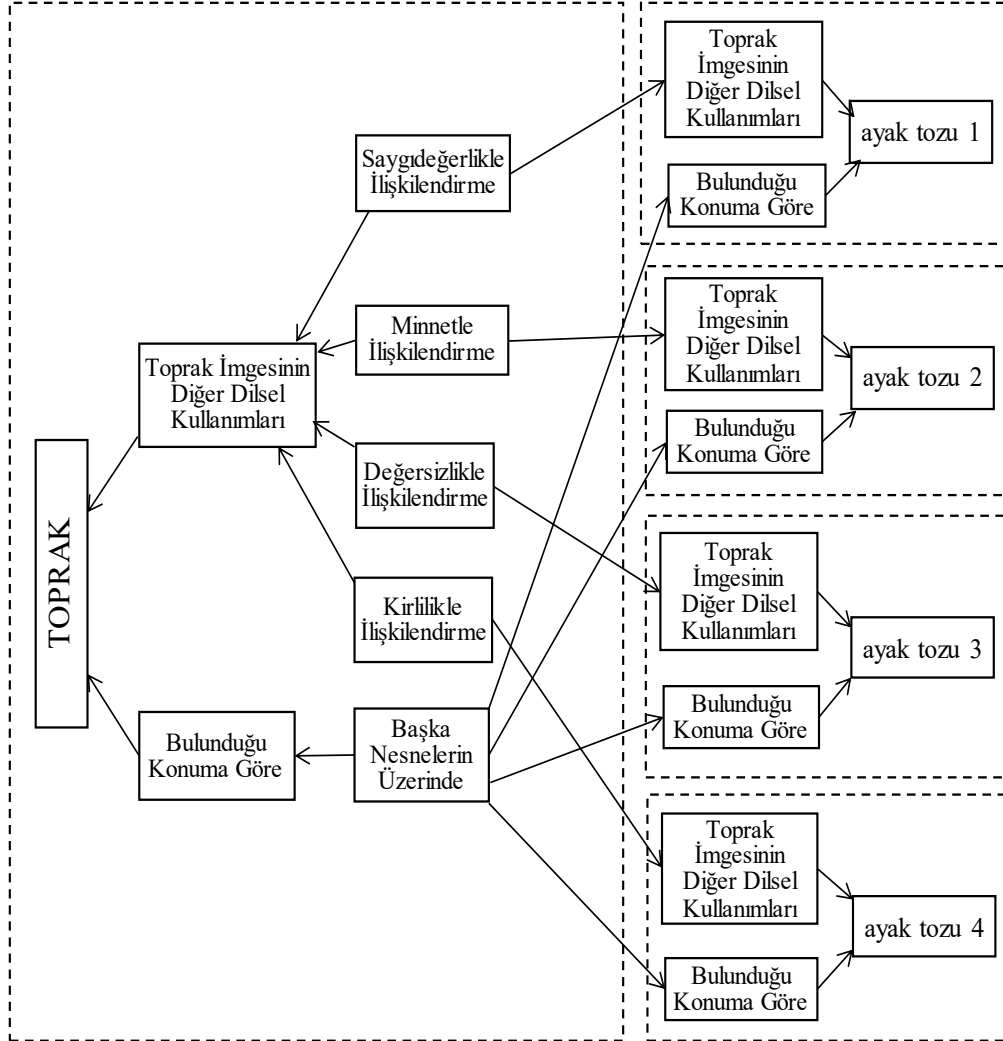
Şekil 16: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 17: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 18: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.4. Tüm Toprak Kavram Alanının Çerçevesi

İncelememiz sonucunda toprak kavram alanına dair tespit edilmiş tüm çerçeve elemanlarını yani tüm öz nitelikleri ve değerleri bir bütün halinde gösteren çerçeve, bir ağaç grafik şeklinde **EK** olarak sunulmuştur.

2.4. Diğer Dil Bilimsel Bulgular

Bu bölümde, tezin genel yöntemi olarak yapılmış olan çerçeve anlam bilimi incelemesinin yanı sıra tez malzemesinde tespit edilmiş olan bazı diğer dil bilimsel bulgular ilgili başlıklar altında verilmiştir.

2.4.1. Anlam Bilimi / Semantik

Anlam bilimi, Hengirmen'in (2009) Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde dili, anlam yönünü ön plana alarak kavram, anlam, çok/eş/zıt anlamlılık, anlam değişimi, bağlam gibi konular bakımından inceleyen ve günümüzde çeşitli dallara ayrılmış, dil biliminin yaygın bir çalışma alanı olarak tanımlanmıştır.

Bir bilişsel anlam bilimi çalışması olan tezimiz kapsamında toprak kavramının, Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihninde nasıl bir yer tuttuğunun, tüm veçheleriyle incelenmesi amaçlanmıştır. Bu maksatla mümkün olduğunca çok ağız metnine ulaşılmaya çalışılmış ve tespit edilen örnekler bağlamları dikkate alınarak anlamsal olarak incelenmiştir. Tezin malzemesini oluşturmak üzere yapılan deşifre ağız metinleri taraması sonucunda Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkı olacak sözcük ve ifadeler de tespit edilmiştir. İncelememiz ile toprak kavram alanını oluşturan toprak ifadelerinin geçmişten günümüze anlam yolculuğunun bir resmini görmek de mümkün olmuştur. Toprak ifadelerinin zaman içerisinde nasıl anlam değişimlerine uğradığı, meydana gelmiş olan anlam genişlemeleri, türeyen pek çok yan anlam, metaforik ve metonimik kullanımlar, günlük konuşma dilini yansıtan örnekler üzerinden ortaya konulmuştur. Tezimizin malzemesine dair bu diğer anlam bilimsel tespitlerden bazıları ilgili başlıklar altında verilmiştir.

2.4.1.1. Anlam Genişlemesi

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde Berke Vardar (2007) anlam genişlemesini, anlamlı bir dilsel birimin anlamının zamanla daha geniş bir kapsama ulaşması, dar bir

anlamdan daha geniş bir anlama doğru gerçekleşen bir değişim göstermesi olarak tarif etmiştir. Hengirmen (2009) ise kavram alanı ifadesini kullanmış ve bunun, bir sözcüğün kavram alanının genişlemesi olduğunu belirtmiştir. Kavram alanının genişlemesini Hengirmen, bir kavramın bir bölümü veya bir türünü karşılayan bir sözcüğün zaman içerisinde o kavramın tümünü veya benzerlerini de ifade eder hale gelmesi olarak açıklamıştır. Karaağaç (2013), anlam genişlemesi olayında sözün anlamının alt anlamdan üst anlama geçtiğini söylemiş ayrıca anlamca olduğu gibi işlevce bir genişleme olmasının da mümkün olduğunu belirtmiştir.

Tez malzememizde anlam genişlemesine örnek olarak, esasen “ıslak toprak” anlamına gelen çamur sözcüğünün zamanla “çamurla kaplı zemin” ve “bataklık” anlamlarını karşılar olması gösterilebilir.

“Bıy, üsdü başı zır. Çamırdan gelmiş adam.” (KİA, I. 293)

““he, tamam” di’ür, gidi’ür, onü öyle yapı’ur, çaçalı gurtariyur çamırdan. gurtulunca çaçal di’ür ki “ey insan_ölu” (AVOİA2, Ada. 121)

Benzer şekilde taş toprak ifadesinin temelde “karışık bulunan taş ve toprak”ı ifade ediyorken ‘bir yerin tamamı oradaki her şey’i ifade eder duruma gelmesi de anlam genişlemesine örnektir.

“alışverişin ilmini bilıom amma niapım ben. gücüm yedmiö. yeter Allah biñ biñ bereked vërsiñ daşına tobrāna, yeter. az gazandıg çoğ gazandıg, Allah biñ bereked vërsiñ.” (KırıkİA, 384)

2.4.1.2. Anlam Kötüleşmesi

Anlam kötüleşmesi dil bilimi sözlüklerinde, bir sözcüğün zamanla eskisine göre daha olumsuz, hoş gitmeyen, toplumca hoş görülmeven anlamları karşılar bir duruma gelmesi olarak tarif edilmiştir (Hengirmen,2009; İmer vd., 2011).

Tez malzememizde görülen, temel olarak somut bir varlık olarak toprağı ve toprak zemini ifade eden toprak, yer, kara yer, kara toprak gibi ifadelerin zamanla “ölüm”, “mezar”, “mezar toprağı” anlamlarını da karşılar olması anlam kötüleşmesine örnektir. Aşağıdaki alıntılarda sırasıyla kara yer “mezar” ve kara yere gitmek “ölmek” anlamlarını karşılamaktadır.

“Ben bu derttan olursam / Nasıl yatem kara yerda” (AAAD, 157)

“ğara yere gëdenin gälmesi yokTur” (AİKİVYA, 250)

Temelde “ıslak toprak” anlamında olan çamur sözcüğünün de aşağıdaki alıntıda olduğu gibi “kötülük, kötü iş, kötü insan” gibi anlamların ifadesi olarak da kullanılmaya başlanmış olması anlam kötüleşmesine örnek teşkil etmektedir.

“bu adam hırsız mı hemen çārır ğızı vēriller ĩmiş. // şindi de dāniyeler, seçiyeler.
/ mēmır çēmır dāniyeler. mēmır olsuñ diyeler. öyle vëriyeler şindi de.” (AVOİA2,
Osm. 384)

2.4.1.3. Anlam İyileşmesi

Esasen toplumca kötü bir anlama gelen sözcüğün zamanla olumlu, iyi bir özelliği, kavramı karşılar duruma gelmesi anlam iyileşmesi olarak nitelendirilir (Hengirmen, 2009).

Toprak sözlerinden anlam iyileşmesine örnek olarak ayak tozunu öp- deyimi gösterilebilir. Toz sıklıkla kirlenmek ile ilişkilendirilirken ve normalde ayağın, ayakkabının üzerinde toz bulunması istenmeyen bir durumken sevilen veya sayılan biri için söylenen ayak tozunu öp- deyimi o kişiye sevgi, saygı ifadesi olmakta, ayak tozuna o kişiden ötürü olumlu mana yüklenmektedir.

“Göreydim Bengiboz’un üzünü, / Öpeydım ayağın tozuni, ğırh gün vâde vërdim,
Ğıral ğızı’ni / Ayağān turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

2.4.1.4. Yan Anlam

Doğan Aksan’a (2006) göre, bir göstergenin başlangıçta tek bir kavramı simgelediği, zamanla başka kavramların da o sözcüğün anlamına eklenmesiyle sözcüğün çok anlamlı bir hâl aldığı kabul edilmektedir. Sözcüğün temel anlamı dışındaki bu anlamların bir yan anlam (secondary meaning) başlığı altında düşünülebileceğini belirten Aksan, yan anlamları 1. Somut anlamlı sözcüğe yeni somut anlamlar 2. Somut anlamlı sözcüğe yeni soyut anlamlar 3. Soyut anlamlı sözcüğe yeni soyut anlamlar 4. Soyut anlamlı sözcüğe yeni somut anlamlar eklenmesi olmak üzere dört kategoride ele almıştır. Hengirmen (2009) ise yan anlamların sözcüklere genellikle çeşitli benzerliklere ve çağrışımlara dayanılarak eklendiklerini bildirmiştir.

Aşağıdaki örneklerde toprak sözcüğünün zamanla Türkçe Sözlük’teki birinci anlamına ek olarak kazandığı yan anlamlardan bazıları görülmektedir.

“hep biz bu topra’lādı dedemizden ğalmış bizim babamızıdı babamızdan bizlere bizlerden torunlarımıza intişal_e’cek.” (SVYA, 393)

“būralıyın anam bībam topraım bīrdan. (...) anam bībam bīralı toprař.” (SVYA, 620)

“siz haņırdansınız? aynı toprakdanız da.” (UİA, 296)

Bu üç örnekte toprak sözcüğü memleket kavramını karşılamaktadır. Kişi kendisini ait hissettiği, memleket, yurt bildiği yeri ifade etmek için orayı toprak sözüyle tanımlamaktadır. Temel olarak somut bir anlamı karşılayan toprak sözcüğüne yeni soyut bir anlam eklenmiştir.

“hindi bōle toprā basTīn zaman topraş bōle ırđalanırmıř, cünüP_ālinde. bunu bōle ōmasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“O zamana ğadar, Mūsā Aleyhisseġām’iñ_eliniñ ortasında, řurda nur var_ımiř. Bizim Peyġamberimiziñ nuru. Dee... Peyġamberimiz gelmeden_evel, dā dünyada deil, toprā bile yok dā. Gösderevemiř. -Muřtuluk saña dimiř. Ben Mūsā’yın dimiř.” (EİMİVYA, 336)

Yukarıdaki iki örnekte toprak, tüm karaları, dolayısıyla yeryüzü anlamını karşılamak üzere kullanılmıştır. Tüm dünya, yeryüzü, üzerine bastığımız toprak zeminle bir görölmektedir. Somut anlama sahip toprak bu örneklerde ek olarak bir diğer somut anlam olan yeryüzü anlamını da kazanmıştır.

2.4.1.5. Benzetme

Anlatımı güçlendirmek, canlı bir anlatım yakalamak maksadıyla bir nesne veya eylemin bir niteliğini başka bir nesne veya eylemden faydalanarak tarif etmek ve böylece dinleyen kişinin zihninde o niteliğin çağrıştırılmasını sağlamak benzetme olarak adlandırılır (Aksan, 2006).

Aşağıdaki örnekte baharın gelmesiyle topraktan yeniden bitkilerin bitmesi toprağın uyanması olarak ifade edilmekte, toprak canlı bir varlığa benzetilmektedir.

“bahar gelinci torpağ uyanıncı mard ayında ğızlar gelinler yemlīe ışarığ yemlig Toplarığ (...) o ğızlar Topladığları yerde bi torpağ eşerler ışur eşerler ben yüzümü ğorum ōtā bilezīni ğor ōtā küpesini ğor ōtā pıçanı ğor üsdünü ğapadırlar biri elini oruya soğar sen sōle dēr senin řansıña mani sōlüyeceg” (YVYA, 164)

Yine benzer şekilde bir canlı varlığa benzetilen toprağın bazı dönemlerde sürülmeye uygun olmayışı, aksi halde verimsiz olacağı inancı da aşağıdaki örnekte toprağın uyuması olarak anlatılmaktadır.

“**Demin konuşurken “cıbir tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu?** işte ön yedisinde girer, yirmi ikisinde çıkar. 2- rümi ağus Tosun. 2- toprak uyur derlê buna eskî atalarımız bizim. bu arada uyur toprak derlê yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vakit mal yaPmaz derlê.” (SİA, 46)

Gibi edatıyla yapılan benzetmelerde ise hem farklı varlıkların bazı nitelikleri bakımından toprağa benzetildiği hem de toprağın kimi bakımlardan başka varlıklara benzetildiği görülmektedir. Aşağıdaki örnekte zeytinlerin çokluğu “toprak gibi” sözüyle ifade edilmiştir.

“hindi sēinnemiz o ğadānnık olüyorü. äväli topraK gibi oluşdu sēinnemiz. hinni yog.” (AyVYA, 584)

Gürzün isabet etmesi durumunda kişiyi “toprak gibi” dağıtacağı benzetmesi ise toprağın kolayca dağılabilir, ufalanabilir olma özelliğine atıf yapmaktadır.

“Letif Şah baħdı ki eger bu gürz meni dutarsa atımı da, özümü de topraħ kimi salacaħ.” (AKD, 76)

Toprağın başka varlıklara benzetilmesine ise çamur hâline getirilmiş toprağın kıvamı ve rengi bakımından kınaya benzetildiği aşağıdaki örnek,

“kīr çālallār. bir ē aynı bir toprāk ğinā ğımı bir tōprāk çālallārdı yānı. ğinā ğımı bir toPrāk. sinīr çıKarsā şey ğārınça yumurtası çālallār.” (OİAVSV, 750)

ve toprağın canlıya benzetildiği aşağıdaki örnek gösterilebilir.

“şu ehlibeyitinen ğuraniñ ne yaPdī bu bizim karşıımızdā.sēniñ bēn evlātıñı, allah göstermesiñ ğózüyüñ_önde kessem sen bana ne_aparsın? düşün hemen eñ kıسادan? dünyānın, bu dünyānın sonu dēyil yani biraK ğayrı toPraK dahi bağırır.” (BİA, 459)

2.4.1.6. Aktarmalar

Deyim Aktarması / Eğretileme / Metafor

Bir varlık başka bir varlığın göstereni olduğunda bu durum eğretileme olarak adlandırılır (Karaağaç, 2013). Bir sözcük aralarındaki benzerliğe dayanılarak başka bir sözcüğün yerine kullanılmaktadır (Hengirmen, 2009). Örneğin kimi kullanımlarda, çamur sözcüğü, kötü iş, kötü durum, kötü amel anlamlarını kazanmıştır.

Sırasıyla, kötü durumu ve kötülüğü ifade etmek için çamur sözcüğünün kullanılmasına örnek olarak da aşağıdaki alıntılar gösterilebilir.

“gendiñi tedbir alacıyıñ, çeke düzen alacıyıñ, dineni duyacıyıñ. böyüñ láfını duyacıyıñ. böyüñ lafını duymassañ çamıra düşeñ.” (AkVYA, 711)

“saf gibi görünüñ bilmez çamırı / fırına giderken yollarā döker hamırı / allah aylesine virsiñ sabırı / niye aldıydım ki böyle hanımı / gurudur ömrünü hem de ğanıñı” (AkVYA, 474)

Aşağıdaki örnekte ise çamurun bulaşma ve kirletme özellikleri ile benzerlik kurularak bir somutlaştırma yapılmış, bir kişinin işlemediği kötü bir ameli işlediğini iddia etmek yani iftira atmak “çamur atmak” olarak nitelenmiştir.

“iftıralar atılérdi, bize çamurlar atérdi” (AİASVŞÖ, 323)

Ad Aktarması / Mecazımürsel / Metonimi

Bir kavramın, esas adı anılmadan onunla ilgisi bulunan başka bir kavramla ifade edilmesidir (Aksan, 2006). İki kavram arasında benzetme amacı güdülmeksizin bütün-parça, genel-özel, somut-soyut ilişkiler kurularak oluşturulur (İmer vd., 2011). Buna örnek olarak gösterilebilecek aşağıdaki kullanımlarda bir yer ile o yerin taşı toprağı arasında parça bütün ilişkisi kurularak taş toprak ifadesi ile “bir yerin tümü, o yerde bulunan her şey” kastedilmiştir.

“alışverişiñ ilmini bilıom amma niapım ben. gücüm yedmiö. yeter Allah biñ biñ bereked vèrsiñ daşına tobrāna, yeter. az ğazandığ çoğ ğazandığ, Allah biñ bereked vèrsiñ.” (KırıkİA, 384)

“bēli’nin daşından, tobrāndan rāzīm. hebüle ufağ uşāndan da bebēnden de. herkez elimden dutuyu.” (GÖVYA, 192)

Aşağıdaki alıntılarda ise toprak sözcüğü ilk iki örnekte ölüm, üçüncü ve dördüncü örneklerde ise mezar kavramlarını karşılamak üzere kullanılmıştır.

“Biz de o topra: varacıyk è:r geç hepimiz.” (AÖAB, 152)

“ne gadar yaşasan âhiri toprağ / bu dünya fânidir gönlül yanılma” (MİA, 374)

“İsmayilimi görmesem yatemam topragimda. Neler göyecağidim onea. Vuy canini sevdüğüm yavrim.” (EVYA, 276)

“biri de dèr Ki torPağını èyi örTün, qorğèrim gèri gelır oy, gelır oy.” (AİASVŞÖ, 359)

2.4.1.7. Çok Anlamlılık

Çok anlamlılık Aksan (2006) tarafından, bir göstergenin temel anlamını muhafaza ederek yeni yan anlamlar kazanması olarak tarif edilmiştir. Aksan; aktarmalar, kullanım sıklığının artması, anlatımı kolay ve etkili kılma çabası gibi etkilerle bu yan anlamların kazanıldığını ve zaman içinde unutulabildiklerini de belirtmiştir.

Tezimiz kapsamında bulunan ve temel anlam olarak toprak zemini ifade eden yer sözcüğünün yine toprak kavram alanı dâhilinde yeryüzü, arazi, mezar, tarım toprağı, birine ait olan tarla ve benzeri anlamları da karşıladığı görülmektedir. Zikredilen anlamlar için aşağıda sırasıyla birer örnek gösterilmiştir.

Toprak zemin: “çomaklāḡucunu sivrildırdıḡ ũle göve bi atāTıḡ yere batāTı unnā daşları da yıḡadık birimiz_ebe olurdu” (ÇİYA, 601)

Yeryüzü: “Bunun ma’nesi şudur ki, bèn cenabı allahan bir ıraḡmatı olam ḡöḡden yere yaḡam, bitmiyenneri bitirem, yetmiyenneri yetirem.” (GDİAT, KahMar. 166)

Arazi: “Ben o zāman oña, yēḡ de sat dèrim, hayvanlaḡını da sat dèrim.” (ZBKİA, Zo. 111)

Mezar: “yaddıḡı yer nur ḡölü. inşalla nur ḡöl’olur. inşallèdsiñ nur ḡölü.” (KırıkİA, 293)

Tarım Toprağı: “-bu alçaḡ_olan yeller işde, biraz suḡaḡ_olan yellē pirinç_ekiyog yāni.” (ASA, 134)

Birine Ait Olan Tarla: “bi köḡ marul da yeḡüşdürüisam unuñ yerinde yeḡüşdürüyüm. topraḡ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

2.4.1.8. Eş Anlamlılık

Her ne kadar Karaaḡaç (2013) eş anlamlılığı, dil birimlerinin anlam veya işlevce birbirlerinin aynı veya benzeri olması durumuna verilen ad olarak tanımlamış olsa da Hengirmen (2009), dil bilimi açısından iki sözcüğün tamamen eş anlamlı olarak kabul edilemediğini, kullanım yerleri ve dolayısıyla anlam değerleri bakımından farklılık gösterdiklerini belirtmiştir.

Aşağıdaki örnekte kaynak kişi, Hıdırellez’de öküzlerin boynuzlarını kırmızıya boyamak için kullanılan topraḡa hem “aşu çamuru” hem de “sur çamuru” dendiğini yani bu ifadelerin eş anlamlı olduğunu aktarmaktadır.

“hıdrellez vurmasın dīne óküzleriñ buynuzları aşu denen ḡırmızı çamurnan boyanudu. óküz çatlamasın dīne. hayvaniñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvaniñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ḡırmızı

olu bu çamur. eyerl̄imen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādn.”
(KasVYA, 622)

2.4.2. Ses Bilgisi / Fonetik

Ses bilgisi, dil bilimi sözlüklerinde, sesleri iletişim içindeki görev ve işlevlerini göz önünde bulundurmadan yalnızca sesletim ve algılanma yönleriyle inceleyen, tek bir dille sınırlı kalmayıp seslerin somut gerçekliğine odaklanan bir bilim dalı olarak tanımlanmıştır (Vardar, 2007; Hengirmen, 2009). Odaklandığı konular ve kullandığı yöntemlere göre ses bilgisinin alt dallarını Vardar (2007) şöyle sıralamıştır: Seslerin konuşandan dinleyene aktarılışı esnasında meydana gelen olguları inceleyen Fiziksel/Akustik Ses Bilgisi, seslerin duyuluşu ve algılanışı ile ilgili olguları inceleyen İşitsel Ses Bilgisi, seslerin çıkarılma, aktarılma ve algılanmalarını birtakım araçlarla inceleyen Deneysel Ses Bilgisi, ses olaylarını bütün diller genelinde inceleyen Genel Ses Bilgisi, iki veya daha çok dilin seslerini karşılaştırmalı olarak inceleyen Karşılaştırmalı Ses Bilgisi, seslerin zaman içerisinde uğradıkları değişimleri inceleyen Tarihsel/Evrimsel/Art Süremlı Ses Bilgisi, zaman etkenini göz önünde bulundurmadan, sesleri yalnız belli bir evre içerisinde inceleyen Betimsel/Dural/Eş Süremlı Ses Bilgisi, bağlam içindeki konumlarına göre seslerin birbirleri üzerindeki etkilerini inceleyen Birleşimsel Ses Bilgisi, derslikte yabancı dille ilgili söyleyiş bozukluklarını düzeltmek için çeşitli yöntemler kullanan Düzeltici Ses Bilgisi (2007, 168).

Tez malzememizi derlediğimiz deşifre ağız metinleri farklı araştırmacılarca kayda geçirilmiş ve transkripsiyonlu olarak sunulmuş metinlerdir. Çalışmalar arasında transkripsiyon işaretleri hususunda bir uzlaşa bulunmadığı için Türkiye Türkçesi ağızlarının tümünü kapsayacak tam bir ses kadrosunu kolayca vermek mümkün değildir. Fakat sözcüklerin aynı anlamı karşıladığı açıkça görüldüğü için ilk bakışta göze çarpan, aynı fonemin alofonları olduğu anlaşılan seslerle başlayan varyantlar bulunmaktadır. Bunlara birkaç örnek olarak gösterilebilecek olan, kelime başı t~d, p~b, ç~ş, k~k~ğ~g nöbetleşmeleri, standart Türkçede olmayan ve alfabede bir harf karşılığı bulunmayan, h, ñ, η gibi farklı işaretlerle gösterilmiş olan sesler ağızların standart Türkçeden farklılaşan ses kadrosu hakkında fikir vermektedir.

2.4.3. Ses Bilimi / Fonoloji

Ses bilimi sesleri, iletişimde üstlendikleri işlevler açısından inceleyen dil bilimi dalıdır (Vardar, 2007). Belli bir dilin seslerine odaklanır ve o dilin ses yapısını dilin diğer düzlemlerindeki yapı ile ilişkili olarak ve bir teori çerçevesinde inceler (Hengirmen, 2009). Vardar (2007), inceleme konusu ve yöntemi bakımından farklılaşan alt dallarının: Tüm dillerin ses bilimsel sistemlerini ve işleyiş yasalarını inceleyen genel ses bilimi, iki veya daha çok dilin ses bilimsel sistemlerini karşılaştırmalı olarak inceleyen ayrımsal ses bilimi, ses bilimsel sistemlerin bir dil durumundan diğerine geçişteki evrimini inceleyen tarihsel/art süremlili ses bilimi, dilin ses bilimsel sisteminin yalnızca belli bir evresindeki durumunu inceleyen betimsel/eş süremlili ses bilimi olduğunu bildirmiştir (2007, 169).

İnceleme malzememiz, Türkiye Türkçesinin mümkün olduğunca her ağzından derlenmiş metinlerden elde edilmiş olduğu için çalışmamızda hemen her bir sözcük ve ifadenin çok sayıda varyantına ulaşılmıştır. En çok örneğin bulunduğu toprak ve çamur sözcüklerinin aşağıda verilmiş olan bazı varyantlarına bir göz atmak, sözcük başında, ortasında ve sonunda farklılık gösteren bu varyantlara dair bir fikir verecektir.

dobrā, doprā doprak, taprā, taprak, tobrā, tobrağ, tobrak, toburak, tōfrak, tonpağ, topā, topağ, topārā, topırā, topırağ, topırak, topıağ, toplak, topra, toprağ, toprağ, toprağ, toprak, toprahk, toPray, topray, tōpre, topreğ, topreğ, toPrèk, toprk, topura, topūrağ, topūrağ, torbağ, torbağ, torbak, torpā, torpag, torpağ, torpağ, torpak, torpā, torpek, torprağ, torprağ, tufrağ, tufrak, tuprāğ, tuprak

çamır, çambır, çamı, çamıl, çamır, çammır, çamul, çamur, çēmır, çomur, şamur, çemur
Ana kütleimiz oluşturulurken ağız derlemesi yapılmış dil çalışmaları temel alındığı için taranmış olan tüm eserler dil araştırmacıları tarafından sesletime göre transkribe edilmiş metinler içermektedir. Ortaya konmuş olan toprak sözcük ve ifadelerinin Ses Bilgisi başlığında kimi örneklerinin gösterildiği çok çeşitli varyantları, geçtikleri bağlamlar da dikkate alınarak incelenebilir. Böylece bu örneklerdeki ses kullanımı farklılıklarının işlevlerini çözümlmek mümkün olabilir.

2.4.4. Biçim Bilimi / Morfoloji

Hengirmen (2009) biçim bilimini, dil bilgisi ve dil biliminin sözcükler, sözcük türleri, kökler, ekler ve bunlara yani dilin biçim özelliklerine dair her konuyu inceleyen dalı olarak tanımlamıştır. Karaağaç'ın (2013) tanımına göre ise, biçim bilimi, bir dildeki asıl

ve bağlı biçim birimleri; kullanım yolları, anlam ve görevleri bakımlarından ele alan, dilin çekim ve türetme özelliklerini inceleyen ve bu incelemeleri eş zamanlı veya art zamanlı nitelikte gerçekleştirebilen dil bilgisi dalıdır.

İnceleme malzememizde toprağı ifade etmek üzere kullanılan ve biçim bilimi bakımından incelenebilecek olan ęumluę, ęumsal, ęumsar, ęuraę, höllük gibi türemiş sözcükler, kalıplaşarak yeni anlamlar kazanmış olan ęara tobrağ, gara yer gibi birleşik sözcükler ve çoğul eki +lAr'ın kalıplaşarak türetme eki görevi üstlendiği topraklar sözcüğü gibi örnekler ve bunların varyantları tespit edilmiştir.

2.4.5. Söz Dizimi / Sentaks

Dil biliminin, cümle yapısını araştıran dalıdır (İmer vd., 2011). Sözcüklerin nasıl sıralandığını, özne, tümleçler, yüklem arasındaki ilişkileri inceler (Hengirmen, 2009).

İnceleme malzememizde toprağı ifade etmek üzere kullanılan ve söz diziminin çalışma alanına giren ak amır, 'akkil, ağ toprağ, sarı çamur, ęirmızı toprağ gibi sıfat tamlamaları, ayak toprağı, ayak tozu, balçık çamuru, bal toprağı, bekmez topr gibi isim tamlamaları, l amr, amır umur, çamırlıca mamırlıca, yer gök, toz duman, daş torpağ gibi ikilemeler, topr ęarıř-, topr ęo-, toprağ ol-, yerin dibine gir-, yeriñ dibini so' -, yerge toprağa kır-, yerin ol- gibi yardımcı eylemle yapılmış ve deyimleşmiş yapılar çeşitli varyantlarıyla görülmektedir.

3. BÖLÜM: TOPRAK BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

A

ak çamır

Meşe palamudunun ateşte pişirilmek üzere gömüldüğü toprak.

“MC: balamanı yemiyor muydunuz ekmeğini yanında bişirip de? EB: yoh. MC: şeyi olur ya pelidin? EB: gilik, gilik sening dediging. gilini yerdik. gilini ataşa dökerdik, ataşa vurusung vurma de_él, gömüverising kömüre. İP: ak çamırda eyi oluru. EB: denk gelen çamıra gömülürdü o.” (AİÖKYA, 636)

‘akkil

Çamaşır yıkamakta kullanılan beyaz renkli kil.

“çamaşuru kilinen yurduk. ‘akkile giderdik, kil getürüdük. goñşulara da verüdük. puñarlarda yıharduk. biyo killerdük, biyo sabun çalarduk.” (ÇoİVYA, 117)

ağ toprak

ağ torpağ (VGHA), ağ topra (EİMA), ağ toprağ (SVMSVBYA), ağ toprağ (MVYA), ağ toprağ (SMA), ağ toprak (AVYA), āk toprak (BİYA), ağ Topūra (SerA), ağ topūrā (AVYA), ağ topūrak (SerA), ağ topūrak (AVYA), aktoprak (AAVS), ağ toprak (BİAİ), ā toprā (KahVYA)

1. Tandır yapımında kullanmaya uygun beyaz renkli toprak.

“bu torpağ ne hoşdür. ele ēyi bi tendir torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağıdır ora.” (VGHA V., 571)

2. Kedi kumu üretiminde kullanılan, kepir de denen beyaz renkli toprak.

“ū saqarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. EB: Kepir mi? SŞ: ivet. beyaz toprak. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprak çıkıyu. SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı? Sİ: o dış devleti gidiyö kedi ğumu oluyömuş. bi di eskişerdi va şeyi faPriqası. burdan_urıyı gidiyö. ğali neriye ne yapıyöllē bilmiyös. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö ağ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

3. Tuzlu olması nedeniyle tarıma elverişsiz toprak.

“konya’niñ asdımıñçayır var. gerçegden as ora kúFes ya. az duzlu geliyo, toprā ağ toprağ birez şey ama biz oruyu da_isededig.” (SVMSVBYA, 278)

4. Dam yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“Eskideñ meseļa ewlerimiz hep torpağ damlardı, damlar torpağ ağ toprağ toprağtan insana zarar gelmez, Burhan Hoca bunu sen de bılisen, ben de bılıyem, herkes, doğtorlar da beledi.” (SMA, 250)

5. Pekmez yapımında kullanılan beyaz toprak.

“bēkmezī ísmāyíl bi aḳ topūraḳ éderdi osman dayíñ, aḳ Topūra bēkmeziñ_ içine ğatardıḳ” (SerA, 113)

“bēkmezī ísmāyíl bi aḳ topūraḳ éderdi osman dayíñ, aḳ Topūra bēkmeziñ_ içine ğatardıḳ” (SerA, 113)

“bēkmezi ğaynadırsıñ, çinērsıñ, kēsēye ğatārsıñ, oluğ_ olur hōle oluğa çıkāsıñ, ayālıana çinērsıñ, ğazan yápāsıñ, uş dört dēneli, toprak atāsıñ bēkmeziñ_ içine, unu bi ğaynadırsıñ, hōte ğoyāsıñ durulur, bi yól bēkmez ğazanına sūzērsıñ, ğaynār ğārī sabā ğadar ğaynār_ u. yēdeklērsıñ, üsdünü ğaynār. ēşimesin dē. aḳ toprak olmuyór. aḳ toprak ğatārsıñ. dālarda olúyórú.” (AVYA, 353)

“içine bi şe ğatılmaḳ, üzümüñ suyu ğaynārḳa ğaynārḳa ğoyúlūr, bekmez_ olur. topūraḳ dā dā şu çırp dērdig_ orda bī aḳ topūra órđan bi parça aḳ topūraḳ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyā unu her toprak ğatılmaḳ, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“içine bi şe ğatılmaḳ, üzümüñ suyu ğaynārḳa ğaynārḳa ğoyúlūr, bekmez_ olur. topūraḳ dā dā şu çırp dērdig_ orda bī aḳ topūra órđan bi parça aḳ topūraḳ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyā unu her toprak ğatılmaḳ, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“ónu ğözēl ezēsıñ óndan sona tōpraḲ Ḳatāsıñ_ içinē ó toprāḲsız óndān sona ōlmaḳ ó beyāz topraḲ_ ölcek ó Ḳāşıdaki āḲ toprāḲ gibi ölcek_ emme āş da ónuñ beyazı oluyō ónuñ bu her topraḲdan ōlmaḳ” (BİYA, 479)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āk toprak deriz ó ónun mayasıydı ónu kaynadırsın en evel karıştırlā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam Ḳıvamına ğeldi mi indirilē” (BİYA, 307)

6. Ev sıvamakta kireç yerine kullanılan beyaz renkli toprak.

“Kireç olmeyasıya aktopra_ nan sıvıcesıñ eviñ duvarını, ne_ tceñ. Ko_ kma gine abbecig oluveri duvala_.” (AAVS, 60)

“suvanıcı, ā toprānān suvanıcı. ğözēl tēmiş olucu.” (KahVYa, 314)

7. Ateşini düşürmek için soğuk suyla karılarak lapa şeklinde hasta çocuğun alnına konan beyaz renkli toprak.

“ğocağarılā bōle bōle bi de lapa ğorlārmışdı. aḳ toprak ğorlārmış annına, aḳ toprak çamır yāni bōle souḳ suynan ğarālā bōle, annına ğonacaḳ çocuun hateşini āsın gibisine.” (BİAİ, 737, 738)

8. Belli bir arazinin beyaz renkli toprağı.

“aḲ toprağ, aḳ ğayēdi aḲ toprağ çıḳdı.” (MVYA, 268)

alatav

Yarı yaş yarı kuru, az tavlı toprak

“Böberi toprak alatavken ekce_siñ, bi dene sapmaz.” (AAVS, 61)

alot

Çamaşır yıkamakta kullanılan yumuşak, beyaz renkli kil.

“Sabun yohti, kullanurduh aloti, / Oninan yeharduh yatah ve örti. H. Kızılkaya” (AAAD)

aşu

Hıdırellez’de koruduğu inancıyla hayvanların boynuzlarını ve alnını boyamakta kullanılan, adına sur çamuru da denen kırmızı renkli çamur. bk. **sur**

“hıdrellez vurmasın dīne ókúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. ókúz çatlamasın dīne. hayvaniñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvaniñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

ayağan turaban

Ayağan turabān (GKAVYA), ayağının turabı (AİAD, V.)

Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayak toprağına/tozuna yüz sürmek, ayak toprağını/tozunu öpmek şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“Göreymdim Bengiboz’un üzünü, / Öpeymdim ayağın tozunu, ğırh gün vāde vèrdim, Ğıral ğızı’ni / Ayağan turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

“Ezel bir gözele meyl verende / Egil ayağının turabınnān öp” (AİAD V., 38)

ayak toprağı

Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayağının toprağı olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“ayağın toprağıyam / belindeki kuşağıyam” (EYAD1, 101)

eyağın altinde bi toprax olseyidım

Saygı sevgiden ötürü birinin ayağının bastığı toprak olmayı dilemek.

“dedım axun efendi hazreti 'ali efendimizi bız de seviyörız babamızden anamızden gözımızde nurından kēşke ben onun eyağın altinde bi toprax olseyidım ema ezanı şerifte yoxtır islam yani islamiyette yoxtır” (VKA, 458)

ayak tozu

ayak tozu (GKAVYA), ayağ tozi (ErzuĀ2), ayağ tozu (ErzuĀ2), eyağ tozı (VKA), ayağının tozu (EYAD1), ayağının tozu (EYAD1), Ayağının toziynan (KĪAT), ayağının tozuyla (AnaVYA)

1. Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayak toprağını/tozunu öpmek, ayağının toprağı/tozu olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“Göreydim Bengiboz’un üzünü, / Öpeydım ayağın tozuni, ğırğ gün vâde vèrdim, Ğıral ğızı’ni / Ayağān turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

“oldım ayağının tozu / bana dèller gülizar’ım” (EYAD1, 43)

“oldu ayağımın tozu / bana deller hamzaoğlu” (EYAD1, 44)

2. Ayağa bulaşmış toz, toprak. Minnet duygusuyla askerın ayağının tozunu silmek.

“bir de bağardın ke, efendime söylem, o, orda olan müslümannar segirdir ayağ tozuni sileller. birez durun, allahutala hezretlerine şükredin ke gine geldi, anadın, devletimiz geldi, gine milletimiz geldi, gine asgerimiz geldi, gine mubarek^h yüzlerine gördük^h. buna şükredin, ne ayağımızın tozunda ne var ke, ayağımızın tozi bişe olsa, ayağda toz_olmaz.” (ErzuĀ2, 135)

3. Ayağa bulaşmış olan toz, toprak. Rakibe söylenen küçümseme sözü.

“sen qız qızım qızısın yürüyende eyağımın tozısın beşikte besleme körpe quzusen yöri qız emrah emrah oğlan benımdır” (VKA, 420)

4. Ayağın üzerinde bulunan, bir yerden bir yere taşınan toprak partikülleri.

“Goyun ğelür guziynan / Ayağının toziynan” (KĪAT, Gir. 110)

“ğoyun gelir ğuzuyla ayağının tozuyla” (AnaVYA, 240)

B

bad

bad (VGHA Bit.), bad (VGHA V.)

Tandır yapımında kullanılan çamur sıva.

“bi yol küleliğ bağlanir. bi yol ortasına gelir. bi yol badi Koyûli. biti.” (VGHA V., 437)

“çamuri getiridi, dağdan. èyi çamur, tendir çamuri getirirdik. çığniyirdiğ. çığniyirdiğ yerini eşiyirdik. ona bi kere bad verirdi, tendiri yapirdiğ.” (VGHA Bit., 580)

badas

Hububat kaldırıldıktan sonra harman yerinde kalan taş, toprak, hububat taneleri, saman, çöp vb. döküntüler.

“analım şöle üstüne badas savırmış. şeyin üstüne, sandın üstüne.” (KırVYA, 311)

“erkā'n işi olmaz mı ğuzum? ā'sikde badas süpürür, ceş ceşler, badas eler, unnuh yür, ne bilim ben, kıoy yerde hangisini yapmaz, hepsini yapar.” (KırVYA, 270)

“ondan sona da dèyim işde gelir badaslar dolar. dolar dolar, ğaç ğúh, n_adar badas çıhardı bõle. dolum dolum dolar.” (KırVYA, 302)

balçī

balçī (OİVYA), balçī (AVOİA2, Osm.), bālçıg (AİA), balçıg (KırıkİA), balçıh (ADÜM II, Kon.), balçık (OİVYA), bālçīk (OİAVSV), bālçık (OİAVSV), palçıh (VGHA V.)

1. Şal dokumacılığında siyah boya olarak kullanılan çamur.

“siyā_da yaykın bideni getirüyaldı, gèdip balçık alıyalardı. õle devül_mü? yok ğurumdan devül maqbule. baq, balçī getirüyaldı, yaykın bideni_de sēlīlardı. balçīa_da boyıyalardı. u zaman_da siyah oluyodu.” (OİVYA, 294)

“siyā_da yaykın bideni getirüyaldı, gèdip balçık alıyalardı. õle devül_mü? yok ğurumdan devül maqbule. baq, balçī getirüyaldı, yaykın bideni_de sēlīlardı. balçīa_da boyıyalardı. u zaman_da siyah oluyodu.” (OİVYA, 294)”

2. Sıtmaya iyi geldiği düşünülerek tedavi maksatlı kullanılan çamur.

“argıñ kenarında bir balçık var ya, bunu balçīa götürüllerdi. şöyle şey yarallardı bunu balçīnan üsdünü örtellerdi.” (AVOİA2, Osm. 316)

3. Kaymaya meyilli gevşek zemin.

“köyün_ältında işde bālçıg_öldü ānaşılıyo, ğāyma ondan_oluyor yā oturma.” (AİA, 245)

4. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan çamur.

“**cenaballah ādem**'i yaradmağ_ için meleglerine demiş her dādan tobrağ getiriñ. balçıg yuğuruñ ādemi halkedeg. dālar tobrā vèrmemiş. demiş ki öndüc alıoğ. geri verecig demiş. (...) Ya rebbi biz bunu balçıgdan yumru yabdıg, balçıglardan dökülen tobrā nıapacāz dīence oña da mal canıñ yoñgası dèyiñ demiş.” (KırıkİA, 386)

5. Sıva olarak kullanılan çamur.

“palçıh, çamurdi. bugün gitmişdim bizim dama, suvağ vèridim. èle palçıh eyahlırdım.” (VGHA V., 405)

“şūriyè bir tènè āhār yap. bu āhārın_ içinde dedī. bālçıklā sıvā būr ğünēş ğirmiyēcek yēr_olsūñ. ğözünè hēç ğünēş ğèlmēsijn ded'_ā. tāmām babacī'm dedī o'lān dutdu bunū bālçıklā sıvādī” (OİAVSV, 827)

“şūrīyè bir tènè āhār yap. bu āhārīñ içinde dedī. bālçiklā sıvā būr günēş gīrmīyēcek yēr_ōlsūñ. gözünē hēç günēş gēlmēsīñ ded’_ā. tāmām babacī’m dedí o’lān dutdu bunū bālçīklā sıvādī” (OĀVSV, 827)

6. Sayışmada çıñ- fiiliyle kafiye olarak kullanılmış çamur çeşidi.

Alçıñ / Balçıñ / Aradan / Öñçül / Sen çıñ

Çocuk oyunu sayışması.

“Alçıñ / Balçıñ / Aradan / Öñçül / Sen çıñ” (ADÜM II, Kon. 22)

balçık çamuru

İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan çamur.

“dā balçık çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. toprağtan didi.” (AkVYA, 682)

bal toprağı

Tencerelerdeki isin temizlenmesinde kullanılan toprak.

“yemeKleriniñ de tencereleri muhakkaK_islenecek, hemēn biráz çamır, su dökēdiñ bal toprağı gibi fılan bi şey, ondan_alırdıñ dışını çamırladıñ, ıslanıvēdiği zaman çamırı çıkıverirdi, is çamırıynan berāber dökülür tāncereñ temiz_olurdu.” (AKHMA, 220)

bastıñ torpağı

Pestil yapımında kullanılan toprak.

“kēfīni alurlar, bastıñ torpağı verilür, bastıñ torpağı verduñtan sorā çekersin_ayrı bi kaba, ona birez de gine bi başka kazanda un çalarsın, onı tōkersin kazana kaynar.” (DİÇVÇYA, Çü. 169)

başkili

Saç yıkamada kullanılan toprak.

“(saçınızı neyle yıkardınız?) onda şēnnen tobrağda bir_olur başkili dēller. ocā kömeñ gurur, gatañ suyuñ içine bulğur bulğur gaynar, sürüñ; pırıl pırıl_olur. hindiki_laçlar gimi mi, tobrağ güzel_idir.” (KırıkĀ, 289)

batağ

İçinde bulunulan kötü durum.

“evel bi damla yāmır yādı mıydı, iprala deresine gızılardan goraşdan gelen su, buraları basardī anadıñ mı. uzunca şōle bi arğ varıdī, onu ben iki milyon iki yüz yetmiş bin liraya anğarada āzımıñ orucuyla yattım, bu ğanalı aşdırdım, burda ğanal var. batağdan gurtardım.” (KĀVAAAY, 410)

“o ğanalı iki milyar iki yüz yetmiş bin liraya ğonyada ihāleye aşdırdım. bu memleketi batağdan ğurtarma için. onu batağdan ğurtardım, anğarada azımıñ orucuyla yattım.” (KĪAVAAAY, 409)

batdaĥ

Basıldığında çöken çamur zemin.

“Men hamıdan fağıram / Batdağa batanda dağ daşdan ağıram” (DĪAT, Kar. Ter., 82)

bekmez toprā

bekmez toprā (EĪMĪVYA), bekmez toprā (EĪMA), bekmez topra (KasVYA), be^kmez toprā (MVYA), bekmez toprā (AkVYA), bekmez topraı (BĪAĪ), bekmez topraı (KrbVYA), beKmez torpā (AĪA), bekmez torpā (AkVYA), bekmez toprayı (BĪAĪ), pekmez toprā (EĪMA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“bekmez topraı dēyi bi topraĥ vardı. bēyaz bi topraĥ, her yērden çıkmaz. o topraı ğötürüdük, yēkēn yēké, yēkēmeyēn yāllah o suyuñ içine. o suynan bārabar ğaynar, ğızarudu, bekmez oıacaĥ hālenince çıķāruĥ, çókerdidük. içinden topraı alıduĥ, çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“bekmez toprānı ğoruĥ. ğaynadı ğaynadı ğoyulur, bekmeze dönerdik.” (AkVYA, 566)

“bekmez torpā olur, getirrik. keserik, çereşe atarıĥ. ondan sōna ayran dōken, ayran dōker.” (AkVYA, 636)

“bidona da getirisin, yetiricin ğadar toprayı atāsın, ğarışdırsın. (...) unuñ bekmez toprayı olur, ayrıyeten olur toprayı. (...) ğüzelce şeyinen, toprayınan bōrTdürdükden sora durulacaĥ u.” (BĪAĪ, 771)

“Bizim beyaz toprāmız va, hususi bekmez toprā. Onu ğatarız içine, Ğarışdırırız ice. Bi ğazana bi tas.” (EĪMĪVYA, 377)

“kirezi toplāruĥ, sıķāruĥ āřamdan sıķıyoduĥ, sıķınca da topraĥ bekmez toprā ayru aĥ oluya onun toprā elēruĥ elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruĥ. o topraĥ onu dadıdıya.” (KasVYA, 915)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahneya doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan topraĥ ne süzer.” (AkVYA, 662)

“orda onuĥ pekmez toprā va. yanı beyaz, kavalin o, kavalin eĝ ğüzelidir, iyısidir.” (EĪMA, 922)

“suya atTın mı o suyu ēşidir, kestiridik. bi_đē bekmez toprā ideriz. o toprā..” (EİMA, 437)

“şıranıdan torpağ var, beKmez torpā, onu getirir_üsdüne eler_atarıh.” (AİA, 309)

“unu tavalara dolduruz, tavalara dolduğdan sona bizim burda toprak vādır, topraı ğarışdırır ğuyāsın, urda ōle durū. bekmez topraı u datlılaşdırır dā içini.” (BİAİ, 591)

“üsdüne de bekmez topraı var_ıdı. beyaz süd gibi böyle.” (KasVYA, 798)

“üstüne biraz kül ğatıyosuñ unuñ. be^kmez toprā doluyoru kül doluyor.” (MVYA, 219)

berĝon

Arazi sınırlarını belirtmek için yığın yapılmış toprak.

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tēl var. üsgeg torpağ. o torpağın adı bergondūr. diyor aramızda berĝon vardır. ne sen yarabilisen, o berĝoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hūdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

beyaz be'mez toprā (MA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“beyaz be'mez toprā olur kireç gibi, topraK olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

bēyáS toprak

bēyáS toprak (AVYA), beyaz topra (KasVYA), beyaz toprā (EİMİVYA), bēyaZ_toprā (OİAVSV), bēyaz toprağ (AVOİA2), beyaz toprağ (ÇİVYA), beyaz toprağ (AkVYA), beyāz topraK (BİYA), beyaz toprak (EİMA), bēyaz toprak (AkVYA), bēyaz topraK (YİYA), bēyaZ toprāk (OİAVSV), bēyaz toprā (GMA), bēyaz toprāk (GMA), beyaz torpax (VKA), beyez toprak (BİYA), biyaz topra (KahVYA), biyaZ topraK (AVOİA2), bēyāz topūraK (AVYA), beyaz torpah (KH)

1. Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ğat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ğat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“bēyáS toprak ğetiri atarız_ıçine çīnēriS” (AVYA, 659)

“Bizim beyaz toprāmız va, hususi bekmez toprā. Onu ğatarız_ içine, Ğarışdırırız ice. Bi ğazana bi tas.” (EİMİVYA, 377)

“dā höñülerden ğazıP ğeliyeller bēyáz_ellerTen, évet. bēyáz topūrağ ğatıyeriS.” (AVYA, 518)

“essah bekmezi üzümü çınarıh. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocaqları yaparık, üssüne ğoruğ. içine torpā çalarıh. torpağ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyāattan torpağ getirrik. beyaz torpağ_olur. A) şu yandan torpağ getirrik içine, torpağ çalarıh. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ğaynaTdığdan soğra birez topraK ğatallar, bizim şu biyaZ topraKlardan. o kendiliinden durulur, yağni. duraldıKdan soğra o torpağ dibine çóker.” (AVOİA2, Ada. 97)

“onu depelērik ha bōle ğazanda torpağ_ atarığ_ içine biyaz topraā olur_ onuñ. hā ğendiniñ_ aha şurda torvada var_ aha bağ. biyaS biyaz_ olur bunuñ topraā.” (KahVYA, 438)

“ónu gözēl ezēsiñ óndan sona tōpraK Kātāsıñ_ içinē ó toprāKsız óndān sona ólmaz ó beyāz topraK_ölcek ó Kāşıdaki āK toprāK gibi ölcē_ emme āş da ónuñ beyazı öluyo_ ónuñ bu her topraKdan ölmayō” (BİYA, 479)

“suyunu çığarTdıKdan soñra ğedeñ toprak ğetiriñ. / / bēyaz toprağı ğetiriñ suyunu ğoyunca ğaynadıñ.” (AVOİA2, Ada. 111)

“şerbetini ğoruğ üzümüñ, ğaynadırıh. torpağ çalarıh içine, torpağ. torpağ çalmayınca ekşi_ bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz torpağ. topra_ çalarıh. ğaynadırıh, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“şiresi aħardı. ondan_ sōna_ da ocağda kesdiriller. ğaynadıllardı. biraz torpağ atallardı. tabī tabī. mayası toprağdır onun. evet beyaz torpağ.” (ÇİVYA, 286)

“toprā nērden ğetiriyōñ? (...) yá unuñ toprā ayrı oluyóğ hoca, bēyáS toprak. -unuñ toprā hendē (...) -hāh ordan ğetiriyTik. unuñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. - çókērdin, toprak dibine” (AVYA, 500)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādli toprā ónnan Kāynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“u suyu ğōyodu işeye ğazana ğaynadıyodu aÇıK_ ama bēyaz topraK_ oluyodu önÇēden bēyaz toprağlā oluyūdu u topraKdan bi tūlbende bālayodu şimdi nası başka şeylerle kestiriyulā u topraKdan kestiriyūdu unu vardı u bizim ğarşı bālāda tabi yerden çıkıyū bēyaz topraK işTe öle yapıyūlādı unu da yavrum” (YİYA, 376)

2. Badana olarak kullanılan beyaz renkli toprak.

“bu evleri sıvarduğ beyaz toprağınan.” (KasVYA, 476)

“-Herif. Hani birezim beyaz torpah getürecektin.” (KH, 30)

“tendir ev olidi simsiyah simsiyah duvar da boyayidi nerden bulax boyalıyah orda beyaz torpax vayidi beyaz torpax qazadıla getiridile” (VKA, 443)

3. Duvar yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ev_yāpıyoğ. dağ duvār. bēn de at_arābasıynān toprağ gētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimántōyú bilen_nerdē'dī kirēşi bilēn_nērdē'di. bēyaZ_toprā'nān dağ duvār_örüyor_usda. ben de at_arābasıynan toprağ_getiriyom.” (OİAVSV, 952)

“ev_yāpıyoğ. dağ duvār. bēn de at_arābasıynān toprağ gētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimántōyú bilen_nerdē'dī kirēşi bilēn_nērdē'di. bēyaZ_toprā'nān dağ duvār_örüyor_usda. ben de at_arābasıynan toprağ_getiriyom.” (OİAVSV, 952)

4. Kedi kumu üretiminde kullanılan beyaz renkli toprak.

“ū sağarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. **EB: Kepir mi? SŞ:** ivet. beyaz toprağ. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprağ çıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı? Sİ:** o dış devleti gidiyö kedi ğumu oluyömuş. bi di eskişērdi va şeyi faPriğası. burdan_urıyı gidiyö. ğali nēriyi nē yapıyöllē bilmiyöS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö ağ toprağa. beyaz evet.” (EİMA, 898)

5. Tandır yapımında kullanılan beyaz toprak.

“ondan sōra da tandırımız vardı şöyle tandır her ğún ekmek olurdu. ondan sōna āzına bi bēyaz toprağ sürerdik. şōrdan ārı düzülürdük. hepimiz birden ayāmızı soğardık. üst yanımız üşür, ayāmızı soğardık. üstümüze de bi şey örterdik.” (AkVYA, 644)

bişirig

bişirig (KırıkĀ), büşürük (VGHA V.), pişürüg (VGHA V.), püşüli (VGHA V.), püşürüg (VGHA V.), püşürük (VGHA Bit.), püşürük (AYSVDİ)

1. Dam yapımında kullanılan bir çeşit toprak.

“esKiden temeli şeynen yapıdığ. toprağdan yapıdığ. Taşnan, toprağnan. (...) dami büşürük, vurardığ çamurdan. evel kāmış atardılar. kāmışın_üzerine büşürük toprağ yanē çamur yapardığ. ona büşürük. büşürük atdığdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“sap sap. az işde, bişirig dērig şōle çamır tobra.” (KırıkĀ, 236)

“dama pişürüg atardığ, sora çekerdığ loğı, hafif ıslatılmış toprağ. önce o döşemelerin_üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl toprağı vurardılar. (...) bağ damci

zaten evden o toprağdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damci, damla.” (VGHA V., 562)

“damın üstüne püşüli aTmişsiz yoğsa yoğ?” (VGHA V., 569)

“eve damci gelmemesi için iki senede bir, üç senede bir damın üzerine püşürük vurulur. yağmırlardan ahan toprağlar tekrar yerine gelsin. yoğsa damlar uzun ömürlü olmaz. eve iyi bahdın mi toprağ evler de elli sene yüz sene dayanır.” (AYSVVDİ, 205)

“onnan sora iki bin, üç bin tene evine göre kerpiç tökerdi. çamurdan yapardı, üzerine de beş tene, altı tene o ağaçlara döşeme diyellerdi. döşemeyi atardı. martekleri atardı üzerine. çamuri, püşürük diyerdik. çamura da püşürük. sırtımızdan daşırdı, vurardı. çıhardı.” (VGHA Bit., 644)

2. Fazla su almayan, çamur olmayan bir çeşit toprak.

“püşürüg dedığın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendine yeteceğ gádár su almamiş. püşürüg dediğim birbirine gavuşmiyecağ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyél. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

“püşürüg dedığın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendine yeteceğ gádár su almamiş. püşürüg dediğim birbirine gavuşmiyecağ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyél. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

boS toprağ

boS toprağ (KİAVAAAY), boz toprağ (AAAD), boz toprağ (KİAVAAAY), boz toprak (Gir., Bal. ADÜM I)

1. Boz renkli toprak.

“orası gızilyağa. toprā gızıl oldü için, şorasī toprā boz oldü için boz toprağ.” (KİAVAAAY, 348)

“orasını tam bilmiyorum, efendi yienim. tabi var, aslından boS, boS toprağ yāni.” (KİAVAAAY, 313)

“Yenga kına yerına / Can can yengacan / Boz toprağı geturmuş / Can can yengacan” (AAAD, 191)

2. Yumuşak ve beyaz renkli toprak.

“Gayet yumuşak ve beyaz topraktır. Bunun diğér nevî Sar boz topraktır.” (ADÜM I, Bal.)

bulanık

Sulanıp düzlenmiş, bulanık bir çamur halini almış toprak.

“Düzlendikten sōña bi gün, iki gün o bulanı oturacak, çökecek yèrine. Çökdükten sōña atılır tohum yüzüne. Çökmeden atdın mı bulanıñ altında galır, bitemez. Durulcak su iki gün.” (EİMİVYA, 411)

“Ora düzleşdi mi, iki gün soʻra atılır tohum. Otursun bi ice, bulanı bi geçsin diye.” (EİMİVYA, 411)

bulanık tobrağ

Sulanıp düzlenmiş, bulanık bir çamur halini almış toprak.

“Guruduu hâlde suyu saldın mı, bulamaç gibi oluveriyoru o tobrağ. Bulanık tobrağ.” (EİMİVYA, 411)

C

cırTıh

Çamur, bataklık.

“ële çamur batahlıh. he, çoğ cırTıh de diyelle hocam ama eKseri çamurdur.” (VGHA V., 489)

cıvıh

Çok sulu çamur.

ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli

Ayırt etmesi zor anlamında atasözü.

“e şindi ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli orayı buriya katma eşkiki bizden çeğriyi onun katılacağı kalmadı.” (MİA, 341)

cilim

Sıcaktan çabuk etkilenerek çatlayan ve çok su çeken toprak.

“şindi bu topraklar başğa başğa. kimisi cilim dèruk biz, kimisi say toprağ, kimisi çakıl toprağ. şimdi cilim olan yèllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yağdı, şe_yapdı.” (OİVYA, 238)

cófer

cófer (AMA), cöfer (EİMA), cüfer (EİMA)

1. Şifalı olduğuna inanılarak türbeden alınan toprak.

“davar mēselá bi çátaḷ_alsağ ēfendim ağseri bóyle bi çátaḷ_āsaḡ dēllerdi da maḷ tōpallaḷardı, oña ōrdan gēder tōpraḡ_alı, duzunan vērđi miydi ō şey geçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyođ diyoğ ki banña ōrdan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōprağ. (...) şey_alı gēl cófer tōprağ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da ōriyá gavuşamiyō, çıḡamiyō yāni gōzũ_almiyō ōrdan ēn_az uç kiḷo métrá aşāsından gēdiyō tōprā aliyō ōnúynan adama diyō ki tamam alđum gētúđum diyō, gētúrúyođ buriyá tōprā adam vēriyō ōnúynan ō maḷiñ hasdaḷi bire bir oluyō.” (AMA, 495, 496)

2. Yağışın artması ve çocuk sahibi olma gibi konularda bereket getirdiğine inanılarak türbeden alınan toprak.

“pamık dēde deris. ta yuḡarda. kö_ümüzüñ_içindi bi her sene yāmir duvasına çıkarız başına unuñ. urdan topraḡ_alırsın, başından gidersin. (...) çık_urıya toprak şēden türbeniñ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yēr. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saña kefilin. nē çıkarsa sıçan boḡu, böcü, börtü, yicēñ. u toprāni yala. he ben gelinimiñ torunumu da satTım baḡ_urdan_öldü. toprak çekceñ. (...) dabani öyuḡdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprāni yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ḡuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şe_itdiñ mi çıkıñ üşenmeñ urdan topraḲ_al. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_al çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boḡu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_içiñ. (...) inancıñ nē_ise canıyüreKden gitceñ işētceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

“pamık dēde deris. ta yuḡarda. kö_ümüzüñ_içindi bi her sene yāmir duvasına çıkarız başına unuñ. urdan topraḡ_alırsın, başından gidersin. (...) çık_urıya toprak şēden türbeniñ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yēr. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saña kefilin. nē çıkarsa sıçan boḡu, böcü, börtü, yicēñ. u toprāni yala. he ben gelinimiñ torunumu da satTım baḡ_urdan_öldü. toprak çekceñ. (...) dabani öyuḡdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprāni yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ḡuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şe_itdiñ mi çıkıñ üşenmeñ urdan topraḲ_al. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_al çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boḡu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_içiñ. (...) inancıñ nē_ise canıyüreKden gitceñ işētceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

Ç çahın

Bulanık, sel suyu ve çamur karışımı.

“Ġavardan bir su ġelily ki, haġugaları caġınnan doluyu.” (SVTĠAT, Siv. 96)

çaķıl topraķ

Çakılla karışık toprak.

“şindi bu topraķlar başġa başġa. kimisi cilim dērük biz, kimisi say topraķ, kimisi çaķıl topraķ. şimdi cilim olan yēllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yaķdı, şe_yapdı.” (OĠVYA, 238)

çaķul

Çakıllık, çakılla karışık toprak olan yer.

“Esgiden ‘Ġul yanına baķdım çaķul çaķul, / Yanına vardım, kitli baķır.’ diye mesel satışı_ıdıķ.” (EĠMĠVYA, 451)

çal çamūr

Çal ve çamur ile kurulan ikileme.

“ġēdduġ cār cur yollarda, asval yoġ_o aıdda, daş yolī, èniş yoġuş, çāl çamūr, ġēdduġ.” (TAA, Burs. 139)

çamır çumur

Çirkin ve düzensiz anlamında ikileme.

“deve böyle ġelin gibi ġöçerdi. emme çoşlunuġ develeri, havıdı bi yanna eġri, üstünde bi şey yok, çamır çumur örtellerdi. ama bizimkinler ġelin düzer gibi ġöçü düzellerdi yāni.” (AĠÖKYA, 476)

çamırlıca mamırlıca

‘Çamur’ ile kurulan ikileme.

“çamırlıca mamırlıca ġāri batırdı mı seniġ āleti. endē keser gibi şe_le, ıramazan bi yer çaPalaması oliyi emme. iyi sāl_ol ölüm, çoķ sāl_ol.” (GA, 280)

çamır zıġ

Çamur ve zıġ ile kurulan ikileme.

“bu Allah’ını yaddētdi ġayıġdan tüşdü çırpına çırpına sudan çıġdı kanara üsdü başı su çamır zıġ oldu.” (AKD, 287)

çamur

çambır (TAA), çamı_ (AAVS), Çamı (EĠMA), çamı (SĠA), çamıĠ (EĠMA), çamır (TMĠVKA), çamır (AVOĠA2), çamır (AMAVK), çamır (AKHMA), çamır (AĠA), çamır (AĠA), çamır (AĠKĠVYA), çamır (AĠKĠVYA), çamır (SerA), çamır (AĠÖKYA), çamır

(AVYA), çamır (GBAA, Den.), çamır (GBAA, Ayd.), çamır (AyVYA), çamır (AAVS), çamır (BĪA), çamır (BĪAĪ), çamır (AYSVVDĪ), çamır (GA), çamır (BĪYA), çamır (ÇĪYA), çamır (AAT, Çank.), çamır (DİÇVÇYA), çamır (BTA), çamır (EĪA), çamır (ErzuĪA2), çamır (EĪMĪVYA), çamır, çamır, çamır (EĪMA), çamır (ÇA, Gaz.), çamır (KĪAT), çamır (HAA), çamır (IMA), çamır (SVMSVBYA), çamır (AnaVYA), çamır (ĪĪBĪA), çamır (KĪA), çamır (AKD), çamır (KırVYA), çamır (KüVYA), çamır (SVYA), çamır (MA), çamır (KahVYA), çamır (KahMA), çamır (MVYA), çamır (OAAD, Niğ.), çamır (NMVBĪA), çamır (NMVBĪA), çamır (NMVBĪA), çamır (SĪA), çamır (TYA), çamır (SMA), çamır (VKA), çamır (VGHA V.), çamır (OAAD, Yoz.), çamır (YVYA), çamır (AkVYA), çamır (KĪAVAAAY), çamır (KırıkĪA), çamır (AĪASVŞÖ), çamır (YĪYA) çamur, çamır (KrbVYA), çamır (OĪAVSV), çamır (AVOĪA2, Osm.), çamır (BTA), çamır (AMAVK), çamul (OĪVYA), çamul (KĪAT), çamur (AMAVK), çamur (ADVYA), çamur (TAA), çamur (TAA), çamur (TAA), çamur (AMA), çamur, çamır (AĪA), çamur (AVYA), çamur (AĪYĪUKA), çamur (AAAD), çamur (BĪA), çamur (BĪAĪ), çamur (AASV), çamur (VGHA Bit.), çamur (AĪAD, Bo.), çamur (GA), çamur (BĪYA), çamur (ÇĪYA), çamur (ÇĪVYA), çamur (ÇoĪVYA), çamur (DAğ.), çamur (EYAD1), çamur (HarA), çamur (KH), çamur (EVYA), çamur (ErzuĪA2), çamur, çamır (EĪMĪVYA), çamur (EĪMA), çamur (GĪVYA), çamur (GÖVYA), çamur (KĪAT), çamur (ÇA, Gümş.), çamur (IMA), çamur (AnaVYA), çamur (ĪĪBĪA), çamur (DĪAT), çamur (AKD), çamur (KasVYA), çamur (OAAD, Kay.), çamur (KırVYA), çamur (KüVYA), çamur (GDĪAT, Mal.), çamur (MĪA), çamur (MA), çamur (MVYA), çamur (OAAD, Niğ.), çamur (NMVBĪA), çamur (AYBAĞ), çamur (OĪVYA), çamur (RĪA), çamur (ASA), çamur (LSA), çamur (SVTĪAT, Siv.), çamur (SĪYA), çamur (SVTĪAT, Tok.), çamur (TĪVYA), çamur (TYA), çamur (TYT), çamur (TYAD), çamur (UMA), çamur (VKA), çamur (AĪAD, V.), çamur (AĪAD, Muş), çamur (VGHA V.), çamur (OAAD, Yoz.), çamur (AĪAD, Zo.), çamur (KĪAVAAAY), çamur (KırıkĪA), çamur (BVYA), çamur (AĪASVŞÖ), çamur (YĪYA), çamur (ZBKĪA, Karab.), çamur (KrbVYA), çamur (ADÜM I, Bal.), çamır (AVOĪA2, Osm.), çomur (KrbVYA), çomur (ErzuĪA2), çamur (LSA)

1. Islak toprak zemin.

“a bu bir aydur çamurun içinden çıktı Tuğumuz yolu,” (AĪASVŞÖ, 355)

“ā bu kıoy yoluna sapıncı bedeşden yoħariyá arabayú anğar bunğar anğar bunğar yolı yoğ gi ğatanğa çamurıa ğurumuş.” (ASA, 201)

“axşama qade tırpan çekérdıx ökiz çiti sürérdıx ökiz köten sürérdıx çamur yapardıx xerman edérdıx carcar sürérdıx güz olırdı ökıznen ökıznen şey toxım ekérdıx” (VKA, 400)

“āla benim anam zelil anam / ğoduñ beni çamurlarda” (KasVYA, 908)

“Altıay yāmur / Yedıay çamur” (ADÜM I, Bal. 84)

“Altım çamur üsdüm yağmur / Hele göylüm hoş idi” (AİAD V., 16)

“Altımızda sulu çamur / Boynumuzda la‘le demir / Mevlam vërsin hayli ömür / A‘ribozun galesinde.” (OĀAD, Yoz. 181)

“aman yavrım zınāniñ ğāpīsī dēmir. yātāmīyōm yērim çāmır. zīndancī bir ğāra ğāvīr” (OĀAVSV, 490)

“Angaranın yağmuru / Heş depinmez çamuru / Vurulmuş-da ğeliyo / Ğiresinin māmūru.” (KİAT, Gir. 126)

“araba mesela çamırıldı o balgusan’a araba girmedi. ěrmeneğ’e, yalıñız ne gadar burdaħınıñ arabası varısa çıkdı yani. çoğıacı biıolay! (...) dolak dolallar ayağına çamır, işde sarallar, çarığ sığır ğönü, hayvan ğönü böylēydi yani o devirdeıöylēydi. bizim çobannar çarığ ğeyerdı, hava yağdığında, çamırlarda.” (SVMSVBYA, 302)

“Ardanuç eyi şeher / Yoli çamur olmasa / Yıħarım Ardanuc’i İçında yar olmasa” (AAAD, 145)

“aşşa cāmi çamurıoldu, / baqlavalalar ğamurıoldu, / çoğ bekletme ğanım aba, / tiryakiler ğāvurıoldu.” (IMA, 16)

“atları Kıazık oynādık böle bi çamır yere varıdık böle böle Kıazık yapādık böle Kıazık oynādık” (BİYA, 175)

“āvālden bis, dize ğader çamurda köün tā ald başıñnan su ğetūriyerduħ, ğovalarınen. ilgbaharda köün çamurunı siz biliyerdis ğışını” (TAA, Ağ. 32)

“Avlısına vardım avlusu çamır / İçeriye ğirdim ā bilek ğamır” (AAT, Çank. 112)

“ayāmı çāmura basmışım. bunu ğeyōħ hinci. orda da ayāğğabānan başğa bi şey ğeyōğ.” (AMA, 277)

“ayāmız çāmura ‘demıo, her taraf asvad.” (KırıkİA, 507)

“aynı yol böyle de böyle daşlu diildi yâni işde soradan daşlandı bişiler oldu bi iki sene de daş çekilmedi (6) biráz bozulur hâle geldi maalle araları çamurladı yâni.” (ASA, 129)

“ayşâma ğadâ yâmir yiyos zâten. çamırın üstünü meşeleri döşediK mi onuñ üstüne de beilimiz vâ. çadırları örtünüyos.” (KüVYA, 214)

“bağ u bina neden yıkıldı biliy misin, alt üst oldu bütün binalar, alt üst, dört metre altı çamır. iki metre altı çamırın içine bina yapıyı.” (TMİVKA, 235)

“bağmışla dâmaT çamırın içinde diñâlmış. e götümüşlâ hamama.” (GBAA, Den. 54)

“ben de bi inecim var. ona çalışın işde ben de çapâdan gelin. ğarpiz, kelek dikdim de. unları eTdim, çamur emme. çapâdan acıK sıkışacân da. öle işde anajım. yoruldu.” (GA, 277)

“Ben on beş sene goşuldum, böyle bağ, ben çamurda yıkıldım, dizlerimin dâgeti galmadı, baña-da dört tene öğrendere vurdu.” (AİAD, Zo. 197)

“ben yâmirdan ekemedim tabi bu bizim biras yobazlımıza deyim, havalâdan yerimis çamır yâni şindi çilelede çile mıntıkâlânda çamır isdemes.” (BİA, 547)

“Benim ayaklarım yalınayağ çamur içinde, kışdı ğ. Ğar, çamur her taraf.” (ZBKİA, Karab. 166)

“Berhemden çıhdım çamurlara batarah” (SVTİAT, Tok. 155)

“beri tarafta koyunu yiyiler. derisini çamıra gömmüşler.” (EİA, 136)

“beşin belden altı bacânın çamura gömlüyudu sallarka tallâlârda.” (GÖVYA, 222)

“Bıy, üsdü başı zır. Çamırdan gelmiş adam.” (KİA, I. 293)

“bi de iki diz çökdürüller, diz çökdürüller çamırın içinden, çamır olur böyle bi çamır dökerler. o çamırın içinde böyle ede ede bayrakTar bi diz çöke çöke zâroşların önüne varır oturur.” (İİBİA, 432)

“bi yere çamurda ānanmış ānanmış gelmiş fındıkların dalını bıdānı ğırmış gitmiş doñuz.” (KasVYA, 654)

“bir bahıyorum; ne üstüm ıslanıyor, ne çamur ayağıma havada güneşli sıcak, öyle bir güzel ki. döndüm geldim» diyor. dedim: bugün bî yağmur yağdı, çamurdan maf oldum.” (TYAD, 42)

“bişeler yapacağlar, çamuru da seviyoruz, ama memleket diye seviyoruz.” (AİASVŞÖ, 307)

“bizim bura ğışın çamır, yazın toz ğızım, sinee...” (İİBİA, 656)

“Borçlıdan galmadı gapıda çamur / Ayaglar sesindan çoğ zehmetum var.” (DİAT, Art. 224)

“böle çamırlara dayanan ğara ayakkaPılā vādı bilir miñ bñle unnarı lestik lestik yá tırtılı üzleri bilmeñ lâzım ya bene dedilē bunnarı keyciñ potinnē var_a dedim ben potinnē vallā çamurda ğalır ğışın dēdilē” (ÇİYA, 800)

“böle çamırlara dayanan ğara ayakkaPılā vādı bilir miñ bñle unnarı lestik lestik yá tırtılı üzleri bilmeñ lâzım ya bene dedilē bunnarı keyciñ potinnē var_a dedim ben potinnē vallā çamurda ğalır ğışın dēdilē” (ÇİYA, 800)

“böle yer ne ariyodun. o zamann çamuruñ içinde gidiyoduğ. dala_baTa, dala baTa.” (ÇİVYA, 400)

“bu köyde, bu çamurun içindeKi tadı hēç bir yerde alamıyorum.” (AİASVŞÖ, 305)

“bu yol da çok çamur_olurdu sarı çamur ordan görmüşlē tabi odada konuşuyórlāmış demişler yāu yörük sarı çizmeleri çekmiş yardırdı gēldi mandalālan u adam duymuş_unu sarı çizme sabālayın gēmiş hemen kapıye dikilmiş geti çizmeleri halbiki çamur yāu yok çizme felān yok tiyomuş” (ÇİYA, 400)

“Bugün demişler, burya Çöhtarla deller. Bura çoğ çamur_olurmuş esgiden. (...) Dedim_ki, peki bu kerhanacı bu ğamyonu nasıl çıhardacak, bu Çöhtarla'nın çamurundan” (ADVYA, 253)

“bullā āsfāt kaldırım böle bi şe yok çamır dīzlere çıkar eliñde maşadan maşadan deriz tenekiye öyarız çıra Koruz” (BİYA, 326)

“burası çamır olmaş. ğışın çoğ güzel bir toprax.” (HAA, 301)

“burası çomur. yól çamur.” (KrbVYA, 705)

“burası çomur. yól çamur.” (KrbVYA, 705)

“burdan dı arabilā geçē de gini arā soğağı ā burdan işte bizim bullāmız böle. u yol dōru. çamıllı gibi de u da..” (EİMA, 899)

“burlāda dis kapā göre çamuruñ_ içinde develē suya çıkarıdıKdı çeşme wā suya çıkarıdıKdı dis kapā göre şu arabaña ğidā çamırdı be üs yandan su gelir dis kapā dēlē çamuruñ_ içine dōru gidēdi şimdi ayāña bile çamır bulaşmiyó şu hāle bağ bē hēr tarav_asvalt” (ÇİYA, 473)

“burlāda dis kapā göre çamuruñ_ içinde develē suya çıkarıdıKdı çeşme wā suya çıkarıdıKdı dis kapā göre şu arabaña ğidā çamırdı be üs yandan su gelir dis kapā dēlē

çamuruñ içine dõru gidēdi şimdi ayāña bile çamır bulaşmiyó şu hāle baķ bē hēr tarav asvalt” (ÇİYA, 473)

“cıvarayı yaķı-va / bas çamura ğatı-va / beni anam vèrmeya / al da beni ğaçı-va” (BVYA, 37)

“çamıñ dibi çamır mı? / yárim çantañ ar mı? / izine niye ğēmediñ? / başçavısıñ hayın mı?” (BİAİ, 530)

“çamıra belerlē, ha ya çamıra belerlē. hususī, çamır yok dē me burāye su dõkerlē, çamır ederlē. çamırda bayraĶnāna dāmatı yuvarlālā.” (İİBİA, 570)

“çamırda tēlete kimi eccıĝ oĝuļa ğēdiyór, kimi ece art damanda maļ yèmleméyé ğedó, çocukļar ālıyó.” (KahVYA, 522)

“çamırıñ içine orlara çadırlarını ğurmuşlar. orayı yerleşmişler, o sudan alıP ş edēkene sōna sōna dam yaPmaa başlamışlar.” (İBİA, 554)

“... çamırlardan bata bata / gelin ayşam suya gitmiş ilĝınlardan duta duta (...) ğoyun gelir ğuzuyunan, ayāñıñ tozuyunan / gelin ayşam suya gitmiş al ğanlarda yüze yüze” (AkVYA, 724)

“çamur düşer buriya daķ. yollarda ğum diye bi şī yoķ. bi yāmur yāsa buriya daķ çamur. ayāında çaruk. ondan sōna burāyın temsil diyelim şu aşıĝı ğada gider gitmez çamura eşek çamura yıhılıyodu. öyle eziyetdeydúk.” (KasVYA, 731)

“çamur olmaz ki öle ğuraķda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprak çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“Çamura daş atma batar-da ğider / Garibə ğız vèrme iter-de ğider” (GDİAT, Mal. 41)

“(Çarıĝı nasıl yapardınız?) (...) yuĝo olurdu, sōna çamırda ekserī esgiden zahmeri çiFlisi olurdu çamırda sürülürdü. o zaman ayāñı şurıya ğadar dalardı.” (AİA, 200)

“dana, ğoyun, geķī var öllāda. bizim yòĶ. bi hu var. unu da yıĶdırdım çamırda. yıĶdídım babışları da ğodum. yalıñayaĶ geliyan baĶ.” (GA, 267)

“Dēdıĝım gibi çarıĝla eskiden heywan derisinden çarıĝ yapıyorlardı, çamırmış, herħalde sezon buharmış, kışmış bilmiyorum. Çamırlı ayakķabıla o ğalılarnın üzerıne çıķılar.” (SMA, 223)

“dēy dādan gidıyuj çavdıra. yol çamır.” (GA, 250)

“dipsiz ğól esgiden bataĶlıdı oranıñ yarısı. oranıñ çamurunu neyin temüzledile zamanıynan.” (KasVYA, 701)

“diyir tókildi yere mennen çavuş da bële ayağda durırñ diyir bunnar yaladılar o çamurun içinnen bu yemegi ğağdılar.” (AASV, 122)

“dünnerde mesela sādıcın ıslanması çamıra yatırılması èyi bir zopadan geçirilmesi çoğ yaygın törelerden idi cirid oynını ğerçekden uzun süre dèvam ètdi torpağ bi alanda sırlırlan cirid oynnarı oynarlar” (YVYA, 101)

“Düz tarla çamır oldi / Yatmaz_onda goyunnar” (KİAT, Tra. 144)

“e burlā çamır_oluyō, el_arabası nereyè gitcek!” (İİBİA, 460)

“ële çamur batahlıh. he, çoğ cırTıh de diyelle hocam ama eKseri çamurdur.” (VGHA V., 489)

“elinin bōrasını bōle sıkı çamıra çekēsın dibine üsdüne de Kuru toprak çekēsın óndan sōna ónu bırakırsın (...) birez dīplēne toprak getīrlē óndan sōna ó böyür” (BİYA, 258)

“Elmayı tıldım tıldım / Çamura tüşdi sıldım” (KİAT, Tra. 190)

“evlerin ğapılarını bacalarını ot basdı hep. efendime söylim, çomurda getdi bir yarım sahat aşşahda bir ev yapırdı bizim köwün muğdari.” (ErzuİA2, 191)

“ey gidi ğünner u ğünne gitsiñ de gelmesin. çamurdan sen bōle bu arabaynañ buriyá geleceğdin òle mi? émme déil burada òle çamur oludu ka öy çizmesiz geçilmezdi.” (ASA, 194)

“Eyvanına çıhdım eyvanı çamur / Yéndim ğış damına elleri hamur” (HarA, 90)

“Ġanalda vèrdıh ğazmayı □Çamır, □yaş, yağmır dèmeden çalışdıh.” (KİA, K. 186)

“ğardaşım kürek çamura yapuşi. ne kürek çamurdan çıhi, ne ğazma çamurdan çıhi. ne_de ayağlarımız çamurdan çıhmi. çamur dize ğader batmış.” (EYAD1, 83)

“ğarik yapacān. çamurda ğirişig èdilmiyo. çoğ yaış olmuş_da.” (ÇİVYA, 520)

“geliñ şoray yatalīm, çamura batalīm / İtiyarları ğasaba satalīm! / geçlere sarılıp yatalīm!” (BİAİ, 620)

“gene bu eşşegi ilen gelèmiş, eşşegi çamura batmış. eşşegi çamura batanda düşmüş yerleri, soyunmuş, üsTüni çıkarup eşşegi çıharmaya çalışırken çamuri çığnami°ş, çığnamiş, çığnami°ş durmuş. biri qarşidan gelmiş., dèmiş ne o, burda ne yapırsen? hoca dèmiş burda èle bişè kaybèTTim ki buni arıyorum. bu çamuri dá hasutaya dönderdım. o da hasuta yapmış.” (AİASVŞÖ, 217)

“ğışın çamır, çağğıdı çağğıdı çamır he isde.” (KİAVAAAY, 274)

“girmişsiñiz yola, deil mi hacı. demeyen, şindi çamur nērè dīcek. çamurdan. hadi. hadi uur_olsuñ.” (ÇİVYA, 455)

“giTdím düz çıhdım. o yağmurda, o çamurda o şeyde. (...) aldın dalıma. çamur dizde. oğlüm da kīçüh.” (VGHA V., 434)

“-Gorham. Dünkü yağmurdan çamur olmuştur.” (KH, 17)

“Goyun gelir yata yata / Çamırlara bata bata” (KahMA, 102)

“Goyun gelür yata yata / Çamuıllere bata bata” (KİAT, Gir. 110)

“ğoyun gelür yatarak / çamurlara batarak” (KasVYA, 689)

“gölbazā güzel_amma / içi çamır_ōmasa / gölbazarı kim sevē / içinde yār_ōmasa” (BİAİ, 685)

“ğurbete ğız virme ğız batar_gidēr / çamıra daş atmā daş batar gidēr / ğurbete gidenner hep yiter gidēr / anāyı babāyı terk_ider gider” (NMVBİA, 290)

“ha bu arabalari, òküz arabalarını süridih ħarazannan marazannan. camuşlar batardi çamura.” (VGHA V., 547)

“-ha şeye ğarğa suyá basamadı çamura girdi ayānda çarūnañ giderdi, cizme ne geziye yāv.” (ASA, 135)

“hanı manda cinsi dirlē manda ğuweti dirlē ye manda biliyoñ ħu camıs çamura yatan çok yatırdıK ò hō çok yatırdım” (ÇİYA, 588)

“hava çok rāmet yādı. çamurdan çihilmeyá. ıslaniyá paçalar.” (KrbVYA, 812)

“hava ıslah_olunca, hava ıslah meseļa çamur var yerde saman gezduruılla meseļa yer çamur_olduu zaman saman dókdürüller, samaniñ_üsdünde oynarlar. yāni çamur_olmayalım diyé. (...) o çamiriñ_úzerine dóker. vatandaş çamır_olmıycah_orde.” (KrbVYA, 1036)

“hava ıslah_olunca, hava ıslah meseļa çamur var yerde saman gezduruılla meseļa yer çamur_olduu zaman saman dókdürüller, samaniñ_üsdünde oynarlar. yāni çamur_olmayalım diyé. (...) o çamiriñ_úzerine dóker. vatandaş çamır_olmıycah_orde.” (KrbVYA, 1036)

“Havalar bozuıdur dağlar yol vermez / Yollar çamur gurusun da cideyim” (DİAT, Er. 209)

“havlısına girdim havlısı çamır / işdav ğımı dıhıldım ğolları hamır” (AVOİA2, Osm. 368)

“hē şindi burdā, rosdovda bene, şoferluğun āsger terbiyasını ögrediyeller. // bizi üç_üs gilamêtır_araba sürdürd'ler, ğarda, çamurda, asvadda, ğarayolda, yani baħa^h nesi^l şoferluğ yapıyeller. (...) rosdövdan çııduı bir yüs kilomêtır çıımişduı bir çamurluğa ğälduı. (...) gedduı ği, ğuedli arabalardan biri, çambırda badmış duriyır. (...) sora o izden, çamur_ız var_á, izden çııırdım_arabay” (TAA, Antl. 94)

“hē şindi burdā, rosdovda bene, şoferluġun äsger terbiyasını ögre diyeller. // bizi üç_üs gilamêtr_araba sürdürd'ler, ġarda, çamurda, asvadda, ġarayolda, yani baġa^h nesi^l şoferluġ yapıyeller. (...) rosdövdan çıġduġ bir yüs kilomêtr çıġmışduġ bir çamurluġa ġäldüġ. (...) gedduġ ġi, ġuedli arabalardan biri, çambırda badmış duriyir. (...) sora o izden, çamur_iz var_á, izden çıġarddım_arabay” (TAA, Antl. 94)

“heb çamurdu oralar. aceyib bi hozan bi yerdı. ne hâle geldi şimdi.” (GÖVYA, 243)

“hēġ ayā'ġa cizme olām ġiyērsāġ ġēy de beni çamırlara bās ġēlin diyā.” (OİAVSV, 734)

“hep yamur çamur oluyo, o zaman, çok rezillik oluyı.” (SİYA, 237)

“hēr yer çámır. hē yāmır boġ boġ.” (KahVYA, 533)

“ikinci sopayı uruyon çamır tabı ó yer ó geçēse sen Kızıyon” (BİYA, 501)

“işte askeriyede şu lāzım, bu lāzım, böyle şeylerle gelir geçerdik. taze çamur işte bir çekicimiz örsümüz vesāre vardı, öyle bir lāzım olan şeyleri bize yaptırılardı, yapardık yāni.” (KİAVAAAY, 282)

“kóseġóy va. burda asfatdan gidecēn. burdan çamurdur.” (KrbVYA, 429)

“köyümüzün, yollarımızın vaziyeTini görüyorsunuz, heP çamur.” (AİASVŞÖ, 252)

“māl burdan çıkdı mı demişle gidē çamır~olmadan daşın içinde yayılır gelir böyle işde gelmişle o köyün ismini vemişle buraya” (BİYA, 368)

“Mengelez yapaladı. Geriki büylene iki ayak olüdu. Önüne de bi direk. Urdan şüle bi şe yapaladı. Burda bi dili olüdu, burda sapı. Fur fur çek aşā. Gece tah ġoca dereye yağmur yavacak deni keten çıkāmā gidiyoduk. Deliveli'niy altında dere vā ya, ora çamur omuyodu altı daş oldu çün ori gidiyoduk. Ketenleri orda ıslıyıp üç gün dört gün havanın sıcaklıne göre ondan sora burda gelip mengelez yapıyaladı.” (KKA, 89)

“Menim atam atdı men yayan / Elimde demirden dayah dizine tek çamur / Gurşāġına ġeder su / İşderken ġene toz gopar.” (DİAT, Kar. Ter., 74)

“merzifon taburu burda eyitime çıkacā zaman bu yol çamur_umuş.” (SİYA, 443)

“met oyunu dedile met böyle sopayı vuruyon yere batadı biliyon mu çamır yerden óndan sōna” (BİYA, 500)

“nasıl_oturüduġ deyoş hinci sözüml altlarımıza 'hasır yazādık ġara çul yazādık. 'sandāli yok masā yok oturüduġ 'çamır gibi yēleriġ_önündü oynādık.” (SVYA, 616)

“o buazdan çamurdan geçilmē. (...) ġet dedi, valiye söyle dedi, biz burdan geçemüyük çamurdan de, dedi. batı araba bayā.” (GİVYA, 334)

“o da çamırdan ġış ġünü ya araba çamırdan çıkmıyı.” (AkVYA, 723)

“o zaman ğaldırım maldırım yōmuş zamaniyle çamur_umuş kıyün işleri.” (TİVYA, 373)

“o zaman yol çamır hayvan arabalāna gidēdik çamır bōle öle yapādıK_işte” (ÇİYA, 438)

“Okuzlara sesla da çamuri geçağ.” (AAAD, 176)

“olan araba aldıydı, arabayla gelürkeni ayamda çiseliydü saplanmış orada çamura saplanmış.” (ÇA, Gümş. 418)

“ōnuğ mōtürüynēñ onnārıñ bābasınığ_ēvinde onnān mōturunān şu berrā' ğādāra ħāradlıkdān nāýlōnda nāýlōnda çāmır yollar ğēdilmíyór kı.” (OİAVSV, 964)

“ōra ğēdilmēyi hurdō_oluyúr. çamur_ölcağ dēyē_ētdiler dēé?” (AVYA, 547)

“öldük gelesiye deK. bütün_ortalığ çamır_oldu.” (EİMA, 698)

“ōñden biri gider çağıyı sağlarlar. gelin sağ_elini sıvar, çamırın içine çağıyı arar.” (KüVYA, 199)

“patıšāñ ävinä varen derkän dāli Māmādi 'āşjāKdān 'ēndirmiş; çamıra bi bi yanna, bi bi yanna yuvarlamış dāl Māmādi, yołuñ orta yerinā diñālTmiş “sān bürda dūr” dimiş.” (GBAA, Den. 54)

“(Pirasaları Dikime Hazırlaması) bavınnan alıyoñ, çamırın_çine ziPleyolā ğāri. ğarık ğarık ediK sulayolā ğarı'lara, çamırın_çine ğāri ona zipleyi zipleyiveriyōsuñ.” (İİBİA, 478)

“(SABAN) (...) onuğ sōle sivri şu şegildi bilen, bunu ğazırdığ, ğazımassağ geşmesdi, sürteğiderdi. yanı çāmır zamānında hanı yāmur çoğ_olursa ama ğarada bi şī olmazdı, ē bōle hocam.” (AİA, 155)

“satardık işlerimizle buraya gelidik buraya ğadar 'çamır buraya ğadar ğazdımız yer_oludu. toprā bōle deviridik.” (SVYA, 679)

“Sen bı kızın_arğasına bı zıbilí nādír bēle? Kaldırıpsan yēriyemi bı çammırda.” (BTA, 235)

“sizin köw, çamırli, azah, oralar çoğ tağribat_oldi da, bizim buralarda da olde.” (ErzuİA2, 146)

“soğakta çamır teKnedede hamır / soğakta çamır teKnedede hamır” (AİKİVYA, 248)

“suratlı gelī at. çamur diz barabarı. patike yol.” (OİVYA, 198)

“şey yapıldılar yağmur yağınca su damlamışdı yer çamır, iki çuval da tezek verdiler” (AYSVVDİ, 307)

“-şindi bõle yelle bórdan bórasi seniñ ğum çekiyog burda çamurdan çihılmiye yá. bórdan bórıyá daş çekiceñ ğum çekiceñ.” (ASA, 134)

“şindi bu böle asfaT paTpaT yuK böle gelemiyüduK bizim_o baççelerin_arkasında o çamurlarda yā baba niye buraya vurduK bu beygiri yā” (YİYA, 316)

“şindi ekin var_ımış, çamur varmış. çamurdan ekiniñ içine çıkmışla, tallıya.” (KasVYA, 960)

“şörteller şar şar ediyö, yıldızlar par par ediyö; toz gözde çamur dizde.” (MİA, 357)

“Tüz tarla çamur öldi / Yatmaz orda goyunlar” (KİAT, Tra. 215)

“urda bi ğól var, ğóle atduh. nasıl dutdum bilmiyörüm. gitdi çamuruñ_çine.” (KrbVYA, 773)

“uzağ, çamır, üsdüm yaş. yaşın_ınan yatıyon, ğaқыoñ. böle_bõle.” (KüVYA, 215)

“valla çamurdan çihamıyoruñ. künde yağmur yağıyor, ne қапыya çihabülüyoruñ ne de birbirimiz ğordüğümüz var. ha bele çamurun içinde...” (AİASVŞÖ, 281)

“vallağa ğuçÇūken reşbellig yapıyoduñ. buralar çamurdan çihılmıyodu.” (ÇİVYA, 500)

“-ya bi pis çamır var bu tırañyanın- bi ğün bele kavuş da yoñ hēp bārákalarda yatıyuñ.” (DİÇVÇYA, Çü. 185)

“yalın_ayak ğazanın_üstünde oynadıyolā, beyaz çoraPlānnan oynadıyolā. çamırın_çine basdırıyolā. ediyolā bi şēlē, eziyeT_ediylā.” (İİBİA, 631)

“yaşlı adam, ava da yādı büle, çamır yēler.” (EİA, 167)

“Yaz ğelince damın dabanı, armunun çamuru, ayazın cilovu, añurun añbunu, tezek bazlama, amanım iş, amanım iş.” (SVTİAT, Siv. 95)

“yazın zāten_olmazdı ğışın ğarda çamurda. õle olurdu dü_ünnē.” (EİMA, 629)

“yirmi ğün diyarbakır gibi çamuruñ içinde ayak yalın āşgerlik yaptım. yirmi iki ğün ğışın onuñcu ayın yirmisi ayağımızın yalın içeriye girdiK, çamurlan nereye giriyon neyle yıkañ ayağın bidonnarla su gelmiş (...) ayağımızda çamurlan laylon yıkayacān (...) siliverdiñ ayağımın çamırın (...) o çamır ne yapım yatdıK.” (AnaVYA, 209)

“yoK vesāiT yoK yollā çamır ölen_ölüyo ğalan ğalıyodu öleydi” (YİYA, 386)

“yol acıK çamur gibi, yüz başı gelyō dedile, gelsiñ ne yapcak bene yüzbaşı?” (MA, 1198)

“yoñ olşa dā ne, çamur atlai sıçraı -evet- giderdi yoñardan aşşay şöle yáparım Çatısını bilī? şeylerini teri. yāv dērdi ördan ğoparamacañ dērdi yāv bura cehennem dērdi. aşşayá bi ev yápmassañ olmicañ biz dērdi. anidenğ burıyé başladıñ hoca.” (LSA, 247)

“yollar çamır ezilmez / bu yıl bekār gezilmez” (AİASVŞÖ, 365)

“yoncelernen, çamurnen, dağnen giderdîh. gine hayvanneri doyururduh.” (VGHA V., 453)

“Zigana'nın yollari / Neden olayı çamur, / Seven seveni alsa / Ne ğar yaar ne yāmur.” (TYT, 33)

eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē

eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē (EVYA), eşşegin çamurdan geçinceye ğadder dayi deryer (EVYA)

İşini gördürene kadar o iş için yardım, destek vermesi istenen kişiyle iyi geçinmeyi tavsiye eden atasözü.

“Aralarında bi geçümsüzlük hāsıl olmuş amma, eşşegin çamurdan geçinceye ğadder dayi deryer. Ne deyise der. Biz ğabe seba ğonişiyuh.” (EVYA, 333)

“Bizim melmeketimizde bi ilaf vardur ki, eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē.” (EVYA, 334)

ğara lōk aqlıñ vārisa çāmıra çók

Karatepe'de anlatılan bir fıkrada geçen ifade.

“hēy ha ğara lōk aqlıñ vārisa çāmıra çók dūyo yāni deviyē çāmıra suyā yāni şı' yapacak da yanmadan ğurtulacak.” (OİAVSV, 832)

Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede ħamur / Vēr allahım vēr

Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede ħamur / Vēr allahım vēr (OAAD), Taknädā hamur / Yerlá çamur (ADÜM I), Tarlada çamur / Teknede ħamur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur (GDİAT), Tavlade çamur / Tabağda ħemir (AİAD), Teknede ħamur / Tallada çamur / Vēr Allahım vēr / Sēllice yağmur (KİAT), Teğnede ħamur / Tarlada çamur / Vēr allahım vēr / Sēlli sulu bi_yağmur (OAAD), Teknede ħamur yerde çamur / Vēr Allahım bir sēllice yağmur (GDİAT), yā yā yāmır / tarlada çamır / vēr allahım vēr / sulu sulu yāmır (AVOİA2), Yağ yağ yağmur / Tarlada çamur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur (OAAD)

Yağmur duası.

“altıay ya_mı / altıay çamı_ / ve_ alla_m ve_ (...) altıay ya_mı / altıay çamı_ / ve_ alla_m ve_” (AAVS, 36)

“Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede ħamur / Vēr allahım vēr.” (OAAD, Kay. 83)

“Taknädā hamur / Yerlá çamur” (ADÜM I, Bal. 71)

“Tarlada çamur / Teknede ħamur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur.” (GDİAT, Mal. 69)

“Tavlude çamur / Tabahda hemir” (AİAD, Muş 81)

“Teknede hamur / Tallada çamur / Ver Allahım ver / Sellice yağmur.” (KİAT, Gir. 129)

“Teknede hamur / Tarlada çamur / Ver allahım ver / Selli sulu bi_yağmur.” (OAAD, Yoz. 169)

“Teknede hamur yerde çamur / Ver Allahım bir sellice yağmur.” (GDİAT, Mal. 64)

“yā yā yāmır / tarlada çamır / vēr allahım vēr / sulu sulu yāmır” (AVOİA2, Ada. 182)

“yā yā yāmır / tarlada çamır / vēr allahım vēr / sulu sulu yāmır” (AVOİA2, Ada. 182)

“Yağ yağ yağmur / Tarlada çamur / Ver allahım ver / Sellice yağmur.” (OAAD, Niğ. 7)

yan yatdı çamıra batdı

Bir durumdan sıyrılmak için bahane uydurmayı anlatan söz.

“amma o äyäkğabıyı geydēñ kimi bi sene iki sene äyäkğabı bozulsa şē_deller, geri getirir üsdüñe atallar, bu äyäkğabı şeyle oldu beyle oldu, yırtıldı, bilmem nöldü yan yatdı çamıra batdı, getirir üsdüñe atallar. geri usda acerini yapallar.” (GMA, 213)

2. Çocukların oyuncak yaptığı, suyla karıştırılmış, şekil verilebilir durumdaki toprak.

“bebek yapardıK öyle oynardıK, çamır yapma oynardıK. (...) şórdan çamır alırdıK, toprak suy dökerdiK, onlardan oynardık.” (HAA, 272)

“haşıK_oyñadıK milye oynadıK milye demek meselâ çamırdan mamırdan yapāladı hunñadan oynadıK kil Kuyusu yapadıK kil Kuyusuna atadıK kimimiz ütēdik kimimiz ütülürdü” (BİYA, 213)

“nası oyun_oyñuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardığ. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arqamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“nası oyun_oyñuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardığ. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arqamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“nası oyun_oyñuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardığ. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arqamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“oyñādık çamırnan oynādık topraĝı çamır yapāsıñ ónu bõle yulaklāsıñ toparlanır Kırşun gibi olur” (BİYA, 521)

“şindi ne diyolā unu şindi ũ şindi misKetleri adamnırı atıyolā, demir misget atıyolā şindi. biz u zaman topraKdan yapādık çamırdan. yani bõle.” (EİMA, 817)

3. Tedavi amacıyla kullanılan toprak.

“Anam dēdi gidin ogol bı isitma piyarının torpagını gātırın. İsitma piyarının torpagını gātirdiñ. Bēle üç sefer bēle çaktıg alne. Çamır ettiñ çaktıg alne o zaman. Sippisaglam oldu.” (BTA, 247)

“bi saĝat oldu mu bi yeriñde yarañ oldu mu u çamırdan sürēsiñ! u çamı hemmen ĝurudu ó. unu ĝup ĝuru ĝurudu. hiç bi yok hāle ĝuyā o çamır õle şifālıdır kı! ũũ! unnara da faydā ediyō, õnnaradā! hep bõle bālden aşāsını bütün çamır içine girēlē lōkür lōkür bulanılā, insannā.” (SİA, 196)

“bi saĝat oldu mu bi yeriñde yarañ oldu mu u çamırdan sürēsiñ! u çamı hemmen ĝurudu ó. unu ĝup ĝuru ĝurudu. hiç bi yok hāle ĝuyā o çamır õle şifālıdır kı! ũũ! unnara da faydā ediyō, õnnaradā! hep bõle bālden aşāsını bütün çamır içine girēlē lōkür lōkür bulanılā, insannā.” (SİA, 196)

“boranıynan damla şiresi datsağ / arı soğsa çamır sürmek istiyom.” (KırVYA, 218)

“bunuñ dermanına baħalım. ĝayrı çamırı, bildiĝiñ çamırı bişirttim yarpızıla. unu, huna gatiñ. yanaşdırmadılar, ĝapıda ĝórdúĝu yerde ĝetirdmedi. unu çamıra gatiñ, dēdim. (...) çamıra yatırıverdım. üşümeden oldu muyudu çamıra yatırısiñ. (...) o suyu içirdig. bi de çamıra ĝatdıĝ.” (SVMSVBYA, 290)

“çomā çamur batırırız getiririz gece şe yapāken ĝarannıK bu sātlerde çomā alırız gene bi aPdesliK alTdan batırırız çamıra getirir u insanın yarasına süreriS” (YİYA, 399)

“çomā çamur batırırız getiririz gece şe yapāken ĝarannıK bu sātlerde çomā alırız gene bi aPdesliK alTdan batırırız çamıra getirir u insanın yarasına süreriS” (YİYA, 399)

“efendim bir de çamulların içine soĝallardı, soyallardı u ĝasdayı. urda u tellerdi.” (OİVYA, 272)

“hı hı şifālı. (...) romatizmıyā, şey cilT ĝanserinē. hı hı. cilT ĝanserine ne ta anĝaradan geliyollarmış. da bütün suyunu ĝötürüyollar, çamırını ĝötürüyollar. (...) hı hı. çamırı var çamırını topluyolla.” (EİMA, 398)

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bāzi kızıldeliden ölen İsanıñ mezeri vā mesełā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriylar. onu da bi şeylen ĝarışdıryılar bõle, beKmez gibi bi şeylen ĝarışdıryılar. onu var ya yüzündü dü

ösun, neresinde olüsa ösun, o çamırna mezer toprāni ğarıştırırlar oraya sürürler. üş sefē sürürler onu, o zman geçer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

“(Konuşmasından bazı kelimeler.) çamır, meyşur (meşhur), ey olup gidiyollā (iyi olup gidiyorlar).” (KüVYA, 181)

“o doğdor bana dedi kinē teyze sen bu suyu neğden iřdiñ dedi. benim safra kesem çoğ rağatsızdı. bōle nasıl o adāđ çoğ rağatsızdı. ondan sona ameliyet de olamıyodum çamır hālinde oldü iiñ. bu suyu ben ğitTim babānmem rahmetli bizē ovaları veridi desTileri sırtımıza veridi ordan bize su ğetitTiridi. orda ondan yāni ğörenēmiS ordan ğördük, ben de bu suyu ğidiP ordan çaldım ğeldim, işdim.” (EİMA, 766)

“orda bi de ğözlük çamırı biliyoñ mu? elleriñ bōle eliñ yüzüñ çıban oluđdu. dā orđa duruyör. u ğözlük çamırını arğāña bağmadan orda alınyoduk ēve de suyunu ğetirib iiyoduk. (...) şöle bī şöle havuz var şöle, çamırlı. çamırlı havız var. orıya varıyoñ. okıyoñ dinneyoñ. ondān sona alıyoñ o çamırı, eliñi yüzüñe alıyoñ. (...) aynı o çamırı aldıñ yerde yapıyolar, ayakları uzadıyollardı. (...) şindig o çamır ğel.. durur bōle havızlı yer öle aynı durur.” (EİMA, 399)

4. Bataklık.

“bi batağlığ çamur varsa orya uzanı.” (UMA, 220)

“bosdanıñ ğapısı yıķılmış / yavrum çamurlara dağılmış” (KasVYA, 936)

““he, tamam” di’yür, ğidi’yür, onü öyle yapı’yur, Çaçalı ğurtariyur çamırdan. ğurtulunca ağal di’yür ki “ey insan ölu” (AVOİA2, Ada. 121)

“Hoca, çamuri arıştura arıştura hasutaya evurmişın.” (AAAD, 176)

5. Bulaşık yıkamada kullanılan toprak.

“yemeKleriniñ de tencereleri muĥakkaK islenecek, hemēn birāz çamır, su dökēdiñ bal toprağı ğibi fılan bi řēy, ondan alırdıñ dışını çamırlādıñ, ıslanıvēdiđi zaman çamırı ıkıverirdi, is çamırınan berāber dökülür tāncereñ temiz olurdu.” (AKHMA, 220)

6. Ocak yapımında kullanılan toprak.

“burıya orta yere de bir ocağ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardığ. (...) çamır eder adınnar duvara çarpardı, biraz düzlerdi toprağınan öyle otururduğ işte. malnan urğaşırdığ işte, toprağınan urğaşırdığ. (...) doğuz yüz yirmide, yirmi beşte bōyle tā ev ne yodu. isde dedüüm kibi çalı basardığ, üzerine evin toprağlardığ, onda otururduğ.” (A, Gaz 454)

“āski ustalarımızıñ ğöreneği bōnö ocaK fılan yoğudu yapma çamırdan yapālādı, iki tāne ağışdan.” (AKHMA, 243)

7. Sıva yapmada kullanılan toprak.

“arasına da kerpiç işlemişler çamırlan sıvamışler iki kaT yaPan var teK kaT yaPan var” (YİYA, 440)

“çamırı garādıK, tuğla, daş nè olursa. onu gorduK üstüste bōne yapādım, onnan sōña da sıvādım gāli, çamırınan içinebi şē gatādıK, samān gatādıK, çinnēdiK onu iyice alıştırdıK, o bi gün iki gün duruydu, o durduKdan sōña özleşir çamır, onu da gāli ārtesi gün iki üş gün sōña duvara sıvādım.” (AKHMA, 283)

“çit örmüş de çamırla zıvamış da, “mısır ellediñ cavır olduñ” demiş, ğayıda.” (MVYA, 412)

“çubuğdan yapmış çamırlan sıvamış, orda dururmuş kazma.” (TYAII, 73)

“daşın altından. bōle su ğaşdū zamanları biz bōle çögerekden gidiyoğ. u daşın dibini çamurnan güzel ğene sıvıyoğ. u daşın altından ğaçmamağ için dēriye.” (OİVYA, 287)

“dubarā atıcığ ya, hemen dutuyo, yanındaki daşlardan bī küçüg kulube yapıyo. kubbeyi çamurla güzēlce sıvıyo.” (OİVYA, 264)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüduğ. Çocuğları koyüduğ. Bēşige toprağ altlarına koyüduğ. Höllük. ālidıh, gātiridıh. Öllügüm bitidi, gālidim. Sennen istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidıh. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmadım.” (BTA, 239)

“**Eviniz yıkılmış mıydı?** yō üsdünü örtüdü üsdü üsdü. üsdünü örtüdüğ. yeni batdağ şamurnan sıvıōñ duruyōla.” (LSA, 403)

“Ġarı, bu çamurnan sıvıyoruz,.” (EİMİVYA, 437)

“ğayınnalā da küpleri sıvālardı çamırınan.” (BİAİ, 721)

“ğömmüyennē çölmeğī bōlü basādığ. çamırınan sıvādığ dışındañ.” (AyVYA, 484)

“Hācī °Ömer bağladı. ē çamır ediyem sıvamaga.” (BTA,199)

“kenarlānı çamırla sıvarıs.” (MVYA, 441)

“Mağasus duvara çalma çamuru / Yağmur yār emākleriñ zay olur.” (SVTİAT, Tok. 159)

“O kızanlardan yıgardığ damın başına, çamır ederdim, sıvardım.” (BTA, 265)

“ondan söru 'çamır sıvası bōlō badına bilen youdu eveli 'yavrim.” (SVYA, 383)

“palçıh, çamurdi. bugün gitmişdim bizim dama, suvağ vèridim. ēle palçıh eyahlırdım.” (VGHA V., 405)

“Sıvasız düvara çalmağ çamuru / Yāmır yağar emākleriñ zây olur.” (SVTİAT, Siv. 31)

“şey annelē, bubalā eşşekler ile çamır getirilēdi, sığa çamırı.” (IMA, 128)

“şey dolđurma derler üsd üsde āşları yıarlar duvarlara onu da çamuru harÇ yáparlar onna sıvarlar işde böyle bu.” (LSA, 412)

“şu evlere bir avuç çamur çálmadı om beş araba toprak gettik getirivedi gene toprāni hadi gidē nēde bulciñ ġar baġām sıva baġām ġar baġām om beş araba toprak u ġidā evi sıvadım hinci de ġāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen üle” (ÇİYA, 790)

“tahta kapıysa çamura suvuyu hava geçmemāğ için.” (MİA, 285)

“Yüce dā başında mangal ġomürü / Bir ev için telef etdim ömrümü / Mafasız duvara çaldım çamırı / Yāmur yağdı emeklerim zây oldu.” (OAAD, Yoz. 148)

“Yüce dağ başında yağdım ġomürü / Mefasız niye verdiğ ömrü / Suvasız duvara çaldım çamırı / Suva dutmaş emeklerim zây oldu.” (OAAD, Yoz. 158)

8. Duvar yapımında kullanılan toprak.

“baġıfacıġ daşınan nası örmüş çamırdān bu betōndan deyil ó duvār” (BİYA, 470)

“bir buçuk metre duvar var. hep taş. içi de şıllaz dirik. şıllaz yani cıvık çamır.” (AKVYA, 478)

“çoġdıġ ördān da dört tarafın' dāş duvār ördülēr. üsdüne dirēk. toPrāġlādīġ. köylü toplānır toPrāġlārdī. ġış ġeldi mi āġār üsdü lō'nan lō'lārdıġ. hī. dāş duvārī çāmırınān. ha çāmırınān örüyōġ. (...) hē üsüd'n de çālılāllār toprāġlallār.” (OİAVSV, 811)

“men iki onın evını yığdım gidērdı o çamırı siz bilmezsiniz nedi beyle eyaxlar dile çamırı dediğim çamırı duvar bıraxardıle duvar bıraxardıle çamırnen bēle çamırnen bıraxardıle (...) tendır evı de nicedile kerpişle yapıdile be çamırnañ” (VKA, 237)

“mercımeh ekērdıx onnan sora zengin oldıx wallah qabaxta çox zilletlıx çehtıx demirem çamırı eyaxlardı duvar qoyardılar bi tene usta olardı o duvarı o çamırların içinnen zenginlix qazandı” (VKA, 240)

“onu da onnan soña ufaġ işelerinen saġsıllarınan bōne yapadıġ etrafını, bōne çamırınan duvar gibi, ortası Tabi bōne açıġ galırdı” (AKHMA, 284)

“şimdi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ġalıp dōkēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. onun ġalıbı var, on iki tane kerpiş alır, gözü vā tātadan çakālā, çamırı samanna suylan ġarāsın toprayı. çamur çoġ ġarıyusun ya beş aldı on kişi toplanırsın. hemen u ġalıbın üzerine çamırı ġoyāsın, malayla sıvalāla böyle düzgün olarak, unu ġaldırısın, uburu de ġaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erip gidio. u da bi toprak işde, faġat beton tutuo işde unu.” (BİAİ, 551)

“Usdula_ bi gurub gelile_ miş; daşı gı_ ceg olan usdu ayrı, çamır ga_ ceg olan usdu ayrı, daşı duvara ye_ leşdi_ ceg olan usdu ayrı olu_ muş.” (AAVS, 41)

9. Kerpiç, tuğla yapımında kullanılan toprak.

“Bële édidim, bîr de çîhadidim, koyüdum, bîr de gâlidim, sıtıldan çamır_ aparidim töküdüml_ orya. İşte bële dee ne var? – O çamır nava dönderidiyiz?” (BTA, 295)

“bi usTanın yanında kerpiç dökellerdi. çamur_ édellerdi.” (VGHA Bit., 598)

“biz kiremüt yapduk. çamurdan hamuru ayāmız_ inan çamuru yaparduk. (...) onuñ tūlasını ben yaptım. ēgidip şoraya toprağ_ goruz. harman derüz oraya.” (KasVYA, 933)

“Çamır yapıdılar, özlerinnen barabar kârpîç kâsidim.” (BTA, 197)

“çamurdan pirketler var_ ıdı.” (SİYA, 276)

“çimento yoğ bi şey yoğ, onun üzerine de çamurdan kerpiçleri göyârah duvar yâpmışla ev yâpmışla āçları dikmişler.” (LSA, 425)

“ē kârpîci çamır_ édidi babamgını^r.” (BTA, 197)

“fırın tūlanan yapılma, tūla çamırnan yapılma. altı da toPrağ sıvalı.” (BİA, 534)

“herkeSiñ malı ödö göldö gara çamırıñ_ içindi bölö belenirdi su göllenir, su hêş kesilmezdi. (...) hinci onö saman gâtiyoñ_ içine, gâtiyoñ çamırına kēpiş kesiyon. o kēPicinen ev_ oluyō. (...) onö gıyınâ çekiyōlâ oreya samannan onö çamırâ gâtiyōlâ.” (SVYA, 387)

“kēpişTen yere ılğınlı’Ta kēpiş kesilirdi. gâliPları varıdı, saman çamır sen diziy gâdan deşmiden su çıkâdı.” (SVYA, 407)

“kērpice önce çamuru gâriyolar güzel samannaca. (...) çamurdan oluyō hē. çamura saman gâtiyolar şöle.” (ÇİVYA, 283)

“Kârpîci koyüduğ, orda kârpîç çamır ha. Onu koyüduğ koyūna gididiğ. Koyūnna gâlidih saman çekidiğ. Töküydüh bı göle, çamır_ édidi êrekler.” (BTA, 219)

“(KERPİÇ KESİMİ) (...) gemiye, çamur gıyacâz_ oña, oña çamur gıyarız.” (AİA, 199)

“(KERPİÇ YAPIMI) (...) e çamır çînerlerdi, kūrēnen gârarlardı.” (AİA, 209)

“mühre toprağdan yapılır. eskiden kerpiç kesmezdiler. o çamuri çîgnardilar çîgnardilar, serTTeşirdi. onnan sora duvar yapılacağ. ona mühre diyerdiler.” (VGHA V., 370)

“o çamur, toprāni gâtiyōñ. toprāyla samanı gârişdiriyōñ. temiz toprağ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl toprağ_ olursa olsun. şimdi bir_ de böyle toprağ var siva_ üçün yani kerpiç için olan toprağ hangi toprağ. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā gârişdiriyōñ su_ y_ unan adam akıllı, gâtiyōñ harç gârar gibi.” (TİVYA, 358)

“o zaman evle çamır çeşmenin okılın xestexenenin orda su olırdı qızla su çekérdile kerpiç kesérdiler” (VKA, 379)

“oni keserdih kerpiç biçimi yapardıh. onnen evlei yapardıh. çamurnan yapardıh. çamurdan onnan. çoğ da sıcak olur. gışın sıcak olur. yazın da serin olur. çoğ sağlıklı olur. è geçimimiz de éleydi yanè. üzerine ağaç atardıh. ağaçden toprağ atardıh éleydi.” (VGHA V., 479)

“onnan sora iki bin, üç bin tene evine göre kerpiç tökerdi. çamurdan yapardı, üzerine de beş tene, altı tene o ağaçlara döşeme diyellerdi. döşemeyi atardı. martekleri atardı üzerine. çamuri, püşürük diyerdik. çamura da püşürük. sırtımızdan daşırdıh, vurardıh. çıhardıh.” (VGHA Bit., 644)

“onnan sora işde yas ki geldi, kövün an kenerinde bize bir ē, güelek diyeller çamurdan yabili, çamurda, çamuru yumriliyeler de oni günäşde gurudiyeller, oninen sora Duār öriyeler, / güvelek.” (TAA, Burs.139)

“şınni bız_oturan evlere ben tuladan yabmişdim şey kalideli, onnari heb_abü, çamurda yapılmij diye bälamişdiler, alçağlayıb.” (TAA, Burs. 185)

“şindi yapmıoz artık da esKiden toprakdan galıp dökédik. yeni yapannā şimdi tula getiriolā artık. onun kalıbı var, on_iki tane kerpiş_alır, gözü vā tātadan çakālā, çamırı samanna suylan garāsın toprayı. çamur çoğ garıyusun ya beş_aldı on kişi toplanırsın. hemen_u kalıbın_üzerine çamırı göyāsın, malayla sıvalāla böyle düzgün_olarak, unu kaldırsın, uburu de kaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tula hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erip gidio. u da bi toprağ_ışde, fağat beton tutuğ işde unu.” (BİAİ, 551)

“üsdünü kērpici vardı çamırdan kesērdik içine samān Katādık óndān sona āynı toprākdan ölyō gine kērpici bāğ göryöñuz kērpici bināyı” (BİYA, 471)

“yane yoğırmiş, çamurını, çamurını koğılamış, kelpici kesmiş.” (UMA, 221)

10. İnsanların üzerine veya başka nesnelere bulaşmış ıslak toprak.

“ā gèliniñ_avlısı da göyun yatā / çamır_ólmuş ā gèliniñ_etā” (KahVYA, 210)

“ama tanınmayacak şekile yüzlerimizi boyarız, elbiseleri hani esgi elbiseler mesela tarlada giydümüz yırtık elbiseler, ayaklarda bi çariş çamur.” (TYAII, 376)

“Atı sıyrıyo, baqıyo atın nallarına hiç çamur dāymāmiş.” (ADÜM I, Bal. 8)

“ayamızda çariğ_da yeñi_dēl. göceli çariğ. çakdur çakdur, üstümüz bütün çamır olüyo.” (KüVYA, 215)

“böyle ceP mendili ipek mendilnen böyle o gün löbeTci subay ya_uT biñbaşıdır ya_uT yüzbaşıdır ya_uT üsteymendir. cumartesi gün konturol eder atı böyle, ipeK mendilnen. bi çiy yaPdı mı seniñ at, zopaniñ neresini yēcēñ belli di_il. siliyu böyle baқыu yāni u mendilnen. tırnaKlarınıñ altına baқыu. çamur var mı diye.” (BĪA, 443)

“bu Allah’ını yaddetdi ğayıñdan tüşdü çırpına çırpına sudan çıñdı kanara üsdü başı su çamır zığ oldu.” (AKD, 287)

“cēzāsı da nedir? üzeriñe çamır aTmañ, suya aTmaK veyauT ayriyeten para cēzāsı vērmeK.” (AVOĪA2, Ada. 308)

“çocuğ dolanıb da gólü, óñünde duran gólü dolanıncaya ğadar o çocuğ her yanni çamıra... aklı kesmiş soFtaniñ. hā! demiş. ordan oğlum nōlduñ demişimiş. çamıllanmış, hulları gólü dolanıb da gelincēye ğadar beklemiş” (SVMSVBYA, 297)

“EkmeKden-mi ğağdıñ elleriñ ğamır / Yayladan-mı ğeliyoñ gollarıñ çamır” (OAAAD, Niğ. 31)

“ēle esbab yığılıb, yıha yıha bitmī, bēş ceriğan su getirdim kambağā yēTmī, çamur çılhan lekese nediremse ğēTmī, yēKmal kumluğundaki poraKnan böyümüşüh.” (VGHA V., 563)

“elimizi atardıñ, üsdün gözín çamur, tarlada yatardın.” (VGHA V., 534)

“gece dırnaK kesmesi aħa baK hele, hep çamur ellerim. kesemezsin, göremezsin. kesülür diye dīyler.” (GĪVYA, 453)

“ğendine fazlaysa satarsın çamırını yīkarız bol su tencēreye atarız içine bir tuz vururuz ama odun haşlarız bārabār onu yeriz” (AnaVYA, 139)

“ğırñ gün olmiş demiş oğlum tarlaya suyi vur fehlana üş_ğün üş gece su ğetsin demiş. vurdum demiş, baba demiş, bin_de sür içinde bağam binmiş sürmiş bağmış_ki eyáhlarına çamur bulaşmış” (EYAD1, 145)

““git bak ki kaşa topşak aç’ıl’di mi?” gitdi bakdi ki, kaşa topşak ‘aç’ıl’di ve eyaïne topşak, ç’a°muş bolaşturdi, geturdi Nu aleyisselame.” (RĪA, 280)

“Ĝoyma oğlun gele, buraları çamır eyliye.” (KĪA, I. 293)

“ikinci sefer atın eyaği hēç çamura bile toħanmaz gelür, elini sürter bağar_ki hēç bi yerinde çamur yoħ” (EYAD1, 145)

“işde böyle dayı bağ_ūraşiyóz, kóylüyüz. tā pişe köy hağğında. mayıs, çamur_üsdümüz.” (KrbVYA, 444)

“İşde koyınların dırnakları héç birinde bi dirhem désen bilene çammır yoĥ hepsı tertemiz buyır” démiş.” (AMAVK, 347)

“Kışın giderdih, çıĥarırdih, orda leĥene Koyardıĥ. çamuri ıslanırdi. yıĥardıĥ. leĥennen alırdih içeriye. oni éle içi çeviznen yiyerdih.” (VGHA V., 352)

“o da çamur_oynuyom diy. eliñi_ney çamur_eTmişñ yavrum, dedim.” (ÇOİVYA, 161)

“o sırada yüzüñguyulu ĥapanmıssıñ. elim yüzüm çamır_olmuş.” (AkVYA, 454)

“o zaman diyó k'_işde ĥapısına vardım ĥapısı çamır. odasına vardım ā' eller ĥamır.” (OİAVSV, 665)

“odasına vardım çuvalı çamır, ĥaşları ĥara gözleri kömür, / odasına vardım çuvalı çamır, ĥaşları ĥara gözleri kömür,” (SerA, 178)

““Oĥlım iki yüz ĥeyvanlıĥ bi koyın sürırsı aldım yarın onnarı ĥarşı daĥa yaymaya ĥötür, ancaĥ dönıťde héç birinin dırnaĥında bir dirhem bilene çamur olmasın anlaťıldı mı?” démiş.” (AMAVK, 347)

“önúklerimiz çâmur oludu hep.” (AYBAĞ, 100)

“O^ulan varıp ĥâliyo, atası atın ayaťını qaldırıp nallara baqıyo, biraz çamur ĥöriyo.” (ADÜM I, Bal. 8)

“sabanı, çamurunu sıyırdūmuz ťeye çöröz derdūk. ũvendereniñ ucunda çöröz vardu. onnan sıyıruduk çamuru.” (KasVYA, 955)

“ťunnā dı çamırlydı yucan dı ölü dōruycân.” (EİMA, 900)

“tā ayāmdan boynuma ĥadā bütün āĥam çamur olūyo.” (KüVYA, 185)

“u ziyā yılmaz fuatın formaları yazın çamur_oldu böle terden yalāva sāsı da ĥumdu u zaman çamur_oldu ũraťıyūlar atamıyūlar yani baťa bať bir maç_oldu” (YİYA, 476)

“ũlân ĥórdūñ mü yapıdımız_ışı dedi ťindi adam köpā' ĥuvalamıya durd'_amma köpek eti sürüdū et çamır_oldū toz topraĥ_içinde ĥâldı.” (OİAVSV, 531)

“(Yer elması) ordan işē eTcēsiñ, çamırı arınmayō, sepediñ_ıçini ĥadcāsıñ. suyuñ_ıçinde haldur huldur bi ťēlē etcēsiñ ona, sepediñ_ıçinde.” (İİBİA, 475)

“yer fıstıĥını ekēriz az yũksek olur o ondan sonra tekrar ĥazmayla sōkersin tarlandan tekrar yīĥarsın çamuruñu dama atarsın, orda ĥurutursun” (AnaVYA, 138)

“yirmi ĥún diyarbaĥır gibi çamuruñ içinde ayak yalıñ āťĥerliK yapıdım. yirmi iki ĥún ĥışın onuñcu ayın yirmisi ayaĥımızın yalıñ içeriye ĥirdiK, çamurlan nereye ĥiriyon neyle yıĥañ

ayağını bidonnarla su gelmiş (...) ayağımızda çamurlan laylon yıkayacān (...) siliverdiñ ayağımın çamırını (...) o çamırı ne yapım yatdıK.” (AnaVYA, 209)

ókúz ókúzün boynuzunda çamır görmeli!

Bir kavga ihtimali varsa öncesinde rakibi korkutacak emarelerle gözdağı verilmeli anlamında bir atasözü.

“ne demiş atalar: ókúz ókúzün boynuzunda çamır görmeli! / / tosun gūleşkiye, bāzı o, birbiriynen gırışacaı zaman, birbirine gızdıı zaman, boynuzu yere sürter. / boynuzuynan topraK deşerdi. boynuzları çamır olurdu.” (AVOÍA2, Osm. 385)

11. Meşe palamudunun ateşte pişirilmek üzere gömüldüğü toprak.

“MC: balamanı yemiyor muydunuz ekmeğini yanında bişirip de? EB: yoh. MC: şeyi olur ya pelidin? EB: gilik, gilik sening dediğing. gilini yerdik. gilini ataşa dökerdik, ataşa vurusung vurma de_él, gömüverising kömüre. İP: ak çamırda eyi oluru. EB: denk gelen çamıra gömülürdü o.” (AİÖKYA, 636)

12. Suyla karıştırılmış, krem gibi sürülebilir kıvamda olmak.

“Alimin qınasını çamur ettilä.” (ADÜM I, Bal. 113)

“Bey babam evi şen olsun, / Ben gēdiyim ğardaş yerlerim el olsun. / Ğınamı yaħdılar çamur etdiler, / Anasuz, babasuz gelin etdiler.” (EVYA, 319)

“çamırını deli olca'lā ya. çamırını nor_ediyou, noru da çoK güzē oluyō. kō'mayō kō'mayō da edimicen heralda bundan sōna.” (İİBİA, 695)

“elimiñ ğınasını çamır_itdiler / ğözümüñ sürmesini kōmür itdiler” (AkVYA, 753)

“ğınayı ezdiler / çamur etdüler” (TİVYA, 263)

“Halebe, ben de kaħtum baħtımki bir misafir odamız yok, ğınayı çamur yapıp sabunnan güzel bir oda yaptım.” (DAğ., 191)

“Nişasta Yapımı (...) bōle tezekli gibi oluyō ya çamırlı bōle eziyiñ eziyiñ, orda un_olyō ğari ezdikTen kerı / onu her zaman...” (MA, 850)

“şindi ortacına bi parā göllar kënerine yākaıllā, emme bizim_ānımızda sürellerdi, çamır yūñurur gibi sürellē.” (AVYA, 258)

“topan peynir_alı gelidik, açık dı çamır peyni_alıdın_anam. südlen bi çencire üüdüdün ğari ona. peyni_çamırınnan. bi kilo, iki kilo peynir_alıdık. ğalbalıkdık ğari beş dene ğız ya. bōle kesēdin kesēdin ğari yicek ğadā. eliñi alıyosuñ yiyosuñ ya. öle kesēdin, bōle ğoca çenciremiz vādın. peyni_ğatādın, peyni_çamırı onnan bi üüdüdün.” (İİBİA, 708)

13. Ateşi düşürmek için tedavi maksatlı kullanılan beyaz renkli toprak.

“ğocağarılā bōle bōle bi de ġapa ġorlārmıřdı. aķ toprak ġorlārmıř annına, aķ toprak çamır yāni bōle souķ suynan ġarālā bōle, annına ġonacaķ çocuun hateşini āsın gibisine.” (Bġġġ, 737, 738)

14. İnşaat vs. için malzeme olarak kullanılmak üzere harç halindeki toprak.

“adam bu işlere, çok işlere sālām yapardı. çamurnan iş yapsın, çamır beyenmedi mi alāřmaz yāni.” (ġġBġġ, 518)

“adam bu işlere, çok işlere sālām yapardı. çamurnan iş yapsın, çamır beyenmedi mi alāřmaz yāni.” (ġġBġġ, 518)

“Anam oġ can ürüttü ā. Çamır ġédidi. Tendürlük vurdu. ġneK damı vurdu.” (BTA, 217)

“bizi kōř vardı bi daşladan evirmiřlē de üsdünü çamır yatırTmıřlā da onun ‘üscēzinde siper ġolduķ.” (AġKġVYA, 249)

“dedemiņ ġadinā ġaribey sülēman dēleri miř de burdan demiş, o du sēgi sıvıcek, o 'çamır 'teSkiresi vādır 'çamır ekēlē. o teskereye bureye getirceK ġemmi 'nası getircek bi aķıl dūřünmüř bu.” (SVYA, 485)

“herif axşama qader çamır yapıyōrdi axşam da diyērdi allah bereket versın yirmi beş qurış qazandım” (VKA, 401)

“idmanı buymuş bizim bu pehlivanın artık bu řōle kövün öbür tarafında eskiden Kānı arabalarinnan toprak altı yedi araba toprak bunu çamır yaparmış tam bir hafta on ġün ordan oraya çamır idman” (BġYA, 329)

“Reġmetli çamır daşır bacalara ġapıdan ġemit dayı.” (KġA, K. 176)

“-şindi nēy diyēciler ki dīcēk şindi. -şimdi bu çamır vid ġanne dī. -hā. -pazar yanı hafda ġiinde yātiriñ dī.” (KahVYA, 449)

“topra' lā dövüm, çamır ġardım. iki ġarı ġavġı yapı yapı iřlādiK.” (GBAA, Ayd. 92)

“uřaķlar řōle çamır, alıP da yoķarıya tekneynen ıķma derecesine gelince kendim yapacām.” (AġA, 280)

Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yaġmur

Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yaġmur (AġAD), Teknede hamur / Arabada çamur / Ver Allahım yaġmur (AġAD)

Yaġmur duası.

“Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yaġmur.” (AġAD, Bo. 169)

“Teknede hamur / Arabada çamur / Ver Allahım yaġmur.” (AġAD, Bo. 171)

15. Dam yapımında kullanılan toprak.

“arımbağ bağ döşemeleri dam_üsdüne döşemeleri düzersen, aralarını Toldürürsan çamurnan, vesayirnen.” (VGHA V., 562)

“bir gün önceden çamuru katıylardı. güzel berkleşiydi kerpiç bina üstüne de tahtayı atıp süük edip çamurluyduğ.” (MİA, 282)

“Çamır bilidiğ. Çamır suviyannan sora bîr de kazanları kurüduğ. Bulgul kaynadidiğ.” (BTA, 207)

“Dama torpağ daşidiğ. Çamır bilidiğ. Kağidiğ bîr de damı suviyannan sora, kurüydu.” (BTA, 206)

“esKiden temeli şeynen yapıdiğ. toprağdan yapıdiğ. Taşnan, toprağnan. (...) damı büşürük, vurardiğ çamurdan. evel kâmiş atardılar. kâmişin_üzerine büşürük toprağ yanê çamur yapardiğ. ona büşürük. büşürük atdığdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“getiri dama atar. kôtü tavanaya da şöle çamır yatırdıydığ, oraya ğız düşer, yeter. orda zabācana çamırın üstünde yatar.” (KırVYA, 302)

“sap sap. az işde, bişirig dërig şöle çamır tobra.” (KırıkİA, 236)

“tavan şegli beton felan yog. şöle tağdayı döşediler çatınıñ şîene, üsdüne biz şîeg dërig çamırdan addılar, öle. şindi yapılmie teşebbüs edïöler daha da yapamïolar.” (KırıkİA, 230)

“Taş, taş, çamur... o zaman çimontoynan felân şey yokdu yāni, harşnan marşnan yapım...” (EİMİVYA, 446)

“Toprak, ağaç döşeniyor. Tātayla çakılıyor, üzerine çam'rla şeyi karıştırıyorlar, samanı karıştırıyorlar, sıv'yollar.” (EİMİVYA, 446)

“U çıtaynan gine o bulğurlamanıñ altına, üsdüne tāta döşenir, çamurnan sıvanır, altından da ayrıyetten bi çıta çakılır da öle şe_eder yāni... Başğa tüllü tutmaz tātayı, çamur.” (EİMİVYA, 446)

16. Ev, bina yapımında kullanılan harç haline getirilmiş toprak.

“çimento, demir memir_olmayınca her tarafı aaşdan, çamurdan_öyle yapma.” (KrbVYA, 625)

“ev yapTım böle çamır çekdim çamırnan yapādiğ_eveli evlerē. kerpicinen bölē, çamırınāğ.” (EİMA, 726)

“evimizi toprakTan yapardık çamırdan toprağı gatardıK içine bir su dókerdiK Karıştırırız ustular da duvarı yapalladı getirir toprağı harç olarak onuñ içine dókellerdi. şu toprak evi bubamın aşşā yōkarı yüz senelik vardır (...) o zaman içi dışı

hēr Taraf çamırdan olurdu çımanto yeni çıkdı esğiden çamırdan yapalladı. (...) o harçların üzerine mertek üzerine toprak dutmak için onnarı ellişer altmışar santim genişliğinde döşeriz üzerine o gargıdan döşeriz onuñ üzerine de çamların pürlerini dökülen kuru yanı toprak onu sêreriz onuñ üzerine toprağı sererdiK, temizlerdiK.”

(AnaVYA, 170)

“Hindi êve gâliP, anam çamır_atî. Bîr kullüg_özözmüze vurubug. Yuvamız yog_oturmaga. Ğem üstünde kârpîÇ, ağaçlarına bağlî. Anam kârpîç vērî, men de çamır_atiyam.” (BTA, 199)

“iki ayleyi bir_eve vêrdiler. bir_oda, çamur_evleri, toprağ_altı, toprağdur, içi toprağ.” (TAA, Antl. 64)

“kúmesi yapıydım çamır_ınan daşdan / çıkip bakamadım ki ğar_ınan ğışdan / hepisini ğótürmüş hem de biliçten / n_ettin tavıklarımı zalım boz tilki” (AkVYA, 413)

“o zaman evlerimiz eski evidiler çamırdanidiler” (VKA, 209)

“O_ğünükü aşdım siziñ gapını / Yapıñızı ğördüm çamurdan hēy” (DİAT, İğ. Ay. 137)

“-sen bî aha şurdâ dedemiñ evler var, o evlere bi gitsen. hep bākıdan şeyleğ ğâmişden. tavannar ğâmişden hâsilî toprağ her yeri.- toprağ. (...) -yámur yādın mıydı çamurdu, ay yımışāinci tutar mî? patır patır patır dökülürdü.-” (LSA, 321)

“sora bîr ev yabdi vêrdî, ällî, bin dohuz_üz_elli üçüncü yılı, ebêle iki göz_ev yaptı, çamurdan, yoğarıda şey ağaçlar.” (TAA, Antl. 56)

“şimdi benim_evim çamurdan yapılmadır. suvası, içersı çamur. duvarlar kerpiç. üsdi döşeme. üsdi toprağ, üsdi çati.” (VGHA V., 548)

17. Çömlek yapımında kullanılan toprak.

“çamırdan ne çömlek yapıyoz. (...) undan sonācîm çamırdan çölmek yapardıK. ğoyun yapardıK. aşşā okuluñ yanıñde özlü çamır vâdır.” (EİMA, 606)

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ğalıbı va onuñ. döneş diriz döneci va dönêr çark gibi. unuñ_üsdüne ğalıbı ğoruz. āciğ çamurunu yassıldırız böyle şeysînen düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ topra_ı. olmîcâğ toprak de_îl. mēselâ bu yerlerdeki topraklardan de_îl. x: ğızıl dedîmiz ğırmızı ayrı topra_ı var ğız.. top top_ölur_u topağ topağ. (...) o ğoyu suyu toprāñ_içine ğoyarıS. (...) ancağ_işde ğızılları ğarışdırıvrâyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprağ va gösteriris sa_a orda. ôle olmayınca anniyamassıñ. MY: o ğırmızı toprakları ğurumayınca ērimez. ğurudurüz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EİMA, 530)

“dā güccüne çölmek dellerdī, hā, göveç çencere yapallardī. hep onda yerdik, yemeği, isde öle. toprāk toprağı dövellerdi, ufadıllardı, elellerdī elekdēn. çamır edellerdī, yuñurullardı çīnellerdī, onlar çarqları var onlarıñ.” (KĪAVAAAY, 507)

“ğandıK vardı, çamurdan ğandıK. çölmeK de diyerdik, ğandıK de.” (VGHA V., 527)

“haḡ , çamurdan yapılan tencereler var ya, çölmeKdir.” (VGHA V., 408)

“inan ol ha bēle nehre diyerdīle çamırdanıdı indi ki çölmehler var onnar kiminidi iki adam bēle aparırdı getirérdi” (VKA, 375)

“Kırulezen çamur yapıli, çölmeKler gibi. onda Kırut ezidih bi zamanlar.” (VGHA V., 336)

“Ne çömler yapıdık? Çok zor hinci añnatmānan olmaz. Çamurla olur.” (EİMİVYA, 420)

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden eleriz. Bi de ğızıl, bi de başğası wā. Onnāñ biri birine ħall eder ğarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

18. Yapılardaki, nesnelerdeki delikleri tıkamak için kullanılan toprak.

“bir kuş uçarkan, kalbırı demiş, yoncalarla ve çamırlarla dıkayıñ deliklerini o zāman götürüñ suyu demiş.” (KüVYA, 197)

“o da parayı yeme’ bāda’ ları olüdu eskiden topraKdan, onuñ içine ğa’ mış, güzāce āzına sarmış. şu binālara yapākan bi iskēle ğurmak için delik bırakılādı. o deliñ içine ğa’ mış, güzāce çamırlan āzına kapa’ mış, kireşlemiş.” (İİBĪA, 456)

19. Sobanın altına serilen toprak.

“he güccüK kötü kötü zoba ğururlardı eveli. altına çamırlan şı iderleri öle ğorlardı kötü kötü zobaları.” (EİMA, 588)

20. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak.

“allāh ütālā demiş ki dünyaya getirdigden sōna çamurdan yapıdīdan sōna allāh ütāla demiş ki bu mābedi yapı demiş, o mābedi yapmış.” (NMVBĪA, 354)

“bunnar adem’i yaradı allah getirin dedi, emretti. adam gibi çamırdan yapıdılar kóstüler afedersin, buna ruh verildi.” (AnaVYA, 229)

“dā balçık çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. topraKtan didi.” (AkVYA, 682)

“hanı cénáb_állla bizi çámırdan yaratmış yá (...) o bir çámır demış. biş çámıra sêjde êdermişk demış cénáb-ı allâama.âsi gëlmiş.” (KahVYa, 473)

21. Değersizlik ifadesi olarak topraktan yaratılmış olmaya atıf.

“bir millet vardır da sâde çamurdan / bir dâ vardır da yarı altın yarı demirden” (KırVYA, 326)

“Çami çama çatarım / Çama kırşun atarım / Sizi kimi kızları / Ben çamurdan yaparım” (AAAD, 142)

“İşde esgiden gız dediñ bi topağ çámır dëllerdi ével çámır mı dërdi sêslenemezdığ ananıñ babanıñ ğarşısına çihamazdığ biz.” (KahVYa, 502)

22. Yiyecek saklanan çömlek, küp benzeri kapların, fırın vs. yapıların ağzını kapatmak için kullanılan toprak.

“âzına da şöle iderik yaprak ğoruğ yaprâh_üsdüne de bi çapırt çapırtın_üsdüne de ğözelceneciğime şiyi ğoruğ şu ne diller ğı çamırı dönderiviririg ğuma. heye bişi olmaz. ğışın yirik.” (NMVBİA, 437)

“âzını çámır ğoyan çámır ğoyar kepek ğoyan kepek ğor heye. suyunu alıyor. toprağ da alır kepek de alır suyunu.” (NMVBİA, 419)

“çamurlâ orda vâ ya ğâri, hemen ğapaTTıK.” (MA, 1194)

“onnan sora bû şey gi çığdi sa^ed hökümetinnen, o küzeleri ustaluği daa ğağdi de, vedreler çığdi, başha başha ğoalar çığdiler. /// oronn_üsdüne bi iki tene ğoroğ, çamur, daş, bişe na olsa or'ya ğapadurd...” (TAA, Antl. 77)

“yâ u kendi âleminde bişiyö urda hawa da âmiyö içërde fırınıñ_âzı kapalı sıviyö böle çamurla” (ÇİYA, 508)

23. Tandır yapımında kullanılan toprak.

“altında atêş dolu, o atêş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandır bişiriyê, altını tandır bişiriyö, ö şey, işde öle ğuy gibi bişä, tıhadan yapıyos, tıhadan, çamurdan. çamura tıha diyos tıha. êy harş çámur_oliyê, tıha diyos. o do böyüñ tandır yapıyon böle. onnon soro o tanduri de gömüyên yere” (TAA, Man. 275)

“çamuri getiridi, dağdan. êyi çamur, tendír çamuri getirirdik. çığniyirdiğ. çığniyirdiğ yerini eşiyirdik. ona bi kere bad vërirdi, tendíri yapirdiğ.” (VGHA Bit., 580)

“diyiyem âskiden tendír var idi. çamurnan tendír birağardığ.” (VGHA V., 444)

“tandır yapmışım, çok ğızım yapmışım. satmışım, onun çamurını yapmışım.” (TYAII, 284)

“tandırı çamurdan yapıyordular. çamuri yoğuridilar, yoğuridilar. hem de eyahnan da çiğniydilar.” (VGHA V., 518)

“tandiri, tandır şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cêrmiKde bizim burada da vardı, cêrmiKde. o toprağı gididile getirile, onu ça' mur é' dirle. onu çiğniydile.” (VGHA V., 479)

“tandır yapardıx çamırdan yox her çamırdan yapılmaz başqa çamırdan yapılar çamır deyil qum atêrix çamır eyaxlêrdıx eyaxlêrix eyaxlarımıznan eyaxlêrix onna sora tendır yapêrix” (VKA, 428)

“tandır yapmişler herkesın meseğ çamırdan mesel benim xanımm yapêrdi paraynen köylilere yapêrdi o çamırı çiğnardi çamiri çiğnardi çamırı 'eyni bêle yerişêrdi çamur” (VKA, 352)

“tandır yapmişler herkesın meseğ çamırdan mesel benim xanımm yapêrdi paraynen köylilere yapêrdi o çamırı çiğnardi çamiri çiğnardi çamırı 'eyni bêle yerişêrdi çamur” (VKA, 352)

“tandırı de gendımız bıraxardıx çamır ayaxlardıx bêle tendırın çamırını eyaxlardıx getirirdıx bıraxardıx içinde qurıyardi bêle” (VKA, 235)

“tandırı de hazır alêrdıx tendırı yapan olan qarı da varidi yapêrdi paraynan gelêrdi yapêrdi özımız qoyêrdıx çamırını gidêrdıx arebaynan getirêrdıx” (VKA, 211)

“yêri Kazardilar. onun toprağı özeldi. getirirdiğ. çamuruni yapardiğ onun. benim âbem rahmetliğ âbem yapardi oni, yêri Kazardi. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doğrardi onun içersine. geçi ğili. o geçiler ğıllarını keserdiler ufağ ufağ, makasnan. tökerdiler o çamurun içersine. iyicene çiğnardilar. çamur hâzımını alırdi yani Kıvamını alırdi. o tândiri yapardi. tândirın alt tarafında bi kûle paca toprağı yarardi.” (VGHA V., 355)

24. Kötülük, kötü iş, kötü durum, kötü huylu kişi.

“bu adam hırsız mı hemen çārır ğızı vèriller ğimiş. // şindi de dāniyêler, seçiyêler. / mēmır çēmır dāniyêler. mēmır olsuñ diyêler. öyle vèriyêler şindi de.” (AVOİA2, Osm. 384)

“gendiñi tedbir alacıyıñ, çeke düzen alacıyıñ, dineni duyacıyıñ. böyññ lafını duyacıyıñ. böyññ lafını duymassañ çamıra düşeñ.” (AkVYA, 711)

“saf gibi ğórünür bilmez çamırı / fırına giderken yollarā doker hamırı / allah aylesine virsiñ sabırı / niye aldıydım ki böyle hanımı / ğurudur ömrüñü hem de ğanıñı” (AkVYA, 474)

24.1. çamur at-

çamur at- (TYAD), çamur atmak (AÍASVŞÖ)

Bir kimseye iftira atmak.

“eğer ademın sülbünden gelen insanlar birbirine bu gâdar rekabet yapmasaydılar bu çelişkiler araya girip de millet, birbirine çamurlar atmazdı.” (TYAD, 143)

“iftıralar atılêrdi, bize çamurlar atêrdi” (AÍASVŞÖ, 323)

“onun için bazı kişiler çamur atıyorlar, alevinin kesTiyi yenilmiyor. alevi kızılbaşdır. namazı yoğ, abdesti yoğ, biz benamaz, beabdest değiliz.” (TYAD, 142)

24.2. çamura git-

Bozular, ziyan olur anlamında bir ifade.

“ê atulu mu? dabanca kúflenü, çamura gider, bi şe oğu. âbi öle işde.” (KrbVYA, 556)

24.3. hamır çamır

hamır çamır (İİBÍA), bir şe'n hāmırı çamırı (OÍAVSV)

İyi kötü.

“idrar çıkarâmassın, sêrtelir orda ğarın arısı yapâ. işde onnara bi hamır çamır bi şeêe yapâdık, kapadîdik. faydası olurdu allah tarafından. hamır ama içine oT çöp ğatâdik. şu oT eyi gelî dedilê mi onu koparî gidê ğatâdik.” (İİBÍA, 466)

“şindi bak şu şe'n ğamarasını ğapat. şindî bir şe'n hāmırı çamırı der. bunu annadıyım da genê dedi ğimiz ğadarıynan.” (OÍAVSV, 831)

24.4. hayatı çamıra yıktırıl-

Hayatı kararmak.

“hükümetlik oluyun, ğarağolluk, mahkemelik oluyun. hayat bitiyi. hayâtın yâni çamıra yıktırılıy. o yüzden adam kôrkiy. bu kôyün insanı yapıy. mahkemelik oluyun, ólúmlúk oluyun ólúmlúk.” (ÇA, İzmr. 323)

25. Yapışkanlık bakımından çamura benzetme.

“he, hindiki geçler, hani böyle geliyor, ğonuşuyur, hani danışıyır. ondan sôna evet, hayır yapıyılar. amma bizim ğünümüzde eyle yođu. çamır gibi yapışıp ğalırdıñ.” (AkVYA, 751)

26. Sigara ağızlığı yapmakta kullanılan toprak.

“Bu galeyân derík, bu sığara şeylerine. Galeyan yaparmış çamurdan. satarmış, geçimini bunnan sağlarmış. Yanı sığara şeyi, emzik dediğimiz şey var ya.” (ADVYA, 207)

“o galeyan yaptığı çamur var ya. dutduydu a beyle öğüne atıyo, cîrāng beyle hepsi de altın oluyo, mucizesi baḡ. Aldığı çamuru atıyo ortaya. (...) Böyle pençeliyo, galeyan yaptığı çamuru, Bismillah diyor” (ADVYA, 208)

27. Çamaşır yıkamakta kullanılan toprak.

“Gitdim çocim sen ğadaḡān o kile, ben. Burlā da ğarlārınan barabā gittim. Küçükdüm, sen gibidim. Ondan sora yüklendik mi bi teneke çamuru şu ğarşıkı mahalleden işte burlādan bizim elti de gitdidi. (...) Hinci evlēde sulā vā çamaşırları makinelere ateyoz. İlēden külēde sular olmadı zaman derelere gidiyoduḡ.” (KKA, 136)

“he, porahnan da yıḡamişıḡ. atardıḡ suya. porak he, bi de kil vardı. o kilin bēle bu ḡadā çamur_ēderdiḡ. bēle bēle çamurlardıḡ. getirilerdi daḡdan, oni atallardi.” (VGHA Bit., 591)

28. Renginın koyuluĝu bakımından çamura benzetme.

“benim_ev de yandı eltimin_ev de yandı tekrardan yaPdıK buraları tekrardan düzēTdiK bi gör evi nası oldu simsiyah çamur eşyalarım yanmadı yanmadı ama” (YİYA, 329)

“dēdi anne, árāpler meni götúriler, her_árábın evi otuz ḡat. her árāp deliklere sali. ēle çamur kímín ḡara. o ḡadā evleri otuz ḡaT. çıḡ çıḡma bitmi.” (VGHA Bit., 619)

“ĝazanımız kersenimiz yēkediK içini dışını dışını ĝāpĝara çamur.” (MA, 1173)

29. Nemli, tavlı toprak.

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. ḡasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlı toprā. bōyle sıḡacan, çamur ḡāline. tavlı derler, yaş toprā. tavlı topraḡ, yāni şu toprā, tavlı topraḡ derler, yaş topraḡ yāni.” (ÇİVYA, 360)

30. Islaklıĝı alması için çocukların altına baĝlanan özel bir çeşit toprak.

“yo topraḡ, topraḡ. nerde bez. bu yellerden topraḡ elerdúḡ, eleklernen. onnarı gorduḡ, muşamba yaparduḡ o çocūñ altı, beşñ altına. (...) kerbıci ĝızdururduḡ. o ısıdurdu şu şeyi, toprā. (...) her yerini çamur_ gibi olurdu çöcuḡların.” (ÇİVYA, 453)

31. Koyu renkli yaş toprak.

“efendi suya uzanınca ayaḡları çamura getmiş. (...) çocıĝı çeyhdüĝ_ordan çıḡartduḡ. efendim siyah bir çamur. beli sıyrılmış aşşāĝı pantol.// siyah bir çamura bölēmiş, çıḡartduḡ.” (ErzuĀ2, 22)

32. Boya olarak kullanılan kırmızı renkli toprak.

“hıdrellez vurmasın dīne ókúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. ókúz çatlamasın dīne. hayvaniñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvaniñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

33. Kıvam bakımından çamura benzetme.

“daşın yumşāna soók su göyallar. maqdabı vurduķcan çamur yapardı daşı, altında.” (OİVYA, 302)

“ikisi de sıcaK_ oldu mu çamur gibi oluveri, yumşaK_ olur, şurubu ğaynattıñ mı..” (MA, 962)

34. Divan yapımında kullanılan toprak.

“biz yine Kánepe diyidiĥ. divan diyidiĥ. divan da diyili, makaT da diyili. çamurdan da yaPmişih. a şimdi de divan var. ha bizim bahçede. üstinde oturiyih.” (VGHA V., 360)

35. Çok sulu toprak.

“çoĥ şey olmuş. yani duru olmuş bi çamura dırçih diyidiler.” (VGHA V., 515)

“evelī vaķıtta, öküzlē güdülüyömuş. güdülürke güdülürke, Öküzbatdıya bi Allahü teālādan bi çamır gēmiş, daĥdan çamır ēnmiş. çamırıñ içinde üş dene dört dene öküz batmış.” (IMA, 127)

36. Göl, akarsu, kuyu vb. su birikintilerinin zeminini kaplayan çok sulu toprak.

“Aĥşam yemehlerini yedihden sora, dedi ki bana bir su geti. ğarı elini atdı, su yoĥ. Getdi suyun dibinin çerkesini, çamurunu getirdi buna verdi.” (AKD, 37)

“beyle sulār çamurlār, ... derelere, suların_ içine öliler'mizı atêrdile' tırenden” (TAA, Antl. 112)

“İsırganın şēsini ālmāK_ için ordā çamurlu suya girerler bōle” (BİYA, 287)

“işte bu sefer, senin akıntının ters gelmesinden, çamırın, kendñ yorgunlūndan süngeri koparma hususlarında.” (MVYA, 439)

“taybi bu suların akıntısından dalĥıçlık husūsunda basınç fazla yapıyur çamurlu yerlerde.” (MVYA, 439)

Teķnede ĥamır / Guyuda çamır

Yaĥmur duası.

“Teķnede ĥamır / Guyuda çamır / (...) / Teķnede ĥamır / Guyuda çamır” (OAAD, Niĥ. 33)

37. İslanıp bulaşır duruma gelmiş toprak.

“bõle ğurt bellēni yuvũ yapıyõ, çamur getiriyo geliyo, ğurt zarar veryo meyvaya.” (MA, 931)

“çamur_mu diyor, ne_diyor.” (SİYA, 465)

“elimiñ ğınasın kömür_üstüne / ğözümüñ sürmesin kömür_üstüne / elimiñ ğınasın çamır_üsdüne / burçağ tarlasına gelin giderik” (KırVYA, 416)

“gitti biraz da gitti baxti üş tene érkey orda êle de o şe çamurlari ee yêlle êle yêlle êle yêlle êle surfa dedi qardaş gelin buriye geldile oriye dedi bax açıl surfam bükül surfam her zattan dizil surfam” (VKA, 202)

“Kuyi Kazardım, ağaşna üsdini örterdım. çamur da atardım.” (VGHA V., 380)

“neyse ordan birezim çamur_ali gendi tüpürügüne vuri.” (EYAD1, 125)

“o da çamur_oynuyom diy. eliñi_ney çamur_eTmişñ yavrum, dedim.” (ÇOİVYA, 161)

“Ondan sõna naylon káıdıla sarar, içine toprağ, çamur ğoyuyoñ tâbi böyle.” (AYBAĞ, 78)

37.1. ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli

Ayırt etmesi zor anlamında atasözü.

“e şindi ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli orayı buriya katma eşkiki bizden çeğriyi onun katılacağı kalmadı.” (MİA, 341)

38. Küp yapımında kullanılan toprak.

“Çamırdan cara yapaflar şõyle işde onnan suy getridiK.” (HAA, 270)

“Õn da çamır küpü vurüdug_êle. Bêş_on_ölçeg_alıdı hâ. Çamırdan küp vurüdum.” (BTA, 246)

“ondan_sõra bî eski çamur çüpleri var. çamur çüplerine ayrıran ğordiler, tuzlardiler. (...) çamurluğ suyunu deyişidiler.” (TYAII, 272)

“şindi, daşdan kübler var_ıdı bõle. daşdan_ıdı, çamurdan_ıdı. kübler...” (GÖVYA, 177)

39. Kova yapımında kullanılan toprak.

“bir ğaş kere daş atdım dedi, çamırdan ğovaları varıdı onnar ğırıldı dedi.” (AKD, 150)

“Bu ğarı su getirdiği yerde, bir gün biri daş atdı bu ğarının çamırdan ğovaları varıdı ğovaları ğırıldı.” (AKD, 149)

40. Tepsi yapımında kullanılan toprak.

“bileçi yap yāni beleçi_daşı diyolar yāni elde çamurdan bileci yaparduk.” (TYAII, 281)

“o_da çamurdan bileki_de var.” (TYAII, 276)

“ondan_sōra yōurdu hamur ondan_sōra ateşler bōle şiy_çibi aynı tepsiler_çibi çamurdan bileci derduğ olara esciden.” (TYAII, 308)

41. Testi yapımında kullanılan toprak.

“onnara göre, üç dörT desTi doldûran çamir desTiler vardi. onnara antiqadilar. onnara suyi doldûrdûğün zaman bēle koyardın. ‘eyni bu aT çamurrari vardi, yapardilar. usTalari vardi.” (VGHA V., 532)

“onnara göre, üç dörT desTi doldûran çamir desTiler vardi. onnara antiqadilar. onnara suyi doldûrdûğün zaman bēle koyardın. ‘eyni bu aT çamurrari vardi, yapardilar. usTalari vardi.” (VGHA V., 532)

“sehînk de desdiye diyirdiğ. desdi, bēle gūlpunnan tutarsan ya çamurdan.” (VGHA V., 426)

“Toprā dağa has_oluyoru. Bōle dağa ince. Bizim çamur biraz dağa gaba oluyoru. Çamurundan.” (EİMİVYA, 423)

42. Çanak yapımında kullanılan toprak.

“Çamur, toprān içine bi şey gatarız. Dā... tē şorda tenekede va, gızıl.” (EİMİVYA, 427)

“esKiden bēle çamurdan çanağ yapardilar.” (VGHA V., 523)

“o çamir çanağ olırdı onnan yēmeg fururduğ” (YVYA, 207)

“Wallā bu çamur yuñurulalı gardaş, bi ayı geşti.” (EİMİVYA, 427)

“zēb, çamur Kāblari yapışdırilar. esKiden yumurta ağı, onan sora ebemgōmecini döver, tuTKal yapallardi. çamur Kāblari yapıştırmağ için.” (VGHA V., 577)

43. Yayık yapımında kullanılan toprak.

“çamurdan deyil, odun. çamurdan var, eskiden çamurdan var_ıdi. yoğ. nēneler ama oldi, koşar_da berürler sana oni. sen sallarsın_oni. ha usdāsī. yayıun çamurdan olanı ha_bu ekserī kümüş_çane tarafından kelirdiler.” (TYAII, 356)

44. Su borusu yapımında kullanılan toprak.

“bizim dolab çalışırdı, su getirirdi, o porhangnan su gelirdi. esKi porhang kullanılırdı, çamurdan yapılırdı.” (VGHA V., 575)

45. Maşrapa yapımında kullanılan toprak.

“şindi bele olmiş: bir tená las, gālmış, āsgiden gü^āç, marşapa yapıyērdler, çamurdan.” (TAA, İğd. 264)

46. Göl, pınar vb. bir su birikintisinin / kaynağının zeminini kapladığı ve suyu da şifalı hale getirdiği düşünölen, tedavi amaçlı kullanılan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“O suyi bir mayene edin. Ğirmizi bi su. İçiliy de. Yarıya èyi geliy. Çamurundan sür, geçiy. Yehında. Herifin gövdesi hep yare, çimdriy, orde yiğanduriy, sürdürü mü èyleşiy. Pağır gibi.” (EVYA, 327)

47. Bir masalda, kerametli olduğuna körlüğü tedavi ettiğine inanılan bir çeşit toprak.

“Sen bu çeşmeden azcuğ çamur al, anayı gözlerine, bubayı dizlerine sürüve.” (AİAD, Zo. 180)

48. Kiraz ağacına aşı yaparken aşının etrafını sıvamak için kullanılan toprak.

“(Meyve aşılama) (...) Bi de mum ile yahut da çamurıla sıvarsıñ güzel gine.” (AYBAĞ, 78)

49. Fırında mısır kurutulurken kullanılan toprak.

“ğarışdururum, çamur_ünan. gelberesi var ğazmadan. ğazmadan gelberinen ğarışduruyom.” (OİVYA, 295)

çamur cırtıh

Çamur ve cırtıh ile kurulan ikileme.

“mejburum men erdişin çamur çırtığını çığniyim.” (VGHA V., 546)

çamur çaylağ

Çamur ve çaylak ile kurulan ikileme.

“Arhadaşlar çamaşırınızı denişin, yiğanın yanı köy oda sağıpları işte çamurunan çaylağınan gelib oturmıyalım, bura bizim oturacağımız yer diyerek gèdiyolardı.” (ADVYA, 220)

çamur çılhan

Çamur ve bataklık anlamındaki çılhan ile kurulan ikileme.

“èle esbab yiğılıb, yiğa yiğa bitmī, bēş ceriğan su getirdim kambağa yèTmī, çamur çılhan lekese nediremse gèTmī, yèKmal kumluğundaki poraKnan böyümüşüh.” (VGHA V., 563)

çamur çırtan

Çamur ve çırtan ile kurulan ikileme.

“kasablar önünde o zaman çamur çırtan çohdi.” (VGHA V., 546)

çamur çok

Çamur ve çok ile kurulan ikileme.

“cılbağ olduğdan_sōna diyō çamura gider dulanırım diyō. çamura gediyo. çoğa beleniyo.” (TİVYA, 267)

“harman yapuludu böyle dümdüz. ne çamur va ne çóķú. suyuna yapalladınna.” (KasVYA, 706)

çamur çökeğ

Çamur ve çökek ile kurulan ikileme.

“yāhu dedi, mal_masat guyacak yer bulamadım, dedi yāv. bütün her yer çamur, çökeğ oldu, dedi.” (ÇİVYA, 495)

çamur deryâsı

Toprağı çamur halini almış geniş arazi.

“Sabah olmadan ağa gidip yolu su dan çamır deryâsı ģalına gétirmiş géri dönmüş.” (AMAVK, 347)

çamur mamur

Çamurla kurulan ikileme. Sıva olarak kullanılan toprak.

“esgi çalidan çit öriya, yapıya. onun dışını çamur_ünan mamur_ünan sıvıya şindi.” (OİVYA, 220)

çeper

Çamur, kir.

“öle ayırcāz diye undan sōna gözerinen çalkardık. üsdünüğ çeperi gitsiğ diyi.” (EİMA, 719)

çocuğ toprā

Islaklığı alması için çocukların altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“esgiden bi toprağ varıdı, toprağ elerdik. iki çuval getirir hazırlardığ. toprā belerdik, çocuğ oldu muydu, çocuğ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

çorā

çorā (KİAT), çorā (AkVYA), çorağ (EİMA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (ASA), çorağ (KırıkİA), çorağ (ASA), çorağ (LSA), çorağ (KİAT), çorağ (AkVYA), çorağ (VGHA V.), çorağ: (TAA)

1. Çok sulu çamurlu yer.

“ārazi nerie sürüön çoğ yāş oluğ_ esgiden. çorağ oludü dā sürülmezdi. yā çoğ yāş olurdu yāni. şimđi de ģurağ oluyó āraç feļan sürmeS.” (LSA, 302)

“Ben-de yolun içinde, bir çorağ gördüm, deve çorā düşmüş. Çorān bir tarafına bal, bir tarafına bekmez sızmıştı. Ve sōra devenin guylü çorā soğulmuşdu. Devenin yükünün bir tarafı bal, bir tarafı bekmez, ve guyluğuda çorā soğulmuşdu. Ben-de

bu çorağdan ağnadım ki bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, guylünun-du gücüg oldünü unnàn ağnadım.” (KİAT, Or. 50)

“Ben-de yolun içinde, bir çorağ gördüm, deve çorā düşmüş. Çorān bir tarafına bal, bir tarafına bekmez sızmıştı. Ve sōra devenin guylū çorā soğulmuşdu. Devenin yükünün bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, ve guyluğu-da çorā soğulmuşdu. Ben-de bu çorağdan ağnadım ki bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, guylünun-du gücüg oldünü unnàn ağnadım.” (KİAT, Or. 50)

“şu ğarşıyá çıhdıg ğı şu çalııın orıyá bizim burdaki binalarda şöle bi dikili daş düşmemiş dikili daş. burdan hiç şöle yāni ö da nası yāmur yāıp da üsdünde çorağ yapuruğ ahdı mıydı daşlar, yaş ölüncü bóle daşlar düşüyodu yāni. yāni ö ğadar telikeli iri daşlar. hēş bi şey düşmemiş, annemizné babamızın yānına ğeldúg.” (LSA, 265)

2. Dam yapımında kullanılan, su geçirmeyen bir çeşit toprak.

“(bu deĝişik bir toprak deĝil mi?) orda oT falan bitmez hiç. çorağ çorağ o, esgiden tobrağ evleriñ üzerine atallardı, su geçirmez yanı. ğarşıdan evler çatısız evler aynı tobrağ işde üzerlerine bundan atallar yāmurı geçirmez o çorağ o.” (KırıkİA, 368)

“B^ura (dam) çorağ deildi, bidāyetden bóle bura kiremit oldu yani. Çorağ binālar var meselā şurda. Onnar, şey deil yāni, toprak binālar... Üzerine çorağ atılıyor onnan.” (EİMİVYA, 446)

“diyi biraz şorağ getiredih, o tārāfın şoraĝi hēç hoş deyēl. ēle damın üsdüne sürtedih biraz.” (VGHA V., 570)

“e undan sonī uralar akmıyá yıkılmıyá başladı çorağdı ye urılar ğāli burayı yaPTıK buráyá geşdik işte.” (EİMA, 340)

“Evin başına göçesice. Bi araba çorağ getiremiyoruñ.” (EİMİVYA, 281)“B^ura (dam) çorağ deildi, bidāyetden bóle bura kiremit oldu yani. Çorağ binālar var meselā şurda. Onnar, şey deil yāni, toprak binālar... Üzerine çorağ atılıyor onnan.” (EİMİVYA, 446)

“kiremit istemeyom ben yav, tīmişka çektir yeter bene. mūktarlıktan bırağmāđan valla. toprak üstü toprak ğardaşım. **Muhtar:** bu eviñ üstü toprak, çorağ.” (EİMA, 436)

3. Topraĝı verimsiz arazi.

“bizim bulğarda şeynen diğayoğ biz ğarı çekayoğ bi ğarış igi ĝişi igi ĝişi uzun oliye ğarığ, émme şinci aşşālarda çorağlarda meselā déyim ka mağaneyneñ diğayela burada yoğ da bu melmeketde yāni var aşşālarda var.” (ASA, 185)

“-ğumluğlarda yoğ, bu aşā yellerde aynı çorağ. -şindi bizim buranıñ yüzölçümü yüzde atmışı yetmişü ğumluğ. bizim kıyún tabi tabi. -sóra sāda genişdidü geyiğ ğoşanadan da uzundur. yüzde atmış atmışbeş civarı ğumluğdur yāni.” (ASA, 133)

4. Çok tuzlu bir çeşit toprak.

“abı́la aburada gelmişim_aha buraya ki, abu ğapınn_ögünü, burayⁱ, toprağ, daş gätürduğ, ğübre ğetürduğ. töğduğ äğduğ_ışdā ebüle idare ediyèruğ. /-buralar hebsi şeyidi, şorağıdı. tuzlı...-/ biz bura^ya gelendā bure^ye gelendā bu ağaçlar yoğidⁱler, bu hēc bişā. bambayas toprağ kiraç kimi, dus çıhmış.” (TAA, İğd. 245)

“başın bëynın ğaynardı, tus çıhmış_ábülā, şorağ, duz dişerde, çıhmış. buraları ğoşdü äğdü bişdüğ. toprağ daşıduğ, arabalarınen, kıanıyonnarınān toprağ gätürüyirdüğ bureye, dē kıarsdān_oyandan biyandan, nerenın zengın toprağ^ı var, töğduğ bure^ye, şind de belo oldi abura. / idiri, iğdir yeşil_ığdır diyèr, yeşil_ıdırı mäfètdiler.” (TAA, İğd. 248)

5. Yıkama öncesi çamaşırı bir gece önceden koydukları suya katılan toprak.

“çamaşırı çorānan ıslallarmış_ımuş esgiden ilāne hıçıbıñ_orada çorağ var_ıdı. hinci oralar heP_ev olmuş. çorānan ıslallarmış_ımuş, bi gece dururmuş_umuş, ondan sōna yıķallarmış_ımuş millet.” (AkVYA, 504)

6. Hamur yoğurmakta kullanılan tuzlu bir toprak çeşidi.

“A) o dān torpānı getirillerdi; emme buruya geldim, ğórmedim ben. torpā ğazanı ıslallardı. onuñ duzuynan hamır yūrullardı. çorā ıslallardı ğazanıñ_ıçine, süzellerdi, hamır yūrullardı, hamır. ekmek_ıderdik. hamır yūrur, ekmek_ıderdik. emme o ğúnümüzde bu ğúnümüzden bin kere iyiydi. hinci hasdalımız da çok. yidimiz horum, ilac, ilac. B) Esgiden çekmemiydiñiz duzu? A) esgiden çekerdik. dārmennen çekerdik ezeli. hinci çekilmiş_alıyoğ, çekilmiş geliyo. hazır_alıyoğ.” (AkVYA, 504)

7. Su geçirmeyen, dam yapımında kullanılan, sarı renkli, sert seramik toprağı.

“ğajğın da sari renkli serT seramiKdir. damlara sererler, yağmur girmesin. şorağdır bi adi da. ğajğın. dama ğajğın ser, Kışın damlamasın.” (VGHA V., 577)

çölmek topraa

Pişirilerek kap kacak yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Esgi toprağlar kıalmadı artık bite bite. Şimdi uzaklardan getiriyorlar. Dā evel her yer, şöle çevre, kışılar fefān çölmek topraa_ıdı.” (EİMİVYA, 424)

çürük yer

Sürülmüş, gevşek bir durumda olan toprak.

“ğúz gelince saña tohum_ekemem / süreñ çürük yeri geñi sökemeñ (...) ğúz gelince saña tohum ektirim / süremem çürük yeri geñden sökdürürüm” (KırVYA, 249)

D

dādli toprā

dādli toprā (BİYA), daklı toprağı (MA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli özel bir toprak.

“bēyāz, özel daklı toprā. daklı toprā denir ğari, beyaz.” (MA, 1159)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādli toprā onnan Kāynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

đambāş topraı

Dam yapımında kullanılan toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ğari. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdılā. eskiden toprak, çocuklūmdu toprakdı heP. şu ğāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ğazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, döküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ğari. đambāş topraı. bā damı vādır bizim göşmeüden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

daş toprak

daşını toprānı (AİA), daş dopraK (MA), daşı ayrılıyōdu, topraı ayrılıyōdu (KrbVYA), daşı, toprāĜi (AİÖKYA), daşın toPraını (SVYA), Daşını, torpağıni (EVYA), daşına tobrāna (KırıkİA), toprağında taşında (ADÜM I, Man.), daşından, tobrāndan rāzīm (GÖVYA) toprağa Taşa (anaVYA), toprağına daşına (UİA), torpāına daşına (SİYA), toprānda daşında (OAAD, Kırş.), toPrağımızdan, taşımızdan (AİASVŞÖ), taşın toprāñ (KırVYA), toprağı taşı (AKD), toprağına daşına (KİAT, Tra.), toPrağın taşın (AİASVŞÖ), daş topraK (ÇİYA), daşı torpağı (AİAD, V.), daş torpağ (AİAD, V.), daşı torpağı, daş torpağ (AKD), daşı, torpağı (AİAD, V.), daşı torpağı (KİA, A.), daş doprak (AkVYA), taş toprā (TMİVKA), daşınnan topraānan (SVYA), toprā daşa (ASA), daşına torpağına (AİASVŞÖ), TORPAĞINA DAŞINA (KH), daşınan torpağa (ErzuİA2), toPrağı daşı (AİASVŞÖ), taşun toprağun (AİYİUKA)

1. Tahıl, bakliyat, kömür vb. ile karışık bulunan yabancı maddelerin tümü için kullanılan bir ifade.

“beş on kişi dibē 'ahşama ğada dibek, bulğür. gōcē, dahranalık dóverdük. iki gún de onu ğurududuk, üç gún de onun daşını toprānı ayıtlarduk.” (AÍA, 286)

“içinde daş dopraK ne varsa ğalburılāyın, içini āKlāyın!” (MA, 854)

“kómúr yihaniyódu, daşı ayrılıyódu, topraı ayrılıyódu, her şeyi ayrılıyódu. (...) ğaçah ocah çihariyálar. daşı, topraı ne varsa ğotürü. yánmeyó.” (KrbVYA, 526)

“**RD: seç yani? EB: seç** içindē daşı, toprāĜi. fasilyeyi ütledē ataşa vuruver de haşlansın, börtlesin dellerdı.” (AİÖKYA, Isp. 611)

“şu köy adamıñ tenesi yok bu dērmána gidemiyō. böyün aşşınız ya e' mēñiz yok ya. nāpıcañız ya bi tas çavdar oñarıyoñ orda daşın toPrānı ayı'lıyoñ oru ğoyyoñ.” (SVYA, 544)

“Elerük, paKlaruk. Daşını, torpaĝını ayıtlaruğ, daş varısa fig varısa.” (EVYA, 320)

2. Bir memleketin baştan başa her yeri, her şeyi.

“alışvėrişñ ilmini biliom amma nıapım ben. gücüm yēdmıo. yeter Allah biñ biñ bereked vėrsiñ daşına tobrāna, yeter. az ğazandıĝ çoĝ ğazandıĝ, Allah biñ bereked vėrsiñ.” (KırıkÍA, 384)

“Arzım galdı topraĝında taşında” (ADÜM I, Man. 87)

“bēli'nin daşından, tobrāndan rāzım. hebüle ufaĝ uşāndan da bebēnden de. herkez elimden dutuyu.” (GÖVYA, 192)

“bu sesle can vėrdi topraĝa Taşa şanlı ğazi mustaFa kemal paşa” (anaVYA, 276)

“çıkabilsem hu daĝların başına / seyir etsem topraĝına daşına / neler gelecek daha benim bu garip başıma” (UÍA, 277)

“çıkıdım yüçe dā başına / ğar yamış torpāına daşına” (SİYA, 336)

“Çiçeĝhāne Çıñrālı-da peşinde / Mücaferin toprānda daşında / Avcuların ğuş çekiyo başında / Yavru şahinnerin tor Çiçeĝdāi.” (OAAD, Kırş. 104)

“doĝu-batı, közey-gōney kimse bizim toPraĝımızdan, taşımızdan bi çakıl kōparamaz.” (AİASVŞÖ, 215)

“erzincan, erzincan verem olasıñ / taşñ toprāñ iller alası” (KırVYA, 320)

“Göĝüsler germiştir düşmana ğarşı / Kaç kere kan oldu topraĝı taşı / Vėrildi baraja sözün Yılanlı” (AKD, 327)

“Mapus mapus derler o-da galdi başuma / Lan‘net olsun toprağına daşına” (KIAT, Tra. 142)

“validen kövlüye var benden selam / özledim toPrağın taşın ardahan” (AİASVŞÖ, 236)

daşı toprā altun

daşı toprā altun (TİVYA), daşı toprā' āltun (OİAVSV), daşı topraā bütün altun (TİVYA), daşı toprā altın (GMA), daşı torpağı heP altın (AİASVŞÖ)

Pek çok kazanç fırsatı barındıran memleket.

“biz işde burdan gēliyōk kilikya dēnen bir ūlke vārimış biz ōriye gēdiyok daşı toprā' āltun.” (OİAVSV, 671)

“hemen seyar, işde ısdambul‘uñ daşı toprā altın deller taman, ekmēni daşdan çıharıy millet, hemen bi dene ocāk goymuş herif, bi güccük demlik veya güccük semaver neyse, millete orda çay satıy herif.” (GMA, 214)

“kōy yelleri işde. üzüm ören sade fükere devül. daşı toprā altun buranın. üzüm ören kōyü deller. burda bi adam var ĩmiş. kōyün daşı topraā bütün altun ama bulamıyoğ. fükerelek ondan geliyō.” (TİVYA, 366)

“yanē dēdiler Ki bu isTanbulun daşı torpağı heP altın” (AİASVŞÖ, 301)

aļlah daşına topraina nur yādırsıñ

“aļlah, aļlah daşına topraina nur yādırsıñ.” (KrbVYA, 1001)

daşı toPrağı toz olsun

Gideceğın yerlerde kazanç sağlayamayasın, mutlu olmayasın anlamında beddua.

“giddicēñ yēller daşı toPrağı toz olsun. / eğer benden başğa birini severseñ / iki göğazlı gözüne dursun deyyus” (MVYA, 420)

3. Taş ve toprak ile kurulan ikileme.

“allahım çenābıallah mallarıñ ayāna daş topraK batırmasıñ biz maldan yiyoz etmē” (ÇİYA, 867)

“Atdan yēndi elini atdi, daşı torpağı beraber galdırdi.” (AİAD V., 4)

“Atdan yeniyi, elini ati, daş torpağ beraber galdiri.” (AİAD V., 3)

“bu gavırda ele bir tılısım okuyurmuşki daşı torpağı pütün altın mücevher yapırımış o zından da ne geder daş torpağ varsa tofluyuf gıyunun içersinde tofluyuf onnarın hepsini mücefhar yapıfdı (...) bunu elden göyullar bunnar elden göyduhdan soyra o gızılı altını ellerine beşe alıllar eye hamısı daş torpağ heş gızıl altın maltın deyil” (AKD, 284)

“bu gāvırda ele bir tılısım okuyurmuşki daşı torpağı pütün altın mücevher yapırmiş o zından da ne geder daş torpağ varsa tofluyuf gıyunun içersinde tofluyuf onnarın hepsini mücefhar yapıfdı (...) bunu elden göyullar bunnar elden göyduhdan soyra o gızılı altını ellerine beşe alıllar eye hamısı daş torpağ heş gızıl altın maltın deyil” (AKD, 284)

“Elini mezara ati, daşı, torpağı beraber galdırı.” (AİAD V., 3)

“Eyle yığdılar üsdüne daşı torpağı ki dünyalar gater.” (KİA, A. 255)

“gıtdīm doğdur dimiş. çaresi yok diyor dimiş. söz ki dilime daş doprak urfan, hanımı aşırı. çocūnu keseller de ganını çalalarsa benim yaralarım iy_olacāmış dir.” (AkVYA, 496)

“şimdi böle kuzey istikāmetinde gideris, öle yongālā vādır, bi de baqtım o yongālan üstünde, arman yuvarlā bilir misin, bi arman yuvarlā kadar bi şey. dēmende taş toprā ezmek için.” (TMİVKA, 220)

“tabi bizim būru 'verenīdi o zuman. 'firket daşınnan topraānan yapıldı. hēp gāveniñ 'halīsi gāri bizim bureye adamnā yıkıldı altında mı galdı dēye ba'mee gelmişlē bizi gāri.” (SVYA, 496)

“toprağ maḥsül vérgüsü varıdı, hókümet alıyodu vérgü alıyodu senden. Saḥma şey yol parası alıyodu. şindi devlet bizim gıru toprā daşa para vériye, beenmiyoḷa hókümeti, hókümet beenilmez mi, hókümete sen né vériyeñ yāv.” (ASA, 166)

daş torpağ yala-

Fakirlik çekmek.

“Allah sana şükür deyif, sevindiñ, indi daş torpağ yalıyırır.” (AKD, 208)

daşı torpağı bir_arıya gāt-

Oradan oraya atılırken yerdeki taşı torpağı havaya kaldırmak.

“Gözünün acısından o daşı torpağı bir_arıya gātıyór.” (KİA, A. 255)

4. En çok bulunan şey olması nedeniyle değersizlik ölçütü olarak taş ve torpağa yapılan atıf.

“burayı çoğ seviyorum, buranın daşına torpağına kurban, istanbulda ayağımı basacağ bir yeşillik görmedim parḥTan kayrı.” (AİASVŞÖ, 296)

“GARMİ YAĞMIŞ ŞU HARPUN BAŞINA / GURBAN OLAM TORPAĞINA DAŞINA” (KH, 97)

5. Taşla karışık toprak zemin.

“tabyelerden o atir ete, biz atırır daşınan torpağa.” (ErzuİA2, 160)

“puḥarın başı sarı / toPrağı daşı sarı” (AİASVŞÖ, 270)

“orada bir okuz var burnini toprağa suriye hama eyle besili ki bir yandan bir yana donamiye. çocoğ diye ki: -Allah Allah bağ Allahun hikmetuna. orada inek çayirun içinde bir deri bir gemuk, bu taşun toprağın içinde bu okuz nasıl da besili!” (AİYİUKA, 163)

davlım davlım

Sürülüp kabartılmış toprak.

“çamaşırı evde yıkarız çamırlığı vardır çamırlığa gideşdik çamaşır yıkāmāya uyuşçu deriz horda derede o uyuşçuya gideşdik hani çamaşır yıkāmāya gazanın külünü alırsın hadi gidersin çamırlığa kül gidmez hōle suyu gözeldir çamaşır yıkaması güzel olur hurduğça hōle davlım davlım sabın gider etrafına öledi çamırlın şeyi güzel olur_udu undan çok giderdik orāya” (TDVEEÇÇYA, 98)

dırçılığ

Duru haldeki çamur.

“çoğ şey olmuş. yani duru olmuş bi çamura dırçılığ diyidiler.” (VGHA V., 515)

E

esgi toprağ

esgi toprağ (TAA), esgi toprā (AİA), esgi toprağ (NMVBİA), eski toprağ (VGHA Bit.), äski toprağ (BTA), eski toprağ (EİA), eski toprağ (SİA), äski torpağ (BTA)

Yaşlı fakat dinç, dayanıklı kişi.

“ben üle deyverim de, a sen eski toprağsın. ya bize şindi ötüverörsün. otura otura hastalanorsunuz, dertlenörsünüz.” (EİA, 199)

“biz esgi toprāz, esgi, bunnar çürük.” (AİA, 265)

“bizim her yerimiz āıyor senin āırmıyor. sen esgi toprağsın diyollar esgi toprağ amma çoğ çeşidli gúnner geçirdik.” (NMVBİA, 510)

“è dedim doğdor be^y sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında torpağda dedim sürün, gez dedim, sen benden sağlam_olursın. dedi teyzā vallaha doğri diyırsın sen, esgi toprağsıs. toprağda çalışdığız_ için èle sağlamsın. /// (**Eskiden hayat nasıldı?**) e torpağda oturiêrdiğ gızım, torpağda çalışiêrdiğ (...) biz_ahşama gaten güneşde torpağda çalışiêrdiğ.” (TAA, Muş 282)

“Äski toprağlar èyidir dāgil? Äski günner_ā!” (BTA, 245)

“Äski toprağsan.” (BTA, 245)

“eski toprağsen ya veli ‘emi.” (VGHA Bit., 759)

“Äski torpağlar mānim...” (BTA, 245)

“hē, eski toprakız ya tábi tábi.” (SÍA, 33)

et çamır

Yapışkan, kıvamlı bir çeşit toprak.

ğız bir et çamıra bânzer neriy atsañız orıya dutar

Kız, gelin olarak verildiği aileye göre şekil alır.

“ğardaşınıñ avradı veriñ diyá ğız bir et çamıra bânzer neriy atsañız orıya dutar diyá.” (OİAVSV, 645)

F

fen

Toprak zemin.

“yim beş santim aralı, sığalayın ekiliyor darağ gibi fen üzerinē. güzün ekiliyor amma ondan sora bahara bitiyor bñ.” (KİAVAAAY, 461)

füşgüy

Toz.

“ōra aqşama ğada ye iç burda. bi tek bulaşuyunan beim füşgüy alıya. onda çocuklā yapıya. bā ğalmāya. e ben yēyon, içiyon bōle oturuyon. başğa faydası yok.” (KasVYA, 901)

G

ğajgın

Sorağ da denen, seramik yapımında kullanılan, su geçirmediği için damlara da serilen sarı renkli sert bir çeşit toprak.

“ğajgın da sari renkli serT seramiKdır. damlara sererler, yağmur girmesin. şorağdır bi adi da. ğajgın. dama ğajgın ser, Kışın damlamasın.” (VGHA V., 577)

ğalaycı çamırı

Saç ve sakaldaki yaraların iyileştirilmesinin yanı sıra bitle mücadele amacıyla da kullanılan bir çeşit toprak.

“-yılmazım bi de bizim zemânımızda şurañ bit olur, yar olur. yoğ yañut efendim sahalında saçında yar olur. ya burıya ğalaycı çamırı çalacāñ ‘doğdur bi dene, iki dene.’” (KMİA, 19)

ğalle

Bir yığın toprak.

“biz de remā ğum atıyoruduk, hemen geri tarava bağdım Őle tozu yageldi. anam bağdım ğadınığ Őuralardan dōru toprağ un ney olmuŐ. ğoca bi sandāle gibi ğalle dūŐmūŐ burā, cīranıyor amma aĥ bağ olmuŐ meyit beĻzi gibi.” (AĪA, 280)

ğara

ğara I (AĪA), ğara (AĪA), ğara (BĪA), ğara (KĪAT), ğara (TĪVYA), ğara (YVYA), ğarı (TĪVYA), ğara (EĪMA), kara (MĪA)

Suyla kaplı olmayan yeryüzü bölümü.

“bunnar çıkmışlar deñizin içinden ğaraya çıkmışlar.” (TĪVYA, 402)

“denizdeki ğarıya geçer, ğaradaki deñize geçer diyi.” (TĪVYA, 403)

“denizdeki ğarıya geçer, ğaradaki deñize geçer diyi.” (TĪVYA, 403)

“devĪlen gidēlēmiŐdi ğaradan. gidēken köklēlēmiŐ geliken bağālāmiŐ altı evel uzamıŐ esasmiŐ bu masal olum ben sene işde.” (BĪA, 528)

“dūnyayi su basti, hiç kařa kal‘madi.” (RĪA, 279)

“esgiden ğalanalığ bu köyde misāvirlere bağallādı, ğaradan gelennē hep burda yemek yirlerdi, yāni okluğdu ezelsi, Şinci köyde isan galmadı.” (AĪA, 241)

“mektub yazdım ğaradan, dağlar ğahsın aradan, sen bizi ğawuŐdur, yeri ğögi yaratan.” (VGHA Bit., 689)

“Nasıl dağda geyik var, öküz geyiği var, geçi geyiği varsa, deñiz dūnyanın üçü su, biri ğara. Daha dağ, daŐ, torpaĥ bi ğaranın içinde Deñizde bütin dūnyada olan cenavarlar deñizde de var.” (ADVYA, 185)

“nekdub yazdım ğaradan / dālar ğāhsın aradan / ğavıŐmıya arā yoĥ / ğavıŐdırsıñ yaradan” (YVYA, 169)

“onu yōriyerekden, ğaradan yōriye yōriye namazlarını ğıla ğıla iki günde mi geldilē, bi günde mi geldilē, ğemiŐlē.” (AĪA, 239)

“sonşa deĻiz suları ğirmiş sularıĻ ğaraya ğirdi yere körfez denir. ğara parasınıĻ deĻize ğirī de burun denir.” (EĪMA, 634)

“suyun öĻü ğörmesine gettiĥ suyun öĻü ancaĥ su arĥamızı öĻümüzü her iki tarafımızı kesti adada kaldıĥ dağlarda sanki böyle ğöğe kaĥıyı e Şimdi böyle her tarafımızı alınca biz her zaman kara yere yeridih hasanna barabar umudumuz kesildi” (MĪA, 301)

“Yahudi-de: ığ vapurun üstüne-de bağ ğara yer ğörükuyosa oraya varucaĥ. ocuk-ta ığar, hiç bir ğara ğörükmiyo, diye yahudiye covap verir.” (KĪAT, Or. 55)

ğara amır

Çok sulu toprak zemin.

“herkeSiñ malı ödö göldö ğara çamırın_ıçindi bölö belenirdi su göllenir, su hêŞ kesilmezdi. (...) hinci onö saman ğatıyoñ_ıçine, ğarıyoñ çamırına kēpiş kesiyon. o kēPicinen év_oluyō. (...) onö ğıyınâ çekiyölâ oreya samannan onö çamırâ ğarıyölâ.” (SVYA, 387)

gara toprak

ğara toprağ (KüVYA), ğara toprā (AMA), ğara toprā (GA), ğara toprā (KırVYA), ğara toprā' (OİAVSV), gara toprağ (AAT, Am.), ğara toprağ (SVYA), ğara toprağ (VGHA V.), gara toprağ (ErzuĀ2), gara toprağ (OAAD, Yoz.), ğara toprağ (AkVYA), ğara toprağ (AMA), ğara toprağ (AVYA), ğara toprağ (ÇİYA), gara toprağ (GDİAT, KahMar.), gara toprağ (AİAD, Zo.), ğara toprağ (AkVYA), ğarā toprāk (OİAVSV), ğara toprāk (AVYA), gara torpağ (MİA), gara torpağ (DİAT), ğara torpağ (AYSVVDİ), gara torpağ (AİAD, V.), ğara torpağ (YVYA), Gara torpağ (GDİAT), kara toprağ (AAAD), kara toprak (THDK), kara toprak (MİA), kara toprağ (NMVBİA), kaṛa toprāk (RİA), kara toprağ (YİYA), kara toprağ (ÇİYA), kara torpağ (DİÇVÇYA), ka toprağdan hasıl_ol (ASA), kara Toprāk (KİAVAAAY), kaṛa toprāk (RİA), gara torpah (HarA)

1. Koyu renkli, verimli bir çeşit toprak.

“burası bizim toprāmız var yâ ğara toprağ, her şey_olur. emme suyumuş yoh.” (AMA, 136)

““git bak ki kaṛa toprāk aç'ıl'di mi?” gitdi bakdi ki, kaṛa toprāk ‘aç'ıl'di ve eyaine toprāk, ç'a°muṛ bolaşturdi, geturdi Nu aleyisselame.” (RİA, 280)

“herg_ederig_ evet./hergi?/çifdinen, çifdinen./kötanımız yoh gendimizin./ yoh./ gara toprağ vergi, veremledir./ beslerē^h. işde. mal davari beslerē^h.” (ErzuĀ2, 67)

“kóyüñ toprā iy, toprağ iy. bizim toprağ iy. herkesiñ toprāndan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprağ bizimki.” (AkVYA, 445)

“kóyüñ toprā iy, toprağ iy. bizim toprağ iy. herkesiñ toprāndan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprağ bizimki.” (AkVYA, 445)

2. Ev yapımında kullanılan toprak.

“oküyór, yáa, bu év bölö yapılıkmış da, dâ bölö ğara toprākdi, bölö zıvandı ben ğēldimde.” (AVYA, 353)

3. Ölülerin toprağa gömülmesi nedeniyle ölümün toprakla özdeşleştirilmesi, toprağın ölümle eş anlamlı olarak kullanılması.

““yıldız ellerim kırılınsana kurşun atanın / sen kara toprakta ben yorganda yatamam.””
(MĪA, 312)

“bağa girdim yoldüm yaprāk / örterler üstümē kara Toprāk / kefenim çevīr ğalın Toprāk / gidīyorūm gelmem ğayrī” (KĪAVAAAY, 280)

“evimiziñ önü uzun örtmeli / allām bu ğara torpağda nasıl yatmalı / ğardaşıñ durana nekduv atmalı / ğader bōleymiş kime ne diyem” (YVYA, 187)

“ğara torpağ ta çürüsin/ al gırmızı yanağları” (MĪA, 249)

“kara torpağ ğiki gözün / dolduğı vağıt ğinanırsın” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

“Mapışhāne қоşesinde galasın / Gara toprağlarda murad alasın / Vurma dinsiz oğlan ğelini vurma / İftiradur felāğın sözüne uyma.” (OAAD, Yoz. 186)

“Sallarınan mezarımı tutdılar / Üzerime ğara torpağ atdılar” (AĪAD V., 36)

“Sen de benim kibi ğarip ölesen / Mapuşhane қоşesinde ğalaseñ / Gara toprağılan murat alaseñ / Ğıyma ğanlı zālīm ğel bana ğıyma / Yalandır sözleri sözüne uyma.” (AAT, Am. 170)

“sen meni ğara toprağa da gömersen.” (VGHA V., 385)

“sonımız kara torpağ / ağla ağla ğülme gönül” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

“Malatyanın ğavağları / Tökülüy yarpağları / Gara torpağ da çürmüş / Al ğınalı parmağlar.” (GDĪAT, Mal. 14)

ğara toprağlāñ altına ğir-

Ölmek.

“āğ hālīmim ğara toprağlāñ altına beş ğün oldun bōn ğireli, ‘āğ.” (KūVYA, 225)

ğara toprağ ğirme-

ğirmem ğara toprağ (KırVYA), ğirmem ğara tōprā. (AMA), ğirmem ğara toprağa (SVYA)
Ölmemek.

“ğız ben seni almısam / ğirmem ğara toprağ” (KırVYA, 454)

“hōpladım ēñğın bağ / elindeydi yāprā / ğıS seni sarmayıncā / ğirmem ğara tōprā.”
(AMA, 447)

“Kāğıdım ğirdim 'bağa / saçım değdi yaprağa / ēer benim olmaSsağ ğirmem ğara toprağa” (SVYA, 627)

ğara toprā ğö-

ğara toprā ğö- (AVYA), ğarā toprā қо- (GA), kara toprağ Koy- (TYT)

Ölen bir kimseyi defnetmek.

“on çocuk buldum, beş denesini ğara toprā ğodum, dört çocūm mar hōllarda ölüm_artī, ölüm_artī dört çöçūm mar.” (AVYA, 580)

“Tarasın seni annen / Kıoysun kıara tobraa” (TYT, 25)

“yīkallā, kefinlellē, alillā, gedellē, ğara toprā ğollā. cenāzamız bōle o. (...) būdan bālallā, kefinine. üsdünü baddāne örTceklerse örtellē. alillā, gedellē. ğara toprā kıollā.” (GA, 335)

ğara tōprak ol-

Ölmek.

“eñğuzū çok yaşasāk, ız yaşasāk, bir ğun_oluP ğara tōprak.” (AVYA, 438)

ğara toprā' ver-

ğara toprā' ver- (OİAVSV), kıara toprağa ver- (ÇİYA)

Bir canlıdan ölüm nedeniyle ayrılmak.

“ğıyamazdım bi' saralmış yaprā', sürmelīyi verdim ğara toprā', ğētdi ğardaş ğónúlden de yırā” (OİAVSV, 840)

“verdik kıara toprağa / bu tāzecik fidanı / yollanacağtı bugün / ezīneye nışanı” (ÇİYA, 351)

Gara torpağlara ğarğ eyle-

Ölmeyi dileme sözü.

“Eğer ğardaşı ğardaşa möhtac eylesen / Gara torpağlara ğarğ eyle beni” (DİAT, Ard. Tm., 109)

kara toprak olsun

Ölsün anlamında beddua.

“Ovalarda bıtırak, / Yarım yeşil yaprak, / Yarimi ölmüş diyen, / Olsun kara toprak.” (THKD, 94)

Yatağımız gara torpah

Kara toprağın yatağı olması, ölmek.

“Kōr olasın Bekir Hoca / Yatağımız gara torpah” (HarA, 91)

4. Toprağın ekilip biçilen, ürün veren, üzerinde gezinilen, yaşam sürülen sessiz biri olarak tanımlanıp kişileştirilmesi.

“tōrun_ēkdīm ğēldīm sañā bōyún bükdūm sēs vērmedīñ_ğārā toprak. ğārā toprak ğārā toprak türlü türlüñ_āçān yāprāk. yētmış_sēne depēledīm sēs vērmedīñ bañā ğāra toprak. bā'ırında dā güllēr_āçar üsdüñde dē kēfim_bičer bu düynüyā ğēleñ_ğöçer ses vērmedīñ_ğāra toprak. sābah_ēzēninde Kā'Kdīm mēmlēkētē tōrūn_ēkdīm ğēldīm sāñā bōyūm_bükdūm ses vermedīñ_ğāra toprak.

būkūlmēz_ oldu dizlērīm gōrmēz_ oldu gözlērīm. dutulmāz_ oldu sōzlērīm ses vermēdiñ_ ğāra topraḳ.” (OĪAVSV, 969)

5. Ölülerin toprağa gömülmesi nedeniyle toprağın can alan bir varlık olarak kişileştirilmesi.

“Ablağıydın Alim ablaḳ / Gıyıp da vurmazdım şaplaḳ / Yeñileceğin yoğudu / Yeñdimi ola ğara topraḳ.” (GDĪAT, KahMar. 154)

“anasının ğucāından kücücük kücücük yavrular mı uçurduñ / nece kücücük yavrularımız var āh ğara topraḳ sende (...) anayıñ südü geldi de burnuña mı koğdu / nēce analar babalar var āh ğara topraḳ sende” (ÇĪYA, 843)

“ben anneme doymadım / doysun ḳara topraḳlar” (YĪYA, 405)

“Ben doymadım yarıme / Doysun ğara topraḳla” (AĪAD, Zo. 188)

“bozum bozum_ olmuş elleri ğinalı yüzü duvaḳlı / nece böyle gelinnerimiz var_ ah ğara topraḳ sende (...) elleri mızraḳlı babayıyitler / nēce babayıyitlerimiz var_ ah ğara topraḳ sende” (ÇĪYA, 842)

“elleri mehremli yüzleri Peçeli / nece ölümnerimiz var_ ah ḳara topraḳ sende” (ÇĪYA, 842)

“Ḳara topraḳ ṭoymadı / Civannarın etından” (AAAD, 156)

“men oğlumdan doymadım / doysun ğara ṭorpaḳlar / doysun ğara ṭorpaḳlar” (AYSVVDĪ, 271)

ğara topraḳla alsın

‘Ölsün’ anlamında beddua.

“Seniy gavur anneniy / Alsın ğara topraḳla.” (AĪAD, Zo. 185)

ḳara topraḳ al-

Ölmek.

“yaradan_ allāḫ bi_ ğün alacaḳ. zorlī girdi zorlī çıḳacaḳ ḥepimiz göreceyis onu. ḳara topraḳ kimleri almas.” (NMVBĪA, 490)

6. İnsanın topraktan yaratıldığı inancına atıf.

ḳa toprağdan hasıl_ ol

“biz bōle bu dūnyáyá bōle gelmedüğ ḳa toprağdan hasıl_ olduğ, gine gidecoğ topraḳ emme hesab verecoğ.” (ASA, 199)

7. Kara, denizle kaplı olmayan yeryüzü bölümü.

““git bak ki kaṛa topṛak aḥ’ıl’di mi?” gitdi bakdi ki, kaṛa topṛak ‘aḥ’ıl’di ve eyaïne topṛak, ç’a°muṛ bolaşturdi, geturdi Nu aleyisselame.” (RĪA, 280)

gara yer

gara yer (ADÜM I, Bal.), ğara yer (ADVYA), ğara yèr (AĪKĪVYA), ğara yer (BĪA), ğara yer (TDVEEÇÇYA), ğara yer (GMA), gara yer (DĪAT), ğara yèr (MVYA), gara yèr (UĪA), ğara yèr (AkVYA), Ğara yer (KVKA), gare yer (AAT, Am.), ҡara cer (TAKA), ҡara yer (AAAD), kara yèr (ĪĪBĪA), ҡara yèr (SVYA), ҡara yèr (VGHA V.)

1. Toprağın ölümle eş anlamlı olarak kullanılması.

“anama bi gün dèdim ki ana hergün babamı bi âvrat çeviriy dèdim. ğara yere çevirsiñ ölüm ben biliym dapısı bende nère gèderse gètsiñ dèdi.” (GMA, 178)

“barında oraliñ men ey / boynada küniñ ey / ҡara cer ölgennen soñ ay / tağ toylanır ey” (TAKA, 295)

“Ben bu derttan olursam / Nasil yatem ҡara yerda” (AAAD, 157)

“bezirgenler bizim elden geşmesin eyilib çeşmemizden sular işmesin bizden olan ğara yere düşmesin deye” (TDVEEÇÇYA, 105)

“bi yolca bi tesbik çekseñe, giriyoza ğabıra. ilahileriñ dèdini bi kereme kullamarı. “benim günefim yokdur” diyo. “sen kendiñe düşün” dèyip beni sıyrılıp çıkıyor. düşüncemenden de ben de ğara yère.” (MVYA, 405)

“bizden ğara yèrde de bir gelin gètti / gelirin dèdi de gelmedi gètti / çocuklānı da baña amanat ètdi” (AĪKĪVYA, 245)

“çekiven atımı binek daşına / elim uteşmēyō eyerin ğaşına / selam sōlen ğara yèrdeki ğardeşime / ğardeşim izin verdi mi acaba?” (AĪKĪVYA, 247)

“Ğanına belenen, ğanın içine aḥa, ğızzılğurt, zıknabıt, cehenneme olsun, ğara yerin_ altında olan. Nere gidon? Filan yere gidom. Ğara yerin zeminine gèt.” (ADVYA, 166)

“ğara yère gèdenin ğälmesi yokTur” (AĪKĪVYA, 250)

“gara yérler galın olu / gaza gaza derin olu / urlara gidénnér yalan olu, demiş.” (UĪA, 283)

“güz gelir de düz dereler oTlanır bahar gelir doru taylar eTlenir ôsüz olan ôsüzlüne ğadlanır ğarib olan ğariblüne ğadlanır bayğuşların elinde olur deberi esen eser goç yiğidin tas perçemi ğoparı ğara yere geden gelmez habarı ğarı üküş tā gelse” (TDVEEÇÇYA, 106)

“kara yer, kara yerde, gül biter kara yerde, verin benim yarımı, başkasi kara yerde.”
(VGHA V., 500)

“penceresi siyah perde, dōru sōle annem, yatılır mı kara yerde” (İİBİA, 594)

“pençerem siyah perde / yēni düşTüm bu derde / eller gülüp oynarken / yatılır mı kara yerde” (SVYA, 416)

“sökmen siyah saçım gırılır benim / ğara yerde anam darılır benim” (AİKİVYA, 247)

Ġara yere ol-

“Şindi ağam gelir baħar aşıağı / Saban gırığını çekmez eşıği / Ġara yere olsun hep el uşıağı / Derse ağam ben ne cevap vereyim?..” (KVKA, 53)

“Şindi ağam gelir baħar aşıağı / Saban gırığını çekmez eşıği / Ġara yere olsun hep el uşıağı / Derse ağam ben ne cevap vereyim.” (KVKA, 55)

Felek gare yere başımı bağla-

“Uş gün evvel gordüm ğarallı dōşün / Felek gare yere bağladı başım” (AAT Am., 169)

2. Toprak yer, toprak zemin.

“dam ardından geçer bizim yolumuz / baş dērmende ünüyō bizim unumuz / ğara yerde hep elimiz günümüz / esger yolu beklērin” (AİKİVYA, 245)

“evleriniñ öñü kümes, yem dōksek taviĶ yemini yimes, ğara yere delilē gelmes, gelin_olu ğızımıs. evleriniñ öñü ğavaĶ, sallanı savaĶ savaĶ, ğoca bubañ gelme_ince, furma yüzüne al duvaĶ.” (BİA, 522)

“evleriniñ_örü ĩde / ĩdeniñ dalları yerde / bir ucumuz ğurbet ilde / bir ucumuz ğara yerde”
(AkVYA, 345)

“Gara yerdän ğöl oldu / Goz yaşlarım sel oldu” (ADÜM I, Bal. 15)

“Gara yerde mor menefşe bitermi / Baħçada alıšan çölde yatarmı” (DİAT, Ard. Tm., 111)

“veriverin ğunduramı oymadan / nahı veren ğara yere ğıymadan” (AİKİVYA, 247)

ğatanĝa

Toprak zemin.

“ā bu kōy yoluna sapıncı bedēşden yoħariyā arabayú anĝar bunĝar anĝar bunĝar yol yoğ gi ğatanĝa çamurla ğurumuş.” (ASA, 201)

ĝav

ĝav (ErzuĀ2), ĝav (EVYA), ĝav (ErzuA)

1. Lenger yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“anamın da varidi gavdan lengere - evden_asılydi etin çengele - havliya goyduğumuz tawuğ pingeli - darmadağın dipsiz sepet nicolmiş” (ErzuA2, 213)

2. Çanak yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Dedim bizim tandır gavlardır. Ekmegi orıya vururuğ. Yemeg_ıçün de gavdan çanağ yaparığ, dedim.” (EVYA, 375)

“elleriyen hamur yuğurır, ayağıynan da gav çığnır. (...) Gavi da çığnıram ki, çanağ yapım.” (ErzuA, 101)

3. Tandır yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Dedim bizim tandır gavlardır. Ekmegi orıya vururuğ. Yemeg_ıçün de gavdan çanağ yaparığ, dedim.” (EVYA, 375)

gâvar

Arktaki suyun akış yönünü değiştiren toprak yığını.

“Hıram êtdi gavar, yihıldı çırmıt, / Lappızık kesildi, mığirik armut, Teşdimiz galeyli, suyumuz hırmıt, / Dolambaşdur birez yolumuz bizim.” (EVYA, 392)

gereñ

Su geçirmediği için dam yapımında kullanılan bir çeşit toprak.

“Damın üsdündeki gereñi yu_gu daşınnan e_ce sıkışdıdığ, öteki gibi gışın akıp duruyo_dun.” (AAVS, 182)

ğıcımıKlı ğıcımıKlı

Bereket getirmesi için okunup üflenerek tarlalara serpilene, küçük taşlarla karışık toprak.

“çaydan aķarsudan su dolturu urdan da çayın ğıyılāna topra^klı şōle ğıcımıKlı ğıcımıKlı çoK ğalındır_u toprağ ye çoğ_ıncedir_u topraK şūle alır birē āvuç okur üfürü ūnu da getirip ğēdīne tālalāna sēpē hıdırlan elles buluşsun bereket_ūsun hangi nerede buluşursa bereked_olmuş hıdırlan elles dedeniñ yāni unnā iyi īsannāmiş çayın ğıyında nuruğ başında duā idēsīñ” (ÇİYA, 724)

gır

Kurak toprak.

“efendi, burası ğır melmákat oldū uşun adını berçin yālar, berçin ğorķmazlar, berçin gebeler, berçin çatağ, berçin demür, demülleri ğatmayağ, geredeli o. ha şāinār, esķóy, berçin, adını berçin ğoymuşlar. berçin dimek, ğır dimek, ğır dimek.” (AĀA, 287)

“o gara köse dēmiş ki, siz köve iniyorsuñuz ğıra emme, siz yaşamazsıñız, bālarıñız da yaşamaz dēmiş.” (AĀA, 242)

ğır yer

ğır yer (BĪA), kır yer (BĪA)

Kurak toprak.

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı go kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çoK. çoG_emme ğır yer yāni. kır yani. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı go kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çoK. çoG_emme ğır yer yāni. kır yani. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

ğıraç

ğırac (EĪMĪVYA), ğırac (EĪMA), ğırac (KĪAVAAAY), ğıraç (EĪMĪVYA), ğıraç (EĪMA), ğıraç (NMVBĪA), ğıraç (SĪYA), ğıraş : (EĪMĪVYA), ğıraş (EĪMA), ğıraş (NMVBĪA), ğıraş (KĪAVAAAY), kırac (KırıkĪA), kırāç (NMVBĪA)

Kurak toprak.

“arāzimiz vardı sekiz on dönüm, dālādā, ğırac_olan yerlē ekin, ārpa, urlā zebzē, bostan_olurdu.” (EĪMA, 868)

“bağım da var, bahcem de var tarlam da va, hepsi vār. tarla da benim, bi şurdan bi azcığ ğıracım var yani.” (KĪAVAAAY, 348)

“çünkü bizde su ne yok, hep ğıraç.” (SĪYA, 252)

“eskiden ğúbreyi bilmezlerdi hep malın tezeenen ğúbre yapıyollardı, onnan yapıyōduğ patēzi onnan ekiyordu. ğıraçda oluyordu, susuz_oluyordu.” (NMVBĪA, 251)

“**FD: Sulu tarım var yani. RT: var. sulu dā tabi ğıraş da var sulu da var.**” (EĪMA, 622)

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ğıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, nohut ekiyollā.” (EĪMĪVYA, 410)

“Sekiören ğıraş köv, sulu deil buralar gibi. Ova deil. Dā, bayā dā.” (EĪMĪVYA, 410)

“suyumuz yoğ yani öle sulu yerlerimiz yoğ. bizimki kırac kıraca ekeriz, arpa ekeriz, buğda ekeriz.” (KırıkĪA, 540)

“Tāḥḥālāmız, tāḥḥālāmız sulu yer deil, ğırac_olduundan, malımızı yiyecek ğağmıyoru fazla.” (EĪMĪVYA, 389)

“yāmır yāp da sular telef olmaması aqıp gitmemesi_çin su cizileriñ içine birikir. ordan sōrā ō, şiy olur. güzün tabī eker gelir ğıracınā. ğıraşları ekerler, adam gelir.” (KĪAVAAAY, 444)

“yāmır yāp da sular telef olmaması akıp gitmemesi için su cizileriñ içine birikir. ordan sōrā ō, şiy olur. güzün tabī eker gelir ğıracınā. ğıraşları ekerler, adam gelir.” (KĪAVAAAY, 444)

“yanī ğıraç oldū için sulu yāli de il bizim. yalnız susuzluğdan bız biraz işimiz vār, derdimiz vār.” (EĪMA, 841)

ğırmızı gebiz

Duvar yapımında kullanılan kırmızı renkli bir çeşit toprak.

“Bareciñ önünü yığılan duvariñ topra niñ hepsi ğırmızı gebiz, bizim köyüñ yakınındeki bi ta lıdan götü düle hepsine.” (AAVS, 186)

ğırmızı gereñ

bk. ğırmızı gebiz

ğırmızı toprak

ğırmızı toprak (EĪMA), ğırmızı toprak (AkVYA), ğırmızı torpağ (AYSVVDĪ), kırmızı toprağ (VGHA Bit.), ğırmızı torpağ (VGHA)

1. Çömlek yapımında kullanılan kırmızı renkli toprak.

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ğalıbı va onuñ. döneş diriz döneci va dönēr çarğ gibi. unuñ üsdüne ğalıbı ğoruz. açık çamurunu yassıldırız böyle şeysinēn düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ topra ol. olmıcak toprak de il. mesełā bu yirlerdeki topraklardan de il. x: ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı topra var ğız.. top top olur u toprak toprak. (...) ō ğoyu suyu toprañ içine ğoyarıS. (...) ancağ işde ğızılları ğarışdırıvırāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va gösteriris sa a orda. ōle olmayınca annyamassıñ. **MY:** o ğırmızı toprakları ğurumayınca ērimez. ğurudurüz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EĪMA, 530)

2. Çocukların altına bağlanan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“Çocū top rā beledermiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdık. havāda elerdik şöyle savurarakdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı. hincik şu ğuççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardık şöyle āzını. içine torpā ğoruz zobaniñ üsdüne ğorduñ. orda devamlı ğızgı durudu. yağardıñ, yanık iy olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dóğerdik şöyle. bezleriñ üsdüne şöyle ğatlardıñ, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

“o zaman hazır bēzler olmadığı için ğırmızı torpağı tendir veya ocağın üsünde ğavurarağ buni iki bezin arasına ğoyup çocuğı yaħmiyacağ şekilde çocuğları bēzledilerdi.” (AYSVVDĪ, 263)

3. Tandır yapımında kullanılan kırmızı renkli bir çeşit toprak.

“tendir yaPmağ oğul senin anan nailenin köyü var ya cermih. tē ordan bi araba, ordan ğirmizi torpağ var, getiridih.” (VGHA, 437)

“kirmizi torpağ getirilerdi. çamur edirlerdi. buni bēle şeynen ha, bēle eyağlarinan çıĝniyardi. qalirdi. onnan sora tandır yapıyorlar.” (VGHA Bit., 626)

ğızıl

ğızıl (EİMİVYA), ğızıl (EİMA)

Çömlek yapımında kullanılan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) bōle ğalıbı va onuğ. dōneş diriz dōneci va dōnēr çarğ gibi. unuğ üsdüne ğalıbı ğoruz. ācık çamurunu yassıldırız bōle şeysinen düzeldiriz. (...) iki türlü toprağ ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ toprağ. olmıcak toprağ de il. mesele bu yirlerdeki topraklardan de il. x: ğızıl dedimiz ğirmizi ayrı toprağ var ğız.. top top olur u toprağ toprağ. (...) o ğoyu suyu toprağ içine ğoyarıS. (...) ancağ işde ğızıları ğarışdırıvrāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprağ va gösteriris sa a orda. ōle olmayınca annyamassıñ. MY: o ğirmizi toprakları ğurumayınca ērimez. ğuruduruz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EİMA, 530)

“Çamur, toprağ içine bi şey ğatarız. Dā... tē şorda tenekede va, ğızıl.” (EİMİVYA, 427)

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprağ biraz fazla, ğızıl dinen para oña ğöre ğatılır; o, ōle ğatılır, ōle özleşir. Mayası, mayası. Ğızıl mayası toprağ. Ekmee maya ğatañ ya, aynı toprağ ōle ğızıl ğatañ.” (EİMİVYA, 420)

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden eleriz. Bi de ğızıl, bi de başğası wā. Onnāñ biri birine ħall eder ğarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

göprak

Odun kömürü yapımında kullanılan toprak.

“üssüne de toprak Kōyoz ātık onu çineye çineye o ateş bōle avır avır iniyō bōle (...) Kazıklan bōle etrafını dēliyoz bōle toprağı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çıkıyo bu sefer (...) āteş az olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye ğedī mi üç tarafından bölüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā üstünde bitiyō āteş bitiyō (...) hāvzal toprak yāni toprak o toprak ōlmasa ondan sōna kömür çekiyoz küreklē yā bōle şinci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi birini kürekle atıyo kömürü toprağın āltından bī yandan çıkariyo kömürü bī yandan

tōprayi gene kapāyo üstüne çekilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak
ōlmassın ēbedī zāpt̃ olmaz āteş” (BİYA, 195)

ğoroḥ

ğoroḥ (TAA, Antl.), ğoroḥ (TAA, İğd.), ğoroĝ (TAA, İğd.)

İri topak halinde toprak.

“ğoroḥ dā bēle yēri ğoşān çağı, ehen vahdında, āken vahdında bile yúmri yumri
topraĝ_oliʻēr, // ğoroḥ_oliiʻ, torpaḥ ğoroĝ_oliyē. / topraĝ_olmiir de ğoroḥ oliʻē. // onú
ezsen topraĝ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“ğoroḥ dā bēle yēri ğoşān çağı, ehen vahdında, āken vahdında bile yúmri yumri
topraĝ_oliʻēr, // ğoroḥ_oliiʻ, torpaḥ ğoroĝ_oliyē. / topraĝ_olmiir de ğoroḥ oliʻē. // onú
ezsen topraĝ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“onnan sora bū şey gi çıḥdi saʻēd hōkūmetinnen, o küzeleri ustaluĝi daa ğaḥdi de, vedreler
çıḥdi, başha başha ğoalar çıḥdiler. /// oronn_üsdüne bi iki tene ğoroḥ, çamur, daş, bişe na
olsa or'ya ğapadurd...” (TAA, Antl. 77)

gort

gorT² (VGHA Bit.), gorT² (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“bizim köyde de var. gort, gort yēr, çuḥur yēr.” (VGHA V., 383)

“gorT yēr he, torpaḥ. gorT yēr, gorT he.” (VGHA Bit., 582)

gort yer

ğort yēr (VGHA Bit.), ğort yēr (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş toprak.

“bizim köyde de var. gort, gort yēr, çuḥur yēr.” (VGHA V., 383)

“gorT yēr he, torpaḥ. gorT yēr, gorT he.” (VGHA Bit., 582)

gömük

Çamurlu su.

“aydınım kıylüsün kim haliñ sora / su yērine gömük iştiñ ciyeriñ yara” (KırVYA, 437)

gülcür

İnce toz toprak.

“ondan kēri buyruñ geliñ misafirler yīcüz bandurmayı bi tas da yanna ākşi. ibiden de
oludu, ğazdan da oludu. ama hepsi ğaḥdı. burda häp ğalburuñ altınıñ gülcülleri ğaldı, hep
geşle gitdi.” (KasVYA, 794)

ğumluğ

Toprağı kumlu arazi.

“-ğumluğlarda yoğ, bu aşā yellerde aynı çorağ. -şindi bizim buranıñ yüzölçümü yüzde atmış yetmiş ğumluğ. bizim kıyún tabi tabi. -sóra sāda genişdidú geyiğ ğoşanadan da uzundur. yüzde atmış atmışbeş civarı ğumluğdur yāni. vēirmsiz. ğumda hēç bişe olmiye yāni” (ASA, 133)

ğumsal

Toprağı kumlu arazi.

“yāluuz bu sulağ yellere dikmicēz dēdile. (...) dúz daban arazísine verdile –şindi biraz ğumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dēdile.” (ASA, 132)

ğumsar

Elekten geçmiş ince toprak.

“Çocū topṛā belememiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdık. havāda elerdik şöyle savurarakdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı. hincik şu ğuççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardık şöyle āzını. içine torpā ğoruz zobanıñ üsdüne ğorduğ. orda devamlı ğızğı durudu. yağardığ, yanık iy olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dókerdik şöyle. bezleriñ üsdüne şöyle ğatlardığ, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

ğurağ

ğurağ (AĪA), ğurağ (EĪMĪVYA), ğurağ (KasVYA)

1. Kurak tarım toprağı.

“çamur olmaz ki öle ğurağda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprak çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“Öle çok eken yoğ. Sulu yer zāten yoğ. O öle sulu yerde olur. Hāşş dersen o, ğurağda oluyō.” (EĪMĪVYA, 302)

2. Deri çarıkları kısa sürede yıpratan kuru, sert toprak zemin.

“(ÇARIK YAPIMI) (...) ya iki ğún gider ya üç ğún gider o da ayāmıza zāten. ğurağda hiş dayanmaz.” (AĪA, 253)

ğurağ yer

Kurak toprak.

“iki ayca bīşe misir çabalıyoğ, bırakıyoğ. ğurağ yer. ne, burda su yoğ. ne, burda su yoğ. ne olācağ.” (TĪVYA, 259)

Ğ

-

H

h ak

h ak (AKD), h ak (A AD, Muş)

1. Toprak.

“Bir acayıp nesne g rd m /  uyruğu burnundadır / Bir yanı h k bir yanı nar / Hem başı  arnındadır” (AKD, 386)

h aki pay

h aki pay (D AT, Kar. Ter.), h aki pay (AKD), h ak-i pay (AKD), h akipay (A AD, Muş Ter.)

Ayak toprağı.

“Dilimin ezberi sensen her daim ismin a a / Y z s r p h aki payına niyazım budu sa a” (AKD, 387)

“Ogradım barigahına h abda canan bey heber / Y z s rd m h ak-i payına sahip zaman bey heber” (AKD, 374)

“ z s r m h akipayı a / Niyazım budu se e” (A AD, Muş Ter. 107)

“Zıfak olmuş kedi kimi  ığırık d şme vay vaya / Beli gırık şahmar kimi indi sallam h aki paya” (D AT, Kar. Ter. 81)

h  k   t ra 

h  k turab (Erzu A2), h  k   t raP (AYSVVD )

 nsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak.

“aldılar abd si oyandım h  dan / aslımız yapılmış h  k   t raPdan” (AYSVVD , 172)

“aslımız yapılmış h  k turabdan - bir harf o utdular yeşil yaprağdan” (Erzu A2, 106)

2. Toprak zemin.

h akile ye san ol-

T m yapıların yıkılıp yerle bir olması.

“G’etmiődim edil şaha men muradım almaya / Ne b l rd m men gelincez h akile ye san ola.” (A AD, Muş Ter. 97)

hanav

hanav (VGHA Bit.), hanav (VGHA V.), hanaw (VGHA Bit.)

Nemli, verimli toprak.

“çayırda bêle olan yêrde hanav qalmaz. hanav bêle toprahnan şey onun da bêle altı bêle olmasa hanav qalır. altı yaş qalır, ıslağ qalır. o olan yêrde rütübet qalmaz.” (VGHA Bit., 645)

“hanav kîmi yêri hanav olur. bosTan mosTana êyi gelir. kîmi yêrde quri olûr, bosTani kurudur hanav. yêr.” (VGHA Bit. 582)

“hanav torpağın rutubeti. be şimdi tarlayı sürüyoruz. bağ bi demre sürüyorum. ikinci demre yanê oni hanavi, rütübeti çılmasın diye ikinci defa da sürülür.” (VGHA Bit., 683)

“hanav yoğdûr ki buğda olmaz şimdi.” (VGHA V., 567)

“hanavkesen evet. bi yêrin hanavi kesildi mi çayır. ona çayır diyerlerdi.” (VGHA Bit., 644)

“hanavkesen, hanav biz şoğumlari nadasa birağırırğ ya. tarla sürüldi mi. ha o oT onun içindeki o rutubeti alır. işde o hanav biz ona dirik ha. siz de ne diyiler. ona bilminem. biz ona hanav dirik. ha o oTda o rütübeti alır. o rütübet hanavdır. ne aTsan yetişir. o ot orada yetişdi mi hêşbi şey yetişmez. o hanav onun o rütübetini alır ya o ot. ha o da hanavkesendir.” (VGHA Bit., 671)

“hanavkesen, hanav biz şoğumlari nadasa birağırırğ ya. tarla sürüldi mi. ha o oT onun içindeki o rutubeti alır. işde o hanav biz ona dirik ha. siz de ne diyiler. ona bilminem. biz ona hanav dirik. ha o oTda o rütübeti alır. o rütübet hanavdır. ne aTsan yetişir. o ot orada yetişdi mi hêşbi şey yetişmez. o hanav onun o rütübetini alır ya o ot. ha o da hanavkesendir.” (VGHA Bit., 671)

hāvzala

Odun kömürü yapımında kullanılan toprak.

“üssüne de toprak Kōyoz atık onu çineye çineye o ateş böle avır avır ĩniyo böle (...) Kazıklan böle etrafını dēliyo böle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çıkıyo bu sefer (...) ateş az olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ũç tarafından bölüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ũştünde bītiyo ateş bitiyō (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo küreklē yā böle şinci böle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini küreklē atıyo kömürü tōprayin āltından bī yandan çıkariyo kömürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt olmaz ateş” (BİYA, 195)

hāvzal tōprak

“üssüne de toprak K̄ōyoz ātik onu ç̄ineye ç̄ineye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) K̄azıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā ç̄ıkıyo bu sefer (...) āteş az̄ olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ūç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūştünde bītiyo āteş bitiyō (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo k̄üreklē yā bōle ş̄inci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini k̄üreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan ç̄ıkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̄ olmaz āteş” (BİYA, 195)

höllük

höllük/öllük (BTA), Höllük (KİA), höllük (GİVYA), höllük (SİYA), öllüg (BTA), öllüg (MİA), öllük (BTA), öllük (GİVYA), öllük (MİA)

1. Toprak yığını, tepe.

“Ben höllüğün kellesinde durōrdum.” (KİA, A. 351)

“Men höllüğün kellesinde durōrdum.” (KİA, A. 351)

2. Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“çocuğları beliydük toprağa. toprağı eliydik, içeriye doldurüydü kışın. o çocuğlara ısıdıydı altına goyuydu çocuğların. sabâça o toprağın içinde yatıylardı. öllük eliydik halburda.” (MİA, 291)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüdu. Çocuğları koyüdu. Bēşige toprağ_altlarına koyüdu. Höllük. ālidı, gätiridı. Öllüğüm bitidi, gālidim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidı. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmam.” (BTA, 239)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüdu. Çocuğları koyüdu. Bēşige toprağ_altlarına koyüdu. Höllük. ālidı, gätiridı. Öllüğüm bitidi, gālidim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidı. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmam.” (BTA, 239)

“eski ħariğlar beton dēlidi toprağ ıdı. buğda dōkmeğ içün zoku hâlâ duruyu burda yeri eşdik yere gömdük. tecde öllüğü, toprağı ordan eşerlerdi. orda çıharttıları.” (MİA, 250)

“Giridim ħarmanlardan şelerden öllük gätiridim, altına kızdıridim öllük koyüdüm.” (BTA, 246)

“hē höllük ğavurup toprā yaturullar.” (GİVYA, 315)

“Heppí öllükten yaptī dägi! - Heppí öllükten. Heppí öllükten, donsuz. – Öllük nädır ū?
– Bı firézlerde torpaḡ çıḡı yā. Dönderiler, onu älidıḡ ḡerbilden, gätiridıḡ
çocuḡların altına koyüduḡ.” (BTA, 246)

“Köyüduḡ kızıdı, aparıdıḡ öllüḡün çine gömidıḡ ki uşagın öllüḡü sıccag ola.” (BTA,
246)

“şimdi dōm yaptı bir ḡadın. köy yeri. pudramız, bi şimiz yoḡ. biz höllük derik. toprā
elerik.” (SİYA, 372)

“tarlıya gētdim, beşik arḡamda, bir mucur höllük sırtımda” (SİYA, 338)

hüyüg

Küçük tepe, toprak yığı, höyük.

“bunnār da önnarin torunnarı. hüyügdē o sıvasdaki ali babanıñ şeyi, ḡazan
ḡaynadıyōduḡar yēmek, asger doyuruyōr.” (LSA, 368)

I

ısbab kili

Çamaşır yıkamakta kullanılan mavi renkli özel bir çeşit kil.

“böle omō momō da yōḡ. ḡalıp sabın, kil getirilēdin o mālışdan eveli. ısbab kili diyollar
böle mavi gök. unnānan yıḡardıḡ ḡızım.” (EİMA, 726)

İ

İlay

Duvar yapımında kullanılan balçık, çamur.

“kēdimḡi İlaydan soḡḡan kēdimḡi duwaldar bar. İlaydan soḡḡan duwaldar bar. caḡsı
cerlerinde yēki ḡat, üş ḡat partmandar da bar.” (TAKA, 254)

J

-

K

ḡasım

Çamur halindeki toprak, mil.

“aynı senin gibi bizim bñdan albay vñdı ğaradenis bu bölgenin tñrini ıkñrdı da buranın göl_ oldñni ispat_ itmiş yñni A.K. : ãmme üstünde asım vñ bi metru bi puu metru ğas alTından aıl ıkñ altı aıl uvamışdı ùle millet sürüyodu eni gene göl_ ödu” (ÇİYA, 579)

avalin

“orda onuğ pekmez toprñ va. yanđ beyaz, avalin_o, avalin_eğ güzelidir, iyşsidir.” (EİMA, 922)

“orda onuğ pekmez toprñ va. yanđ beyaz, avalin_o, avalin_eğ güzelidir, iyşsidir.” (EİMA, 922)

keleme

İşlenmeden bakımsız halde kalmış toprak.

“arñzimiz vñ da yapmayoz. duruyollē işde keleme.” (BİAİ, 643)

“hayvannñnan dařırdıķ. şindi ğayrı urlñ heP keleme yavrum, yapan yo ğayrı.” (BİAİ, 670)

“şu hamam tebesi dēriz u bayırlñ heP bizimdi. keleme ğaldı, ormana ğaldı hindi. yazmadılñ, napcan sen toprayı? dedilē beñe. ormana ğoyvñdılñ işde bu.” (BİAİ, 748)

“zñten şu anda otuz otuz beş hñneye dñřmüřdür belki, doķsan yüz hñneydi, evlē ğöçmeye başladı bñle, arñzi keleme.” (BİAİ, 632)

kepir

kepir (EİMA), kepir (SVYA), kepir (AkVYA), kepir (OİAVSV)

1. Kedi kumu üretiminde kullanılan beyaz renkli bir çeşit toprak.

“ñ saķarya mñdeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. **EB: Kepir mi? SŞ:** ivet. beyaz toprak. hñ biz kepir diyüz hani beyaz toprak ıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı? Sİ:** o dış devleti ğidiyö kedi ğumu oluyömuş. bi di eskiřērdi va şeyi faPriķası. burdan_ urıyı ğidiyö. ğali nēriyi nē yapıyöllē bilmiyös. alışan var burda. biz_ unu kepir diyöz hani kimisi mñden diyö aķ topra_ a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

2. Verimsiz bir çeşit toprak.

“bende om_ beş dölüm yē vñ o zaman. 'hurdu ötaķ tñlı sürüyön. o mübārek topra da 'kepir. sıvēyö da sıvēyö sıvēyö da sıvēyo.” (SVYA, 487)

“ēkdıķlērī yēriğ biliyēm, ben öylē āyře yörrēp kēpīr.” (OİAVSV, 768)

“ğiderdik_ işlemiye, itmiye. rahmetlik emine hani orñ dumul aliniñ orñ atdı da ğafasını paralayadı siz itdiñiz diyi kepirde.” (AkVYA, 421)

kereñ

Badanada kullanılan bir çeşit toprak.

“Kereñ esgiden evi badanıla_ken gullanılı_dın. Kireş çıkandan bereya kereñi gören yog.”

(AAVS, 230)

kesek

kesek (KasVYA), kesek (KKA), keseK (VGHA V.), kesek (AİA), kesek (AYSVVDİ), kessek (SMA)

1. Kurumuş toprağın sürülüp parça parça bölünmesi.

“yāmur yādıkdan sora dabannı çekiyosuy. keseklerin üzerinden daban çekiliya. toprak alt üs ediyosuy ona kesek diyoz.” (KasVYA, 508)

2. Taranmamış tarla.

“ben de tapana oturdum, kesek biraz_irsın diyi, talla yımışasın diyi, öyle sürerdig_eveli.” (AİA, 195)

“Ordan sonracimiy bu bî_ ki akşam sonra, biz tarlada kesek taradık, Allah ramet eylesin eltinen ğaynana da.” (KKA, 132)

3. Bel, saban, çapa gibi araçlarla kaldırılmış iri, kurumuş toprak parçası.

“bi kere yeri ğazardi. o wağıT hër bereket wardi. şimdi iki sene bi dıreKtor hadé salla. güzel, Kıruyi, oli bêTon gibi. her keseK ğağı bu kádár. // Kırét. o Kırét de toprağdır. Kıriyi bêton. Kıldırı. dıreKtor, mıreKtor çıĝniyi, Kıriyi, Kıldırı bêle havada. ğırét kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dırnağı vèriler, mangèri vèriler üzerıne; giderdi gelirdi. // manger de dırmıhdır. dırnağ êle içinde giderdi, gelirdi. eriTmezdi.” (VGHA V., 372)

“bõle keseK keseK gelidi ha, keseK.” (VGHA V., 520)

“İki kessek bi daşa bedeldır.” (SMA, 156)

“kesekler varsa kürekle küçültülürdi ve sulanması için bu bostanlar ark şeklinde belli hizada ve düzende ekilecek sebzenin cinsine göre” (AYSVVDİ, 243)

Kırét

Kurumuş iri toprak parçası, kesek.

“bi kere yeri ğazardi. o wağıT hër bereket wardi. şimdi iki sene bi dıreKtor hadé salla. güzel, Kıruyi, oli bêTon gibi. her keseK ğağı bu kádár. // Kırét. o Kırét de toprağdır. Kıriyi bêton. Kıldırı. dıreKtor, mıreKtor çıĝniyi, Kıriyi, Kıldırı bêle havada. ğırét kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dırnağı vèriler, mangèri vèriler üzerıne; giderdi gelirdi. // manger de dırmıhdır. dırnağ êle içinde giderdi, gelirdi. eriTmezdi.” (VGHA V., 372)

Ƙızımızı

Narin bir çeşit toprak.

“Ƙızımızı, Ƙızımızıdır. senın bu toprağ ne kadar güzel! narin toprağın adı Ƙızımızıdır. senın bu topran ne kadar narindir. heralde Ƙızımızı toprağdır.” (VGHA V., 577)

Ƙızımızı toprağ

“Ƙızımızı, Ƙızımızıdır. senın bu toprağ ne kadar güzel! narin toprağın adı Ƙızımızıdır. senın bu topran ne kadar narindir. heralde Ƙızımızı toprağdır.” (VGHA V., 577)

kil

kil (İVYA), kil (EİMA), kil (OİVYA), kil (BİYA), kil (NVYA), kil (oİVYA), kil (KırvYA), kil (KKA), kil (BİAİ), kil (EİMA), kil (VGHA Bit.), kil (KırıkİA), kil (MİA), kil (AİA), kıl (BİYA), Kil (AnaVYA), kil (AkVYA), kil (AMA), kil (MVYA), kil (GMA), kil (MİA), kil (SVYA), kil (VGHA Bit.), kil (İVYA), kil (AVOİA2, Ada.), kil (GMA), kil (BİA), kil (ADÜM I, Burd.), kil (EİMİVYA), kil (SVYA), kil (AkVYA), kil (SVYA), kil (KırvYA), kil (KırıkİA), kıl, kil, kıl (OİAVSV), kil, kıl (OİAVSV), kil (KA3), kil (MVYA), kil (MVYA), kıl (OİAVSV)

1. Çamaşır yıkamakta kullanılan bir çeşit toprak.

“annaşıldı da bizim oralarda hani idil gyusu. idil gyusu dillerdi. neden ise o idil gyusu demek, ne demek. orasını hani bilemiyoğ. bilemiyoğ. killig. kil. esgiden ğadınnar çamaşırını yıhamak için o kistden getirillerdi. sabun yerine onu getirillerdi. killig diyi ondan.” (İVYA, 285)

“beyazları uvādım uvādım. bi kirini ağıdırđım. undan sona tekrardan kil olurdu, killēdim. ah o killē olsa da hinci ameşır yıkasak.” (EİMA, 804)

“bobam ırāmetlik şeyden miħalışşıkdan kil getirirdi, satardı. **FU**: kil getirirdi. sabun da yoğ. kilinen yıkardık.” (EİMA, 381)

“ble omō momō da yōđ. ğalıp sabın, kil getirilēdin o mālışdan eveli. ısabab kili diyollar ble mavi gök. unnānan yıkardığ ğızım.” (EİMA, 726)

“bu mübarek asasını atıncı uriye inī. urda su st olarakdan ağıya. biz urdan sra, bī Ƙadının killi çamaşuru yıkadūndan işde su sde dnüşyo, st suya dnüşye. ğayboluyo, dnüşyo. st ğaybolıya. su olarakdan devam ēdiya.” (OİVYA, 272)

“amaşır kazanlarda kaynadılır kilinen sabunnan yıkanırđı óndan sra durlanırdı aşıya oveya giderdik” (BİYA, 276)

“çamaşır yıkaama: görmüyö_mün killî. torpānan yıkardım. hē, he evet. kil_ñen. (...) dönderü dönderü ufalaruğ. kil_ñen eyi gine. undan sōnalıma heye çapliyōñ. üsdüne kül göyuyōñ. (...) undan sōra unu gine kil_ñen bī dā tekrar yeykaruğ. bu çamaşuru iki taraflu bī dā killerük.” (OİVYA, 203)

“çamaşırhānēdi yíkeyyōduğ. kös_üstünü bōl döşeyyōduğ. deperekden yíkeyyōduğ. kil döküyōduğ. sabun, kil, mesilā omo, õle u_tür gullanıyōduğ.” (EİMA, 911)

“çamaşırı ēskiden hindi bōle kil ölurdu kil ó kili dövēdik güzēlcene dövdukden kēri bi tavaya Kōrduk (...) killēdik üstüne sabın sürēdik kilinnen_õnu dūrēdig” (BİYA, 504)

“çamaşırı yuruğ yıharıñ, 'durular 'sıhar gelirik. 'depīnen, 'ayāmız_ınan depiklerik 'yuruğ 'kil_ñen, a'tar 'gelirik.” (NVYA, 174)

“çamaşuru kilinen yurduğ. 'akkile giderduk, kil getirūdük. goñşulara da verūdük. puñarlarda yıharduğ. biyo killerdük, biyo sabun çalarduk.” (ÇoİVYA, 117)

“eveli çamaşır yūrduğ. hevel zamandan kil_olurdu, kil sürterdik, duz sürterdik, bırçağ sürterdik. çekerdik mallara verirdik.” (KırVYA, 394)

“Gitdim çocim sen gadağān o kile, ben. Burlā da ğarlārınan barabā gittim. Küçükdüm, sen gibidim. Ondan sora yüklendik mi bi teneke çamuru şu ğarşığı mahalleden işte burlādan bizim elti de gitdidi. (...) Hinci evlēde sulā vā çamaşırları makinelere ateyoz. İlēden külēde sular olmadı zaman derelere gidiyoduğ.” (KKA, 136)

“ğomşulā sıra sıra sıra killeri atādın_ıçine, kilnen yığādın, mis gibi ğoğādı, peK güzel ğoğādı. (...) killeri dövēdik topaK kil olursa dibeklerimiz olurdu bōle tezeK_olurdu, incelir. (...) öteki irimiyen de ha bōle topraK gibi ğara ğara ğālır. aldı mı diline yapışırsa iyidir_u. ā õle yapāladı. esKiden õle dēlēdi, atık şindi makinelē çıkdı, omolā çıkdı” (BİAİ, 538)

“hadi vur debmiyi vur debmiyi. onđan sona dePme bittikden Keri āz çamaşılıları sabınna kille kilimiz_olurdu kil. kil dēdiğ killeri dōkēğ dōke de çamaşılıları sabınna yeni ğatTan döşēğ bi dā çığādığ_üstüne debmele, ondan sona sabınna sabınna at ğazana ğaynatmiye.” (EİMA, 521)

“he, porahnan da yıhamıñıñ. atardıñ suya. porak he, bi de kil vardı. o kilin bēle bu kádā çamur_ēderdiñ. bēle bēle çamurlardıñ. getirilerdi dağdan, oni atallardı.” (VGHA Bit., 591)

“hindikī mı tozunan neyinen olmazdı. çil, sabınıdı. onda sürdmede çekilirdi, elde, kil şēle şēle. duz de elde çekilirdi. hannōldu.” (KırıkIA, 289)

“kil gullanmaḡ 'çovan alır getirrik 'alırılı 'çovannan yıḡarıḡ. 'sabın, 'çovan, 'ıscaḡ su 'orda yıḡarıḡ.” (NVYA, 142)

“kil_ olurdu çamaşır kili eskiden. (...) işte o çamaşır kiliylen kilinen yıḡādık.” (EİMA, 524)

“kösü döşüyödük, toḡaşleyyödük. ölelikli yıkeyyödük yānē. şinci.. **SGA: Kili nereden buluyordunuz? ŞY:** kilī mi_ alıçıḡ bī killik_ kövünden getiriyödük.” (EİMA, 912)

“kúl dibine çöker idi duru suyuna çamaşır yıḡarlar ıdı kil olur daḡlardan eşerik, biyaz kilinen yıḡardıḡ. kimi de gafasını yurdu.” (MİA, 290)

“meselā asdaP yurduḡ, 'neynen yurduḡ, 'kilinen.” (AİA, 305)

“önnān yıḡādık esgilēden kīllen esgiden böle arabalālan kīlcilē gelidi kil_ alıdıḡ önnālan yıḡādık önu nasıl yapādık kili ḲörduḲ_ işde Ḳazana” (BİYA, 495)

“serellerdi berideñ öte doḡurduḡ doḡuduḲTan kēri sıḡırınḡ gubresini atardıḲ soñra toḡucaḡ_ ıla dóver dóver ağardıḲ. gendiliḡinden akardı Kili çamaşırda kullanırdıḲ.” (AnaVYA, 184)

“su yōdu da sabın 'var mıydı, sabın da yōdu, kil de yōdu.” (AkVYA, 695)

“zabaḡdan gēliyōduḡ puñara. kil kil de vardı, sabın da, torsil yōdu.” (AMA, 194)

2. Saç yıkamakta kullanılan bir çeşit toprak.

“bi dene daraḡ alıceksiñ, bi dene kil alıceksiñ, bi dene sabın alıceksiñ” demişlē. (...) hindi bi daha bunna kil atıvēmişlē ḡara bılanıḡ köpürüklü su olmuş.” (MVYA, 191-192)

“F: bi de içerde kil lēni olur, kil lēni var o torbanın ucuna da bi ip olur o ipe geçirir kil lēni ḡadın gēderken götürür. o kil lēni de götürür ā curun ḡara curun o işde bilmem ne curun, orta curun, curuna götürür yeriñ belli orda curuna götürmüş ḡomuş kil lēniñ içinde kil var. (...) ḡāmamda da ayni şekilde dışarda ḡalı, içerde de kil lēni bırāḡır. F: Dārāk ḡabı, kil lēni. A: Dārāk ḡabını, kil lēni bırākdı mı o curun da seniñ demektir. kesen de gelecek. F: ḡālā benim kil lēnim, dārāk ḡabım da duruy. dayım bā, fehmi dayım, büyük dayım el öpmeye ḡāmam ḡalısı vērđi, el öpmiye hediye.” (GMA, 227)

“hamamda başımızı killerdik sabunla da tiliflenirdik. kiline yumuşardı. pambuḡ gibi olurdu. o kili yıḡayandan sōra sabunlardıḡ. diflenirdik.” (MİA, 246)

3. Sabun yerine kullanılan bir çeşit toprak.

“bi de mahrece giderlerdi kil getirmeye sen kili biliḡ mi. kili de o māmleketiñ_ adamı 'sabın yērine ḡullanırdım_ onu.” (SVYA, 651)

4. Dam yapımında kullanılan su geçirmeyen toprak.

“ēšeKÇiler seḥ Taşirdiler. seḥ, bilḥasse seḥ, Tamlere. Tamlerin  zerine  ekerdiler o toPrađi. ayrı  zel bi toprađdi. (...) seḥ diyerdiler. killi b le one diyordiler seḥ.” (VGHA Bit., 730)

“ondan  nce toprağ ev varmış tabi. toprağ damlar.  z atiyolar,  z n  sd ne ufağ aa lardan d ş yolar. onuñ  sd ne biz kil diriz. kili getiriyolar,  sT ne seriyolar. (...) suyu ge irmiyo kil. o kil suyu ge irmiyo.” ( IVYA, 305)

5. Baltanın sapını sıkıştırmak amacıyla dolgu malzemesi olarak kullanılan toprak.

“elindeki paltayı vuruyor  muş,  Kdi miydi g vişiv riyor  muş. oruya bir kil tıķamaya a lına gelmez  miş.” (AVO A2, Ada. 114)

6 Kolay şekil alan yağlı ve yumuşak bir  eşit toprak.

“A: onu ellemez, ana tenekeyi ellemez. bu evelden balyeda s klanırdı, balye denilen kil l nnin bi b g  var.” (GMA, 229)

“esas ismi killiKdi. orda kil  ıķarmıř. killiK dellerdi. şindi onuñ lisanınna gene uymaz. onnar da  Tmi biz de  Tmiyik.” (B A, 425)

“Ustası  mird n; yan vuru peş  ıqattırı , kild n vuru taş  ıqattırı.” (AD M I, Burd. 116)

“Yok kil yok. Yok, yeşil bay  bildi n toprağ. Evin yannarında şurda ge erken bi eviñ yanında yışılı. Eley lar  dı elekden, g rm şs nd r. Haḥ... işde o, yeşili o. Haḥ yeşil, kil deil  o. Yeşil toprağ.” (E M VYA, 421)

7. Temizlik vs. gibi ama lar i in kullanılmak  zere malzeme olarak satılan veya başka  r nlerle takas edilen bir  eşit toprak.

“b le gene aynı yere b le inip  ıķa inip  ıķa ora yayley   ıķTımmız zaman develerne 'kile g derdik. mahlıĉ varıdı mahlıĉ.  rdan ķonya ķo as r g l nden Tuz getiriz. duzu kiliņ yanda satarız mahlışTa. ordan kili alır bu afyonuņ k yl klerinde 'buyday  g şirdik.” (SVYA, 657)

“deveciler deve getirirdi, şu ķ ylerden deveynen kil fil n getirillerdi burda. g nlerce, haftalarca galıllardı” (AkVYA, 627)

“eskiş rden kil getirir buydeye değişirdik. (...) ordan kili alırdız ocağTan ' vullarız. (...) tam afy n civarına g ldi miydi buyday  'değişiriz 'killeri.” (SVYA, 661, 662)

“-hep b le kil mi satañ emmi? -kil de satarım, emmiñ g rban  ossun saña, hava da atarım, yerine g re g zım.” (KırVYA, 234)

“**killig** var, şu **killînen** de muhdarlımız bir. şu yanda, o da **ğuzugüdeni** gerçi. hani kürd köylerî mi bölünmüşler. esgiden derelerde nêrelerde kil olurumuş. mezra mı diyolar, õle bişîe işde.” (KırıkĀA, 244)

8. Hamile kadınların kimi zaman aşerdiği bir çeşit toprak.

“õ kıl āvratlārıñ āş vēreni vār ýā āvratlārıñ bir gısmı kīle düşēr. kele sēlvēr bir toPāk kil yōk mu vēriyim n'öldü anām bēn kil dē' õlüyōm. bundēñ bir tōPēk kıl ālır õnū yēr (...) sōñra hoca hāram demiş ded'lēr. günāñ demiş dedilēr toprāk yēnmēz demiş dediler.” (OĀVSV, 759)

9. Cilt hastalığının tedavisinde kullanılan bir çeşit toprak.

“õñā bābam 'õcíyādı temrē' şēyi õğurdu toPrēkdēn kil dellērdi kıl kil õlurdú tōPrāk dēn.” (OĀVSV, 897)

10. Rengi bakımından kile benzetme.

“Kız - Elimize iş alacak mıyık? Hatice H. - Sen acık eline ip al, sar. Bana da takada babaang yarım çorabı var, onu da getir; iki dene dūrter miyim baak? (Kendi kendine söylenir) Elim ayağım da kil kesiliyor, dökülüyor, açılırim belki, goy baak... Gız bebeler nirde?” (KA3, 157)

11. İpek böcekçiliğinde kullanılan bir çeşit toprak.

“bişiriz killi suylana, ūdana güzē olū.” (MVYA, 345)

12. Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli bir çeşit toprak.

“kil gibi bi toprağ oluyor. undan gōyoñ bi ġararına göre. u köpürüyor, köpükden soñara indirib oraya gōyuyoñ.” (MVYA, 416)

13. Yılan sokması tedavisinde kullanılan “kına gibi” diye tarif edilen bir çeşit toprak.

“kır çālallār. bir ē aynı bir toprāk ġinā ġımı bir tōprāk çālallārdı yānı. ġinā ġımı bir toPrāk. sinir çıKarsā şēy ġarınça yumurtası çālallār.” (OĀVSV, 750)

kis

Sert toprak tabakası.

“biz de ġumu alınca õle bi sandalle gibi sekik çıkdı altında üsdü toprağ da kis. altından ince ġum çıkıyor, o ordayқан biz ġavın muvun yirken ordan gōnenniydi, yarılmış.” (AĀA, 280)

kis toprağ

“seydişeiñ kisecik köyündeyimis, ilk buranıñ yerleşimi oraya oturmuşlār ve soñra buraya gelmişler tutmuşlar, buraya yük tutmuşlar, ordan esinlense gerek her halde. bi de

şöle ğonuşullar yāni artık bu toprāñ altı kislidir, kis toprak vār, bi de ondan geliyo deġler bāzıları. bāzıları da böyle de duydum.” (KĪAVAAAY, 388)

ḲorTTıġ

ḲorTTıġ (VGHA V.), ḲorTTıĥ (VGHA V.), ḲorTûĥ (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“ḲorTTıġ olan yërde ondan çoĥ vardı. ḲorTTıĥ yanè kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoĥum_êTmemiş. ḲorTûĥ yanè on senedir.” (VGHA V., 374)

“ḲorTTıġ olan yërde ondan çoĥ vardı. ḲorTTıĥ yanè kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoĥum_êTmemiş. ḲorTûĥ yanè on senedir.” (VGHA V., 374)

“ḲorTTıġ olan yërde ondan çoĥ vardı. ḲorTTıĥ yanè kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoĥum_êTmemiş. ḲorTûĥ yanè on senedir.” (VGHA V., 374)

kör_toprak

Üzerinde bitki bulunmayan toprak arazi.

“ĥer tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın toprak hep yeşil çimen. burda burda kör_toprak burası hep toprak burası topraġ. burası ne.” (NMVBĪA, 482)

ḳöstü ḳöpeġi

Kötebeklerin yaptığı toprak yığını.

“getirike getirike beri yanna bēre ḳöstü ḳöpēne şeyi ġömmüş duz daşını. **RD: köstü köpeġi dediġin?** EÇ: ḳöstünüñg ḳöpē, toprak yığını. heyye. ora ġömüvermiş. **RD: köstü köpeġi mi derdiniz?** EÇ: heyye, ḳöstü ḳöpē. ora ġömüvermiş, yularını almış devening ölen devening.” (AĪÖKYA, Antl. 405)

ḳum

ġum (KırVYA), ḳum (VGHA Bit.), ḳum (VGHA V.)

Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak, höllük.

“bu ḳumi tökdi bunun başına. torpaġı Toldürmiş awucuna. biz buni içeriye aparırken torpaġı tökdi başına. torpaġı tökdüm başına.” (VGHA Bit., 702)

“önce esKiden ḳumnan bēlerdiler. ḳum çocūġun_altına koyardılar. daha onnan sora coşkungilin zamanında daha ḳum ḳomadıĥ.” (VGHA V., 522)

“uşaĥların_altına anam ḳum baġliyidi.” (VGHA V., 539)

“yüce dā başına torpaĥ eeller de / anasız ġuzuyu ġuma bileller” (KırVYA, 231)

kumsal yer

Topraġı kumlu arazi.

“ben turp diktim burda bi tenesi om beş kiío gēldi turbuñ amma ¼umsal yer biliyo muñ fasilye dikēdik Şu kenarlara bōle sal¼ım sal¼ım fasilye yapādı” (ÇİYA, 504)

¼um topra¼

Verimsiz kumlu toprak.

“ni ¼ıkā būrda ni olur topra¼lāmız ¼um topra¼ verimli topra¼ deyil S.D. : yālı topra¼ deyil kine ¼um topra¼ M.E. : ¼um topra¼ ¼apiyi vursan yēre batıramañ” (ÇİYA, 868)

“topra¼larımız verimsiz dopra¼ givŐsek S.D. : toprāmıs topra¼ deyil ŐiŐte ¼um topra¼ yā” (ÇİYA, 869)

kül ... torpa¼

1. Yakıp yıkılan yerde geriye kalanlar, enkaz, harabe.

“işTe yēTmiŐ adam Őehid ēdēller. heP ¼ılıŐTan ge¼irēller. o ¼askōy var, oraya da zor vērēller, zulum ēdēller, işTe ¼alēr kül de torpa¼ da. o zaman benim babam on beş yaŐındaymıŐ.” (AİASVŞÖ, 324)

1.1. başan kül eliyım, torpa¼_eliyım

Ölesin, üzerine toprak atılsın, anlamında bir beddua.

“başan eliyım, torpa¼ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bēle yaPTın? sen niye ēTTin? yanē bunun anlami kül_eliyım, torpa¼_eliyım, yanē ölesiz’ annadın? onun_¼ün torpa¼_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

“başan eliyım, torpa¼ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bēle yaPTın? sen niye ēTTin? yanē bunun anlami kül_eliyım, torpa¼_eliyım, yanē ölesiz’ annadın? onun_¼ün torpa¼_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

kül torpag

Külün torpagın_içinde (BTA), külden torpa¼dan (DİAT)

1. Toz toprak gibi “pislik” anlamında bir ikileme.

“Külün torpagın_içindeydi¼.” (BTA, 246)

2. Değersiz anlamında ikileme.

“E¼lerin balası külden torpa¼dan / Benim balam gülден yarpa¼dan” (DİAT, Kar. 152)

künge

Toz toprak, pislik.

“ben ğayri bulaşık yı¼a, künge sübür, ¼ocuya ba¼, ölenen gene āynı sofrayı ğurarın, ¼ayı hazırların, yimeyi hazırların.” (BİAİ, 802)

L

lepe

Pislik, çamur.

“diyi o lüleyi çevir su aħmasın, boşa aħi, yazıħdır. lēpe olũbsan, lepe.” (VGHA V., 568)

libıĝ

Çok sulu çamurlu yer.

“Ola ölü ħortladı, dutun mutun. Bu Őherden çıħir bi libıĝa girir. Ħocanın ĝonaĝı da o libıĝa yaħin. Ğarısı gidir su getmiye. Baħir bi adam başını çıħardir, çekir. Babam diyir sen nerelisen? Dēyir ben öte dũnyadan gelirem.” (EVYA, 376)

lıĝ

Sulama suyunun getirdiĝi çamur.

“Ēy bu nēre, kime ĝēdiyi? Yoħarı baĝladılar da su lıĝlı. Çoĝaltdılar buni.” (EVYA, 250)

lıķıs yer

Su geçirmeyen yapışkan toprak.

Lıķıs yerda bol çökarduħ sabana, / Toħum ekar, ters binarduħ tapana. H. Kızılkaya (AAAD, 289)

lil

Akarsuyun yıĝdıĝı çamur.

“ayrıca zaman zaman cil gölü var bizim orda yayla teresinde. sular çekildikde lil olurdi.” (AYSVVDİ, 250)

longöz

Çok su verilmiş toprak.

“Suyu da salıyo, löngöz bıraqıyo.” (ADÜM I, Bal. 8)

M

māden

Kedi kumu üretiminde kullanılan bir çeşit beyaz toprak.

“ũ saķarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. **EB: Kepir mi?** **SŞ:** ivet. beyaz toprak. hĩ biz kepir diyüz hani beyaz toprak çıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz topraĝı?** **Sİ:** o dış devleti gidiyö kedi ĝumu oluyömuş. bi di eskişerdi va şeyi faPriķası. burdan_urıyı gidiyö. ĝali nēriyi nē yapıyöllē bilmiyöS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö aķ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

mır

Dam yapımında kullanılan toprak.

“onnarın üsdüne de ğāmıř atırış o élenen ilK başde mırını atırış. // mır mır. yané suvaşdan önce atılar. onun üsdüne suva vurular.” (VGHA V., 407)

mırık toprak

Cıvık çamur zemin.

“onñān göndērdim orāniř yōlu yāpdırdıydı bu saFēr dē çok vesāyet geřdī' çin āltı dā birāz mırık toprak dellēr bizim ĩurdā ona ē ō'lē ōlunca çökdū bōzuldu yol arabalar gidēmezdi çok rezillik çekellērdi.” (OIAVSV, 907)

mil

mil (AnaVYA), mil (İİÖKBİA)

Selin getirdiği kumla karışık çamur.

“bizim yere mil de gediıyor toprak yıđıyor orāya bulanık bir su orda bađlıyor anamur ovasına keyf oldum tabi ben orda. benim yer doluyor ya allah getTi öyle kūrēle mūrēle ancak ğamyonla doldurursuñ tē beř yüz ğamyon belki bin ğamyon toprak çekersin doldurursuñ daha doldurmaya imkan yok. (...) tabi keyf oldum ben tarla mille doluyor filan” (AnaVYA, 263)

“çok deyil dört beř gün arasında ōle damda gezākān bidonuş içinā, laylon bidonuş içinā kesdine gatmışım da halā sapsālam durup durū. üsdüna mil gatmışım mil. aşasında sūmüř, yokāsı duruyō, goyunnarı döküvēdim, goyunnā yidi.” (İİÖKBİA, 245)

“şindi bir gün bizim bu tallanın biri yalağ böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprāni çay denize götürdü yalağ ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

milli mümüslü toprā

Mil ve humusla karışık toprak.

“şindi bir gün bizim bu tallanın biri yalağ böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprāni çay denize götürdü yalağ ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

mīs toprağ

Kırmızı renkli, verimli bir çeşit toprak.

“amā memlegetimiz çok vērimli bi toprağmış yā. mīs toprağ, sarı toprağ Ki nē bileim her bi şey deresi şavun, şarpıS üle oлуrmuş Ki orda nasıl. dere varısa toprağ yerler, toprağ yēl toprağ nādar dere orda.” (LSA, 320)

N

-

O

Obuz toprağı

Küp yapımında kullanılan yeşil renkli bir çeşit toprak.

“-Şıraya, Obuz toprağı gatmayı unudmıyasın. -Unudurmuyum gardaş, Mal eşgi olur daa.”
(KH, 82)

oc'ak

Çay dikmek için hazırlanan toprak.

“bi oc'ağa uç' dórt dāne pırakarsun, pırakdun mi, buni beyittun mi,, ç'ıkti bu kada,
tepe'sine 'atasun bi piç'ak duzlersin oni.” (RİA, 239)

Ö

öllü'n körü vār

“Ne var?” sorusunu yersiz bulduğunu belirten kızgınlık ifadesi bir söz.

“hāyır_ola ğarı nē var dedī öllü'n körü vār dedī” (OİAVSV, 848)

P

pılay

Çamurlu zemin.

“ılakti tastaĝannan keyin şabandözder bosam bünü bosam iylap_āt koyıp ortanıñ mına
pılaydı kötergennen köterip alıp şıĝar.” (TAKA, 324)

pur

1. Kireçli toprak.

“zaten bunun altı pur. şuralar pur yāni.” (SİYA, 450)

2. Kireçli toprak arazi.

“ballı_ğayya getmeden. ballı_ğayanın, tam molucun karşıındaki pur.” (SİYA, 461)

R

-

S

sarı çamur

sarı çamır (İİBİA) sarı çamur (KrbVYA) sarı çamur (ÇİYA)

1. Dam yapımında kullanılan sarı renkli bir çeşit toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ġāri. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdlā. eskiden toprak, çocuklūmdu toprakdı heP. şu ġāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ġazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, dōküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ġāri. dambāş topraı. bā damı vādır bizim ġōşmeūden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

2. Baş ağrısını geçirmek amacıyla kullanılan sarı renkli toprak.

“başımız ārişā ġocaġarıla başımıza sōuġ su ġōllardı, sarı çamuru ġōllardı, başımızı sıkıvērüllerdi.” (KrbVYA, 963)

3. Çamur olmuş sarı toprakla kaplı zemin.

“bu yol da çok çamur_ olurdu sarı çamur ordan görmüşlē tabi odada konuşuyōrlāmiş demişler yāu yörük sarı çizmeleri çekmiş yardırdı ġēldi mandalālan u adam duymuş_ unu sarı çizme sabālayın ġēmiş hemen ġapiye dikilmiş geti çizmeleri halbiki çamur yāu yok çizme felān yok tiyomuş” (ÇİYA, 400)

sarı toprak

sarı toplaġ (KasVYA), sarı topraġ (LSA), sarı topraġ (ÇİVYA), sarı toprak (İİBİA), sarı topraġ (KasVYA)

1. Sarı renkli, verimli bir çeşit toprak.

“amā memlegetimiz çok vērimli bi topraġmış yā. mīs topraġ, sarı topraġ Ki nē bileim her bi şey deresi ġavun, ġarpıS üle oluġmuş Ki orda nasıı. dere varısa topraġ yerler, topraġ yēl topraġ nādar dere orda.” (LSA, 320)

2. Dam yapımında kullanılan sarı renkli bir çeşit toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ġāri. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdlā. eskiden toprak, çocuklūmdu toprakdı heP. şu ġāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ġazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, dōküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ġāri. dambāş topraı. bā damı vādır bizim ġōşmeūden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

3. Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“beyā bezler, topraḡ gōyūyoduḡ altına. beliyoduḡ, tıngır tıngır salláyıb böyüdiyoduḡ. olu. yoḡardan aṣṣā, bayır aṣṣā aḡan topraı, ince topraḡlardan yaparuz. (...) burāya_da toprā goruz. ince topraḡ. sarı topraḡ derüz, incecüg.” (ÇİVYA, 446)

“dē ū yaḡalardan topraı alıyoduḡ. sarı topraḡ gōḡ olmaz, ġara da olmaz sarı toplaḡlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduḡ, ordan alıyoduḡ elēnen eliyoduḡ, ekin eleklerinden eliyoduḡ. getirüyoduḡ bi dolaba ġuyaduḡ yaḡut git çuvallar_ınan guy. ordan gidiyoduḡ bi soba kúrei ū getirüyoduḡ, ısıdıyoduḡ sobanıñ üsdünde. ġoyaduḡ çocuklarıñ altına. ısıdıyoduḡ bu gibi topraḡ ġonar mı?” (KasVYA, 732)

“dē ū yaḡalardan topraı alıyoduḡ. sarı topraḡ gōḡ olmaz, ġara da olmaz sarı toplaḡlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduḡ, ordan alıyoduḡ elēnen eliyoduḡ, ekin eleklerinden eliyoduḡ. getirüyoduḡ bi dolaba ġuyaduḡ yaḡut git çuvallar_ınan guy. ordan gidiyoduḡ bi soba kúrei ū getirüyoduḡ, ısıdıyoduḡ sobanıñ üsdünde. ġoyaduḡ çocuklarıñ altına. ısıdıyoduḡ bu gibi topraḡ ġonar mı?” (KasVYA, 732)

say topraḡ

Tarıma elverişsiz bir toprak.

“ūindi bu topraḡlar baūa baūa. kimisi cilim dēruk biz, kimisi say topraḡ, kimisi çakıl topraḡ. ūimdi cilim olan yēllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yaḡdı, ūe_yapdı.” (OİVYA, 238)

sēḡ

Dam yapımında kullanılan killi bir çeşit toprak.

“ēūeKÇiler sēḡ Taūırdiler. sēḡ, bilḡasse sēḡ, Tamlere. Tamlerin_üzerine çekerdiler o toPraḡı. ayrı özel bi topraḡdı. (...) sēḡ diyerdiler. killi bēle one diyordiler sēḡ.” (VGHA Bit., 730)

“sēḡ, topraḡdur ābē. özelliklere Tamlere çekilen ūeylere sēḡ diyiruh biz.” (VGHA Bit., 755)

sıḡa çamırı

Evin ocaḡı temiz görünsün diye islerin üzerini sıvamakta kullanılan bir çeşit kilden yapılan çamur.

“bir hafta evvel, eḡ evvelā, evlerin içindeki ocaḡı sıḡadı ġızlā, yetiūmiū ġızla, sıḡa çamırıla. minasında sıḡa çamırı vādır. bizim ḡu minasındā sıḡa çamırı vādır. ordan ġızlā çamır getiriydi. ūey annelē, bubalā eūūekler_ile çamır getirilēdi, sıḡa çamırı. o sıḡa çamırı fırın yapılırdı. bi de yetiūmiū ġızlā evlerin “bayram geliyō” dēye, ocānı sıḡarlādı. ḡanḡı yōrücü geldi, bayramdan evvel veyāt bayramdan sōna. o yōrücü

geldiği eviñ ocağı buz gibi, sığa çamırıyla sığalıysa, o evin ğızını beğenirlēdi, eski zamanda. (...) kerpiş evleri sığa çamırıyla, bōle ğadınlā elleriyle sığadıklarını bilirim bē.” (IMA, 128)

siyah toprak

siyah toprak (LSA), siyah toprak (SĪA)

1. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak çeşitlerinden biri.

“ıhrarlıñ vērirse cenabı aļlahu tála, benden ğet çoļ seļam söyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil alemin saña nē maļumdü, toprak teslim olmadı. (...) ğedīn dēdi dört köşüyē dēdi, dörT köşeden bāa toprak getirecāñız dēdi. gitdiler ihrār ossun Ki seni āldım gibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademīñ toprañı kimisi ğırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyah toprak. (...) yaratduñdan sonā ğırñ bīn yıl toprakda ğaldūnu yazar ğalıpda.” (LSA, 375)

2. Koyu renkli verimli bir çeşit toprak.

“rāñmetli dedem demiş ki; “burda durmayıñ buranıñ topra zayıf.” (...) bu şubaklı dēdiyimiz yerde uñlamır ācınnan kara ğürKen bu siyah toprak olur, bunın oldı yerde.” (SĪA, 37)

sulak

sulağ (ASA), sulak (AĪA), sula (MĪA)

Suyu bol olan arazi.

“-bu alçağ olan yeller işde, biraz sulağ olan yellē pirinç ekiyoğ yāni.” (ASA, 134)

“ó zamannarı bórda batağlığmış. ğanañlar yoğmuş. sivrisiñek çoğmuş. -sulağ, sulağ yāni.” (ASA, 133)

“sözüm oña merkebe yükledik geliy, orda bi sula var. sula da dedile birer ekmek yēseg eyi olur.” (MĪA, 360)

“sulak yerlērde tomatıs meşhur.” (AĪA, 250)

“yāluuz bu sulağ yellere dikmicēz dēdile. (...) dūz daban arazisine verdile –şindi biraz ğumsal olan yellere siz dikebūlúsuz dēdile.” (ASA, 132)

sulu

Çok sulak arazi.

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ğıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noñut ekiyollā.” (EĪMĪVYA, 410)

“Sekiören ğıraş köv, sulu deil buralar gibi. Ova deil. Dā, bayā dā.” (EĪMĪVYA, 410)

sulu yer

sulu yer (EİMİVYA), sulu yér (EİMİVYA)

“Arpa, búdey_ekeriz, bi şey_ekmeyiz. Zepzemiz... Yapıcağ fazla bi sulu yerimiz yok.” (EİMİVYA, 438)

“Öle çok_eken yok. Sulu yer zâten yok. O öle sulu yerde olur.” (EİMİVYA, 302)

“Tâllâlâmız, tâllâlâmız sulu yer deil, ğırac_olduundan, malımızı yiyiceğ ğakmıyoru fazla.” (EİMİVYA, 389)

sur çamuru

Hıdrellez'de koruduğu inancıyla hayvanların boynuzlarını ve alnını boyamakta kullanılan, adına aşu çamuru da denen kırmızı renkli çamur. bk. **aşu**

“hıdrellez vurmasın dîne ókúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. ókúz çatlamasın dîne. hayvaniñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvaniñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

suvah

Evlerin duvarlarının yüzeylerini düzgünleştirmek için sıva olarak kullanılan toprak harç.

“suomaya, suuyem, āf suomaya, suvah, / suvarum.” (TAA, Antl. 96)

Ş

şillaz

Cıvık, sulu çamur.

“bir buçuk metre duvar var. hep taş. içi de şillaz dirik. şillaz yani cıvık çamır.” (AkVYA, 478)

şire toprağı

şire toprağı (AMAVK) şire torpağı (AMAVK) şire toprā (GMA)

1. Sıva yapmakta kullanılan bir çeşit toprak.

“aha bende dēdım ki herife yazziğ niye bissürı şire toprağı ala, evde kına dolı dutdım kınadan evı suvadım.” (AMAVK, 339)

“Herif, daha niye ğıdip şire torpağına onca para vereceğdım, bağdım ev kınadan dolı, kınayı yoğırdım evı bi gözzel suvadım.” (AMAVK, 338)

2. Pestil ve cevizli sucuk yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ama ō üzüm̄e ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ğat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

şoĥum

Sürülmüş toprak.

“o çarıĥlar yırtılmasın diye kuylardıĥ şoĥuma yimişah k̄ala.” (AASV, 137)

“torpaĥı çekmeg ēle kolay midir oĥlum. işde şoĥumi yapanda dört öküz koşallardi ĥoruknan bi de şeye o ĥoruk izaĥda olana iki öküz bu başladıĥlari şeyi oni bülminem oni unuttum işde dörd öküz koşallardi biri ĥoruk biri de işde kotanın yanına koşallardi kotan edellerdi.” (AASV, 152)

T

taĥ

Kavunun üzerinde yattığı yuvarlak toprak tepeciği.

“Şamama degil su bağlayam taĥına / Elden ele gezdiriller gözeli.” (AİAD, Bit. 68)

tavlu topraĥ

tavlu topraĥ (ÇİVYA), tavlu toprak (ÇİVYA)

Yaş toprak.

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. ĥasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlu toprā. böyle sıĥacan, çamur ĥāline. tavlu derler, yaş toprā. tavlu topraĥ, yāni şu toprā, tavlu topraĥ derler, yaş toprak yāni.” (ÇİVYA, 360)

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. ĥasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlu toprā. böyle sıĥacan, çamur ĥāline. tavlu derler, yaş toprā. tavlu topraĥ, yāni şu toprā, tavlu topraĥ derler, yaş toprak yāni.” (ÇİVYA, 360)

tendir çamuri

tendir çamuri (VGHA Bit.), tendir çamuri (VGHA V.)

Tandır yapımında kullanılan toprak.

“çamuri getiridi, daĥdan. ēyi çamur, tendir çamuri getirirdik. çıĥniyirdiĥ. çıĥniyirdiĥ yerini eşişyirdik. ona bi kere bad vērirdi, tendiri yapirdiĥ.” (VGHA Bit., 580)

“ĥoĥoş da bu tendir topraĥınan çölmek yapıli ya. oni biraĥılar, o ĥoĥoş tendir çamurinan çömler yapı. oni dönderi bēle.” (VGHA V., 555)

tendir toprağı

tendir toprağı (VGHA Bit.), tendir torpağı (VGHA Bit.)

1. Bebeklerin altına bağlanan bir çeşit toprak.

“iki üç çocúđumi ðle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. toprağ, kırmızı tendir toprağı. bële bi toprağ wardi. (...) bebeyin kıçını bırağırdığ o toprağın içine. toprağa kıuyıldığ. (...) ama bizim çocúđlarımız yerde toprağın içinde. altın topi gibi yere vursadıñ yeri patladırdı.” (VGHA Bit., 630)

2. Tandir yapımında kullanılan toprak.

“bu torpağ ne hoşdúr. ðle ðyi bi tendir torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağdır ora.” (VGHA V., 571)

“çılmişdi gide tendir torpağına, torpağ getire. torpağ getire, tendir yapa.” (VGHA Bit., 703)

tepiK

Köpeğin üzerine bulaşıp kurumuş çamur.

“ordan dalivediK suyu aşam oldu, göyünü yatāna yatırdığ, köpēđ tepiKleni aTdığ ora, gine hava yāyo şimşeklēyo bële, ça'tır ça'tır yāyo ðndünKü fırtına gibi.” (AİKİVYA, 239)

tıha

tıha (TAA), tıha (TAA)

Tandır ve bir çeşit tava olan ‘pileki’ yapımında kullanılan çamur harç.

“altında atēş dolu, o atēş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandir bişiriyē, altını tandir bişiriyō, ð şey, işde ðle guy gibi bişā, tıhadan yapıyos, tıhadan, çamurdan. çamura tıha diyos tıha. ðy harş çamur_oliyē, tıha diyos. o do böyüh tandir yapıyon bële. onnon soro o tanduri de gömüyēn yere” (TAA, Man. 275)

“onı de, tavalar var, oni yapandan sora /-täbsi diyórsüs sis-/ tavalara göyyēller. pileki diyēller, ölceden, ē pilekiler varıdı, tıhadan_olan. onū, // altına üsdüne ğor_edi'yiller.” (TAA, Hat. 223)

tır

Toprakta tütün ekmek için hazırlanan yer.

“atıK_unu alacan, yerini de hazırlaycan, tütün yeri hazırlaycan. çoK güzel olcağ tütün yeri. getirisin bële tır tır bële tır gibi bële çekecen, tütünün zamāñı geldi mi atığ zamāñı geldi, deycen.” (BİAİ, 778)

tōPrā_mōPrā

tōPrā_mōPrā (KEMAĞ), toprak ... moprak (TİVYA), toprağ moprğ (AMA)

1. Toprakla kurulan ikileme.

“çēşmenin önñē böyüK böyle leunde yıhanacağ. tōPrā_mōPrā gideceg.” (KEMAĞ, 442)

2. Taş toprak karışık türlü malzemeyi ifade etmek için toprak ile kurulan ikileme.

“ğalemiziñ úsdüne aşşā dōru maara var, çōu da dolmuş toprağ moprğ yāmurdan yāmı.” (AMA, 259)

“ğoca kúp çıkıyō. içi toprak dolu moprak dolu. öyle bulannar var.” (TİVYA, 301)

toprak

dobrā (ÇİYA), doprā (ÇİYA), doprak (ÇİYA), taprā (EİMİVYA), taprak (TYA), tobrā (ÇİYA), tobrā (KırıkİA), tobrağ (GÖVYA), tobrağ (TYT), tobrağ (TAA), tobrağ (TAA), tobrağ (ÇİYA), tobrağ (GİVYA), tobrak (KEMAĞ), tobrağ (OİVYA), tobrağ (EİMİVYA), tobrağ (KırıkİA), tobra:n (KahMA), toburak (KüVYA), tòfrak (OTA), tonpağ (AKD), topā (NMVBİA), topağ (AKD), topārā (AVYA), topirā (MVYA), topirağ (PKTA), topirağ (BİA), toplāğ (LSA), toplak (AVYA), toplak (YİYA), toplak (KasVYA), topra (AVOİA2), tòprā (AMA), topra (AÖAB), toprā (AİA), topra (SerA), toprā (AVYA), toprā (AVYA), topra' (GBAA, Ayd.), toprā (AyVYA), topra (ÇA, Bal.), topra (BİAİ), topra (AİAD, Bo.), tōpra (BİYA), toprā (ÇİVYA), toprā (ÇoİVYA), toprā (EİA), topra (KEMAĞ), toprā (EİMİVYA), topra (EİMA), topra (ÇA, Gaz.), topra (GİVYA), toprā (SVMSVBYA), toprā (AnaVYA), topra (İİÖKBİA), topra (İİBİA), topra (KasVYA), toprā (KMİA), toprā (KİMİKA), toprā (KırVYA), topra (ÇA, Kon.), toprā (KüVYA), topra (SVYA), topra (TAA), topra (MA), toprā (MA), toprā (KahVYA), toprā (MVYA), toprā (NVYA), toprā (NMVBİA), toprā (OİVYA), toprā (RİA), toprā (SİA), toprā (ASA), toprā (LSA), toprā (SVTİAT, Siv.), toprā (TMİVKA), tòprā (TİVYA), toprā (toprak), (TYA), topra (VGHA V.), topra (AkVYA), toprā (KİAVAAAY), toprā (BVYA), toprā (YİYA), topra (KrbVYA), toprā (OİAVSV), topra (AVOİA2, Osm.), topraa (ÇTAOAİ), toPra'a (SİAİA), toprağ (TAA), toprağ (AMA), toprağ (AİA), toprağ (SerA), toprağ (AVYA), toprağ (TAA), toprağ (AAAD), toprağ (ÇA, Ayd.), toprağ (AAVS), topraG (BİA), toprağ (TDVEEÇÇYA), toprağ (BİYA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (ÇİYA), toprağ (AAT, Çank.), toprağ (BTA), toprağ (EVYA), toprağ (ÇA, Gaz.), toprağ (KİAT), toprağ (SVMSVBYA), toPrağ (İİBİA), toprağ (TAKA), toprağ

(TAA), topraĝ (KahVYA), toprag (KahMA), topraĝ (MVYA), topraĝ (NMVBĪA), topraĝ (OĪVYA), topraĝ (ASA), topraĝ (LSA), topraĝ (SĪYA), topraĝ (TĪVYA), topraĝ (UMA), topraĝ (SMA), topraĝ (KĪAVAAAY), topraĝ (TAA), topraĝ (KrbVYA), topraĝ (KVKA), topraĝ (OĪAVSV), topraĝ (KH), topraĝ (AĪA), topraĝ (AĪÖKYA), topraĝ (TAA), topraĝ (AĪYĪUKA), topraĝ (AyVYA), topraĝ (AASV), topraĝ (VGHA Bit.), topraĝ (AYSVVDĪ), topraĝ (BĪYA), topraĝ (TAA), topraĝ (OTA), topraĝ (GDĪAT, Gaz.), topraĝ (ÇA, Gaz.), topraĝ (KĪAT), topraĝ (HAA), topraĝ (AnaVYA), topraĝ (DĪAT), topraĝ (AKD), topraĝ (AAT, Kas.), topraĝ (GDĪAT, Mal.), topraĝ (MĪA), topraĝ (TYAD), topraĝ (VKA), topraĝ (VGHA V.), topraĝ (OAAĞ, Yoz.), topraĝ (KĪAVAAAY), topraĝ (TAA), topraĝ (ÇTAOAĪ), topraĝ (AVOĪA2, Osm.), topraĝ (AVOĪA2), topraĝ (KrbVYA), topraĝ (DA), topraĝ (AAAD), topraĝ (LSA), topraĝ (AVOĪA2), topraĝ (ÇTAOAĪ), topraĝ (ADVYA), topraĝ (TAA), topraĝ (TAA), topraĝ (AMA), topraĝ (AĪA), topraĝ (AĪA), topraĝ (AVYA), topraĝ (TAA), topraĝ (AĪYĪUKA), topraĝ (AASV), topraĝ (VGHA Bit.), topraĝ (TAA), topraĝ (AAT, Çank.), topraĝ (ÇĪVYA), topraĝ (DA), topraĝ (BTA), topraĝ (DAĝ.), topraĝ (KBAYA), topraĝ (EYAD1), topraĝ (KH), topraĝ (KEMAĜ), topraĝ (EVYA), topraĝ (ErzuĪA2), topraĝ (OTA), topraĝ (HAA), topraĝ (ĪĪBĪA), topraĝ (KĪA), topraĝ (AKD), topraĝ (AAT, Kas.), topraĝ (KMĪA), topraĝ (KırVYA), topraĝ (MĪA), topraĝ (TAA), topraĝ (TAA), topraĝ (NVYA), topraĝ (NMVBĪA), topraĝ (AYBAĜ), topraĝ (ASA), topraĝ (SĪYA), topraĝ (ÇA, Siv.), topraĝ (TYAD), topraĝ (SMA), topraĝ (VKA), topraĝ (VGHA V.), topraĝ (AkVYA), topraĝ (DĪÇVÇYA), topraĝ (KĪAVAAAY), topraĝ (AĪASVŞÖ), topraĝ (TAA), topraĝ (TAA), topraĝ (ZBKĪA, Karab.), topraĝ (KrbVYA), topraĝ (KA3), topraĝ (AVOĪA2), topraĝ (ADVYA), topraĝ (AKHMA), topraĝ (AKHMA), topraĝ (AĪA), topraĝ (AĪA), topraĝ (PKTA), topraĝ (AĪKĪVYA), topraĝ (SerA), topraĝ (AĪÖKYA), topraĝ (AVYA), topraĝ (GBAA, Ayd.), topraĝ (ÇA, Ayd.), topraĝ (AyVYA), topraĝ (BĪA), topraĝ (ÇA, Bal.), topraĝ (BĪAĪ), topraĝ (AYSVVDĪ), topraĝ (GA), topraĝ (BĪYA), topraĝ (ÇĪYA), topraĝ (ÇĪVYA), topraĝ (ÇoĪVYA), topraĝ (ÇA, Çor.), topraĝ (THDK), topraĝ (DA), topraĝ (EĪA), topraĝ (EYAD1), topraĝ (KEMAĜ), topraĝ (EVYA), topraĝ (ĝ/-) (EĪMĪVYA), topraĝ (OTA), topraĝ (EĪMA), topraĝ (ÇA, Gaz.), topraĝ (GĪVYA), topraĝ (KĪAT), topraĝ (ÇA, Gir.), topraĝ (HAA), topraĝ (SVMSVBYA), topraĝ (AnaVYA), topraĝ (ĪĪBĪA), topraĝ (ÇA, İzmr.), topraĝ (AKD), topraĝ (ĪĪÖKBĪA), topraĝ (ĪĪÖKBĪA), topraĝ (KasVYA), topraĝ (TAKA), topraĝ (KĪMĪKA), topraĝ (KüVYA),

toprak (MÍA), toprak (ADÜM I, Man.), toprağ (SVYA), topraK (MA), toprak (ÇA, Man.), tópraK (KahVYA), topraK (MVYA), topraK (GBAA, Muğ.), toprağ (NMVBÍA), toprağ (OİVYA), toprak (RÍA), toprak (RÍA), toprağ (SÍA), toPrak (SÍAÍA), toprak (SİYA), toprağ (TMİVKA), tóprağ (TİVYA), toprak (TYA), toprak (UÍA), toprağ (AİAD, Zo.), toprak (AkVYA), toprağ (KİAVAAAY), toprak (AİASVŞÖ), topraK (YİYA), toprağ (KrbVYA), toprağ (OİAVSV), toprağ (AVOÍA2, Osm.), toPray (LSA), topray (KİMİKA), topray (BÍA), topray (BÍAİ), topray (SÍA), topráy (AMA), topray (EİMA), tōpre (BİYA), toprā (GMA), topreğ (TYAD), topreğ (TYAD), topreğ (EVYA), toPrèk (OİAVSV), topräk (GMA), toprk (SİYA), topura (KüVYA), topürā (SerA), topürā (AVYA), topürag (SerA), topürag (AVYA), topurak (İİBÍA), topurak (KüVYA), topürak (SVYA), topürak (MA), toPurak (ÇİYA), topürak (SerA), topürak (AVYA), torbağ (AKD), torbağ (NVYA), torbak (EYAD1), torpā (toprak), (AİA), torpā (AİKİVYA), torpā (BÍA), torpā (EİMA), torpā (KırVYA), torpā (OİVYA), torpā (TİVYA), torpā (YVYA), torpā (AkVYA), torpā (KVKA), torpa (AVOÍA2, Osm.), torpağ (KVKA), torpag (AİKİVYA), torpağ (AİKİVYA), torpağ (TAA), torpağ (AYSVVDİ), torpağ (DİÇVÇYA), torpag (BTA), torpağ (TAKA), torpağ (KahVYA), torpağ (ASA), torpağ (UMA), torpağ (AİAD, V.), torpağ (GDİAT, El.), torpağ (EYAD1), torpağ (AASV), torpağ (VGHA Bit.), torpağ (AYSVVDİ), torpağ (KH), torpağ (ErzuÍA2), torpağ (DİAT), torpağ (KİA), torpağ (AKD), torpağ (GDİAT, Mal.), torpağ (MÍA), torpağ (TYAD), torpağ (VKA), torpağ (VGHA V.), torpağ (KVKA), torpağ (GDİAT, Gaz.), Torpağ (ADVYA), torpağ (AMA), torpağ (AİA), torpağ (AASV), torpağ (AİAD, Bit.), torpağ (AYSVVDİ), torpağ (DİÇVÇYA), torpağ (BTA), torpağ (KBAYA), torpağ (EYAD1), torpah (HarA), torpağ (KEMAĞ), torpağ (EVYA), torpah (ErzuÍA2), torpağ (DİAT, Er., Kar.), torpağ (AKD), torpağ (KırVYA), torpağ (GDİAT, Mal.), torpağ (MÍA), torpağ (TAA), torpağ (ASA), torpağ (LSA), torpağ (Siv, Ter.), (SVTİAT, Siv.), torpağ (TYAD), torpah (VKA), torpax (VKA), torpağ (VGHA V.), torpağ (YVYA), torpağ (AkVYA), torpağ (AİASVŞÖ), torpağ (KİA), torpağ (BÍA), torpağ (TDVEEÇÇYA), torpağ (ÇA, Çor.), torpak (EVYA), torpağ (EİMA), torpağ (ÇA, Gaz.), torpağ (TAKA), torpak (SİYA), torpağ (AVYA), torpak (AİASVŞÖ), torpak (ADVYA), torpak (EYAD1), torpağ (EYAD1), torpā (GMA), torpek (EVYA), torprağ (GDİAT, Gaz.), torprağ (AkVYA), tufrağ (OTA), tufrağ (OTA), torpağ (VGHA Bit.), tuprağ (EİA), tuprak (EİA), tuprak (ÇİYA)

1. Toprak zemin.

“(Öküz arabası) orānan bi yīna dolduruduk, alu gelüdü. tekelleri Şo yannāda yapallādı. dışında bi demür geçürlerdi Şöle üş barnağ. toprā gelen yire tekere iki üç barnağ demür geçülerdi.” (KasVYA, 731)

“a_ aç ama ucunda Őiysi vā demiri vā Şüle hani toPrā giren yiri. demiri vādır demirini de büle Şe_ apāsiñ, demirini de zaten birden bire vurdurdu mu, biraz yoğarı ĖalĖsın baTmas. hemen altına toprak alır batıramas.” (BĪA, 539)

“adamım bu köylēñ, vakıflāniñ böyüK böyüK odunnāñ ben topraını araladım, ō kökünü kesdi.” (MA, 659)

“Altımızda ne Ėasir var, ne ot var.S āfi Ėuru torpağ.” (KĪA, K. 167)

“aman bēline Ėadā toprān_ içinde, ağ sağallı bi dede. bi bağırıyo bi bağırıyo. (...)
EB: Neymiş peki o? YĪ: bilmēyoz Ėu ne Şöle yameŐ_ üzerinde bōle yameŐ. yameğte bōle mezeriñ.. bayā mezer. mezeriñ_ üstündi.. bēlinden_ üs yanı vā, alt yanı yoğ. bōle oturuyo urda. toprakTa. toprān_ içinde oturuyo ōrda bōle bağırıyo işTe bizē dōru.” (EĪMA, 909)

“aman bēline Ėadā toprān_ içinde, ağ sağallı bi dede. bi bağırıyo bi bağırıyo. (...)
EB: Neymiş peki o? YĪ: bilmēyoz Ėu ne Şöle yameŐ_ üzerinde bōle yameŐ. yameğte bōle mezeriñ.. bayā mezer. mezeriñ_ üstündi.. bēlinden_ üs yanı vā, alt yanı yoğ. bōle oturuyo urda. toprakTa. toprān_ içinde oturuyo ōrda bōle bağırıyo işTe bizē dōru.” (EĪMA, 909)

“Apardı öküzü satmağa Ėetdi bağdıki eye yolun ortasında birtene sıcan torpağın üstünde bir tene altın cırt, cırt ēlliyif durur orda.” (AKD, 148)

“arkamızda, Ėoyyōduk toprāñ üstüne Ėocu' lāñ önnēne acığ e' meK Ėoyoz” (MA, 975)

“Aslanzāde aldı toprā ēŐdi zehilli yemāĖleri Ėömdü altun tabaĖları iĖ_ içine goydu, Ėürzū vurup yere soĖdu.” (SVTĪAT, Siv. 19)

“Baş eydi torpağa tüşdü sejde ēledi.” (AKD, 142)

“bazı yerları torpağ, bazı yerlar_ da yaĖĖin Ėaya.” (EYAD1, 203)

“ben gitTimde hep torpağ vardı.” (SĪYA, 357)

“benim bi ĖardaŐım on ĖiŐiden barabar torpağTan doğan bi yemek maddesi yēdiler öldüler. mantardan, bizim burda Ėöbelek diyik.” (EYAD1, 67)

“bi de Ėēldim Şurda bālarıñ_ altında arabayı atları Ėaba toprā sürer, ordan da atlar ĖāĖmeS.” (AĪA, 252)

“Bi paltonun altında ğırh sene abu torpağların üsdünde yatdım. Geçimsizlükden. Çobannıh yaparsın. Gece davarı yatürsun dışarda. İpi ğoyuna bağlar yatarsın.” (EVYA, 324)

“bir ğocaman ellerine zopa alarağ birisi toprağdan ufağ bir yer ğazarağ oyuna başlarlar bu yere “Libe” deriz.” (AKD, 224)

“biriğ ĩncī ğuyūsu ğazdı mī dēlim -incī dēyivērem bān- hindi ğuyū ğazdıñ mıdı biriğ toprāñ arıdīdı, biriğ ğuyūsunū çapılādıñ, toprāñ ğazādıñ.” (AyVYA, 508)

“bizim kövün üst tarafında büyüK bi dağ var, yerları torpağ,.” (KBAYA, 122)

“bölü toprā teşilemiş ğiTmiş bölü ötü ötü öte.” (MVYA, 321)

“böyün terlikleri uriyi ğodum basıp da maşingiye gidemedim ğuzum çora basā gibi u ğıdā sıcağ hiç burlāda file oturamadım hayada aşşā indim ura ğene toprağ dedim āşiyi ğitsem dedim āşeniñ acıK ıra seriñ emme u da acığ rātsıs” (ÇİYA, 496)

“bu sevinşlē barajı olan akadaşlānkinnā da istimlāK iTTilē, orları bozduā, toprāñı aldılā, bu sefē taşı ğaldı, orē de bi şē ekemeZZin.” (MA, 887)

“bunnān muyiTlēnde bunnān māllesinde bu incir āci yaşamas ha yemiş diyulā bi adını da hā bu urlāda haşlasinnā tutā böyür üş sene beş sene şöle bi dal olur undan sūna işte bi kışın donu mu ğurudüyu öle bi ceyiz mi olüyö bilmem bunu toprā ğıdān ğurudur u aşşālāda toprā ğıdān ğurudur tegrar toprāñ içinden patlā ámmē meyva veresiyiden bi dāne tā ayaz olüyü bi dāne tā olüyü” (ÇİYA, 555)

“cemile düşē yere, kalkar havaya bunnā vā, çeşit. cemile havayı çıkıdı mı hava bölē kaymaa başlā. topra lā ısınır, hava ısınmaa başlā. (...) topraa düşdüü zaman, hindi havıdan topraa düşdü mü üş sefē düşē o. bi havayı çıkar, bi suyu düşdü mü su ılır. yukara çıkıdı mı hava ılır, topraa düşdünnen tohum ekimi başlā. üç şēdir o; bi havayı çıkā, bi de suyu çıkā, bi di topraa düşē. topraa düşdüü zaman ekilmē başlā, toprağ ısınıyō.” (İİBİA, 526)

“çağdı belıme ğirdi, ēle āvde yaşaduğ, on_iki sene. / ağırı dua... toprağı yoğ_a, ağaca çağıyi. ēle āvlerde yaşaduğ, on_iki yıl.” (TAA, Burs. 167)

“çayırda bēle olan yerde hanav kalmaz. hanav bēle toprağnan şey onun da bēle altı bēle olmasa hanav kalır. altı yaş kalır, islah kalır. o olan yerde rütübet kalmaz.” (VGHA Bit., 645)

“çocuun_emen_āğzını topraa ğapadıylar_aadın, sāsi çılımasın diye, ilerliyör. arğadan gelen bir posda, bahıyör gü ula, yolun kenarında bişey var, geliyollar ği çocuğ, daha canni.” (TAA, Man. 280)

“dağlar seni delik delik delerem / kaldırırsan torpağını men elerem” (AYSVVDİ, 271)

“dağlar seni deliK deliK delerim / h̄albur alır torpağını elerim” (AİASVŞÖ, 247)

“Daha dağ, daş, torpağ bi ğaranın_ içinde Deñizde bütün dünyada olan cenavarlar deñizde_ de var.” (ADVYE, 185)

“dedi ki: ‘eliyî torpağa vur baħım.’” (UMA, 247)

“dedi balıĝı suyun içine ğomuşlarki suyu içmeyesin, ramet edesin ğara bulut saħan ramet edeki torpağıda şide.” (EYAD1, 66)

“diyelim bi yere biraz toprağ eşiduğ. ufağ bi çubuğ dikerdim.” (VGHA Bit., 775)

“dünnerde mesela sādıcın ıslanması çamıra yatırılması èyi bir zopadan geçirilmesi çoğ yaygın törelerden idi cirid oynı ğerçekden uzun süre devam ètdi torpağ bi alanda sıriğlarnan cirid oynnarı oynarlar” (YVYA, 101)

“ellerinden aldım dedi. aldım baħıllari hemen topra döküdüm dedi döküdüm dedi. şin dedi dökmemdeki sébep ne biliyò musun? dedi. bu gelen yemā ğarşulamiyé asger çıhacağ dedi çıhacağ dedi, yunan dedi dariycağ dedi” (LSA, 429)

“esgiden ğazmayle eşerdük. ğazma kürek. tattadan bāarsın başını başlarına iki ip bāarsın toprā sökellerdi. toprağ tātasi dīlar. toprā bōle sürīn dā.” (OİVYA, 215)

“esgiden kazardiler topraklari.” (TYAII, 190)

“eski ğariğlar beton dēlidi toprağ ıdı. buğda dökmeğ içün zoku hālâ duruyu burda yeri eşdik yere gömdük. tecde öllüğü, toprağı ordan eşerlerdi. orda çıharttılardı.” (MİA, 250)

“Evvelden sādence aāç, çürümeycek ğadar toprağdan yoğarı çıkıyòdu.” (EİMİVYA, 294)

“ğabağ deriz toprağTa biten bir su ğabağı diye oña su gatarız bōle hastalandıK.” (AnaVYA, 249)

“Gannı kōmüşün ğafasını iki ğariğ toprā soğdu.” (SVTİAT, Siv. 17)

“ğardaş ka'k gedelim silaya dō'ru, getmem ğardaş getmem yurduğ şēn_ olsun, basdīm topraklār teberīk_ğalsıñ, õ'le melmekete dūşmanım_ marsıñ (...) bani buralara toprā'm çekdi, silā da bir ğurbēt_ël de bir bağa” (OİAVSV, 839)

“ğayıya o ğızakla bōle çekiyosuy ğayıyan. şindi bōle ğoymaz toprağdan o ğışın.” (KasVYA, 894)

“Getdi bağdiki öküz orda olduğun birağdığı yerde, sıçanda orda torpağ eşir.” (AKD, 148)

“ğetmiş topraının başına oturmuş, eşer eşer_ĩ miş ki kömbī göme, diye.” (GİVYA, 328)

“ğız heman bu meyvaları topli ğötiri yahe, küllerini de toprağa gömi_ ki kimseler nassı yapıldığını öğrenmesin.” (EYAD1, 50)

“Gızdar getdi yemeh̄ goydular yere, torpağın üsdüne.” (AKD, 182)

“ğuzu góbē dèller kırtışli, tōprahdan yēni çih̄ar bóyle, sóbelen dèller bēyáz mantar. (...) bu bēnim dēdūm mantar bóyle tōprahdan yāmur yādı mıydı bóyle çih̄ar tōprahdan. -tōprā yárar çih̄ar. -tōprā yárar çih̄ar. (...) tōprahdan çih̄ar bōle o dāda olur bu bizim dāda.” (AMA, 189)

“ğuzu góbē dèller kırtışli, tōprahdan yēni çih̄ar bóyle, sóbelen dèller bēyáz mantar. (...) bu bēnim dēdūm mantar bóyle tōprahdan yāmur yādı mıydı bóyle çih̄ar tōprahdan. -tōprā yárar çih̄ar. -tōprā yárar çih̄ar. (...) tōprahdan çih̄ar bōle o dāda olur bu bizim dāda.” (AMA, 189)

“hārfiyát bunnarı amca biz indirçēz, pek de dik, nè indirçē benim_ōlanı da gētirmişler sülāmanı, toprāniña süPürtdüler, oriyá yııcaz diye alçacaz diye orayı étile..” (AVYA, 226)

“hārmannar ēveli hōle bi yer ēyilērsiñ suyuıla saman_atarsıñ ēyilērsiñ tōpūrā, üsdüne ēkini biçer gelir atarsıñ ğurutdūunda ēkin de ğurūcağ tıxır tıxır_ōlmasa çixmas.” (AVYA, 552)

“herüf iḳūn yatağda da yatıyı. yere ğomadı ki herüfü. toPrā ğanıyá, yire ğanadı. yire yalıyá adam, geliyá geliyá. üç_defā geldi adam.” (ÇoıVYA, 126)

“iki Kāzma taa salliyin gendimi lahde atiyin dēdim. sırtım_acıdı emme çih̄ardım topraa atacın gendimi.” (KrbVYA, 739)

“İşde geldim işde gidiyon ğabarın olsun / Yattuğum yatakla bastuğum toprakla saña yatar olsun” (AİAD, Zo. 203)

“keşkeğ_ocağları kázālādı bōle toprā uzadırlādı ğāzannarı ğay ullara ocağ yakālarıTı” (ÇİYA, 631)

“kulağları vā şüle, şüle gelir kulağları hani toprā açmağ_ için. oğu birez uzundur şüle uzundur. boyundurūna urē kayış vādır, sarma kayış.” (BİA, 538)

“manısalı abdīl_ıllar bunnar adamı yēyōrlardıñ bēfendi, yóbürken ayáğlarıñ_alTında toprağ sarsıydin yüz_ otuz kiló, yüz ğırğ kiló, yüz ğırğ kiló adamlar.” (LSA, 201)

“Neyse bu adamlar buna baş eğdi torpağa tüşdü secde ēledi. bunnar otudular” (AKD, 146)

“o çadırıñ_ etrafına sērdimiz isli sitillerden āldık geldik, ğayıntamlan bōle yāzdık. e ğız_ altına gelen oturdular üstüne, toPrakdı onuñ_ altı. o sitillerden sērdiK oturduk.” (İİBİA, 593)

“o çocuk beni sırtıyanan eletiya arabaya. şuraya sırtıyanan gótürüya gontrolle filan giderken. toprā basmadım.” (KasVYA, 807)

“o kēçelegündigi çıharırdıh, toprağdan çıharırdıh, findıh gibidi. soyardıh, yiyerdıh. çoğ hoşdı.” (VGHA V., 350)

“ó zāmannā yalın̄ ayak oldīm günneri bīliyom ben toprāye basāmazdın vallā tōprak dā īsanın ayei biçedin ayei şimdi ōle mē” (BİYA, 533)

“ó zāmannā yalın̄ ayak oldīm günneri bīliyom ben toprāye basāmazdın vallā tōprak dā īsanın ayei biçedin ayei şimdi ōle mē” (BİYA, 533)

“ōla valla ben düşirim, ellerimi yüzüme vėrdim ki yüzümi toprağa vurmiyim.” (AİASVŞÖ, 220)

“ondan sōna serdikden sōna o orda purşucak, ğurucak. ğurudukdan sōna onu bi yō topra atıyōsuñ. yemişin̄ buruu olū ya, ta ōle bi şē, orē hesāb edelim.” (İİBİA, 698)

“onu ateşlele ondan sōna toprañ üzerine örtelle hiç hava almaz.” (KasVYA, 412)

“orda esasını vuriyó topra, yá múbarek patla diyó. su ordan patliyē, cāminiñ içindeki su.” (KrbVYA, 416)

“ormanlarda ğaldūmuz hayvannarı bōle topra ğazar topra ğómer üsdüne bōle kútúkle ğoyar īsanla pılan.” (KasVYA, 557)

“ōle topraqlarda yatdıK, kıl döşşēñ üstlerinde.” (MVYA, 228)

“pōrsuK dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraKdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“pōrsuK dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraKdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“pōrsuK dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraKdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“sağdan say, yedi gişi ğalmışız, ğurşun deymeklediklē dağa varımış emme, ölüleñ arasına yatmışlā. geberiklēñ arasına. ... topūrağ yerlere şerepnel atıyo.” (KüVYA, 208)

“satardık işlerimizle buraya gelidik buraya ğadar 'çamır buraya ğadar ğazdımız yer oludu. toprā bōle deviridik.” (SVYA, 679)

“siz bu ğuyunun altını ğazın, toPrā atın, u devele geldū zaman unun en bōyüg devesinin bōruyā düşdū zaman binin boynuna, diyo.” (OİVYA, 291)

“su yolu taqdadān  yāpallārdı yālıñız, topraqdan taqdayā bindirillērdi ordan dā dūdik dēllēr dikiñ'  aşşā' āqār.” (OĪAVSV, 794)

“şimdi balıq orda duvaya duriki yarabbil alemin onseggiz binalemin sahibi aqır evveli sultani ve erenlersen su ver  ki bende susuz ğalmayam. torpaqTa ğalmaya ecaba bu da ciddiyeetlimi ciddiyeetli değil  mi?” (EYAD1, 66)

“şindi altına gelen topraklı yer, yāni üsdü gibi bunu yir mi yimez! ğüneş yimez. ğurumaz yāni.” (KasVYA, 474)

“şindiğ  onuñ bēygiri ğēTdi,  atalduda dōru, / aldıynan yēre vurdu. / ālamāya başıyır. / toprañ eşiñi de ğörmüyur hayvan. haydı aTlıyaverişin, ğūrpeden burun üsdü ğēTdi, ben yıñıldım.” (AVOĪA2, Ada. 231)

“şu  ināriñ dibinden ğēle de sō'liyē'diñ sem  bañā  ināriñ  ahā şu kölgēsindē tōprā'ñ  içiydi burda ğülēş ğülēşdik hālēy  ēkdik tūrKü sōylēdik şindik yalān  öldü bēnim sōylēdi'm türküyü şu ğazāniñ  içinde kimse sōyliyēmēz.” (OĪAVSV, 677)

“şünkü bora daşlı bölge, yāni antalyāniñ dēlimi ki bāzı ēlmalı gibi qorqudeli gibi buldur gibi ısParta gibi ğolet yāni topraqlı bi yer dēil borası, taşlı öldü için qorquyōllar.” (AVYA, 384)

“toprā ğonūdu, toprā ğonūdu, üsdündē de tāta  aqlıydı, tātaniñ  üsdünden ğēçilirdi hāni araba da ğēçerdi yā, vāsTa yōdu o zāmaniñ behrindē.” (SerA, 340)

“toprā şōle eşerdik yatak  gibi, yasdık ney yōk.” (AĪA, 265)

“urda hasana didi alı, git didi alıvı di toPrā ğōme ğomuşlā. urdan vādı tūdükleri  ıqādı urdan.” (BĪA, 496)

“varī varmaz tepesinden bi inmiş ölüm. allah, sıyırmış, bēlini de sıyırTmiş eşēñ, toprā ğirmiş.” (MVYA, 282)

“ya hiC düz yer yokdu da mı orāye  itediñ  o mezara. üst  üstüne nası yaPdñ, başka bi toPrağlı yer yok mudu!” (ĪĪBĪA, 365)

“ya oynadıyımız biz  oÇuKqan ğazıK dēriz bōle yāni toplaKdan  ıqāsa u alır ğazanır” (YĪYA, 417)

“yā şimdi ēsgiden tos topraK içinde oynādık (...) ēsgiden  ocuklā tos toprak içinde oynardı ama daha sālıklydı (...) bizim kövün bōlē alānnında tōs toprak bōle o zımān hāyvan hāşirat biz de  ōK (...) kövün örtā yerin tōz yapālādı tabi (...) isdānbıldan ğēldine ğöre bōle  ōK kibār  ocuK tos topraK ğörmemiş şimdi bizim kövün  ocuqları biz dē ó zımān biraz dā bōyükdük tōzun  içinde yuvārlanıyolā (...)

toprān içinde yuvārlanyolā tōmruḲ gibilē (...) īsannā demēkkin bōle tōs
topraḲ ama dahā herāalde tōprān da bi işēsi vā” (BİYA, 395)

“yāmır yāmıyır aha. / torpaı cırnaḲlıya cırnaḲlıya aldım. / gene de gēT diyin çoḲ
yavlardılar da gēTmedim.” (AVOİA2, Osm. 317)

“yēni çihmiş hocam. mesele topraḲda yēni aTmiş şeylere, buğdenin, otun şeyine, vallah
diyi cillenibdi, hoş olmuş. cillenmiş.” (VGHA V., 489)

“yerine göre topraḲda yatıyoz.” (KasVYA, 449)

“yılan toprān yüzünde gıvrannıya başladı, gendini hampeliyeni bussa kelpedin gibil
sıhıcaḲ.” (KMİA, 148)

“Yukarı kakar, demiriḡ ucu giçmez, topra: batmaz yani. Birinci dönemde topra: batmaz.”
(AÖAB, 101)

“faḡat suyuñ oldūnu söyledi ammā ne ġadar dōru bilemiyoz, toprān altı.” (ÇİVYA, 362)

“toprān altında, bırakacaġsıñ.” (KırıkİA, 454)

“Topraġa gulaġnı gōmuş diynemiş, oadan bakmış topraġın altından su akıyor.” (AAT,
Kas. 58)

“ben tūsekleniyōn başım toprān içinde.” (MA, 894)

“orada bir okuz var burnini topraġa suriye hama eyle besili ki bir yandan bir yana
donamiye. çocoḡ diye ki: -Allah Allah baḡ Allahun hikmetuna. orada inek çayirun içunda
bir deri bir gemuk, bu taşun topraġun içunda bu okuz nasıl da besili!” (AİYİUKA, 163)

“-ilyēne Ḳuy ġıcıyı. ġıcınıñ altından ġıcıyı çıharuḡan bi tene bi iki tene düşiyā.
ġıcınıñ içinde. Ḳışın mı? onna ābi yāşayıcaḲ yēri buluḡla. topraı delik buluḡla onna.”
(KrbVYA, 198)

“dیرهKTordan meni getirdiler dیرهTora mindirdiler. bi yağmur yağdı. komşumuz dedi ki
fatma fatma torpaḡ halan ġoyum.” (VGHA Bit., 594)

1.1. torpaḡ işları

Topraġın yapısının tetkik edilmesi.

“peki bu madenlerin bulunuş şeyi nasıl olmuş?” ‘bulunuş torpaḡ işları, harita üzarı.’”
(KBAYA, 91)

“torpaḡ işları deel. benim duyduğum ġadariyla, burada kervan geçmiş.” (KBAYA, 91)

“bu torpaḡ işları yoḡ.” (KBAYA, 92)

1.2. torpaḡ uyan-

Bahar gelip topraktan yeniden bitkilerin çıkmaya başlaması.

“bahar gelinci torpağ uyanıncı mard ayında ğızlar gelinler yemlîe çıharıñ yemlig Toplarıñ (...) o ğızlar Topladıñları yêrde bi torpağ eşerler çuñur eşerler ben yüzümü ğorum ôtâ bilezîni ğor ôtâ küpesini ğor ôtâ pıçanı ğor üsdünü ğapadırlar biri elini oruya soñar sen sôle dêr senin şansıña mani sölüyeceg” (YVYA, 164)

2. Dam yapımında kullanılan toprak.

“sap sap. az işde, bişirig dêrig şôle çamır tobra.” (KırıkĀ, 236)

“burayı kerpicden yabdığ. üsdünde o ayciceg, o ācınan addığ. tobrağladığ üsdünü, ot _ addığ tobrağladığ, üstüne de çatı ğoydum.” (KırıkĀ, 220)

“(bu deĝişik bir toprak deĝil mi?) orda oT falan bitmez hiç. çoraĝ çoraĝ o, esgiden tobraĝ evleriñ üzerine atallardı, su geçirmez yanı. ğarşıdan evler çatısız evler aynı tobraĝ işde üzerlerine bundan atallar yāmurı geçirmez o çoraĝ o.” (KırıkĀ, 368)

“(Toprak damlı evlerin üstünü nasıl sıkıştırdınız?) ha evleriñ üsdünü şî var yuvağ diriS. hah ufağ yuvağ var, şindi toprā getiri saçarız.” (AĀ, 199)

“toprādı bu ğaşlar _ ep, uçallardı böyle.” (AĀ, 265)

“şu taşlar ğıldürt _ arhasından varıyomuş. saħaryanıñ kenara varıncası, saħaryanıñ kenarına varıp duruğan baħıyo daşlar, yā mubārek dur diyo. baħ daşlar ayā dōrundu Pütün Pütün, dê daşıñ _ altında toprak biliyo, beni az bi toprānan duruyo daşlar.” (AĀ, 242)

“mesela dürü. kürek şeklinde böyle dürü var. şôle ufağ. unla ayānla basıyın topraı deviri deviri veriyi. hanı geniş saha olursa moturna sürüyün ufağ bi parça olusa dürülüyün. bel diyik bel, belliyin öndan sonra çapayna inceldiyin o toprakları işleme ğalına geldi mi öndan sonra iş meydana geliyi.” (ÇA, Bal. 246)

“saban saban dêrlē öna öküzlere de Ğoşdün işe boyündürük Ğayışlañ bālanır toprā aşşā yokara iki Ğarış feñ gidē (...) sabanıñ toprānı Ğazırsıñ demiriniñ üzerinde işē olur önu Ğazırsıñ (...) pulluk hōle bu Ğadā yerden böyle götürür devirir toprā” (BĀYA, 231)

“barmānı kök tarafına kakāsın böyle bāsdırsın toprā üsdüne çekēsın güzel dibini şıkışdırsın” (BĀYA, 258)

“saban yaparlā ucuna demir korlar o toprān içinde böyle hayvan çeker gider onu toprā” (BĀYA, 310)

“buba eski evlēñ _ üstünde vā mı oluğ böyle meyilli oluğ böyle aħıyo toprāñ _ üstünden yāmır yağınÇa āştan bi de evleriñ _ üstüne koyulan kiremitlē var ya êski kiremitlēden _ ama onnādan koyüyoladı” (ÇĀYA, 510)

“dāmaT ēsgídentopra_ıdı, bu dāmnār dāmat şeyē dama_çıhar, çerēz seper.” (KEMAĞ, 452)

“o dalı basardık üstüne, tekrar onu da torpaqla atardık. ğara daşdan lōv yapardık. (...) o toprağın üstüne toprağı berkidirdi. saman atardık beyle toprağın üzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su geçmezdi.” (ÇA, Gaz.453)

“geder geder büle damın üzerinde gelirdi, toprā sıkıştırdı. yāmur yādı mı alta geçmezdi.” (ÇA, Gaz. 455)

“fiçı döndürüz diye Fıçı yapallādı dambaş toprādı ēveli. toprağtan fiçı oynallārdı.” (EİMA, 495)

“-hep berāber varırdıh, dama çıhardıh yonudan biyyir varıdı oruya çıhardıh toprā, şindi ğāri cesaret yoğ, adamıñ ci_eri ğopar amma “ebem girdi ben de giderim” diy atlardıh onunuçün oruy hic unutmam biliyoññu?...” (KMİA, 149)

“adamıñ altı uşā şeyiñ toprāñ altında ğaldı. toprāñ_ altında ğalınca iki_uş de zenne ğaldı.” (SVYA, 686)

“biz yāzdığ bu damı. o zamannar yōdu çır çimentō mimentō olseadı bōle yāpmazdığ. toprānan daşınan bōle yāpdığ.” (KahVYa, 284)

“tūla deil yani. toprağ tavan. toprānan suvuyoruz işte.” (SİYA, 404)

“yayla hayatı hayvannar, mallar; souk olur. ışıklar ğaralur, ataş yağamaSsın. şey, içerisinde yāmur yādı_ zaman her taraf ağar. toprağ emme akī. edirafı_ da açuğ zaten. ā_bōle çalılar filan örteller. şimdi duvar yapılar, yayla deyil şindi ev gibi yapılar.” (TİVYA, 409)

“babām soñrā şēhere ğētdī şēherdiyēdik şēherde ō uzūn çārşınıñ_ üsdū, dükğēññeriñ_ üsdü toprā'dī” (OİAVSV, 857)

“hācēr bēyēkī annātdı'm hācēr döşşēñ toprāklāñ. üsdünēdē lō yapāñ lōlāñ (...) aşşāyí dā odāniñ toprā'nı dā bōzduğ ātdığ. bēton dōkdürdüm şōyle. üsdünē de būnu yāpdığ.” (OİAVSV, 885)

“vārıdı ēsgí yapı üsdü toprā'dı. üsdü toprā'dı bi' de bēn_ ğēldikdeñ_ kēri. tóprāğ_ ēvidi ēv dāşıdı duvāri dāşıd'_ da üsdü toprā'dı. hē şū ğāyá duzu yōğ mu bildi_ i'miz yemē.” (OİAVSV, 1008)

“Bu iki odanıñ dambaşları toprağdan olu_ muş.” (AAVS, 41)

“Medinaya gelincek hazret Ömering evini sual etmiş. Gostermişle, bahmış ki üsdü toprağ, bi dam. Öğünde, eski hırka sırtında, hazret Ömer oturmuş. Yahudi böyle toprağ bi ev, eski hırka bi adam, gēldīna pişman olmuş.” (AAT, Çank. 96)

“o dalı basardık üstüne, tekrar onu da torpağla atardık. ğara daşdan lōv yapardık. (...) o toprağın üstüne toprağı berkidirdi. saman atardık beyle toprağın üzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su geçmezdi.” (ÇA, Gaz.453)

“ev de toprağ dam akıyur, esgi ananevi evler.” (MVYA, 432)

“dama pişürüg atardıh, sora çekerdih loği, hafif ıslatılmış toprağ. önce o döşemelerin üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl toprağı vurardılar. (...) bağ damci zaten evden o toprağdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damci, damla.” (VGHA V., 562)

“Damıdı evimiz. Üsdü toprağ damıdı. Lo çekerdik yavrım.” (ÇTAOAİ, Osm. 62)

“-sen bī aha şurdā dedemiñ evler var, o evlere bi gitsen. hep bākıdan şeyleğ gāmişden. tavannar gāmişden hāsılı toprağ her yeri.- toprağ. (...) -yámur yādın mıydı çamurdu, ay yımışāıncı tutar mī? patır patır patır dökülürdü.-” (LSA, 321)

“lō daşdır o, damlarıñ toPrağlarını otuTdurmağ için.” (AVOİA2, Ada. 145)

“Loo daşdır o, damların toprağlarını otutdurmağ için...” (ÇTAOAİ, Ada. 69)

“İşde bende béleyim, aha sobamı yağom, mangalıda çekom avunom. Toprağ damlor, ağır da aha yıhılor. -Yeni bir ev yaptır.” (ADVYA, 151)

“şu evleriñ üsdü kiremúd eşgiden tam yapıydi bōle düz. toprağ yapıydi. herkeS meselá bu evden nē gideceg iki tāne kilim gideceg, öteki evden nē gideceg örme hasırılar vardı gāmişdan.” (AMA, 188)

“davulla çalınyódu bī afda eşgiden tamlar varıdı yá tam toprağ damlar önnarda haleý çekiyelardı, çoğ yáni şerefli oluyódu eşginiñ dúñneri.” (AMA, 468)

“loğ da toprağ damlara, mesela yağmur yağdığı zaman loğ çekíbler, serTleşmek için.” (VGHA Bit., 590)

“ēşeKÇiler sēğ Taşirdiler. sēğ, bilhasse sēğ, Tamlere. Tamleriñ üzerine çekerdiler o toPrağı. ayri özel bi toprağdi. (...) sēğ diyerdiler. killi bēle one diyordiler sēğ.” (VGHA Bit., 730)

“toprağ Tame atisen kēran.” (VGHA Bit., 751)

“sēğ, toprağdur ābē. özelliklere Tamlere çekilen şeylere sēğ diyiruh bíz.” (VGHA Bit., 755)

“topan, ābè topraḥ Tam_üzerinde kullanılan topanç_ ağaci demekdir ābè.” (VGHA Bit., 756)

“o zaman şē evler yok ki üstü kophile bōle topraḥ.” (İİBİA, 644)

“Eskiden meseļa ewlerimiz hep topraḥ damlardı, damlar topraḥ aḳ topraḥ topraḥtan insana zarar gelmez, Burhan Hoca bunu sen de bılisen, ben de bılıyem, herkes, doḥtorlar da bēle diyi.” (SMA, 250)

“arınbağ, topraḥ damlardaki saçaḥdır.” (VGHA V., 337)

“a eskiden çatı bi şey yoḥdı. toPrah binadi, yağmur yağardi. o dam damlar.” (VGHA V., 516)

“dama pişürüg atardıḥ, sora çekerdıḥ loḡı, hafif ıslatılmış topraḥ. önce o döşemelerin_üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl topraḡı vurardılar. (...) baḥ damcı zaten evden o topraḥdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damcı, damla.” (VGHA V., 562)

“onu düveri ḡorlāmiş merteklerden üsdünü bi topraḥ. içine girellēmiş. bōle ḡurulmuş bizim kō. topraḶ_ ev baḥ bu topraḥ.” (AyVYA, 783)

“üstüne çalı, çam dalı, başḡa bi ağaç hunuḡ yaprā gibi altını topraḥ geşmemesi_ için. döşeyilāmiş çalıyı, üsdünden bi topraḥ.” (AyVYA, 784)

“loḡ dedıḡımız taştan yapılmış yuvarlak silindirik bir şeklde ağır bir taş kütlesiyle damın üzerindeki topraḥ bastırılırdı.” (AYSVVDİ, 245)

“benim_ ev topraḥ öle üsTü topraḥ çökdü mü şansın yûḳ mezelā bunun kiremit inse bile bi arada marada şansıḡ olur ḡalabilirsıñ yāni benim_ evde hiş şansın yûḶ toPuraḶ çökdü mü tamam” (ÇİYA, 691)

“kiremit_ istemeyom ben yav, tımişka çektir yeter bene. müḳtarlıḡtan bırakmādan valla. topraḥ_ üstü topraḥ ḡardaşım. **Muhtar:** bu eviñ_ üstü topraḥ, çorak.” (EİMA, 436)

“he esgiden_ işdē lāylon sererlerdi dam topraḥlarına.” (EİMA, 708)

“esgiden ḡara damnarımız varıdı, bōle ḡaḡdıḡ mı üsdüne inerdik, ḡarıñ_ üsdüne. yıḡılırdı düz, topraḥ damıdı.” (EİMA, 753)

“kötü evlere otdüm üstümüzü böceklē döküldü, topraḶlā döküldü. gircek evlē bulmadıḡ yicēḡ_ ekmek bulmadıḡ.” (EİMA, 895)

“topurak dambaşlā vādı. ḡōşulāñ dambaşı vādı toPrakdan, orāye ḡötürü sererdik.” (İİBİA, 567)

“öndan sojrò ğış geldi mi gèren çekilir, topūrağ. 'dambaşlara böle 'gèren atılı, duz du ededik tap tap topurağ. bölö dövèdik 'a'masıñ dē, 'ğışın ağan çoğ olurdu evlê o 'kovanın üstünö bi de topūrağ dökèdik gèren. millet sabā ğadan topūrağ çekèdi. (...) hinci bu gèren di èyi bi topūrağ sıvanmèyö ğari, sıvasız.” (SVYA, 387, 388)

“evleri gelidiK, damların üslerine toprak geven atılırdı.” (MA, 1142)

“geçim yok. bunnarı yeni yeni yaptırınız burda dam. bağ toprak örtüyüdü bizim evleri dā ule aha da leylanla örtülü bağ.” (ÇA, Man. 354)

“dam olurdu o zaman, hep toprak damıdı evlerin üstü. dama çıkardı çekirdē atardı, gelin aşşā durur evin öñe yokardan şey atar, çekirdē atardı dāmāt.” (KİAVAAAY, 510)

“babam rüyāsında bir eve giriyö üsdü dām toprak dam.” (OİAVSV, 669)

“yārisı evin toprak yārisı dā üsdü açığ.” (OİAVSV, 673)

“dolāy'sıylā temmüz āyinde ā'sdös āyinde toprak dāmları vārimış. damā çik fetdāh dāmi lō'la demiş.” (OİAVSV, 678)

“duvār āyni duvār örmē üsdü toprak. hā içi de tōprak. yōğ bētön yō'du.” (OİAVSV, 701)

“hūğ dā'lıdı. dedem işde zēnginimiş yā. dedemin toprak daşınan örülü dē üsdü toprak.” (OİAVSV, 738)

“tōprak yōğ bērdi var. bērdi yā'mır yā'dı mı hēç ākmāZ.” (OİAVSV, 758)

“mērtēklēr vāridi mērtēk mērtēk hēzēnnēr vāridi, üsdü toprak āhārdi duvārlar daşdān” (OİAVSV, 773)

“şind' bunnār ēsgi yapı öldü'ndān şindik bunnār yōğ. hē āş döşşērik üsdünē hācār derik şō'le yātmaqları gör üsdüne ğozā ātār topraklār ön' dā bu löyunān lō'lāri ākmāZ.” (OİAVSV, 867)

“hācār bèyèkī annātdi'm hācār döşşēn topraklāñ. üsdünēdē lō yapāñ lōlāñ (...) aşşāyi dā odāniñ toprā'nı dā bōzduğ ātdik. bēton dōkdürdüm şōyle. üsdünē de būnu yapıdık.” (OİAVSV, 885)

“ēsgi dām ev vāridi. tōprakdan. ā'şdān. duvār daşdan olurTü. daşıdı. tavān nērdiyēdi ğurbān oldü'm. tōprak tōprak buralı dē'lim bēn yāylāliyim,” (OİAVSV, 917)

“vāridi ēsgī yapı üsdü toprā'dı. üsdü toprā'dı bi' de bēn ğeldikdeñ kēri. tōprak evidi ev daşıdı duvārı daşıd' dā üsdü toprā'dı. hē şū ğāyā duzu yōğ mu bildi'imiz yemē.” (OİAVSV, 1008)

“ēvelden ēvlerin_üzerinē otunan ſindiki bŭ kiremit çinķō yerinē ot, bērdi dōſſellerdi. toprak ō āyrı dam dellēr.” (OĪAVSV, 832)

“dam_ıdı evimiz. / üsdü topraĶ dam_ıdı. / lo^ğ çekerdik yavrım.” (AVOĪA2, Osm. 331)

“bu köyün döğer köy olması esgi toprağ damların örtüldünde altına ğonan, kalın aç döğerlere “döğer” dellermiſ.” (MVYA, 408)

“bunnar da yedi yaſına girince, iki çocuk, iki amca çocu oynuylar bizim_evin üstünde, toprak dambaſ. topurak dambaſın_üstünde bōle oynuyūkan öbürkü diyūmuſ arkañ var da^ha giT.” (ĪBĪA, 547)

“topurak dambaſlā vādı. ğōſulāñ dambaſı vādı toPrakdan, orāye götürū sererdik.” (ĪBĪA, 567)

“öndan soñrō ğıſ geldi mi ğereñ çekilir, topūrak. 'dambaſlara bōle 'ğereñ atılı, duz du edēdik tap tap toprak. bōlō dövēdik 'a'maſıñ dē, 'ğıſın aķan çoĶ_olurdu evlē o 'kovanın_üsTünō bi de topūrak dōkēdik ğeren. millet sabā ğadan topūrak çekēdi. (...) hinci bu ğeren di ēyi bi topūrak sıvanmēyō ğāri, sıvasız.” (SVYA, 387, 388)

“benim_ev toprak öle üsTü toprak çökdü mü ſansın yūĶ mezelā bunun kiremit inse bile bi arada marada ſansın_olur ğalabilirsin_ yāni benim_evde hiſ ſansın yūĶ toPurak çökdü mü tamam” (ÇĪYA, 691)

“o dalı basardık üstüne, tekrar onu da torpaĶla atardık. ğara daſdan lōv yapardık. (...) o topraĶın üstüne topraĶı berkidirdi. saman atardık beyle topraĶın üzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su geçmezdi.” (ÇA, Gaz. 453)

“ſimdi benim_evim çamurdan yapılmadır. suvası, içersi çamur. duvarlar kerpiç. üsdi dōſeme. üsdi torpaĶ, üsdi çatı.” (VGHA V., 548)

“torpaĶ daſiyidi evlerin_üsdüne. onnar da ğēTdi. kāmıſın_üsdüne oT, palah_oT atardılar. onun_üsdüne bi de piſürüg wurardılar. piſürüg de dēdiğim yani çamur. bēle tam çamur deyēl. tam çamur aĶar. yari çamur, Ķuri çamur atardılar.” (VGHA V., 552)

“eve damci gelmemesi için iki senede bir, üç senede bir damın üzerine pūſürük vurulur. yağmırlardan aĶan torpaĶlar tekrar yērine gelsin. yoĶsa damlar uzun ömürlü olmaz. eve ēyi bahdın mi torpaĶ evler de elli sene yüz sene dayanır.” (AYSVVDĪ, 205)

“Dama torpaĶ daſıdıĶ. Çamır bilidiĶ. ĶaĶıdıĶ bīr de damı suviyannan sora, Ķurüydu.” (BTA, 206)

“TorpaĶlı damda yatıdıĶ.” (BTA,207)

“torpaḡ dam bütün ıḡar evlerin üzerinden eliK oynarlar. ş daş oynarlar, dokkuz daş oynarlar.” (MİA, 378)

“torpaḡ damları suvardıḡ. ısıcaḡ da düşüncü burada damımız eyle örtük deeldir.” (MİA, 384)

“esKiden temeli şyenen yapıdıḡ. topraḡdan yapıdıḡ. Taşnan, topraḡnan. (...) damı büşürüK, vurardıḡ çamurdan. evel kmış atardılar. kmışın üzerine büşürüK topraḡ yanı çamur yapardıḡ. ona büşürük. büşürük atdıḡdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“eskiden toprakdı, sna kayrak öldü, şindi kiremiT gri. kayraı aTdıl, kiremiT yapıdıġ. eskiden toprak, ocuklmdu toprakdı heP. şu gşıda sarı toprak vdi. dan toprak gözü gelidik, evln üstüne atdik. akan yerini yeñildik. tabi kaydı mı endi, onu düzeldirsiñ. sde toprakdı, eviñ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak lık geliydun, dkysñ. ymir yavdı mı ble onnan yuvlaK daş vdir, onnan o daşlan iř yapıysñ gri. dmbş topraı. b damı vdir bizim gşme^uden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvdik, kireş gibi oldu. o dabannna mabannna.” (İİBİA, 443)

“bunnar da yedi yaşına girince, iki ocuk, iki amca ocuu oynuyular bizim viñ üstünde, toprak dambaş. topurak dambaşın üstünde ble oynuykan brk diymuş arkañ var da^hgiT.” (İİBİA, 547)

“evl topraKdan bř. ymir ydi mı tın tın tabaKlñ içine. ollara grsuñ. açar içine.” (GA, 259)

“varıdıK, altını üstüne virıdıK, daş gibi olmuş sablin alır gelirdik dambaşlna ble kiremit dildi, toprakdı.” (EİMA, 806)

“men bu damın üsdünü tezelemeğ isdirem. Deir, eğer mana baḡarsan tezelemesen yaḡıdı. Deir yoḡ canım, odunnar esgilif, torpaḡ başımıza tklr. (...) Eġe başına torpaḡ tklrse de gy belege Üsdü gpalı dursun.” (AKD, 347)

“ iḡtiyardan bi ses çıkdı dyoll torpagl döküldü damdan dr.” (AİKİVYA, 284)

“Skkiz dama torpag ıḡarırdım, bir gün aḡřama kde lrdim, o vermennen ıḡarırdım.” (BTA, 265)

“Toprak, ağaç dşeniyor. Ttayla akılıyolar, üzerine am'rla şeyi kriştiriyorlar, samanı kriştiriyorlar, sıv'yollar.” (EİMİVYA, 446)

“evi a'şdn ypallrdı. tkda biellrdi. yoK a'şdn şeyidi duvr duvr dşdndi. sd toprak ḡi.” (OİAVSV, 691)

“hā hā işti çādā. yaz_ävi dëyoz_oreye. yāmī yādı mı dā üsdünü topraK_ atılıyor_ ämmi e nereyi görücek. hindi_äläm_äv yapıdı bütün dälara. äväli bi döt mätäK_ atāsın. hurü dayāsın. üsdünü topraK_ atıverışın. äväli_öläydi.” (AyVYA, 665)

“mecrefe de toprağ damların Kārını sīpürmeK için onnara mecrefe diyiler.” (VGHA V., 371)

“döşemenin_üsTine merdeK atarlar, ondan sora kāmış_atarlar. sora toprağ atılar_üstine” (VGHA V., 360)

“oni keserdih kerpiç biçimi yapardıh. onnen evlei yapardıh. çamurman yapardıh. çamurdan onnan. çoğ da sıcağ olur. gışın sıcağ olur. yazın da serin olur. çoğ sağlıhlı olur. e geçimimiz de ëleydi yanë. üzerine ağaç atardıh. ağaçden toprağ atardıh ëleydi.” (VGHA V., 479)

“martağların_üsdüne her ne olsa sığırkuryuği olsa her ne olsa çekiler_üsdüne. torpağı vurular_üsdüne, ële odun modun gibi bi otdur.” (VGHA Bit., 581)

“bedrenen torpağı bedreye doldururdum cobannan o torpağı gızlar çekellerdi dama, torpağı çekellerdi dama damci dura.” (AASV, 146)

“sertleştirmek için üzerindeki torpağı yū_ardık o Taraftan bu Tarafa daşTan da ağaçdan da yapardığ onu tam toprağ sertleştikten sonra yazın onuñ üzerine duz sererdik.” (AnvVYA, 171)

“sertleştirmek için üzerindeki torpağı yū_ardık o Taraftan bu Tarafa daşTan da ağaçdan da yapardığ onu tam toprağ sertleştikten sonra yazın onuñ üzerine duz sererdik.” (AnaVYA, 171)

“burıya orta yere de bir ocağ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardığ. (...) çamır eder kadınnar duvara çarpardı, biraz düzlerdi topragınan öyle otururduğ işte. malnan urğasırdığ işte, topragınan urğasırdığ. (...) doğuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā ev ne yodu. isde dedüm kibi çalı basardığ, üzerine evin toprağlardığ, onda otururduğ.” (ÇA, Gaz 454)

“şindi ev yapırdılar, hep böle iki gat. u zaman bi üsdünde şey var_ıdı, hardama var_ıdı. çingı mınğı nerdeydi, hardama. onu evin üsdüne yapıylardı. altı toprağ. bi iki çul daşdar atıylardı.” (GİVYA, 491)

“fiçi döndürüz diye Fıçı yapalladı dambaş topradı ëveli. toprağtan fiçi oynallardı.” (EİMA, 495)

“cāmi birkaç sefē tamir olmuş canım. üstü topra' mış, aşdırmışlā oñarmışlā sönudan tavan ya' mışlā.” (İİBİA, 453)

topraklı dam

Çatısı topraktan yapılmış ev.

“odalarda hikāyeler yazannār. çalı evler hani topraklı damlar. hani hannar hani handā hayvannār. saç, oKlā', evrā'ç, tağda nerede.” (OİAVSV, 465)

“bir damıñ dirā'ne topraklı dam o zaman oriye bir ipe bir tağda goymuşlar bin bağıyım üsdünē.” (OİAVSV, 598)

3. Memleket, bir kişinin doğup büyüdüğü, gönül bağı kurduğu yer, ata toprağı.

“ğurbet elde ben nēyleyim güzeli / yol vēr dağlar ben köyüme gideyim. dedim diyom bilōñ mu. tobrām bura çegdim geldim, niēdim ırātım.” (KırıkİA, 382)

“tarlañız bura ölüm. / toumuñuz ora amma tarlañız burda. topraı biz vērdik size.” (AVOİA2, Ada. 141)

“biz burda doymuşüs dōmuşüyüz de doymuşüyüz dá buriye geliyos dede toprā” (ÇİYA, 477)

“düşmān ēsgiden bizim dedemiziñ tōprānı aldı dēye yunān bize düşmān” (BİYA, 473)

“biz esgiden yürükler bu memleketiñ toprāna dedemizlerden, bizim dedemiz kürTmüş.” (İİBİA, 557)

“Altmış altı sene bu memneketin sūnu içeriz, toprānda gezeriz ekmēni yeriz.” (KİMİKA, 90)

“gorede yápdım asgelliimi. altıncı gāfile oğarağ. e bin doğuz yüz üşlüüm tabī. allāh kimseniñ topraanda da goymasıñ.” (KahVYA, 427)

“hep biz bu topra' lādı dedemizden ğalmış bizim babamızdı babamızdan bizlere bizlerden torunlarımıza intikal e' cek.” (SVYA, 393)

“būralıyın anam bībam topraım bīrdan. (...) anam bībam bīralı toprak.” (SVYA, 620)

“ebemiz dedemiz burdaymış. buranıñ toprağlarımız burda.” (KrbVYA, 644)

“göç edmişler horasandan u da iki ğan dāvası arasında mecubur olmuşlā bunlaş kałkmāya kałkmışlā gelmişler gelmişlā emme külteli gelmişlē yani hepsi de eyîmiş hepsi de eyi yere ğonmuşlā allah ırāzı olsun ğoyuP giden nurda yatsın bir avış toprağlāndan ēyleniyoz işde” (TDVEEÇÇYA, 99)

“būralıyın anam bībam topraım bīrdan. (...) anam bībam bīralı toprak.” (SVYA, 620)

“yelüw yıldan bəri wāy wāy türkiyêga gêtsek, arkadaşlarımızğa barsak, torpağımızga gêtsek dep cürer_èdik.” (TAKA, 177)

“azarğa şükür arkadaşımızğa keldik, torpağımızğa yettik” (TAKA, 177)

“Onnan sora da bizim baba torpağımız müntügası gağdı.” (KİA, I. 289)

“Müntüga galhan kimin bizim bir partımız geldiğ baba torpağımıza.” (KİA, I. 289)

“bēn aqlımın_êrdiinde hōle bēş_ıltı yaşındayka tabi búbamız öldü, doquz_üz kırkta bubām_öldü, davaramızı devemizi satTık, zāten burda bu topraqlar zāten bu dedem_almış bu yeri.” (AVYA, 241)

“ğardaş ka'k gedelim silaya dō'ru, getmem ğardaş getmem yurduñ şēn_olsuñ, basdīm topraqlar teberik_ğalsıñ, õ'le melmekete düşmanım_marsıñ (...) bani buralara topra'm çekdi, silá da bir ğurbēt_él de bir baña” (OİAVSV, 839)

“öz_elineñ torpağa oy_aw, buyırmağan cār caraw” (TAKA, 407)

“hiş ğam ne yoxti torpağın ğami yoxti he bureye geldile sıxıñti ac olille hiş bılmile acıx susızdı bılmile susızdı ne buldı ne öynedi ne yedi” (VKA, 199)

“merzifönun sarıqóyden gelme. -temeli oradan gelme- evet. amcamın_ilk_ocā nêrelerde? artıñ torpaqların bizimkiler bunnar sonaki gêldile.” (LSA, 148)

“buraların torpağını gece dolanırdım gelirdim, gece bu binaların işlerini, boş olan yerlerini el arabasınan doldururdum, éderdim balğon.” (AYSVVDİ, 316)

“siz hañgırdansınız? aynı toprakdınız da.” (UİA, 296)

“Silanın torpağı mis ğibi goñar / Ayrılığ ataşı üregimi yañar” (GDİAT, El. 90)

arğa toprai'

Doğup büyüdüğü, ait olduğu memleket.

“gelin acer bürgü atmış başına / adam bōle yanmaz da deli eşine / erzurum daanda arğa toprai' / ğarışılmaz şu felá'n işine” (KırVYA, 341)

hepsi bi toprağ

Hepsi ayrı bir memleketin insanı anlamında bir ifade.

“bizim_ o taraf, ayle hep o taraftan. -ğarsdan gēlī.- ğarsdan gēlī. kimi o yāndan bu yāndan işde hepsi bi toprağ. -kimi cenüpden gēli_cenüp.” (LSA, 219)

tobrağlara yüz sürmeg

tobrağlara yüzüm sürmeg (KırıkİA), toprağlara yüzüm sürmek (KırVYA)

Memleket toprağına kavuşulunca, duyulmuş hasretin ifadesi olarak toprağa yüz sürmek.

“ğırşer'ine varsam ya āşam sabah, / tobrağlara yüzüm sürmeg isdiyom.” (KırıkİA, 509)

“çuğuna varınca ya ağşam, zabağ / toprağlara yüzüm sürmek_istiyom” (KırVYA, 216)

arğa toprā çek-

Ölümünün yaklaştığını hissetmiş gibi ölümünden kısa bir süre önce memleketine gitmek.

“Toyanada Āmedinen Nuf ā / Benim yavrum rambilin yaprā / Burayı çekmiş arğa toprā / Uyan Āmet uyan şafağ atıyo / Işığı geldi ħorus ötüyo” (AAT, Çank. 109)

4. Arazi.

“bize en yakın köy bura, **hasandede** tobrāmız ħarışığ, arazimiz ħarışığ. sen de şuyumussuñ, sen de buyumuşsuñ veyahudda sen buyumuşsuñ kesinlikle olmaz yani.” (KırıkĀ, 282)

“büyük tarlānıñ toprānı dedī āl, sat. yāni tēsFiye yapılıye yā tēsFiye yāPdıralım toprānı esen sat dedī.” (SerA, 347)

“Topraım mar, neye yārar, al bi sēlīñ hayTi. haydi verēn dē_āl. alıñ mı, yap horayı, iki_at_ēv, bi ħat seniñ bi ħatı benim haydı, yap, yapañ mı?” (AVYA, 718)

“dört mālleden ibāretiz biz. bu çukurdan dālma. bazıları işde urda toPrağ birez dā fazla yarın bir gün toPrā méyil_olur, bazıları demiş burda derenin_boyunda su vā bis hayvanımızı burda o’latırıs.” (BĀA, 574)

“siziñ ollarda fazla inehçilik yok zāten. toprāñız yok siziñ.” (İĪBĀA, 426)

“nası yā köyün toprağ, yamaç, kıraç.” (TYAII, 194)

“şu bizim evin başındağı yere ħocabayır dēyómuş kóylüle yāni yere, topraā, depeyé.” (KrbVYA, 377)

“buranın ağasıymış. arāzidei toprañ hepisi gediniñ_imiş.” (AVOĀA2, Osm. 448)

“orda yambaşında toprağlar çoğ, toprağlari aldım, äv yaptım_orda, altı oda äv yaptım. öğünde bağça varidi, ağac_eğdim gözelenema.” (TAA, Antl. 65)

“orda yambaşında toprağlar çoğ, toprağlari aldım, äv yaptım_orda, altı oda äv yaptım. öğünde bağça varidi, ağac_eğdim gözelenema.” (TAA, Antl. 65)

“hē. ola dedim, abu ħeder toprağın peşine ħaçıyersin. buni gelmişin de elin bële uzadiyersin lēlin kimi, bıla uzadiyersin lēlin kimi, bële uzadiysın lēlin kimi, toprağ_onun başına dedim. ħēğdarlar heb senündür, yabancılere saddın_ola, onnar_eb senündür, abu ħade toprağın peğne ħaçı’irsin.” (TAA, Antl. 89)

“orda pērişan olduğ şehir yoğ bazar yoğ fırın yoğ dersimiñ ocā cinin körnā dāñ başı orman ħaya torpağ arazi yoğ” (YVYA, 120)

“Sarıcağaya Barajı bizim toprağlarımızı çok götürdü. O zaman toprağları olannarı meselâ olan diye ayırmıyo ki devlet, herkesi bi veriyoru.” (EİMİVYA, 301)

“orda duyuncâ rahatsız oluyō biz de gèdek diyō toprağ alalım gendi famil'ásınâ. (...) biz burda hükümetlî yapmakda zorlanıyoruğ diyo. bir bahān' edeceK ovıy' atacak gendini yâ. bi' toprağ alacak yâ o zaman insannar sādē emir sādē güzel bir hayat var. bijn doğuz yüz yedi bû.” (OİAVSV, 625)

“seksen üçden beri ūraşıyoruz. toprağ bulub bize vèremediler. fāt kıaraman'dan ev olalağ emiri alındı. yāni ev yapıP gırada vèrelim. yer vèremeyiz, toprağ vèremeyiz, dèdiler.” (SVMSVBYA, 207)

“bize hükümet toprağ vèrecekti. toplum olarağ oraya vardığ biz. toprā alamız isken müdürleri geldi. toprā girişinci iki kıoy gavga yabdılar.” (SVMSVBYA, 264)

“bu zever evli olan çivdlere, ğaç nüfusu var, nüfusa göre atatürh toprağ vèrdi.” (TAA, Ağ. 31)

“ële bir bahcam varidi ezerbeycanda, sağōsun heyder aliyè, heyder aliyè bize bağdi çoğ bağdi bize. bizlere çoğ kömeg vèrdi, aç ğalmasınar, kömeg vèrdi, üsdbaş vèrdi belâ, toprağ vèrdi, yer vèrdi, evler yapduğ.” (TAA, Burs. 153)

“diyèrim_e ab'le çıhduğ da ağıri. äv vèrdiler, kira almamişdürler, äv vèrdilä, toprağ vèrdiler, äv yabduğ, yardım èddiler_özbeğis... şey_azerbeycanda de evler yabduğ da.” (TAA, Burs. 179)

“onnān soracım, or'yā vèrdi bizi, toprağ verdi, tarla vèrdi, ev vèrdi. her ũi böyle ğapi çegmece vèrdi.” (TAA, Man. 274)

“belâ dèdi, sora o rehmedluğ kanunnar vardı dedi, toprağ vèrecauğ, ämekli zandudān sizi taniyacauğ bağuruzi, işizi, hār işi... iş verercauğ.” (TAA, İğd. 245)

“yüz altun ve istediği kadar torpağ vèririm dèmiş.” (EYAD1, 189)

“genşlè dışarı gidiyo sadıP èsKi bināları da yiyiP içiP geziyolā esKiden biz ālam diye bağıyoduğ toprağ alām diye bi metrem enci bi metre toprağ bulsağ ta satsağ diye bağıyūs yā” (ÇİYA, 299)

“genşlè dışarı gidiyo sadıP èsKi bināları da yiyiP içiP geziyolā esKiden biz ālam diye bağıyoduğ toprağ alām diye bi metrem enci bi metre toprağ bulsağ ta satsağ diye bağıyūs yā” (ÇİYA, 299)

“dört mālleden ibāretiz biz. bu çukurdan dālma. bazıları işde urda toPraḲ birez dā fazla yarın bir gün toPrā méyil_olur, bazıları dēmiş burda derenin_boyunda su vā bis hayvanımızı burda o’latırıs.” (BĪA, 574)

“onnan soyne şeler 'ecemler vardi bi tenesine torpax vermedi hūkımet” (VKA, 322)

“köyümüz çünke, bu torpaḡ tevze komesere gelde ya, parçalandı. şinde elesine çayır düşmüş, aḡbın düşmüş, heç ne ekir ne biçir; başhasına icar verir.” (ErzuĀ2, 174)

“her kōlere topraḡ dātdılar, bizim kuve vèrmediler.” (NVYA, 185)

“ğabiri cennet_olsun bi adam ordan gōktemē dātdı millete, topraḡsız olmıyanlara. babam ırahmetlik ġırḡ dönüm topraḡ_aldı.” (AkVYA, 532)

“toprak aldık, yerleştik.” (AĪÖKYA, Isp. 676)

“unnara da borlāda osman ġāzi, erturul ġāzi bunnara işde borları hediye olāḡdan veriyo. bu topraḡlā işde borlā bilecik borlā.” (BĪAĪ, 631)

“men müslümānmıñ sēnderge osı torpaḡtı berdim. (...) ““men müslümān boısam saġan torpaḡ bērsem türkıyaġa alıp ketesiñ be?” deġen, à ol “ketemiz» deġen, «cawap berġen seni cibertpeymın, sen barmaysıñ» deġen. “sò torpaḡtı bermeysesñ ketpeydi» Tep bergen.” (TAKA, 418)

“otuz yēdi, otuz segiz sıralarında burēyi atatürK bize torpaġ süTcüye torpaġ vèrdi.” (AĪKĪVYA, 267)

“ollā o zumannar topraḡ almıya bi şiy yōdu. mal ġıymatlıydın_o zaman. 'topraḡTa bi ġıymat youdun. hanı şındıķı zaman oısa baḡ bu memliketi çif'lij_al geçivē. topraḡTa ġıymat yoh.” (SVYA, 658)

“ondan sonra, satıp savıyolā yēleni, geliyolā, dolaşıyo itiyalāmıs, beyenmiye topraḡları.” (TMĪVKA, 215)

“adamin üç tāne çocū varsa, orlara gidip çalışanlar var. olması da lāzım artıķ, topraḡlar azaldı, ayvancılıķ birer parça erkesin.” (TMĪVKA, 313)

5. Çömlek malzemesi yaparken sarı ve yeşil topraklarla karıştırılarak maya gibi kullanılan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprā biraz fazla, ġızıl dinen para oña göre ġatılır; o, öle ġatılır, öle özleşir. Mayası, mayası. Ġızıl mayası toprāñ. Ekmee maya ġatañ ya, aynı toprā öle ġızıl ġatañ.” (EĪMĪVYA, 420)

6. Fide topraġı.

“ha hayvan_kübresi_de_var taprān içinde.” (TYAII, 177)

“yanı burda bir fida atar gendinden temmus değil hazirandan sonra ğol çıkar ordan verim vermez ordan fidasını çıkarır onuñ ıla biz ne yapıyoruz ufacıĶ laylun pošetler var onu toprā ıla doldurōruz evvel laylon ıla yapardıĶ Őindi onnara doldurōruz.” (AnaVYA, 188)

7. İnsanın yaratımında kullanıldığına inanılan toprak.

“**cenaballah ādem**’i yaradmağ iin meleglerine dēmiŐ her dādan tobrağ getiriñ. balçığ yuđuruñ ādemi halkedeg. dālar tobrā vėrmemiŐ. dēmiŐ ki öndüc alıoğ. geri verecig dēmiŐ. (...) Ya rebbi biz bunu balığdan yumru yabdığ, balığlardan dökülen tobrā nıapacāz dēnce oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ dēmiŐ.” (KırıkĀA, 386)

“**cenaballah ādem**’i yaradmağ iin meleglerine dēmiŐ her dādan tobrağ getiriñ. balçığ yuđuruñ ādemi halkedeg. dālar tobrā vėrmemiŐ. dēmiŐ ki öndüc alıoğ. geri verecig dēmiŐ. (...) Ya rebbi biz bunu balığdan yumru yabdığ, balığlardan dökülen tobrā nıapacāz dēnce oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ dēmiŐ.” (KırıkĀA, 386)

“bu topraıñ dadı baŐđa tabi. iş toprak. únĶú biz toprakdan dōduĶ, toprak lāzım bize. toprak dad verü.” (KasVYA, 384)

“her biri ğene toprakdan ĦasıĶ öldü ğızım. toprağ girdirdi sōna ğene ğeri cān vėreceđ insannara. (...) yanı bir mezār, mezārĦıhdan bir toprağ Şeyi sanma (...) yōuSa o toprağ girdiñ diē ne ğazanırsañ burda o.” (KahVYa, 419)

“ıĦrarlıĦ vėrirse cenabı alĦahu tāla, benden ğet oĦ selam sōyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil alemin saña nē maĦumdü, topraĦ teslim olmadı. (...) ğedīn dēdi dōrt köŐüyē dēdi, dōrT köŐeden bāa topraĦ ğetürecāñız dēdi. gitdiler iĦrār ossun Ki seni āĦdım ğibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademiñ toprañı kimisi ğırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyāĦ topraĦ. (...) yāratduĦdan sonā ğırĦ bīn yıĦ topraĦda ğaldūnu yāzar ğalıpda.” (LSA, 375)

“bi de topraĦtan yaratıldımız var, onu biliyorum. (...) o zamanāça meleykeniñ birini salıyır. git bi toprak al, hēr taraftan. (...) bir de o zamanāça işde toprā yōrdu, hamır hāline geldi. bi topaĶ cehānneme ğodu, bi topaĶ cennete ğoydu o topraĦtan.” (AkVYA, 681)

“Oğlan da dēmiŐ ki topraĦtan Ķalk olduĦ dēmiŐ. Ēız pekī, bize saman gatuldumu, gatulmadu mu? Toprağınan öylüken dēmiŐ.” (AAT, Kas. 24)

“dēdi Ki o zaman yā azralim ilK síFdā seni yėryüzünde süzecēm, gideceđiñ baña topraĦ ğetirecāñ, ademi yāratacām dēdi. ādemi yāratacām diyincig ĦıŐımna süzöldü, azrail ğeldi toprā sarıldı, topraĦ da bilēnden yāpıŐdı.” (LSA, 374)

“İhrarlıh vērİRse cenabı allāhu tāla, benden gèt çoĥ selam söyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil_alemin saña nē maĥumdū, topraĥ teslim_olmadı. (...) gēdīn dēdi dōrt köşüyē dēdi, dōrT köşeden bāa toPrah getürecāñız dēdi. gitdiler ihrār_ossun Ki seni āldım gibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademīñ toprāñı kimisi ğırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyāĥ topraĥ. (...) yāratduĥdan sonā ğırĥ bīn yıl topraĥda ğaldūnu yāzar ğalıpda.” (LSA, 375)

“-heyey eweli allā carattīñ / torpaĥtan ĥalĥ eTiw / karañĝıdan carıĥĥa şıĝardıñ / tūzaw erik eTiw / cetimşe canı berdiñ” (TAKA, 299)

“torpaĝa diyi_ki ey torpaĥ geldim seni götürem, ellā senden ādem ĥalĝ_ēde” (EYAD1, 110)

“ezrāyil gidi torpāĝa diyi_ki yā torpaĥ ben geldim seni götürem” (EYAD1, 110)

“erzayil_de diyi_ki beni zaten ella yolladı onun için_ali torpaĝı yēndiri cennete.” (EYAD1, 110)

“Oĝlan da dēmiş ki topraĥtan ĥalk olduĥ dēmiş. Gız pekī, bize saman gatuldumu, gatulmadu mu? Topraĝınan öylüken dēmiş.” (AAT, Kas. 24)

“insannarı sen topraĥTan yaratdıñ / hazret_ī ādemi atamız yapıdıñ” (KırVYA, 429)

“çünkü adem geldi bi avuÇ topraĥTan yaPTı nurlar, muhammedın nuru karışTi, ē nur biTTiKTen sora toPrah oluP geçip giTmesi lazım. mefte neden kendini deşer, çünkü nur çıĥer ondan. nur ĥalmıyo daha. muhammedın nuru ondan süzülüyo. onun için meftenin rengi deĝişir, toPrah halınā gelir, gider.” (AİASVŞÖ, 320)

“bi de topraĥtan yaratıldımız var, onu biliyorum. (...) o zamanāça meleykeniñ birini salıyır. git bi topraĥ_al, ĥer taraftan. (...) bir de o zamanāça işde toprā yōrdu, hamır hāline geldi. bi topaĥ cehānneme ğodu, bi topaĥ cennete ğoydu o topraĥtan.” (AkVYA, 681)

“dā balĥıĥ çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. topraĥtan didi.” (AkVYA, 682)

“anneme de şöle yazdırdım. hāsıl_olduĥ topraĥdan, sanki yeşil yapraĥdan, dünya size de ğalmaz, geçme bi fatihā oĥumadan.” (EİMA, 618)

“cebrayilē diyi_ki, ey cebrayil sen gèt torpaĥ getür” (EYAD1, 110)

“torpaĝa diyi_ki ey torpaĥ geldim seni götürem, ellā senden ādem ĥalĝ_ēde, olur_olmaz derken torpaĥ diyi_ki seni.” (EYAD1, 110)

“ezrāyil gidi torpāĝa diyi_ki yā torpaĥ ben geldim seni götürem” (EYAD1, 110)

“torpaĥdan münākaşaya dutuşiler en sonunda torpāĥ diyi_ki beni yaradanın aşĝına götürme” (EYAD1, 110)

“ellā diyi ki ben bu torpağ’dan bu adem halğ edem.” (EYAD1, 110)

“bi cum āşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ eline bi su döküyu haķıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ toprağda nasıl olduğ toprā turaP oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yīcēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ğaç kere añılıyu emme yapabilene aşğ ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş alim yol elden gitdi diyu. yedi ğat yeriñ altına gitdik biz ğa.i.” (BİA, 401)

7.1. bi avıç toprā minnet iyle-

İnsanların topraktan yaratılmış olmasına atfen, miraçta Hz. Peygamber’in Allah’tan ümmetinin bağışlanmasını dilemesini anlatan deyim.

“ben cebraili aramıza soğma didim, / sen ümmetiñi soğtuñ. / bi avıç toprā minnet iylediñ.” (AkVYA, 680)

8. Bir ülke, şehir, köy vb.’nin sınırları dâhilindeki yeryüzü bölümü.

“burdaki köyler olarağ **gözügızılı** var, gözügızılı beş yüz medre gecdigden dönerseñ sâ tarafda **günennig** köyü var ordan **suñgurlu** tobrāna çıkañ.” (KırıkİA, 395)

“ondan sōna dedim ki yabdiñ müslüman devled olarağ buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ diē, ğudsal tobrağ diē, tobrā öpio. ğudsal tobrağ diē tobrağları öpioolar.” (KırıkİA, 504)

“Kız sağa mezar olsun / Çayeli tobrağları.” (TYT, 37)

“ondan sōna dedim ki yabdiñ müslüman devled olarağ buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ diē, ğudsal tobrağ diē, tobrā öpio. ğudsal tobrağ diē tobrağları öpioolar.” (KırıkİA, 504)

“**kırşehri** topragi peg verimli olmir. yani daş çadlasa bire yedi ancağ veriyu.” (KırıkİA, 539)

“demek ki o terafın tobrağı sevmiyo.” (KırıkİA, 539)

“demişdim ki, ağer ben türkiyanın tobraşına basıb, türg äşgerini görürsem, tobrağı öpeb, tobrağı yaliyeçom dedim. (...) biz neçe yıller bu bağşa milledlerín elinden ne ezablar görmüşuñ meğerim dēe, yaddım tobrağa. gelíb oğlum bānı ğalduriyēr gi, baba neyēdirsiⁿ herkēs sene bağiyi^r? dedim ben and içmişdim türkiyanın tobrağını öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“demişdim ki, ağer ben türkiyanın tobraşına basıb, türg äşgerini görürsem, tobrağı öpeb, tobrağı yaliyeçom dedim. (...) biz neçe yıller bu bağşa milledlerín elinden ne ezablar görmüşuñ meğerim dēe, yaddım tobrağa. gelíb oğlum bānı ğalduriyēr gi, baba neyēdirsiⁿ herkēs sene bağiyi^r? dedim ben and içmişdim türkiyanın tobrağını öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“şu görmüş oldünüz sırtıdan öteyē mesela tūnceli tobrā bōle gidēr.” (KEMAĞ, 487)

“tōhat tōprāndan gēlib her sēne alıyōduļa bu sēne gēlmediler. ēvet.” (AMA, 240)

“u ūlēmālār bu toprā nāsib_olmamış.” (AVYA, 455)

“bura oturdumuz_ ev qalem kıyün toprādır. qalem kıy şurda bōyŭk bi kıyđŭr çoğ_ eski tārīhi kıyđŭr qalem kıy. (...) ğalem kıy toprā didim sana bura.” (ÇA, Bal. 341, 342)

“suriyeden dē doksambirde gitdim omreyē. ğarayolunna gitdik. iraqdan ammana geçıyon, ammandan medineye geçıyon urdan mekkeye geçıyon, suriye bizim toprāmıza bitişik demek yā.” (BİAİ, 578)

“ayvacıkta bizim bi lumaradır davşan meselā u ayvacık toprānda yāni davşan bi lumarā çıķāmış hani biliyŭz miseālā” (ÇİYA, 306)

“buranın mālesi ura bizim toprā bu ğoyuneviniñ toprā urası hani hudŭt köylēñ hudŭtŭ vā ya ha bizim köyümüzŭñ hutŭtŭ urası” (ÇİYA, 311)

“anķara’ya bolatlı’ya gelmiş yunan. ordan geri pısgırdıya. bu ğolay bi şey deil ki. o zaman bōle bu topraı ğurtarmış emme nehal_ınan ğurtarmış.” (KasVYA, 437)

“orā gittik bir āla bi şē, evā biz dedik Türkiye istedik, Türk toprāna geldik ama, niçin dedik bizi balķana attı bu dedik. (...) Vēdiler Anķara’dan toprak verdiler ep kıyananamın ūstŭne. (...) Toprak kıumisyanı verdi bize şēden kırk senesi vēdi.” (KİMİKA, 94)

“bırāP ğaşdinen soñura urus_unan bizim aramızda iran toprā va, acam.” (KŭVYA, 183)

“evlādlām, urumeli toprā satıldı, dedi.” (KŭVYA, 189)

“ħalebe vāmadan adāna yanda bi yol ayrılıyo sola, sola yoķarı, poyraza yoķarı ōdan_ işTe dalıyos acam toprāna dōlu, urus toprāna dōlu.” (KŭVYA, 215)

“aman ben hiç yavan_ekmek yiyeyim yamalık giyeyim cenāb_allāħ bizi türkŭye topraında. yaşasın o kemāl nur_ içinde yatsın. yā bizi kıurtardı orda. (...) türkŭye yāpurdan indik türkŭye toprāna indik amma.” (NMVBİA, 493)

“rāħmetli dedem demiş_ ki; “burda durmayıñ buranın toprā zayıf.” (...) bu şubaķlı dēdiyimiz yerde uħlamır ācınnan kıara ğŭrKen bu siyah toprak_ olur, bunin_ oldi yerde.” (SİA, 37)

“bu şinik bu ğayseri toprā’ndā sēķiz kilō’ya bi’ batman dellēr. baķ sēķiz kilō’yā ōrda kilō’ ğonuşmazlard’_ esgiden batman.” (OİAVSV, 991)

“yerli rumlā dı vāmış dı onnā yerleşī’miş daa evveldene. burlā rum toprāmış ya!” (İİBİA, 455)

“tabi   zaman yemene ğadar osmanlı topr  old    n, orları, ok m  or  g nderily , d  iyi haFızlar yetiştirmeK  i in.” (MA, 649)

“ ndan s na all h kimseni  topra nda harb  etdirmesi .” (KahVYa, 428)

“ġarapu ara ğadar bizim topramızdan  ıhaŗdıy larımıř. hangi k y n toprand  soyġun y pıldıysa   k y sorumlu oluy muş     zaman.” (LSA, 516)

“bizim o topraklar, bu y reyi k sd ediyom.” (S YA, 382)

“ormana g td k, ormana g derkene ordu torp nın orıya g diyoķ.  k zler  ine g diyoķ esKiden, arabalar  ına g diyoķ.” (T VYA, 372)

“burda, aşşada bu tarafında efendi kelin  taşı terler. orman  sevenin toprakları i inde.” (TYAII, 334)

“d nder hasan d nder ġ n l durnayı / işallah medinede yirsi  hurmayı / medine topr  diller buna  eki  s rmeyi” (AkVYA, 459)

“musdafa kemal  ıraġmatlık bu topr  geldi  nde ilk geldi' yer sal  o'l'nuġ  evi, sal 'lu ha '  ahmeT  efendiniġ  evi geldi  nde.” (O AVSV, 1010)

“   sene orda, doġduġdan  s na ġalmıř, onda   s na altı sene   rten, bir sene  apallı, bu y z, ” ‘Antep topraġı, ondan sonra bu k ye gelmişig.” (KVKA, 20)

“S na bizim bu k y  ġazandıġlarında, k y m z S riye. S riye topraġlarındaydı k y m z. S riye topraġında olduġu i in bunlar ġazanmıřlar.” (KVKA, 21)

“ordan sora b nim bir  anam mardi doġsan    yaşındaydı, r metli o dedi ki, oġlum dedi, burda urus topraġında ġalmıyař, bene bişe olsa urus topraġında ġalmıyam dedi, misliman topraġına ġedaġ dedi.” (TAA, Antl. 66)

“doġsanın  zerinde veliyullah war, a bu bidlisin topraġında.” (VGHA Bit., 736)

“Aġ Zonguldaġ Zonguldaġ / Sendedur hep umidum / Topra una bereket” (K AT, Tra. 138)

“O bi  gaş ġ n n i inde rusya torpaġını ġe erik, deŗ. Gavli garar  derler, gız ġeder babasınnan izin alır, bunnar birer attara bineller, s r r ga allar. Rusya topraġını  ıġallar.” (GD AT, Mal. 21)

“temam y z yirmi d rt peġember devamli y z yirmi d rt evliy  bu topraġın  zerindedir” (VKA, 459)

“ismini de de işdirmışler bizim şimdi adımız boz tecirli. / bu maraş topra ındaġı bu elbusdan g ksun topra ındaġı ġalannar d z tecirli.” (AVO A2, Osm. 443)

“kore toprağlarında belediē merās vėrdi havluyá alındı türk bayrā aslıvėrdi, Őehitler mezaļlı.” (LSA, 525)

“paşa dediysin “Kümürüye (onuñ topuraında gümürü va büyüK vilāyeT) kümriye gidem, kümründen tirene binem, batuma çıkam.”” (KüVYA, 191)

“bizansiñ devamı oldō için onnarın rumluğdan yunanniğdan bi ālāhası yok yanı. biz rum toprā burası, işde pontus rum imparatollō.” (GMA, 221)

“bi de mecburî isğān olannar var gene yavuz sultan selim haber göndermiŐdir irandaki türklere geliñ burası türk toprā oldu burúya yerleŐiñ.” (GMA, 223)

“bu parayı sabanıñ içini oymuŐ gömmüş āzını ğapamıŐ bu gelen suyuñ içine atmış. su tā bārā geçmiş suriye topraklarına varmış saban.” (GMA, 197)

“burda uzun yıllar ğalıyorlar sonra romalılar zayıflıyorlar bizans ğuruluyor bölünüyor, sürekli toprak ğaybediyorlar, onnan sōna türkler anadolu’ya dā rāhat giriyorlar, ğetmek isdediklerinde iran ğabul ediyor, türkmen de dēmek müslūman türk dēmek sāten.” (GMA, 222)

“bubamızıñ _anasınıñ bobası ğōnemdeñ ğelmiŐ konya topūrāndan yāni.” (AVYA, 829)

“bubamızıñ _anasınıñ bobası ğōnemdeñ ğelmiŐ konya topūrāndan yāni.” (SerA, 334)

“tabi sadıK hoca, türk topūraında ik _evliya çıkmıŐ.” (MA, 1063)

“Her terefi İnan torpağıdı, Türh torpağıdı.” (KİA, I. 265)

“Bu Īdir torpağı.” (KİA, I. 297)

“Yozğat seni delik delik delerim / Galbur alır toprāğıñı elerim” (OAAD, Yoz. 157)

“ya wala aj yanē bizde çoğ ajlığ var idi. trağya toprağındaydığ. // sizden daha ajdığ. // iki yüz otuzuncı piyade alayındaydığ biz.” (VGHA V., 465)

“ēpeyi bi büyük bi kısmı bízim bidlis toprağlarının _içinde. yüzde aTmiş, yüzde yeTmiŐi de bidlisin toprağların içindedu.” (VGHA Bit., 735)

“o zaman bidlis tabi islam toprağlerine katılmış.” (VGHA Bit., 740)

“kókú biz ğamannıyığ bizim tā neslimiz ğırŐehirliymiŐ. eved sizin toprağdan.” (NMVBİA, 458)

“bunnar dāğııldile^r, af çığdiler, bizi daha sārbes birağdiler. ō māmlekedde rusyanın toprağlarında ğalğoz diyān varıdi.” (TAA, İğd. 244)

“bin üç yüz elli yidide süleyman paşa’nın rumeli’ye geçmesiyle tekirdā’da nāpiyu, osmanlı toprağlarına ğatılıyu.” (TMİVKA, 249)

“maraş topraqları. m̄araş topraqlarında durullār onuĉ'āy om birinc'āya dō'ru geri dōnellerdi.” (OĪAVSV, 764)

“osmaniyeñ kökü bu topraĉdan ĉıĉmıř yerlisiyik, ğurucularındanıĉ.” (OĪAVSV, 471)

“Aĝāhir topraĝında dutuyōla.” (ADÜM I, Man. 44)

“Heram olmuşdur bena / Turĉiye topraqları” (KĪAT, Ri. 294)

“bu köyün ařřā yukarı bi_ĉōnun kürtünden gelme oldū sōlenir. ğümüřāne topraqlarında ĉalma.” (GĪVYA, 538)

“bizder bolşam awĝanıstanĝa baranuz, awĝanıstanıñ ar caĝında iran degen torpaĉ bar.” (TAKA, 417)

“bizder kenen ěvrem babamızdan, türk vatandařımızdan, türk topraĝımızdan ‘köpten ‘köp memnunuz. řumdu o ĉadar. gene mūnan biř yaĝına bizim hiĉ armānımızyok.yaniözümütürktorpaĉtamız, ěwladımıztürktorpaĉta.” (TAKA, 344)

“biş pilan tüzēp_öz_aldıma buhar topraĝında türkiya türkistanı köp, türk köp. barış buhar topraĝın ĉolıma ālsam, bu torpaĉta da mēsele biş biş türk patřalıĝın mına cerden_ustasam dep kelip_ēdim.” (TAKA, 412)

“urus bolşevig olıP harbe řeyēdinci bizim torpaĝdan ĉıĉdı” (YVYA, 197)

“Onun tayfası ģısımi, erĝhebesi ve ĝardařı Imam Hüsöyün dēdilerki biz bu torpaĝdan ĉıĉaĝda, ya Türkiye'ye ĝedeĥ ya İran'a ĝedeĥ.” (AKD, 199)

“Köyümüzde böyle böyük bi zat var işde. Ĥetda bu torpaĝda ismini sayamadıĝım bi sürü zat var.” (ADVYA, 181)

“diyarbaĝır torpaĝına ĉada bi yerde durmayasın.” (DĪĉVĉYA, ĉe. 150)

“diy siz de atlara binin, bunun arĝa sıra ĝedin, diyarbaĝır torpaĝına ĉavuřursā bunnarın_üĉüni de kesin, yōĝ diyarbaĝır torpaĝına ĉavuřmassa, eger bunda ĝiysiyet varsa hemi ĝendi ĉarısını hem benim anami öldürüse ĝenniysi ĝetürün benim yanına.” (DĪĉVĉYA, ĉe. 150)

“Köpekli'de köyün ĝetti sagdı. ĉavuřlu'nun torpagında. ĉavuřlu'nun torpagında koyun sagdı.” (BTA, 248)

“Ē didim nēdim ‘Ebē °emi, tē ĉavuřlu'nun torpagında koyun sagıbam.” (BTA, 248)

“al ‘men ölemın’ dep bül türkiyēdan řıĝıp ĉetmiř, türkiyē torpaĝından, iranĝa barmış onan da biř yerge barsa yeki adam yer ĉazmıř. “bul kımniñ ĉabrı bül?” “ĉorĉaĉtıñ ĉabri” būnan da ĉařmıř. “ĉorĉuttuñ ĉabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer ĉazmıř.” (TAKA, 275)

“-bül afkânistan torpağı, bû pekistan torpağı, bû çin torpağı, bû orıs torpağı.” (TAKA, 345)

“bir pılan tüzep_öz_aldıma buhar torpağında türkiya türkistanı köp, türk köp. barıp buhar torpağın kolıma alsam, bu torpaқта da mesele bir bir türk patşalığın mına cerden_ustasam dep kelip_èdim.” (TAKA, 412)

“işten_èskerdi bir buzıp_özimizge karatıp_alsak-sırtta yel köb_eken sırttağı yelge şığıp habarlasıp sırttan olar bæssın işten biz basak söytip orıstı coğaltıp buhardıñ torpağın aşıp_alamız dep, so pılanda cür_edik” depti.” (TAKA, 413)

“Günnerin birisinde Yemen torpağına çıldılar.” (DİAT, Kar. Ter. 47)

“buraları daş ba daş biliriñ gavırrarın torpağını.” (AKD, 209)

“Kütahya yolu harman / Esen yeł, esen yeł / Torpağı cana derman / Derdimi yâra deşen yeł” (AKD, 222)

“burda olduğunu bilerse sen öldürdünü bilerse, İran torpağını at torbasında daşıtdırar.” (AKD, 343)

“böğünki çağlarda bütün dünyalar türkiyenin torpağına göz dikmişler.” (TYAD, 141)

“Biñ doğuz yüz otuz doğuzdan sòna bizim Tilhebeş, der, yanan köy, denir hanı hódüt boyunda orda az bir aramız var, orüyı satdığ, Bañar köyü diye, şu ‘Antep torpağı var, orüyı aldığ.” (KVKA, 18)

“O bi_gaş günün içinde rusya torpağını geççerik, der. Gavli garar ederler, gız geçder babasınnan izin alır, bunnar birer attara bineller, sürür gaçallar. Rusya torpağını çıhallar.” (GDİAT, Mal. 21)

“Şindi çok şükür iki ağa ğaldı bizim bildimiz. Bir ‘Antep torpānda Zehni Ğutlar var, aşāda, bir de burda Asım Sālehoğlu var, doğtur.” (KVKA, 19)

“çobansadan ğöçer ğızılövaya ğonardık. ğızıl ovadan geçer bu yaylanıñ topraklarına. yaқа_avşar topraklarından, sonğgura buralara kadar çıkdık, çayır, anamas çayır yaylasına.” (AİÖKYA, Isp. 676)

“Aziyā torpağına atlıyolar.” (ADÜM I, Man. 32)

“o gündür bu gündür bu topraqdā o'z bō'ndan gelmē'k_kökenimiz ondañ_keri bu topraқта yaşamıssık.” (OİAVSV, 1010)

“en_ıyi geçim_yapannar da onnar ā. bōle görücü usülü esgide o topraklardan bi tane bōle memnun olup da ayrılan yok.” (NMVBİA, 509)

“demiş vāy ben burda durmam eşşeginen gelin getüriiller. hah, geri ğedmişler. a^ha orda toprağlar da ordaymış, orda öldiler.” (TAA, Ağ. 23)

“susazi. diyi “yav ben bu torpağTa çihTim nassı ossa. efandım bi çeşma meşma bulam da bi sü içam”” (EYAD1, 210)

“on yèddı gün da yol gelmişsin. daha torpağlarda da çihmaşsin. diyi seni arılar.” (EYAD1, 210)

“susazi, diyi ‘yav ben bu torpağTa çihTim nassı ossa.’” (KBAYA, 99)

“daha o torpağlarda da çihmaşsin.” (KBAYA, 99)

“bu ğar_ısmayıl efendim bilmem kim bilmem kim bunnar dört tâne olan zuhur, zuhur_edī. eTdiKden soñra annadıñ mı, bunnar bu toPrağda mesele yaşarkana, e tabi çadır devri annadıñ mı, bu_arada bunnar, burda eñ böyüKleri ğar_ısmayıl olan dedemiñ babası.” (BİA, 458)

“yaw bu toprağde gezdığın zaman allahi hatırla diyi.” (VGHA Bit., 741)

“Ewet, şimdı Hilwanı geçtikten sora yaw diyor Urfa çoğ kaldı? Diyor, daha yarı olmadı. Yaw diyor, Türkiye’de Allah’ın bu kadar toprağ warken diyor bu kadar delilîğ olur mı?” (SMA, 224)

“devriş paşa bu toprağa gelince; bizim bu aşiret tecirli, aslı türKmen. (...) padişah, bizim bir içimizden paşa çıkmış, paşıya bu toprağı göndermiş.” (AVOİA2, Osm. 441)

“o zaman ben üç tanika marcimag_aldım yavaş yavaş firatTan gemiyna geşTim öta geçeyá, malatya torpağına birı geldi dedı ‘ıla ğardaşım o nedir?’” (KBAYA, 144)

“Hansı torpağ_olu, bütün arıya arıya ğedir.” (KİA, I. 265)

“akbaşın ilk toprağlarından yanı. (...) bu toprağlar temelî yer yüzündeki toprağların temelî deñizden ğalmadı, bunuñ temelî ormandır. (...) anamdañ ğalma toprağ, iki buçuğ dönüm bi ğetti.” (SerA, 90)

“Torpağın feyizli helgin çalışğan / Yurd işine cani kimi yapışğan” (AİAD V., 33)

“fağad iş büyüdü şindi her yerden cePe açıldı çoğ düşünüyom ğafamı yoruyom o torpā çoğ gezdım” (YVYA, 121)

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. hasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo diyo, tavlú toprā. böyle sıhacan, çamur hāline. tavlú derler, yaş toprā. tavlú toprağ, yāni şu toprā, tavlú toprağ derler, yaş toprağ yāni.” (ÇİVYA, 360)

8.1. toprağına kádá işle-

Bitin çokluğunu, her yerde bulunduğunu anlatmak için söylenmiş bir ifade.

“bit warmış orda, toprağına kádá işlemiş. bit.” (VGHA V., 507)

9. Birinin oturduğı, sahip olduğı, toprağına işlediğı, yurt bellediğı yer.

“ādi suşlu yoğ heb terōris şu bu. o zaman űzűlűoz yani. adam seniñ asgeriñi űehid ēdmiş geliō seniñ tobrañda yatiō. seniñ kōyűñ yordunu yımirtasını yűōr.” (KırıkĀA, 508)

“onnan dōğűşműšem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) bōyűh torba benim gendi torbağımnan gōtű men harda ēn deşem orda ēn dōrd ayağımın altına űz toprağına tōk ğaşka çeyran bağıracah menin toprağına neden basdın? deşecem kor değılsen gel űztorpağımın altında duraram (...) getdi ğaşka çeyranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet ēndi dōrt yere torpahtan tōkdű su atı durdu űstűnde (...) neye geldin benim tonpağımnda durursan deđi kor değılsen űz topağımnda dururam gel bah űz topağımın űsdűnde dururam demeye ğalmadı” (AKD, 99)

“Sıt űOsmal’niñ tereğűñ ay yapırağı, / Başından kalsiñ, malı műlkű toprağı.” (PKTA, 106)

“şimdi bu kōy o yeni bayındır var ya burdan gitme. ora da bizim, toprāmız bir dē şimdi ora burdan űriya gidince çō gitdű.” (ĀĀA, 176)

“biz bureyi ğaldimiz sırlāda ayağımı gōmcek toprām, ayağımızi bascek toprağımız yoğűdun bān ğālűn olup ğaldđān sōra.” (AyVYA, 648)

“āllű altıda çivlik dağılması oldű āllű altıdan āvāl bi cızım toprāmız yoğűdu. bu topraqlār bűtűn ālű nihāt amassalűnıñ dērlādi yāñi. amassalűnıñ dērlādi yāñi nāzilliden. amassalűlāñ çivli dēnidi ya. bi kısım toprāmız yoğűdu.” (AyVYA, 712)

“girmiyecesűñ, benim toprāma basmiyecağsűñ. (...) ama şimdi, şimdiiyse yer ğalmadı dōvlet ormana sayib oldű, batandaş yerine, tarlasına, toprāna sayib oldű.” (SVMSVBYA, 206)

“yurduñu ğapdırmıyacağsűñ. sahib olacāñ toprāna.” (SVMSVBYA, 232)

“şimdi bu yaylada, űteki yaylada ēliñ toprāna çıkardığ otlagasıyılan oturduğ. fağat bu yaylamızda, bu kōyűműzűñ yaylasındayız.” (SVMSVBYA, 351)

“yemin ētdim űlműyűnce bu toprāmı bōldűrmem.” (SVYA, 693)

“bōyűğ güccűk ğabileden ğız ēvinden űlan ēvinden toplanűllağ toprāna. űēdellerdi o tarafdān bu tarafdān ğelillerdi. bōyűk güccűk yēller dālűllardı.” (KahVYA, 186)

“yalnız bu civardan getmiyir, kendi topraına yağın bir yerden yā basandan çoh yağın bir yer ermenistana geçiyor.” (SĀYA, 317)

“davun obası kűrdűn topraqlarındadır.” (TYAII, 121)

“yani burası **ğonya**’nın tobrāndan vèrimlidir ama ufağ oldū için, o az oldū için ğonya gibi geniş değil. poladlı gimi geniş değil, ama tobrāmız iyi vèimli.” (KırıkĀ, 231)

“ordan sora bānım bir_anam mardi doħsan_üç yaşıdaydı, rāmetli o dedi ki, oğlum dedi, burda urus toprağında ğalmiya^ē, bene bişe olsa urus toprağında ğalmiyām dedi, misliman toprağına ğedaħ dedi.” (TAA, Antl. 66)

“ğırħ dördüncü yili savèt, canını ğurtaran kimin_oldi. yani, soved toprağını tāmizledi de, Şindi yıvrohada savaşıyèrdi.” (TAA, Antl. 90)

“dağ başlarından orāya yèlleŐmiŐlè. ğaraçam toprāyı bizim mıntıkanın toprayıymıŐ.” (SĀA, 93)

“Çöyümün topraqlari / Çelpedur kızilari” (KĀAT, Ri. 296)

“He, keKlig bizim köy toPraında gözüm_de ğörmīy yāni ya çōħ olsam bēŐ_on ğanaT keKlig vardür.” (KEMAĜ, 327)

“Āmam Rizanın torpağına / Düşe de ele öleydim” (DĀAT, Ard. Tm., 115)

“biz bureyī ğäldimiz sırilāda ayağımı gömcek toprām, ayağımızı bascek toprağımız yoğūdun bān ğälīn_olup ğälddān sōra.” (AyVYA, 648)

“Ĝuyunun başına jeldi, dediki insan oğluna eyliħ yoħdur insan oğlu biraz çiy süd emmiŐ men dedi torpağdan yanı torpağımızdan bir tarafa çıħmam.” (AKD, 151)

“Ĝuyunun başına jeldi, dediki insan oğluna eyliħ yoħdur insan oğlu biraz çiy süd emmiŐ men dedi torpağdan yanı torpağımızdan bir tarafa çıħmam.” (AKD, 151)

“öle mi? ... gine bizim Şu yaqınnarda. yaqın topraqlarda. zanātıñız?” (EĀMA, 780)

9.1. toPrağbasdı

toprağ basdı (MĀA), toprak bastı (BĀYA), toPrağbasdı (GA)

9.1.1. Bir yere dıŐarıdan gelen kişiden istenen para.

“sen necisin ula mapusānda toprağ basdı istiysen.” (MĀA, 243)

“gelen bir yabancıdan dūnlerde toprak bastı alınıyodu on lira yirmi lira” (BĀYA, 307)

9.1.2. Güvey evine gelen geline verilen para.

“arabasını binibā. kürüdürler. toPrağbasdı parası oluğ mu? asgere geTcekden kōlü toPlanī. oturağ yalanı.” (GA, 353)

9.2. toprak bastı parası

toprak bastı parası (OTA) toprağ basma parası (KrbVYA) toprak bastı parası (OTA) toprak bastı parası (ÇA, Bal.) toprak bastı parası (BĀYA) toprak bastı parası (EĀA) toprak basTı parası (SVYA) toprağbastı parası (KĀAVAAAY)

9.2.1. Güvey evine gelen geline verilen para.

“Bir de, kilin kite yatıkanda malaylar toprak bastı parası alalar.” (OTA, 73)

“onó toprak basTı parasın vēmedilē. toprak basTı parasındıydı baya.” (SVYA, 617)

9.2.2. Gelin almada gelinin kardeşlerine verilen para.

“gārdaş parası, topraḥ basma parası. ha yā, hēy_ōlum hēy!” (KrbVYA, 223)

9.2.3. Gelin arabasını karşılayıp önünü kesen delikanlılara verilen para.

“Annan sına alar toprak bastı parası alalar tabi.” (OTA, 73)

“kınaya geliyalar. toprak bastı parası, ama bir milyon, ama on şişe rakı, būk ufaḫbunnar oluya şindiki zamanda. bunnar oluya. kınaya gidiyalar.” (EİA, 211)

“bugünkü şartlara göre yüz_elli iki yüz binnira toprak bastı parası verün ārtı ön şişe rakı verün” (BİYA, 322)

“bayraḫtar orda düünü organize ediyor. orda kılavuzluk yapıyor gelen misafirlere. düün esnasında davulculara felan orkestıra ekibine o kişiden sorulur. komşu köye kız almaya gidildiğinde toprak bastı falan parası diyolar onlarda anlaşma yapar.” (ÇA, Bal. 259)

9.2.4. Hac yolculuğunda Cidde'den Mekke'ye giderken ödedikleri para.

“ciddeye vardık, cidedē ē para yatırdık orayā, toprakbastı parası. on üç bin ĩral. bin üç cüz ĩral. orda mekkeye vardık.” (KİAVAAAY, 384)

10. Hafriyatla karışık toprak.

“bu yol, daşib tobrā dökeceg yēr bulamadılar. bulamadılar. bu, yoldan çıkan hafriēd tobrānı yola münasib górmədiler. onuñ uçun nıabdı, dokeceg yēr aradı_adam. ilan ēddiler, kimiñ bir ğarış yēri varsa biz tobrağ dolduracāz, elimiznen yapacāz, düzeltecāz dēdiler.” (KırıkİA, 550)

“bu yol, daşib tobrā dökeceg yēr bulamadılar. bulamadılar. bu, yoldan çıkan hafriēd tobrānı yola münasib górmədiler. onuñ uçun nıabdı, dokeceg yēr aradı_adam. ilan ēddiler, kimiñ bir ğarış yēri varsa biz tobrağ dolduracāz, elimiznen yapacāz, düzeltecāz dēdiler.” (KırıkİA, 550)

11. Tarım toprağı.

“her şey böle buranıñ toprā bu kóyüñ topūrā bilāssa çok verimli faḫat máhlúḫdan_ālameyórus.” (AVYA, 470)

“bēn bu yāşa ğadar benim hindi bi kēndim_ēkecek toprām yok.” (AVYA,473)

“bi köğ marul da yeğüşdürüisam unuñ yerinde yeğüşdürüyüm. toprağ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

“iki bin sigiz yüz dekarlık bir tófraknı sulamağ için kırdık.” (OTA, 135)

“onu allah bileceK, sen_egdiñ_e, onu verici_allah. topıraK. orağıla.” (BĪA, 624)

“öle işde nè bilēn, burda öle bir méyva méyva ihi, üzüm_olurdu eşgiden, toplakdan bir hasdalık geldi téFekler söndü. è báydem_olur, buynuz_olür, az buçu işde nè bilēn, édebilene her şē_olur, tābī bizleriñ ekme vaqđımız dē_éşdi.” (AVYA, 265)

“yoh_önnar da hēş sü_ıçmī, hayır hayır yög bizim birağar sıvaramī. öyle alışmış toprāmız_ışde. yāmurumuz évet çög yāmurumuz yāvī.” (AMA, 95)

“kendi tobrāmızdan hazanıb yeyidük.” (KEMAĞ, 429)

“burası bizim toprāmız var yá_ğara toprağ, her şey_olur. emme suyumuş yoh_.” (AMA, 136)

“Rengini de vèrmez bizim topra:ğ vèrdi: rengi.” (AÖAB, 105)

“e uşaklarımıñ başları gışları arımasıñ, ellerine bi gışım toprāsı altın_ossuñ.” (AĪA, 278)

“geçen yılda èlli kilō gübüreye toprak gübresinden yétmiş_üş milyöndan_aldım, topraa serPdim, ékdimiz hububaT da hasdalık buldu” (SerA, 89)

“kemerde, kemer māllesindī çokdur. okuyan gidiyo. işi bozuK_olan, burdu yüzdüremiyen toprā yok o du gidiyo.” (AyVYA, 440)

“bènim hayatım kırK yılum çadır_altında geşdi yav. hep ekmeKciliK. buranın toprā bu. en guveTli toprā, şura var. e burda da on kişi çıKmas, toprā olan. sōra bizde peK mīrascılığ_olmadīndan, bizim arāzilerimiz böyüKdür, bölünmes.” (BĪA, 414)

“ovadan ğıymetlidir şu dabanıñ toPrā.” (BĪA, 416)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı go kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çok. çoG_emme ğır yer yāni. kır yani. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

“Mollosman az buraya bağ, bu talla topra gudurmuş, sen buna buyday ek” (AĪAD, Bo. 169)

“ó zāman para pul mu var ēkmek mi var yāv sāhillerde birās toprā eken rum kesiminden ēmen hayvannarı çekiyolarmış” (BĪYA, 198)

“babış nēde çarık çifte giderdik u da yamuluviri āşama ğadā ğarıñ içinde ya çif sürersen toprāñ_ içinde ayak yanyağ vallā bōle nālin yoK bürünecek” (ÇĪYA, 765)

“yaz gelince tırpannan biçiyoduğ. düvennen nadasımızı yapıyoduğ. şey yāni herg etmeg yāni toprā. yāni sürmek, sürmek.” (ÇĪVYA, 287)

“Gelirsiz köy. Toprāmız yok, suyumuz yok.” (EĪMĪVYA, 288)

“Bazarleycēz ama toprāmız wā, suyumuz yok. Ha suyumuz bol olsa, toprāmız bereketli. Yok, yok!” (EİMİVYA, 293)

“Az zāti gāçar dönüm toprāñ var.” (EİMİVYA, 309)

“Hiş tarlası olmayan āyile çok. Yāni toprā olmayan gāzancını çölmekden gārşılıyor.” (EİMİVYA, 424)

“Böle toprā işlicek tıraktör fıñan yok.” (EİMİVYA, 445)

“orda bizim mesela toprāmız var. tarlamız var.” (EİMA, 373)

“yaz için gışın ne hazıllık yapicez. zaten toprā ekdin yazın, bitiydi.” (GİVYA, 412)

“bize hükümet toprağ verecekti. toplum olarağ oraya vardığı biz. toprā alacamız isken müdürleri geldi. toprā girişinci iki kōy gavga yabdılar.” (SVMSVBYA, 264)

“Üş gūruş para vėrdi, yılladır baracda yelleri. Bazılarınıñ da hiş bir dönüm toprā girmedi suyun içinde. Dā ekip galdırıyoru.” (EİMİVYA, 412)

“guruyan aaşlāñ yatakları boşluk, yē çok toPrāyı dı güzā, su yok deye dikilmeyōdu. (16) bī yıl geldi gāri baraCıñ suyu.” (İİBİA, 436)

“topraı süreceñ, hazırlayacāñ, daban etceñ.” (KasVYA, 473)

“Bu arada şincik biraz erazimiz var, kırk elli dönüm toprāmız var aylemnen onunna yaşamā çalışıyuz, başka çiçilimiz filan yok; çünkü çocuklarımız, toprāmız az oluncaya kadar, mecbur olduk oraya göç edelim.” (KİMİKA, 83, 84)

“böle her şey bölēdi kendi topraı olan kendi topraındı geçiniyōdu. olmeyan bu köve, yāni cumhuret devrinde topraı olanlā vardı da selānik mācırlarına bayā yēdi sekiz biğ dölümlük arāziye iki 'göşmen mācırā vėrmişler.” (SVYA, 392)

“biz topra'Tan gāzanırdık toprānan üreşirdik.” (SVYA, 407)

“ben leçberlik yaparım, topraalan ūraşın.” (MA, 906)

“neden derseñ, topraamız gelir getirmiyō.” (MA, 993)

“toprāmız vā, işte topraQTan tütün edyōz böle, bahçe postan yapyōz, bi de işte keçi güdyōz.” (MA, 732)

“toprā tālil ettiriz. tālilden ne gelirse, netice, onu göre gübre atılır, sōra havalā düzeldi zaman sürülür.” (MA, 841)

“bu da leçber, hep köy toprālan ūraşı, yāni aaç nasıl dikilir.” (MA, 906)

“varıdı toprāmız da varıdı, ortağ dēllerdi, ortā vėrirdi babam.” (KahVYa, 252)

“en böyümüz öldü o ölücü de babalarımız işimiz de sıhıydı yāzıda çoğ üç yüz dölüm dört yüz dölüm toprā vardı eker dikerdik (...) ona göre diyom ā toprā çoğ udu babamızıñ on ğardāşıdıñ biri öldü bunnar o ölerden harī(ş) gine de on ğardaşıñ” (NMVBĪA, 298)

“esgiden ğazmayle eşerdük. ğazma kürek. tattadan bālarsın başını başlarına iki ip bālarsın toprā sökellerdi. toprağ tātası dīlar. toprā böle sürīn dā.” (OĪVYA, 215)

“hamdoşsun şindi de bobamdan benim toprām azıdı, bendi ika yüz dónüm toprağ var şindi. (...) yā toprağdan ěkmēmi aldım ben sıhiyeyim, bana sıhiye yúnus délle.” (ASA, 167)

“herkez sen şu talıalayı ek, ó, ó óña vériyoLARımış. şimdi toprā bi avuç topranı elinden şeylerini vérmiyā anadın ı başğa öle, bu iş böle.” (LSA, 164)

“**Şeker Pancarı her toprağa ekilir mi?** ekiyöh, her toprā da ekeriK.” (LSA, 492)

“bir sene demiş toprān altındaki hasad benim” (SĪYA, 351)

“seneye de demiş toprān altındaki hasad benim olsun” (SĪYA, 351)

“herkes toprānan ūraşın canım. arpasını aker, yılafını aker” (SĪYA, 506)

“var beş on toprām, onu da yarıya böldüm. ektiriyez, diktiriyez, yaşımız ātık, yaşlıyız.” (TMĪVKA, 194)

“kanola zayıf topraklarda güzel verim yapıyu. (...) bir de toprai zenginleştiriyó, azot bırakıyo, toprā faydalı. (...) on üç kilo azotlu gübre kompoze gübre atmış gibi toprai güçlendiriyó. ama ayçiçē nābıyo, toprağtan alıyo. unun için bu toprağtan sonra gelicek insannara da lāzım. unun için biz de kanolayı tercih ediyüz.” (TMĪVKA, 253, 254)

“kökü yabancı işte, kalem, ekiyüz toprā, aşı yapıyız ona, makinalarla ingiliz aşısı yapıyız, makinalāla.” (TMĪVKA, 270)

“efendi çifciliğ yopıyōğ burda, toprāmızdan ne çıħarsa onu ğall ediyōğ” (TĪVYA, 240)

“o toprānın bi besini vardı.” (TYAII, 4)

“bosdan, salatalığ unnarı dikeriz toprā.” (TYAII, 51)

“o sır kübresini de karışdırırsun o toprā.” (TYAII, 168)

“toprālan ğorsun oni, tiker óyle.” (TYAII, 168)

“tarlanın toprānı ırmā tókmişler.” (TYAII, 250)

“topraı ūraşıyler.” (TYAII, 371)

“ekimiñ yirmi yedi yirmi sekizindē toprağ o zaman atalar óyle dillerdē. toprāğ bu ekimiñ yirm üçüyle yirmi yedisi arasında tohumū toprā düşürebilirseñ nası ğoyunuñ ğeçiniñ

savruğa geldiği gibi , savruğa geldiği gibi toprağ da bu yedi sekiz gün içerisinde savrua gelir dillerdi.” (KİAVAAAY, 316)

“büyükler dillerdi toprağın savruğa geldiğini, tarlanın savruğa geldiğini ne biliñ? ikindin veya sabah güneş çıkmadan öncē toprā şöylē yire eğilip de bağığın zaman bi örümceklenme, örümceklenme olur tarlanın üzerindē. tarlanın tohum istediğini ondan biliriz dillerdi atalarımıs. onu hiç ūrama. toprağın tava geldiğini yāni tohum istediğini bu örümceklenmeden anlaşılır dēlerdi.” (KİAVAAAY, 317)

“topraı ekmesine ğarışıcağ ğayrı.” (KrbVYA, 335)

“bizim topraımız herğ isdiyó, nadas o eras yápmiınca bi de daban ğúbresi atmiınca çimen ğúbresiynan fiłan olmiyē.” (KrbVYA, 777)

“çadır altı sera yápan yóh yāni. hep bildüümüz üzer topraın yüzünü ekiyóz gidiyē işde.” (KrbVYA, 932)

“o ğader toprağı var_o ğader tağıl_ alabülür ki dünyay¹ doyurur, ğazağısdan.” (TAA, Antl. 91)

“e sizde hebepine “evi var mi”, ele değül mi? “oğlanⁿ_evi var mi” he, “toprağı var mi?” hē. şindi bizdo o yoğdur. cannari sağ_ olsun, damadın da canı sağ_ olsun, kızımıⁿ da canı sağ_ osun” (TAA, Antl. 100)

“bu memlekete yetmiş numarolu toprağ ğonturolünü getirdim. her çifçiye iki yüz değar toprağ dattırdım, bu toprağın tohumunu kayseriniñ buñarbaşı kazasından getirdim.” (KİAVAAAY, 409)

“hızmeccileriydī, ondan sōrā gittim anğarayā, toprağ ğonturolünü getirdim. her çifçiye iki yüz değar arazi virdirdim, ğırğ iki bin değar araziyi bu köyün çifçisine dattırdım.” (KİAVAAAY, 410)

“toprağ ısınmadı ābi. yóh, daa ğızarmadı. ğızarmadı, ilk_ önce yeşil_ oliyó o, ondan sōra ğızariyó yá. (...) toprağ_ ısınmadı, deamlı nemli oldu için büyüyemedi yāni domatesler.” (KrbVYA, 598)

“Kövümüzün bütün bahçaları, bağlarıda güzel. Toprağından, suyundan.” (KH, 76)

“yıllā ğālīdin di hu toprağın parasını alīlādī tahsīldā ğālīdi bizim kövləri de. (...) ämmā işē sētini sözüñ çalımındı ğemlik ämmā dağdan dikmi sētini ösuñ -hindi millät uyandı- toprağı varısa zētiniñ dolduruyolā.” (AyVYA, 651)

“bu köğdü durmērilā hindi. buranın_ işi toprağ_ işi bütün biliyorū muğ.” (AyVYA, 694)

“daha soñra çillenen, ıslanan tohumlar toprağın içerisinde konur gübrelenir (...) tabi bu ekildikten soñra veya kıskayı toprağa gömmek için kerki dedüğimiz alet kullanılır.” (AYSVVDİ, 243)

“Bizniñ köyde toprağımız bin dekar toprağımız bar.” (OTA, 130)

“Bu gübreler, birsi toprağ astına atılğan gübre” (OTA, 133)

“fıstık çapası bittikTen kēri iskeliÇ dēriz ğazmayla sókeriz toprağın altından ğazmanın kuçúğü o fıstığı tek tek o iskeliÇ ile toprağın altından ğazarız.” (AnaVYA, 191)

“tapıyı alabilsem şindi ağaç dikerin, daş dikerin, toprağ ekerin, malımı oTlanırniñ kimse baña bi şey demez.” (AnaVYA, 270)

“(Fıstık Ekme) sonra o toprak yanır biraz su salarsın sularsın (...) sókersin toprağın veriyişi bilir oñu ondan sonra arasına bakla ekersiñ isteyen olursa baklayı ekersiñ.” (AnaVYA, 272)

“şitil mesela damatēz şitili, biber şitili. a bugün de biz biber eKmişih. yerde gögeri. oni da sökiler, getiriler, satılar. alisan, tikisen toprağa. gine biber oli, damatēz oli.” (VGHA V., 367)

“burda Kanali bêtona sohdılar ya, bêton süzmiyor suyi. o su kötü eTdi, toprağı bozdi.” (VGHA V., 387)

“toprağı çeviridim pulluğlar vardı. pulluğlarnan kōtan ēderdiğ.” (VGHA V., 465)

“kopun görevi tarlayı kaldırı, toprah yapı. toprağı deviri. sēl işde toprağı çeviri.” (VGHA V., 533)

“büyükler dillerdi toprağniñ savrığa geldini, tarlanin savruğa geldini ne biliñ? ikindin veya sabah güneş çıkmadan öncē toprā şöylē yire eğilip de baqtığın zaman bi örümceklenme, örümceklenme olur tarlanin üzerinde. tarlanin tohum istediğini ondan biliriz dillerdi atalarımız. onu hiç ūrama. toprağniñ tava geldiğini yāni tohum istediğini bu örümceklenmeden anlaşılır derlerdi.” (KĪAVAAAY, 317)

“bu memlekete yetmiş numarolu toprağ ğonturolünü getirdim. her çifçiye iki yüz dekar toprağ daıttırdım, bu toprağniñ tohumunu kayseriniñ buñarbaşı kazasından getirdim.” (KĪAVAAAY, 409)

“güzün yāni, güzün bundan bir ay soñrā tarlayı ikilellerdi, bārın süreller, tarlayı ikilellerdi. yāni, toprağı iki defa sürellerdi.” (KĪAVAAAY, 411)

“yēdi sefer bi tarlayı sürdürüyór, yāni bi yeri. / demiş ki o hiyete, başında olan büyüklere, adamlara diyór ki “bu” diyór, “toprağı” diyór, “túrKce güneşe serme, araPca felhan” diyór şindi biz hāle, bir de, adanāda, başgā yeri bilmem, felhan dēller.” (AVOĪA2, Ada. 187)

“oraniñ ocahlara göre ayallıyacán, bu çahlılı boşaldıP hēP yérine toprağ gazıyoğlar esgi ocāñ. fıdan diKeceglar öriyá, yápdıñ onu nēyse burda.” (LSA, 383)

“çapañıcahsa çapañı, otlardan temizlenir, havalandırılır toprağ. hıdırellezde bi de ēlence düzennenir.” (LSA, 421)

“ona da on dönüm toprağ vèrmiş, atatürk. (...) gelmişler, buraya geçmişler onnan sora diyérım_a atatürg ölē häpisine yér vèrmiş, toprağ vèrmiş.” (TAA, Ağ. 32)

“bahçeden, bancar, hī, tabi dön_alıır_a bundan kèri tōprağda, donar donar doñ_alıır dā yáyla dālarına gar_ıñdi görmen ni, hī don_alıır. dē gétiriyen.” (AVYA, 205)

“şepeneyi bi de bılisen deyēl, bu toprağları şey éderken şepene çekdi, üzerıne çekdi üzerıne. toprağları mesela öküzler var ya toprağı sürdühdan sora ābē on_ün_üzerıne bi de şepene gelır ki o toprağı bēle şey etsın. toprağı düzeltır.” (VGHA Bit., 756)

“toprağ var_da ortağ bizim_yā. ārpa, būday_ne bi_şiyler ēkiyoğ.” (ÇİVYA, 282)

“Taban gübresi yani bu toprağniñ astına atқан gübre ezgine ıçızraq.” (OTA, 133)

“topraklar ēyi para getirir. çarmuzuya aşşağı gabağlar tikilir. Kaysılar olur. beyle toprağdan galdırırđ. para kazanırđ.” (MİA, 260)

“ē dedım doğdor be^y sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında toprağda dedim sürün, gez dedim, sen benden sağlam_olursın. dedi teyzá vallaha doğri diyırsın sen, esgi toprağsıs. toprağda çalışdığız_ıçin ēle sağlamsın. /// **(Eskiden hayat nasıldı?)** e toprağda oturıerdıñ gızım, toprağda çalışıerdıñ (...) bız_ahşama gaten güneşde toprağda çalışıerdıñ.” (TAA, Muş 282)

“bunnar başlığ yér'ne, ta... yér_aldılar, toprağ, / arsa aldıla, / buğda ekilen yér. ēy_adam buğda ekilená gızını verer mi!” (TAA, Muş 287)

“afıyonu şindi başlarığ gayın ekmıç.toğumu gotürürük, içine toprağ gatarığ toğumuñ, üş dönüm yire şoniñ gibi bi kile gadar toğum_unan ik_aviç toprağ gatarığ, tallıya saçarığ, suyu çevirrik golen_ıderik suvarığ.” (NVYA, 166)

“ondan sōra yavrım tarla toprağ çifçi çifçılınen bunnarnan ama mülkümüz eyiyidi.” (ÇA, Siv. 495)

“bi kère yeri gazardı. o wağıT hēr bereket wardı. şimdi iki sene bi díreKTor hadē salla. güzel, Kıruyi, oli bēTon gibi. her keseK gağı bu kádár. // Kırēt. o Kırēt de toprağdır. Kıriyi bēton. Qaldırı. díreKtor, míreKTor çığniyi, Kıriyi, Qaldırı bēle havada. gírēt kesek. kesek kerpiç gibi. ēle dírnağı vèriler, mangéri vèriler üzerıne; giderdi gelırdı. // manger de dírmıhdır. dírnağ ēle içinde giderdi, gelırdı. erıTmezdi.” (VGHA V., 372)

“bũğdalaramız hePsi çavdar olir. hePsi çavdar olir, kendiliğinnen. bõle olir yanè. topraḡ mı çevirir, tarımda mi bize, topraḡde mi zehirlik var, yoḡse bũğdeden mi oli?” (VGHA V., 454)

“onın pırçüğü var. ona çoğan, o dibde topraḡda... o soğandır. pırçüğühü getirib penire ğatarız. çoğan tarlalarda çıḡer.” (VGHA V., 466)

“karamfilim oyum oyum, koynuma koyum, topraḡ suya doymı, men sana nece doyum?” (VGHA V., 500)

“kopun görevi tarlayı kaldırı, topraḡ yapı. topraḡı deviri. sel işde topraḡı çeviri.” (VGHA V., 533)

“ekimiñ yirmi yedi yirmi sekizindè topraḡ o zaman atalar öyle dillerdī. topraḡ bu ekimiñ yirm_üçüyle yirmi yedisini arasında tohumu topra düşürebilirseñ nası goyunuñ geçiniñ savruğa geldiği gibi, savruğa geldiği gibi topraḡ da bu yedi sekiz gün içerisinde savrua gelir dillerdi.” (KİAVAAAY, 315, 316)

“Safranın üç yıl topraḡda durıyo bu, yedi kere yeri süriliyordu.” (ZBKİA, Karab. 174)

“her taraf su basar_olmuş. pamuḡ tallası, bilmem ne tallası. demek kin zaten topraḡ forumu da urdan başladı da. undan_ileri geldi.” (KrbVYA, 305)

“ya o çamla baḡ, dõlacuḡ dõlacu'a dikilen çamlardan belki on sene eveli dikildi bura. diil mi? baḡ dõlacu'unḡı geşdi, bura gene böyümiyo. tabi topraḡda bi şe va muḡaḡḡaḡ ya.” (KrbVYA, 401)

“burnuñdan_ürkerimiş şey topraḡ. meseła dāda, ğırda Fiñan biz meseła maḡ ğüderken Fiñan meseła doñuz_ēşiyó ğırı mırı meseła öyle şey yelleri. aynı sabannan sürmiş gibi.” (KrbVYA, 472)

“topraḡ ısınmadı ābi. yóḡ, daa ğızarmadı. ğızarmadı, ilk_önce yeşil_olıyo o, ondan sora ğızariyo ya. (...) topraḡ_ısınmadı, deamlı nemli oldu için büyümedi yāni domatesler.” (KrbVYA, 598)

“benim babam bi ğarış topraḡ biraḡdıysa ben_onu senelerce bellerin, sürerin, bi şeler yaparın.” (KrbVYA, 920)

“meselā, bu topraḡda şindi aşşağı giriverdiğin yerde yerli mahalle otuz hane oturmuş_umuştı. topraḡ heb_onnarin elindeydin. fağat topraḡın, mesele, elli dönümü sürüyorsa, yüz elli dönümü boşdaydın. (...) onların elindeği topraḡ” (AVOİA2, Ada. 79)

“onların elindeği topraḡ bizde olmuş olsun, bizde bu çalışma olmuş olsun, biz göğden parsayı alırız, afedersin. bizde topraḡ yok.” (AVOİA2, Ada. 80)

“gèçen yıldı èlli kilõ gübũreye toprak gübresinden yetmiş çüş milyõndan çaldım, topraas erPdim, èkdĩmiz hububaT da hasdalık buldu” (SerA, 89)

“RD: destur verildi mi derlerdi? OS: desdur verildi denõrũdũ, tam bahar olmuştur, toprak ısınmıştır yáni, o zaman bir gũnde ot bir asa boyu çıkabilĩ çörü yáni. toprak ısınĩ çörü, emiştĩ çörü toprak. ES: toprak gızındı mı deyi, mácırlar donunu çıkarıp toprağa bir oturullarımışt. OS: susam ekerke. ES: gõtũnũ kızdırdımı toprak, tam susamĩg ekimi geldi dellerimişt. RD: muhacirler? ES: heyye. OS: gõtũyle toprağı ölçũ çörũller.” (AİÖKYA, Antl. 451)

“işt yapacaşıñ, yápdĩñ mı her şe olúyú bu toprakda.” (AVYA, 565)

“hişt bi şe yápmazdıkt, evimiziñ çũnde bahçe vardi, bõle toprak, bubam ortağa veridi, SePsẽ çekardi ortak.” (AVYA, 629)

“aç ama ucunda şiyisi vâ demiri vâ şũle hani toPrã giren yiri. demiri vâdir demirini de bũle şe apásiñ, demirini de zaten birden bire vurdurdu mu, biraz yoğarı kalğsın baTmas. hemen altına toprak alır batıramas.” (BİA, 539)

“mesela dũrũ. kũrek şeklinde bõle dũrũ var. şõle ufağ. unla ayãnla basıyın topraı deviri deviri veriyi. hanı geniş saha olursa moturna sũrũyũn ufağ bi parça olusa dũrũlũyũn. bel diyik bel, belliyin õndan sonra çapayna inceldiyin o toprakları iştleme ħalına geldi mi õndan sonra işt meydana geliyi.” (ÇA, Bal. 246)

“ben yetmiş yedi yaşındayım, ben on yedi yaşında hayãta atıldım, şu toprakta çiftiliye başladım. biz bõyũklẽmizden gızma kũrek çalışma, bõcekçilik, ireşbẽlik, hayvancılık, pamık, bãmiye, sovan bu yápdıklarımızıñ hepsi vadi ama undan sõra yapãkan yapãkan devlet su işleri gedi.” (BİAİ, 631)

“orda sigorta için herif kövũ terK çitdi gitdi. orda sigortan vâ ayilen, çolũn, çocuñ hepsi sigortalı. toprak çũrũdür adamı bẽ, toprak çok adamlã çũrũtdũ çõğ.” (BİAİ, 632)

“adamlã bõyũk topraklã alyolã, meyva bãçesi ħuruyo adam, çiftlik ħuruyo.” (BİAİ, 633)

“daha soñra kũrekle toprak tepilir havalandırılır.” (AYSVVDİ, 243)

“ne Kazandım herkes emekli olmuş bilmem nolmuş tõprakdan Kaldırdım yidim Kaldırdım yidim õndan sõna bitdi iştde bu” (BİYA, 218)

“ne yapãbiliriz biz deliğannılıımızda deliğannılıımızdı õrenemedik ki biz toprakla ũrařmakdan” (BİYA, 218)

“gũneş yãkiyo onu õtu şe yapıyo gıdãlanıyo o toprak sũrũlũnce bi sevẽ i yãmır yağã ekmẽriz biz õnu ikinci yãmırda ekeriz” (BİYA, 493)

“bóbamız topraklan ūraşyō ben de topraklen ūreşdim bóbamla tütün işi bu kövüñ bütün işi tütündü” (BİYA, 559)

“bizde yetişmiyo ekyoñ meyvaya geliyo Quruyo topraK istemō artıK burda kesdene yetiştirimo topraK burda meyvaya gelyo Quruyo” (BİYA, 560)

“kövlē fakirdi hep fakirdi işde topraKda çalışır para Kazanınca topraKda az birez mahsül ama pazarlama yoKdu yapdñ malı bursaya Kadā götürceñ” (BİYA, 561)

“çif sürüyosuñ çarī çektiñ mi toprāñ öküzüñ ğardından sabanı bāsTıryuñ varıP geliyuñ ayānda çarıK vā yalın ğayaK topraKta gezilmez tiken batā Filen” (ÇİYA, 319)

“yımirtacı bi kumisyen çardı borayı, seyyar kũ olmaz. kũmüzün topraklanması, dedi. allā rahmet ğeyesin mistaf ğāga, geldi kumisyannā borayı, ğavağlā. herkese tārta vèrdi, u ğün bu ğün geçinīz sanki.” (EİA, 185)

“hocam şinni onnar burayı geldikleri zaman vèrmişler tabī nuvuz başına, onnar dölüm topraK.” (EİA, 227)

“bi kumsiyon geşti burdan, topraK kumsiyonu.” (EİA, 227)

“yeri sürüldü için yaş ya topraK, ayāna silcen, ekçen.” (EİA, 231)

“ee alla şükür edimki ya cenab-ı haK sen sularımızı toprağımızı ğeri berekatından ayırmıyasın.” (EYAD1, 64)

“çapa şārT başğada heş bi şeysi yōh su isdemez mī toprān üş ğün evel suvarsan toplanır toplanmaz sũ olması lazım Ki tegrar yetiše.” (KEMAĞ, 340)

“topraK ne verecek saña ilaç yapmazsañ Kũbre yapmazsan.” (EİMA, 601)

“hasılı eveli topraK bundan eyīydi. dü ğünner bundan eyīydi.” (EİMA, 608)

“hāsılı bu yıllāda ğenşlē topraKtan ūmüdü kesTi.” (EİMA, 869)

“bizim kö ğün tallaları topraKğarı ğörcularıñ ğızılıbörüklü ğarageklī heb uıllardan ğālma. yēllisi di il ğle bi. ānnem ğle dirdi iveli bī ğayı kö ü vārmışdı çayıllar varımışdı. urdan bizim kö e topraK virceklerimişdi fakir kimsesi hani kō topra a yōmuşTü. annem ğle ağıllı ğadınımışdı da u dirdi. bi adamnar ğelmiş siziñ gibi dē dimişler kī bēkçi mutdara çarıñ topraK vircez biz size ğayı gelen ğıllarından.” (EİMA, 928)

“şöle dipden bi köden tallā yoK topraK yāni. öle bi köv ğurulmuş burası.” (EİMA, 929)

“bañā adam yapan baK ben ğayrıldım buğamdan sēkis ğsēne ālemin ğevinde otTum baK iki yüz dönüm topraK yapTım.” (EİMA, 939)

“hē, ğenşler de çalışmıya, çalışmaK isdemī topraKda. iş saası da yoKdur.” (GİVYA, 320)

“topraK vardı ekerdiK, dikerdiK.” (HAA, 346)

“seksen_üşden beri ūraşyoruz. toprağ bulub bize vèremediler. fāt kıaraman’dan ev_olalağ emiri alındı. yāni ev yapıP girada vèrelim. yèr vèremeyiz, toPrak vèremèyiz, dèdiler.” (SVMSVBYA, 207)

“ondan soñura işde biz burā ğeldikten soñura, toprak su her yèr suya basdırdı. múkürü olan bahcā yabdı, muz yabdı.” (SVMSVBYA, 320)

“anamur içel’in batı ğuzeyinde buluñan anamur kıazası ismiyle añılan mümlü topraklarıñda türlü meyveleriyle taniñan zengin bir memleKet parçasıdır.” (AnaVYA, 264)

“(Fıstık Ekme) sonra o toprak yanır biraz su salarsın sularsın (...) sókersin toprağın veriyişi bilir oñu ondan sonra arasına bağla ekersiñ isteyen olursa bağlayı ekersiñ.” (AnaVYA, 272)

“toPraklā ūraşmasak bizim ğarnımız doymaz, benim bir dakika boşum yoğdur.” (İİBİA, 434)

“ölā fazla tāla ōmadııñdan ōmaZ. toprak aranıyo, sulā bahalı.” (İİÖKBİA, 244)

“sōna depecüklü bel_inen topraı şōle bi ğarışdurusuñ. (...) orda dikiyōñ toprā. şindi toprakTan çıkışında böyle fidesi çıkıya ya yāni ilk çıkılmış sókmeye ilac_ediyoğ.” (KasVYA, 469)

“yāmur yādığdan sora dabannı çekiyosuy. keseklerin üzerinden daban çekiliya. toprak alt üs ediyosuy ona kesek diyoğ.” (KasVYA, 508)

“üfKer batımı, mayısıñ yedisinden sōna gelü. mayıs yedisinde toprakda becek olu. ülfer batımı geçmeyince misir ekmeyin dellēdi. yōsa misir kıór olurmuş.” (KasVYA, 620)

“esgiden toprağdan ne çıkāsa onu yerdük.” (KasVYA, 680)

“toprak köp èdi. sizler toprak bermediñiz. -ya toprak bermediñiz ya para? -ne para bermeysiñder, ne toprak. -bızge zāyır kıan şonça toprakta şōk şōk berip èdi, sizder toprak bermediñizder (...) bolar bolmas toprak nèsibení allā bererdi. yemektı allā bererdi.” (TAKA, 180)

“Biraz okıtsaydığ onnar için dāyi ırāta kıavuşabilirdik ama durmumuz kıalabalıcağ olunca erazi kıısımlarımız az oluncaya kıada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi ğayet çok az yani, bñle dāyi topraklara ğöre dıl çünkü kıstas erazi var. (...)toprāna ğöre o da çok az eee verimneri var yani fazla verim yoğ. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (KİMİKA, 84)

“topraklar iyi para getirir. çar muzuya aşşağı gabağlar tikilir. Kaysılar olur. beyle toprağdan galdırır. para kazanır.” (MİA, 260)

“toprāmız vā, işte toprağTan tütün_edyöz böle, bahçe postan yapyöz, bi de işte keçi güdyöz.” (MA, 732)

“vallā toprağda şindi bā budama zamanı.” (MA, 841)

“ondan sōna toprağ_ altı gübresi atarız.” (MA, 841)

“sırF ğarağulluğluğ yapTım. çapaçılığ, yōmiye.. dağ hāle da aynı! toprağda..” (MA, 896)

“ben bütün toprağlan ūraşdım_ ovada.” (MA, 970)

“gelince burda atatürg zamanında toprağ vermiş tallā ölçmüş.” (NMVBİA, 507)

“yāmur yādū zaman su toprağları götūdū. fındığ geleli toprağları dā su götürmī. şindi şōlīdi. hava yādū zaman u ekilen yēllere yāmur yaardı. su gelürdū, toprağları alur giderdi. undan sōna, fındı dikenden sōna toprağlar ğabardı. şindik dā su götürmī.” (OİVYA, 320)

“yetiştirmez bu toprağ o kada.” (RİA, 248)

“**Demin konuşurken “cıbrı tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu?** işte ön_yedisinde girer, yīrmī_ ikisinde çıkar. 2- rūmī_ āğus Tosun. 2- toprağ uyur derlē buna eskī atalarımız bizim. bu arada uyur toprağ derlē yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vakit mal yaPmaz derlē.” (SİA, 46)

“doğus_ senē_ içersinde 'hiç bi_ şī yapamadık_ orda. bī toprağ verdler_ ama çorağ toprağ çıktı. (...) bize yüz_yīrmī dōlüm toprağ verdler ama hiç bīr 'ğuruş ğazanamadık o_ toprağTan. çorağ toprağ çıktı, tuzlu toprağ deniS kenarında.” (SİA, 70)

“toprağ ekiyiler, geçiniyiler.” (TMİVKA, 193)

“bizim buranın İtiyarları da deyo ki, biz diyolā, şey lāzım dīl, toprağ lāzım dīl. kumşu lāzım.” (TMİVKA, 198)

“sōna toprağ verdiler gittin, āya sattın. satmasaydın.” (TMİVKA, 212)

“işte biliyūsün osmanlı'da toprağ dālımının, işte u asker yetiştiren ani u zamanlar unnara verilīmiş.” (TMİVKA, 251)

“ğanola zayıf toprağlarda güzel verim yapıyu. (...) bir de toprai zenginleştiriyi, azot bırakıyo, toprā faydalı. (...) on üç kilo azotlu gübre kōmpoze gübre atmış gibi toprai güçlendiriyi. ama ayçiçē nābıyo, toprağtan alıyo. onun için bu toprağtan sonra gelicek insannara da lāzım. onun için biz de ğanolayı tercih ediyüz.” (TMİVKA, 253, 254)

“merkeze yakın olması asebiyle, vayāta toprakların biraz dā verimli olması dolayısıyla erkez burda alıyo.” (TMİVKA, 258)

“şimdi belki o zamanlar, toprak omisyonu, toprak verdi.” (TMİVKA, 310)

“o topraklarda dā, buday bile pek yetişmezmiş. avdar varmış.” (TMİVKA, 324)

“yirmi donum tarla vermişler. nolur onunla? hiçbir şey olmaz. onun iin koyde az insan var. parası olan biraz toprak aldı.” (TMİVKA, 328)

“topraklar tabi sertleşudi, masul olmaz_ıdi. (TYAII, 206)

“he, tarla toprak, tarla var_ıdi.” (TYAII, 250)

“yedi_sene bu topraklar ekilmedi efendim.” (TYAII, 251)

“Biraz outsaydık onnar iin dayi ırata avuşabilirdik ama durmumuz alabalıca olunca erazi kısımlarımız az oluncaya ada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi ayet ok az yani, bule dayi topraklara gore dil ünkü kıstas erazi var. (...)toprana gore o da ok az eee verimneri var yani fazla verim yok. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (KİMİKA, 84)

“ger_ardını torbasız olannara umume 'dadırı.” (NVYA, 210)

“eveli hi boyle satın bi şey yimezdiK. torpamızı eKdik mi, torpamızdan akanı yirdik.” (BA, 426)

“anav torpaın rutubeti. be şimdi tarlayı suruyoruz. ba bi demre suruyorum. ikinci demre yane oni anavi, rutubeti ıımasın diye ikinci defa da surlir.” (VGHA Bit., 683)

“-Aklınla bin yaa. Suyumuz oh, azda olsa torpaımız var.” (KH, 97)

“yidur, suyumuz ıtdur. Torpa yodur.” (EVYA, 359)

“e dedim dodor bey sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında torpada dedim surn, gez dedim, sen benden salam_olursın. dedi teyza vallaha dorı diyrsın sen, esgi toprasıs. toprada alışdıız_iin le salamsın. /// (Eskiden hayat nasıldı?) e torpada oturerdı ızım, torpada alışerdı (...) bız_aşsama aten guneşde toprada alışerdı.” (TAA, Muş 282)

“cillenib, yane bi budayı veyahuT avun, arpuzı eKTiın zaman yeşillenir torpadan. ona cillenmiş denir.” (VGHA V., 513)

“o salatalıların goşını yice torpa doldur, ıra vurmasın.” (VGHA V., 574)

“imme heP torpadan akanı yirdiK. satın bi şey yimezdiK.” (BA, 427)

“toprak kop edi. sizler toprak bermediniz. -ya toprak bermediniz ya para? -ne para bermeysinder, ne toprak. -bıze zayıır an şona toprakta şok şok berip edi, sizder toprak

bermedññzder (...) bolar bolmas topraḡ nèsibení allà bererdi. yemektĩ allà bererdi.”
(TAKA, 180)

“bunnar yazın olurdu, yazın da o yazın güneşini yirdi, torpā da eyle şindiki kimi fennñ
gübreye filan atmazlardı, zibil atallardı.” (GMA, 187)

“Aşindi bi sahat evvel göreydin, heyatımı ahan. Tozin torpeğın içerisinde işde heyat.
Ekinimiz yoḡ, veziyetimiz bozuḡ baba.” (EVYA, 371)

“Tufrağ astına atılğan gübreye, dekarğa otız kilôğa ḡadar atıla, otız kırık kilôğa ḡadar.”
(OTA, 133)

“onu serğúye nerĩ gomeceñ. toprā derin gómeceñ.” (KasVYA, 552)

“piricim gendü toprāmdan. būdayım gendü topraımdan. zebzesi, meyvesi gendü
topraımdan.” (KasVYA, 583)

“bu 'patetez 'familyasından mart soñu nisan om_bēşe ḡadā bi kısa sürede oluyō
topra'Ta.” (SVYA, 599)

“biz acılıḡ çekdüḡ gine, az toprā olannar az çoḡ ne varsa topladı ismet” (ASA, 162)

“topraḡ ḡalışıyür. topraḡ ḡalışıyür. dışarıda olanların toprā ḡalışıyu.” (SİYA, 382)

“sen bana bir para muḡabili topraımı bana veriyōsun, icar.” (SİYA, 382)

“aşık vēsel: ḡavıya baḡarsam ḡava olurum / toprā baḡarsam dōva alurum” (TİVYA, 240)

“ilim, fen gübreye yōrüdük_ya ortada. sōna vesaitler ḡıḡdı, topraa alt_üst ediyĩ. yapak
dĩm, yapdumĩ.” (TİVYA, 441)

“bu topraḡların kireçleri nasıldır” (TYAII, 47)

“bizim buraların topraḡları biraz yāmurlu burası yā” (TYAII, 118)

“deyüm, sā_ki yāni topraḡlar avara ḡalmısın yāni.” (TYAII, 167)

“kecim sıḡındısı arazımız, toprāmız kıt.” (TYAII, 193)

“bizim kēndi topraāmız yōḡ dērdi. biz aanınñ_emrinde ḡalışıyōz.” (KrbVYA, 305)

“sen_u zaman topraımı da ētdiñ, unu bēenmedin ḡünḡú. topraım bugün bire on vēriyē,
bire yirmi vēriyā.” (KrbVYA, 568)

“üç dōrd dōnem topraḡ var, ekmeýā.” (TAA, Burs. 139)

“RD: destur verildi mi derlerdi? OS: desdur verildi denōrūdü, tam bahar olmuştur,
toprak ısınmıştır yāni, o zaman bir günde ot bir asa boyu ḡıḡabilĩ_örü yāni. toprak
ısınĩ_örü, emişı_örü toprak. ES: toprak ḡızındı mı deyi, mācırlar donunu ḡıḡarıp
topraḡa bir oturullarımış. OS: susam ekerḡe. ES: götünü kızdırdımı toprak, tam
susaming_ekimi ḡeldi dellerimış. RD: muhacirler? ES: heyye. OS: götüyle topraḡı
ölçü_örüller.” (AİÖKYA, Antl. 451)

“şepeneyi bi de bîlisen deyêl, bu topraqlari şey êderken şepene çekdi, üzerîne çekdi üzerîne. topraqlari mesela öküzler var ya toprağı sürdühdan sora âbê onun_ üzerîne bi de şepene gelîr ki o toprağı bêle şey êtsîn. toprağı düzeltîr.” (VGHA Bit., 756)

“iki ökız qoşardıx ökız onı çekêrdi onın şeyını düzeltirdi bêle toprağı düzelirdi yani toprağı un ince olirdi” (VKA, 381)

“Tarlanın yapraglari / Kõrûnûr topraqlari” (KIAT, Tra. 205)

“çekel deriz karasabanla, var ya topraqları, ... , çekêle, kobra.” (TMİVKA, 233)

“kayalık ta oldûndan toprak yûk tabi kayalık biz malcılıkTen geçiniyiriz” (ÇİYA, 867)

“älli_ altıda çiv^lik dağılması_ oldu_ älli_ altıdan_ ävâl bi cızım toprāmız yoğûdu. bu topraqlar bütün alî nihât amassalîniñ derlâdi yāni. amassalîniñ derlâdi yāni nāzillîden. amassalîlāñ çiv^lî denîdî ya. bi kısım toprāmız yoğûdu.” (AyVYA, 712)

“âtmiş beş yaşındayım dā bizim kövde toprak satıldını ya hiç satılsa da bi pârça satılı kîmse ānnayamaz” (BİYA, 393)

“buriye kaç senesiydi biz asgere getdümüzde, bî tane toprak diye bi şey galmadı. millet burdan omuz omuza göşlerini yükledi, terme, çarşamba getdiler.” (OİVYA, 249)

“bilmem bubam hindi deveçiler dēviriyêri hindi gōşulāğ da ben de deveçiler dime dimde bubam mardın irāmatlık, topūrālā çift sürêrdik topūrāla aPdas_ alırdık topūrāla aPdaslı namaz gîlârdık. hindikinner, hindi nê var? hiç. öleyidin. çift sürerken namaz gîlârdım_ öllarda topūrāla aPdaslanırdın da.” (AVYA, 302)

“yā yapacañ dosda düşmana. toprak biz benim iki yüz digāri. kira.” (NMVBİA, 500)

“aşındi nā bizi āmehlî zanduhdan tanıdiler, nā bağurdan tanıdiler, nā toprağ vêrdîler, nā iş vêrdîlä.” (TAA İğd., 248)

“Maşsun dediğimiz terlamıza bahçamıza bi_ şey ekmiş_ olsağ, gelür eşer kâfir bi_ şey arar, toprağdan bulur.” (EVYA, 211)

“Buğda çoğ olmıy zatin bizim burda. Bir iki sene buğda ekdük hemen çavdara çevürdük. Torpağdan demek.” (EVYA, 326)

“torpağ parası vériye tavuğ parası vériye, kópek parası vériye, fî parası vériye, her şey parası vériye.” (ASA, 165)

“torpağ maşsül vérgüsü varıdı, hókümet alıyodu vérgü alıyodu senden. Saşma şey yol parası alıyodu. şindi devlet bizim guru toprā daşa para vériye, beenmiyoğa hókümeti, hókümet beenilmez mi, hókümete sen né vériyeñ yāv.” (ASA, 166)

“Tabi torpağ gúbresi öle.” (ASA, 198)

“zaten otuz dokuzda toprak dāldı. ĩcarla alıřmā başladım.” (EĪA, 185)

“mustafa ocanın ũstüne dedi burasını fazla, em seni devlete borşlandırdı, em kendi meselā fazla toprak buldumu, onun rũtbesi artıyı, māřı artıyı, ē, kendi işin alışıyı, em devlet için alışıyı.” (EĪA, 227)

“bu kō fakir kō işTe bu kōde fakirliġ işTe toprak yok fakiri toprak mal bāzen de geçimimiz geçimimiz zor geçim geçimimiz zor işTe ġırsal ġırsal kō ġırsal yok pi ři” (ĪYA, 879)

“biz KoP diyerdih ona. yere giren piaġlar KoP demirdir, piaġa benzer. uci Tijdir. bıraġırsan topraġa, basTın mi hēyJ batır topraġa.” (VGHA V., 353)

“demir kotan ıġdı. dediler ki demir kotan, geTdiler. bele baġdılar bizim bōyũhler. dedi yaw dedi bu torpaġı yaġır. yaw bu torpaġı yaġır. hābuki demiyi ōkũzũn anasını aġliyr.” (VGHA Bit., 596)

“ōkũzler eker. biri maci tutar. tabi o saġa sola kaymasın. o girer ġob war, onun başında torpaġın içine. ġob demirdir.” (VGHA Bit., 683)

“toprak var ama ele bıl ġullanmiyih. yani toprak var. bēz Kumaş var. herkesTe bēz Kumaş, elbiseler hePsi bēzdır.” (VGHA V., 492)

“o ocıxlara ki tene bele aġař taxardıx bi kŕgelix yapardıx yatırırdıx o torpaġın içinde o axırları içinde biz aġşamma qadde kırā atardıx” (VKA, 254)

“torpaġı ekmeg ele kolay midir oġlum. işde řoġumi yapanda dŕrt ōkũz şoşallardi ġoruknan bi de şeye o ġoruk izahda olana iki ōkũz bu bařladıġları şeyi oni bũlminem oni unuttum işde dŕrd ōkũz şoşallardi biri ġoruk biri de işde kotanın yanına şoşallardi kotan edellerdi.” (AASV, 152)

“ġorugun boynuna torpaġı doldur atardım altdan alırdım kotanın marjına o dŕrdi sankile adam var onnari bele sũrir.” (AASV, 160)

“agoz agoz ekirdik, bu agozun torpaġı ōbũrsũne tŕkũlmirdi.” (AASV, 166)

“işde aġşama ġede işimiz odi. torpaġnan uġrařırdih, yani bizde ġeyat yoġdı.” (AASV, 167)

“kış gelirdi ũzerine kış geçerdi, baharın tekrar torpaġın altınnan ıġardi, gŕgerirdi oraġnan biçerdik.” (AASV, 116)

“her sene bu zaman ıġardi ifler / topraġdan ıġardi ay yeşil otlar” (AASV, 173)

“bir kısmı da toprak istine, imenge, iginniñ istine atılġan yazlık gũbre.” (OTA, 133)

“onun ũũn yanē topraġa gũvānareK da kimsā ġız vemi.” (KBAYA, 97)

“hep toprai öldürmek için öt oluyo bilmem ne oluyó.” (KEMAĞ, 437)

“ordan geldikten sōna bu adama dutdular bir yüz dönüm toprak virdiler.” (AkVYA, 531)

“allah dardım éde, esKi zemanda tesildarin biri gider biri gelirdi. mal parası ayri, baş parası yari, toPrah parası ayri.” (AİASVŞÖ, 343)

“burıya orta yere de bir ocağ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardık. (...) çamır eder kadınnar duvara çarpardı, biraz düzlerdi topragınan öyle otururduk işte. malnan urğasırdık işte, topragınan urğasırdık. (...) dokuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā ev ne youdu. isde dedúum kibi çalı basardık, üzerine evin topraklardık, onda otururduk.” (ÇA, Gaz 454)

“şu hamam tebesi dēriz u bayırlā heP bizimdi. keleme ğaldı, ormana ğaldı hindi. yazmadılā, napcan sen toprayı? dedilē beñe. ormana ğoyvādılā işde bu.” (BİAİ, 748)

“mağ da aldım satdım, alış vėriş de yápdım. hā. bi de tōprağda mēmleketimize yáñışacak uygun oļacak, meselā işde köylü parçası oļarakdan bu türlü māmelerin hēpisini yápdım.” (KahVYa, 192)

“unnān tā arāzisi va böle her yerden ekmē gelillē bazıları arāzılāna. duruyo yāni toprağlar. bizimkilē de gelmişle bōraya yelleşmişlē.” (EİMA, 789)

“Kolay mı olur? zor tābi. bağsāña. ğışın oTcaz bu sovuğ toprayıñ içinde. **SE: Kışın bunları çıkartacaklar sonra soyacaklar. AG: Pazara gitcek. hāle vėcez. hiç Kolay iş oluğ mu dünyada?**” (EİMA, 966)

“Her sene bu zaman çıhardi çütler / Çıhardi torpağdan ol yeşil otlar” (AİAD, Bit. 64)

“ayağlarımızda ayakğabı yōğ. tarlıyı başsağ toplamıya gidērdik. ekin kellesi. böle toprā açardığ açardığ da yanī esgiden bıtırığ nē ço olurdu rāmazan. onnar ayāmıza batcağ diye böle açadığ açadığ dı orıyā bi basadığ” (EİMA, 494)

“çif sürüyosuñ çarı çektiñ mi toprāñ öküzüñ ārdından sabanı bāsTırıyūñ varıP geliyūñ ayānda çarık vā yalın ayak toprağta gezilmez tiken batā Filen” (ÇİYA, 319)

“dabanıñ eñ uç kısmına toPrā basan kısmına demirden şey yapılydu, ayak batuydu yere, saban böyleydi.” (BİA, 567)

toPraklā ūraş-

Tarım yapmak.

“toPraklā ūraşmasak bizim ğarnımız doymaz, benim bir dakika boşum yoğdur.” (İBİA, 434)

tobrānnan ūraşdır-

Çocukları tarım işine koşmak, onlara toprağı işlemeyi öğretmek.

“çocu^klāmı heb tobrānnan ōraşdırdım amma ĩlē; biri polis, denizlī yērleşdi, biri şēr içindi, minibüs haddi vā, biri bodrumdu, unuñ da haddi vā, bī yanımdı bu ayhan vā, u du işde olud-duru.” (MVYA, 372)

topraa sok-

Çocuğu tarım işine koşmak.

“benim dedim bâbam, ellibeş senesine ğadar beni beş yaşında topraa sokTu. çalışmamdan dedim, bene bi beş dönüm yeri dedim münasiP görmedi mi?” (MA, 969)

toprāñ içindi böyü-

Kırsal yaşamda doğayla iç içe, toprak işleriyle uğraşarak büyümek.

“toprāñ içindi böyüdük bīz. nēdi ävākī gibi, hindīkī gibi bölü beton. bēñ ahan ğadā bi äviñ içini girdim ğālīñ. bi ğöz yēräv, üstü toprağ. siziñ ölādı vā mī ölü toprāk? o toprāñ içindi üş dene, iki denī çocuk üş deneydin bi ölumunan iki ğızım marīdn.” (AyVYA, 762)

11.1. ekmek toprağdan çıkıcağ

Geçimin toprağı işleyerek kazanılması.

“ben burda toprağları eşicen. ekmek toprağdan çıkıcağ.” (KasVYA, 865)

11.2. toprağ uyu-

Aksi halde verimsiz olacağına inanıldığı için toprağın sürülmemesi gereken vakit.

“Demin konuşurken “cıbrı tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu? işte ön yedisinde girer, yirmi ikisinde çıkar. 2- rümī āğusTosun. 2- toprağ uyur derlē buna eskī atalarımız bizim. bu arada uyur toprağ derlē yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vakit mal yaPmaz derlē.” (SĪA, 46)

12. Kazılıp çıkarılmış toprak.

“ha, onu dīecām, burayı çegme yīma tobrağ imiş. (...) yīma tobrağ orası, atınan arabayınan, öküzlerinin ğağnılarınan buraya tobrağ çekōlar. temsil her hāne yirmi araba tobrağ dōkeceg misal.” (KırıkĪA, 322)

“temel ğazıyoñ emme çapalan küreklen ātıyoñ toprā daşları yonúyoñ keskilen yonúyoñ” (ÇĪYA, 320)

“burdan ātıyōrsun toprā urīā urdan ātıyōrsun urīā bi direKdör toprağ on dafā seniñ elinden geçiyōrū hinci el arabası vā gücūñ yetī ğadā ğāz ğāzdıkdā tıķır tıķır gücūñ yeTdī ğadā götür parañ da vāsa kepçeye ğāzdır yā bölē” (ÇĪYA, 768)

“o topcułarda emeriKa’dan geldi, iskenderun’a çııdı. bi Kışın gètdiler_oryá, orda iki ay Kāldılar. yirmi kiło toprađ bi tarafiña yirmi yárim bi tarafiña, dālardan sürüyóarmış.” (KrbVYA, 186)

“ondan sōra u zaman ğanaıñ_üzerine toprağ, harfiyat_aldııardı. (...) toprağla ğapatdııar_ orayı.” (KrbVYA, 587)

“ondan sōra u zaman ğanaıñ_üzerine toprağ, harfiyat_aldııardı. (...) toprağla ğapatdııar_ orayı.” (KrbVYA, 587)

“Bizim”āmāsi toprağ gadıp_ıpatı.” (ADÜM I, Man. 138)

“dediler bu torbağı yuğarı atacaıısız.” (EYAD1, 83)

“e bizi verdiler torpağa, biz dört tene türküh hepimizi vèrdiler torpağa. obirlerini vèrdiler binanın inşahatına. aşıağdan torpağı alik yuğarı atik.” (EYAD1, 83)

“sanki torpağ tökmuşlar gibi.” (EYAD1, 203)

“ğardaşım bu tiren ğattı gibi damırları oraya düzmuşlar torpah doldurılar” (EYAD1, 214)

“biz da vağona dolduriğ dedı “benım torpağı doldurmayın.”” (EYAD1, 214)

“burdan_ātıyorsun toprā urīā urdan_ātıyorsun urīā bi direKdör topraK on dafā seniñ_elinden geçiyörü hinci el_arabası vā gücün yeti ğadā ğāz ğāzdıkda tıxır tıxır gücün yeTdī ğadā götür parağ da vāsa kepçeye ğāzdır yā bōle” (ÇİYA, 768)

“onnen sora qanelleri kendisi açér bēle o zaman dedile onun kibi torpax doldırır_ götürır_ qanal açér” (VKA, 357)

“dedı size ceza olarak sabağtan aışama kadar dedı burda kazılan toprağları çekeceıısın e dedıığ” (SMA, 127)

“bī ğadı bıñarı dēriz. öteki olana, böyüye bi ordan su içirmiş. evē, topraK ğazardıı belden, orda daşlā çıkarıdıı. unu getmiş, gözēlce yatırmış oray. undan sona doruna dası basdırmış.” (BİAİ, 718)

“...gidiyi toprağ atmā. yol üstünde temizlenen toprağları. zirāt aldı. şimdi de şarapāneye veriyler.” (TMİVKA, 269)

“bābam yirmi dört sēne bi hasdaııı çekdi de, hani ō, sēFerberlikde fılán zahması var yā, afıyonğarahisarda filán, ordā yālı paçāvrayá vèrmış yován orda bıkaç arkağaş işde nasılısa sayıñ_alıında dēlmışler toprağ ğıyıvmışlar öñlerine cart curt, şöyle böyle dediler.” (AVYA, 838)

“sèFerberlikde fılan zahması var yā, afiyongarahisarda filan, ordā yālı paçávrayá vèrmiş yovān orda bıkaç arkadaş işde nasılısa sayıñ altında dèlmişler toprak giyivmişlar önlerine cart curt, şöyle böyle dèdiler.” (SerA, 353)

13. Saç yıkamada kullanılan toprak.

“(saçınızı neyle yıkadınız?) onda şennen tobrağda bir olur başkili dèller. ocā kömeñ ğurur, ğatañ suyuñ içine bulğur bulğur ğaynar, sürüñ; pırıl pırıl olur. hindiki laçlar gimi mi, tobrağ güzel idir.” (KırıkĀ, 289)

14. Verimsiz bağ toprağı.

“şindi hemen hemen o bā yerleri bomboş yatıö. mahsül olmıo. ekin yapsañ bi şe olmıo, kıum. yıhanmış kıum gibi bi tobrağ. kıum, bildiñ kıum.” (KırıkĀ, 320)

15. Vatan toprağı.

“ben cin periye ras gelmedim. hē, tobrağ için mi. yalandan ūraşmışlar...” (GÖVYA, 156)

“ey şerefın büyüklüüñ fermān / ey ğavğalar tarihin desdānı / seni isder şu topānı her yanı / sensiz tütmez milletimiñ ocāı” (NMVBĀ, 344)

“Altmış altı sene bu memneketin sūnu içeriz, toprānda gezeriz ekmēni yeriz.” (KİMĀKA, 90)

“atatürkü, ismet’i, bu toprağ bu vatanı kim ğurtardısa bunnarı seviyoğ, bu vatanı ğurtaranı sevmēñ de başğasını mı seváñ?” (KahVYA, 503)

“paşam, biz nāmus ve haysiyetimiz ve toprağ için vatanımızı ğorumah için savaşıyoruz.” (KrbVYA, 552)

“hërkeş gendi çapındā hërkeş silaħanı çekiyoñ asıl türk milletiniñ özünü özlemini toprānı namusunu ğasiyet şerefini bilenler silaħa çekiyo düşmana saldırıyor vē firansızı bu toprağdan sürüyolar.” (OĀAVSV, 618)

“bizder kenen èvrem babamızdan, türk vatandaşımızdan, türk toprağımızdan ‘köpten ‘köp memnunuz. şumdu o kadar. gene mūnan bış yağına bizim hiç armānımızıyoğ.yaniözümüztürktorpağtamız,èwladımıztürktorpağta.” (TAKA, 344)

“türküm, türküm, türkiyede yaşıyerim türh toprağı. ac olurum susuz olurum, nā edersen gāndı toprağın, gāndi bayrağın altında yaşıyersın.” (TAA, İğd. 249)

“bana kıalsa türkiyenin bir tırnağ toprağımı size vèrmiyecem.” (TYAD, 141)

“kendi yurduna, önce kendi toprağına, kendi vatanına hayınlığ...” (VGHA V., 541)

“hërkeş gendi çapındā hërkeş silaḥanı çekiyōr asıl türk milletiniñ özünü özleminī toprā'nī namusunu ḥasiyet şereFinī bilenner silaḥa çekiyō düşmana saldırıyor vē firansızı bu toprağdan sürüyolar.” (OİAVSV, 618)

“dēdi Ki evladım size degmesın, bize degsın dēdi. bēle bi paşa alkışlanmaz mı? hepiniz allaha amanaT olun, bu torpağ bizimdir.” (AİASVŞÖ, 215)

“bizim turgün torpağı birlik bereberlik çağına gelmiş cümle ümmete atası yanmaz pacası tütmez, atası yanmaz pacası tütme de bunlar vardır.” (EYAD1, 67)

“böüklerimis_ analarımız babalarımız öldi, biz de ölmियाğ da çocuğlar'mızı göt^ürah, göy türh torpağında ölsün.” (TAA, Antl. 113)

“sora bu urusiya bizden, bozulannan sora gazaḥlar bizleri, hazēmedi. türkiyaya ki yol_ açıldı, sinor ki açıldı, ... -/ kendi torpağıza gedin diyēller bize, gedin, çıḥın gedin. (...) bağ şindi onnarın milled bağ nāg gāden kazaḥlar gelmişdür, türk torpağında yaşı^yēller, yanı bizim tür ḥalği heç bişey^y demiyē^r, kardaş deib yüregine basmışlar, yaşıyēler ki mislimandurla^r. hama onnar bize gün vērmiyē^ler gızım.” (TAA, Antl. 116)

“orā gittik bir āla bi şe, evā biz dedik Türkiye istedik, Türk toprāna geldik ama, niçin dedik bizi balkana attı bu dedik. (...) Vēdiler Anğara'dan toprağ verdiler ep kaynanamın üstüne. (...) Toprağ kumisiyanı verdi bize şe den kırk senesi vēdi.” (KİMİKA, 94)

“onnan sora hüdüdler bölndi seferbelix oldi hüdüdler bölndi gene geştix geldix toprağımıza bizim bizim 'eslimiz musuldan gitme cizre botandan gitmedir (...) onnan sora seferbeliğ oldi gene geştix geldix toprağımıza hüdüdler bölndi o zamana qade hüdüt yoğidi hüdüt bölınmemişidi (...) hüdüdler bölındıxten sora gene geştix geldix toprağımıza atatürk te getirdi hepimize yer verdi erāzi verdi tapu verdi mülk verdi” (VKA, 280)

“bizim Kanımız bu melmeketin toprağında yoğrılmış.” (VGHA V., 389)

“ölürüz vērmeyiz bir parçā toprāğ_ orādā. düşmana dērsinī vērir mēḥmēdīm.” (OİAVSV, 932)

“albülamed bin dukuz_üz doğuz da indi tahtan. duğuzda indi, dört sene sōra balkan arbi kıoptu on ikide. toprağ alınmış, on iki sene de yunanistan'da qalmış bizim bobalarımız. sōra mubadele oluyū.” (EİA, 255)

“onnā olmasa ne rehperlē gelī ni para kazanī ni satıçılā para kazanīr yāni onnā cannarını vēmişlē toprağları kazandırmışlē bize bi de tā hālā tā yāni insannarı buriye geliyolā da bağ onnān yüzünden biz burlāda ekmek parası kazanıyoz yāni çok şükür” (ÇİYA, 439)

“ıra_uF deňKdaşñ ğarı, siziñ gibi analãñ dördünuñ ğanı saçıldı dedi, ölüyuñ ğazandı torpã saña gezdirim dedi baña.” (BİA, 381)

“Bir_avuç torpağımızı bir tarava vermek.” (KİA, A. 246)

“haydi haydi millet devlet el ele / bu torpağ bizimdir vatana bañın” (AYSVVDİ, 182)

““sen bolmasan men bolmasam bu toprağta yeni kini qorıyđ” deydđ.” (TAKA, 233)

“(Dumlupınar’da var mıydın?) (...) bu topurağ benim deye ayağ dePceK dedi.” (KüVYA, 185)

“kempir şaldı ketken ğoy toprağ aydap / baratır baydñ işi ottay qaynap” (TAKA, 278)

toprağı öp-

toprağı öp- (DA), topraı öp- (ZBKİA, Bart.), toprağı öp- (TAA, İğd.)

Hasret kalınan vatan toprağına kavuşulunca şükür ifadesi olarak yapılan eylem.

“Dedi kızım ğettinse Türkiye’ye benim yerime deği, egilesen deği, toprağı öpesen (...)

Ben de gelir gelmez tabi egildim toprağı öperken kıyunun başında, köyli kızları üstime güldiler. (...) Yaşım da küçük, ‘ami niye söledi bu toprağı öpesen?’ (DA, 111)

“Gemiden çıkdumuz zãmãn, türkiyenin topraını öpdük_orde isgelede, orã gidip geldükden söra.” (ZBKİA, Bart. 156)

“demişdim ki, äđer ben türkiyanın tobraşına basıb, türg äşgerini görürsem, tobrağı öpeb, tobrağı yaliyeçom dedim. (...) biz neçe yıller bu bağşa milledlerin_elinden ne ezablar görmüşü meğerim dee, yaddım tobrağa. gelib_oğlum bãnı ğalduriyer gi, baba neyedirsi” herkes sene bağıyi”? dedim ben and_ıçmışdim türkiyanın tobrağını öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“ele bizi daul zurnaynën_işinën_mözikinën, yemeginën, nesil bizi qarşiled’ler! çoğ güzel. /-dedelerimiz toprağı öpdi-/ çoğ güzel ğarşilediler.” (TAA, İğd. 242)

16. Toprak.

“her tobrağda olur. sãsiye filan da dikebilirsiñ.” (KırıkİA, 366)

“misiri doldururuğ. tobrağ çekerük. misiri doldururuğ. ikileme derük. bunu ikinci misiri çabalaruğ. imeci yaparuğ.” (OİVYA, 283)

“Çocug, anası, babası, üçü bir tobra:n altında galdı, öldüler.” (KahMA, 94)

“toprãnan mı oynuyosuñuz, ğum_u’nãn? o da dimiş ki ğum_unan oynuyog.” (KırVYA, 331)

“toprãnan, cınnağlarım_inan böyle yola yola o yanna, bu yanna dirken, kopekler yiñilmesine imkan yog. nirdeyse parçalayacağla. bi bağdım ordan söna çoban ordan

sündü, 'geliyor. çoban gelincâdar bizde bet beñiz galmadı lâle gibi sarardıh. gendimizi muğâfaza itdiğ_ ama toprānan, çoban geldi yitişdi.” (NVYA, 160)

“töprağdan ayrılısam nerde ğalurum / benim sadık yārim ğara töprağdur töprağ işde. bir hoca kitaba baķı_ de ğayibi allah bülür dī hocam.” (TİVYA, 240)

“edık onu çitde giyelerdi. öküzünen sürerdik ya sürülürdü. toprağ_ içine getmesin dē' burıya ğadar ğā'şı varıdı. bē'le giyeleridi.” (OİAVSV, 600)

“yav dedım sen bu ilaçlari bana verısın ama, bu ilaçlari neden yapile a? efēdersın kedi bokunnan mı yapile? torPağTan mı yapile?” (TYAD, 70)

“atmış_ ortala dēin diyó, tam şurıyá ğurşun mıhlandı diyó ğözüme geldi toprağ diyó. yüzüme sışradı toprağ diyó.” (LSA, 244)

“çarıķ kēyyó çou. dabanın dı 'demire çakālādı. şindi 'potünnē 'toprağ dolā dolā ayāmın şu bileği ārıdı. (...) sāten 'toprağ souķ märt_ ayı.” (SVYA, 488)

“şu mēvki töprağ dökülyó baķ tā Kārşıdan ó töprağ dökülen yēde Koyun yidişin tamam” (BİYA, 241)

“bi kere üş ğüne bi de töprağ_ālınan yē va ya ũç ğünden ta boraya kövün Kīysına āğılā geliye Koyun” (BİYA, 244)

“ondan sōna bi de tozlarduk böle. toz atarduk böle ğüzelcene ondan sōna harmanı saçarduk. buydeyi toprağla aşmaz o zaman ürüzğar nerden gelüse ğāri orī savuyoz tabī.” (KasVYA, 526)

“harmanı ğözel sula toprağ çıkmasın. buydeyi içersine, arpanın içine ğarışmasın toprağ deyi toprağ_ dúvenek hāline ğótürüsün.” (KasVYA, 774)

“çamur olmaz ki öle ğurağda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprağ çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“ayāmız yalın çarığların_ altında şu toprağ dolardı, alābar_ olurdu ayahlarımız.” (NMVBİA, 380)

“Bı kıreder ğaldi, şe ğaldi, ğāni ğaldi bele kırdıh yıgdıh üstüne torpagı vėrdıh.” (BTA, 265)

“ğālin ğāzmāsı_ olūdun da hazılanıdıķ. yemek yapadıķ, toplanıdıķ. illi olan ğızannarı pençirilādāñ oyun baķçaz dēlādin. oca^kl^kdan bilek toprağ_ atı atıverilādin.” (AyVYA, 676)

“Lazudumun dibundan / Aldım bir avuç toprağ / Hasretluğ çeka çeka / Kaldım bir sari yaprağ” (AAAD, 154)

“(BİLMECELER) O yanisi yaprağ, / Bu yanisi yaprağ, / İçında bir avuç toprağ. Cevizli kete” (AAAD, 162)

“şáse yápdı. yányó efendi árabadan aşşá indim. şu ölen ikimizi Paşğa yoğ toPrah atıyuh falan dërKen elimizinen şunu édiú, bu nè belgen.” (LSA, 386)

“tağlanin bāşlarinde artü torpağ burasü āTmīş, torpağ āTmīş.” (KEMAĞ, 344)

“kópek uluyan eve varsam kópek yaralar, tütün tüten eve varsağ dimişler, hadi varalım. bunlar çıkmışlar. ordan toprağ ūtmüşler. orda dev varımış. sıçān dimiş, sıçan belliyomuş. yiñniten durmadan toprağ yiterımış. sıçān dirkene geri dışarı çıkmış o dev de.” (AkVYA, 569)

“güllünüñ haccayı biliyom. ordan toprağalıyoduğ. hābeleri eşşēñ sırtına ardıyoduğ. gözlēne göyoduğ. zāten iki tāne çocümoldu, bi türkenoldu, bi ahmedim.” (ÇoİVYA, 158)

“Kôrsıçan ne gader torpah atsa da gendi üsdüne yığar.” (HarA, 114)

“Yüce dağ başında daş ile torpağ / Yaf baña yollamış yüz elli yarpağ” (SVTİAT, Siv. 27)

“adam sōledi ölcēni, ben 'böyünölsem kimse gömücek dedi. işTi esgi zamanışleri bölü ölüm. ben bu vağıt gelidim de çalkā ğatadım. toprağ çalkāsında. hindi onnā yok.” (SVYA, 669)

“sen bilüsün öte yañkınıñ yanına toprāñ yanna ğo emi!” (KasVYA, 551)

“unday Kédıngi toprağtay kıldı da münü bolsa yeledi.” (TAKA, 260)

16.1. acından toprağ yała-

acından toprağ yałayo (GBAA, Ayd.), acından toprağ yałaP-barımış (GBAA, Ayd.)

Çok fakir, yoklukta olmak.

“ülān bizim güccüK bāy varıdın nā yapıyoru’ deyuru. ‘acından toprağ yałayo’ deyuru. (...) bizim güccüK bāyimiz acından toprağ yałaP-barımış” (GBAA, Ayd. 93)

“ülān bizim güccüK bāy varıdın nā yapıyoru’ deyuru. ‘acından toprağ yałayo’ deyuru. (...) bizim güccüK bāyimiz acından toprağ yałaP-barımış” (GBAA, Ayd. 93)

16.2. bir avuç toprağ. tuTTün sarı altın ösun

bir avuç toprağ. tuTTün sarı altın ösun (MA), elín atasan toprağa, altınola (VGHA V.), elín toprağa atesen altun ole (VGHA Bit.), Elini torpağa atsan, altın dutan (ADVYA), torpagatasan altun tutasan (BTA), allah torpağ diye avuşladı sarıaltınolsun (EİMA), allah tuTTiñ toprak sarı altınösun (MA), Tuttuğun toprağ altun ola (DA), Yapıştın toprağ altun olsun (ADÜM I, Den.), toprağ dē'n pañçaladı altınola (OİAVSV)

Her işin rast gitsin anlamında bir dua.

“bāḥiḡ ēmmilēr deTi allah şu bēnim gelinim dedīm āgrīyiP_ incimiye de dedī toprāk dē'n paṇçaladī' altın_ola dedi.” (OĪAVSV, 742)

“bir avuç topraK. tuTTūn sarı altın ōsun ġızım, dedi.” (MA, 716)

“elī topraġa atasan, altın ola.” (UMA, 209)

“elīn atasan topraġa, altın_ola.” (VGHA V., 501)

“elīn topraġe atesen altun ole.” (VGHA Bit., 745)

“Diye du'a edersin. Avuşladıġın altın_olsun. Elini torpaġa atsan, altın dutan.” (ADVYA, 166)

“Avrād_ avrad_ēle torpag_ atasan altun tutasan avraT.” (BTA, 264)

“allah torpaK diye avuşladī sarı_ altın_olsun ġızım_ ōlmasaydı benim dōrt dene ōlum_mar.” (EĪMA, 755)

“allah tuTTīñ toprak sarı altın_ ōsun! allah ġōdīñ işTen hayırlı ġēsiñ!” (MA, 1168)

“Tuttuġun topraġ altun ola” (DA, 143)

“Yapıştīñ topraġ altun olsun.” (ADŪM I, Den. 141)

16.3. fesat toprā atıl-

Fitneye yol açacak şeyler olmak.

“rüyāsında kākımıs bizim ōlan ben burdan gidecēn demiş çátmeye. neye burā fesat toprā atılmış beni ġorġuduyollar dēmiş. şindi yakınımızda ġayabaşı var.” (ÇA, Kon. 471)

16.4. otudūm yerden bir_aviç topraK ġap-

Çalışkan olmak ve her durumda işten verim almayı bilmek.

“dede de çalışġanıdı dede. benim otudūm yerden bir_aviç topraK ġapacam ben derdi. benim yanıma derdi haylazlar gelmesiñ derdi, çalışġannar gessiñ derdi.” (BĪA, 408)

16.5. toprā turaP_ol-

Hız. Ali gibi toprak tabiatlı, mütevazı olmak.

“bi cum_āşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_eline bi su dōküyu haġıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ topraKda nasıl olduġ toprā turaP_oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yīcēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ġaç kere añılıyu emme yapabilene aşġ_ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_alim yol_elden gitdi diyu. yedi ġat yeriñ_altına gitdik biz ġa_i.” (BĪA, 401)

16.6. tōPrāk_āFsínna-

tōprāk_āFsínniyēk (OĪAVSV), toPrāk_āvsiñniyīk (OĪAVSV)

Yılan sokmasından koruması için dua okunarak efsunlanan, evin etrafına serpilen toprak

“yók bā'ña dēllērdí kinē işd' ēvelden ossūñ şē'lērdē toPrāK āvsíníyík dellērdi. şú pāriyē vēr dellērdí. yílān işdē sokmāz şē'der dellērdī bēn dērdím kí biyēn toprā' niyē bilmiyóm anca bīriciK allā' biliyóm derdim. (...) bunu çok dēdilēr bāñā tōPrāk āFsíníyēk dēdilēr” (OĪAVSV, 751)

16.7. topraK gibi

topraK gibi (AyVYA), toprak gibi (MĪA) topraK ğımı (OĪAVSV), toprağ kimi (AKD)

16.7.1. Çok. Bir şeyin çokluk bakımından toprağa benzetilmesi.

“hindi sētinnemiz o ğadānnık olüyorū. āvāli topraK gibi olurdu sētinnemiz. hinni yoğ.” (AyVYA, 584)

“bulamıyodu ki, ekmeâ bulamıyodu ki cığara içe. ...Allah seni inandırsın bele yüzümüz gözümüz toprağa keserdi. toprak gibi bit olurdu.” (MĪA, 290)

“bulamıyodu ki, ekmeâ bulamıyodu ki cığara içe. ...Allah seni inandırsın bele yüzümüz gözümüz toprağa keserdi. toprak gibi bit olurdu.” (MĪA, 290)

16.7.2. Toprağın kolayca ufalanıp saçılabilir olmasına benzetme.

“bīs sıkışlā o'lum doldurmuşlār silāhı tābiyi bā'rsırī' bō'le dışına çıkıvērmiş sārmiş hemeñ ğóymuşler ē ē kötü ğurşun demiş o'l üfēliyeverrimiş topraK ğımı o'le ğüşlūymüş adām” (OĪAVSV, 656)

“Letif Şah bağdı ki eger bu ğürz meni dutarsa atımı da, özümü de toprağ kimi salacağ.” (AKD, 76)

16.8. torpağı atasan yere düşmez

Çadırların ne kadar sık ve çok olduğunu anlatmak için kullanılmış bir ifade.

“Çadır ki torpağı atasan yere düşmez.” (KĪA, I. 310)

16.9. torpağın sayısı vardı onun yoğdı

Sınırsız olduğu düşünülebilecek kadar çok anlamında bir ifade.

“ğeder denizden çıhmazdığ ğışın da avcılığ yapardığ avcılığımız da bu melmeketde keHlîK çil ve o çil de keHlige benzerdi torpağın sayısı vardı onun yoğdı giderdik ğâvalardığ.” (AYSVVDĪ, 302)

16.10. torpağ yerine

Çok. Bir şeyin çokluk bakımından toprağa benzetilmesi.

“Onnān sōra men torpağ yerine pul töker ğetirrem, deye tenbēh edif bular biniller kejavaya.” (SVTĪAT, Siv. Ter. 114)

16.11. yere düşdüñ mü_idi bir_aviş toPrānan ğağ yerden

İnsanın zor durumlardan bile kendine bir fayda sağlamayı bilmesi gerektiğini anlatan bir söz.

“evel unnan durūduḲ biz ben çoḲ gitdim kendim. ben ğızannarı sardım da ta arḳama, a ğızannarımnan gitdim. arḳama odun çeḲdim görücü dālarında, heP hā burā sarındım da burāḲitdim, burāna. ē anamgile bubamgile getireceGḲossam bū yarımḲekmek ğodum üsdüne hadi bi çanaḲ aḡ ğuydum getirēmḲdim ğızanıñ birini. ā ğuzum fadimaḲ idi, biz ğāri idi, ğızana da baḳamācāz didi, anañ görünüP duruḲidi. anama ğıyamazdı ya bubam. ordan ḡī didi arḳaña sarın da, yere düşdüñ müḲidi birḲaviş toPrānan ğaḳ yerden didi, baḳma ğāri. öle dēn īsana nḲāpacāñ? getirebili mi? adamıñ anası yuḲ babası yuḲ.” (BĪA, 609)

17. Ölen kişiden “toprakta” diye bahsediliyor.

“dōm çoḲ oldu da yarı yarıya öldü. yarısi öldü, yarısi duruyo işde. beş denesi duruyo. yedi dene tobraḳda var. dōm çoḲ.” (GĪVYA, 457)

“o tobraḳda ben açık dünyada asla evlenmem dedi.” (TYAII, 307)

“çocuḲumuñ biri eşde biri tobraḳda, altısı mēydándá. āmin. évet.” (KahVYA, 413)

“doum çoḡ oldu da yarı yarıya öldü. yarısi öldü yarısi duruyu işde. beş tenesi duruyu yedi dene tobraḳda var.” (ÇA, Gir. 414)

“şimdi çip çiplax topraxtedır” (VKA, 457)

18. Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“yüce dā başına torpaḡ eleller de / anasız ğuzuyu ğuma bileller” (KırVYA, 231)

“dē şu yaḡalardan topraḡ alıyoduḲ. sarı topraḳ gōḲ olmaz, ğara da olmaz sarı topraḳlarımız olu. onlardan topraḡ gidiyoduḲ, ordan alıyoduḲ elēnen eliyoduḲ, ekin eleklerinden eliyoduḲ. getirüyoduḲ bi dolaba ğuyaduḲ yaḳut git çuvallarḲınan guy. ordan gidiyoduḲ bi soba kúrei ḡī getirüyoduḲ, ısıdıyoduḲ sobanıñ üsdünde. ğoyaduḲ çocuḳlarıñ altına. ısıdıyoduḲ bu gibi topraḳ ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“çocuḲ dōmadan gider herkez toprānı hazır éderdi, bir teneke birḲiki teneke. (...) doḲdur dēdi kine “vallā biz de toprānān böyüdük dezzecāzım amma topraḡ mikroPlu diyıllar” dēdi. “topraḲda mikroP ne gezer”? dēdi.” (AVOĪA2, Ada. 271)

“şimdi hazır bēzḲolū çocuḲ, évelden toprā ğoyoduḲ çocuḡlarıımıSı biS. (...) ismi öllüg yāni toprā élegde halburdan halburlardan geçürürüg, irisini dēül u incisini yāni. çocuḡlarımızı ısıduruḲ yāni yátururuḲ ısıcaḡ yátsıñ diye. -tòprá ğómúyòḲ. (...) toprā ğómerdüḡ. toprā da bēledim.” (AMA, 132, 133)

“hem de biz tōprā ısıdıyoduğ ğızım ğāviyle çocuğlarıñ_ altına goyoduğ. -biS sarıyoduğ tōprā.” (AMA, 362)

“onnarı toprā aluduk, ğundā sararduk böyle.” (AĪA, 282)

“Onnarı alıyalar, topraa zatı belemiyeler, bir iki tene, beş altı tene muşamba sarıyalar ona, beşşiiin içine atıyalar.” (ÇTAOAĪ, Osm. 59)

“hā toprağ elerdiler. ğarbuldan_ elerduğ toprağı / toprağı elerduğ incecama. ince elekden elerduğ ki çocuğ ... isidurdler toprağı, bēzin_ üsdüne goyardiler.” (TAA, Ağ. 39)

“toprağı isidurdler, ğum_ isidur goyard'lar, çocuğ sauğ_ almasın, altına işemesin diye. onı yayard'lar, üsdü'ne de palas sarard'lar_ o toprağın ğumun_ üsdüne.” (TAA, Antl. 52)

“çuñku anasına da toprağ goyuyoduğ güccüg sōmadan. topraā elerdiğ şu toprağları. (...) şindi o yoğ, ēyi oğur çocuğ toprağda. -topragda altını ıslatmazmış. -hemi ıslatmazdı hemi de çucüğ toprağda ēyi oğurdu.” (KahVYa, 416)

“iki üç çocuğūmi òle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. toprağ, kırmızı tendir toprağı. bēle bi toprağ wardi. (...) bebeyin kıçını birağırdıh o toprağın_ içine. toprağa kıuyıldıh. (...) ama bizim çocuğlarımız yerde toprağın_ içinde. altın topi gibi yere vursadin yeri patladırdi.” (VGHA Bit., 630)

“o toprağda o çocuğ böyüdi, çoğ güzel. bēle şişmanler vardı, güzel bēle. // iki tene oğlan, üç tene kıza men şey birağdım. toprağ birağdım. toprağı da bu duvarlardan kazardıh, yēndirirdik.” (VGHA Bit., 657)

“altını çocukların toprağ Kıorduk. şindi bu toprağ değ'il, o başga özel onun toprağı olurdu. (...) şōle iki avıç bezin üsdüne Kıoruğ toprağı.” (HAA, 262)

“Gördünnüğü? Bebe nasıl yatsıng şu yaşıng içinde? Anam bidene ahıtıyor; gölekleniyor çocuğın altı. Toprahk yokki... Toprahkossa, şu sidiği sorar. Evveli biz bebelerimize toprahk gorduhk; ne bez kirlenirdi, ne bişiy olurdu. Toprağın üsdünden galdırıng, şoraya atang pisliiğini, Altından tertemiz bez çıkar; onu yıhkar şoraya atardıhk.” (KA3, 160)

“çocuğları beliydük toprağa. toprağı eliydik, içeriye doldurüyduğ kışın. o çocuğlara ısıdıydıh altına goyuyduğ çocuğların. sabâça o toprağın içinde yatıylardı. öllük eliydik halburda.” (MĪA, 291)

“iki üç çocuğūmi òle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. toprağ, kırmızı tendir toprağı. bēle bi toprağ wardi. (...) bebeyin kıçını birağırdıh o toprağın_ içine. toprağa kıuyıldıh. (...) ama bizim çocuğlarımız yerde toprağın_ içinde. altın topi gibi yere vursadin yeri patladırdi.” (VGHA Bit., 630)

“he, topraḡ kawururduḡ. topraḡ biraḡırdıḡ, bēz biraḡırdıḡ alTTarına. // nasıl, torpaḡı sajda ḡavururduḡ, isidirdiḡ. biraḡırdın altlarına.” (VGHA Bit., 650)

“o topraḡda o ḡocūḡ böyüdi, ḡoḡ güzel. bēle ŐiŐmanler vardı, gözel bēle. // iki tene oḡlan, üç tene kıza men Őey biraḡdım. topraḡ biraḡdım. topraḡı da bu duvarlardan ḡazardıḡ, yēdirirdik.” (VGHA Bit., 657)

“yo, topraḡnan büyüTmedim. hēç ne podra modra da wurmazdım.” (VGHA Bit., 695)

“yo topraḡ, topraḡ. nerde bez. bu yellerden topraḡ elerdúḡ, eleklernen. onnarı ḡorduḡ, muŐamba yapardıḡ o ḡocūñ altı, beŐñ altına. (...) kerbici ḡızdururduḡ. o ısıdurdu Őu Őeyi, toprā. (...) her yerini çamur_gibi olurdu ḡocuḡların.” (ÇİVYA, 453)

“beyā bezler, topraḡ ḡoyüyoduḡ altına. beliyoduḡ, tıḡır tıḡır sallayıb böyüdiyoduḡ. olu. yoḡardan aŐŐā, bayır aŐŐā aḡan topraḡ, ince topraḡlardan yaparuz. (...) burāya_da toprā ḡoruz. ince topraḡ. sarı topraḡ derüz, incecüg.” (ÇİVYA, 446)

“yo topraḡ, topraḡ. nerde bez. bu yellerden topraḡ elerdúḡ, eleklernen. onnarı ḡorduḡ, muŐamba yapardıḡ o ḡocūñ altı, beŐñ altına. (...) kerbici ḡızdururduḡ. o ısıdurdu Őu Őeyi, toprā. (...) her yerini çamur_gibi olurdu ḡocuḡların.” (ÇİVYA, 453)

“bebek böyüTmesine_mi geldük Şindi? bebē beŐŐige beliyok. toprā beliyok. südüümüz yetmeyince mama içiriyok.” (ÇİVYA, 117)

“toprā āltı ıslanmaycaḡ da bebe_ıḡ_āltı bişmeyceK diye. (...) birinde ben yoḡudum ḡomuŐ toprā ben ḡolumunan baḡarın ıÇcāsa bebē yatırman. (...) undā sıkı sıkı bi de zararız toprā_aḡ_ıçinde. (...) o tā toprā ziyan_olmāycaḡ diye ıslānı alırız_atarız, sīydi_ıni alırıs. ḡaḡasız_olursa ḡurusunu ayırız topraḡ getiren_olmaz diye. ḡıŐın nērde bulcaḡ Toprā. ḡıŐın da yatırıyoḡ ḡocu_a. anḡan Sona işte o toprā_aḡ_ıçinde o bebekler pamıḡ gibi böyürdü.” (EİMA, 486)

“bez ḡullanmıyordunuz hani topraḡ_altına ḡoyār da topraḡla Şey yapıyordunuz ya onnarı yani. (...) Şu ḡörünen yoḡarlarda bayırlar var ya orlar oralardan topraḡ getiridiK. eleKlerdiK ḡalbırınan. onu burda çanaḡda ısıdırdıḡ beziḡ_altına bi ayaḡ bezi sererdiK bōle. üsdüne topraḡ bezi derdik. (...) onu beziḡ toprānı alır döker berilēni yıḡar ōle ḡullanırdıḡ. kirli toprānı. (...) eḡ fazla hiş ḡullanmasaḡ bi buçuk sene bi sene ḡarintili toprānan yatırdı ḡocuk. (...) İdrarı gelir ḡocuk siyer pisler, onu alır temiS topraḡ ḡorduḡ.” (EİMA, 716)

“hē höllük ḡavurup toprā yaturullar.” (GİVYA, 315)

“o zaman topraḡ ḡorlarmıŐ ḡocūñ altına. benim o esginiñ toprānı o topraḡ altına sererdük. ondan sōna ḡızıl bi topraḡ vardın. onu ısıduduḡ. temizce ısnu gendü ḡovanası var_ıdım. o ısınan topraḡ ısıtmadan da ḡocuklarıñ altına ḡomazduḡ. o

toprañ batdū yille çocūñ sihat et oluya dillēdinne. şindik bebekleriñ hepisinde beñizleri sarı sarı. şindi toprağdan halloldūmuz üçün biz şindikile ğoduddumuyala neyin.” (KasVYA, 707)

“dē şu yağalardan topraı alıyoduğ. sarı toprak ğóğ olmaz, ğara da olmaz sarı toplağlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduğ, ordan alıyoduğ elēnen eliyoduğ, ekin eleklerinden eliyoduğ. getürüyoduğ bi dolaba ğuyaduğ yağut git çuvallarınan gıy. ordan gidiyoduğ bi soba kúrei şī getürüyoduğ, ısıdıyoduğ sobanıñ üsdünde. ğoyaduğ çocuklarıñ altına. ısıdıyoduğ bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“nenniler söylenüdü. ebiler söylerdi. beşī ebeler ırğalayışgene söylelledin. bunnarı heb topraınan böyütdüğ işde.” (KasVYA, 752)

“biz bezi dolāyoz ğótüne yatırıvēyoz beşīē. eveli öyleydi. e şindi uşak yok. e esgiden şu topraı ğayın başı ğótürdüğ iyiyse elerdüğ yalan yok. deilse hemen yatırórdüğ topraı ğorduğ da orda uyurdu.” (KasVYA, 759)

“(Çocuk bakımı) onnāran bağ altına ēcúğ ğubre ğatarduğ topraā. (...) çocū beşīē yaturuduğ ondan kēri onuñ üsdüne çocū yaturuduğ. topraıñ üsdüne belerdüğ baırdağlarıynan.” (KasVYA, 764)

“(Çocuklar) araba çekerüz ğúzün. araba çekdūmüzde tozu olu. çok yimişak tozu. o tozu ğalburdan elēyoduğ. çufallara dolduruyoduğ çocuklarıñ altına bōle bi ğısım bi ğısım tos toprak ğöyoduğ da ōle ğöyoduğ. (...) sekiz tāne çocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muşambanıñ üsdüne tebi topraı seriyoduğ.” (KasVYA, 776)

“bağ ōlum tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. bağ bōle tozağda, araba tozāndan toprak süpürüdüğ toprak elerdüğ. (...) şindi muşambayı beşīē dōru şōle ğollarıdı, topraı da içine ğollardı. onnan o souğ ğışın içine tūla ğollarıdı. ısınsın diye toprā.” (KasVYA, 779)

“topraı ğorduğ o bezi aluduğ şōle yaşımı atāduğ, ğurududuğ şurda. yığama ādeti yoıdu. ğurududuğ, ovalarduğ altına bi dā ğorduğ topraı.” (KasVYA, 795)

“ğıçına ğomaya o uşaklarıñ ğadir ğıymeti yok muydu. o topraıñ içinde vallah billah kómüş gibi oludu kómüş.” (KasVYA, 797)

“bez, hazır bez şindi. o zaman çuldan bez varıdı. potura alunudu. o ğum, topraı ben bilmēyan.” (KasVYA, 932)

“toprānan böyüddük heye toprānan böyüddük. toprānan böyüdüdüğ hinciki avrādlar ne biz getirir nebīm neyider. (...) biz toprāa dōğkerik çocuğlara ğızdırdığ ğözelcenecimine şōle yatırdığ” (NMVBĀA, 440)

“şimdi dōm yaptı bir ğadın. köy yeri. pudramız, bi ş̄imiz yok. biz höllük deriĳ. toprā eleriĳ.” (SİYA, 372)

“çocuklarıñ hani evel toprāni şiyde ılıdırdıĳ çañınan. onu ğodurmazdı ocā. ılıtdırmazdı toprā bilerdik anam çocukları. hindi gibi bodra ne youdu.” (AkVYA, 428)

“o sıcak toprā da gerisi ebesi belerdi. (...) o çocuk, ne çocuk olacaĳ. yatırıñ ölenādar toprāniĳinde yatar.” (AkVYA, 694)

“esgiden bi topraĳ varıdı, topraĳ elerdik. iki çuval getirir hazırlardıĳ. toprā belerdik, çocuĳ oldu muydu, çocuĳ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

“wala toPraĳı beLe sel içersinde KAvurirdim. çocuĳu açirdim. o topraĳı tökirdim. (...) bız esKiden hePi torpaĳnen. torpaĳı tāmizcene şeyēderdile. isiderdile. biraĳardıĳ tē ālārdile. dēnen o on pakēT bēz biraĳēller alTdārine. be üş kīlo da yaĳ sürtille. ğine benim topraĳıma yerişmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“beyā bezler, topraĳ ğoyüyoduĳ altına. beliyoduĳ, tıngır tıngır sallāyīb böyüdiyoduĳ. olu. yoĳardan aşşā, bayır aşşā aĳan topraĳı, ince topraĳlarnan yaparuz. (...) burāya da toprā ğoruz. ince topraĳ. sarı topraĳ derüz, incecüg.” (ÇİVYA, 446)

“Ē şindi neyi begenmiler de topraĳ koyüduĳ. Çocuĳları koyüduĳ. Bēşige topraĳaltlarına koyüduĳ. Höllük. ālidih, ğatiridih. Öllügüm bitidi, ğālidim. Sennenistidim. Kele bīrez... Dee o kaĳtı kızım. O şeler kaĳtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidih. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmam.” (BTA, 239)

“bēz, topraĳ ğonurmuş esgiden işde çocuĳlarıñ altına” (KMİA, 57)

“esgiden bi topraĳ varıdı, topraĳ elerdik. iki çuval getirir hazırlardıĳ. toprā belerdik, çocuĳ oldu muydu, çocuĳ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

“Gördünnüĳnü? Bebe nasıl yatsıng şu yaşıng içinde? Anam bidene ahıtıyor; gölekleniyor çocuĳun altı. Topraĳk yokki... Topraĳkossa, şu sidiĳi sorar. Evveli biz bebelerimize topraĳk gorduĳk; ne bez kirlenirdi, ne bişiy olurdu. Topraĳın üsdünden galdırıng, şoraya atang pisliiĳini, Altından tertemiz bez çıkar; onu yıhkar şoraya atardıĳk.” (KA3, 160)

“yedi bebēm va, bi īne vurdumadım, topraĳda böyüTdüm.” (AİA, 282)

“toprā āltı ıslanmaycaĳ da bebeināltı bişmeyceK diye. (...) birinde ben yoĳudum ğomuş toprā ben ğolumunan baĳarın ıÇcāsa bebē yatırman. (...) undā sıkı sıkı bi de zararız toprāniĳinde. (...) o tā toprā ziyanolmāycaĳ diye ıslāni alırızatarız, siydiini alırıs. kaĳasız olursa ğurusunu ayırız topraĳ

getiren  olmaz diye. ğışın n erde bulcaĝ Topr . ğışın da yatırıyor  ocu  a. anđan Sona işte o topr  aĝ i inde o bebekler pamık gibi b y rd .” (EİMA, 486)

“bez ğullanmıyordunuz hani toprak  altına ğoy r da toprakla şey yapıyordunuz ya onnarı yani. (...) şu g r nen yokaşlarda bayırlar var ya orlar oralardan toprak getiridiK. eleKlerdiK ğalbırınan. onu burda  anaKda ısıdırdıK beziĝ  altına bi ayaK bezi sererdiK b le.  sd ne toprak bezi derdik. (...) onu beziĝ topr nı alır d ker beril ni yıkar  le ğullanırdık. kirli topr nı. (...) eĝ fazla hiş ğullanmasaK bi bu uk sene bi sene ğarintili topr nan yatırdı  ocuk. (...) İdrarı gelir  ocuk siyer pisler, onu alır temiS toprak ğorduK.” (EİMA, 716)

“altını  ocukların toprak Korduk. şindi bu toprak deĝ’il, o başga  zel onun topraĝı olurdu. (...) o toprakdan ılıĝ olucu, o toprak ısınıcı. (...) gerisine koymadım.  yle toprakşız besledim, b y td m. y ni sad  bez, altına muşamba. o toprakda olan  ocuk sancılanmaz, daha eyi oluyodu.” (HAA, 262)

“o zaman toprak ğorlarmış  oc n  altına. benim o esginin topr nı o topraı altına sererd k. ondan s na ğızıl bi toprak vardın. onu ısıduduk. temizce ısınu gend  ğovanası var  dın. o ısınan topraı ısıtmadan da  ocukların altına ğomazduk. o topraın batd  yille  oc n  sihat et oluya dill dinne. şindik bebeklerin hepisinde beņizleri sarı sarı. şindi toprakdan hallold muz  c n biz şindikile ğoduddumuyala neyin.” (KasVYA, 707)

“ne altı bişerdi ne bi şişi bişerdi. evelki toprakda şiy oydu bizim bez.” (KasVYA, 715)

“d  şu yaĝalardan topraı alıyoduk. sarı toprak g k olmaz, ğara da olmaz sarı toplaĝlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduk, ordan alıyoduk el nen eliyoduk, ekin eleklerinden eliyoduk. getir yoduk bi dolaba ğuyaduk yaKut git  vullar  ınan guy. ordan gidiyoduk bi soba k rei ři getir yoduk, ısıdıyoduk sobanın  sd nde. ğoyaduk  ocukların altına. ısıdıyoduk bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“baK  lum t  h le tam bi teneke toprak şurda aşada bah adadu. baK b le tozaKda, araba toz ndan toprak s p r d k toprak elerd k. (...) şindi muşambayı beş e d ru ş le ğollar  dı, topraı da i ine ğollardı. onnan o souK ğışın i ine t la ğollar  dı. ısınsın diye topr .” (KasVYA, 779)

“torp n n yatırdık  ocukları. beşiy  ya, beşiye sererdiK şiye aK.. torpakta  ıkmasın diyi. u torp na sarardıK akřamadaĝ  u  ocuk u torp n  sd nde yatırdı. (...) u  ocuk torp ları yavrum bi sor herkeş  ocuklara getiridi. her torpaK  olmaz.” (EİMA, 381)

“ oc  topr  belememiş, nası yapardıınız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdık. hav da elerdik ş yle savuraraKdan. tozu u ardın. altı ğumsar ğalırdı.

hincik Şu ğuĉĉük zeytinyā tenekeleri var ya onu aĉardık Şöyle āzımı. iĉine torpā ğoruz zobanıñ üsdüne ğorduĥ. orda devamlı ğızğı durudu. yaĉardıĥ, yanık iy olur diyi. ĉapıt bez sererdik. o torpā dóĉerdik Şöyle. bezleriñ üsdüne Şöyle ğatlardıĥ, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

“öyle yani bir dirlik düzen nirde. torpā belerdik ĉocukları.” (AkVYA, 552)

“torpaĥ ēyidir. sen bilisen. o torpaĝı altına biraĥıllardi, o uŐaĥların, olıllardi diyesen ki Őēydır.” (VGHA Bit., 581)

“evet, torpaĥ ģavururduĥ, biraĥırdıĥ altına. mama vėirirdik, süd vėirirdik. böyüdüler.” (VGHA Bit., 640)

“Şindiki bebelē vallahi ğolay. bi bezleri Őule ğoyuveriyolā. e ben torpaĥ aha bu torpaĥlara beledim.” (ĉA, ĉor. 469)

“torpānan yatırıdıĥ ĉocukları. beŐiyē ya, beŐiye sėrerdiĥ Őiye aĥ.. torpaĥta ĉıĥmasın diyi. u torpāna sarardıĥ aĥŐamadaĝ u ĉocuk u torpāñ üsdünde yatırdı. (...) u ĉocuk torpāları yavrum bi sor herkeş ĉocuklara getiridi. her torpaĥ olmaz.” (EİMA, 381)

“āsgiden nası baĥallardı. topraı ğótürüdüĥ. (...) ğótüller idi buraye toprañ iĉine ğorduĥ. benim üş dāne ğızım öldü.” (KasVYA, 796)

“ĉuñķu anasına da topraĝ ğoyüyorduĝ güccüĝ sōmadan. topraā elerdiĝ Şu topraĝları. (...) Şindi o yoĝ, ēyi olur ĉocuĝ topraĝda. -topragda altını ıŐlatmazmıŐ. -hemi ıŐlatmazdı hemi de ĉucüĝ topraĝda ēyi olurdu.” (KahVYa, 416)

“altı tana bėzimiz olurdu ĉocuĝlarımı topraā belerdiĝ, toprānan temiz oluyó diēn” (KahVYa, 552)

“ĝarnını doyururduĥ. altından iŐāni alırdık. toprā yatar biliyoñ mu. altını da iŐāni allırdık. geri yatırırdık. (...) hocam depelerden temiz topraĥ. ĝalbırınan elerdik. ufacık yumuşak topraĥ getirir, ĝıŐ ğúnlerine ğızdırırdık toprā, üsdüne yatırırdık. toprañ üsdüne bi bez ğoñ Şöyle biyaz. topraĥ yaĥmasıñ bi de bacaĥlarını āritmasıñ diyi. sōna ģaĥma zamanı ğeldi mi ĝaldırma zamānı ĝaldırñ. tābi oraları ĉocuk işer miŐer, yapar. o toprā deñiŐdiriñ. yeñisini ğoñ.” (AkVYA, 419, 420)

“bi haĥlıĥı topraĥ ēderdi. topraı Şey ēdemeyėn yólıñu suyúñu haĥ ēdemeyėn ondan kėri dė. topraı ıŐıdudum bi ģúl ģúrei vardı. onu ıŐıdudum bi üsdüne bėz ğordum bi altına bėz ğordum. onu bėleyivėrüdüm.” (KrbVYA, 648)

“bi haĥlıĥı topraĥ ēderdi. topraı Şey ēdemeyėn yólıñu suyúñu haĥ ēdemeyėn ondan kėri dė. topraı ıŐıdudum bi ģúl ģúrei vardı. onu ıŐıdudum bi üsdüne bėz ğordum bi altına bėz ğordum. onu bėleyivėrüdüm.” (KrbVYA, 648)

“onnarı alıyalar, topraa zatı bölemiyeler. bir iki tene, bēş altı tene muşamba sarıyalar oña. // beşiiñ içine atıyalar.” (AVOİA2, Osm. 375)

“torpağ yoğ, torpağ çoğ éyidi. bilisen niye? torpağ için çıcuğ sancılanmazdı.” (VGHA V., 362)

“o çocúğların bēz şeyi yoğdı. gidip mennen bu arhamızda torpağ eliyidiğ. helbír diyidiler. eleK.” (VGHA V., 380)

“torpağ Koymadım hēçbi çocúğa da. yoğ bēznen. bēz Koyardığ.” (VGHA V., 391)

“wala toPrağı bēle sel içersinde Kavourırdım. çocuğu açırdım. o toprağı tōkirdim. (...) bız esKiden hePi torpağnen. torpağı tāmizcene şey_èderdile. isiderdile. birağardığ tē ālārdile. dēnen o on pakēT bēz birağēller alTdārıne. be üş kīlo da yağ sürtille. gıne benim toprağıma yerişmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“men giderdım_oriya, torpağ getirirdim. kum getirirdim. benim_anam o kumi alırdı, ısıtırdı. hanē oni kavorurdi. onan sora benim o yēni doğan çocúğın oni bēledıği zaman oni sererdi altına.” (VGHA V., 510)

“torpağ éyidir. sen bilisen. o torpağı altına birağıllardı, o uşahların, olıllardı diyesen ki şeydir.” (VGHA Bit., 581)

“he, torpağ torpağ da he_ . // rahmeT ölmışleren. torpağı bēle elerdik, atardığ. Toldürüdüğ çölmege, atardığ tendirín_ içine, kavorulurdi. çıhadırdığ. bi kere sawurdi, çocúğın_ altına.” (VGHA Bit., 587)

“o zaman Tuzliyilardı. o zaman torpağ kavorılardı. çocúğın_ altına birağırlardı o torpağı. (...) biz torpağnan böyüTmişü” (VGHA Bit., 591)

“menim anam de çocúğlarını ēle böyüTdı. /// biz torpağnan böyüTdüh.” (VGHA Bit., 592)

“bi yaşına gelene gēde torpağnan bēzlellardı.” (AYSVVDİ, 263)

“Āskiden didiler bēşşik, sarlıdılar torpağ koyıdılar.” (BTA, 246)

“Heppı öllükten yaptı dāğı! - Heppı öllükten. Heppı öllükten, donsuz. – Öllük nādir_ū? – Bı fırezlerde torpağ çıhi yā. Dōnderiler, onu ālidığ herbilden, gātiridığ çocúğların_ altına koyüduğ.” (BTA, 246)

“qış boyınan onı qavıradıx sacda qoyadıx çocıxların altına çocıxlar önce sabah öyle axşam günde üş defa onın altına torpax qoyadıx qışın qandıracağıdıx dört beş sahat behlerdın üstı quriye” (VKA, 375)

“he, torpaḡ torpaḡ da heḡ . // rahmeT ölmüşleren. torpaḡi beḡe elerdik, atardıḡ. Toldúrúrdúḡ çölmege, atardıḡ tendírín_çine, ḡawúrulurdi. çıḡadırdıḡ. bi kere sawurdi, çocúḡún_altına.” (VGHA Bit., 587)

“o zaman Tuzliyilardi. o zaman torpaḡ ḡawurilardi. çocúḡún_altına biraḡırlardi o torpaḡi. (...) biz torpaḡnan böyüTmüŝüḡ” (VGHA Bit., 591)

“ḡarnını doyururduḡ. altından işāni alırdıḡ. toprā yatar biliyoñ mu. altını da işāni allırdıḡ. geri yatırırđıḡ. (...) hocam depelerden temiz topraḡ. ḡalbır_ınan elerdik. ufacıḡ yumuşaḡ topraḡ getirir, ḡış ḡúnlerine ḡızdırırđıḡ toprā, üsdüne yatırırđıḡ. toprāñ üsdüne bi bez ḡoñ şöyle biyaz. topraḡ yaḡmasıñ bi de bacaklarını ārıtmasıñ diyi. sōna ḡaḡma zamanı geldi mi ḡaldırma zamāni ḡaldırıñ. tābi oraları çocuk işer miŝer, yapar. o toprā deñiŝdiriñ. yeñisini ḡoñ.” (AkVYA, 419, 420)

“o beŝikleriñ üsdüne ŝindi bi yasduḡ ḡoyaduḡ yúñden. yúñden yasdū dikeyoduḡ oraya ḡoyaduḡ ŝöle. altına topraḡ ḡorduḡ. onuñ üsdüne baırdaḡ dirdúḡ. onu ḡorduḡ, beŝiñ úrmū oludu.” (KasVYA, 729)

“È şindi neyi begenmiler de topraḡ ḡoyüduḡ. Çocuḡları ḡoyüduḡ. Beŝige topraḡ_altlarına ḡoyüduḡ. Höllük. ālıdıḡ, ḡatıridiḡ. Öllügüm bitidi, ḡālidim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o ḡaḡtı kızım. O şeler ḡaḡtı ḡalmadı. Duvarları, duvarı suvidiḡ. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmadım.” (BTA, 239)

“he, topraḡ ḡawururduḡ. topraḡ biraḡırdıḡ, bēz biraḡırdıḡ alTTarina. // nasıl, torpaḡi sajda ḡavururduḡ, isidirdiḡ. biraḡırdın altlarına.” (VGHA Bit., 650)

“eskilerden gundah var ıdı. torpaḡa ḡoruḡ gundaḡlarıḡ.” (MĪA, 273)

“ḡadınlar çāḡasını çözer belerdi. torpaḡa yatırılardı. şimdiki gibi bez sarmazlardı. beŝiḡin içine torpaḡ atarlardı” (MĪA, 280)

“wala toPraḡi beḡe sel içersinde ḡavurirdim. çocúḡu açirdim. o topraḡi tōkirdim. (...) bız esKiden hePi torpaḡnen. torpaḡi tāmizcene şey_ēderdile. isiderdīle. biraḡardıḡ tē ālārdīle. dēnen o on pakēT bēz biraḡēller alTdārıne. be üş kīlo da yaḡ sürtille. ḡıne benim topraḡıma yerīŝmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“topraḡ ḡorduḡ aḡ olum. şindi bu topraı_elerdúḡ, bu toprañ iyisini. özel topraḡ oludu. şöle yamalarımız var_ıdı. bizim yamadan bōle topraḡla aḡardı. (...) tamam on yarım topraḡ yıardıḡ.” (KasVYA, 790)

“O torpaḡ yaş_olidi. Torpaḡı tutub_atıdıḡ.” (BTA, 246)

“O torpaḡ yaş_olidi. Torpaḡı tutub_atıdıḡ.” (BTA, 246)

“bırahırdıh böyüK oğluma bırahdım torpağ. öbirlerine yoh. öbirlerine mışamba çıhdi mışamba afêdersen, kilotlar çıhdi. bêle mışambayi burdan saralamah çıhdi ama böyüK oğluma bırahdım. torpağ bırahdım.” (VGHA Bit., 616)

“oğul vaht yohdi. ê oğul o vaht çocuhları tendirlere doldurdum çölmeklere, toprağları atardıh tendire, başlığın altına. başlıh diyerdik. afêdersen heyvan şelerini onan sora bırahırdıh. o êyicene yanardi. o çölmekde yanardi, çıhardırdım. bi kere oni çocuhların altına koyardıh. diyerdıh hereklensin, sancıları olmasın. ağırları olmasın, yaTsınnar. ê hindi de koyardım. o torpağın içine kicini afêdersen, bêle kaldırırdıh, doldururduh onun poposunun üsdüne. (...) bizim maşallah koyardıh o torpağları.” (VGHA Bit., 634)

“toprağ da bırahmişam. zaferin alti bişdi. kuran. her nêTdikse sağalmadi. şimdiki illağlar mi wardi. ne wardi balam. geTdik torpağı getiridik. annem rähmeTTik şey êTdi. kawurdi. êle oğlani kuyladi torpağa. êle buradan aşağı kuyladi torpağa, oğlan düzeldi.” (VGHA Bit., 624)

“bizim toprağ var ıdı. bizim mezellimiziñ arhasında bi toprağ yıh, ordan alüduk. çuvallara doldurduh. onu daş inan ısıduduk. bebeleri yaturuduğ.” (ÇİVYA, 429)

“benim altıma, bôle yellerde topramız olü. toprağ topladılā, götdülē. sacıñ üsdünde ğavurdulā onnarı, altıma dōru yaydılā. u zaman doğdur mu vā. yaydılā altıma. ondan keri acū sancım geçdi.” (ÇİVYA, 453)

“yalnız accık yeşil işedi mi, çişi yeşil oldu mu, siydikli bezini bû şeyē, ğarnımıñ şe ğasıynıñ uray ğorduk. uray ğorduk, geçē dēlēdi işde, ebelē geçē dēlēdi. toprağ bālama yokdu.” (BİAİ, 782)

“toprağda bêlêkli çocuk nerede.” (OİAVSV, 465)

19. Pekmez yapımında kullanılan toprak.

“pêkmezi toplār ğelirsıñ üzümü aacından, bis çuvala ğatarsıñ unuñ sıkılı vardır bôle, unda sıkarsıñ, undan sōra süzersıñ, şe êdersıñ, toprānı atarsıñ, süzersıñ, dülbetden” (AVYA, 553)

“topra da oluyō. bêgmez toprā oluyō. yoh canım. üzüm bālarından ğetürüyōh. şeyi toprānı mı? başğa yerde ta depelerde onuñ yeri var şoye bi bēyāz bi toprağ üzüm toprā diyōlar. yoh canım içine ğarışmı, bêze bālayıb da ğoyoh içine. öyle içine sēpmiyōh. şey rengini bulandırma bulanuğ şeyini şe yapı çözüy. duruduy yāni bêgmez toprā.” (AMA, 250)

“tavada bekmez olu, onu ğaç kere toprānı süzdürecēn diyi ūraşıñ.” (AİA, 250)

“ğazan_ indiriller, hora vürursuñ kèsdirin toprā_atarīn, duralır ğaynadırsıñ, tavalara süzersıñ cam gibī, békmez gibī_āynı ğararır_éyice duraldı mıydı süzeñ, ğaynadırdıñ ihi nè bilēn, ihi hū, hindi hindi dē tēFéqler de söndü ye, sömmese file adı bellı sıkan yók hindi.” (AVYA, 265)

“undan söñüra topürānı atıyáz békmezini sıkıyás. topürā atıvèriyiz_ālaña. dışarı atıyez_e ğārı, sıkdımızda ğatıyéz yā. sıkdımızda ğatıyáz çinēyás sıkıyós. sıkdımızdan söñürā ğaynadıyáz topraınna, sabā ğadar hōle doñuyóru, unu atıyéz ğārı sıkıyáz békmezī ōlē édiyós.” (AVYA, 398)

“içine bi šē ğatılmaz, üzümüñ suyú ğaynārka ğaynārka ğoyúlğ, bekmez_olur. topürak dā dā řu çırp dèrdig_orda bī aq topürā oğdan bi parça aq topürak ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyá unu her toprak ğatılmas, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“hā, üzümü toplārdık, hōñede şiranada çinēr kesdiriydik, toprā ğatārdık.” (AVYA, 499)

“toprā nèrden ğetiriyōñ? (...) yá unuñ toprā ayrı oluyóğ hoca, bēyáS toprak. -unuñ toprā hendē (...) -hāh ordan ğetiriyTik. unūñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. -çókèrdin, toprak dibine” (AVYA, 500)

“toprānı_atarlā. işde bi kēs bī kēs bī ğazan su ōldu mudu bi ğazan su, ōllādan_alırlā ğelirlē.” (AVYA, 624)

“be^kmez toprā ğatāriz. onu ayrı ğaynadıriz. duraldırız. -o toprāğa dā bēziñ_ıçini ğatdım-dökèriz. (...) topra^klı mı? duralır_o.” (AyVYA, 557)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āk toprak deriz ó onun mayasıydı onu kaynadırsın en evel karıřtırılā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam Kıvamına geldi mi indirilē” (BİYA, 307)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādli toprā onnan Kaynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“şerbetini ğoruğ üzümüñ, ğaynadırığ. toprağ çalarığ içine, toprağ. toprağ çalmayınca ekşi_bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz toprağ. topraı çalarığ. ğaynadırığ, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“Onun toprā dibini çöker.” (EİMİVYA, 377)

“suya atTın mı o suyu ēşidir, kestiridik. bi_dē bekmez toprā ideriz. o toprā..” (EİMA, 437)

“önce üzümü çuvala ğuydum. ayaklarıma poşet bāladım, çinnedim. bunun toprā var bizde. u topra_ı ğazana ğuyduğTan sōna toprānan ğarışTırdım.” (EİMA, 523)

“bi de bekmez topraā ğatıyō içine, beKmeziñ içine. (...) beKmez topraā diye geçiyū. (...) ne duz, ne şeker, ne yā bi şē girmiyī, sāde topraK ğaTcāsıñ.” (İİBİA, 553)

“üzümü banduruyala, ğuru üzüm idiyala. onu kûre derüz ğaynaduruz bekmez. tavayı bölē ğuraruz. altına odunna yaħarız. topraıla bi yol ğazana çalaruz, üsdüne ekerüz.” (KasVYA, 747)

“kirezi toplāruK, sıkāruK āşamdan sıkıyoduK, sıkınca da topraK bekmez toprā ayru aK oluya onun toprā elēruK elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruK. o topraK onu dadıdıya.” (KasVYA, 915)

“bekmez yapāruz. (...) topraK ğatmazlārı. buruK olusa topraK ğatalar ıdı, onu buruK oldū için. emme çarşudan alcesıñ o toprā.” (KasVYA, 954)

“o bē’meze, üzümünō çıĝnēdik onuĝ bi topraā olurdu sizin köydü cabārdı olurdu bunnarıĝ köyde.” (SVYA, 426)

“beyaz be’mez toprā olur kireç gibi, topraK olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

“yuvā yıkarım, ğarıştırım o üzüm suyuna, toprā attine, o durulur, ayna gibi olur.” (MA, 939)

“çencereniñ içini durā, süzülür dibiniñ posası, toprāñ posası çökē ğari.” (MA, 939)

“ondan sōna toprā vā onuñ, toprānı çalāsıñ.” (MA, 1159)

“bi ğazaniñ içini onu toprānı atāsıñ, şırasını akıdırsıñ, o durulur_orda.” (MA, 1159)

“toprāa çalaruĝ ondan sōna ondan sōna çoĝ şiderik ğaynadırıĝ. ondan sōna şıye şilere ğovalara durularıĝ. ondan sōna tekrardan ilēne şiderik döĝrelerik ğaynadırıĝ.” (NMVBİA, 392)

“essah bekmezi üzümü çınarıĝ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocakları yaparıK, üssüne ğoruK. içine torpā çalarıĝ. torpaĝ kōpürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan torpaĝ getirrik. beyaz torpaĝ olur. A) şı yandan torpaĝ getirrik içine, torpaĝ çalarıĝ. şı yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ğatarıĝ, topraK ğatarıĝ, yōurt ğatarıĝ. **Toĝraĝı ne için ğatıyollar?** toprā eşgi olmasıñ diyi ğatarıĝ. yōurdu da beyaz_olsuñ diye ğatarıĝ. bekmez beyaz_olsuñ diyin. yōurt ğatarıĝ, ğaynadırıĝ.” (AkVYA, 629)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahneya doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan topraK ne süzer.” (AkVYA, 662)

“bekmez topraı deyi bi topraı vardı. beyaz bi toprak, her yerden çıkmaz. o topraı gütürüdük, yékén yéké, yékémeyén yállah o suyúñ içine. o suynan bábabar ğaynar, ğızarudu, bekmez olacaı hālenince çıkáruı, çókerdidük. içinden topraı aluduk, çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“onnan çīneriS, ordan gazana guyarız, ğaynadırız, içine toprağ atarız.” (AİA, 248)

“onu depelērik ha bōle ğazanda toprağ atāriğ içine biyaz topraá olur onuñ. hā ğendiniñ aha ŗurda torvada var aha bağ. biyaS biyaz olur bunuñ topraá.” (KahVYA, 438)

“ŗireyi çiğnerdiñ úzümü getirir ŗirenelē ğorduñ çiğnerdiñ ŗire olurdu. çıhardiñ onu süzerdiñ toprağ olurdu ilāc olurdu.” (NMVBİA, 269)

“be^kmez toprā ğatāriz. ónu ayrı ğaynadırız. duraldırız. -o toprāğa dā bēziñ içini ğatdım-dökēriz. (...) topra^klı mı? duralır o.” (AyVYA, 557)

“topraK, ğaynadırhan, kesdirim diller onu, yani biliyoñ ñu, onu ğaynadıllar evel, ğaynadırhan atallar. o birez durur, soğur yağni, soğudu mu topraı dabana çöker.” (AVOİA, Ada. 98)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó toprağı içersine atdımız zamanda karbit taşı gibi bōle köpürdür süyu o toprağı ó toprak ónun eyisini alır ēŗiyi alır ondan sōna onu bū normal accıK kaynadırlar yāni içinde toprak Kalmasin diye ayrı Kazanda ó yire Korlar” (BİYA, 227)

“ondan sonnacāzım ŗırasını da ğaynaduduı, torbíya ğorduı. toprānan çaliyoz biz. hı topraı vā. ğara daşdan getiriyoz toprā. sarı. sarı. ondan. (...) toprā dōŗerdük. ğarışdurduı böyle, köpürüdü.” (ÇİVYA, 510)

“unu ğoyoz ocā içini toprak koyoz. özel toprā vā, ayrı toprā vā tabi herhangi bi topraK olmuyoru. çünkü o zaten herhangi bi topraK oluncu bulandırıyoru hani. unuı ayrı bi toprā vā dibine oturuyoru.” (MVYA, 364-365)

“onu da nası yapılacaı toplāyollar saraphāna olur çinneller onu bekmez toprānan ğarılır, bört ideller, ondan killi çinneller, bört bekmez toprāni ğatallar” (NMVBİA, 419)

“onu Koyunca resmini görürsün petmezde o toprā duru ósun diye koyarız temiz oluyo mikrobu çöKdürüyo demek” (YİYA, 465)

“topraK kirezlide var alırız kirezlerden gidiP alır geliriz tavada Kavırır ŗıranın içine dökeriz ondan sōra duruduruz suyunu toprak bizde de vardır tabi toprak olmadan duru olmuyo petmeS Koyu oluyo toprak Koyu onu Koyunca

resmini görürsün petmezde o toprā duru ōsun diye koyarız temiz oluyo mikrobu
çökdürüyo demek” (YİYA, 465)

“u suyu göyodu işeye ğazana ğaynadiyodu aÇIK ama bēyaz topraK oluyodu önÇēden
bēyaz topraklā oluyūdu u topraKdan bi tūlbende bālayodu şimdi nası başka şeylerle
kestiriyulā u topraKdan kestiriyūdu unu vardı u bizim ğarşı bālāda tabi yerden çıkıyū
bēyaz topraK işTe ōle yapıyūlādı unu da yavrum” (YİYA, 376)

“bekmez topraı dēyi bi topraı vardı. bēyaz bi toprak, her yēden çıkmaz. o topraı
götürüdük, yēkēn yēkē, yēkēmeyēn yāllah o suyuñ içine. o suynan bārabar ğaynar,
ğızarudu, bekmez olacaı hālenince çıkāruı, çókerdidük. içinden topraı alıduı,
çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“bekmez topraı dēyi bi topraı vardı. bēyaz bi toprak, her yēden çıkmaz. o topraı
götürüdük, yēkēn yēkē, yēkēmeyēn yāllah o suyuñ içine. o suynan bārabar ğaynar,
ğızarudu, bekmez olacaı hālenince çıkāruı, çókerdidük. içinden topraı alıduı,
çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“atıyós toprağ atıl ma mı? şindī ataşa vurdük múydu ataşTáyğan vuruı atarız topūrā,
topūrā atarız ataşTáyğan” (SerA, 187)

“atıyós toprağ atılma mı? şindī ataşa vurdük múydu ataşTáyğan vuruı atarız topūrā,
topūrā atarız ataşTáyğan, bayā hōlē kēsilmēye başladı mı kēspik kēspik olur ō.”
(AVYA, 768)

“pēkmezin de ileene ğoyog, çīniyōı, ayāğlarımıza poşet geçürüg yāni ğēşler çīyniyı,
ōa biyō tōpraı atıyōlar toprāynan fēlan çīyniyōlar, ōndan sōna süzüyōg,
kestürüyōg, tēgrar yeñiden gine süzüyōg, o ğāyniyā ğāyniyā bēgmez olı. o olmaSsa
bēyaz ölmuyomuş, üzūme o olmayıncı olmuı, armut da ğāynadiyōı emme o
tōpraı isdemī. bu tōpraı isdī.” (AMA, 94)

“bidona da getirisin, yetiricin ğadar toprayı atāsın, ğarışdırısın. (...) unuñ bekmez toprayı
olur, ayrıyeten olur toprayı. (...) güzelce şeyinen, toprayınan bōrTdürdükdēn sora
durulacaK u.” (BİAİ, 771)

“pēkmezin de ileene ğoyog, çīniyōı, ayāğlarımıza poşet geçürüg yāni ğēşler çīyniyı,
ōa biyō tōpraı atıyōlar toprāynan fēlan çīyniyōlar, ōndan sōna süzüyōg,
kestürüyōg, tēgrar yeñiden gine süzüyōg, o ğāyniyā ğāyniyā bēgmez olı. o olmaSsa
bēyaz ölmuyomuş, üzūme o olmayıncı olmuı, armut da ğāynadiyōı emme o
tōpraı isdemī. bu tōpraı isdī.” (AMA, 94)

“undan sōñura topūrānı atıyáz békmezini sıkıyás. topūrā atıvèriyiz_álaña. dışarı atıyez_e ğāri, sıqđımızda ğatıyèz yá. sıqđımızda ğatıyáz çinēyás sıkıyós. sıqđımızdan sōñurā ğaynadıyáz topraınna, sabā ğadar hōle doñuyóru, unu atıyèz ğāri sıkıyáz békmezĩ òlē édiyós.” (AVYA, 398)

“békmezi yápmadıķ biz békmezĩ yápmadıķ kendimiziñ hórda bi saķızlıķda üzümümüz vardı, há bi sēl ğaynatdıķ, içine topūrağ_atdıķ, topūraķdan dasdardan süzdük, tékırar süzülenĩ ğaynatdıķ, békmez_étidik yédik, çora çocā vèrdik, hindi de étdimiz yok ğāyri.” (SerA, 172)

“békmezi yápmadıķ biz békmezĩ yápmadıķ kendimiziñ hórda bi saķızlıķda üzümümüz vardı, há bi sēl ğaynatdıķ, içine topūrağ_atdıķ, topūraķdan dasdardan süzdük, tékırar süzülenĩ ğaynatdıķ, békmez_étidik yédik, çora çocā vèrdik, hindi de étdimiz yok ğāyri.” (SerA, 172)

“oķlāyıla, oķlāyıla yázardıķ bōle, ordan mēselá, üzümē_atılır topūraķ.” (SerA, 214)

“búynuz békmezine ğatmazdıķ lákın üzüm békmezine ğatılırtı. birer tabaķ topūraķ ğatardıķ.” (SerA, 357)

“içine bi šē ğatılmaz, üzümüñ suyú ğaynārķa ğaynārķa ğoyúluğ, bekmez_olur. topūraķ dā dā řu çırp dèrdig_orde bı aķ topūrā oğdan bi parça aķ topūraķ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyá unu her topraķ ğatılmas, işTè u zāman òle.” (AVYA, 374)

“essah bekmezi üzümü çinariĥ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocaķları yaparıķ, üssüne ğoruķ. içine torpā çalarıĥ. torpaĥ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraĥ getirrik. beyaz topraĥ_olur. A) şu yandan topraķ getirrik içine, torpraĥ çalarıĥ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“essah bekmezi üzümü çinariĥ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocaķları yaparıķ, üssüne ğoruķ. içine torpā çalarıĥ. torpaĥ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraĥ getirrik. beyaz topraĥ_olur. A) şu yandan topraķ getirrik içine, torpraĥ çalarıĥ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“essah bekmezi üzümü çinariĥ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocaķları yaparıķ, üssüne ğoruķ. içine torpā çalarıĥ. torpaĥ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraĥ getirrik. beyaz topraĥ_olur. A) şu yandan topraķ getirrik içine, torpraĥ çalarıĥ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“şerbetini ğoruh üzümüñ, ğaynadırıh. toprağ çalarıh içine, toprağ. toprağ çalmayınca ekşi_bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz toprağ. toprağ çalarıh. ğaynadırıh, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“ayran ğuyar, ā_bekmez yaparıh. ğara bekmez yaparsañ öyle ğaynadırsıñ. eşgi yapacāsañ toprağ çalmadan ğaynadırsıñ.” (ÇİVYA, 279)

“şiresi aħardı. ondan_sōna_da ocaħda kesdiriller. ğaynadıllardı. biraz toprağ atallardı. tabī tabī. mayası toprağdır onun. evet beyaz toprağ.” (ÇİVYA, 286)

“bekmezi depelerdiK, toprax atar, depelerdiK, K̄azana k̄ordux, altını yaxar, kesdirirdiK.” (HAA, 332)

“essah bekmezi üzümü çınarıh. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocağları yaparık, üssüne ğoruk. içine torpā çalarıh. torpağ k̄ópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyāattan toprağ getirrik. beyaz toprağ_olur. A) şu yandan toprağ getirrik içine, torprağ çalarıh. şu yanda var bizim, ziyarat dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“beğmezi, üzümü bozağ geliğ, oluğlarımız va, oluğlarda onu çīneriz toprağ çalarıS.” (AĀA, 250)

“bēkmezi ğaynadırsıñ, çīnērsıñ, kēsēye ğātārsıñ, oluğ_olur hōle oluğa çıkāsıñ, ayāłana çīnērsıñ, ğazan yapāsıñ, üş dört dēneli, toprağ atāsıñ bēkmeziñ_çine, unu bi ğaynadırsıñ, hōte ğoyāsıñ durulur, bi yól bēkmez ğazanına süzērsıñ, ğaynār ğārī sabā ğadar ğaynār_u. yēdeklērsıñ, üsdünü ğaynār. ēşimesin dē. ağ toprağ ol̄muyór. ağ toprağ ğātārsıñ. dāğlarda olúyórú.” (AVYA, 353)

“içine bi şe ğatılmas, üzümüñ suyú ğaynārka ğaynārka ğoyúlğ, bekmez_olur. topūrağ dā dā şu çırp dērdig_orde bī ağ topūrā orđan bi parça ağ topūrağ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayāğlıyá unu her toprağ ğatılmas, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“toprā nērden ğetiriyōñ? (...) yá unuñ toprā ayrı oluyór hoca, bēyáS toprağ. -unuñ toprā hendē (...) -háh ordan ğetiriyTik. unuñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. -çókērdin, tōprağ dibine” (AVYA, 500)

“be^kmez toprā ğātāriz. ónu ayrı ğaynadırız. duraldırız. -o toprāğa dā bēziğ_çini ğatdım-dökēriz. (...) topra^klı mı? duralır_o.” (AyVYA, 557)

“essah bekmezi üzümü çınarıh. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocağları yaparık, üssüne ğoruk. içine torpā çalarıh. torpağ k̄ópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyāattan toprağ getirrik. beyaz toprağ_olur. A) şu yandan toprağ getirrik içine, torprağ çalarıh. şu yanda var bizim, ziyarat dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ğatarıh, toprak ğatarıh, yōurt ğatarıh. **Toğrağı ne için ğatıyollar?** toprā eşgi olmasın diyi ğatarıh. yōurdu da beyaz_olsuñ diye ğatarıh. bekmez beyaz_olsuñ diyin. yourt ğatarıh, ğaynadırıh.” (AkVYA, 629)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahnaaya doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan toprak ne süzer.” (AkVYA, 662)

“bekmez yapanlarıñ yanna endi aşalara. bi tā gelişe. irahmetlü oldu onnariñ yarsı yoğ. onuñ içine kıl atıP bñle yumcuqluyalar_ımış. toprak bulamayınca kıl atallā.” (KasVYA, 577)

“üzümü kesiyoz, getirüyo, çığımıyo oluğdan. ayañla çınıyoñ, mınıcıklıyoñ. ğazana ğöyo iki hapaz toprak ğaruşdu.” (KasVYA, 702)

“şindi kirez bekmezi gitdi. şindi toprak ğatılmāya. şindi duda muda ğatılmāya ölüm.” (KasVYA, 875)

“tovaya ğuyarduk şırasını ğözelcene bekmez oludu ölüm. toprak ğatarduk hağgat gine.” (KasVYA, 890)

“kirezi toplāruk, sıkāruk āşamdan sıkıyoduk, sıkınca da toprak bekmez toprā ayru ak oluya onun toprā elēruk elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruk. o toprak onu dadıdıya.” (KasVYA, 915)

“endürcesiñ ğözelce ğayniye ğayniye o zaman olcağ. meyvañ meyfoş olusa toprak ğatāsıñ.” (KasVYA, 951)

“bekmez yapāruz. (...) toprak ğatmazlāri. buruk olusa toprak ğatalar_ıdı, onu buruk oldū için. emme çarşudan alcesıñ o toprā.” (KasVYA, 954)

“be’mezi çinersıñ, suyuñ içine topraK atarsıñ” (MA, 850)

“beyaz be’mez toprā olur kireç gibi, topraK olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

“içini beyaz topraK_atiyom, onu ğarıştırıyom topraK attine.” (MA, 939)

“o topraK mayası ğari.” (MA, 939)

“ondan sōracım süzülürdü şiresi, topraK_atılırdı.” (MA, 1126)

“ētesi ğün de ğayrı ğaynadır ona o topraKlı şeyi, aci süzülürdü. onu ğaynadır bekmez_olurdu.” (MA, 1126)

“bi de bekmez topraa ğatıyō içine, beKmeziñ_çine. (...) beKmez topraa diye geçiyū. (...) ne duz, ne şeker, ne yā bi şē girmiyē, sāde topraK ğaTcāsıñ.” (İİBİA, 553)

“kaynadıktan sonra onu dinnendiriyos, dinnendirinci toprak dibine çökē, onu tekrar temizce süzeceksiñ. ĩ zaten az ğalincı cımbılatmıcān cımbılatTıñ mıydı topraklı olur pekmeS. (...) şıra o. onu biS şıPdanTı deriS. sōnā u ğalan topraklı şeyi çuvallara ğuya.. akar o. onu içeñ. (...) o duru akıyō toprak çuvalda ğalıyo çuvala dolduruyoñ daķıyoñ, burdan bōle damlıye damlıyē çikiyō òle. (...) dut pekmezi yaparız onu da aynı òle kaynadırıS toprak çalmaSsāñ ēksir.” (EĪMA, 923)

“bekmezi üzümü topluyoduğ ēziyoduğ. unu ğazannarda ğaynatıyoduğ süzüyüdüğ topraklıyozdu.” (EĪMA, 929)

“he he, bekmezi. toprak, toprak. onu süzdüriyosun. iki ğún, üç ğún bekler o.” (ÇĪVYA, 344)

“bekmez olū derdik, biz ona. hē. süziyoñ. torbíya ğuyallardı. torbada da toprak getirillerdi, oña ğāyed toprak var içinde. beyaz. kireç gibi aynı. kireç, kireç gibi toprak. mayadır, maya.” (ÇĪVYA, 385)

“kōpükleniyor, toprak ğoyuyoñ beyaz bi toprak vardır.” (MVYA, 416)

“unu tavalara dolduruz, tavalara dolduğdan sonra bizim burda toprak vādır, topraı ğarışdırır ğuyāsın, urda òle durū. bekmez topraı u datlılaşdırır dā içini.” (BĪAĪ, 591)

“ondan sōna üzümü keserdik, yaķacāmızı oruya yıadıñ, torpā getirir, hazırlardıñ, ğarşıda torpañlık var. üzüm torpā. (...) atmazsañ eşki yapacāsañ onuñ üstüne atmañ. o torpā üzümüñ üstüne atañ, o torpañ datlandırır, çīnañ, kestirmeyi yapañ.” (AkVYA, 713)

“ondan sōna üzümü keserdik, yaķacāmızı oruya yıadıñ, torpā getirir, hazırlardıñ, ğarşıda torpañlık var. üzüm torpā. (...) atmazsañ eşki yapacāsañ onuñ üstüne atmañ. o torpā üzümüñ üstüne atañ, o torpañ datlandırır, çīnañ, kestirmeyi yapañ.” (AkVYA, 713)

“ama ò üzüme ne atılır biliymiñ toprak, bēyaz toprak. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprak ğat, şire toprā. (...) sonra biraz toprak dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“şıranıdan torpañ var, beKmez torpā, onu getirir üsdüne eler atarñ.” (AĪA, 309)

“tepeliyiK, içine toprak atıyoruz. mayası toprak. kesdiryoK. ataş yakdıK işde ora Koyduk. KaynadıyoK, ğari indiriciK, sōşuducuK, süzücüK bi dāa toprağını almaK için ondan sōra geri bişiriciK.” (HAA, 275)

“tepeliyiK, içine toprak atıyoruz. mayası toprak. kesdiryoK. ataş yakdıK işde ora Koyduk. KaynadıyoK, ğari indiriciK, sōşuducuK, süzücüK bi dāa toprağını almaK için ondan sōra geri bişiriciK.” (HAA, 275)

“onun içine böyle bir beyaś topraĖ oyyolar. tabakla içine dökülyo. o topraĖdan onu depeliyorlar, üzümü.” (HAA, 308)

“ğaynaTdığdan soğra birez toprağ Ėatallar, bizim Şu biyaZ toprağlardan. o kendiliinden durulur, yağni. duraldığdan soğra o toprağ dibine çóker.” (AVOİA2, Ada. 97)

“toprağ, ĖaynadırĖan, kesdirim diller onu, yani biliyoñ_ñu, onu Ėaynadıllar evel, ĖaynadırĖan atallar. o birez durur, soğur yağni, soğudu mu toprağ dabana çóker.” (AVOİA2, Ada. 98)

“suyunu çığarTdığdan soñra Ėedeñ toprak Ėetiriñ. / / bėyaz toprağı Ėetiriñ suyunu Ėoyunca Ėaynadiñ.” (AVOİA2, Ada. 111)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó toprağı içersine atdımız zamanda karbit taşı gibi bōle köpürdür süyu o toprağı ó toprak ónun eyisini alır ēşiyi alır ondan sōna onu bū normal accığ kaynadırlar yāni içinde toprak almasın diye ayrı azanda ó yire orlar” (BİYA, 227)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó toprağı içersine atdımız zamanda karbit taşı gibi bōle köpürdür süyu o toprağı ó toprak ónun eyisini alır ēşiyi alır ondan sōna onu bū normal accığ kaynadırlar yāni içinde toprak almasın diye ayrı azanda ó yire orlar” (BİYA, 227)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āk toprak deriz ó ónun mayasıydı ónu kaynadırsın en evel karıřtırılā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam ıvamına geldi mi indirilē” (BİYA, 307)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādli toprā ónnan aynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“ónu Ėözēl ezēsiñ óndan sona tōpraĖ atāsiñ_ içinē ó toprāĖsız óndān sona ölmaz ó beyāz toprağ_ölcek ó āşıdaki āĖ toprāĖ gibi ölcem_ēmme āş da ónuñ beyazı ölüyō ónuñ bu her toprağdan ölmayō” (BİYA, 479)

“yā Şıra diller, Şıra, onu meselā bi Ėazana Ėorüz, ondan toplayalar meselā dindirriz yani toPrağ çalarız.” (KİAVAAAY, 348)

“suyunu kesdikten sōnek içini toprağ atarız.” (MVYA, 307)

“kil gibi bi toprağ oluyor.” (MVYA, 416)

“Ėazana bi çölmek Őē toprağ çalarıs, o tamām Ėaynār, büñgüldēr_ o yüzüne köpü Ėedesē Ėadar Ėaynadırsı” (AVYA, 602)

“siziñ_orda olu mu öyle toprağ_ dediiñden. az bi şe_ğatalar cānim, biz gendimiz unuTduğ_ğátdik, sıkıma_ olduğ_, ilk sıkıardığ_ da, sıkıma_ olduğ_.” (AVYA, 290)

“méselá toprağ_ mı ğatıyēñ nē yápiyēñ nāsı yápiyóduyús?” (AVYA, 499)

“atıyós toprağ_ atılma mı? şindī ataşa vürduğ_ múydu ataşTáyğan vürüz atarız topürā, topürā atarız ataşTáyğan, bayá hōlē kēsilmēye başladı mı kēspik kēspik ölur_ō.” (AVYA, 768)

“ādıyí sıkıyóllā ölüm, dērnēyóllā, çīnēyóllā ğazan vādır, ğaynār. kēsdirisiiñ topürāğ_ atārsiiñ, altı yēdi hapas, unu indirisiñ u durūlur, undañ kēri ōtē tava ğazanı vādır una süzērsiiñ, ğaynē ğaynē ād_ölur. irili topürāğ_ atarsiiñ.” (AVYA, 372)

“ğazāna Tapşırırız, ordan ocağa daşın üstüñe ğoruz bī toprağ_ salarız oña toprağ_ ğaynar orda biráz durur çóķer ondan sōra süzeriZ” (AnaVYA, 131)

“ondan sonnacāzım şırasını da ğaynaduduğ_, torbíya ğörduğ_. toprānan çaliyoz biz. hı toprağ_ vā. ğara_ daşdan getiriyoz toprā. sarı. sarı. ondan. (...) toprā dōřerdúğ_. ğarışdurduğ_ böyle, köpürüdü.” (ÇİVYA, 510)

“bōñ ğaynadıyoğ_ dā biz. 'nādar toprağ_ atsañ ğardağlı (eşgimtirek) düşer.” (NVYA, 194)

“bāyı bozallar, geliller. şurda havız var. o havızı yıķarığ_, içine atarığ_. ıcık da toprağ_ getirrik, elerik şöyle.” (AkVYA, 447)

“atıyós toprağ_ atıl ma mı? şindī ataşa vürduğ_ múydu ataşTáyğan vürüz atarız topürā, topürā atarız ataşTáyğan” (SerA, 187)

“toplar da çıynā çıynēriz vürüyiriz ğazaná, topürāğ_ atar yáparıs, siz nērdensiz de?” (SerA, 142)

“toprağ_ çalıyorduk şeylere, o ğazannara suyuna, toprağ_ onuñ ēşisini acısını alıyordu.” (EİMA, 373)

“ā burda hālā şeyimiz var, üzüm çinedimiz yer şaraphana. oruya çinnērdik. a, ona toprağ_ çalardık aşırdırdık.” (EİMA, 731)

20. Tandır yapımında kullanılan toprak.

“ondan_ sona şöyle şu yüğsegligdeydi tāhar tobrağTan yapılmış” (KEMAĞ, 448)

“yēri Kazardılar. onūn toprağı özeldi. getirirdiğ_. çamuruni yapardığ_ onūn. benim ābēm rahmeTliğ_ ābēm yapardı oni, yēri Kazardı. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doğrardı onūn içersine. geçi ğili. o geçiler ğıllarını keserdiler ufağ_ ufağ_, makasnan. tökerdiler o çamurun_ içersine. iyicene çığnardılar. çamur hāzımını

alırđı yani Kıvammı alırđı. o tándırı yapardı. tándırın alt tarafında bi kũle paca toprağı yarardı.” (VGHA V., 355)

“tandırı, tandır Şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cermiKde bizim burada da vardı, cermiKde. o toprağı gididile getirile, onu a ‘mur e ‘dirle. onu ığniydile.” (VGHA V., 479)

“var. tōprađ fırın, tandur.” (AMA, 138)

“o toprağ fırında da biŐiriyōh, ceyrannı fırınnarda da biŐürüyōh, öregleri tesPiynen oyüyōh, alıyōh ordan ızarıncı da işde.” (AMA, 141)

“ıhmiŐdi gide tendır torpağına, torpağ getire. torpağ getire, tendır yapa.” (VGHA Bit., 703)

“bi tene tendır varıdı torpağı bēle ısladérdıx bēle sulérdıx yerı qazérdıx bēle sulérdıx tendır yapérdıx özimize gidérdıx xamır yapérdıx bēle küçih küçih xamırler yapérdıx onı vurérdıx tendire orda tendır yapmiŐtıx torpaxnen beraber yiyerdıx he walla he yemmin ederim torpaxna beraber yerdıx” (VKA, 314)

“tandırı, tandır Şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cermiKde bizim burada da vardı, cermiKde. o toprağı gididile getirile, onu a ‘mur e ‘dirle. onu ığniydile.” (VGHA V., 479)

“o hamırsız onda yapallardı o toprağ tandırda hee.” (NMVBİA, 304)

“bure tendır evıdı tendır ev men gidérdım torpax getirirdım Őeden naxır yerinnen getirirdım eyaxlardım onı yetiŐtirirdım tendır qoyardım (...) özım torpağı getıdım özım de qoydım he qur'an eğsan men he yeddi tene men tendır qoydım” (VKA, 230)

“bu torpağ ne hoŐdūr. ēle ēyi bi tendır torpağıdır. çođ hoŐ tendırı olur ha. ađ torpağdır ora.” (VGHA V., 571)

“ıhmiŐdi gide tendır torpağına, torpağ getire. torpağ getire, tendır yapa.” (VGHA Bit., 703)

“ordan torpağ apara arabaya. dedım nōlūr dedım ardaŐ, ona bi bađ. dedım wala ayiya mertlik olmaz. ēle aldı arabayı torpağ almadı ēle aŐdı geTdi.” (VGHA Bit., 703)

“bi tene tendır varıdı torpağı bēle ısladérdıx bēle sulérdıx yerı qazérdıx bēle sulérdıx tendır yapérdıx özimize gidérdıx xamır yapérdıx bēle küçih küçih xamırler yapérdıx onı vurérdıx tendire orda tendır yapmiŐtıx torpaxnen beraber yiyerdıx he walla he yemmin ederim torpaxna beraber yerdıx” (VKA, 313)

21. Ev/bina yapımında kullanılan toprak.

“tobrağ evi düzene goymağ zor; yapılmış evi.” (KırıkIA, 236)

“ēn böyüg goca depre mi? o vaħıt çocumuşum ben. o vaħıt vaħıt cailmişim. büyüK deplemde sallandı da zor biliyom. çamaşu ğazannarında şap şap şap şap çuvar, çarpınını duvarlardan sapır sapır sapır toplağ döküldü.” (LSA, 350)

“işde gendi başıma, bi topră evde ordo oturuyún, hindi arabaniñ óñüne zóbā altına şē ısmallağadımdı, üşüdüm bi topra ēyim mar, onuñ úçu béklērin arabāyla yöllayán oļu mu dē işde.” (AVYA, 438)

“ben de bažžna iki topră ev yáPdım burayá, ben de ndim ğeldim, çorum çocuum yine köyde.” (AVYA, 466)

“ü eviñ yátanda bi iki göşçe topră ev vardı.” (AVYA, 535)

“bunnā bütún topradı hep yeni oļdu hani kim ğāļdı içindi. heb ēski topradı toprağ bināyıda.” (EİMA, 852)

“bu köydü bi binā youdu yavrım bu evlē hep topra Tanıdı.” (SVYA, 621)

“ó zāman ben ordá ufaħdım oħuyórdım, oħurkene bir bağdım suva torpağları dökülüyör böyle sallanıyó ben döşşegde böyle yátıyorum yerde. (...) ben dā toprağ şindi üzerime döküldüKce toprağlar lan diyóm ben yorğanı üzerime çekiyóm sade ben yánğıñ ğalmışum evde. hanı aħlım ermiyör hanı bu ğuz ne öldunu bilmiyörüm. toprağ üsdüme döküldüKce ben ğafama yorğanı çekiyyóm, toprağ usduğca bu duvağlardan dil suvağar düşüyör yāni. hiç yıñılmıyör dā annaşılığ yāni. ó zaman neysú ben çekdim zabanán oļdı bī ğaħdım Ki, yorğanın etrağlarına toprağ yñılmış tabi ğaħdım. (...) zabanān ğaħdıñ Ki bizim burası bütún toprağ yapıydı toprağ.” (LSA, 265)

“toprağlar yıkılmamış, dağ evler yıkılmış.” (SİYA, 250)

“köyümüzde evelden evler toprağ ev idi.” (SİYA, 276)

“ancağ eski yerleşimi toprağ binalarda tamamı. (...) binālar hep toprağ bināydı.” (SİYA, 531)

“ğale var, toprağ. binālar heç dā bizim orda bi dene kiremitli ğonağ yödu, hep toprağdan yapılırdı.” (SİYA, 543)

“kimisinin evi yamıldı kimininki toprağları döküldü filan ölen olmadı” (YİYA, 348)

“bu cāmi, ğórdúñüz cāmi aħşap bina. taşınan, toprağnan yapılmış, viñan olmuş. dağ göçmüş möçmüş fiñan.” (KrbVYA, 420)

“olúr ğara yılān dērik bōz yılān dērik. olúr bunnār āla bulā olur. ğırmızı kepkēpi dellē. ağ çok da şurda bizim ē'mizd' olurdu şurda toprā'dı.” (OİAVSV, 700)

“bizim Şu tamla Şu binala ydu bura tam marıdı Şu binalarıñ_ld yerde, ğara yapı tpraĝ yapı dller.” (AMA, 238)

“biS eŐuddmS yni bu vaziyetde, buni Şindi ve dved_diy tabi byle kiremtl felan dyil y tpraĝ yapı v, sgiden krbiĝ ypydu.” (AMA, 494)

“smzdi pek ĉalıŐmasını, işde bu topraĝ_vlde ĝldık.” (AVYA, 628)

“iki ayleyi bir_ve vrdiler. bir_oda, ĉamur_evleri, topraĝ_altı, topraĝdur, iĉi topraĝ.” (TAA, Antl. 64)

“topraĝ_ev yapıldı nceden. direk diren toprak vardı burda. o toprak su aķıtmazdı stne dkellerdi. tuz atallardı nceden duz aķıtmazdı.” (ĉA, Ayd. 371)

“ble ĉekiverileridi bacalarımız varıdı ymseK ble vlerimizde topraĝ_evidi lanım bacl olurdu bacalara ĉekiverileridi tf ĝurŐunu bacaları lanĝır lanĝır ĝĉrleridi” (ĉİYA, 642)

“Meğinaya ĝelinek hazret mering evini sul tmiŐ. Gostermişle, baĝmıŐ ki sd topraĝ, bi dam. ĝnde, eski ĝırķa sırtında, hazret mer otururmuŐ. Yahudi byle topraĝ bi ev, eski ĝırķa bi adam, ĝeldna pişman olmuş.” (AAT, ĉank. 96)

“burie gelrken, kaĉarken benim anneannm, buyda sarmış taşla... Ői evin_sdne, topraĝ_v. sdne buyd sarmış, buĝdalar, sarınca buydalar... başında bekliyomuŐ.” (TAA, Man. 273)

“evimizi topraĝTan yapardık ĉamırdan topraĝı gatardıK iĉine bir su dkerdiK Karıştırırız ustular da duvarı yapalldı getirir topraĝı harĉ olarak onuñ iĉine dkellerdi. Şu toprak evi bubamın aŐŐ yĝarı yz senelik vardır (...) o zaman iĉi dışı hr Taraf ĉamırdan olurdu ĉımanto yeni ĉıkdı eŐĝiden ĉamırdan yapalldı. (...) o harĉların zerine mertek zerine toprak dutmak iĉin onnarı ellışer altmışar santim geniŐliĝinde dŐeriz zerine o gargıdan dŐeriz onuñ zerine de ĉamların prlerini dklen kuru yanı toplar onu sreriz onuñ zerine topraĝı sererdiK, temizlerdiK.” (AnaVYA, 170)

“ zman ben ord ufahdım oĝuyrdum, oĝurkene bir baĝdım suva torpaĝları dklyr ble saşlanıy ben dŐŐegde byle ytıyorum yerde. (...) ben d topraĝ Şindi zerime dkldKce topraĝlar lan diym ben yorĝanı zerime ĉekiym sade ben ynĝiñ ĝlmıŐum_evde. hanı aĝlım_ermiyr hanı bu ĝuz n ldunu bilmiyrum. topraĝ sdme dkldKce ben ĝafama yorĝanı ĉekiyym, topraĝ usduĝca bu duvalardan dil suvalar dŐyr yni. hiĉ yıĝılmıyr d annaŐılıř yni.  zaman neys ben ĉekdim zabann_ldı b ĝahdım Ki, yorĝanın_etraflarına topraĝ

yülmüş tabi ğahdım. (...) zabanān ğahdıh Ki bizim burası bütün toprağ yápiydı toprağ.” (LSA, 265)

“ondan önce toprağ ev varmış tabī. toprağ damlar. öz atiyolar, özün üsdüne ufağ aaçlardan döşüyolar. onuñ üsdüne biz kil diriz. kili getiriyolar, üstüne seriyolar. (...) suyu geçirmiyolar. o kil suyu geçirmiyolar.” (ÇİVYA, 305)

“şurda bir toprax ēvimiz vardı.” (HAA, 285)

“bir bāton ev yoğıdı. bāton yapılığ ev. topraxdan yapıklar. ağaçdan, topraxdan. ev yox.” (HAA, 349)

“bubam mūtar oldunnam bölü ävimizeñ önü yer ävdin, toprağ äv.” (AyVYA, 623)

“ellili falan yıllarda yapılmış evler. dikkat ederseniz şey yok, çimento falan yok, toprağ. bu mal gübresiyle falan toprağı yuuriy, şey yapıliy.” (ÇA, Gaz. 446)

“iki ayleyi bir eve vërdiler. bir oda, çamur evleri, toprağ altı, toprağdur, içi toprağ.” (TAA, Antl. 64)

“tā ben eşgi zamañkī evimde dururun bağ, toprağ aynı evdēyñ.” (AVYA, 439)

“bunuñ odunnar eviñ üsdüne çıkıyu, torpağ ev dël betunudu u zaman seniñ, betunudu.” (BİA, 382)

“Götürürlerdi eski toprağ binaların holuğ ğurarlardı, suyn akması için damların.” (ADVYA, 250)

“burda toprağ yápiyá ğelin oldum yávrum bu evde yihūdu.” (AMA, 281)

“evlerümüz toprağ ev olduğı için yağān yağmır şoratannardan aħmassa dama su vërir, zamannan dam yihılır.” (AYSVVDİ, 204)

“ha. eşgiden böyle tūla evler ne gezsın. toprağ binālar.” (ÇİVYA, 306)

“bizim bi esKi evler wardi. bu arħada toprağ evdi.” (VGHA V., 369)

“şoratan, toprağ evlerin içinde olan oluħlarına şoratan diyidiler.” (VGHA V., 371)

“ev hayati, esKiden toprağ evde Kalırdıh. eletiriK yoħdi, lambadi hep. (...) esKiden hep toprağdi. hëç béton ev yoħdi ki. heP toprağ evlerdi. iki ğat, bi ğat. esKi evler bële.” (VGHA V., 401)

“ömer, geceK, ğāzlıgöl örlarda ufaK ufaK toPraK toPraK odalā filān varıdı kārpişden. meselā geceğı bāsedēseK, geceKde de sōñadan yapılandı dē şindi yeñden yapılandı da. onda da toPraK odala varıdı” (AKHMA, 269)

“ömer, geceK, gāzlıgöl örlarda ufaK ufaK toPraK toPraK odalā fılan varıdı kārpişden. meséla geceġi bāsedēseK, geceKde de sōñadan yapılandı dē şindi yeñden yapılandı da. onda da toPraK odala varıdı” (AKHMA, 269)

“buyúr, topraK ev.” (AVYA, 531)

“yáylanıñ evleri topraK” (AVYA, 799)

“topraġ ev yapıldı önceden. direk diren topraK vardı burda. o topraK su aKıtmazdı üstüne dókellerdi. tuz atallardı önceden duz aKıtmazdı.” (ÇA, Ayd. 371)

“onuñ okā tarafındaki bi iki topraK evlē vādī.” (AyVYA, 561)

“üzärinā bi naylon çekiyoz, bi dī topraK. topraK av. sārın, güzā oluyodun.” (AyVYA, 639)

“toprāñ içindi böyüdük bīz. nēdi avākī gibi, hindīkī gibi bölü beton. bēñ ahan ġadā bi avıñ içini girdim gālīñ. bi göz yer av, üstü topraK. siziñ olādı vā mī ölü toprāk? o toprāñ içindi üş dene, iki denī çocuk üş deneydin bi ölümünan iki ġızım marīdın.” (AyVYA, 762)

“ordākī yörük gelmiş burayā bi topraK Tan ev yapmış şöle. hindi bölē evlē deġil hemen topraK ev.” (AyVYA, 782)

“mistivī hocū vardı o ordēdi. ġarısuda işē var nıyāzī hoca o du dürdu. o bānim topraK ā varıdı hōlū ölüm. häp ordü durdülā ikisi de.” (AyVYA, 692)

“öndān sōñrā ördān ēvi sökdüm burıyēġeldim arħada tōpraKdān yāñī ev yāpdım betom bilmúyōħ o zamān.” (OİAVSV, 709)

“hī hē tōprāk ev. irēzillī dīk bire yāvırım. 'mān. toprāk ev yer evidi ġurbānim işTē'.” (OİAVSV, 786)

“evlēmiz ġalıptan. // topraKdan ġalıp.” (MA, 839)

“evlēmiz, bizim ev içeri dışarı topraKdandın ġızım.” (MVYA, 344)

“bizim eski ev içeri dışarı topraKdan, bī ġat, iki ġat işde.” (MVYA, 344)

“eski evlē nolcek topraKdan, hindiki evlē kiremitle öle.” (MVYA, 344)

“türgiyenin top evi ġālam rāmedli ġıç ünudmam türgiyenin evi üsdünde suan egşen oluyō. ē topraK biz topraK ev bilmeyis kiremid orda. rāmedli ālam dedikine babamızın kıız kardaşı āla deriz. ben dedi evde suan ekecēm dedi āni beşle yā topraK biz kiremid evlēmiz. topraK biz burda gördük ya.” (NMVBİA, 492)

“biz dört tane kişiyiz çocuk benden Kúçüklerle beni de içeri kilitlediler iki göz evimiz var topraK Tan başka yerimiz yok” (AnaVYA, 149)

“evimizi toprağTan yapardık çamırdan toprağı gatardıK içine bir su dókerdiK Karıştırırız ustular da duvarı yapalladı getirir toprağı harç olarak onuñ içine dókellerdi. şu toprağ evi bubamın aşşā yōkarı yüz senelik vardır (...) o zaman içi dışı hēr Taraf çamırdan olurdu çımanto yeni çıkdı esğiden çamırdan yapalladı. (...) o harçların üzerine mertek üzerine toprak dutmak için onnarı ellişer altmışar santim genişliğinde döşeriz üzerine o gargıdan döşeriz onuñ üzerine de çamların pürlerini dökülen kuru yanı toplar onu séreriz onuñ üzerine toprağı sererdiK, temizlerdiK.”

(AnaVYA, 170)

“datlım şindi eskiden bir evcēzimiz toprağ evcēzimiz var_ıdı bir goz evin içindeydiK yanı bubamgille.” (AnaVYA, 245)

“B^ura (dam) çorağ deildi, bidāyetden böle bura kiremit_ oldu yani. Çorağ binālar var mesełā şurda. Onnar, şey deil yāni, toprağ binālar... Üzerine çorağ_ atılıyor onnan.”

(EİMİVYA, 446)

“böle hincī hiş kiremitli ev yoğudu hep toprağ_ evidi.” (EİMA, 509)

“hālā esKi köyle aynı odunbazarı evleri gibi iki ğatlı toprağ_ evlerin resmini falan yaPmışdı çocuğ_ amma makine mühendizi şimdi eskişerde oturuyo.” (EİMA, 797)

“bunnā bütún topradı hep yeni oğdu hani kim ğāğdı içindi. hēb_ ēski topradı toprağ bināyıda.” (EİMA, 852)

“ellili falan yıllarda yapılmıs evler. dikkat ederseniz şey yok, çimento falan yok, toprağ. bu mal gübresiyle falan toprağı yuuriy, şey yapıliy.” (ÇA, Gaz. 446)

“yáylanıñ_ evleri toprağ, ğarı kürüyoñ aşşā, bi de yūğusu vardır, yūğularsıñ yáylada bizim kóuñ şeyi öleydin.” (SerA, 261)

“o zaman toprağnan kerpiç dökülürdü. onnan yapılırdı inşaat. (...) esKi evler toprağ_ evdi.” (HAA, 377)

“buralar torpağ bina kurban olam, ev bizim he.” (AİASVŞÖ, 296)

“demişler bu nérde yatıyosa gidecāh dama çıhacāh üsdünü delecāh su dökecāh demişler bunnar geliyo hacı abim diyo ki hadi ya girilmez tabi o zaman torpağ yapı havlıya arğadan giryolar merdivennen bi de löküsünen havlıya girdiler” (YVYA, 97)

“Avukata gidom, diyor, héç imkân yoğ. Ya iş yerinde yangın çıhacağ, ya evinde. İki kere ğazyacağı aldım, evi yağam. Dedim, ula evin yapıla. Ev torpağ, birbirine bağı, elin fukarasının suçı ney?” (ADVYA, 148)

“evim varıdı bir_ esgi bir_ é ev direkli mürekli bir_ ev varıdı torpağ. gênē de bunuñ kimi şindi de torpağ da yanı, évelki de daha kötü bir_ evidi geldim.” (KahVYA, 546)

“kērpışlen bunnarı nâbalım yāvrim tōprak Kārdık ta õle yaptık buñnarı” (BİYA, 429)

“buraya kövü geldik. anam_onu almış göltünü kıstırmış. yukāda topraK hayaT vādı bilīsiñ, oraya hayatı gomuş.” (İİBİA, 584)

“bõle topraKdan daşdan yapılmış dedeniñ ğabiri.” (İİBİA, 535)

“o zamān dam yāni toprāk bāzinīkini kerpic_oluyo.” (OİAVSV, 633)

“āşlārı kēsip keçi damī gēndilēriñ kalācāk dām o zaman dām dedi_imiz toPrākdan yapılmış yapıyōlār zamānı gēliyōr geçiyē bunu yāPuyōlar gēnd'lere buncā taqdā dām_ Fālān ēwlēr yāPuyōlār.” (OİAVSV, 985)

“iki oda bi sofa yaPdılı. o da ēle āğaşnan, torpañnan.” (VGHA Bit., 606)

“toprağı, yoħsa toprağ çuwallara doldürürlardi ħarallara, getirıllerdı.” (VGHA Bit., 682)

“bu camı war şimdiki camı topraxtanidi ele biraz büyigidi topraxtanidi benim ħatırıma gelir topraxtanidi ama genişidi epeyi xoşidi” (VKA, 295)

“Sēwerek'teki evler hep tek katlı toprağlı olduħları için bu bina bana çoğ büyük geldi.” (SMA, 140)

“dicle palasa cadde gēdiy yā, onın bēle aşığı gēderken sol tarafındā çınar ağaçları vardı, toprağtan bi kat çimento, kireç degil.” (DİÇVÇYA, Çü. 225)

“ilēn mi var canım? eveli çō eviñ içinde bureyē banyo yaPTıK_ derlerdi. hindi evlēñ öñüne varsağ lökü. eveli õle toPrāk_ zāten. hindikī orda gūmile tā gel bıñardan su. onū da gece adam su bitēse hapı yuTdu.” (GA, 251)

“Ben ustalık yaptım ölüm evler işte yapılan bunnar şindikiler dīl, bunnar eski kıya toprağla fakirlikle hını mi?” (KİMİKA, 110)

“ordan davul çaldırarağtan kütüklerin üstüne, gelin amamdan çıkana ğadan, yıkanana ğadan, ep davullā çalarmış orda. çıktından sonra a toprağ sofalar vardır orda bizim, ... , amamda, dışarda çalarmış davullā, çarşaf gererlēmış, göstermek yok şindiki gibi, arada çarşaf orda.” (TMİVKA, 283)

torpağlı yēr

Zemini toprak olan topraktan yapılma ev.

“yıkmadan_õ, şey yērde oturuğ mu? torpağlı yērTē. bir yēr_ēvidi, üsdümüzde birki tağta varıdı onuñ_ içinde adam_ olur mu?” (AVYA, 681)

22. Şifalı olduğuna inanılarak türbeden/yatırdan alınan, hayvanları tedavi etmekte kullanılan toprak.

“davar mēselá bi çátaḷ_alsag̃ efendim aḡseri bóyle bi çátaḷ_āsaḡ dēllerdi da maḷ tōpaḷlardı, oña ördan gēder tōpraḡ_alı, duzunan vērđi miydi ö şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyō diyoō ki banña ördan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_alı gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da öriyá gavuşamıyō, çıḡamıyō yāni gōzũ_almıyō ördan en_az uç kiḷo métrá aḡsından gēdiyō tōprā alıyō onúynan adama diyō ki tamam alđum gētúdum diyō, gētúrúyō buriyá tōprā adam vēriyō onúynan ö maḷiñ hasdaḷi bire bir olıyō.” (AMA, 495, 496)

“hani āzlarından bi ḡasdeleniyō, mallar salya aḡıyı_ya oḡ oranın şeyini, çamını, toprānı, suyunu getiriyōlar. malların sırtına sürüyōlar, ö mallara içiriyōlar.” (TİVYA, 363)

“davar mēselá bi çátaḷ_alsag̃ efendim aḡseri bóyle bi çátaḷ_āsaḡ dēllerdi da maḷ tōpaḷlardı, oña ördan gēder tōpraḡ_alı, duzunan vērđi miydi ö şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyō diyoō ki banña ördan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_alı gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da öriyá gavuşamıyō, çıḡamıyō yāni gōzũ_almıyō ördan en_az uç kiḷo métrá aḡsından gēdiyō tōprā alıyō onúynan adama diyō ki tamam alđum gētúdum diyō, gētúrúyō buriyá tōprā adam vēriyō onúynan ö maḷiñ hasdaḷi bire bir olıyō.” (AMA, 495, 496)

“davar mēselá bi çátaḷ_alsag̃ efendim aḡseri bóyle bi çátaḷ_āsaḡ dēllerdi da maḷ tōpaḷlardı, oña ördan gēder tōpraḡ_alı, duzunan vērđi miydi ö şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyō diyoō ki banña ördan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_alı gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da öriyá gavuşamıyō, çıḡamıyō yāni gōzũ_almıyō ördan en_az uç kiḷo métrá aḡsından gēdiyō tōprā alıyō onúynan adama diyō ki tamam alđum gētúdum diyō, gētúrúyō buriyá tōprā adam vēriyō onúynan ö maḷiñ hasdaḷi bire bir olıyō.” (AMA, 495, 496)

23. Topraḡın ölümlē eḡanlamlı kullanılması.

“Biz de o topra: varacıyk è:r gēç hepimiz.” (AÖAB, 152)

“ne gadar yaḡasan āhiri topraḡ / bu dünya fānidir göñlüḷ yanılma” (MİA, 374)

(allah) birinci yataḡ ikinci topraḡ vēsin

Allah elden ayaktan dūḡürmesin, başkasına muhtaç olmak yerine ölmeyi nasip etsin anlamında dua.

“allah_ölü_ē'mesiñ yaradan_allahım. ālimiz_ayāmız tutākanı birinci yataḡ, ikinci topraḡ vēsin. bunü_isdeyon_allahdan.” (AyVYA, 578)

aláhım iki gün hastalığ v̄esiñ, üçüncü gün toprağ v̄esiñ!

Allah muhtaç duruma düşülecek hastalık yerine tez ölüm versin anlamında dua.

“aláhım iki gün hastalığ v̄esiñ, üçüncü gün toprağ v̄esiñ! iman ġurān nasib etsiñ, diP yatıP kapı gözleTTirmesiñ!” (MA,736)

doprāa ġon-

Ölmek.

“biri burhanyede olanın biricim öldü ki sene oluyu. işde o beni böyle yaptı o çocuk yaptı beni. elli dört yaşında doprāa ġondu.” (ÇA, Bal. 295)

Ėenç yaşumi topraklara cüm-

Öldürüp gençliğimi ziyan ettiler manasında bir söz.

“Kardaşım olaşun beni vurdiler / Ėenç yaşumi topraklara cümdiler” (KIAT, Ri. 269)

iki kürek toprağ

Ölüm.

“amān toġdura da ġetdim angariyé de ġetdim. adanee de hepsi iki kürek toprağ işde. iki küreK topraā atarsañ o mu hepiminden vazġeçerik.” (KahVYA, 487)

iki üç gün yatağ bir ġun toprağ

Allah elden ayaktan düşürmesin, başkasına muhtaç olmak yerine ölmeyi nasip etsin anlamında dua.

“allah onlara yük itmeden cümleynen berāber ġurban oldüm mevlam ikindinler yüzü hōrmetine hayırlı ölüm, iki üç gün yatağ bir ġun toprağ, allah rahmet iylesiñ disinler.” (AkVYA, 733)

topraa girdir-

Allah’ın insanları yeniden diriltmeden önce öldürmesi.

“her biri ġene toprağdan ġasıl oldu ġızım. topraa girdirdi sōna ġene ġeri cān vereceg insannara. (...) yanı bir mezār, mezārılıĖdan bir toprağ şeyi sanma (...) yōuSa o topraa girdiñ diē ne ġazanırsañ burda o.” (KahVYA, 419)

topraa ġit-

Ölmek.

“biz bōle bu dūnyáyá bōle gelmedüg ġa topraĖdan ġasıl olduğ, gine gidecoĖ topraa emme hesab verecoĖ.” (ASA, 199)

toprā ġariş-

toprā ġariş- (ÇİYA), toprā ġariş- (ÇİYA)

Ölü bedeninin çürüyüp toprakla karışması.

“görenne de ona ilmeniyi emme toprāñ üstüne gomaK başka ũ başka meselā Mustafa K. : bi an evvel toprā ğarışır diye öyle ğoruyumuş onna da dōrusu mu bizimki mi dōru ğayrı oralānı ora bilecek bizimki gēç ğarışiyi bires o yorğan dōşeK ericeK de sen toprā ğarıŞcañ bizim seneler alır ũ” (ÇİYA, 851)

“hemēn birē tāta ayağ ucuna baş ucuna bi igi dāş mezeri belli ōsuñ şindi ōle deyi şindi adam elinden gēlse āltından saray yapıdırıcek yāni ama sonuşda nē ğadā çabuK toprā ğarışırseg u ğadā ēyi” (ÇİYA, 479)

toprā gat-

Ölmek.

“Bir ğün olur yalan dunya toprā gatar / Aslıñ toprāmıŞ bildiñ mi ğöñül.” (SVTİAT, Siv. 7)

toprā ğo-

ğoydular toprā (SİYA), toprā ğodum (EİMA), ğoydılar toprağa (AAAD)

Ölmek.

“dedim murad ālāyım / tez ğoydular toprā” (SİYA, 259)

“İsa vārdı ōlum on doKuz yaşındı toprā ğodum.” (EİMA, 893)

“Dedim bir murad alem / Tez ğoydılar toprağa” (AAAD, 157)

toprağa gir-

toprağa gir- (DA), toprağa girmek (RİA), torpağa gir- (DİÇVÇYA), toprağa ğir- (KİAT, Ri.), torpağa gir- (MİA), toprakğa ğırdı. (PKTA)

Ölmek.

“Ben seni alacağam / Meger girem toprağa” (DA, 128)

“çılbağ girecāhsın torpağa çılbağ babam hoca idi derdi ki beyle şu yüzüne bir şey ört, beline bir şey ört yōğ. bir kefin, bir torpağ, bi don” (MİA, 342)

“Duyulmeyelum işun soğuninde vurulmeyelum / YazuK bize toprağa ğirmeyelum” (KİAT, Ri. 268)

“ēy ğari diy, ben sennen torpağa girdim, hē diy. sen şāha diy uydun, geldin buraya, benim başlarıma bu işleri ğetürdün.” (DİÇVÇYA, Çe. 150)

“ğediy zindannan o ğadını çığariy, ğetüriy. diy bu senin ğarın mı? diy evet, diy ben el vurmamıŞım namusun ‘aynı, namus, ben el vurmamıŞım. faKat sen bunnan barabar torpağa girdin, ben ğarān bi çüt söz sōledim, bēn ğandi.” (DİÇVÇYA, Çe. 149)

“her biri gène toprakdan hasil_öldü gızım. topraa girdirdi sōna gène geri cān vereceg_ insannara. (...) yanı bir mezār, mezārılıhdan bir toprağ şeyi sanma (...) yōuSa o topraa girdiñ dié ne gazanırsañ burda o.” (KahVYa, 419)

“kaynana ‘olmiyasun tez giresun toprağa / işit İfākāt ‘işit sağa déyirum sağa” (RİA, 206)

“Tam kırk gún deende bu kişî yerge toprakğa kırdı.” (PKTA, 153)

toprağî göm-

Ölmek.

“bi cumā gün bayrak dikdim, bi cumā gün çocūmüñ_ölüsü galdi. on yedi yaşındı toprağî gömdüm.” (AyVYA, 594)

toprak ol-

toprax ol- (VKA), toprağ ol- (TYAII), torpax ol- (VKA), torpağ_ol (DİÇVÇYA, Çü.)

Ölmek.

“benım giydıxlerim al kırmızı giydıxlerim boğım boğım kemihlerım torpax olar gider bir gün toprax olar gider bir gün” (VKA, 419)

“benım giydıxlerim al kırmızı giydıxlerim boğım boğım kemihlerım torpax olar gider bir gün toprax olar gider bir gün” (VKA, 419)

“benim emsallarım cou_ hep toprağ olmişle.” (TYAII, 219)

toprāñ altına gir-

Ölmek.

“fağırısıñ eliñde haşlıñ olmiyo geş goca demiyon toprāñ altına giriyoñ bu derdiñ yüzünden.” (NVYA, 129)

toprāñ_ altına yat-

Ölmek.

“askiki_ işlā ğalmadı çocūm ğari. yaşımassañ hēç yoğ. git gāmgānç yat toprāñ_ altına. n_āpalım çocūm.” (AyVYA, 582)

topurağa sal-

Ölmek.

“doğuz dene çocuk oldu gine, birini topurağa saldıq, sekizi dünyede.” (MVYA, 384)

torpaga düş-

Ölmek.

“Äskide bağ_ altı yaşındaydım_ anam torpaga düşüp.” (BTA, 227)

torpağın altına geddi

Ölmek.

“bir_ayruluĝ bir yoĝsulluĝ bi ölüm olmasaydi diyēr_aĝlardi babam. / saralıb solmasaydi ele babamun türkileri çoĝ. babam bülürdi ama babam torpaĝın_altına geddi, nêrdán bulem, bu te^ür_adami nêrdán bulem, daa yoĝ.” (TAA, Antl. 116)

üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ

üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ (AÍA), üç gün yataĝ dördü gün toprāk (EİMA)

Allah muhtaç duruma düşülecek hastalık yerine tez ölüm versin anlamında dua.

“allahım hasda’lık virme yā rabbīm, yataĝda yatırma yā resulullah, üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ yap yā resūlullah.” (AÍA, 157)

“allahım yatırma şu ĝadını. el_etē düşürme. üç gün yataĝ dördü gün toprāk.” (EİMA, 663)

yeri Topraĝ ol-

Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DA), Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DAĝ.)

Ölmek.

“Götürdiler gelmez geri / Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DA, 140)

“Götirdiler gelmez geri / Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DAĝ., 89)

23.1. topraĝın altında

Ölümden sonrası kast ediliyor.

“yarın hep bizi topraĝın altında onnar bizleri gözleyeceK” (AnaVYA, 215)

24. Mısır patlatmada kullanılan toprak.

“sacıĝ_üsdüne toprā ĝollardı bi ince elenmiş toprā. onuĝ_üsdünde mısır ĝızardı, bacadan ta çıĝardı patladı mıdı mısıllar. óle ĝüzel patlardı, lezzetli olurdu toprānan.” (AÍA, 187)

“o ĝuru toprānan ĝavırılmaz_o mısır, yā ekin var yā ekin.” (AÍA, 188)

25. Şifalı olduĝuna inanılarak mezardan alınan ve hastalanan çocuĝun kırklanmasında kullanılan toprak.

“yápaĝlar, é kırkı kırk düşer hasda olur çoÇukĝlar, ölü kırkı düşer, ölü toprā alıĝlar kırkıllar_anam.” (AVYA, 572)

26. İnşaat vs. için malzeme olarak kullanılmak üzere harç halindeki toprak.

“topra’lā dövdüm, çamır ĝardım. iki ĝarı ĝavĝı yapı yapı işlādiK.” (GBAA, Ayd. 92)

27. Tarla sınırını ayırt etmek için toprak yıĝılarak set yapılması.

“toprānañ yivālā tālanıñ ğıyını ğorumeK için bu yakeyi o ya[keyi]. arı yēdi bi yol vādī, oreyi irim dēriz biz.” (AyVYA, 570)

“şindi ki yanı bilinsin ki ora senin tallan bura benim tallam, arada bir yol var. / tump da bir tik. tump, şindi bir tik_ē nasıl_abu. /-torpağı abele yıĝ yıĝ bir, tik_olè...” (TAA, Antl. 115)

28. Verimli toprak.

“bënim hayatım kırK yılım çadır_ altında geşdi yav. hep ekmeKciliK. buranın toprā bu. en ğuveTli toprā, şura var. e burda da on kişi çıkmas, toprā olan. sōra bizde peK mīrascılıĝ_olmadından, bizim arāzilerimiz böyükdür, bölünmes.” (BĪA, 414)

“ovadan ğıymetlidir şü dabanıñ toPrā.” (BĪA, 416)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı ğo cannanacaK toprā. ama burası öyle de_ il ki yav. şimdi bizde mera çok. çoG_emme ğır yer yāni. kır yāni. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

“urası baracı zarar vercek.. vēmicek şekili ğadā burası şeyimiz gitti, toprāmız, sulu toprāmız.” (EĪMA, 868)

“belki bu ülkeniñ en_ iyi topra' larından birindi yaşıyuz yāni.” (ĪBĪA, 653)

“sāten bizim topra' larımız için meyve şe_ deil yāni. verimni topraK_ oldu için, meyveyi bu arāziye diKdīñ zaman ğünah yaparsıñ.” (ĪBĪA, 655)

“topramızdı dönüyü hēkez çalışıyō. topra' lāmızdı verimni çok şükür.” (ĪBĪA, 656)

“toprak verimi, daban arāzi olduğça verimlidir. (...) yalnız çifçilik Te, ve bu toPraklarda edindiim intibāa göre, toprāmız verim bakımından çok zengin, munbiT ve kuvetli toprak.” (KüVYA, 145)

“çoğ verimli toprakdır bu toprak. bu toprakdan senede isderseñ_ iki üç_ ürün a_ alabilirsiniz. (...) çok verimli bir topra_ vardır ama gendi kōyümüzde bizim_ arāzi çok_ azdır, kōyüñ_ arāzisi.” (KrbVYA, 596)

“hani çok verimli bi toprak.” (KrbVYA, 599)

“çoğ verimli toprakdır bu toprak. bu toprakdan senede isderseñ_ iki üç_ ürün a_ alabilirsiniz. (...) çok verimli bir topra_ vardır ama gendi kōyümüzde bizim_ arāzi çok_ azdır, kōyüñ_ arāzisi.” (KrbVYA, 596)

“hinci toprağ gelmişle şeyle de eski adamnārıñ biri şey iki kişi toprak aramışla verimli toprak verimli toprağ_ aramışla da bi kısım_ almış sıkılmış baKmış bullara gelmişle sıkılmış baKmış dağılıvemiş burda fağit geçmez demişle bāramiç_ övasına

sıkmış baqmış yapışmış böle buraya mekan gurulur denmiş mere anadirlardı bize” (ÇİYA, 648)

“amā memlegetimiz çok vērimli bi toprağmış yā. mīs toprağ, sarı toprağ Ki nē bileim her bi şey deresi kavun, karpıS üle oğurmuş Ki orda nasıl. dere varısa toprağ yerler, toprağ yēl toprağ nādar dere orda.” (LSA, 320)

“her şey böle buranıñ toprā bu kōyüñ topūrā bilāssa çok vērimli faqat māhlūkdan alameyórús.” (AVYA, 470)

“severbērligden evvel sarımāmıd dayım orda asgerlig ētmış altıbuçuh sene çoh torpānın bitken oldını sōluyodu.” (YVYA, 195)

“bereket de o zaman varidi toprax ta verimliydi” (VKA, 338)

“kōyüñ toprā iy, toprağ iy. bizim toprağ iy. herkesiñ toprāndan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprağ bizimki.” (AkVYA, 445)

“toprak verimi, daban arāzi olduqça verimlidir. (...) yalıñız çifçilik Te, ve bu toPraklarda edindiim intibāa göre, toprāımız verim bakımından çok zengin, munbiT ve kuvetli toprak.” (KüVYA, 145)

“iki üş biñ dölüm mērā yani aalā alcek büreyā. mümbit toprak, rāmetli annem o dēyō ku siz mērāyā göz dikiyōñuz dēyo benden dēyo bu mērāyā dēyo terkē’cek yok dēyō.” (SVYA, 419)

“toPrak verimliydi. çok iyiydi orağ biçiyoduğ misir ğazıyoduğ.” (SİAİA, 205)

“çok verimli toprak bizim buranıñ toprağları.” (İİBİA, 546)

“sāten bizim topra’larımız için meyve şē deil yāni. verimni toprağ oldu için, meyveyi bu arāziye diKdīñ zaman günah yaparsıñ.” (İİBİA, 655)

“hinci toprağ gelmişle şeyle de eski adamnāriñ biri şey iki kişi toprak aramışla verimli toprak verimli toprağ aramışla da bi kısım almış sıkmış baqmış bullara gelmişle sıkmış baqmış dağılvemiş burda faqit geçmez demişle bāramiç ovasına sıkmış baqmış yapışmış böle buraya mekan gurulur denmiş mere anadirlardı bize” (ÇİYA, 648)

“Buranın toprağı çok verimlidir. Burda biz ilana yetişdiririz.” (THKD, 93)

“hayrabolu’u geçti mi, alpullu’yu geçti mi toprak diğışer, toprak azalır, toprak zayıflēr. (...) adam, dört tene demir dīştiriyo, on dekar yer sürünce. dört parmak üstü toprak var, altı cız. (...) altmış dönüm topraklan bu gövdeyi, bu yaşı bulmuşum ben. (...) ayvancılıkla, şunla bunla, çifçilikle geçindimize göre, ē biz de bi dönüm

topraklan en aşā dört_üz kilo būday aldīmıza göre, biz iyiyiz diyom ben.”
(TMĪVKA, 231)

“oTu çoḥdu, yağdıḥÇa teze çıḥēr. toPraḡı da èyi ya.” (AĪASVŞÖ, 349)

“ayçiçeyi būber domatis mısır bunları ekebiliyo yāni bū çok verimni bi toprak” (BĪYA, 550)

“bi şey ekilmemiş. o kuwweTTidir. onun torpaḡı artıḥ kuwet_almış.” (VGHA V., 533)

“baraç yaPdı, adamlā kēfine göre güldür güldür suluyu. bizim toPraḶ guva’lı, misir saleç yaPmaG_ için, ascıḶ su olceg_ille.” (BĪA, 519)

“börda tütün yok. çırpı köv, hasköv, yeniçiflik, burḡaz buflā yasak. toprak verimni, ufak_olcāmıḡ baksā.” (ĪBĪA, 498)

29. Kerpiç yapımında kullanılan toprak.

“şimdi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ḡalıp dökēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. onun kalıbı var, on_iki tāne kerpiç_alır, gözü vā tātadan çakālā, çamırı samanna suylan ḡarāsın toprayı. çamur çoḶ ḡarıyusun ya beş_aldı on kişi toplanırsın. hemen_u kalıbın_üzerine çamırı ḡoyāsın, malayla sıvalāla böyle düzgün_olarak, unu kaldırsın, uburu de kaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erip gidio. u da bi topraḶ_işde, faḡat beton tutuo işde unu.” (BĪAĪ, 551)

“kēpiç kesip, samanla toprā ḡarıştırısın şeylen. kēpiç kesilir.” (TMĪVKA, 192)

“o çamur, toprāni ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarıştırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl topraḶ_olursa olsun. şimdi bir_de böyle topraḶ var sıva_üçün yani kerpiç için olan topraḶ hangi topraḶ. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā ḡarıştırıyoñ su_y_unan adam akıllı, ḡarıyoñ ḡarç ḡarar gibi.” (TĪVYA, 358)

“toprakdan yapılma kerpiç derler.” (SĪYA, 250)

“o çamur, toprāni ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarıştırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl topraḶ_olursa olsun. şimdi bir_de böyle topraḶ var sıva_üçün yani kerpiç için olan topraḶ hangi topraḶ. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā ḡarıştırıyoñ su_y_unan adam akıllı, ḡarıyoñ ḡarç ḡarar gibi.” (TĪVYA, 358)

“o çamur, toprāni ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarıştırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl topraḶ_olursa olsun. şimdi bir_de böyle topraḶ var sıva_üçün yani kerpiç için olan topraḶ hangi topraḶ. içinde taş olmasın

oluyor. samanla toprā ğarıřdıroyñ su_y_unan adam akilli, ğarıyoyñ ğarç ğarar gibi.” (TİVYA, 358)

“şindi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ğalıp dökēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. onun kalıbı var, on_iki tāne kerpiş_alır, gözü vā tātadan çaķālā, çamırı samanna suylan ğarāsın toprayı. çamur çoķ ğarıyusun ya beř_aldı on kiři toplanırsın. hemen_u kalıbın_üzerine çamırı ğoyāsın, malayla sıvalāla bōle düzgün_olarak, unu kıaldırsın, uburu de kıaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiř dayanmayo havaya, suya. kendinden erīp gidio. u da bi topraķ_iřde, fağat beton tutuo iřde unu.” (BİAİ, 551)

“üsdünü kērpiç vardı çamırdan kesērdik içine samān Kıatādık óndān sona āynı toprāktan ólyō gine kērpiç bāķ ğōryoyñuz kērpiç bināyı” (BİYA, 471)

30. Yeryüzü.

“hindi bōle toprā basTīn zaman topraķ bōle ırğalanırmış, cünüP_ālinde. bunu bōle ómasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“hindi bōle toprā basTīn zaman topraķ bōle ırğalanırmış, cünüP_ālinde. bunu bōle ómasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“O zamana ğadar, Mūsā Aleyhisseġām’ıñ_eliniñ ortasında, şurda nur var_ımış. Bizim Peyğamberimiziñ nuru. Dee... Peyğamberimiz gelmeden_ovel, dā dünyada deil, toprā bile yok dā. Ğösderivemiş. -Muřtuluķ saña dimiş. Ben Mūsā’yın dimiş.” (EİMİVYA, 336)

“uhut cenginde hazreti peğamberin diři şehit_ oldu diři. o zaman cenabı alġāhdan emir ğeldi, cebrail_ emin ğeldi dēdi ki, eğer senin bu ğanıyıñ damlası bir toprā düşerse toprān damarı ğurur canrı maġlūğat ac ğalış dēdi. (...) cenabı alġahan_ emriyle diyō ğırğ ğuraġlıġ yēde topraġ birbirine bōle dūrüldü yēri sürüyōr. (...) cenabı alġah, cebraile ihsan_ ētdi dēdi ki diyōr, ēer seniñ bir damla ğanın yēre düşerse toprān damarı ğurur nebi nigmet bitmez canrı maġlūğat ac ğalış dēdi diyōr.” (LSA, 270)

31. Kömür yapımında topraktan faydalanılması.

“üssüne de toprak Kıōyoz ātik onu çineye çineye o ateř bōle avır avır ĩniyo bōle (...) Kıazıklan bōle etrafını dēliyoř bōle tōprayı yāni órdan dūman tütüyo tabi dūmannā çıkıyo bu sefer (...) āteř az_olan yeri dēliyon óle yāniyo tōpreye ğēdi mi üç tarafından bölüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā üstünde

bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kūrēklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kūrēklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“ōrda odunu keseriz ocağın toprāni dışarı çīkarız bōle (...) ōnu orta yere dikēsın içiniñ toprāni dışarı çīkarısın sālamá alırsın āltının dibinden başlēsın (...) kazellēden üstüne ōrtēsın ōndan sōna tōprak̃örtēsın üstüne āltındaki ātaşlemeden ataşlāsın dilini āteşlēsın ōnu ōndan sōnā toprān īçinde ó yānar bōle” (BİYA, 518)

“acıK̃ endi mi üsdünden yıvāsıñ biTdi mi, toprā atāsıñ üsdüne sönderisiñ.” (MVYA, 288)

“bōma kōmür yaparsın toprak atarsın, gorsun üsdüne bir şey. kabadısın. ondan sōra toprak kabadısın, pekliceksin ama, bi yerden deler cağarsa o zaman kōmür altından erir, kül olur.” (TYAII, 421)

“üssüne de toprak Kōyoz ātik onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) K̃azıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çīkiyo bu sefer (...) āteş az olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi üç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā üstünde bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kūrēklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kūrēklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“üssüne de toprak Kōyoz ātik onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) K̃azıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çīkiyo bu sefer (...) āteş az olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi üç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā üstünde bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kūrēklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kūrēklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“kōmürü basdırılādı böyle çevirilēdi bi gōvuK̃ gōrlādı böyle bi taravından. o gōvuK̃dan ōrdüle mi bi yavız ev gimi ōrerlēdi. o gōvuK̃dan bi ataş içine de toPraK̃ doldurulādı. buñala buñala yanardı o kōmür.” (BİA, 407)

“örda odunu keseriz ocağın toprānı dışarı çıkarız bōle (...) onu orta yere dikēsın iiniñ toprānı dışarı ıkarısın sālamá alırsın āltının dibinden başlēsin (...) kazellēden ūstüne ōrtēsın ōndan sōna tōprak örtēsın ūstüne āltındaki ātařlemeden atařlāsın dilini āteřlēsin onu ōndan sōnā toprān içinde ó yānar bōle” (BİYA, 518)

“sōna odunarı atıyoz bōle ata dōne dōne Kuyyu atıyoz atdıktan sōna gene de odun Kōyoz bōle ateřlemek için ānadın mı ondan sōna gazelliyoz gazel Kōyoz ūssüne bōle gazelin ūssüne tōprak yāni ōle olmasa atař tūtmas” (BİYA, 194)

“dōřēr doldurur bō'le gá'rı top' gazel atarık üsdünē. toprakla topraklarım. tēkrār da genē cirit derik. bōle atal a' keseñ buriya gōñ gene bō'le ūsdeñ ene gıvradıñ. yānar ō sabahandan yađdıñ mı bō'ceK olān āğřam üsdünē gen' oduñ keserim ō yanan erī dePesin' doldurum toprānan d' iyece gāpāt havasın' da gāparım” (OİAVSV, 633)

32. Verimsiz toprak.

“mazūt para gübre para çıkartma para getirme para gōrutmadı verimsiz bizim toprāmıs” (ÇİYA, 476)

“topraklarımız verimsiz doprak givşek S.D. : toprāmıs toprak deyil işte kum toprak yā” (ÇİYA, 869)

“Toprā da yo' o. Verimni ōsa, saten oturulādı. Verim yok toprakda.” (EİMİVYA, 381)

“Biraz okutsaydığ onnar için dāyi ırāta kavuşabilirdik ama durmumuz alabalıcağ olunca erazi kısımlarımız az oluncaya ada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi gāyet çok az yani, bōle dāyi topraklara gōre dīl çünkü kıstas erazi var. (...) toprāna gōre o da çok az eee verimneri var yani fazla verim yok. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (KİMİKA, 84)

“verimsiz, toprak kıt zāten.” (TYAII, 420)

“bizim burā kırsal bōlgē. geniř bir arazimiz de yok yāni gūvetli toprāmız da yok. allāñ virdīne řükridiyoz.” (KİAVAAAY, 294)

“ne yisiñ, ne ētsin orda? vèrimsiz bizim topraımız.” (KrbVYA, 993)

“toprah yóh, vèrim yóh. toprah vèrmiyè. yóh bē!” (KrbVYA, 238)

“vallā bu melmekeT bizde topraG_iři çoK zayıf. bizde toPraG_iři zayıf. şindi başdan gōnuřuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani kır ūlkādeyis. (...) eyer toPraK_ırazısına gālısa zayıf, çok zayıf. geim_iři zayıf. (...) zāten zırahat_işine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) zēñgin dēmeK toprayıñ zēñgini_olacaK.” (BİA, 461)

“vallā bu melmekeT bizde topraG_işi çoK zayıf. bizde toPraG_işi zayıf. şindi başdan ğonuşuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani kır ultiādeyis. (...) eyer toPraK_ırazısına ğalısa zayıf, çoK zayıf. geçim_işi zayıf. (...) zāten zırahat_işine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) zēñgin dēmeK toprayıñ zēñgini_olacaK.” (BĪA, 461)

“talla tapan var dā tōm_eken tōm ğalhyo, ekin_olmuyor, zayıf toprāh.” (AĪA, 267)

“iyi topraşı var, gözel yeri var diye, buruya geliyurlar.” (AVOĪA2, Ada. 199)

“vallā bu melmekeT bizde topraG_işi çoK zayıf. bizde toPraG_işi zayıf. şindi başdan ğonuşuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani kır ultiādeyis. (...) eyer toPraK_ırazısına ğalısa zayıf, çoK zayıf. geçim_işi zayıf. (...) zāten zırahat_işine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) zēñgin dēmeK toprayıñ zēñgini_olacaK.” (BĪA, 461)

“erāzi de az bu kōle yakın ōdīnden. siziñ burāniye gibi ōle virimli toPraK yoK burlāda.” (BĪA, 500)

“devlet vermiş kırklareli poyralı'da bi çiflik. taşlık, çakıllık, toprā ī dīl. menemen'de vermiş bi çiflik, izmir'de, o da taşlık, şeylik. bizimkiler toprak üzerine yaşamışlar ōda. AŞ: toprā biyenmiyolā, buraya konuyolā işte.” (TMĪVKA, 214)

“bizim gibi verimli deĝil toprak.” (TMĪVKA, 232)

“bura da verimli deĝil. verimli olmiyēr buranın toPraĝi.” (AĪASVŞÖ, 254)

“sōna verimli toprak deil, düşünebilyoñ mu yāni.” (MA, 1189)

“Toprā da yo'o. Verimni ōsa, saten oturulādi. Verim yok toprakda.” (EĪMĪVYA, 381)

“bende om_bēş dōlüm yē vā o zaman. 'hurdu ōtaK tālı sürüyön. o mūbārek toprak da 'kepir. sıvēyō da sıvēyō sıvēyō da sıvēyo.” (SVYA, 487)

33. Sıva yapmada kullanılan toprak.

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprāni hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi sıvadım hinci de ğāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen_üle” (ÇĪYA, 790)

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprāni hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi sıvadım hinci de ğāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen_üle” (ÇĪYA, 790)

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprāni hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi

sıvadam hinci de ğāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen  ule”
(ÇİYA, 790)

“kireç yoĥ, çimontu yoĥ o zaman topraĥ. toprā_nan horasan toprā dirik ğoyolar evveli
orda suvanırdı bizim hacılarda içine yımırta ğırallarımış çarpallarımış mācın olurumuş
bunuñla suvada ğondumuydu çimentodan sālām olurdu bizim esgi ğuyularımız hep
horasanla...” (KMİA, 53)

“o yandan u elti sıvamış bu yandan bu elti sıvamış arada topraK yāni duvar sāten kerpiç
baK” (YİYA, 349)

“fırın tūlanan yapıлма, tūla çamırnan yapıлма. altı da toPraK sıvalı.” (BİA, 534)

“kireç yoĥ, çimontu yoĥ o zaman topraĥ. toprā_nan horasan toprā dirik ğoyolar evveli
orda suvanırdı bizim hacılarda içine yımırta ğırallarımış çarpallarımış mācın olurumuş
bunuñla suvada ğondumuydu çimentodan sālām olurdu bizim esgi ğuyularımız hep
horasanla...” (KMİA, 53)

“burıya orta yere de bir ocaĥ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardık. (...) çamır eder
kadınnar duvara çarpardı, biraz düzlerdi topraĥınan öyle otururduĥ işte. malnan
urğaşırdık işte, topraĥınan urğaşırdık. (...) doĥuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā
ev ne youdu. isde dedūum kibi çalı basardık, üzerine evin topraĥlardık, onda
otururduĥ.” (ÇA, Gaz 454)

34. Tavlı toprak, yaş toprak.

“onu geçemessin dediler, diyo çanķırı topraında. ĥasan pehlivan var, onu geçemessin. (...)
yerden toprā aliyo dīyo, tavlu toprā. bōyle sıĥacan, çamur ĥāline. tavlu derler, yaş toprā.
tavlu topraĥ, yāni şu toprā, tavlu topraĥ derler, yaş topraĥ yāni.” (ÇİVYA, 360)

35. Ağrıyı, sancıyı geçirmek için ısıtılarak hastanın altına serilen toprak.

“benim altıma, bōle yellerde toprāmız olū. topraĥ topladılā, gōtdülē. sacıñ üsdünde
ğavurdulā onnarı, altıma_dōru yaydılā. u zaman doĥdur mu vā. yaydılā altıma.
ondan_kēri acū sancım geçdi.” (ÇİVYA, 453)

“hasda oĥanı ne yāparlardı? topraā yāturullardı. topraı elerdūĥ, topraā yātururduĥa aır
hasda oĥanı. o topraĥda iyi oĥudu.” (KrbVYA, 797)

“hasda oĥanı ne yāparlardı? topraā yāturullardı. topraı elerdūĥ, topraā yātururduĥa aır
hasda oĥanı. o topraĥda iyi oĥudu.” (KrbVYA, 797)

36. Masallarda körlüĝü tedavi eden sihirli toprak.

“bu toprā sür dēyi, senin ğözler açılacaĥ dēye çocūn anasına.” (EİA, 145)

“bu atımın ayağının dibinden torpağ al, anan gözü sahan ağlıya ağlıya kor_ oldu, onun gözüne sürt ki, eyleşe” (EYAD1, 42)

“torpağı dā_āli, bacısı da orda su doldurmuş, hama anasının yanına segürdi” (EYAD1, 42)

“baba demiş ben gider o ülkeden toprak getirrim senin gözlerin açılır, demiş. gitmiş bi ülkeden toprak getirmiş.” (SİYA, 348)

“bi yerden bi toprak getirmiş.” (SİYA, 349)

“Zaten senin babanın gözlerine diyo alacamız toprak_da diyo bu dünya güzelinin diyo gergefinin altında diyor. (...) götürek toprā_da daha ne bekliyoruz diyor. toprā götürüyollar.” (SİYA, 350)

“gözleri kör_ oldu āğlıye āğlıye dēiş şu atımıñ_ayā'ndan toprağ_al da gözüme çal ey_ossuñ” (OİAVSV, 790)

“undan sōra bu al bāli de dēyi, bu toprak getimiş gözlēne sürmē.” (EİA, 145)

“bu atın ayānın altlāndan al iki avuç toprak ta, gözlēne çalāsın.” (EİA, 194)

“undan sōra, atın ayānın altından aldī toprakları çalvādı gözlēne, annesinin gözleri oldū gibi açıldı.” (EİA, 194)

“torbasından içiñ toprağ çıkarıyor, neşel toprāsa suya göyüyor, bu sudan gadınıñ gözlēne birer damla damladıyor. össäle gadınıñ gözleri yiñi dömuş gibil_ oluyor.” (KMİA, 144)

37. Çömlek yapımında kullanılan toprak.

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten_eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden_eleriz. Bi de ğızıl, bi de başğası wā. Onnāñ biri birine hall_eder ğarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprā biraz fazla, ğızıl dinen para oña göre ğatılır; o, öle ğatılır, öle özleşir. Mayası, mayası. Ğızıl mayası toprāñ. Ekmee maya ğatañ ya, aynı toprā öle ğızıl ğatañ.” (EİMİVYA, 420)

“Toprā yālı olursa, toprā yālı olursa çölmek pırıl pırıl_ olur. Daha eyi olur.” (EİMİVYA, 424)

“Çamur, toprān içine bi şey ğatarız. Dā... tē şorda tenekede va, ğızıl.” (EİMİVYA, 427)

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ğalıbı va onuñ. döneş diriz döneci va dönēr çark gibi. unuñ_üsdüne ğalıbı ğoruz. açık çamurunu yassıldırız böyle şeysinen düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarız. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ topra_ı. olmıcak toprak de_ıl. mesełā bu yirlerdeki topraklardan de_ıl.

x: ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı toprağ ı var ğız.. top topğ olurğ u topağ topağ. (...) ö goyu suyu toprağğ içine goyarıS. (...) ancağğ işde ğızılları ğarışdırıvırayoru şeyinen, miğserinen. (...) şindi toprağ va gösteriris sağ a orda. öle olmayınca anıyamassınğ. **MY**: o ğırmızı toprağları ğurumayınca ěrimez. ğurudurğz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EİMA, 530)

“Suyu ölçölü değil, bitesiyē ğadā suyu da... Toprā ölçölü, toprā ölçölü.” (EİMİVYA, 421)

“evelden çömlēkle toprağdan bēki bilisin su çömlēklerini” (YİYA, 308)

“he, torpağdan torpağ çölmeğdi. onnara dolduridiler tendire. o torpağ çölmehler vardı. (...) ē şimdi var. gine torpağ çölmegler.” (VGHA Bit., 580)

“çölmekde. çölmekdi. torpağ kabda. eskiden torpağ wardi.” (VGHA Bit., 655)

“haci yemāhleri çölmegde yapardız?ğ //// eveT, men çölmegde de ğormişem. kendim de ğörmemişem. başğasında ğormişem. çölmeg de torpağdeydi. he vala toprağdeydi.” (VGHA V., 463)

“çölmek wardi, torpağ kablar wardi. çanağ wardi.” (VGHA Bit., 696)

“yoğ yoğ yoğ. torpağ çanağı, torpağ çölmek, onnar wardi. ne vardı? şimdi her şey var. ‘alamyon tencere. ‘alamyon çığdı, torpağdan sora.” (VGHA Bit., 586)

“yemeklerimiz dahi çömlēkler wardi, toprağ çömlēkler.” (VGHA Bit., 713)

“mesela esğidan torpağ kablar, çölmeg, torpağ kab war.” (VGHA Bit., 764)

“şimdi genellikle toprağ çölmekler wardi.” (VGHA Bit., 778)

“tasığ vardı. bēle toprağdan vardı. çölmekdi.” (VGHA V., 372)

“haci yemāhleri çölmegde yapardız?ğ //// eveT, men çölmegde de ğormişem. kendim de ğörmemişem. başğasında ğormişem. çölmeg de torpağdeydi. he vala toprağdeydi.” (VGHA V., 463)

“çölmek wardi. toprağdan çölmek wardi. çömlēkleri bişirirdiler.” (VGHA V., 518)

“nereyi çölmē mi ğoyceñ laylonu mu ğoyceñ, yenisinden ğorsuñ. o dibiniñ posası dı içini su ğo, o da sirke oluyō ya, toprağ be’mez buleşi vā ya, aha ona da su ğorum. toprağ buleşi be’mez ya, onun içine su ğorum ğarıştırım. o du sirke olur toprağ buleşi be’mez, içini su ğo ğarıştır, o du sirke olur.” (MA, 940)

“onu deamlı hindi hangi geçi tāze olakladıysa ilk südünnen, ilk südünnen ğatarık, onu ürediriğ. o maya çölmeğ ğatarık, bōle toprak çömlēklerimiz vardı, onu ğatardık.” (İİBİA, 396)

“(Çömlēk nasıl yapılır anlatır mısınız?) bōle ğalıbı va onuğ. dōneş diriz dōneci va dōnēr çarğ gibi. unuğğ üsdüne ğalıbı ğoruz. ācık çamurunu yassıldırız bōle şeysinen

düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacaK gibi olacaK toprağı. olmıcak toprak de ğil. meseġa bu yirlerdeki topraklardan de ğil. **x:** ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı toprağı var ğız.. top top ğolur ğu toprak toprak. (...) ğ goyu suyu toprān ğiçine ğoyarıS. (...) ancaK ğişde ğızılları ğarışdırıvrāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va ğösteriris sağa orda. ğle olmayınca anniyamassığ. **MY:** o ğırmızı toprakları ğurumayınca ērimez. ğurudurüz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EġMA, 530)

“Esgi topraklar kalmadı artık bite bite. Şimdi uzaklardan getiriyorlar. Dā evel her yer, şöle çevre, karşılar feġan çölmek topraağıdı.” (EġMġVYA, 424)

“aha buradan da ğaynadıduğ çölmek var ıdı ğara çölmek topraktan çömler var ıdı yēveli.” (ÇA, Çor. 467)

“tabē tendir, atēş dumanı bitdikden sonra o yēmeKleri toprağı kabda çölmek yēdigimiz... mesela şimdi tabağ diyirik. çanağ diyerdik. ğeniş toprağdan yapılma.” (VGHA Bit., 681)

“bala uşax ağlēlle sızlēlle getirērdim çölmeyi o zaman çölmehti topraxtan çölmeh varidi” (VKA, 307)

38. Türlü dertlere deva olduğuna inanılan, yağmur duasında kullanılan türbe toprağı.

“pamık dēde deris. ta yukarda. kö ğümüzüğ ğiçindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuğ. urdan toprak ğalırısın, başından gidersin. (...) çık ğuriya toprak şēden türbeniğ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yer. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin sağa kefilin. nē çıkarsa sıçan boğu, böcü, börtü, yicēğ. u toprānı yala. he ben gelinimiğ torunumu da satTım bak ğurdan ğoldu. toprak çekceğ. (...) dabanı öyuğdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprānı yala. cöferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şe ğitdiğ mi çıkığ üşenmeğ urdan topraK ğal. üş sefer çek. aÇcık aÇcık ğal çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boğu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat ğiçin. (...) inancığ nē ğise canıyüreKden ğitceğ işētceğ cüferini yaleyceğ. cüfer derle uğa toprā.” (EġMA, 584)

“pamık dēde deris. ta yukarda. kö ğümüzüğ ğiçindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuğ. urdan toprak ğalırısın, başından gidersin. (...) çık ğuriya toprak şēden türbeniğ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yer. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin sağa kefilin. nē çıkarsa sıçan boğu, böcü, börtü, yicēğ. u toprānı yala. he ben gelinimiğ torunumu da satTım bak ğurdan ğoldu. toprak çekceğ. (...) dabanı öyuğdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprānı yala. cöferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca

yüreKden şe_ıtdiñ mi çıķıñ üşenmeñ urdan topraK_ıal. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_ıal çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boku, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_ıçıñ. (...) inancıñ nē_ıise canıyüreKden gitceñ işetceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

“(SGA: Pamuk dede burada mı yaşamış bilir misiniz?) eli başında olanna gider. toprak çekerle öle. işde inaş bi atālārdan dedeğden duydūmuz bi inaç.” (EİMA, 585)

39. Harman savrulduktan sonra kalan taş, buğday ve çeşitli süprüntüyle karışık toprak.

“esgiden kes deriS bis. kes biliyoñ_ñu? kes. harmanıñ mesela topra_ı savırđıñ ya u harmanıñ_ıaltını süPürüdük. u yı_ılırdı. (...) tekrar_ıunu savırđıđ toprağdı daşđı hepsi var_ıurda.” (EİMA, 569)

“eskiden bóyle dāl_ıidi, daha bu aylarda düven sürülürdü, harman kaçardı, harman yirinde bi sürü toprak birikirdi, onnar elenirdi, perli perişan haydi!” (AkVYA, 710)

“ölāda toprağ_ıolmaz. áltına bıydá ener. bóle yıvarız onu ğāri hōle. (...) topraını bi yo āyrı ş_ıederiz, onu taviğlara veririz.” (İİBİA, 598)

“ölāda toprağ_ıolmaz. áltına bıydá ener. bóle yıvarız onu ğāri hōle. (...) topraını bi yo āyrı ş_ıederiz, onu taviğlara veririz.” (İİBİA, 598)

40. Bir miktar tuzlu olduğu için nispeten verimsiz beyaz renkli toprak.

“konya’niñ asdımıñçayır var. gerçeğden as ora kúFes ya. az duzlu geliyo, toprā aķ toprağ birez şey ama biz oruyu da_ıisdedig.” (SVMSVBYA, 278)

41. Akarsuyun tarladan yıkayıp götürdüğü milli, humuslu toprak.

“şindi bir gún bizim bu tallanın biri yalaK böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprāni çay denize götürdü yalaK ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

42. Testi yapımında kullanılan toprak.

“Toprā daħa ğas_ıoluyoru. Bōle daħa ince. Bizim çamur biraz daħa ğaba oluyoru. Çamurundan.” (EİMİVYA, 423)

“ķapıda beKlē dāmaT da desTi topraK desti olur bóle dāmat gelini görür” (YİYA, 284)

“safa, kiçük toprağ testidir.” (VGHA Bit., 755)

“ēskiden toprağdan yapılma dēsdiler vardı.” (ÇİVYA, 304)

“destilerimiz olurdu toprağ desdiler şōle desdilerde ğualarda tenike ğualarda. (...) biz sādece desdi dirik başga yıllerde hanı şōle el desdi diller ıbrığ diller hanı onun íki uç çışit şīsı var ğuçúklü böyüklü toprağdan.” (NMVBİA, 303)

“öncüden biz bunuğ dediğ éve, sırtımıznan destiyenen götürüyōduğ suya, topraK destilerinen.” (SVYA, 482)

“bizim analāmıs ninelēmis meselā bacılāmız ullādan toprak testilēle daşıyo sırtınna”
(ÇİYA, 479)

43. Başka nesnelere üzerinde bulaşmış olarak bulunan toprak.

“bēş dakika demliceK ondan sōna. çok toPra’lı oluyō. eveli yīkadım hepsini bir
toPladı’lāmı da. yīkadım sürte, sürte, sürte.” (İİBİA, 374)

“pancarı başdan yıkarıs toprā kıalsın yıkarız sōğa güzel soyāğız.” (NMVBİA, 484)

44. Mezar toprağı.

“mezara çapayı kim eveli vursa onu çārılar aT bağām toprānı dirle üç kere ondan sōna
ört dirler” (ÇİYA, 844)

“o ondan sōna “bismillā döşeK, ğabri mes^heP seyid sultan, yaTTım savıma döndüm
soluma, mele’lē şāhid_eylesin dīnime īmanıma, ğabirdeki toprāma cenneTTeki
yaprāma, hevvā anamızın da’lı dünya peygamberin sūnnetine” bunnara böle heP oküduk
ğāri.” (İİBİA, 403)

“onda sōna alıllā ğabirliē ğovallā, gelille, ötlellē, toprānan üsdüne, daşınan.” (MVYA,
281)

“cenāze içine ğoruh üsdüne toprā. Piriketinen çekerik içini duvar yapariğ böle duvar gibi
yapariğ ondan sōna mövtā içine yaddı mı? yaddı. kiyfi yerinde ondan sōna da var ya
üsdüne de ğapağ daş üş dane ğoruh onun_üsdüne toprā iterik onun_üsdüne de
yabdırırız mezeri sōna tamam.” (NMVBİA, 407)

“başınin_ altına toprak korus böle yastıK yaparis tahtaları böle dizdiKden kerı herkeş
küreKlēlen toprāı doldürus geliris” (YİYA, 389)

“tamam ğārdaş diyo şu mezerime diyo bir gezek bā’yım toprā’ nasıl çıkmış hē’l_ olmuş
nāsıl deşilmiş ğısā mī uzun mū diyollar vāriyollar” (OİAVSV, 843)

“bölē ārkāsındān çāliyī bāsallār içinē toPrāk_ geçmiyēck. murt_ çālısı ēdellērdi çok da.
şinđi çālı d ğönulmāz_ oldu sonra. şindī tākdadān yāpiyōlār bir dē pir’ketden dē örellērdi.
toPrā’ ğāvışdıryōllār orıya toPrāk_ gētmıyēcek yāni.” (OİAVSV, 903)

“bölē ārkāsındān çāliyī bāsallār içinē toPrāk_ geçmiyēck. murt_ çālısı ēdellērdi çok da.
şinđi çālı d ğönulmāz_ oldu sonra. şindī tākdadān yāpiyōlār bir dē pir’ketden dē örellērdi.
toPrā’ ğāvışdıryōllār orıya toPrāk_ gētmıyēcek yāni.” (OİAVSV, 903)

“çāliyī murt_ çālısı yāni tanırısın murt_ yāhut pıtık tikēni önlārı gētirirdik
döldürürdüK_ ārkāsına öndān sō’na toprā’ verirdik.” (OİAVSV, 957)

“çılbaħ girecáhsın torpaġa çılbaħ babam hoca idi derdi ki beyle şu yüzüne bir şey ört, beline bir şey ört yōħ. bir kefin, bir torpaħ, bi don” (MÍA, 342)

“mezerimin üsdü bir ġarıř toPraķ / içindi yatıyo bir yēřil yaPraķ” (AİKİVYA, 256)

“işde fēmī mezere ġapaT’mış da öldür’müş üsdüne toPraķ kaķdırımıřlē filen bōle bi hādiselē.” (AİKİVYA, 262)

“mezeligē varamadım toPraķdān / ġapısınī açamadım yaPraķdān” (AİKİVYA, 328)

“baġa girdim yoldüm yaprāk / örterler üstümē kara Toprāk / kefenim çevīr ġalın Toprāk / gidīyorüm gelmem ġayrī” (KİAVAAAY, 280)

“bi den di mezer çıkdı, üstündü toprak yok, ceseT aynen bōle, yalnız sālam olarak bi kafā tası ġāmıř.” (İİBÍA, 625)

“bura mezar bōle geçer bunu. cenāze getirilir. onuñ içine ince minder, yasdık, ondan sōna kefen kıymedli elbisesi řuyu buyu ġoyarlar yanına. üzerine zeytinyayı sepelē, üzerine az bi topraķ kapadilī. bu yapı tabutu geçer.” (İİBÍA, 684)

“oyuluyō, oyulduķdan sōna adamı kefeninnen, kefeninnen ġoydular. kaktırdılar, oraya sīmadı tařıyō falān, ayannan kaktıryolar bōle altına toprak yükseldiyolar. oraya tahta ġoydular, hasır koymadılar. üzöldüm, hakkı bu deildi.” (İİBÍA, 683)

“ondan sōna burda cenāze salla geldiKden sōna, saldan alımıP kefeninne bir, o tabuduñ içine ġoyulur. arada bi metre falan boşluk ġalır orda. tūlayla dōne dōne üř dörT sıra döndüñ mü topraķdan bi karıç yokarda ġalır tūla.” (İİBÍA, 672)

“cenāziyi içine aluruz, ġapaķları ġapat. üsdüne topraķ örterüz.” (ÇİVYA, 496)

“Üstümün topraġı ġözümün yaşı” (ADÜM I, Man. 87)

44.1. toprak başan

topraġ başāⁿ (TAA), topraħ başına (AİASVŞÖ) topraġ onun başına (TAA), topraħ başına (MÍA), topraħ başına (AAAD), topraħ senin başan (TAA), torpaġ başan (AASV), torpaġ başınza (AASV), topraħ başan (VGHA Bit.), torpaħ başan (AYSVVDİ), topraħ koyem başan (VGHA Bit.), torpah başan (KH), torpaħ başan (ErzuA), torpaħ başan (VGHA V.), torpaħ başına (VGHA Bit.), torpaħ başına (AKD), torpaħ başına (AİASVŞÖ), torpaħ başlarına (VGHA Bit.), torpah başşan (ErzuA2), topraħ başan ola (DA), başan torpax olsun (VKA)

44.1.1. Başına toprak atılsın, ölesin anlamında bir beddua. Daha çok “Allah cezanı versin”, “yazıklar olsun” gibi bir anlamda kullanılmaktadır.

“anam da // sini diyeruḥ bis, o siniyi ḡaldurmüş ocaḡa bele soḡmiş gi gelende gene lazım_olur. babam dedi ki topraḡ başāⁿ ḡeri ḡelecan da gene burda yemek yi^yecan!” (TAA, Antl. 109)

“hē. ola dedim, abu ḡeder topraḡın pēşine ḡaçiyērsin. buni gelmişin de elin bēle uzadiyērsin lēlin kimi, bīla uzadiyērsin lēlin kimi, bēle uzadiysın lēlin kimi, topraḡ_onun başşına dedim. ḡēhdarlar heb senündür, yabancılere saddın_ola, onnar_eb senündür, abu ḡade topraḡın pējⁱne ḡaçi^yirsin.” (TAA, Antl. 89)

“kızdıḡımız bille ne diyek; topraḡ başına derik.” (MĪA, 285)

“Çıḡtım puḡar başına / Sabun koydum taşına / El ettım da gelmedi / Topraḡ onun başına” (AAAD, 147)

“o da birden tikdī ḡafay, top^rḡḡ senın başan, sen nirden geldın di^yēr gi.” (TAA, Burs. 162)

“eşo eşo dedin kudurdun / torpaḡ başan niye gazınç_ēdirsen / el ḡızının rehedini de bozdun / ömrin moz ömri ola arvadım” (AASV, 139)

“eşo eşo dedin kudurdun / torpaḡ başan ola niye gazınç_ēdirsen / el ḡızının rehedini de bozdun / ömrün moz ömri ola arvadım” (AASV, 142)

“dedim torpaḡ başınza men size dü^e mi edirem bedü^e tökirem. he vallah he he.” (AASV, 176)

“ḡap ḡeçe boḡazan. ḡap ip. torpaḡ başan. aḡ baḡtli, altın taḡtli olasan.” (VGHA Bit., 690)

“heyaTTar budur ki, torpaḡ başan. nērden gelisen? nēreye gidisen?” (VGHA Bit., 706)

“torpaḡ başan. yani gidīb gelmeknen ḡacı olmaḡnan yanē haci mi sayacaḡlar seni?” (VGHA Bit., 708)

“ē torpaḡ başan parayi yolladın mı ki o da yollıya arabayi?” (...) ē emi sen pişiklere aparisan, torpaḡ başan, sen dēmisen filankes para vērīb. (...) torpaḡ başan. onnan sora ābēme diyem.” (VGHA Bit., 710)

“ē men seni arabaya almadıḡdan sora, sen torpaḡ başan.” (VGHA Bit., 712)

“torpaḡ başan. topraḡ koyem başan, küli de çekem gözan.” (VGHA Bit., 746)

“he torpaḡ başan. sen acınan ölirsen. sen nērde altın buldun?” (AYSVVDĪ, 288)

“torpaḡ başan. topraḡ koyem başan, küli de çekem gözan.” (VGHA Bit., 746)

“-Torpaḡ başan. Görmimisin sıcaḡ su cirik ahi.” (KH, 32)

“E! dedi, torpaḡ başan, kim gözünü çıḡardır sene verir.” (ErzuA, 93)

“Vih! diyēr, torpaḡ başan, inci de düzīrmüş de, hekâyada söyīrmüş de.” (ErzuA, 100)

“başan eliyım, torpağ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bële yaPTın? sen niye ëTTin? yanë bunun anlami kül_eliyım, torpağ_eliyım, yanë ölesiz’ annadın? onun_çün torpağ_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

“diyerdi niye bilmirem. torpağ başan, degırmandır işda. annadın?” (VGHA V., 495)

“dëdim ne? torpağ başan dëdım.” (VGHA V., 524)

“evi başına yihıla. alT kıaha üsT çevrüle. torpağ başına.” (VGHA Bit., 708)

“İbrahim’ı getdi pencerenin önüne İrbaham’ın o üzünnen öpdü bu üzünnen öpdü dedi ay dedi senin torpağ başına aha İrbaham benim yanımdadı bële bağıdiki pencerede eye İrbaham bunun yanında” (AKD, 288)

“diyër ki torpağ esKi babamın başına, ben teze babamı severım.” (AİASVŞÖ, 357)

“hay benim babam, torpağ başlarına.” (VGHA Bit., 712)

“Toprağ başan ola” (DA, 144)

“sen köroğlısın diyi başan quleyın başan torpax olsun ben köroğlı deyilem” (VKA, 335)

44.1.2. Düşkünlere kurtuluş olarak ölüm dileme sözü.

“alla ëTmesın, alla hëyirli ölüm vërsın oğul. düşKünlerin torpağ başına, ne hal ëderuğ a şimdi dede düşKündür?” (AİASVŞÖ, 258)

44.1.3. Şaşırma ifadesi.

“-Torpah başan. Goyuna bahın hele, ne gaderde benzisın mübereg.” (KH, 35)

44.1.4. Birinin gafleti karşısında acıma ifadesi.

“gız galdırır, emir yemen senin neyin ki, sen emir yemene türki goşmussan; torpağ başşan, o benim ezemin oğlı, diyir.” (ErzuİA2, 161)

44.2. toprah başıma

Toprah başıma (KH), torpağ benim başıma olup (AASV), torpağ başıma oldi (AASV), torpağ başıma (AASV), torpağ benim başıma (AİASVŞÖ), torpağ başşıma (AAAD), torpağı başıma göydüm (AYSVVDİ), torpağı başıma kodüm (VGHA Bit.), torpağ başımıza ola (VGHA Bit.)

Büyük bir korku ve üzüntü duymayı anlatan bir ifade.

“-Uyy. Dağ kimi herifim getdi. Toprah başıma. Uyy.” (KH, 91)

“vay dedi torpağ benim başıma olup san nölup.” (AASV, 113)

“vay dedi torpağ başıma oldi dedi, dehe gëtmeyeceksen. dehe gëtmedim.” (AASV, 114)

“mesele diyellerdi bi sefer ğardaşım musdafa dedi ki ële heci usdayi vuruplar ële vuruplar bële qanlari ağdı gëtdi. men de ne diyellerdi inanırdım men de dedim vay torpağ halıma, torpağ başıma herifin zaten çoğ canı vardı o ğede qanı gëtdi.” (AASV, 148)

“uu dëdım torpağ benim başıma, adam olmüş dëdım.” (AİASVŞÖ, 299)

“Uy toprağ başşıma, çocuğ az qala boğuliyerdi.” (AAAD, 131)

“ğëne torpağı başıma ğoydum. bu ğari ğöresen nëtdi.” (AYSVVDİ, 288)

“he he. he sağ. men ële ëTdım mi torpağı başıma qodım.” (VGHA Bit., 634)

“Ana toprağ başşıma, az qala çocuğ ateşa duşıyerdi!” (AAAD, 127)

“torpağ başımıza ola. bi de doğım ğünü çığdı, diyellerdi.” (VGHA Bit., 631)

44.3. torpağ geleydi başımiza

Bu kötü durumları yaşamak yerine keşke ölseydik anlamında deyim.

“Görduğ geçirtilti, vay toprağ geleydi başımiza.” (DA, 88)

44.4. torpağ halıma

Büyük üzüntü duymayı anlatan bir ifade.

“mesele diyellerdi bi sefer ğardaşım musdafa dedi ki ële heci usdayi vuruplar ële vuruplar bële qanlari ağdı gëtdi. men de ne diyellerdi inanırdım men de dedim vay torpağ halıma, torpağ başıma herifin zaten çoğ canı vardı o ğede qanı gëtdi.” (AASV, 148)

44.5. Torpağ başlı

Ölesice anlamında bir ifade.

“bağçalarda maydanoz, maydanozi yondünüz, torpağ başlı vannılar, siz de tanđo oldunuz?” (VGHA V., 500)

44.6. toprağın bol olsun

toprağın bol_olsun (VGHA V.), torpağı bol olsun (TYAD)

Ölüye huzur dileme sözü.

“nenem anama diğdi: ana kurban dërdi: siz bağasız bu kıızın sonına. (...) torpağı bol olsun.” (TYAD, 70)

“su dökerler, toprağ atarlar. allah ráhmet_ëTsın, bu Qádá. gelen zaman torpağ_atarlar. (...) mesela bi Kıızı, yan bi şeysi var. heç oni birağmi. ğeçe gündüz ağliyi, şıvan_ëdi. diyiler götürün_onun başına torpağı töküň. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağliyi. atılmış babasının_üzerine, yan Qardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, töküň başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsun da gömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpağ alır bi kere torpağ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

45. Çıban tedavisinde kullanılmak için o hastalıktan ölmüş kişinin mezarından alınan toprak.

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bāzı kızıldeliden ölen īsanıñ mezeri vā meselā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriyar. onu da bi şeylen ğarışdırylar bōle, beKmez gibi bi şeylen ğarışdırylar. onu var ya yüzündü dü ōsun, neresinde olūsa ōsun, o çamırna mezer toprānı ğarıştırırlar oraya sürürler. üş sefē sürürler onu, o ızman geğer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bāzı kızıldeliden ölen īsanıñ mezeri vā meselā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriyar. onu da bi şeylen ğarışdırylar bōle, beKmez gibi bi şeylen ğarışdırylar. onu var ya yüzündü dü ōsun, neresinde olūsa ōsun, o çamırna mezer toprānı ğarıştırırlar oraya sürürler. üş sefē sürürler onu, o ızman geğer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

46. İnsanın topraktan yaratıldığına ve ölünce de özü olan toprağa döneceğine dair inanç ile ölenlerin toprağa gömülmesi.

“öldüKden sōna saygı, bi de dirilmeye inanıyolar. bu şamanizimde de bōle yāni dier bi dünyaya inanmış insannar da var. ōle olunca da şe hazırlıyolar, burda da özüm topraK, toprakdan geldim topraa bir an evvel karış. yāni biz toprakdan geldik, ben hiş daa bōle bi şe görmedim, insanıñ üzerine toprak atıyolar.” (İİBİA, 685)

“öldüKden sōna saygı, bi de dirilmeye inanıyolar. bu şamanizimde de bōle yāni dier bi dünyaya inanmış insannar da var. ōle olunca da şe hazırlıyolar, burda da özüm topraK, toprakdan geldim topraa bir an evvel karış. yāni biz toprakdan geldik, ben hiş daa bōle bi şe görmedim, insanıñ üzerine toprak atıyolar.” (İİBİA, 685)

“hepimiz gidicēmiz yer ilā āhiri toprak.” (BİAİ, 589)

torpaḡTan geldiḡ torpaḡa gideceyiḡ

İnsanın topraktan yaratıldığını ve ölünce toprağa gömüleceğini anlatan bir söz.

“sonumuz torpaḡTan geldiḡ torpaḡa gideceyiḡ.” (EYAD1, 68)

“sonumuz torpaḡTan geldiḡ torpaḡa gideceyiḡ.” (EYAD1, 68)

47. Plasentanın toprağa gömülmesi âdeti.

“çocūñ eşini gōmelle toprā.” (KasVYA, 499)

48. Çocuğun sancısını geçirmek için toprakla kundaklanması veya göbeğine kadar toprağa gömülmesi.

“tē yamalardan toprak getürü altına toprak ğorduĵ. onu ğalburdan elerdük. ince toprak vardın. hastalansa o toprā belerdük ğocūñ ğānına. sancu var_ısa toprā ğóbēne ğada ğómerdüĵ.” (KasVYA, 751)

“tē yamalardan toprak getürü altına toprak ğorduĵ. onu ğalburdan elerdük. ince toprak vardın. hastalansa o toprā belerdük ğocūñ ğānına. sancu var_ısa toprā ğóbēne ğada ğómerdüĵ.” (KasVYA, 751)

49. Sac yapımında kullanılan toprak.

“ateşe toPıraĶdan yapılma saĉ dēveris bis. unuñ üzerine urdan yeñge yasd_āş deris ğeñiş şöle. unuñ üzerine u bazlamī bōle deviri, undan sōna sacıñ üzerine, toPraĶ sacıñ üzerine sürülür, orda durar.” (BĪA, 560)

“getirisiñ_önü sacá_ğorsuñ işesi topraĵdan sacımız olu bizlerinĵ.” (SĪA, 197)

“ateşe toPıraĶdan yapılma saĉ dēveris bis. unuñ üzerine urdan yeñge yasd_āş deris ğeñiş şöle. unuñ üzerine u bazlamī bōle deviri, undan sōna sacıñ üzerine, toPraĶ sacıñ üzerine sürülür, orda durar.” (BĪA, 560)

“toprak saş bu. bazlamac_ēderiz bunda.” (EĪMA, 737)

“toprak saşlarda yapıyoz. esKiden şöle ğaya pındırlā olurdu, onnarı ğorduĵ. açardıĵ. şindi bu toprak saĶlarında ben hale bazlama yaparım kenğim.” (EĪMA, 969)

“bazlama şī saşda bişē toprak saşlā olur öle öle yapādıĵ_ışte” (ĶĪYA, 412)

“toprak saşda bōle içinde ateş yaĵıyoz_onun. u fırının_ıçini ilk_önce ateşinen tülalar falan kızarı bēyazlaşasıya ğādar_unu yapıyoz biz bōle.” (EĪMA, 890)

50. Kiremit yapımında kullanılan toprak.

“biz kiremüt yapduĵ. çamurdan hamuru ayāmız_inan çamuru yaparduk. (...) onuñ tūlasını ben yapdım. ēgidip şoraya topraĵ ğoruz. harman derüz oraya.” (KasVYA, 933)

51. Harman yerinin zeminindeki tanelerin arasına karışan toz toprak.

“harmanı ğözel sula toprak çıkmasın. buydeyi içersine, arpanıñ içine ğarışmasın toprak deyi topraĵ dúvenek hāline ğótürüsün.” (KasVYA, 774)

“bi fortum alusuñ eline ıslāsıñ. bıyday ğaĵmasın deye toprāñ içine.” (KasVYA, 880)

“anacīm ta óvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıĵ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraĵlı. (...) vallā sabā ğadā o anam būrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onu du dōkēdi dōkēdi toprak yav. içindi on ğadā ya om_bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıĵādı (**B**) 'harmanıĵ ğabasını alırdıĵ orta'Ķıynan bölüşürdüĵ. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yulırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

“anacīm ta óvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıķ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraķlı. (...) vallā sabā ğadā o anam bŭrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onŭ du dōkēdi dōkēdi topraķ yav. içindi on ğadā ya om_ bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıķadı (B) 'harmanın ğabasını alırdıķ orta'Çıynan bölüşürdük. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yılırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

“suladıĥdan sora saman dōkerdīĥ. oni basdırırdıĥ. hanē topraĥ çıĥmasın.” (VGHA V., 370)

“öküzler vuridi 'eyni toPraĥ kīmi, oni şenenen toplardılar ortaya. şenenen savuridiler.” (VGHA V., 372)

“anacīm ta óvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıķ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraķlı. (...) vallā sabā ğadā o anam bŭrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onŭ du dōkēdi dōkēdi topraķ yav. içindi on ğadā ya om_ bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıķadı (B) 'harmanın ğabasını alırdıķ orta'Çıynan bölüşürdük. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yılırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

52. Siper yapmak için yığılan toprak.

“o ğēmeden topraK yığa ğoduķ biz onuñ gelcei yere.” (KüVYA, 194)

“dōtyüz metīrolu toprā ğēmeden ĥateş ettirmedilē ötelēde, uzaK dōrtyüz metīroya, yŭnanıñ ordusu, avcı ĥaTıında, bi ĥateş_etTik bunā emme, ekin_de, buraya çıkıyo, ekinnē.” (KüVYA, 194)

53. Bağ toprağı

“aynı atıyı çocuK_ılacı emme yavrım ğurlükden ğorememiş. bizim burlarda da var, ğurlükden. toprā aşsıñ dedim, yaprānı āsım aşsıñ dedim. o ğadan baiñ yaprā mı olur demiş. ğeçinmeye ğōñü yoķ adamlarıñ, olma mı kıpar eliñe ğeleñi kıpar.” (SVYA, 692)

“sōra asıl benim hoşuma giden_o oldu, bu ğadar deliK deliyi, yeriñ işlenmiş topraı bi burası şey oluyò.” (MA, 900)

“yōksa ğālik topraK oturmuyò, topraK ğaba, ğaba duruyò. ötekince salma su yapıdın mıdı eyi ğüzel erTesi ğünü, topraK oturuyò” (MA, 900)

“ğüpre topraā yahıyo.” (KahVYa, 293)

“Bu sıcaĥ toprağın şeyini aldı, hararetini. Üzümler bayağı bi sonbahar gibi şey oldu, ğurümaya başladı.” (EVYA, 266)

“ölü bi düşsem saşsam başımda dönē. gözümō topraK_ōmedi’Teñ keri üş dölüm bi ğıza deĝsiñ, üş dölüm bi ğıza, üş dölüm de onō deysiñ nēysi ğadere küssün.” (SVYA, 430)

“ādile aÇcık yoĵādan yīgi è’ miş. gelmiş ğalañ. öğlennē bitirdilē geldilē. bitirdilē geldilē öğlenney. dēzi bizim_ōdō topūraĵ ‘durmöyō. ‘ĝocu baĝa suladı.” (SVYA, 453)

54. Cevizli sucuk yapımında kullanılan beyaz renkli özel toprak.

“onu depelērik ha bōle ğazanda topraĝ_ātāriĝ_ıçine biyaz topraā oĵur_onuñ. hā ğendiniñ_aha şurda torvada var_aha baĝ. biyaS biyaz_oĵur bunuñ topraā.” (KahVYa, 438)

55. Kıraç toprak.

“ĝıra melmeke şeyimiz ĝıraç. tarlalarımız toprāmız.” (KahVYa, 539)

“Bizniñ çifçilikte kıraç toprak bizniñ mira.” (OTA,130)

56. Üzüm kurutmak için düzlenen toprak.

“üzümleri sergi sererdik. tallaya şōle toprā soykellerdi rampa yapallardı. üzümleri çalı kesdinniydi o çalıyı döşşerdiñ döşşerdiñ o ğurudurdu.” (NMVBĀA, 268)

57. Kadınların doğum sonrası üreme sistemlerini korumak için ısıtarak altlarına sardıkları toprak.

“yīenim ben dourdum mu ya biz eveli toprāa yatırdık. toprāa sarardım ben gendim de biz dourduĵ mu altımıza bi_ĝum ğızdırıdık leke ora ğiderdi leke biz hanı gendimize muĵāat olur.” (NMVBĀA, 439)

58. Çay yetiştirmeye elverişli sarı veya siyah renkli toprak.

“toprā sari siyah olusa eyi ç’ay olur onda.” (RĀA, 239)

59. Çay ekilen toprak.

“ha bu aĝaj yaprā yok mi ya, seresun oni iç’eri’sine, bu toprā yaş tutāyi.” (RĀA, 239)

“nerden, topraĝundan anliyc’asun oni;” (RĀA, 239)

““ula ç’imen bitmez olu mi? bu topraktu dā!” “e,” dedi, “bittu_ĝuni kopara’c’asun ‘c’anum,” dedi, “tabī topraktu, bitec’ek,” dedi” (RĀA, 223)

60. Taşlı, çakıllı, tarıma elverişsiz arazi.

“devlet vermiş kırklareli poyralı’da bi çiflik. taşlık, çakıllık, toprā ī dīl. menemen’de vermiş bi çiflik, izmir’de, o da taşlık, şeylik. bizimkiler toprak üzerine yaşamışlar ōda. AŞ: toprā biyenmiyolā, buraya konuyolā işte.” (TMĪVKA, 214, 215)

“o mānay de vēriyēr, ĝırıça sözi ğene o topraĝ, daşli maşli yēr ki olēy, ona da ĝırıça diiller.” (TAA, Burs. 143)

61. Toz, kir.

“yoĥ torpaĥtan sularıĥ, süpürürük çıĥarıĥ şörüya. amma seneden seniye bi suva yapallardı kerpiş duvarlara.” (KırVYA, 270)

“yitişin anneyiñ ğózü kóf, dimiş. ıcıĥ tırnãñdan torpaĥ_ al, dimiş.” (KırVYA, 332)

“şuraya, şuraya torpaĥ dolardı ğavramanıñ tozundan.” (KırVYA, 307)

“bu oĝlan yanımdadır. koma oraya, torpaĥ_ olur. bu oĝlan yanımdadır.” (VGHA Bit., 638)

“(Konusu: ev işi) tandır yaĥarıĥ torpaĥ süpürük.” (NVYA,185)

62. Topraĝı beyaz renkli arazi.

“koyün topraĝlarımın da beyaz oldündan aĥça denilmiş.” (SİYA, 270)

63. Fırın yapımında kullanılan toprak.

“fırınlar toprak fırın olüyü.” (SİYA, 276)

“soba sōra sōra bi tenekeden toPraĶdan bi maşınĝa, daha ilerden fırın yaPmişlā eviñ_içine, bu yandan fırını yaĥıyulā eviñ içi sıcaĶ_oluyu.” (BİA, 538)

“e içini topraĶ dolceK, bizim_ōsa iyi, ğoñşulãñ da vā e'leri...” (MA, 1194)

64. Topraĝı sarı renkli arazi.

“sarıçal olarak deişdirilmesi_de bāzen yörelerde topraĝların sarı olması bundan ibāret.” (SİYA, 491)

65. Soĝanları korumakta kullanılan loda adındaki korunaĝın yapıldıĝı toprak.

“loda dediĝimiz şu normal topraĝtan. toprāi biz tesviye ediyüz, su girmesin déyerek. kenārları düzeltiyis.” (TMİVKA, 252)

“toprā düzlüsün. sap yayısün üzerine. suvan döküyüsün.” (TMİVKA, 253)

“loda dediĝimiz şu normal topraĝtan. toprāi biz tesviye ediyüz, su girmesin déyerek. kenārları düzeltiyis.” (TMİVKA, 252)

66. Kara.

“ördek yok. su yok ki! yāmır yārsa, yāmır yārken toprā iniyi.” (TMİVKA, 294)

67. Çantasına konulunca askeri koruduĝuna inanılan türbe topraĝı.

“dedenin sāyesinde duruyoz biz toprāndan alırs askerimizin çantasına kōruz onun yüzünden hiç eskerde bişē duymazlā (...) beyin Ķanamasından āskerde şeit ğēldi burda ārkasında dedemizin ārkasında bir_ō ğēldi hic_ölmez ó da āllah sayesinnen bu toprā Ķōruz çantasına dönē dolaşır gelir ónnan barabā” (BİYA, 346)

68. Hıdırellez'de ve bayramlarda mezar ziyaretinde mezarlara atılan toprak.

“bayram_ya, hıdır_ellez bayramı. ğuran okuyōk, toprak atıyoğ mezallıa.” (TİVYA, 352)

“vallā ğünü tayini yoğ ben geĉekene her zaman geĉekene ziyāret ederin, bi de arife ğünneri bayram ğünneri var ya arife ğünneri derler bizde ya, herkez ğabire gider işde toPrağ_atardığ üsdüne filen bi şiyler yapıyız yani. bi dovā oğurus.” (BA, 589)

“Sevdiğimin gel mezarının üsdüne. / Üstüne toprağı ver yavaş yavaş” (AKD, 324)

69. Bahĉe toprağı.

“toprak yıarsın dibine.” (TYAII, 397)

“ğarışdur toprā.” (TYAII, 432)

“toprā o içindeki ĉividi ğorsun ama ĉoğ tene ğomuyĉasın.” (TYAII, 168)

“Gene bāĉeye bi kıızımız var atma kıızım atma, attı ayvannān ğübresini ne toprak bulabilirsin ne řē.” (KİMİKA, 63)

70. Boş arazi.

“bu boş topraklar diyelim_ği ğani şu ğarşılar olsun” (TYAII, 143)

71. Ateş yakmak için toprağın kazılması.

“ĉömüri yakmağ_ için ilkin toprağtan bī guyu eşilir.” (TYAII, 238)

“(Tahtacılık) kömürü yığarlar böyle. böyle yığarlar yığarlar meşe_odunnānı. böyle bi deliğ ğorla, deliğden bi ataş verile toprān_ altında yanar_o. ğaPğara kömür_olu o odunna, meşe_odunnā.” (BİA, 403)

“āvin_ ortasına toprağa eşmişler, tandurda ataş yağsala, ocağda, ğapidá, ğetür^rdüle orya ğoron^ tökerd^ler de üsdüná, ebele bir sandal ğoyard^ler, alĉağ sandali.” (TAA, Antl. 65)

72. Su değirmeni yapımında ağaç oluğun için sıvamak için kullanılan toprak.

“ācın için topraklamışlar.” (TYAII, 264)

73. Yılbaşında (Kalandar Akşamı 14 Ocak) ādet olarak eve ahırdan bir hayvan getirilip gezdiriliyor ve hayvanın ayağında getirdiğı nesnelere üzerinden yeni yıla dair öngörüler yapılıyor. Bu ādette hayvanın ayağıyla getirdiğı toprak bereket olarak yorumlanıyor.

“eyāna diyalım ya toprak ya_da bōyle ĉalı bī_şey alırsa bereket ğetiri diya eskiler öyle derler.” (TYAII, 268)

74. Verimsiz araziye sermek üzere daha verimli yerlerden getirilen toprak.

“bařın bēynın ğaynardı, tus ĉıhmiř_ ābülā, řorağ, duz diřerde, ĉıhmiř. buraları ğořdū āgdū biřdūh. toprağ dařıduh, arabalarınen, ğanıyonnarınān toprağ ğätüriyirdūğ bureye, dē

ķarsdān_oyandan biyandan, nērenın zengín topraġı var, tōgduġ bure^{ye}, şind de belo oldi abura. / ĩdiri, ıġdır yeşil_ıġdır diyēr, yeşil_ıdiri mäfētdıler.” (TAA, İġd. 248)

“baŝın bēynın ġaynardı, tus çıġmıŝ_ábülä, ŝoraġ, duz dıŝerde, çıġmıŝ. buraları ġoŝdū äġdū biŝdūġ. topraġ daŝıduġ, arabalarınen, ķanıyonnarınān topraġ ġätürıyırduġ bureye, dē ķarsdān_oyandan biyandan, nērenın zengín topraġı var, tōgduġ bure^{ye}, ŝind de belo oldi abura. / ĩdiri, ıġdır yeŝil_ıġdır diyēr, yeŝil_ıdiri mäfētdıler.” (TAA, İġd. 248)

“abıla aburada ġelmiŝım_aha buraya ki, abu ġapınn_ögünü, burayⁱ, topraġ, daş ġätürduġ, ġübre ġetürduġ. tōgduġ äġduġ_ıŝdā ebüle idare ediyēruġ. /-buralar hebsi şeyidi, ŝoraġıdı. tuzlı...-/ biz bura^{ya} gelendā bure^{ye} gelendā bu aġaçlar yoġıdⁱler, bu hēç biŝä. bambayas topraġ kirāç kimi, dus çıġmıŝ.” (TAA, İġd. 245)

“bunda aġaç, ekin diyen yoġıdı. onnan bunnan topraġ daŝıduġ ġetürduġ tōkduġ, aġaç tigduġ.” (TAA, İġd. 255)

“Pellemek pitdi, topraġ taŝımaġ sebetlan yōķarıya.” (TYAII, 348)

“alısın bi yerde bi_ķaç sebet topraġ, pıraz sıır kübresi.” (TYAII, 168)

75. Duvar yapımında kullanılan toprak.

“ārġbin taŝırsun, bellersün, topraġ taŝırsun, ne olsa yaparsun.” (TYAII, 357)

“usti, alti taŝtur, ustı topraġ atacaġsun_ķi bi_şey yapasın_oa.” (TYAII, 357)

“e, Tuvar yapāysun, taş, topraġ taŝıyısun, tuvar yabāysun, yaPāysun.” (TYAII, 357)

“ben bēle sıġındıġım bir torpaġ bi duvar vardi, oraya.” (VGHA V., 328)

76. Cenazenin topraġa verilmesi.

“yāni bir zaman olur_ķi yāni ġocalar kirinci ķadın tabutsuz toprā olmaz.” (TYAII, 428)

“ēvēlķ_ġocālārımız derdi kī bū ēvindē ön sa_āt duracā'nā bir ān evēl toprā'na ġāvuŝdurmāsı daġā ēy'_olur dellērdi.” (OġAVSV, 677)

“öldükten sonra neler yapıyo ālıyan ālıyo peşine toPra'a ġömüyösün mesela ālayan ālıyo sızlayan sızlıyo” (SġAġA, 208)

“Herif, ġori, ēē, te'ziye, ölüsünü topraġın altına ġömi, oġ bundan, ķurtuldum üzerine topraġ dōki, onan sora diyı ben bundan ķurtuldım, bılisen, onar ġıdı ewінде otiri.” (SMA, 249)

“bızaladı camız dēdi ġari hayvan ġaTır ġunnadı ġün anam torPā ġömülmüş ġari.” (AġKġVYA, 283)

“mezere ķómdüler, torpā örTdüler gene biliyom.” (KırVYA, 344)

“Yeyharlar, kefinerler, götürüller, gömeller, mertegini gıbleye dönderürler, yüzini, torpağını verüller.” (EVYA, 305)

“İki, üç adam tapuddan, biri önden, biri arhadan, biri ortadan dutar, mezarlığa götürüller. Defnedeller. Üzerni topraqları örteller. Oğur, gelürler.” (EVYA, 392)

“āmāti topram ātında gāde dedī.” (ADÜM I, Man. 138)

“babasi befaT_èTdi o dākķá, o dākķá befaT_èTdi. annadın? on ikide arabaya minib gidecek ankaraya, çocuhlarımızı görek. on ikide taħdaya çıħdı. èle herkes dedı. ħacı olmadı. yanè ħacı olmadı. gidecem háce dedı. geTdi háce. dedım men de dedım. kaldıħ, on sene oldı. o dākķá on ikide torpaġa kuyladıħ ha, bitdi. heç ħesde mesde degel.” (VGHA Bit., 619)

“o Şeye toprak girmemesi için ondan sonra üstünden topraġı pürürlerdi. tam örttükten sonra başlardı Kuran oKumaya.” (AnaVYA, 162)

“o Şeye toprak girmemesi için ondan sonra üstünden topraġı pürürlerdi. tam örttükten sonra başlardı Kuran oKumaya.” (AnaVYA, 162)

“Gözüme torpaġ töhsün; çiyim de bel götüsün.” (KİA, K. 323)

“feleġ_āi ġāTdı benim_aşıma / görüñ feleK neler getirdi başıma / toprak saçarlar gözlerime ġaşıma sizde de var mıdır bizde böyle öldün mü ġabristana ġoyaġana / bir_āyrılık bir yoksuzluK bir_ölümdür” (ÇİYA, 841)

“yani èle onun Şansına ölürse torpaġa, kalırsa bu oġlanın Şansına vèrecam o oġlana.” (VGHA Bit., 633)

“Men ólgende atımnı oyamay Şap. / Cılay cılay ústüme toprak cap.” (PKTA, 123)

bi' topraK_altına at-

Cenazemi gömerler anlamında bir deyiş.

“o zaman ġama olurumuş ġāmiya çeKiyō bēn de burda gediym de diyo ēFendime söylē'm eni de Zāħar bir gören_olu'sa bi' topraK_altına atar diyō ġamiya çeKip de amma adāmıñ_el'_ayā' titirēmiş” (OİAVSV, 840)

doprāa ġon-

Defnedilmek.

“adam_öleli ocān_onundā_öldü, om birinde toprā ġondu, ocān onu oldu mu, on sene dölçaġ om bire dévr_olçaġ yávrım.” (AVYA, 209)

toprā ġo-

ġöyücam toprā (ZBKİA, Zo.), toprā ġoymuşlar (KırVYA), ġoyin tobraġa. (TYT, 21)

“İşallah! ‘Zühdü de dēdi; “Burda olüsam Pākize abla, ben göyücam toprā seni” İşallah ölcem ‘İşallah.” (ZBKİA, Zo. 104)

“o ğadını toprā goymuşlar, ğömmüşler, ezdirmişler.” (KırVYA, 261)

“Ya sevın ya öldürün / Ya _da koyın tobrağa.” (TYT, 21)

torpağa göm-

“ölüfdü bunu nełliyeĥ nası torpağa gömeĥ, pişe eğimiller kıççıĥ ğardaşı deyrki getirin bunu tutaĥ bir tabıt yapaĥ ataĥ suya ğessin, yazıĥ deyilmi torpağa bunu ğuylıyacıyiĥ en eysi ğessin suda.” (AKD, 195)

torpağa ğuyılı-

“ölüfdü bunu nełliyeĥ nası torpağa gömeĥ, pişe eğimiller kıççıĥ ğardaşı deyrki getirin bunu tutaĥ bir tabıt yapaĥ ataĥ suya ğessin, yazıĥ deyilmi torpağa bunu ğuylıyacıyiĥ en eysi ğessin suda.” (AKD, 195)

torpağa Kıoyma-

Defnetmemek.

“bağa girdim yarpağa, dünya hevhevım heP bana, men görmeden ölüsem, Kıoymasınlar torpağa.” (VGHA V., 334)

üsdüme bir pança topraK_āt-

Öldüğümü gör, cenazemi kaldır hiç değilse o kadarcık hayrını göreyim manasında bir deyiş.

“benim_üsdüme bir pança topraK_āt ö'le get ne äriF bē' diyo, ulān adam ben ğardaşdan_olmuşum da senden m'_olmadım diyō ě ben_olmassam topraK_atmıyolar mı diyō zaĥar_atallar biĥ pança topraK diyō” (OİAVSV, 838)

76.1. toprāna ğat-

Belli bir yere anlam yüklendiği için orada defnedilmek istemek.

“ĥasdalanmış, işde bobasına_mı ğayın_pederine_mi ben demiş nerde ölürsem beni oranın toprāna ğatın demiş. burda tesādüf etmiş. burda öldü_yere gömmüşler. ğat ismini_de ordan almış ĥar_alda. ğat ismini_de, beni demiş nerde ölürsem oranın toprāna ğat demiş ĥanı buriya defn_edin demiş.” (TİVYA, 408)

77. Narin bir çeşit toprak.

“Kızimizi, Kıızimizidir. senin bu topraĥ ne kadar güzel! narin topraĥın_adi Kıızimizidir. senin bu topran ne kadar narindir. heralde Kıızimizi topraĥdır.” (VGHA V., 577)

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar güzel! narin toprağın adı Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprakdır.” (VGHA V., 577)

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar güzel! narin toprağın adı Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprakdır.” (VGHA V., 577)

78. Okuma yazma öğrenen kişinin toprak zemini düzleyip parmağıyla toprağa yazı yazması.

“barnāmın yazdım. toprak düzledim, barnāmın yazdım. heç hoca ürüne varıp da şu harf ney hocam demedim.” (AkVYA, 417)

“eyitmennerin ilk talebelerinden, yazıyı tādil ayında, çocuklar tādil olunca, çoğ yakıyın ahrabamız vardı, bi gız çocünnan guzu otluyoğ harman yerinde közlü toprak çocu eliyle yassıladı, harf yazdı heceliyor.” (KırvYA, 432)

79. Kara toprak denen verimli tarım toprağı.

“koyün toprak iy, toprak iy. bizim toprak iy. herkesin toprandan şiyli, gara toprak. güvatlı, gara toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

“burası bizim toprakımız var ya gara toprak, her şey olur. emme suyumuş yoh.” (AMA, 136)

“koyün toprak iy, toprak iy. bizim toprak iy. herkesin toprandan şiyli, gara toprak. güvatlı, gara toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

80. Bina yapımında tuğlaların arasına harç olarak konmak üzere suyla karıştırılan toprak.

“şöyle yalağ ideller büyükcöz. içine suyu doldurullardı. biri girerdi, arkadaşın birisi. gısa donnan girerdi. ik üç gişi toprak atardı. o da böyle garişdirirdi. onu şöyle iyice göyulaşdırıllardı. toprak suyu.” (AvYA, 478)

“şöyle yalağ ideller büyükcöz. içine suyu doldurullardı. biri girerdi, arkadaşın birisi. gısa donnan girerdi. ik üç gişi toprak atardı. o da böyle garişdirirdi. onu şöyle iyice göyulaşdırıllardı. toprak suyu.” (AVYA, 478)

81. Küçük yaşta evlendirilen kızın yaprak sarmayı öğrenmek için yaprağa sardığı toprak.

“yaprā ordan gopardırımış, gopardırımış toprak şiyi sararımış, belliyu goya. toprak yaprak sarma belliyur. (...) gız toprak yaprak sarılır mı dimiş.” (AkVYA, 667)

82. Defnecilik maksadıyla kazılan toprak.

“sabahtan bi tat arkadaş geliyor, bi bakıyor, şurdan münen toprak içinden tuştan heykel bulmuş yanı.” (KİAVAAAY, 480)

83. Kisecek köyünün adına kaynaklık ettiği düşünölen köyün zeminindeki sert toprak tabakası, kis toprak.

“seydişeilñ kisecek köyündeyimis, ilk buranñ yerleşimi oraya oturmuşlār ve soñra buraya gelmişler tutmuşlar, buraya yük tutmuşlar, ordan esinlense gerek her halde. bi de şöle ğonuşullar yāni artık bu toprāñ altı kislidir, kis toprak vār, bi de ondan geliyo deñler bāzıları. bāzıları da böyle de duydu.” (KĪAVAAAY, 388)

84. Cenazenin başının altına yastık olarak doldurulan toprak.

“başınñ _ altına toprak ĳoruz böyle yastıK yaparıs tahtaları böyle dizdiKden kerı herkeş küreKlēlen toprāi doldūrus geliris” (YĪYA, 389)

85. Yenebilen yabani bitkilerin yetiştiği orman toprağı.

“toprān _ icinden böyle böyle çıkar tertemiz böle başı vādī bu ğader böle öle kesēsın yirsın çoK güzeldir” (YĪYA, 423)

86. Orman toprağı.

“dudaş’ıñ çaykōy bura. orman _ u ğada yūudu emme işde K abardı. işde öle bële yūhardan bi çamla bitiyā. yāni çekicek yerim _ olsa çıĳar, yāñ doruunda hemen şöyle, topraını alıp tikecez.” (KrbVYA, 730)

“biz sādece böyle ğurumuş çamları efendim veyāüt da onnarñ kēsdūü kütükler var topraĳda, onnarı çıkartırız fālan.” (KrbVYA, 595)

“vallā ğapğara toprak, bundan sōna zāten ovudakı aşılıkları, burdu benim bi dā aşılık vā kövde, bullara ızğara mızğara, heP yeşil ğurudan _ aTcam ğāri.” (ĪBĪA, 626)

87. Kömür çıkarılan yerdeki toprak tabakası.

“şindi yer _ altınıñ kōmürü şu anda olmaz. her tarafı olmaz. (...) ordan gelü öyle o şekilde. taşa gelir, topraa gelir, kayáyá gelir. (...) işaretliyōsuñ _ o topraı, açiyōsuñ.” (KrbVYA, 1046, 1047)

88. Temizlenmemiş kömürle karışık bulunan toprak.

“o kōmürü bi vurarsñ, ecúk yāndı mı daş _ olu zobada. bëyle toprağ _ olu, ğaynağ.” (KrbVYA, 525)

89. Oltu taşı çıkarılan toprak.

“oltu taşı bu topraĳdan çoĳ yūmuşah çıĳiyā meseļa dey mi?” (KrbVYA, 687)

90. İstanbul’la köy karşılaştırılıyor, yeşillik ve toprak doğa anlamında kullanılmış.

“yeşillik, toprağ, durañ _ oturañ yōğ. duramiyōsuñ. suyú ayrı, çimeni ayrı, geziyón.” (KrbVYA, 913)

91. Bozulmadan saklanması için yiyecek konan küplerin toprağa gömülmesi.

“daha èvel çókeli, çókeli kúpe basardúg kúpe, tòprá gómerdúg.” (AMA, 120)

“óndan sönü şöľü eskı küplēñ içine bölü dolduruyoladı, basdırıyoladı. ódāñ toprā gómēlē.” (AyVYA, 427)

“çölmeklāř basādık, gömādik. toprāñ içini gömādik. (...) ónü nānām ırāmatlık vādı bağ dudun dibini bölü gömādı ó. toprāñ içini gömādı.” (AyVYA, 484)

“peynirleri ũ şeye dārcıklara ğonu toprā iyi ğazarla ğazarla toprā yatırılarımiş onu üstünü örterlerimiş yāni bozulmasıñ amacıyla ğış üstünden geçeğ ertesı ğış geçeğ çıkar gene aynı durur senin kömdin şekilde duru toprağta bi şey olmas e bizim biltiklerimiz bunnar” (ÇİYA, 835)

“mesela yeri az deşerler bölē, souk duTcak, ora ğorlar onu. tabi toprāñ şeinnen durcak.” (İİBİA, 644)

“ğıl örmeler yā'lı ğamzan nerede. yā'lı ğamzan da işde çapıdı dikeller. içine samān ot mut basallar. dışında ē'ce çirişinen ē'ce sıvallār ğalıñlaşdırıllār. o termis yerine ğullanılır. o zamanıñ bu dolab' öydu. yā'lı ğamzan. ondan sō'ra ğuruyuncā içi boşaldılır. yunur. içine yā ğonur koğmaması için. hatdā toprā' gömülür.” (OİAVSV, 465)

“herkez yiyecā' ğadar bir bū'd' ekerdı on' da ğúy'yā ğollardı. ğúy'yü bilir misıñiz acēbā. toprā' kömerdik belkı ā'b'i bilir.” (OİAVSV, 764)

“hayvanlardan işte yağdır, peynirdir, cacıktır dediğimiz bu besin maddeleri de tenekelere ve küplere, küpelere konarak toprağın altına gömülürdi.” (AYSVVDİ, 245)

“elli aTmiş kילו pēynir aldım. Kıoydum küplere. vurdum toprağa. ğışın çıhartasan, yiyesen.” (VGHA V., 364)

“o zaman küpler varidi bēle küp demezdile yani bēle bişe qamayıl diyerdı ne diyerdile onnara cacıx pennir basardıla bıraxardıla torpağa şimdi de yapelle onnarı bıraxardılar torpağa” (VKA, 312)

92. Deri çarıkların yumuşaması için toprağa gömülmesi.

“ondā yeli şıderdik, toprā gómerdik, esgden biz arāzide çit sürerkene çorba yanımıza gelirdi. çorbayı yiyene ğadara çarı çıkarır, toprā gómer, yımışardı.” (AİA, 198)

“**RD: çarık iki türlü mü oluyor?** (...) **OS:** içine bi toprak doldururuz onunğ. içine açık da peynir suyu döker biğ gömeriz toprağa ertesı ün dür bük de cebingge ğat. öyle olur yani. **ES:** yumşar.” (AİÖKYA, Antl. 443)

“**RD:** çarık iki türlü mü oluyor? (...) **OS:** içine bi toprak doldururuz onunġ. içine ācık da peynir suyu döker bıġ ġömeriz topraġa ertesġün dür bük de cebinġge ġat. öyle olur yani. **ES:** yumşar.” (AİÖKYA, Antl. 443)

“o çarıġi biz kuylardıġ Şeye nem torpaġa ki yumuşana biz o çarıġlari giyek.” (AASV, 181)

“çġf sürerdiK ġurumasın diyē içine de tōPrah ġoruġ yaşı toPrah devrisi ġün gine giyerdiK.” (KEMAĞ, 438)

93. Topraġa basmanın, toprakta çalışmanın saġlıġa yararlı olduġuna, hastalıktan koruduġuna inanılıyor.

“bi de toprağda çok dururduk eveli. topraā çok basılırdı. bak o toprak da alıyġ, burdan ġisaniġ altından o hastalıkları. o topraā basmak çok eyi bi Őē. bildiġin gibi deil, o topraā basmak bildiġin gibi deil.” (İİBġA, 398)

“bi de toprağda çok dururduk eveli. topraā çok basılırdı. bak o toprak da alıyġ, burdan ġisaniġ altından o hastalıkları. o topraā basmak çok eyi bi Őē. bildiġin gibi deil, o topraā basmak bildiġin gibi deil.” (İİBġA, 398)

“onnan sora bostan çox xoşidi wallah torpax o qadde saġlıxliyidi o torpax bizġ o qadde iyi ēderdi iřtāhımız yerinde men ēleyidim men beġki bu qapılardan girmezdim o qadde torpax bize yarayırdı ēle gineşte alnımızın terını silerdıx çalışırdıx” (VKA, 260)

94. Topraġın altından tarihi eser çıkması.

“toprāñ altındı kaç biñ yıllık, ġöveç çürümemiş. altındı sacaa ōle^ü durup durūmuř. ġöveç, topraı aşdı billi ařmıřlā.” (İİBġA, 617)

“ħā ġördüġ mü onnāriġ hēPisi toprā'ġ altından çıkdı. ōrda sāde bi' ġōca dāř vārıdı. toprā'ġ ālt'ndān çıkdı.” (OġAVSV, 853)

“řu yūkarı mehelleniġ āltında bōle toprak Kāzādılā ēvelce kireç betonu mu vādı bōle bōle kerpiřlē çıkadı” (BġYA, 234)

“kraliçeniġ boynu ġeçmelġ o çolak papazġ arayān defġneci olan adām da bu bizim içimizde. 'řimdġ, biz burayı biraz bōlē topraklāřnġ eřēcēmiz zaman “aman amān bırakıġ, aman amān bırakıġ !” vēlāsıl onū dā gece yāmır yāmıya başladı, bırakTık.” (SġA, 247)

“bā yeri, toprā kazarķa, buzālıķta, kenarından küp çıktı. kül dolu içi. buzālıķ, boş arāzi demek.” (TMġVKA, 195)

95. Büyü yapmak maksadıyla birtakım nesnelerin topraġa ġömülmesi.

“bi_dā işde, bahçemiziñ_önünde, şurda kirez_acı varıdı. dibini eşdü_k_de su böyle çanakladuyduk. su göyoduk, gurumasın diy. biz hasdāniye gitdiyduk, eltime bakmıya. biz geliş_dāni bi şöyle, şu böyüklükde kemük. bi_de altına_da şöyle davarıñ_súdük_lük torbası oluy_ya, onu şöyle eşmişle. onu altına_gomuşla. üstüne_de o_kemū_gomuşla. şöyle şöyle, hemen toprā_evedileyin biri gelicek diy heralda, toprā_aTmişla. kenalları açukda galy. yaprak_döküm_vatıydı. yapraklar gelmiş.” (ÇoİVYA, 160)

96. Toprak renginde olan.

“yılān_ölür. bōz_ölür gār_ölür toPrā' bēnzēr_ölür.” (OİAVSV, 751)

“Bir yipke beyliysiñ, anarğa da at kıllarından biraz tufrağğa uyğan rengine köre tızaklar yasala” (OTA, 135)

“Bir yipke beyliysiñ, anarğa da at kıllarından biraz tufrağğa uyğan rengine köre tızaklar yasala” (OTA, 135)

“bağrıKáráler var ya; onlar da sırtı şey olur, boz olur. burası siyah olur. yēr_tovuğudur. onnar da_ēle adamı gördüğünde_sinerler toPrağa. toPrağ_rengindedir.” (VGHA V., 467)

97. Yılan sokmasından koruması için efsunlanan toprak.

“yók_bā'ña_dēllērdi_kinē_ışd'_ēvelden_ossūñ_şē'lērdē toPrāK_āvsíníyík_dēllērdi. şu pāriyē_vēr_dēllērdi. yılān_ışdē_soqmāz_şē'der_dēllērdi_bēn_dērdim_ki_biyēn_toprā'_niyē_bilmiyóm_anca_biriciK_allā'_bilyóm_derdim. (...) bunu_çōk_dēdilēr_bāñā_tōPrāk_āFsíníyēk_dēdilēr” (OİAVSV, 751)

98. Toprağğa cemre düşmesi.

“yedisi_suya_giriyōmuş. yedisi_toprak. cemre. yedisi_suya_giriyo. yedisi_havaya_giriyo. yedisi_toprā_giriyo_toprādan_galyo. toprakdan_buhar_çıkıyo. o_zaman, o_zaman_tabi_ısınmaya_başlıyo, toprak. o_zaman_ısınmaya_başlıyo_toprak.” (SİYA, 378)

“sūdān_toprā'_düşdü_mū_hāvā_ısınır_otlār_yōrür. (...) toprā'_düşē_ýēdi_gün_soñrā_súyē_düşēr.” (OİAVSV, 886)

“cemile_havayı_çıkadı_mı_hava_bōle_kaymaa_başlā. topra'_lā_ısınır, hava_ısınmaa_başlā. (...) topraa_düşdüü_zaman, hindi_havıdan_topraa_düşdü_mü_üş_sefē_düşē_o. bi_havayı_çıkār, bi_suyu_düşdü_mü_su_ılır. yukara_çıkadı_mı_hava_ılır, topraa_düşdünnen_tohum_ekimi_başlā. üç_şēdir_o; bi_havayı_çıkā, bi_de_suyu_çıkā, bi_di_topraa_düşē. topraa_düşdüü_zaman_ekilmēe_başlā, topraK_ısınıyō.” (İİBİA, 526)

“bir_hafda_sōna_da_toprā'_düşdükdēn_sōna_havalar_ısınmıya_başlıyor.” (SİYA, 439)

“sōra_torpā'_düşüyo.” (SİYA, 460)

“ilk cemle havaya yaacak. sōna suya sōna topraā.” (KasVYA, 620)

99. Çocukların toprakla, çamurla oynaması.

“oyñādık çamırnan oynādık topraĝı çamır yapāsıñ ónu bōle yulaklāsıñ toparlanır Kırşun gibi olur” (BİYA, 521)

“şórdan çamır alırdıK, toprak suı dökerdiK, onlarnan oynardık.” (HAA, 272)

“nası oynıycaĝ, topraĝ oynardıĝ, ĝānı yapardıĝ, oñu çekerdik, daş yúklerdik úsdüne.” (KırVYA, 445)

100. Soba yapımında kullanılan toprak.

“dē e, şey_onda topraĝdan yapılan sobalardı bele dāmür sobalar yoĝıdı.” (TAA, Burs. 183)

“işte sobada oturalım, sobada yatalım. ani şimdi misāfir odası gibi, albuki topraĝtan, kiretmitten işlenmiş, bu yandan soĝuyo odunu, bu yandan kütükler mütükler kıızışıyo, kızdırıyo içersini, ısıttırıyo. bu şekil soba bile yok. tandır, tandır denilen topraĝtan yapılmış ep sobadan, u alıyo misāfileri çārıyo işte yapaĝ, bilmem ne yapıyolar, sobaya gidelim, soba iyiymiş! ne iyisi be! topraĝtan, soba bile yok.” (TMİVKA, 233)

“Küçük manĝal deĝil, mücene. Topraĝtan yapılır bele mücenēdi.” (DA, 91)

101. Baca yapımında kullanılan toprak.

“esgiden bacalar topraĝ_ıdı.” (SİYA, 427)

“akşam namāzını kılıp çıĝduĝdan_sonra orta ĝalli, işde topraĝ bacalı evde oturan sāde bi vatandaş, buna der ki ĝardaşım sen nerden gelīsın, nere gidīsın.” (GİVYA, 332)

102. Yiyecek ot bulamadıĝı için aĝzını yere sürten hayvanın baĝırsaĝında toprak birikmesi.

“şimde getirdiz bir hayvanımızı kesdiz, baĝırsaĝlarde torpaĝ vardır. bu torpaĝın bu baĝırsaĝların işlemese ne sebep bir_çş? aĝızlarını yerlere sürüyor. yerlerde otlah bişe yoĝdur. o zaman torpaĝlardan baĝırsaĝlara gideyor. kesen bir mal, tejrābese baset. benim bir malımı getirin kesin; parasız pulsuz. bu malın barsaĝlarınıdı torpaĝ vardır. bu bir.” (ErzuĀ2, 247)

“şimde getirdiz bir hayvanımızı kesdiz, baĝırsaĝlarde torpaĝ vardır. bu torpaĝın bu baĝırsaĝların işlemese ne sebep bir_çş? aĝızlarını yerlere sürüyor. yerlerde otlah bişe yoĝdur. o zaman torpaĝlardan baĝırsaĝlara gideyor. kesen bir mal, tejrābese baset. benim bir malımı getirin kesin; parasız pulsuz. bu malın barsaĝlarınıdı torpaĝ vardır. bu bir.” (ErzuĀ2, 247)

103. Yiyeceklerin topraĝa gömülerek saklanması.

“tabi ona diyirdim işde toprağ bir çoğ maddeler toprağa kıylardığ çıkarırdığ yèrdik.”
(AASV, 160)

“o zaman bizim bu bahçelerde toprağı kazırdığ. pèynirleri, işde bu yoğurt felan, turşıları felan herkes bu ıcağ mevsimde gömerdi. (...) şimdi bu toprağa ne gömsen daha sağılılı kalır.” (VGHA Bit., 673)

“o zaman toprağ serin olúrdi. adamın eti olúrdi. bırağırdi o kıuyiya, kalırdi. è sawúğ su işmek için bizim esKiden toprağ Kıablar wardi şöyle. o toprağ kaba su doldúrúrdi. o toprağ kab o suyi sawúğ sahlardı. bizim buzdolabımız da odi yani.” (VGHA Bit., 666)

“bişeyler yapardı gayrı önceden içini, toprağda gömülü durmayor guruduyon önceden.”
(MVYA, 416)

“cacıhlari getirirdiK kıuylardığ. üzi kıuyli yere torpağın içine. üsdüni örterdiK. kıışın çıkarırdığ yèrdiK.” (AYSVVDİ, 219)

104. Dam yapımında kullanılan adına seh de denilen killi bir toprak türü.

“èşeKÇiler seh Taşırdiler. seh, bilhasse seh, Tamlere. Tamlerin üzerine çekerdiler o toPrağı. ayri özel bi toprağdi. (...) seh diyerdiler. killi beşe one diyordiler seh.” (VGHA Bit., 730)

105. Toprağın sahipliğı. Kışinin kendisini arazinin olduğı kadar o arazide bulunan toprağın da sahibi hissetmesi ve toprakla birlikte sahipliğı de yanında taşıyabildiğine inanması.

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımı tök gaşka ceşran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gaşka ceşranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neşe geldin benim tonpağımnda durursan dedi kor değılsen öz topağımnda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımı tök gaşka ceşran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gaşka ceşranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neşe geldin benim tonpağımnda durursan dedi kor değılsen öz topağımnda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımı tók gâşka ceýran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? deyecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gâşka ceýranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımda durursan dedi kor değılsen öz topağımda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımı tók gâşka ceýran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? deyecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gâşka ceýranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımda durursan dedi kor değılsen öz topağımda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımı tók gâşka ceýran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? deyecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gâşka ceýranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımda durursan dedi kor değılsen öz topağımda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

106. Topraktan yapılmış küpten çocuk mezarı yapılması.

“şuráy gaziñ dedi, çólmeK kúp diyoh yá biz toprağdan yapılan onıñ içinde çocuğ mezeri yapmış adam kúpúñ içine çocú goymuşı çihdi.” (AMA, 219)

107. Buğday yetiştirmeye uygun olmayan toprak.

“Buğda çoğ olmıy zatin bizim burda. Bir iki sene buğda ekdük hemen çavdara çevürdük. Torpağdan demek. Topreğdan mı?” (EVYA, 326)

108. Çamaşır yıkamada kullanılan killi toprak.

“çamaşır yıkama: görmüyö mün killi. torpānan yıkardım. hē, he evet. kil ĩnen.” (OİVYA, 203)

“ğomşulā sıra sıra sıra killeri atādın içine, kilnen yıkādın, mis gibi gōkādı, peK güzel gōkādı. (...) killeri dövēdik topaK kil olursa dibeklerimiz olurdu böle tezeK olurdu, incelir. (...) öteki irimiyen de ha böle topraK gibi gara gara gālır. aldı

mı diline yapışırsa iyidir u. ā öle yapaladı. esKiden öle delēdi, atık şindi makinelē
çıkıdı, omolā çıkıdı” (BĪĀĪ, 538)

“gūlnaz eze çaldı başına dizine / hem toprağı koydı iki gözüne / lazoğli mustafa ulaşdı
havara /dalgalar azmış benzer canavara” (AASV, 187)

109. Kurak, tuzlu, patates yetiştirmeye uygun olmayan toprak.

“oralar ğurah olur ğızım. torpā duzl olur ğızım; patetis ne yetişmez ğızım.” (KırVYA,
234)

110. Bir padişahın yönetimindeki bölge.

“kızım sizin bu bahçanın içine padişahın bahçesinin torpağı oladı, ne iyi olurdu.”
(EYAD1, 220)

“Türkmen, Türkmen beyleri dediler ki, biz bu padişahañ torprağına ğeldik, bir el kölgesi
almadıq” (GDĪAT, Gaz. 235)

“Biz padişah torprağına varmıyınçık biz bu zalımın elinden gurtulamazık.” (GDĪAT, Gaz.
231)

“-Ağ ölüm biz bi zaman pādīshahan torprağına ğetdik.” (GDĪAT, Gaz. 241)

“-Hē oğlum padişah torprağına ğetdīmizde padişahın yanında galdıyıldı, ahañ böğün
ğeldi.” (GDĪAT, Gaz. 241)

“Asğerini çekmiş bu pādīşán torprağına ğelmiş gonmuş.” (GDĪAT, Mal. 6)

“-Pādīshahım biz ğeldik biñ beş yüz evinen senin torprağıña oturduq bize bir el kölgesi
vermelisiz.” (GDĪAT, Gaz. 235)

“Bir gün Avcı Ehmet dedi ki bu padişahın torprağını gezmeh eyidir. Hele ben bi ava çıhım,
heyvannarımnan... dolaşım.” (AKD, 40)

“Ğız dedi olan benim dedi yēddi ğardaşım var yēddi düvel önünde titriyir aman aman
toprağdan çıhalımda hüdüdü geçelim onnan sonra uyu isdersen ne yaparsan yap torprağı
çıhmadan uyudunsa dedi anan ağladı.” (AKD, 258)

“Ğız dedi olan benim dedi yēddi ğardaşım var yēddi düvel önünde titriyir aman aman
toprağdan çıhalımda hüdüdü geçelim onnan sonra uyu isdersen ne yaparsan yap torprağı
çıhmadan uyudunsa dedi anan ağladı.” (AKD, 258)

“bu çiboğun kok terefi nerasidu, bulusan benum toprağlavuminan bir Kizi sana verurum.
bulamasan toprağlayiyyin bir tane da Kiziyyin alurum, demiş.” (AĪYĪUKA, 144)

“buni biliyela, elçi Gondaran padişahun toprağlayini aliyela.” (AĪYĪUKA, 145)

110.1. torpağ öpüf

Padişahın huzuruna çıkarırken saygı göstergesi olarak toprağı öpmek.

“Letif şah ĩse, pātşah divanınān içeri girif, yēddi yerde torpağ; sekizinci saçağ, doğguzuncu el öpüf divan durdu.” (SVTĪAT, Siv. Ter., 122)

111. Tandır yapımına çok uygun beyaz renkli toprak.

“bu torpağ ne hoşdūr. ěle ěyi bi tendır torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağıdır ora.” (VGHA V., 571)

112. Hamur yoğurmada kullanılan tuzlu bir toprak çeşidi.

“A) o dān torpānı getirillerdi; emme buruya geldim, gōrmedim ben. torpā ğazanı ıslallardı. onuñ duzuynan hamır yūrullardı. çorā ıslallardı ğazanıñ içine, süzellerdi, hamır yūrullardı, hamır. ekmek iderdik. hamır yūrur, ekmek iderdik. emme o ğúnümüzde bu ğúnümüzden bin kere iyiydi. hinci hasdalımız da çok. yidimiz horum, ílac, ílac. B) Esgiden çekmemiydiñiz duzu? A) esgiden çekerdik. dārmennen çekerdik ezeli. hinci çekilmiş alıyoğ, çekilmiş geliyo. hazır alıyoğ.” (AKVYA, 504)

113. Bulaşık yıkamada kullanılan toprak.

“deterjan çıxtı o vaxit yemeh qablari xocam bēle torpax torpağı de temmız torpağıdi torpağı alidiler yanı dınımızde de diyōr torpax her şeyi temmızler yanı dınımızın emri de ěledı torpax her şey tōkerle (...) sıcax su tōkidıx içerisine sıcax suynen temmız yıxidıx temmız olidi torpaxtı bişesi olmidi” (VKA, 392)

“bulaşığı walla elle yıxıyērdıx elimizne sıcax sularnan bu torpahnan ağaş yandırırđıx getirér ağaşların küliynen beraber yıxıyērdıh” (VKA, 235)

114. Toprağın her şeyi temizlediğine dair inancın dine dayandırılması.

“deterjan çıxtı o vaxit yemeh qablari xocam bēle torpax torpağı de temmız torpağıdi torpağı alidiler yanı dınımızde de diyōr torpax her şeyi temmızler yanı dınımızın emri de ěledı torpax her şey tōkerle (...) sıcax su tōkidıx içerisine sıcax suynen temmız yıxidıx temmız olidi torpaxtı bişesi olmidi” (VKA, 392)

115. Mutfak kabı yapımında kullanılan toprak.

“ě oni da toprağ getiririk, pēncer ěderik. soğan kıawururuğ, oni pişiririk. yumurta kırarığ. ěderik pēncer, yerik.” (VGHA Bit., 704)

“araş gereş olarağdan şindī esgiden ğap ğaşığ yōmuş, toprağdan yāni. toprağdan bu tas tabağ yapallarımız. (...) tas tabağ toprağdan yāni aynasdan işde şiden ceres şiyinden felan ondan yapmışlar yāni. (...) eski ğap ğacağlardā bū kirtikli bākırdan yapılmış, toprağdan yapılmış terler ğullanılırdı.” (KĪAVAAAY, 443)

“esKiden ardaş, bizim topra ab wardi, topra ab. eKseri topra abdi. bu topra abda yemeKleri atallardi bi dize. (...) he, topra abımız wardi. (...) o topra abda, bi abda biraırdı.” (VGHA Bit., 667)

“topra ab ullanırdı. he, biz onnara bi topra abın cırası var. bi de onn kıı barda wardi. (...) o camlar ayri, topra ablar direm. (...) he, o topra ab yani Şimdi de ullanılsa eyidir.” (VGHA Bit., 674)

“topra abdi. topra abler wardi.” (VGHA Bit., 714)

“topra abi alırdın, gtrrdn aterdn atеше. baır abler de soraden oldi. // topradan.” (VGHA Bit., 715)

“odik, topra ab.” (VGHA Bit., 749)

“torpa ablar dedm ya. torpadan ana wardi.” (VGHA Bit., 677)

“tabe o zaman torpa ablar varmış. iki tene abi apmıŐ, gitmiş.” (AYSVVD, 237)

“torpa ablardan sora onnan sıra naylonnar ıdı onnan sora ‘alamyon ıdı ‘alamyon. ‘alamyonnan sora paır ablar ıdı.” (VGHA V., 518)

“lmek wardi, topra ablar wardi. ana wardi.” (VGHA Bit., 696)

“araş gereş olaradan Őind esgiden ap aŐıı ymuŐ, topradan yni. topradan bu tas taba yapallarımıŐ. (...) tas taba topradan yni aynasdan işde Şiden ceres Şiyinden felan ondan yapmışlar yni. (...) eski ap acalard b kirtikli baırdan yapılmış, topradan yapılmış terler ullanırd.” (KAVAAAY, 443)

“d gccne lmek delerd, h, gve encere yapallard. hep onda yerdik, yemei, isde le. topra topraı dvellerdi, ufadıllardı, elellerd elekdn. amır edellerd, yuurullardı nellerd, onlar arları var onların.” (KAVAAAY, 507)

“d gccne lmek delerd, h, gve encere yapallard. hep onda yerdik, yemei, isde le. topra topraı dvellerdi, ufadıllardı, elellerd elekdn. amır edellerd, yuurullardı nellerd, onlar arları var onların.” (KAVAAAY, 507)

“burada otuzaltı tene yemenici vardı toprak gabdan parık yapardılar. kp kp, barda.” (MA, 323)

“ava mantarı dyoz stl mantar. ıslayoz. onu gzel ıslaruz bi gn zabdan ondan sra gzel temizleriz yıkaruz aceck hemen azanında haŐlaruz. ondan sra topralara Şey ıslaruz.” (KasVYA, 832)

“topra abda yemeK yemeK. he, dorisan. torpa abda, aaŐ aŐıdı. torpa anadı.” (VGHA Bit., 705)

“topraḡ kabda yemeK yemeK. he, doḡrisan. torpaḡ kabda, aḡaṣ kaṣuḡdi. torpaḡ çanaḡdi.” (VGHA Bit., 705)

“o da Şey porselen gibi çanaḡ diyellerdi ona. torpaḡdan. e Şimdiki kımı herkeŐin tabaḡi ayri, kaŐıḡi ayri gøyũnneri gitmesse. esKiden wardi. torpaḡ kabda kıyma yoḡũrũllarmıŐ.” (VGHA Bit., 676)

116. Boz renkli toprak.

“Burası boz bi torpaḡ, oranın avı da eyledũr, davşannar bozdur. Ğirmızı yer olursa davşannar da ğirmizudur. Geyiyh de eyledũr.” (EVYA, 310)

117. Su borusu yapımında kullanılan toprak.

“porḡangi yapallarmıŐ. su getirirlermiŐ başka yerden. su getirirler. o torpaḡdan yapallar. porḡanḡ beşe bori gibi ‘eyni bu. tøkiler ya, Şimdi bizim belediye melediye tøkidi onnari. onnar bizim gibi deyel. torpaḡdan yapilardi onlar.” (VGHA Bit., 589)

“porḡanḡ abe torpaḡdan su borusi.” (VGHA Bit., 755)

“seKġiz, doḡġuz kilometre yoldan su getirmıŐler. o zaman yani bori mori yoḡdı. yani torpaḡ borularnan yani yapmışlar, getirmıŐler.” (AYSVVDİ, 214)

118. Suyun soḡuk tutulması için toprak kap kullanılması.

“o zaman torpaḡ serin olũrdi. adamın eti olũrdi. biraḡırdi o kuyiya, kalırdi. e sawũḡ su işmek için bizim esKiden torpaḡ Kablar wardi Şöyle. o torpaḡ kaba su doldũrũrdi. o torpaḡ kab o suyi sawũḡ saḡlardi. bizim buzdolabımız da odi yani.” (VGHA Bit., 666)

119. Köstebeklerin yaptıḡı toprak yıḡını. Köstü köpeḡi.

“getirike getirike beri yanna bere kœstũ kœpene Şeyi gömmũŐ duz daşını. **RD: köstũ köpeḡi dediḡin?** EÇ: kœstũnũnġ kœpē, toprak yıḡını. heyeye. ora gömũvermiŐ. **RD: köstũ köpeḡi mi derdiniz?** EÇ: heyeye, kœstũ kœpē. ora gömũvermiŐ, yularını almış deveniġ ölen deveniġ.” (AİÖKYA, Antl. 405)

120. Kũp yapımında kullanılan toprak.

“ölũ işti torpaḡdan olur o, öle kũp gibē.” (AyVYA, 559)

“topraḡdan. ḡaḡ topraḡdan yapıyoḡlarıdı. (...) o kũb kũpercikleri o da topraḡdan yapıḡıyor da ona bis sirke çalaḡlarıdı biliyö? (...) buz gimi soḡdurdu suyu. topraḡ ya.” (KahVYa, 321)

“esgiden kũp vardı. Şindi kũp olmadũ çũn Şindi pilasdik bidonnar var. kũp torpaḡdan yapulu.” (OİVYA, 218)

“ğırıldı çıkarıkana. ben hālā dedim, girē mi dedim, topraK buz gibi küp. ne ğaTdılā içine!”
(İİBİA, 618)

“eveli topraK küp_üdü. İndi vidona ğuruyoz. Toprak küpünkü ğeyi olur_udu.”
(EİMİVYA, 374)

“kavırma yapılırdı kübe ğoyulurdun topraK kübe ğoyulurdun.” (ÇA, Bal. 297)

“bu bekmezlēden_eskiden tā çok ğaynadırdıK bōle topraK küplere ğoyardı analāmız.”
(EİMA, 524)

“küpe, ābē topraĥdan yapılmış biyüK kab, küpe.” (VGHA Bit., 752)

“Kādele pēynır Kādelesi de. oni topraĥla yapilar. küPdi.” (VGHA V., 372)

“çölmeklenen topraĥ küpelerde oni evnen bereber biz yapırdıĥ, ğetiridik çocūĥlarımıza
diş hedigi yapırdıĥ.” (VGHA Bit., 657)

“on ombeş hāne olmuřlā. hatā su bile ğetirmiřlē oraya. u suyuñ_öldü yeri ben biliyom.
ufaK kütnen topraK, kütnen su ğetirmiřlē.” (BİAİ, 550)

121. Toprak yol.

“toprak toprak, asvalt deyil.” (AyVYA, 636)

“ē, tabi o zamanlar yol yoK, iz yoK, toprak yollar, çamır, kış. alK faKır zāten.” (TMİVKA,
207)

“şurdan toprak yol vardır, onu çok yaya ğitmen lāzım. ařā kılıçlı vardır orda kimse
bilmez.” (TMİVKA, 280)

“ĥer tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın toprak hep yeşil çimen. burda burda
kōr_toprak burası hep toprak burası topraĥ. burası ne.” (NMVBİA, 483)

“ōdan bölü beresseyī yol vā. doleřī. topraK mı? ōdan ğālīsēĥ beton, asvalt.” (AyVYA,
607)

“bi dā annatīm sāa, yollar hep çahıĥ çuĥuĥ daş, topraĥ ikide bi ōruyā daĥıĥ ōra ğanar_
ikide bi ōra ğanar.” (LSA, 431)

“yol, içine ğadan ğidivēse, yol ğitmeyā işde. şimdilik toprak, dövlet yardım_itse beş
daKkada yapā u yolu.” (BİAİ, 749)

“şindi düz topraK_ama yapmadılā. hamamıñ başına ğadā uraya yapılvāsa çok millet
geleceK_emmē yörümeK_oloyo.” (BİAİ, 752)

“temam ānadım şindi. tobraĥ yoldan bura zaten **ğazmacāa** uygun dīal zeten.” (KırıkİA,
480)

“tobrağ yolları gösdermiördur dā demeggi şïede geçmiödur. bu dāñ orda sivri bir depe var ordan aşivèrdiñ mi.” (KırıkĀ, 532)

122. Kumlu, verimsiz toprak.

“ni çıkā bürda ni olur topraqlāmız kum topraK verimli topraK deyil S.D. : yālı topraK deyi kine kum topraK M.E. : K̄um topraK çapiyi vursan yère batıramañ” (ÇİYA, 868)

“topraklarımız verimsiz doprak givşek S.D. : toprāmıs topraK deyil işte kum topraK yā” (ÇİYA, 869)

123. Temizlemek için elleri toprakla ovmak.

“gece gittim, döktüm üst yanı, ufaK su, ellerimi toprakla ūdum, döndüm ödan gene, aynı yerden, baKtım baKtım, ne kafa ne bi şey, ne bi şey, bi yuvālak.” (TMİVKA, 221)

124. Evin zemininin toprak olması.

“gèTTuğ Ki dörde dörT bi ev, dörde dörT bir ev, duvarlar bêton, ūsTi° dá bêton, yalnız alti toprağ. o toprağa böyle samani sermişler, h̄efif Te süpürmi°şler, içeri girdim, hêÇ bişè yoğ, bêle bi çubuğ bile yoğ Ki diyesın burada.” (AĀSVŞÖ, 215)

“üçüz adamı damda yığdılar oynatdılar çil-çiplağ soñrada ğazyağı töhtüler yandırdılar. (...) İsmayıl Hakkı Bey onnan ğıcılığ aldıki geldi İslamki o hesap damda gördü, dam yanı yayın günü efendim dersen insanda yağlı yağlar torpağdan eşige çılmışdı.” (AKD, 214)

“gèTTuğ Ki dörde dörT bi ev, dörde dörT bir ev, duvarlar bêton, ūsTi° dá bêton, yalnız alti toprağ.” (AĀSVŞÖ, 215)

125. Bölgelerin toprak renklerine göre yer adı alması.

“orası ğızilyağa. toprā ğızıl oldü için, şorasī toprā boz oldü için boz toprağ.” (KĀVAAAY, 348)

“orası ğızilyağa. toprā ğızıl oldü için, şorasī toprā boz oldü için boz toprağ.” (KĀVAAAY, 348)

126. Taş duvar yapımında kullanılan beyaz toprak.

“ev_yāpiyok. daş duvār. bēn de at_arābasıynān toprağ gētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimántöyü bilen_nerdē'dī kirēşi bilēn_nērdē'di. bēyaZ_toprā'nān daş duvār_örüyor_usda. ben de at_arābasıynan toprağ_getiriyom.” (OĀVSV, 952)

127. Arının soktuğu yere tedavi amaçlı konan toprak.

“aru soğāsa bıçānan ğazurduğ. toprağ çalarduk. bizim bu memleketiñ yılanında, akrabında ağusu yoğdur.” (KasVYA, 751)

128. Suyu çekilmiş göl tabanı.

“havalār sıcaḲ_öldü'ndan dolāyı suyū çekmiş topraḲ bitmiş sū gölün yatā'na da sinekler çokmuş” (OĪAVSV, 830)

129. Tahılların topraḡa gömülerek saklanması.

“ğazādı ḡayimbıḡam yēlere gömēdi. altınā āpa, üsTünō topraḲ onuḡ_üsTünō 'bıydey gömēdi. 'ḡışın satādı ona, yēriḡ_altınā ḡazālādı bōle ḡuy.” (SVYA, 387)

“ügüdidik, yiyidik. bari torpaḡa ḡuylardıḡ bğḡdayi. yanē bēle ḡuyi ḡazardıḡ.” (VGHA Bit., 605)

“eTrafına saman wurardıḡ ḡelbırnen. bēle saman wurardıḡ ḡaT ḡaT. saman wurardıḡ ki topraḡdan şey almasın. nem almasın.” (VGHA Bit., 694)

“buḡdanı topladıla quyı qazaḡdıla etrafına bēle saman verērdile quyını onı gömerdile bēle samanı he qala yazın satarā ōle de fare de yemezıdı da torpaḡa yērdi onı yazın satēdıle” (VKA, 300)

“bēzıleri yiyēr buhare saxlēr torpaxten quyı diyerle mesel buhare quyını qazer buḡdayi torpaḡın kenarına saman ayırēr ki buḡdaya bişe olmasın” (VKA, 358)

“bēzıleri yiyēr buhare saxlēr torpaxten quyı diyerle mesel buhare quyını qazer buḡdayi torpaḡın kenarına saman ayırēr ki buḡdaya bişe olmasın” (VKA, 358)

“ōdan ḡārik gömüḡ dedinen, o_uzuman onnā āpē 'gömmüş ḡocō ḡārı_a'lı bencileyi 'ḡocō ḡarıymış 'nēnem. o dō ēviḡ közü döküldü'Çe 'yanmış. ısaḲ topraḲ ḡızḡın tabī altı üstünde ateş yanā dā_olma mı. 'ya'mışlā 'cavırlā, ōdan 'atatürk 'görününce burlarā 'ya'mışlā 'ya'mışlā 'ḡaşmışlā.” (SVYA, 377)

130. Üzerinde bitki bulunmayan toprak arazi.

“ḡer tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın topraḲ hep yeşil çimen. burda burda kör_topraḲ burası hep topraḲ burası topraḡ. burası ne.” (NMVBĪA, 482, 483)

“ōlā ēveli bi_şey_olmōyōmuşmuş yā topraḲ bōle pıren mi nē dēyōlardı onō pıren. (A) bi aaş youdu bi aáč.” (SVYA, 507)

131. Nazar değmesini geçirmek için nazarının değdiği düşünölen kişının ayaḡının altından alınan topraḡın kullanılması.

“şindi biriñin sā nazarı geçdi dēl mi o adamın ayaḡıñın altından topraḡı alacan topraḡın üstüne okuyerek elhamı ḡulfalı okuyerek çevirecēn o topraḡTan tütün suya dōk.” (AnaVYA, 235)

“şindi biriñin sâ nazarı geçdi dël mi o adamın ayağıñın altından toprağı alacan toprağın üstüne okuyerek elhamı kulfalı okuyerek çevirecën o toprakTan tütün suya dök.” (AnaVYA, 235)

“benim bülüşüm biribirin yer. gadiñın birisi baña bóyle bóyle dedi, çiledim bóyle okuyereK aħşam ıla toplandıklarında bülüşlerin elimdeki toprağı da suyu göyüver bir daha biribiriñi yemedi. (...) toprağı aldıK ayağıñın altından” (AnaVYA, 235)

“aħşam toplandı analarıñın altına ya okuyereK o toprakTan çilediK yana da goyuverdiK, ondan soñra ne öldü ne bir şey oldu.” (AnaVYA, 236)

132. Yer elmasının tadından toprak kokusu almak.

“(Yer elması) öle çat çat yimesi güzā olü canım. topraK kokulu seviyom ben ona, houş gibi.” (İİBİA, 475)

133. Baraj yapılacak bölgenin toprağının su tutma kapasitesi açısından analizinin yapılması.

“zemin araması yaptık meseła suyu duttuğum zaman bu toprak suyu emecek mi emmeyecek mi onuñ araştırmasını yaptık. sonuçları adam inceliyor meseła adam buraya barac yapıyor ön arama yapıyoruz toprak suyu emecek, emmeyecek onu” (AnaVYA, 186)

“hesaplıyor inceliyor buranın toprak suyu dutacağını rapuru verdi.” (AnaVYA, 187)

134. Yayık yapımında kullanılan toprak.

“yāyı hinci ceyranlı yayık yayıylardın. ó zāan kuba vardın toprakdan sallıya sallıya olduruydun.” (ÇA, İzmr. 335)

“toprağ yayıñ. yayıñ da yādım yā da. öle göca yayıñ. sāsı, sāsı büyük sāsı.” (NMVBİA, 357)

135. Üzüm bağlarının sınırını belirleyen toprak set.

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tël var. üsgeg torpağ. o torpağın adi bergondür. diyor aramızda bergon vardır. ne sen yarabilisen, o bergoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hüdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tël var. üsgeg torpağ. o torpağın adi bergondür. diyor aramızda bergon vardır. ne sen yarabilisen, o bergoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hüdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

136. Kırmızı renkli toprak.

“peğember efendimizin evine yaxın bi yerededir cennetıl mu'alâ dedığı zaman mezarlar hepsi dümdüz hepsi (Hüriye Yaprak) qırmızı torpaxtır mezar yoxtır” (VKA, 399)

137. Sürülmemiş, işlenmemiş, toprak.

“ğorT yêr he, torpağ. ğorT yêr, ğorT he.” (VGHA Bit., 582)

137.1. serT topra

Sürülmemiş, işlenmemiş toprak.

“ilk ateşi parlatan / ilk sabanla serT topraa tohum atan hep biziz” (KahVYa, 549)

138. Toprak yiyen çocuklara bu alışkanlığı bıraktırmak için yedirilen türbe toprağı.

“orde küçüğ çocuklar var, küçüğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yedirler, gelince toprağden kesilir ve düzelır.” (TYAD, 151)

“orde küçüğ çocuklar var, küçüğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yedirler, gelince toprağden kesilir ve düzelır.” (TYAD, 151)

“orde küçüğ çocuklar var, küçüğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yedirler, gelince toprağden kesilir ve düzelır.” (TYAD, 151)

139. Hamile kadınların toprak aşermesi.

“ö kıl āvratlārıñ āş vēreni vār yā āvratlārıñ bir gısmı kîle düşêr. kele sêlvêr bir toPāk kil yōğ mu vēriyim n'öldü anām bēn kil dē' ölüyöm. bundêñ bir tóPêk kıl ālír önü yêr (...) sōñra hoca hāram demiş ded'lêr. günāñ demiş dedilêr toprāk yēnmêz demiş dediler.” (OĀVSV, 759)

140. Gevşek, verimsiz, kumlu topraklı arazi.

“topraklarımız verimsiz doprak givşek S.D. : toprāmıs topraK deyil işte kum toprak yā” (ÇİYA, 869)

141. Müslümanların ibadet amaçlı ziyaret ettiği kutsal topraklar.

“o topraxlara gedenlere sevinirdim, o gadar.” (HAA, 316)

“ğırk çınar yaprā, ebi zemzem toprā, bunu bülüsüy bülüsüy, bülmessey zabaha ğadarı ölüsüy (Guran).” (BVYA, 36)

“günâş açıldı tabi, sahat Tokuzdan zornan minaya torpağına girdiğ tabi.” (KBAYA, 89)

141.1. ğudsal tobrağ

Müslümanların yönetiminde olduğu için kutsanmış olduğuna inanılar yer.

“ondan sōna dēdim ki yabdiñ müslüman devled olaraq buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ dīē, ğudsal tobrağ dīē, tobrā öpio. ğudsal tobrağ dīē tobrağları öpiolar.” (KırıkĪA, 504)

142. Pamuk tarlasını sulamak için yapılan kırım veya tava adı verilen sistem. İki hat toprakla doldurulup ortası boş bırakılıyor.

“eveT tava derdiK, böyle kırım. iki hatıñ arasını toprağ doldurur yükseldirsıñ, ortayı boş kırsuñ, suyu dolduruP pamuğ su lamax içün.” (HAA, 339)

143. Dam yapımına ve tarıma uygun olmayan, fazla su almayan ve şekil almayan püşürüg adı verilen toprak.

“püşürüg dēdiğın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendıne yēteceğ ğádár su almamış. püşürüg dēdiğım birbirine ğavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyēl. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

“püşürüg dēdiğın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendıne yēteceğ ğádár su almamış. püşürüg dēdiğım birbirine ğavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyēl. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

144. Toprak yığımı, höyük.

“Ordan tağsi zor geçer. Yolu zor geçer para. Kepçe yolu toprağ yımış.” (EİMİVYA, 387)

“Şu beşinci yeni köprünün orda bi şey var ya, hüyük. Toprak atmışlar, dayımgil’in tarlasıydı ora.” (ADVYA, 210)

“vallā tinas işdē yīma gibi daşdan, toprağdan yīma gibi, yapma gibi bi şey yāni. bunu niye ğullandını biz bildimiz yok yāni.” (KĪAVAAAY, 459)

“...toprağ yığıntısının başında durırdim. (...) Toprağ yığıntısı ve çöplüh toplantısı, kül toplantısı.” (KĪA, A. 351)

145. Mantız adı verilen ocağın yapımında kullanılan toprak.

“ocağı küçüKse bir mantız gor, iki mantız gor, mantız; topraKdan äl yapımı ortâyá ızgara yerleştiriliyōr üstüne de kömür atılceK bōle araları oyuKlu oyuKlu olur” (AKHMA, 220)

146. Kesici aletleri bilemeye yarayan masat yapımında kullanılan toprak.

“bi masaT; topraK masaT vādır, sivri masaT vādır, yassı masaT vādır, bıçaKları bışkıları bilemeyē yarā” (AKHMA, 224)

147. Ispanak gibi pişirilip yemeği yapılan kürtüle denen otun yetiştiği biraz taşlı toprak yer.

“bu ot daha dālık sahalāda şöle toprak biráz taşlı topraklāda olur” (BİYA, 199)

148. Pekmezin daha fazla kaynatılarak koyultulup dövülmesiyle yapılan bulama yapımında kullanılan toprak.

“aynı bal gibi olur öle bulama da şēde kāynatılır tōprak çalınır şırāya kaynatılır” (BİYA, 204)

“bulamayı dövēlēdi bōle toprak şeylē vādı döve döve sertleşirdi ó bulāma dādlıyı bōlē dövēlēdi kovonozla vādı toprak kovonōzuñ onun içinde dövēlēdi sertleşirdi sopalan şey yapālādı” (BİYA, 408)

149. Fıstık yetiştirilen toprak.

“onnarı suladık böyüdü boğaz döldurduk bōle Kocāman öbekōldu ārtık toprak bulameyom üstüne örtmeye” (BİYA, 204)

150. Tütün yetiştirilen toprak.

“elinin bōrasını bōle sıkı çamıra çekēsın dibine üsdüne de Kuru toprak çekēsın óndan sōna ónu bırakırsın (...) birez dīplēne toprak getirlē óndan sōna ó böyür” (BİYA, 258)

151. Çocukların oyun oynadığı karit adı verilen seramik oyuncağın yapıldığı toprak.

“topraktan yapıyolā seramitten yapıyolā furında bişiriyola” (BİYA, 310)

152. Pehlivanın idman yapmak amacıyla harç haline getirdiği toprak.

“idmanı buymuş bizim bu pehlivanın artık bu şöle kövün öbür tarafında eskiden Kānı arabalarınnan toprak altı yedi araba toprak bunu çamır yaparmış tam bir hafta on gün ordan oraya çamırı idman” (BİYA, 329)

153. Balık kızartma tavası yapımında kullanılan toprak.

“Bi de şindi bōle balık gızirtma tavaları var ya; onnardan yaparız, o toprakdan.” (EİMİVYA, 421)

154. Üşütme tedavisinde toprak kullanılması.

“Arpıya yatırıyōduķ, kepē sarıyōduķ öñden. Toprak gōyōduķ. Arpıyı gāynadıyōduķ. Bi kiseye gūyup bārını, sırtını gōyuyōduķ arpıyı. Telleyōduñ.” (EİMİVYA, 390)

155. Pamuk tarlasında suyu tutmak için önüne yapılan toprak yığını.

“pamık gāri, su gūvetinnen gelīmiş. bi yō du öñünü yatālāmış, topraK yivālāmışmış gāri. tavaymış, tava.” (İİBİA, 488)

156. Çiçek yetiştirmeye uygun çam gübresi içeren toprak.

“çam gübresine sıyırmağa getdik beyiminen. (54) çiçekçilere satardıċonu. (55) iküş sene eveli getdīdik ora. sıyırırız ya kürēne, çapayna. işde o pürler, işde tērsoluyū orda ya topraċ.” (İİBİA, 634)

157. Caba adı verilen tencere yapımında kullanılan toprak. İnsanın topraktan yaratılmış olması inancıyla toprak kaptaki yemeğin daha lezzetli gelmesi arasında bağ kuruluyor. “yemek cabası, böyük cabası, yapāduk. bu toprañ dadı başğa tabi. iş toprak. çúnkú biz topraċdan dōduk, toprak lāzım bize. toprak dad verü.” (KasVYA, 384)

“ineklerden savarduk. çalmaç, toprak cabalara uyududuk. o toprak cabaya südü büşürüdük. ğuyāduk. (...) o toprak cabalāda bulğur yapāduk.” (KasVYA, 556)

158. Sel sularının toprak zemini sürüklemesi.

“sā oran çayıñ ğıyısına vāmiş. altından toprak ğaçıveymiş.” (KasVYA, 559)

159. Toprak zemin serin olduğı için hayvanların toprakta yatmaktan hoşlanması.

“hani kómüş filān yatākan ğulukda. serin ya gōbekleri topraċda.” (KasVYA, 575)

160. Üvendire ile yaralanan hayvanın sırtından çıkan kana yapışan toprak.

“ondan sora hayvana batādı. hayvana soċdukça arħasından ğan çıkardı. ondan sōra yapışādı topraklar.” (KasVYA, 809)

161. Maketlik denilen divan yerine kullanılan oturma yerinin yapımında kullanılan toprak.

“evel bōle divan yōkTu. toprakdan olurdu / evet toprakdanolūdu, şōle bi ğarış oyası olūdu onuñ, beyaz.” (MA, 846)

162. Arabanın saplanacağı kadar yapışkan çamur olmuş toprak zemin.

“o ğadar topraċ sakız ki, hava yağdı mı dozer bile çıkamıō.” (MA, 701)

163. Bir zerre manasında “bir toprak” ifadesinin en azı anlatan bir ölçü olarak kullanılması.

bi topraċ hayır_eT

“kanun bunu aradı, mayış vēcekTi u yaralarüçün gazilere. ben de dedim ki, biz dedim yedi ğardaşız, hañğı birimiz babamıza bi topraċ hayır_eTTiK! dōvlete ğāsıñ! ben de reddeTTim_onu!” (MA, 828)

164. Yılan sokması tedavisinde kullanılan “kına gibi” diye tarif edilen bir çeşit toprak.

“kīr çālallār. birē aynı bir toprakğīnā ğımı bir tōprak çālallārdı yānı. ğınā ğımı bir toPrāk. sinīr çıkarsā şey ğārınça yumurtası çālallār.” (OİAVSV, 750)

165. Temriye denen cilt hastalığının tedavisi için dua okunup muska yazılıp çarşamba günleri sürülen kil.

“ōḡā bābam_’ōcīyādı temrē’ şeyi ōḡurdu toPrēḡdèn kil dellērdi kīl kil_ölurdu tóPráḡdèn.”(OĪAVSV, 897)

“ōḡā bābam_’ōcīyādı temrē’ şeyi ōḡurdu toPrēḡdèn kil dellērdi kīl kil_ölurdu tóPráḡdèn.”(OĪAVSV, 897)

166. Belli bir koyun çeşidinin dağ, yayla topraklarında yetişiyor olması.

“bi’ de mandaḡ_ḡōyūm_ vardır bu dā yāyla topraklarında ēḡsēri türkmennerdē. ō mandaḡ_ḡōyūn bizim bu ḡōyūnnardan_’ir’_ olur.” (OĪAVSV, 992)

167. Bir halk hikayesinde padişah balıkçıya denizden ne tutarsa onun ağırlığına altın vermeyi vaat ediyor, balıkçı bir kemik tutup padişaha götürüyor fakat teraziye konduğunda diğer kefeye ne kadar altın konursa konsun kemiğin olduğu kefe hareket etmiyor. Daha sonra bir bilene danışıyorlar o, bunun vaktiyle yaşamış aç gözlü birinin kemiği olduğunu terazinin karşı kefesine bir avuç toprak koymalarının durumu değiştireceğini söylüyor. Öyle de oluyor. Aç gözlülükle ilgili “gözünü toprak doyur-” deyimine atıf yaptığı anlaşılan bir kıssa.

“o tērezinīḡ ḡōzünē bir paḡḡā topraḡ_ḡoyūḡ, bir ḡōzüne de diyō kemī’ ḡōyūḡ bāḡ bāḡıyım nāZıl ḡāḡīyō diyō” (OĪAVSV, 1009)

168. Dere yatağının zemini.

“ḡırıḡ ayānnaḡ böle dırmalanı dırmalanı topraḡ dereden çıkıp ḡelimiş.” (MVYA, 195)

169. Fındık yetiştirilen çeşitli topraklar.

“şindi bu topraklar başḡa başḡa. kimisi cilim dērük biz, kimisi say topraḡ, kimisi çaḡıl topraḡ. şimdi cilim olan yēllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yaḡdı, şe_ yapdı.” (OĪVYA, 238)

170. Şifalı olduğuna inanılan evliya türbesi toprağı.

“esgiden vardı, şindik ḡaldudular yamalıḡ bālamayı. şuna bāladıldı, ḡeçende yine ḡördüm. ḡürgen ācında yamalıḡ. dēdiler bu yamalıḡ ēyi bi_şī dēyil. evliyayā bālanmaz. topraḡ_ alın, suyūnan için, şifa niyetine diye böle dēnildi.” (OĪVYA, 323)

171. Toprak çöküntüsü.

“avdan anlıyışlı ḡişi ḡēTduk ilerde bi ormanın kenarında topraḡ çöküntüsü. altı boşluḡ ḡalmış. oriye ḡirmiş bu.” (OĪVYA, 268)

172. Toprağı, toprakta çalışmayı ve bunu seven kişi toprakta çalışan insanları ayırt etmek için pabuçlarında toprak olup olmadığına bakıyor.

“bubaḷımız tabī bubaḷımızıñ taḷlası ğıymatlıydı. bölü ne olsa saña yediridi, babıcıñda toprak var mı deyi baḡardı. o ōkelīdi şındı topraĶÇııdı, ōle yemeyi içmeyi böl edērdi.” (AVYA, 260)

173. Teyemmüm.

“bilmem bubam hindi deveçiler dēviriyēri hindi ğōşuḷāĝ da ben de deveçiler dime dimde bubam mardın ırāmatlık, topūrālā çift sürērdik topūrāla aPdas alırdık topūrāla aPdası namaz ğılārdık. hindikinner, hindi ne var? hiç. ōleyidin. çift sürerken namaz ğılārdım ōllarda topūrāla aPdaslanırdın da.” (AVYA, 302)

174. Kirazın, narın tohumlarını toprağın altında kurtların yemesi.

“-dudu onu bi de çekirdēyi bi şe varımış, bu çekirdeler dēel de uzun uzun dēyollar. - dēel dēel yērden kırkōr, topūrağdan. -ilācını aldık ilācını dōkdük, bölē yālağlarını su doḷduruñ dēdiler ilācı dōküñ” (AVYA, 795)

175. Kültür mantarı yetiştirilen toprak.

“başkıyı yapıdıkdañ kerī torpağ yapıdırıyōS, üş dört gün sōra, bir hafTā ilāş su vēriyōs, bir haftadañ kerī, vēriliyōr, dırmık yapıyōs” (AVYA, 594)

176. Göl veya deniz dibi.

“Taldım terine taldım / Pir avuç toprak aldım” (KİAT, Tra. 237)

177. Silaj yapımı. Kışın hayvan yemi olarak kullanılmak üzere saklanması için avluya yayılan mısırın üzerine naylon serilmesi onun üzerine de hava almaması için toprak atılması.

“**Sılaş nasī yapılyō?** H. mağınāsı var. mağınāsı var gelī biçer misīri üdür üdü dolduru tekneye getiriller avlūya dōkeller üsdünü topraklālar. naylonla atālar sōra toprağ atālar ḡāva almayacaĶ hiç hiç ḡāva almadan bölē duracaĶ. sōra kışın çıkarıp hayvannara veriyōlar. yem oldu.” (NMVBİA, 477)

“onu dōküye adam yere, naylonun üzerine, üstüne de çekiyi naylonu, iç ava almāyı. üstünü de toprakla örtüye, duruya iki ay.” (TMİVKA, 200)

“işte o misiri göğ derdiriyōñ hundayıla tenesiylē, makinesi varımış, derermiş. getirecekler şurā yerē yığacaklar, pekiştireceklermiş yuvayacaklarımiş üstünü. üstünü laylonla örtecekler, laylonuñ ibiklerini toprağına gömecekler. ucundan alıp yēdirecekler.” (KİAVAAAY, 414)

178. Peynir yapılan küpün ağzını kapatmak için kullanılan toprak.

“āzımı çamîr göyan çamîr göyar kepek göyan kepek gör heye. suyunu alıyor. topraḡ da alır kepek de alır suyunu.” (NMVBİA, 419)

179. Toprak altında kalarak ölmek.

“...nın babasi onda öldi, topraḡın_altınna ğaldi de, tırınnerın yolúni yabmada. yoluni yabduḡ, o yola da bizi bindirdiler de ğetúrdiler.” (TAA, İğd. 255)

180. İri toprak halinde toprak.

“ğoroḡ dā béle yeri ğoşán çaḡı, ehén vahdında, áken vahdında bile yúmri yumri topraḡ_oli^yér, // ğoroḡ_olii^r, topraḡ ğoroḡ_oliyé. / topraḡ_olmiir de ğoroḡ oli^yé. // onú ezsen topraḡ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“ğoroḡ dā béle yeri ğoşán çaḡı, ehén vahdında, áken vahdında bile yúmri yumri topraḡ_oli^yér, // ğoroḡ_olii^r, topraḡ ğoroḡ_oliyé. / topraḡ_olmiir de ğoroḡ oli^yé. // onú ezsen topraḡ_olur.” (TAA, İğd. 257)

181. Binanın önü ve arkası arasındaki kot farkından bahsediliyor.

“auradan ki girduḡ_a bir ğat görün... aburadan baḡanda ikí ğat görüniyer. çüngi, o terevi birinçi ğat topraḡınen gömlidür. biyannan görüniyer bodrum ğat. girdim_oraya Dada, sa^habi almanⁱyada. yapmış bêtonarma äv yabmış kö^vde.” (TAA, Burs. 200)

182. Gorbaçov’un Kazakları dereye döktüğü, çıkmak isteyenlerin üzerine toprak sürdüğü anlatılıyor.

“ğazaḡısdanda, ğárbaçov yabduri^yér buni. işdeduḡı kimi ğırdı, götürdi dere^ye tökdi. dereden çıḡmaḡ_ısdıyannarⁿ_üsdüne topraḡ sürdi. segsen_altide olan_ış, şusyanın yabduḡı işi.” (TAA, Antl. 88)

183. Çok tuzlu olduğu için bembeyaz olan verimsiz toprak.

“abı^la aburada gelmişim_aha buraya ki, abu ğapınn_ögünü, burayⁱ, topraḡ, daş gätürduḡ, gübre ğetürduḡ. tögduḡ ägduḡ_ışdä ebüle idare ediyeruḡ. /-buralar hebsi şeyidi, şoraḡıdı. tuzlı...-/ biz bura^ya gelendä bure^ye gelendä bu ağaçlar yoḡıdⁱler, bu hęc bişä. bambayas topraḡ kiraç kimi, dus çıḡmış.” (TAA, İğd. 245)

184. Cenazesi yapılacak kişi hakkında kötü konuşana söylenen kınama ifadesi.

“Niye o avradın torpagına kurban_olmisan dedü.” (BTA, 232)

185. Yaraları iyileştirmek için kullanılan, şifalı olduğuna inanılan türbe toprağı.

“Anam dēdi gidin_ogol bı isitma piyarının torpagını gätırın. İsitma piyarının torpagını gätirdiğ. Bēle üç sefer bēle çaktıg_älne. Çamır_ettäğ çaktıg_älne o zaman. Sippisaglam_ oldu.” (BTA, 247)

“Dēdi ogol, gēt bīrez bı toprağı gätır gäl, ayagıma çäkim.” (BTA, 265)

186. Sinsin oyunu oynanırken yakılan ateş için topraktan faydalanılması.

“sin sin buralarda evel tekeriñ özerine toprağ_atallardı, dikellerdi ğāni tekerini o zamannar at, araba yoğ_udu ya, ğāni var_ıdı. óküz ğāni koşallar_ıdı. ğāni tarafına, ğānınıñ tekeriniñ bir ucunu yere kıómerler oñu da orüya ğollar, üsdüne toprağ_atallar. toprağ_yanmaması için onuñ özerine büyük bi saç ğollar, sacıñ üsdüne toprağ_atallar, onuñ üsdüne odun ğayallar.” (KırVYA, 199)

187. Kadının linç sonucu toprağa gömülmesi.

“gelirken mezerin yahımında gelirken bir atlı, bir inilti var, gece, varsa ki bir ğözel dilber ğadın. ezilmiş yatıyo. onu toprağ_Ta çıharmış. ğadını almış, evine ğötürmüş.” (KırVYA, 261)

“... bi ğuyu eşilar, göbegá ğadar toprağa gömilar...” (KBAYA, 101)

“ğöturdular bi yolun çatında bi ğuyu aş_Tılar, göbáğa ğadar torpağa gömdular.” (KBAYA, 103)

188. Mübarek olduğuna inanılarak çeşitli amaçlarla alınan türbe toprağı.

“gidallar niyāz_edarlar. torpağından alırlar, davarına malına insanlara vērırlar.” (EYAD1, 182)

“torpağından alırlar, davarına malına insanlara vērırlar.” (KBAYA, 131)

189. Badana için kullanılan toprak.

“yanı bi daş maş karışmaz o toprağın suvağına. halbırda elerih, seçerih damın üstündeyke. deırmana ğeden ğeder deırman yóhken herket sokuda dövüyelerdi.” (MÍA, 339)

190. Arastağ adı verilen toprak tavan arası.

“ağaçda yapılmış bir ev işte toprağ evlere arastağ deriz biz. ağaç atarız onlara. şeker meker yediririz onlar Karışığlıdır birez amma toprağ balımız govanlarımızdaki çõğ menşürdur.” (MÍA, 265)

191. Toprak kovanlarda bal üretilmesi.

“ağaçda yapılmış bir ev işte toprağ evlere arastağ deriz biz. ağaç atarız onlara. şeker meker yediririz onlar Karışığlıdır birez amma toprağ balımız govanlarımızdaki çõğ menşürdur.” (MÍA, 265)

192. Yağ yapımında topraktan faydalanılması.

““gavsara” da tahtadan oluy. yağ basıydıh. yağ goyuyduh oa hapıydıh altına. toprağ onun suyunu çekiyydi.” (MİA, 292)

193. Cila yapmada kullanılan toprak.

“torpağ getirirdik. onu ısladırdıh pardağlardıh çabuduna. serinletin böle güzel güzel parlayı parlayı otururduh.” (MİA, 246)

194. Dünyada ne kadar toprak olduğunu soran bir bilmece.

“ağzında yeşil yaprağ / bu dünya ağaç kile toprağ?” (EYAD1, 165)

“gökten éndi bir akreP/ ağzında yeşil yaprağ / bu dünya ağaç kile toprağ?” (KBAYA, 179)

“Bayrağdar senden suval sorarım / Dünya ağaç gile toprağ? (...) Bayrağdar başa suval mı sorarsın / Dünya bir avuç toprağ.” (SVTİAT, Siv. 53)

195. Masaldaki Leyliyâr adlı karakter karısını bostana dönüştürüyor o bostanın toprağı kastediliyor.

“allah belan vèrmiye, o bostan qaridur, bostancı de leyliyâr. edemedin toprağından bi loğma alasın.” (EYAD1, 149)

196. Masaldaki padişahın bahçesinin sihirli toprağı.

“baci kim susamış gide úraye torpağ getire.” (EYAD1, 220)

“oğlan da: “dede irami cengiye gidim. úrede bahçesından torpağ almeye” dèr.” (EYAD1, 220)

“alacağın torpağ da merdivenin altındadır.” (EYAD1, 220)

“bağı torpağ úrada. hemen heybesini doldúri” (EYAD1, 220)

“ú kuru torpağ éle bi yeşilleni, éle bi bahçe oli ki. sanki cennet” (EYAD1, 220)

“ben gidim iremi çenginin bahçesinin torpağını getirim” dèr.” (EYAD1, 220)

“oğlan kızasız belasız geler eve geturduğı torpağı damın etrafına sepi.” (EYAD1, 220)

“diyerler ki: “o getTi torpağı getirdi. hêç bişi olmadı une.” derler.” (EYAD1, 220)

“ihTiyar: “kızım ú torpağı getiren úni de getirür.” dèr.” (EYAD1, 221)

197. Masalda içinden geçilerek yerin yedi kat dibine inilebilen toprak zemin.

“aldi tüfegi gitti ava gördü kuşi. tüfegi potlattı. kuş daldı tuprağa.” (EİA, 240)

198. Hastalığa şifa olması amacıyla dua okuyarak tılsım yapımında kullanılan köstebek toprağı.

“e bununuğ gayınnası da çok okur çok yapadı Kıızıyörük köstebek şu bu öle tılsımnâm vâ yaparım üle gelen de çok bulunüyo getirip çanağlâçıklâmı gorum dè uriyi unnarı da yapvariyom üle toprağlânı şıylèni köstebîñ gızıyörük pıtır pıtır

çıkıvarı vücūtuñda unnarı yaparım bñle nazara oğurum sivil çıkā işte ùle yaparım
tılsımçıklāmı” (ÇİYA, 415)

199. Fırının ağzını kapatmak için gübreye karıştırılarak sıva yapılan toprak.

“peynir_ elvası yapılır hıdırellezde bi de et_ atılır òlağ et atılır fırınnara bıkaç gønşu
toplanır sözüñ bñim fırına kòmşunun fırına sıvanır āzı toprakla inek mayısinnā gārālā
toprakla ikisini gārıştırıp āzını da sıvālā” (ÇİYA, 513)

200. Hıdırellez kutlamasında sabah erkenden akarsudan toprak alınıp bu toprağın dualarla
tarlalara serpilmesi.

“çaydan ağārsudan su dolturu urdan da çayın gıyılāna topraklı şöle gıcımıKlı
gıcımıKlı çoK gālındır_ u toprak ye çoğ_ incedir_ u toprak şñle alır birē āvuç oğur
üfürü ùnu da getirip gēdñne tālālāna sēpē hıdırlan elles buluşsun bereket_ ūsun hangi
nerede buluşursa bereked_ olurmuş hıdırlan elles dedeniñ yāni unnā iyi īsannāmış
çayın gıyında nuruğ başında duā idēsiniñ” (ÇİYA, 724)

201. Susuz toprak zemin.

“urada dav havasında yapılan peynirlē falan çoğ da’lı olur denir urda gōyunnā keçilē
hazīran_ ayından sūna dağa çıkā çünkü burlā gūrur toprak burlāda gır gelir zayıf gelir
ama davda serin gelir hava urda ot yeşil_ olur urıē çıkTı mı hayvannān südü hemen
deyişir denir aynı burdāKi bahardāğı gibi olur denir” (ÇİYA, 729)

“gün dōdū mu bureye Furu az buriyi kovağtadır gırsal üzümü dereceye gelir hem ērken
dōnēr toprağ_ òsa geş dōnēğ hem dadı olmas bire gırsal” (ÇİYA, 772)

202. Tarihi para bulmak amacıyla kazılan yatır toprağı.

“yığma diyilē şurda emen ama para buliyilē urda çoğ gāzmişā dedeyi yā tārihi para
buliyilē yığma toprak yığması diyilē bilmiyim ama para buluyilē urda dedede çoğ gāziyilē
iki taraflı gömücülē vā bizim duyan geliyi erālde yatırı vā başke yok” (ÇİYA, 819)

203. Tulum peynirinin bozulmadan saklanması için toprağa gömülmesi.

“peynirleri ū şeye dārcıklara gōnu toprā iyi gazarla gazarla toprā yatırılarımış_ onu
üstünü örterlerimiş yāni bozulmasığ amacıyla gış üstünden geçeğ ērtesi gış geçeğ çıkar
gene aynı durur senin kömdñn şekilde duru toprakta bi şey_ olmas e bizim biltiklerimiz
bunnar” (ÇİYA, 835)

204. Eski yörük çadırlarının kıyısında bulunan içinde sülük yetişen toprak.

“eski yörü’lē, şu kenardekilē, şu olannar çadırmış. bunnar ne dedim ben u zaman süs mü?
bunnā da çadırıñ gıyındaki sülükLēmiş. esgi çadırıñ yanındaki çadırlāñ yanında toPrak
ğaldırılır basdırılmış, urlāda sülük_ oluşurmuş.” (BİA, 575)

205. Susuz verimsiz toprak.

“nēse bizim dedeler bırda ğalmış, nesiller ürediKce tabi toprak ehtiyar_olmuş. hayvancılı ğesgisi ğadar yapamadıK. bu memliket ğır memliket.” (BĪA, 580)

çürük toprak

Yeterli su bulunmayan verimsiz toprak.

“bu aıl dēresine nē yapıp yapıp bi baraC tipine so'mak lāzım. o yanlādan bi müHendis belirmiş, çürük toprak demiş.” (SVYA, 420)

206. Geniş mera.

“ekin buyday ileçberliknen malcılıK, malcılıK dā eyi burda yāni. toPrak yuğa da şiy geñiř. mere çok mal yaymaG_için, malcılığ_olu.” (BĪA, 601)

207. Mühre denen duvar yapımında kullanılan toprak.

mühre toprahdan yapılır. eskiden kerpiç kesmezdiler. o çamuri çığnardılar çığnardılar, serTTeşirdi. onnan sora duvar yapılacağ. ona mühre diyerdiler.” (VGHA V., 370)

208. Yeni ölen kişinin mezarının toprağının acılarını azaltacağı inancıyla yakınlarının başına serpilmesi.

“su dokerler, toprak atarlar. allah rāhmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman toprak_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi şeyisi var. hēç oni birağmi. gece gündüz ağliyi, şıvan_ēdi. diyiler götürün_onun başına torpağı tókün. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağliyi. atılmış babasının_üzerine, yan Kardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, tókün başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsun da gömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş toprak alır bi kere toprak üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

209. Cenazede mezara sırayla toprak atılması.

“su dokerler, toprak atarlar. allah rāhmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman toprak_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi şeyisi var. hēç oni birağmi. gece gündüz ağliyi, şıvan_ēdi. diyiler götürün_onun başına torpağı tókün. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağliyi. atılmış babasının_üzerine, yan Kardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, tókün başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsun da gömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş toprak alır bi kere toprak üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“su dokerler, toprak atarlar. allah rāhmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman toprak_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi şeyisi var. hēç oni birağmi. gece gündüz ağliyi, şıvan_ēdi. diyiler götürün_onun başına torpağı tókün. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağliyi. atılmış babasının_üzerine, yan

Ƙardaşının  zerine. onun toprağını diyerler, t k n başına, biraz savusun. /// toprağın bol  ols n da g mende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpağ alır bi kere torpağ  zerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“su d kerler, toprağ atarlar. allah r hmet  Ts n, bu Ƙada. gelen zaman torpağ atarlar. (...) mesela bi Ƙızı, yan bi şeyysi var. heç oni birağmi. gece g nd z ağliyi, şıvan  edi. diyiler g t r n  onun başına torpağı t k n. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağliyi. atılmış babasının  zerine, yan Ƙardaşının  zerine. onun toprağını diyerler, t k n başına, biraz savusun. /// toprağın bol  ols n da g mende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpağ alır bi kere torpağ  zerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“ ndan keli cen zi y tirdil  mı ondan keli g yiK t tal  d şendi mi herkes bir  ikiş  k rek toprağ atarıs” ( IYA, 809)

“herkes mezere torpağ seper g nahTır.” (EYAD1, 71)

210.  içek toprağı.

“şitilini alırdığ, başKa yere toprağa, başKa sağsiya, toprağa tikerdiğ. ağzına da bi tene bardağ  evirirdiğ. aslanağzidi.” (VGHA V., 350)

“Tabi ben o sağsiicilar torpağ getirmişler satıylar. İşte, şağsı  içek toğumlar ,  eşit  eşit.” (SMA,229)

211. Diken batmasında veya derideki kesiklerde kanı durdurmak, yarayı temizlemek ve tedavi etmek i in yaraya bağlanan temiz toprak.

“temiz toprağ. arınmış temiz toprah yan . kerpi  kesilen yan . hına gibi toprağı dold r i ersine. bağla, iki g ne sağalardi. insan toprağdan hasıldır, toprağa gidecek.  unki temizi insan toprağdan hasıldır, pal ığdan. temizini bulacağsan. ama bulaşığlı toprağı değel. o sağaldırdı.” (VGHA V., 387)

“temiz toprağ. arınmış temiz toprah yan . kerpi  kesilen yan . hına gibi toprağı dold r i ersine. bağla, iki g ne sağalardi. insan toprağdan hasıldır, toprağa gidecek.  unki temizi insan toprağdan hasıldır, pal ığdan. temizini bulacağsan. ama bulaşığlı toprağı değel. o sağaldırdı.” (VGHA V., 387)

“işde bizi bi yerimizi pi ağ kesdiği zaman narın toprağı dold r rd ğ.  sd ni ƘuveTli bağlardığ, Ƙanını durdudurdi.” (VGHA V., 388)

“wardi esKiden mesela adamın  eli burdan kesildi. hemen getirirdi suyla toprağ. ha bayağı toprağ mesele. toprağı hemen  zerine  oyardi.” (VGHA Bit., 666)

“wardi esKiden mesela adamın_eli burdan kesildi. hemen getirirdi suyla toprağ. ha bayağı toprağ mesele. toprağı hemen üzerine koyardı.” (VGHA Bit., 666)

212. Çocukların dışarıda, toprakta serbestçe oynaması.

“tos torpağın_çinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocugh gèTdisè torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“tos torpağın_çinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocugh gèTdisè torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“tos torpağın_çinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocugh gèTdisè torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“o çocughken nece alışılarsa èle şey ediler. torpağdan alılar ya.” (VGHA Bit., 581)

213. Baş ağrısını geçirmek için başa bağlanan toprak.

“bāşın ağrıdı mı getirirler ya Kartol ya turp bağlardılar, annadın? Kartoli bilisen nedir. o torpah, turp kabuğı bağlardılar.” (VGHA V., 497)

214. Toprak tipi.

“ule kara üzüm, ağ_üzüm, geçimemesi, koyungözi, kişmiş üzüm, mıncınağuz... bële bu kadar yerde siyah olur. torpağdan, bu toprağdan.” (VGHA V., 498)

“ule kara üzüm, ağ_üzüm, geçimemesi, koyungözi, kişmiş üzüm, mıncınağuz... bële bu kadar yerde siyah olur. torpağdan, bu toprağdan.” (VGHA V., 498)

“bizim buranın toprānıñ lèzzetine hiçbi yeriñ bağ sebzesi şeyi tadını bulamıyũ lezzetini” (ÇİYA, 341)

“Tuzla ovasının lèzzetine hiçbi yer_üymüyö ama toprāndan heralde toprāndan diyoğ bis heralde toprāndan hiçbi yeriñ lezzeti uymüyö” (ÇİYA, 342)

“Avıç bilen de toprak apparıp kóstereler” (OTA, 93)

“miná buday toprağı dip, hüyüknüñ kara toprağı dip.” (OTA, 93)

“bízim buranın_üzümleri çoğ güzeldir. artuğ torpağından mıdır, neyindendir bilmiyim.” (DİÇVÇYA, Çü. 191)

“o sıra, bülmem toprağdan mıdır, neyindenise, efendime söyliyem, dayıma ömürleri birez fazla uziyr.” (ErzuA2, 141)

215. Dayanıklılık açısından toprağa benzetmek.

“sabah erken uyandım, uyandım da men yandım, daş_olsaydım erirdim, torpağ idim dayandım.” (VGHA V., 501)

216. Sevilen hasret duyulan birine dair her şey değerli görüldüğünden o kişi bastı diye değer atfedilen toprak.

“dolaşdığım o toprağları öpirem. duyub halın hâcillenir eminem.” (VGHA Bit., 688)

“Bubam gurban olâyım / Basdığın topraklara.” (KİAT, Or. 22)

217. Denizden çıkarılan, çamaşır yıkamada kullanılan toprak, boraks.

“porağ da denizden çıhı, bilisen mi? porağ bèle sal kimidiller. hemi bèle parça parça toprağ kimidir. sal kimi.” (VGHA Bit., 637)

218. Bebeğin pişğini iyileştirmek için belden aşağısının ısıtılmış toprağa gömülmesi.

“toprağ da birağmışam. zaferin_alti bişdi. kuran. her nēTdikse sağalmadi. şimdiki illaçlar mi wardi. ne wardi balam. geTdik torpağı getirdik. annem rāhmeTTik şey_ēTdi. kawurdi. ele oğlani kuyladi torpağa. ele buradan_şağı kuyladi torpağa, oğlan düzeldi.” (VGHA Bit., 624)

219. Kurut adı verilen kurutulmuş yoğurdu ezmekte kullanılan kabın yapıldığı toprak.

“Kırutezen yağnan toprağdan yapılı. toprağ Kablar var ya. a oni toprağdan yapilar. KuruTezen diyerler ona. (...) gādāle, onnar küp yapardilar. toprağdan yapardilar. guşhana. he.” (VGHA V., 366)

“kuruTezen de war. a bèle toprağdan yapılır.” (VGHA Bit., 590)

“kırdezen toprağ leyen.” (VGHA Bit., 744)

220. Yeni doğan bebeğin ilk 40 günlük bakımında kullanılan toprak.

“çocuğ her gün banyo yapılacağ. çocuğu onnan sora ona her gün biz toprağ tökerdiğ. zeytin yağı sürtirler, gırğ güne Kádár.” (VGHA V., 436)

221. Su kaynağı olan toprak.

“yani yerdan gelen, toprağdan gelen çāşmeler.” (VGHA Bit., 761)

“yālñuS galeden yūKsek_órası galenin seviyesinde, galenin seviésinde órdan esgiden gırğ santimlik aha bu gadan boyloğla varıdı. yáhma toprağdan yáhıyáğla, şurasında sünet var böle bilbillerine geçe geçe órdan çörtlüden suyu almışğla, gazmışğla galeniñ dolmal suyu çihatmışğla.” (LSA, 428)

“fadime nineñ de barmaklānnan böle eşivimiş doprā su çıkmış derdin” (ÇİYA, 506)

222. Cevizleri toprağa gömüp saklamak.

“dédi, getíresen. wala o kuyiladi torpağa. men pəşine düşdüm. gēTdím, gēTdím bi teneke.” (VGHA Bit., 702)

223. Saldırı amacıyla birinin başına avuçla toprak atmak.

“bu kumi tökdi bunun başına. torpağı Toldürmiş awucuna. biz buni içeriye aparırken torpağı tökdi başına. torpağı tökdüm başına.” (VGHA Bit., 702)

224. Tuzlu toprak.

“bu parağ da iki annamda kullanılı. diyi toprağ çoğ porağdır. diyi yemegi éle édíbsen Tuz, Porağ.” (VGHA V., 569)

225. Çömlek yapılan tandır torpağı.

“ğogoş da bu tendir _ torpağınan çölmek yapılı ya. oni birağılar, o gogoş tendir çamurinan çömlek yapı. oni dönderi bèle.” (VGHA V., 555)

226. Enkaz molozu.

“bızı silkeledi yanı bu dünya başımıza çökti walla bu ev çöhti başımıza éle bèle çöhti durdı ha torpax tökildi başımıza ha onnan sora qaştıx dışarıya” (VKA, 187)

“bunun çocığı uyxıda qalsaydı ortada orta terefte éle orta canı çıxardı o qadda torpax vayıdı wallah o yıxılmadı salun yıxılseydi men de gididim” (VKA, 239)

“çati sac hepsi ben qaldım orda biraz toprağın altında buriye qedder de de de qaxtım efendim torpağa gömüldüm be bina geldi üzerime geldi üzerime qaxtım (...) gittim qoştım orda bir arqadaşım varıdı dedim o miheqqeq qaldı toprağın altında o evindeydi qoştım ona baxtım” (VKA, 282)

“sallandı sallandı bèle torpaxlar tökildi şüşeler qablar tökildi elimin burasından da yaralanmıştım özımı attım dışarı” (VKA, 311)

“benim baldızım dayım qızı topax altında enkaz altında qaldılar” (VKA, 461)

“anca kendimizi dışarıya atabıldız yanı toz duman qaxtı her teref bağıran çağıran herkez bi terefe düştü tabi evler yıxıldılar evler çökti hepsi toz duman içerişinde qaldıx (...) on tene on bir tene öldi toprağın altında qaldı” (VKA, 466)

“tepremin üçinci günü befat etti yanı xastaydı xastanedeydi üçinci günü befat etti yanı tepremin torpax altta qalmadı areştirmede qaldı” (VKA, 283)

“menim qardaşım oğlı alaköyde yiyenim tornı öldi torpax altında alaköyde öldi” (VKA, 299)

“yıxılmadı be bacım qızları qalmaq bacımın qızları büleñtin xalaları büleñtin xalaları anası qaldı toprax altı iki üç dört tene eyağı qırıldı büleñtin qız qardaşının elı çalışmér qolı çalışmér” (VKA, 425)

“uşaxla indi qaldıla torpağın altında gittim eve çox şükür evde hiş zat yoxidi yıxılmamıştı” (VKA, 433)

“hemen aceleden bî çıbık çakmışlā, sıvā yabmışlā, eskî kiremit 'bi gırıldı mı yukardan göçüyö topraq fālan. gāvîrā gitTeēn sōra bunları onların dağlārında kesTik biz yapTık.” (SĪA, 36)

227. Kavunu zararlı bir çeşit sinekten korumak amacıyla belli bir büyüklüğe gelene kadar toprağa gömmek.

“qawın şekker qawın şekker toprağa quylardıx bi sineh varidi bēle bi bu qadde olsaydi oni sineh vurdı mi o büyüdxçe qoxurdi büyüdxçe büyirdi büyüdxçi zaman yēnmezdi içi dolı qurt onı bıraxırdıx toprağa topraxnan büyüirdıx (...) onı topraxta büyüirdıx 'ayni çociği nēce topraxta büyüirdiler topraxa quylardıx” (VKA, 295)

“qawın şekker qawın şekker toprağa quylardıx bi sineh varidi bēle bi bu qadde olsaydi oni sineh vurdı mi o büyüdxçe qoxurdi büyüdxçe büyirdi büyüdxçi zaman yēnmezdi içi dolı qurt onı bıraxırdıx toprağa topraxnan büyüirdıx (...) onı topraxta büyüirdıx 'ayni çociği nēce topraxta büyüirdiler topraxa quylardıx” (VKA, 295)

“bız kıra diyerdıx qawına daha bızım küresınice kıra diyerler kıre kırayı dutax torpağa bıraxax torpağa bıraxırdıx onın sineh qurdi varidi küçih qawınken onı torpağa bıraxırdıx üzerine yaprağın one kıre diyerdıx o vaxıt biraz bēle büyirdi topraxta bi hefte sora bi daha gine biraz torpax dökérđıx büyüyıp bu hala geldıxten sora daha onı o qurdı o sineyi ona tesir étmezdi” (VKA, 382)

“bız kıra diyerdıx qawına daha bızım küresınice kıra diyerler kıre kırayı dutax torpağa bıraxax torpağa bıraxırdıx onın sineh qurdi varidi küçih qawınken onı torpağa bıraxırdıx üzerine yaprağın one kıre diyerdıx o vaxıt biraz bēle büyirdi topraxta bi hefte sora bi daha gine biraz torpax dökérđıx büyüyıp bu hala geldıxten sora daha onı o qurdı o sineyi ona tesir étmezdi” (VKA, 382)

228. Bir kişinin iktidar olup hüküm sürdüğü yer. Dünyanın, bu dünyadaki iktidarın geçiciliği anlatılıyor.

“hava üzinde hanı ne étın taxtı süleymanı dunya niceleri yerinde berteref étın kimını torpağınan bereber étın sıleyman tahtını tarımâr ettın” (VKA, 330)

229. Kalenin olduğu yerde yapılmış evlerden cinlerin sebep olduğuna inanılan sesler duydukları anlatılıyor. Evlerin bazı duvarlarının yapısının kaleyle bir olması “kalenin toprağı” olarak ifade ediliyor. O malzemededen, o bölgede.

“şimdi bu evlerin iki üç tene duvarı tam kalenin, diyelim kaledir. Duvarları kalenin toprağıdır. Biz geceleyn aynı hepimiz eşitiyih yani. Gum, gum, gum, gum! Diye sesler geli.” (SMA, 144)

230. Sert toprak tabakası, kis.

“biz de ğumu alınca öle bi sandalle gibi sekik çıkdı altında üsdü toprak da kis. altından ince ğum çıkıyor, o ordaykan biz ğavın muvun yirken ordan ğonenniydi, yarılmış.” (AİA, 280)

231. Kadının üzerine dökülen ince toprak una benzetiliyor.

“biz de remā ğum atıyorduk, hemen geri tarava bağdım şöle tozuyageldi. anam bağdım ğadınığ şuralardan döru toprağ un ney olmuş. ğoca bi sandale gibi ğalle düşmüş burā, cīranıyor amma ağ bağ olmuş meyit beñzi gibi.” (AİA, 280)

232. Rusya’da toprak sahipliğinin kişilere değil devlete ait olduğu anlatılıyor.

“Mınarğa karşılık da, toprak sāhibi yapkan. Rosiya’da toprak, kaznanıñ, kazna, hazinenin.” (OTA, 86)

“Kaznanıñ, millet toprađnıñ sāhibi tüil.” (OTA, 86)

“Bılarğa, ol imtiyaznı bergen, toprađnıñ sāhibi olma imtiyazın bergen.” (OTA, 86)

233. Çiftlik toprağı.

“İskişehir’den de ögiz arabalarını kiralap bir şeyde, bir yirde, çiftlik toprağı, Çifteler Çifliđi’nin toprağı, bizniñ bu yir.” (OTA, 93)

234. Balkon yapımında kullanılan toprak.

“cöğürtlen de aynı balkon gibi öñümüzde toprakTan bóyle dam olurdu oña balkon olurdu” (AnaVYA, 202)

“öncede toprak var ıdı on, on iki ğardaş ıdıK. şimdi bi balkonun olsun demirliği yok (...) on ğardaş ıdıK. şöyle toprakTan etraFtan hiç korunacaK bi şey yok yürüyüversen ğederdiñ aşşāya” (AnaVYA, 203)

235. şiddetli yağmurla taşan akarsuyun tarlaya getirdiği, tarlanın verimini arttıracak mil.

“bizim yere mil de gediyo toprak yıđıyor orāya bulanık bir su orda bađlıyo anamur ovasına keyf oldum tabi ben orda. benim yer doluyo ya allah getTi öyle kūrēle mūrēle ancak ğamyonla doldurursuñ tē beř yüz ğamyon belki bin ğamyon toprak

çekersin doldurursuñ daha doldurmaya imkan yok. (...) tabi keyf_ oldum ben tarla mille doluyor filan” (AnaVYA, 263)

236. Faydasızlık anlatılıyor.

“Sairlari şevâr uzağa gētmaz / Toprağa bir çul ekilsa bitmaz” (DİAT, Art. 228)

237. Hikâyede Molla Nesredin’in peşindekileri atlatmak amacıyla kendisi için kazdığı sahte mezarın toprağı.

“Bu da başdıyıp gebrin üstünü torpağladı.” (DİAT, İğ. Ay., 132)

238. Cihanşah hikâyesinde elbiseyi gizlemek için toprağa gömmeleri.

“Elbiseyi de duvarın altını eşip, duvarın altına goymuşdu, önüne daşdarı, üsdü torpağ Eşdi, duvarın altınnan elbiseye çıhartdı, geyindi, uşdu göndü... üzerine.” (AKD, 29)

239. Çöpe gitsin, ziyan olsun.

torpağa gētsin

“ha o kündi kes at tabağa gētsin torpağa.” (AYSVVDİ, 291)

240. Savaş sırasında askerler yaralı düşman askerlerini başına taş vurarak öldürüp üstlerine kürekle bir miktar toprak atıyorlar.

“esgerrerin portatif küregiynen bunun üsdüne birez torpağ vērđiğ geldiğ köyün içine.” (AKD, 211)

241. İnanişâ göre Lokman hekimin ölüm ilacını alıp gelirken Cebrail eline vurup ilacı arpa tarlasına düşürüyor. Bu nedenle o tarlanın toprağını hastalar şifa için gövdelerine sürüyorlar.

“arpa tarlasından gēdeller de torpağ alıllar. hasdâ olannar onu gōdesine çalallar.” (AVOİA2, Ada. 178)

242. Toprak kokusu.

“toprağ ırayhēsini getiriyo.” (AVOİA2, Ada. 65)

243. Yeryüzü anlamında kullanılan toprak aynı zamanda bir canlı olarak düşünülüyor.

“şu ehlibeyitinen ğuraniñ ne yaPdī bu bizim karşıımızdâ.seniñ bēn evlātıñı, allah göstermesiñ gōzüyüñ_önde kessem sen bana ne_aparsın? düşün hemen eñ kısadan? dünyānın, bu dünyānın sonu dēyil yani bırağ ğayrı toPrağ dahi bağıır.” (BİA, 459)

“uhut cenginde hazreti peğamberin dişi şehit_ oldu dişi. o zaman cenabı allāhdan emir geldi, cebrail_ emin geldi dedi ki, eğer senin bu ğanıyñ damlası bir toprā düşerse toprān damarı ğurur cannı mağlūgat ac ğalır dedī. (...) cenabı allāhan_ emriyle diyō ğırğ ğurağlığ yēde torpağ birbirine böle dūrüldü yēri sürüyōr. (...) cenabı allāh, cebraile ihsan_ ētdi dedi ki diyōr, ēer seniñ bir damla ğanın yēre

düşerse toprān damarı gurur nebi nigmet bitmez cannı maḥluḡat ac ḡalır dedī diyör.”
(LSA, 270)

“mahlelerinde öli öldi bi mezar ḡazmadılar. Toprak ḡallerine deyi hele...” (DA, 97)

244. Depremde oluşān yer yarıntısı.

“yārıntıdan atlıyamamışla böyle topraḡ böyle yīlīydi. şimdi ḡayboḡdu başḡa dōrt dēne bilmem ne ḡayboḡdu. böyle yīlīydi topraḡ adam boyu. altından depmiş böle. işde bunnarı biliyoḡ biz bu rum şeylerinden beK ānatmazlardı bubamgil benim bubamgil.”
(LSA, 342)

“zaten erzincandan gelmiş böle- hatdá şimdi mesēla topraḡ hatdı, şu, bu diyoḡa ó zaman bi şey bilinmiyōdu, bilmiyōduḡ. bu ḡarşıdan ḡōlden bi şey yarıldı, üş beş ḡün sona kıra gitdimüz zaman ordan geçilmiyodu. bi topraḡ yīnı ortalıḡ fiḡan heP yarıldı.” (LSA, 186)

245. Evliya mezarının topraḡının askerlere tuz lazım olduḡu vakit tuza dönüştüḡü rivayet ediliyor.

“songuḡlu var çorumuñ, orda hani duz ilazım oluyō yēmeK bişdükden sōnrā. duzsuz bu diyoḡlar tuzu nē yapacáz dā. ordan bi avuş topraḡ alıyō, orası duzluḡ oluyō. şimdi duz bölē.” (LSA, 368)

246. Cebrail’in saçmasıyla deryayı kurutup karaya çeviren toprak.

“cebrail çoh vakit havada uşdu, taḡ! bi avuç toPrayū deryáyā saçdı. deryá guruyō.” (LSA, 377)

247. Toprak evin depremde topraktan olan sıvalarının dökülmesi.

“ó zāman ben ordá ufahdım oḡuyōrdum, oḡurkene bir baḡdım suva torpaḡları dökülüyör böle sallanıyō ben dōşşegde böyle yátıyorum yērde. (...) ben dā topraḡ şindi üzerime dōḡúldúKce topraḡlar lan diyōm ben yorḡanı üzerime çekiyōm sade ben yānḡıñ ḡalımuşum evde. hanı aḡlım ermiyör hanı bu ḡuz nē oḡdunu bilmiyōrum. topraḡ üsdüme dōḡúldúKce ben ḡafama yorḡanı çekiyōm, topraḡ usduḡca bu duvaḡlardan dil suvaḡar düşüyör yāni. hiç yihılmıyör dā annaşılıḡ yāni. ó zaman neysú ben çekdim zabanán oḡdı bī ḡahdım Ki, yorḡanın etraflarına topraḡ yūlmış tabi ḡahdım. (...) zabanān ḡahdıḡ Ki bizim burası bütün topraḡ yapıydı topraḡ.” (LSA, 265)

248. Baş ağrısını geçirdiḡine inanılan türbe topraḡı.

“-bi teg cüvenni alacāñ, cühenini ordan cühenini alıyōñ, başıñ ārısını ḡótürüyō. -topraḡ. -alıyōñ içiyōñ. sālīyī, sālī yāni.” (AMA, 166)

249. Üzüm baḡında topraktan kaynaklanan hastalık.

“toprağdan hastalığ başladı. beş, altı kók. beş, altı. bi_de baħsañ ikinci sene bā ğurumuş, gitmiş.” (ÇİVYA, 373)

250. Merken adı verilen içinde çamaşır yıkanan kabın yapımında kullanılan toprak.

“De’idiğ merken özine, şēdendir, toprağtandır. Desti, ħabene nasıl, o da bele ondan olidi.” (DA, 90)

251. Pestil yapımında kullanılan toprak.

“onın torpağınĭ vērürüz. torpağınĭ çemçenen saruruz saruruz ki bu bayazı bayaz_ola, karayı da ěle dī mi ama nēyse.” (DİÇVÇYA, Çü. 230)

252. Her tarafı taşlık olan yerde yalnızca efsanedeki gelinin geçtiği yerin toprak dökülmüş gibi yeşil otlarla kaplı bir yol şeklinde olduğu anlatılıyor.

“ğētTıgı yol da, şumdi o yol, orası ayni yol gibı olmuş. her tarafı taş, orası ot bitmiş. sanki torpağ tökmüşlar gibı.” (KBAYA, 122)

253. Kişinin çocukken insanları traktöre bindiğine inandırmak için elbisesine sürdüğü mazotlu toprak.

“tuttum o mazotlu toprağı surttum elbisama, dēdım maħsat hani ğēttım mı ki ğoħu ğelā ki dēsam tıraktora bindım inanmazlar,” (KBAYA, 156)

254. Isınmak için kullanılan “kürsü” yapımında kullanılan toprak.

“kürsū o böle tōPrahdan tāħār erīz, tōPrahdan yapılmış.” (KEMAĞ, 457)

255. Esirlerin düşman askerlerinin ölümlerini gömdükleri toplu mezar toprağı.

“bir guyi eşmişler, şu ğehve kibi, orya doldurir, torpağı veriller üslerine.” (ErzuĀ2, 30)

256. Hikayedeki hırsız hazine yüklü deveyi kaçırmak için çocuklara para verip yolu toz duman etmelerini istiyor.

“alir çocuħlari, herisine birer lira, ellışer ğuruş, olan diyir, bir tozi dumana ğatın şu soħağı diyir, ben şu deveyi batırım. çocuħlar tabe kimisi kül sepir, kimisi torpağ sepir, derken o dağdağada deveyi içeri soħir” (ErzuĀ2, 187)

257. Kişinin sesinin gürlüğünden askeriye koğuşunun sıvaları dökülüyor. Toprak burada boya, sıva vs. genel olarak yapı malzemesi anlamında kullanılmış.

“topraħlar tōkülürde; derde ke, şe, baban bülür./ nūreddin bey bülür. topraħlar tōkülürdi, undan sora derdiler, yawu sesinnen bütün şe ğowuşun topraħlarını tōkirsen, bizem tortum za:delerden şahen beyen torune benem asger_arħadaşım nureddin bey var, onun oğle.” (ErzuĀ2, 240)

258. Toprağın sahipliğı.

“Bizden alacağ parasini, toprağ senin baş_üsde.” (KİA, K. 226)

“evler satın almiyêrdle^f. / ... sora işde ikî bîn ihîde oğlum dedi ği bağa sen ğêdmeseⁿ ev satılmaz dedê. gâliyêr diyêr gi, sen diyêr yabmîşsen özbeğın toprağınen yabdın, özbeğ ağacıyneⁿ yabdın.” (TAA, Burs. 185)

259. Hz. Âdem’in yaratılmasında kullanılan altmış farklı iklimden alınmış toprak. Her bir uzvunun ayrı bir iklimin toprağından yaratıldığı anlatılıyor.

“Ve dêmek ki gendi mübârek eliyle toprağını ħalg_eyledi.” (KİA, A. 248)

“Atmış iklimden toprağ_aldı.” (KİA, A. 248)

“Bunu bu misallî dêmek ki altmış türlü toprağdan ħalg_eyledi.” (KİA, A. 248)

260. Ocak yapımında kullanılan toprak.

“şindi ğúb diⁿ hasan atladı ocağlîn üzerine toprağlar d’ökülüyor biliyoñnu.” (KMİA, 62)

261. Erik ağacından yapılan düdüklere boyamada kullanılan toprak.

“Ayalladuğdan soñra efendim şindi, bu sefer toprağ boyası vardır.” (AYBAĞ, 73)

262. Meyve aşılama aşısı çubuğuna sıvıyan toprak.

“Ondan sōna naylon kâdıla sarar, içine toprağ, çâmur ğoyuyoñ tâbi böyle.” (AYBAĞ, 78)

263. Hacca giden kişinin gidemeyen komşuları için kutsal yerlerden alıp getirdiği toprak.

“âladım, nası âlayım, nası âlayım. toprağları yulı tüm türklerimizîñ, gidenmeyenleriñ orda diyi onlarıñ şiyine yiyom toprağları. tēze diyolar, nōrūñ, kime yiyoyñ, hep ğonu, ğomşuma.” (AkVYA, 471)

“**Bana bi dua it diyenler oldu mu burdan giderken?** giderkene didiler. saçlarını kesdiler. ordan toprağ getirdim. piyğamberiñ mezeriniñ oralara ğoydum. buralara düşsünler onlar da diyi.” (AkVYA, 472)

264. Kişileştirilerek Hz. Âdem’le konuşurulan toprak.

“toprağ çirdı, âdem_atamız geliyor. âdem hâbil, ğâbili öldürdü. ğanını bağa ğatdı, gel didi. (...) ölüm, aradan ğuvatlı bi çalı çeker gibi iri yarı davar yüzer gibi diyinci öhö öhö diyi âlayıncı toprağ didi ki ne âlañ, seni benden_aldı.” (AkVYA, 682)

265. Âşık atışmasında âşıklardan biri iki köy arasında kaç kile toprak olduğunu sorarak atışmayı kazanıyor.

“havadan indi bi saprağ / arasında yeşil yaprağ / oymâc_ınan ğurdiniñ_arasında / ğaç kile toprağ / ver bunuñ manasini aşşık dimiş. şu kóynen şo kóyüñ_arasında ğaç kile toprağ_oldünü verebiliñ mi?” (AkVYA, 665)

“havadan indi bi saprak / arasında yeşil yaprak / oymāc _man ğurdiniñ _arasında / ğaç kile toprağ / ver bunuñ manasını aşşık dimiş. şu kıyınen şo kıyüñ _arasında ğaç kile toprağ _oldünu verebiliñ mi?” (AkVYA, 665)

266. Buğday nişastası yapımında temizlenip, kaynatılan, çeşitli işlemlerden geçirilen buğdayın bulunduğu seceler suyunu çekmesi için toprak bir yere konuyor.

“seleyi toPraK bi yere goyarız o suyunu çeKsin diye, olan suyunu o çeker.” (AKHMA, 218)

267. Meyve bahçesi toprağı.

“dēel dēel yērden kırkōr, topūrağdan.” (SerA, 231)

268. Dümbek (dümbelek) adlı müzik aleti yapımında kullanılan toprak.

“eskiden bayramda nerde kız çounliy fazlaysa dümbek diriz böyle kıltuğda toprağdan yapılmış deri geçirilmiş onnan māniler söylerdi ğızlar bayramda.” (ÇA, Bal. 286)

269. Masaldaki sıçan kızdığı için karısını canlıyken toprağa gömüyor.

“ayaklannan toprakları depe depe ğarısını ēce gömmüş, üsTüne bi de böyük _apdezini yapmış.” (BİAİ, 569)

270. Soğan ekilecek toprağın yumuşak olması için üzerine kül serpiliyor.

“bir iz açılır kıskalar belli aralıklarla ekilirdi daha soñra toprak yumşaq olması için kül sepilirdi” (AYSVVDİ, 243)

271. Mübarek olduğuna inanıldığı için dilek dilenip ele alınıp bakılan evliya türbesi toprağı.

“yamalık bālallar. derdini, belamı burā baladım deller. ura bırağullar, sōra onun içinde bi daşın altından bi ğurd _alullar, toprak alullar elüne alur, baKallar.” (GİVYA, 557)

272. Aynı milletten olan.

“türkiyâdan kēlgen òsı müsülman òsı torpaqtı kēpirdiñ kıolına tūsüp ketti dep cân pidà bop şıkkān adām, òşiādām.” (TAKA, 413)

273. Hâbil ve Kâbil kıssasında Hâbil’in leşi toprağa gömen kargayı görmesi. Kıssada kardeşini öldüren Kâbil’dir fakat kaynak kişi Hâbil’in Kâbil’i vurduğunu anlatıyor.

“bu sefer bi kağra geldi g’ókten ağzına bi leş, tutti anladun mi, o leşi endurd i toprağa, eşti eşti leşi g’ómdi. kapatti oni.” (RİA, 269)

274. Akciğerlere dolup sağlığa zarar veren asbest.

“ci _erlēr toprak dolmuş diyō. toprak. aq paq toprak çıkıyoru ... tōz. āsbes diyolar ya. (...) toprak diyo ci _elleriñ zarınā yapışmış diyo.” (EİMA, 533)

275. Ekin yığını toprak yığınınına benzetiliyor.

“ondan sōna tınaz yığardık böle şeyleri, toprak yığını gibi.” (EİMA, 735)

276. Kayalık zemini bahçe yapmak için serilen toprak.

“toprak çekdik ğaya ā bu hayadı gördüğ nası ğaya, aynı urā da ğaya. toPraq çekdik. bāçe yapıdık. (...) az bu yanna gine toPraq çekdik bi den dā biber balcannıK yer etTik.” (EİMA, 747)

277. Yeryüzü sularının olduğu yerlerde toprağın çökmesi ve düden oluşması.

“düdān deriz bazı kēndilīnden açılır bazı toprak göçer tekrar Kaybolur. (...) ğovaşak toprak yanı devamnı yapıyō de işik yerlerde, suyuğ oldū yerde.” (EİMA, 774)

278. Çocukların misket yaptığı toprak.

“şindi ne diyolā unu şindī ū şindi misKetleri adamnırı atıyolā, demir misget atıyolā şindi. biz u zaman topraKdan yapādık çamırdan. yani böle.” (EİMA, 817)

279. Sulak olmayan toprak.

“ama toprak yok. sulu toprak yok ku neyle sulāycān?” (EİMA, 870)

280. Bahçe olarak kullanmak için çay kenarına dolgu yapılan toprak.

“toprak dōldu, dōldutTurduK. yāni uncāz yeri bi buçuğ iki milyar toprak, çakıl, Taş parası vedik çayığ kenarında.” (EİMA, 870)

281. Patlıcan tohumlarını çimlendirmek için özel olarak hazırlanan toprak.

“bunnān ismini ğarıbaş diyurlā, bu patlıcanığ ismini. biz bunu alıyuz ğasıları torğnan ekiyoz, çimnendiriyoz. ğasılardan biyölleri toprak dolduruyoz. özel toprak hazırlıyoz onnara. tek tek biyölleri āşlıyoz. serā yapıyoz.” (EİMA, 972)

282. Tarım ve hayvancılık yapılan yayla toprağı.

“e toprak var, yaylamız var bizim yokarda, ovacık yaylası.” (İİÖKBİA, 194)

283. Antimon madeni çıkarılan toprak.

“toprak olarakdan satıyola, deyarlı bi maden. şimdi hār şeyde gullanılıyo, bi tek yinmiyo.” (İİÖKBİA, 194)

284. Mezar ve kabir hayatı.

“İsmayilimi görmesem yatemam toprağimda. Neler ğoyecağidim onea. Vuy canini sevdüğüm yavrim.” (EVYA, 276)

“Ölürüm görmeyince. / Ben de seni görmesem, / Yatemam toprağimda / Yatemam toprağimda. / İsmayilimi görürsem belki bi loğma yaşarım.” (EVYA, 276)

“biri de dēr Ki torPağını eyi örTün, qorğırım geri gelir oy, gelir oy.” (AİASVŞÖ, 359)

allāh toprā'na sıkdirmāsın

Allah kabir azabı çektirmesin anlamında dua.

“isdēdilēr verdiler. nērde gēderdī irāhmātlıK allāh toprā'na sıkdirmāsın.” (OİAVSV, 689)

ğúlleri topraḡTa sol-

Ardından ağıt yakılan kişi genç öldüğü için gençliğinin, ömrünün ziyan olduğunu ifade eden bir söz.

“yeni yeTip te geliyodu da ğonca ğúl gibi / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 208)

“nilgün gelmeden canını yitirmiş / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) seniñ de öluñ ğızın var ıdı / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) bu kim diye sorarlar ısa, o da yiğit ölüsü / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) bir yavrısını kime ğoydu / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) ğözüme uyKu girmez / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) anañ babañ yanında döndü / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar” (KırVYA, 209)

“arḡadaşları gelmiş te telefon yapar / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) āla ğuzum āla, ne olduysa san oldu / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (KırVYA, 210)

“çoḡ söleyecā’dim hālīm yoḡTu / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) ğadir mevlām bile yardım itmemiş / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 211)

“anası bābası duymuş hemen yürüyor / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 212)

şu torpağın altında kefensiz yatan

Şehit.

“tanıamaz mısın Adilcevaz atani / şu torpağın altında kefensiz yatani” (AYSVVDİ, 280)

toPıraḡ mevlüdü

toPıraḡ mevlüdü (AyVYA), topraḡ mävlidī (AyVYA), toprak mevlütú (PKTA)

Cenazenin ilk günü Kur’an okunması.

“tabıleyip getiriyolā. ó gün bi toPıraḡ mevlüdü okudulā.” (AyVYA, 430)

“aşam işeyēdiK ğäläsiyi bi toprak mävlidī dēyolā bazı toprak mävlidī okūduveriyolā ğömüK ğaldığın gün āşam. toprak mävlidī çoKēyi dēyolā işdā.” (AyVYA, 498)

“Toplaşp akaylar cāmige kēte. Toprak Mevlütú okuyalar.” (PKTA, 158)

toprağā ḡabar aparmiyalar

Ölünün arkasından konuşulduğunda ölen kişinin ruhunun bundan haberi olmasının anlamında bir söz.

“kocam da çoğ fenadi. demiri çeynerdi, göge üfüridi. keynanam da fenadi. toprağa habar aparmiyalar ikisini de. aha öldiler gëTdiler, men de kaldım.” (VGHA Bit., 655)

toprağına haber gëdmesin

Ölünün arkasından konuşulduğunda ölen kişinin ruhunun bundan haberi olmasının anlamında bir söz.

“yalan... oni mahana dutiyërdi, matrabazidi, toprağına haber gëdmesin, benim görüm çoğ matrabazidi” (TAA, Ağ. 40)

toprağına nur yağsın

Ölmüş bir kişiye Allah’tan rahmet dileme sözü.

“ğaynatam eydi, babaydi baba. ná ğaynatasi! nur yağsın toprağına.” (TAA, Ağ. 34)

toPrağlar inciTmesiñ

Ölünün kabir azabı çekmemesi için dua.

“benim ğocamdan, allah ğandım diyen_ādar rahmet_ëTsiñ, çoğ memnundum, çoğ. toPrağlar inciTmesiñ.” (AVOĬA2, Ada. 132)

285. Bitkinin besin kaynağı olarak toprak.

“şimdi bu ibritler gidiyi ama unlar bile bāzı bağıyosun o astalī çıkariyi kökünde. kökünün dolayını sarıveriyi, şöle bi şey. toprağtan kesiyö onu yāni bitkinin besinini, kesiyö irtibātı toprağtan. kafaya yatacā zaman, çiçek açma mevsimine geldi mi kuruyo. (TMĬVKA, 189)

286. Peynir yapımında topraktan faydalanılması.

“ay ô süTleri süzerdik dünekler ederdik ilēnlere ađdlāna torpağları dökerdik torpağları dökerdik üç altı ilēn ğörüduğ altı ilēni bi günde doldurüduğ günde onu beş gün durar altı gün durar öle öle öle öle ondan kēri onu süzerdik bi ğazan pēnir olurdu” (TDVEEÇÇYA, 86)

287. Sağlamlaştırmak için çadırın kenarına atılan toprak.

“çadırları oruya kömerler yani çadırıñ kenarına ğazī çaharlar şuruya gerdirirler ipinen şurayı torpağnan örterler (...) o hem çadırı māfaza eder hemi de torpağlar onun arđasına yīliyo” (YVYA, 148, 149)

288. Māni söyleme geleneğinde kızların takılarını koymak üzere çukur kazması.

“bahar gelinci torpağ uyanıncı mard ayında ğızlar gelinler yemlīe çıharih yemlig Toplarığ (...) o ğızlar Topladığları yerde bi torpağ eşerler çuhur eşerler ben yüzümü ğorum ötä bilezini ğor ötä küpesini ğor ötä pıçanı ğor üsdünü ğapadırlar biri elini oruya soğar sen sōle dër senin şansına mani sōlüyeceg” (YVYA, 164)

289. Bataklık, çorak, verimsiz toprak.

“batahlıdı çoraḡ toprādı. ne ekilir, ne biçiliridi.” (KMİA, 56)

290. Seksek oynamak için toprağa çizgiler çizilmesi.

“çizgi çizēdiK böle toprā seKseK oynādıK oynādıK işTe ip te atlâyoduK tabi” (YİYA, 356)

291. Kedinin kazıp çıkardığı toprak.

“bu ara kedi, ğumluḡ tallanıñ düz biyyirine yürüdü başladı toprā ğazmıya. ipi^y ğazdı, amma ğazdı toprā da edirāfa dādıyor ha!..” (KMİA, 147)

292. Kumlu tarla toprağı.

“bu ara kedi, ğumluḡ tallanıñ düz biyyirine yürüdü başladı toprā ğazmıya. ipi^y ğazdı, amma ğazdı toprā da edirāfa dādıyor ha!..” (KMİA, 147)

293. Yağmur yemiş, nemli toprak.

“Yağmur yağar toprak nemsiz olurmu / Fanı dünya ğardaş ğamsız olurmu” (AKD, 380)

294. Yağmur almadığı için nemsiz, kuru, ağaç yetişmeyen toprak.

“yāmır yāmayınca guru topraan içinde aacıḡ olcaaa var mı?” (İİÖKBİA, 307)

295. Toprağın suyu çekmesi.

“ırāmetlikin ūiyi yetmedi dē getti di ğuyu ğazıvırdı unu aḡşamdan dölduruḡ dırdı gelseK baksaK suyuḡ damnası ğalmamıū toprak çekmiū gitmiū.” (EİMA, 494)

296. Çamur olmayan toprak zemin.

“burası çamır olmaū. ğıūın çox ğüzel bir toprax.” (HAA, 301)

297. Toprağa yatırılan bebeğın alttan soğuk alarak hastalanması.

“iki ğörümce daū oynamıūlar. çocū ğüneūe yatırmıūlar. üsdüne bi ūey örtmemiūler. altına da bi ūiy örtmemiūler. yerden toprak almıū. üsdünden ğüneū satıcanı didi doḡdur, ölürdidi.” (AkVYA, 342)

298. Pirinç yetiūtirilen çok sulu toprak.

“O çeltik biraz ūöle ğabarıp da, bitip de toprakdan kendini ğurtarasıya ğadar, öle bakmaḡ isder, körpe çocuūa bakar gibisine.” (EİMİVYA, 411)

“Ĝuruduu hâlde suyu saldın mı, bulamaç gibi oluveriyoru o tobraḡ. Bulanık tobraḡ.” (EİMİVYA, 411)

299. Kiūinin saklanmak için kendini toprağa gömdürmesi.

“bēle mezar ūeklinde toprağı eūimiūler, adami kuylamıūler” (AİASVūÖ, 216)

“ula toprağın içinde. toPrağın içine bahtuñ Ki bële ağzına hortumu almış, toPrağde düz kesmişler.” (AİASVŞÖ, 216)

300. Rivayete göre “Dânişmend Gazi”, vurulduğu yerde üzerindeki paralarla gömülüyor. Bu paralar define olarak değil vurulduğu yerin işaretçisi olarak görülüyor.

“vuruldū yere parī dōkdūler, toprā ğazdılar dī. ileri bi tariħde ō para toprağdan bulunacak.” (TİVYA, 337)

“vuruldū yere parī dōkdūler, toprā ğazdılar dī. ileri bi tariħde ō para toprağdan bulunacak.” (TİVYA, 337)

301. Hıdırellez’de dilek dilenerek içine çeşitli objeler atılan küpün gül ağacının dibine gömülmesi.

“u çömleyi oyālādī toprā oraya gömerlerdi tam hıdırellez sabahı da gömdükleri yerden geşlē çıkarılādī” (YİYA, 344)

302. Sarımsak yetiştirilen toprak.

“sōna depecüklü belinen topra şōle bi ğarışdurusuñ. (...) orda dikiyoñ toprā. şindi toprağtan çıkışında böyle fidesi çıkıya ya yāni ilk çıkmış sókmeye ilac ediyoz.” (KasVYA, 469)

303. Patates yetiştirilen toprak.

“bōle ilkbahar geldī bi zaman patatis ekiyoz ya patatisiñ ufağları zehilli olur. bunu her veterner bilmez. bu gōzleri oluya ye toprā girdū zaman çil atar ya ollara patatis gōzü denü.” (KasVYA, 391)

304. Askerlerin saklandığı toprak altındaki mağara.

“ğavurunan aramız aşa yoħarı beş yüz metre youdu, aramız ğavurunağ ō da mārada ben de māradayım. toprān altında.” (LSA, 525)

305. Yılın ekim ve hayvan bakımı için uygun vakitleri “Hıdırellez bulanığı”, “Ülker bulanığı” vs. şeklinde adlandırılmıştır. Toprağın ekimi de bu nedenle gündönümünün 10 gün öncesinde veya sonrasında yapılır.

“gün dönümünden meselā bulanık oluyo deye, topraa ya on gün evelden dikerler, ya on gün sōna dikerler.” (İİBİA, 369)

306. Toprağın kar suyunu emmesi.

“ya ğarlä āltta ğurtlanırdı şinci yoğ nerde ğış yoğ su da yoğ bütün ğār yārdı emērdi toprağ emērdi bütün dērelē haldır haldır akārdı” (ÇİYA, 774)

307. Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önce çocuğunu diri diri toprağa gömdüğü anlatılıyor.

“sōna çocūnu diri diri toprā gömyōmuşmuş.” (MA, 686)

“tēlemiş boʻazına sarılmış babasınıñ, gine onu giri toprā gömmüş, hazreti ömer.” (MA, 686)

308. Bakımsız kalan bağların yok olması anlamında kullanılan ifade.

toprak ol-

“bağlarımız vardı, tabi şindi heppi torpağ_oldı, kimse baħmiy.” (DİÇVÇYA, Çü. 190)

309. Toprak kayması.

torpağ kayması

“arazi olmadığı için torpağ kayması yoħ.” (MİA, 261)

309.1. toprağ kay-

Toprak kayması nedeniyle insan ölmesi.

“hez, işde toprağ kaydi geldi ademín_üzerine. hez_oldi, adem_öldi.” (VGHA Bit., 750)

309.2. Toprağ bas-

Toprak kayması sonucu evlerin toprak altında kalması.

“Toprağ basirdi.” (KİA, K. 173)

310. Altın küpünün saklamak maksadıyla toprağa gömülmesi.

“Evin çöplüyünde toprağ içerisinde gocaman bi_boş küpe ras ğeliyolar.” (KİAT, Or. 49)

311. Altı boş, gevşek toprak zemin.

“altı, efennim hiç yoħ. altı bütün boşluħ. şindi biz bu suları çektikçesine u gene yere çökü. bu sever fazla gelsin gene yaylanıp yukarı çıkü. oldü gibi kalkü. şindi saptan, çöpten toprağ olur, bālamış üstüne. altında iç bi şey yoħ.” (EİA, 124)

“Torpağ çoħ boşanağdı.” (KİA, K. 333)

312. Tencere yapımında kullanılan toprak.

“būdü yapmeyollā onu başğı yēden gālīdī burīya. bizim būdü hiç yapmadilā. o yalan. ağaşdan būdü yapmadilā. dā çiniden toprağ bādağ gätirilādi, toprağ haranī gätirilādi.” (AyVYA, 522)

“bi toPraq harını dedimiz, şindiki göveş dediKlerimizden. aş yemek yapıyolāmış onda. u ğırılmış, u ğırılmış.” (BİA, 649)

“bizi de götürmüş ineKlere. öküze biraz haranı saracākan topraK haranı. anam orladan geldiKlēni orlada da ğaçmışımıŝ, öküzlere iki yorgan sarıvēmişlē de. ğaçakçılıK günnēni biz ni bilelim, kim bili, nerde bilecēz bis?” (BĪA, 640)

“börölce sıymasını biçir. onu 'toprak haranıda biŝirceŝ 'tepsiniŝ üsTüne onu ğo, üsTüne bi dök 'börölce sıymasınıŝ haŝlamasını.” (SVYA, 599)

“kullandımız dıvan undan kericāzım demir ğaladı, demirde biŝiriydik, toprak çencerede biŝiriydik.” (ÇA, İzmr. 317)

“önceden işde toprak çencerelerde yemeklerimiz öyle oluydu. baK şimdi ben toprak çenceresinde biŝirdim yimē.” (ÇA, İzmr. 312)

“şimdi demir tencirilēde biŝēdi toprak tencirilēde biŝēdi şimdi ērsan tencire āldı yürüdü ēskilē daha güzel” (BĪYA, 266)

313. Bardak yapımında kullanılan toprak.

“būdū yapmeyollā onu baŝĝı yēden ğālīdī burıya. bizim būdū hiç yapmadılā. o yalan. aĝaŝdan būdū yapmadılā. dā çiniden toprak bādaK ğatirılādi, toprak haranı ğatirılādi.” (AyVYA, 522)

“he qawurga qawurga sūtı bıraxēsen qoyisen sūte yatırisen qurıdisen desen bēle ŝeye saxsılara torpax saxsılar varidi o zaman ôleyidi yani he onda qawurisen yiyisen” (VKA, 305)

“o da parayı yeme' bāda' ları olūdu eskiden topraKdan, onuñ içine ğa' mıŝ, güzāce āzına sarmıŝ. ŝu binālara yapākan bi iskēle ğurmak için delik bırakılādı. o deliñ içine ğa' mıŝ, güzāce çamırlan āzına kapa' mıŝ, kireŝlemiŝ.” (İİBĪA, 456)

“Topraq-ta bardaĝıynan raqılar içiyo.” (ADÜM I, Man. 41)

“ya toPrak bādaK getiri götürüdüñ bayırlara. hinci laylundan içiyoruñ, her yaKa laylun_ oldu.” (BĪA, 634)

“toprak ğoveç var ıdı. Sebzeleri bóle ğoveçde yapardıK. topraKdan bardak vardı.” (ÇA, Bal. 258)

“yaĝı ayāmıznan çıĝnāriz. tōbanıŝ içinī ğatarız. yaĝı aKā gidā. altını bureyī bī bu ğīdā toprak bādaK, daĝar ğoğuK. toprak daĝar. uyūŝak bi ŝey, ğap bi ŝey.” (AyVYA, 733)

314. Çanak yapımında kullanılan toprak.

“yoh yoh yoh. torpaĝ çanaĝı, torpaĝ çölmek, onnar wardi. ne vardi? şimdi her şey var. 'alamyon tencere. 'alamyon çıĝdı, torpaĝdan sora.” (VGHA Bit., 586)

“bakır ğap ğalaylanır tepsilēmis sinilēmis ğaşıqlāmız ağaştan çanaqlāmız topraqTan topraq çanaqçılā gelirdi beyendīni alırdıñ işleri çiçekli sırlı sırlı” (ÇİYA, 496)

“bēle bi çanağ kımın bi şey, torpağdan yaPma. onūn içine don yağı, heyvan yağı onnan sora bēle bıraşırlardı yēre.” (VGHA Bit., 597)

“bi de bi torpağ kaba doldūrūrlardı. (...) çömlek dıřında şey torpağ çanağ yēmek için.” (VGHA Bit., 656)

“ğandig de yēmek pişirmeğ için kullanılan torpağdan yapılmış çanağ.” (VGHA V., 559)

“lengeri de yoğ, çanağ, çanağ ēle torpağdandı. torpağdan bēle yapılar.” (VGHA Bit., 647)

“oni torpağdan çanağ yapıdıñ. (...) mum yapıdılar. oni bıraşıdılar o şeyin içinē, çanağın içinē. torpağ çanağın içinē. onnan idare ēdidik.” (VGHA V., 518)

“torpağ kabda yēmeK yēmeK. he, doğrisan. torpağ kabda, ağaş kaşuğı. torpağ çanağı.” (VGHA Bit., 705)

“o da şey porselen gibi çanağ diyellerdi ona. torpağdan. ē şimdiki kımı herkeşin tabağı ayri, kaşığı ayri göyünneri gitmesse. esKiden wardı. torpağ kabda kıyma yođūrūllarmıř.” (VGHA Bit., 676)

315. Kāse yapımında kullanılan toprak.

“topraK işēlē vādı. daha bōle, toprakdan bōle. kāse denī bōle içi parlak olū, bōle kāse, kāse dēdik biz onnara.” (İİBİA, 531)

316. Saksı denen mutfak kabı yapımında kullanılan toprak.

“o ğainatıya topraq sakıda yemāk yidirimiş.” (GBAA, Muğ. 94)

“seħsi, torpağ kab parçesidir.” (VGHA Bit., 755)

317. Güveç yapımında kullanılan toprak.

“gōvecimiz var ıdı bizim bōle toprağdan gōvec derdük.” (KasVYA, 787)

“-Tencirede eyi olmaz bacım. Toprağgüceçde daha lezzetli olur.” (KH, 77)

“toprağ gōveç var ıdı. Sebzeleri bōle gōveçde yapardıq. toprağdan bardağ vardı.” (ÇA, Bal. 258)

318. Dağar denen küp yapımında kullanılan toprak.

“yağı ayāmıznan çıgnāriz. tōbanıñ içinī ğatarız. yağı aķā gidā. altını bureyī bī bu ğidā toprağ bādağ, dağar ğōduq. toprağ dağar. uyūřağ bi şey, ğap bi şey.” (AyVYA, 733)

319. Toprak zeminli mutfağın yeri kazılarak artan yemeklerin bozulmaması için bu çukura konması.

“yimekler mesela, yimekleri mutfaqlar böle toprak, toprakdan. eşerdik. o yimek gaplani aynı o çukurlara edellēdi, görledi, edrafına su dökellēdi, o orda bozulmazdı yani yimekartan yimek.” (EİMA, 537)

tor toprak

Toz toprak, pislik anlamında bir ikileme.

“sā ardık onunġ ulan bastırıyım peynir ederin. (...) duzlarınız o çuvala basarız dışına bir muşamba geydiyiz, tor toprak olmasın deyî.” (AİÖKYA, Antl. 533)

toz

toS (KİAVAAAY), toz (ÇTAOAİ), toz (AVOİA2), toz (PKTA), toz (AİÖKYA), toz (BİA), toz (BİAİ), toz (VGHA Bit.), toz (AYSVVDİ), toz (TDVEEÇÇYA), toz (GA), tōz (BİYA), toz (THDK), toz (GDİAT, El.), toz (ErzuA), toz (EİMA), toz (İİBİA), toz (DİAT), toz (AAT, Kas.), toz (OAAAD, Kırş.), toz (MİA), toz (MVYA), toz (AİAD, Muş), toz (NVYA), toz (OAAAD, Niğ.), toz (SİA), toz (LSA), toz (SVTİAT, Siv.), toz (TMİVKA), toz (SMA), toz (VKA), toz (AkVYA), toz (KırıkİA), toz (KVKA), toz (OİAVSV), toz (KasVYA), toz (TYA)

1. Çok küçük parçacıklar halinde havada uçuşan toprak.

“direkdora dahıyoz şindi onu o çeviriyon. biz āzına viriyoz hortumunan o içeriye atıyo, yani tozuġ içine girmiyoz.” (AİA, 199)

“yā iccaħda bóyle dúven sürerdik uyuklayı uyuklayı tozuġ içinde.” (AİA, 204)

“üy, ġelē le ġeldim yolda bi toz ġakar. anam bu toz ne? ġeldim, birining baġa ġırılmış. (...) **RD: toz kalkması neyden olmuş? AYK:** toz, ġoyununġ taradıġı yerden. taradıġı yerden toz, toz ġakdı.” (AİÖKYA, Isp. 498)

“toZ çokdu eveli bizim kövde, eveli hasköv tosköv derledi zāten. toZ kum hēkeziñ kapısınıñ avzındı, bóle kápız tālası gibi edēdik ġari, yıvādık onnara.” (İİBİA, 495)

“bizim bura ġışın çamır, yazın toz ġızım, sinee...” (İİBİA, 656)

“eliñizde gelirse onun aġzına soħun yā. ali seydi ne diyin sen ula? ne sou| godu| ne toz godu|. o düzde Allāh, ġöremiyih.” (MİA, 332)

1.1. toz ol-

toz ol- (SVYA), tozol- (EİMA)

1.1.1. Ortadan kaybolmak, göze görünmemek.

“şindi beni efe şöyle ucukTurdu tozol dedi diyî.” (SVYA, 634)

1.1.2. Geleneklerin kaybolması.

“bayrámnardâ dê toplanıP bi ėlence yapıyódúk Şimdi unnağ ğayĭb_ oldu, toz_ oldu.”
(EĭMA, 885)

2. Çok kűçük parçacıklar halinde yerde bulunan toprak.

“Őu huları dolanırım / Őu tozlara belenirim / Guzumu verseler baa / Torba dahar dűlenirim” (ÇTAOAĭ, Ada. 54)

“Őu hűları dolanırım / Őu tozlara belenirim / ğuzumu vėrseler baňa / torba dađar dilenirim, diyr.” (AVOĭA2, Ada. 45)

“Kaldĭn ğasır astĭnda toz basılıp, / Ólúr_ edím men bosam, cĭpke asılıp.” (PKTA, 124)

“Kaldın ğasır astında, toz basılıp. / Ólúr_ edím sen bosam, cĭpke asılıp.” (PKTA, 129)

“arayı arayı görem izini / izinin tozuna sürem yűzi°mi” (AYSVVDĭ, 288)

“yā Őimdi ėsgiden tos tőpraK içinde oynādık (...) ėsgiden çocuklā tos tőprak içinde oynārdı ama daha sālĭklydı (...) bizim kővűn bőlē alānnında tős toprak bőle o zımān hāyvan hāŐirat biz de çōK (...) kővűn őrtā yerin tōz yapālādı tabi (...) ĭsdānbıldan ğeldĭne göre bőle çōK kibār çocűK tos tőpraK görmemiŐ Őimdi bizim kővűn çocűKları biz dê ó zumān biraz dā bőyűkdűk tōzun_ içinde yuvārlanyolā (...) toprān_ içinde yuvārlanyolā tőmruK gibilē (...) ĭsannā demėkkin bőle tős toprak_ ama dahā herāde tőprān da bi ĭŐesi vā” (BĭYA, 395)

“Yűce dađ baŐında mązıya mazi / Ayađlar turābı yolların tozu” (DĭAT, Ard. Tm., 118)

“naip yolları tozludur / dağları kimi buzludur / bizim kıızların sözleri / kimi acıdır tuzludur” (TMĭVKA, 357)

“eŐŐēK_ āđnār tāvıK_ āđnār tōzlu bi'_ yėrde tāvık yatār pātırdār_ içine sırtınā Őēy çēKēr.” (OĭAVSV, 817)

“efendim ĭŐde ağa_ burayı dedi adam toz vuracām, dedi. vurmadım tozuni, ğomŐu benim evum a_ bu evun alt_ tarafındadır.” (TYAĭI, 217)

2.1. tozuna yűz sűr-

Peygambere duyulan bűyűk sayđı ve hasreti anlatan bir ifade. Geçtiđi yolda bıraktıđı ize yűz sűrmek ĭsteđi.

“arıya arıya bulam_ izini / izinin tozuna sürem yűzűmi” (DĭÇVÇYA, Çű. 165)

3. Çizmenin içinde giren toprak parçaları.

“emme Őimdi bi vatandaŐa annadıñ mı suya baKma yav, toz da girmiyu. cizmeye baK, kepenē çekdiñ mi ğayi su görű müñ? görmessiñ.” (BĭA, 625)

4. Havada asılı bulunan toprak partikűllerinin ğöze, ađza, burna, kulađa kaçması.

“mesela bidlisden arebeye bindiğimiz zaman dağlarde toz wardi ya. ha bu keder toz giridi kulağımıza, burnumuze, ağzımıza. (...) wallahi o kátár tozın içine.” (VGHA Bit., 777)

“şörteller şar şar ediyö, yıldızlar par par ediyö; toz gözde çamur dizde.” (MİA, 357)

5. Siper olarak yapılan toprak yığını.

“işde biraz mesâfeli yerlêde ğurusıķı atılır. ben biraz muğalletliklê yaptım. yaz ğünüdü, yere bõle toz toprak topluodum. tüfei toza dutuodum, duman üsdünde ğalıodu.” (BİAİ, 618)

6. Rüzgarla yerden kalkan toprak zerrelere.

“ben hacımın gelişinden bilirin ağ ğollarını salışından bilirin eyer hacım gizli sözlerini ellere demen ellere dersem söz olur yellere ğosam toz olur” (TDVEEÇÇYA, 109)

“bi de ğaba yel esti ammâ şü melmeketiñ ğumuñ yudu ğadar da berâber yaptı. şindi hõle bahça var bahçalarda toS kıldırımıyör uzunlü.” (KİAVAAAY, 398)

“Āşam olmuş, hava bozulmuş, şimsağ şağıyor, toz çıhmış, öteki üç arğadaşı, dâveleri bir dereye indirmişler.” (OAAAD, Niğ. 37)

7. Ayakkabının üzerinde olup bir yerden bir yere taşınan toz. Burada “gavur”un bir yere ayak basmış olmasının bereketi kaçıracağı inancından bahsediliyor.

“antallâdâ, finikedê, deñizlide ğazanılan paranıñ berekeTi olmaz dêrdi bubacım ırahmatlıķ. neden dersen? çavırıñ esğisi üsküsü ayânıñ babıcınıñ tozu orda ğaldı. berekeTi olmaz ollârda ğazanılan derdi. deñizli demek çavırı dõkmüşler deñize de ordan ğalmış deñizli.” (GA, 242)

8. Yerdeki toprak partiküllerinin üzerinden insan, hayvan, araç vs. geçmesi nedeniyle yerden yükselmesi.

“Hadi bas gidelim / Toz kalka kalka / Palangadan toz kalktı / Kesireden kız kalktı / (...) / Hadi bas gidelim / Toz kalka kalka” (THKD, 111)

“Arğadaş sen şu guru yol üzerine doĒru yarış; ayağınızdan çıhan toz, ben Ēeriden bağınca sizi goremzsem, sizin ünnü deñ olduĒunuz ağniyacan, deyo. Deñ yolu doĒru yarışıyo. Bu faķır adam bağıyo arğasınñan toz moz bi şey yoğ.” (AAT, Kas. 30)

“Talladan çegmedim tozolur deyi / Bazara çegmedim goz olur deyi / Duyar aplası-da söz olur deyi.” (OAAAD, Kırş. 123)

“toz kaldırdı havâya çövdü onu.” (MVYA, 211)

“çocukken aşākı__o eğriçay köyü dēriz ordan bi__arabā geçē, 'tozundan bellī__ölur da, hā hā çocuklār böyle baķ baķ baķ otomofil geçiyō. o__ğādar tozunu görmeklen.” (SĪA, 243)

“O ordan: toz gopar deyōr. Gurt ğelişin yanıña, oruyu gosdert deyōr” (SVTĪAT, Siv. 55)

“Mavi taḥsi geli / Tozı duman ēdi” (SMA, 133)

“Gökyüzüne çıḥar dōyüş tozları / Ğızıl ğızıl olmuş baķdım gözleri / ‘ezrayil yokluyor sanki öküzleri / Şaşdı öküzler bu ḥayvanın elinde (...) Gökyüzüne çıḥar da dōyüş tozları / Ğızıl ğızıl olmuş da baķdım gözleri / ‘Ezrayil yokluyor da sanki öküzleri / Şaşdı öküzler bu ḥayvanın elinden” (KVKA, 53, 54)

8.1. gez- toz-

gez- toz- (AVOĪA2), gez- toz- (ÇĪYA), gez- toz- (TAA), gez- toz- (AnaVYA), gez- toz- (ĪĪBĪA), gez- toz- (KasVYA), gez- toz- (SĪA), gez- toz- (TMĪVKA), gez- toz- (KırıkĪA), gez- toz- (OĪAVSV)

8.1.1. Eğlenmek veya oyalanmak maksadıyla gezmek.

“aldım, ah, gezdik tozduķ, ķamyona bindik, yanımda benim gibi bi ilmi var, ah be dedim ilmi, abe dedim oldu mu dedik, ķarının dedim çemberini götücektik ocaya oķutçaķtık.” (TMĪVKA, 224)

“ama şimdi, bür gün nişannanir__on gün nişannāni'r, gezi'r tozi'r onnan sora, haydē bān sāvmiyirīm, o zamandan sevmiyaydın.” (TAA, Hat. 212)

“annem di öle şeker hasdasıdı, annem elli altı yaşındı ölüvēdi. böyle işlenmiş etmiş, ğādeşlēne gitmiş, gezmiş tozmuş. evini yaTcak ğāri akşam, aniden bi sıkıntı geliyō, köprü başını vāmıdan ölmüş.” (ĪĪBĪA, 658)

“ben çoğ gezdım, tozdım.” (KırıkĪA, 515)

“bi gün gezmişlē tozmuşlē, iki gün gezmişlē tozmuşlē, bi gün gidiyō kümese, gösteriyō, kümeş bu deyō.” (ĪĪBĪA, 528)

“bulĝarĪstan'ın ḥēr__taraFını bilirim. gezerim, tozarım, o zaman bilirim.” (SĪA, 70)

“gezdiK, tozduK burā geri gelme şey oldu beni gene ğodular” (AnaVYA, 267)

“gezerken tozarķan bir ĝar'nıñ bir ḥamzan yā'nı çalmışlar.” (OĪAVSV, 637)

“görün, gezeñ tozañ, geliñ, başĝa bi işiñ olmasa n__āpacañ?” (AVOĪA2, Ada. 145)

“ĝuş n'__ētmiş. vallā' gezmiş tozmüş biriniñ d'__omzuna ğonmāmiş.” (OĪAVSV, 729)

“tarakya'dan aliver eē çanakKale'den al ğonya'dan ĝātTim dēē ḥüdüttere asKerliñimde. orlarda gez'dīm, tozdım.” (SĪA, 160)

“vallā billā ūle çanda üş dört hāne vardı benim bununı ūlanı bubası bir ūlan vā ben zenginini e dē ğancıkları bindiriyō dālāda geziyōru tozuyōru e ūle bütün malımızı mülkümüzü bitirdi” (ÇİYA, 677)

gezin- tozun-

“çalkārın, çalkārın, çalkārın, o ğāri ūlāda işleniyō ğāri, geziniyō tozunuyō. o yokken ben sapını çıkarın, bi bāmak daa yav aların ğatārın avzıma.” (İİBİA, 473)

8.1.2. Kadınlarla erkeklerin evlenmeden önce görüşüp birlikte zaman geçirmeleri.

“bağdıñ şordan geliya nişannuñ ğaçıyoñ. şindik nerde herkeş geziyo tozuyo.” (KasVYA, 705)

“ğadınnar da zaten geziyolar, tozuyolar neyse işde sen beni seviyoñ ben seni seviyom dērkene ya gelin oluyo ikiāy duruyo, ya da hēc evlenmeden kocasınıñ evine ğedmeden ayrılıyorlar.” (KırıkİA, 562)

8.2. ne üzüne bahi ne tozuna bahi

Aynı ortamda bulunulan bir kişiyi görmezden gelmek, yok saymak.

“Gece yarısı Arif Yusuf geli; bu gızın ne üzüne bahi, ne tozuna bahi; yatağa giri yuhli.” (HarA, 71)

8.3. toz gop-

toz gopar (DİAT, Kar. Ter.), Toz gopardan (SVTİAT, Siv.)

Cevabı “değirmen, un” olan bir bilmece. Burada unun tozuması atlının toz kaldırmasına benzetiliyor.

“Menim atam atdı men yayan / Elimde demirden dayağ dizine tek çamur / Gurşağına ğeder su / İşderken ğene toz gopar.” (DİAT, Kar. Ter., 74)

“Cızıl eñiş boz yoħuş / Toz gopardan sen yetiş” (SVTİAT, Siv. 87)

8.4. toza tozā

toza tozā (OİAVSV), toza toza (EVYA)

Bir yerden bir yere toz kaldırarak gitmek.

“çöldēn çöle toza tozā bitirdim. ğāder torbāsına ğātdim bāhdımī. damla damlā süzē süze bītirdim.” (OİAVSV, 908)

“Ġırat gelür toza toza / Ġolunda altun ğoza / Begim nerden gelisen! / Perçemin toza toza.” (EVYA, 291)

9. Toprak partiküllerinin nesnelere üzerine konarak onları kirletmesi.

“Aşşığıdan ğelir gozalı ğelin / Topla gozaların toz olur ğelin” (GDİAT, El. 93)

- “Aşşahdan geliyi gozalı gelin / Topla poroların toz olur gelin” (GDİAT, El. 114)
- “aşşahdan geliyor aman garalı gelin / topla gözaların yar yar toz olur gelin” (EYAD1, 79)
- “Harıdan gätme iz olur / Mavi şalvar toz olur” (ErzuA, 108)
- “beyaz giyme toz olur / ziyah giyme söz olur” (KasVYA, 365)
- “Aşşāda gelindi hozalı gelin / Topla-da zilifiñi toz olur gelin / Duyar düşmannara-da söz olur gelin” (OAAD, Kırş.112)
- “Döşür etekleriñ yere deymesin / Yollar gubarlanmış toz deyer señe.” (AİAD, Muş Ter. 95)
- “'eyle 'tozuñ toprān içinde, her yillerimiz 'toz_olür, sırtımız killenir. (...) harmanı da 'tozuñ 'toprān içinde 'galdırırh. 'o halde siz bizi bi 'gofseñiz, nebim 'töz, toprāh, 'kir çalışırh amma, zor bizim geçimimiz 'zor; 'gazanmaynan, 'gopmaynan.” (NVYA, 143)
10. Toz, kir anlamında.
- “orāk, dırmık, harman derman tozuñ küngeniñ içinde çalışırdıK.” (EİMA, 830)
- “ora rād èllām yeriñ. hē, rād tabi, rād oluncu burda toza girecāñ diyal mi? toza girecāñ diyal mi onuñ_uçun gelmemeyi isdemiyoñ.” (KırıkİA, 438)
11. Bebeklerin altına bez yerine bağlanan özel bir toprak. Höllük.
- “(Çocuklar) araba çekerüz güzün. araba çekdümüzde tozu olu. çok yimişak tozu. o tozu galburdan elēyoduK. çufallara dolduruyoduK çocuklarıñ altına bölē bi gısım bi gısım tos toprak göyoduK da öle göyoduK. (...) sekiz täne çocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muşambanıñ üsdüne tebi topraı seriyoduK.” (KasVYA, 776)
- “**Çocū toprā beledermiş, nası yapardıñız?** hincik şu gırmızı toprak var ya onu galbura alırdıK. havāda elerdik şöyle savurarakdan. tozu uçardın. altı gımsar galırdı. hincik şu güççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardıK şöyle āzını. içine torpā goruz zobanıñ_üsdüne gorduK. orda devamlı gızgı durudu. yakardıK, yanık iy_olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dókerdik şöyle. bezleriñ_üsdüne şöyle gatlardıK, bez gızardı.” (AkVYA, 550)
12. Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayağının tozu olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.
- “Aşık Hüseyin ha guzum / Sahnelerde şantozum / Beni boynuñdan atma / Ayagıñda bir tozum” (GDİAT, KahMar. 153)
13. Siğili tedavi ettiği inancıyla yeni mezarlardan alınan toprak.
- “bi dene gabırdan toz alıllar, atallardı, hani yeni gabirlerden sabah gün dōmadan.” (MVYA, 380)

14. Enkaz molozu tozu.

“ö bi çocuğ göyünnā cenabi aḷlah onun   üzerini açuḥ biraḥmıṣ. göyun puf dēmiṣ tozun  
içinden doruḷup bi çēt göyüñ çihîy.” (LSA, 198)

“çixardıx hele dıryıdı işte qucağımızda befat etti he öldi dunya bêle toz yani tozdan bi yer
görsemmérđi” (VKA, 283)

15. Harmanı rüzgârın yönüne göre savurarak ayrılan toz.

“ondan sōna bi de tozlarduḵ bōle. toz atarduḵ bōle gūzelcene ondan sōna harmanı
saçarduḵ. buydeyi toprakla aşmaz o zaman ürüzğar nerden gelüse gāri orī savuyoz tabī.”
(KasVYA, 526)

tozak

tozā (KasVYA), tozaḵ (KasVYA), tozaḥ (DĪAT)

1. Harman yerindeki toz yığından elenip höllük olarak kullanılan toprak.

“baḵ ōlum tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. baḵ bōle tozaḵda, araba
tozāndan toprak süpürüdüḵ toprak elerdüḵ. (...) şindi muşambayi beşüe dōru şōle
ğollar  ıdı, topraı da içine gollardı. onnan o souḵ ğışın içine tūla gollar  ıdı. ısınsın diye
toprā.” (KasVYA, 779)

“baḵ ōlum tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. baḵ bōle tozaḵda, araba
tozāndan toprak süpürüdüḵ toprak elerdüḵ. (...) şindi muşambayi beşüe dōru şōle
ğollar  ıdı, topraı da içine gollardı. onnan o souḵ ğışın içine tūla gollar  ıdı. ısınsın diye
toprā.” (KasVYA, 779)

2. Tozlu yer

“Summatın guzoy tūlküsü cesaretin aran gazı / Hozannarda sıçan eşif tozaḥda surēyrseḡ
izi” (DĪAT, Kar. Ter. 80)

toz duman

toz duman (AVOĪA2) toz duman (BĪYA) toz duman (ÇĪYA) toz duman (THDK) toz
duman (EYAD1) toz duman (ErzuĪA2) toz duman (AKD) toz dumman (BĪYA), toz
duman (SVYA), toz duman (NMVBĪA), toz duman (VKA), toz duman (OĪAVSV), toz
tuman (TYT)

1. Üzerinden insan, hayvan, araç vs. geçmesi, silah patlaması veya rüzgâr, fırtına
nedeniyle yerden kalkıp havada duman gibi asılı duran toz. Toz ve dumanla yapılan
ikileme.

“şindi baḡar ki o sırtı alan adam, arḡadan bi toz duman atlı geli^yı.” (AVOĪA2, Ada. 228)

“ah demiş adam mandalarım giTTi demiş bi de tabi u toz duman bi de ayrılıyo mandala òle dikiliyi ikisi koşulu” (ÇİYA, 430)

“zurnālar çalar canāvāra salmışlar ki toz duman gelir ama nasıl o kurdun canāvāvarın verdiği kılı yakıverir canāvāvarın da pādīşasının üstüne pādīşāh öteki tarava oturuvermiş.” (NMVBĪA, 473)

“esgidēn ötuZ_ kırk tāne kōy burdān gēçerdī tōzundan dumānındān durāmazdıķ (...) tāş dōkdülēr ĩrī. bubi tuzā' hēr birī. tōzuñ dumāniñ ēsīrī. bōyle āciz ķuldērdī vār.” (OĪAVSV, 907)

“Yazın ķalğar toz tuman / Heb sarılır asgere, / Kebi çarbarım yere / Kelmez_ oldi tesgere.” (TYT, 33)

toz dumana ğarış-

Fırtınanın yerden kaldırdığı tozun havayı kaplaması.

“gene öteden bi dene bi tufan geliyu, bi toz dumana ğarışıyu, oP gine unu da gine huramıyu.” (BĪA, 529)

toz duman içinde Kāl-

Yerden kalkan tozun havayı kaplaması.

“**latif şah** Kilicini nasıl çakdisa aslanun başını Kopardi ortaloğ toz duman içunda Kaldi.” (AĪYĪUKA, 166)

tozu dumana ğāt-

tozu dumana ğāt- (OĪAVSV), tozu dumana ğat- (EYAD1), tozu dumana gat- (DĪAT)

a. Atlının yerden her yanı kaplayacak kadar çok toz kaldırması.

“ötedem_ baķmış bir ātlı gēliyo ķú yelleri tozu dumana ğātúyó” (OĪAVSV, 790)

“ğamani ağlı ağlı ağlı, bağı ki, ne bağa bi tozu dumana ğatmış bi pir sakğallı biri bi ata binmiş geli_ ki...” (EYAD1, 41)

b. Tüfeği ateşleyerek etrafı saracak kadar toz kaldırıp duman çıkarmak.

“Ėam tay kimi çifte atıf dumana gatērdiñ tozu / Ala_ garğa kor_ yapalağ berrana keçel kerkezi” (DĪAT, Kar. Ter., 80)

c. Görüşü engellemek amacıyla yerden toz kaldırılması.

“alir çocuğlari, herisine birer lira, eilişer guruş, olan diyir, bir tozi dumana gatın şı soğağı diyir, ben şı deveyi batırım. çocuğlar tabe kimisi kül sepir, kimisi torpağ sepir, derken o dağdağada deveyi içeri soğir” (ErzuĪA2, 187)

2. Harman yerinde havaya kalkmış toprak ve saman tozu.

“hārmānda ısıcak ̄ōlmasa hārman ̄ōlmas ıscak ̄ōlcak harman ̄ōlcak toz duman sāmān
ōnnan ̄içinde akşama Qādā ākşamīn” (BİYA, 540)

“bir havtada samān çekerdik gēce toz dumman o günneri yaşadık şimdisiñ iyi güzel ama
yetmiyo” (BİYA, 540)

3. Yolda kalkan tozu görüp birinin geldiğinin anlaşılması.

“leyliyār nasıl ̄ki toz dumani görer, qarisını ēder qavaq, kendi ̄de olēr ilan sarılar
kavağē.” (EYAD1, 149)

“Eyleşiller aradan bir zaman keşdiğden sonra arabüzengi baħirki ēle atdı toz dumana
ğarışıp gelir.” (AKD, 135)

4. Sap samandan yapılan evin içinde havada asılı duran toz.

“odalar yapırdım sapdan sāmāndan / içinde yatmāyom tozdan dumāndan / ebe ilaş virir
hep de yālāndan / vir ̄allahım vir de ğız ̄olsun bārī (...) odalar yapırdım sapdan
sāmāndan içinde yatmāyom tozdan dūmāndan ebe ilaş virir hep de yālāndan vir ̄allahım
vir de ğız ̄olsun bārī” (NMVBİA, 260)

5. Savaş meydanında havaya kalkmış dumana karışmış toz.

“herp, nasi silahlar patladıysa, top tūfeng^h. atlar bir yandan kişnir, gatırlar bir yandan;
toz duman.” (ErzuİA2, 29)

“yalıñız toz duman ğörükmyü diyī bi ben ğeride ğaldım diyī çala ğırbaç yonan bizi
ğovdu diyī ğeri.” (SVYA, 633)

6. Gürzün savrulması sonucu havaya kalkan toz.

“Allah’ı çağırıp ğemer taya bir mahmuz gösderip gürzün altına savuşub, gürz boşa ğeşdi,
toz dumana ğarışdı, duman toza ğarışdı. Letif şah atıynan ğaldı tozun içinde.” (AKD, 76)

7. Çamaşırlara sinen toz, kir.

“Dayanlı mı ga o goca kamyonun tozu, dumani eziyeti...” (THKD, 89)

8 Depremde enkaz molozu tozlarının havaya kalkması.

“çocıx dırextorın üstıneyidi o hiş bilmedi dırextorın üzerınde geldıx köye köyde bütın
millet toz duman çıxmış dışariye” (VKA, 374)

“anca kendimizi dışariya atabıldıx yanı toz duman qaxti her teref bağırın çağırın herkez
bi terefe düştı tabı evler yıxıldılar evler çökti hepsi toz duman içerısinde qaldıx (...) on
tene on bir tene öldı toprağın altında qaldı” (VKA, 466)

toz moz

Toz ile yapılan ikileme. Toprak zeminde yürüyünce yerden kalkan toz.

“Arhadaş sen şü guru yol üzerine doğru yariş; ayağıñızdan çıhan toz, ben ğeriden bañınca sizi goremzem, sizin ünnü dev olduğunuz añnyacan, deyo. Dev yolu doğru yarişyo. Bu fakır adam bañıyo arhasınnan toz moz bi şey yoğ.” (AAT, Kas. 30)

toz tomur

toz tomur (AVYA), toz tomur (AyVYA)

Toz ile yapılan ikileme. Kir, pislik anlamında.

“borda tozuñ tomuruñ içinde samıranıñ içinde, işde duruyórın.” (AVYA, 528)

“o toz tomurü yürsüñ. alı ğidā yür yäykāşıñ. ğidā çayda. çalmıK çalmıK. o çalmıK. tabi ya.” (AyVYA, 624)

toz toprağ

toş toprağ (KrbVYA) tos tōprağ (BİYA) tos toprağ (KasVYA) toz toprā (KüVYA) tos toprağ (AkVYA) toz toprağ (AİA) tos torpağ (VGHA Bit.) toz topra (İİBİA) toz toprā (NVYA) toz toprā (LSA) toz toprā (SİYA) toz toprağ (AnaVYA) toz toprağ (NVYA) toz toprağ (KrbVYA) toz toprağ (BİAİ) tōz toPrağ (ÇİYA) toz toprağ (AİAD, Esk.) toz toprağ (EİMA) toz toprağ (İİBİA) toz toprağ (KüVYA) toz toprağ (NMVBİA) toz toprağ (AkVYA) toz toPrağ (YİYA) toz torpağ (AASV)

1. Toz ve toprakla kurulan ikileme. Toprak işi yapılan yer, tarla, bahçe, harman yeri vs.

“ğayri ğoçğarıñ memmet didi ki ayıb olur rüstem emmi didi. virmiş bi dāfe, ne idelim didi. tos toprağ üsdümüzde bi ğorşeñ. dúveñ sürüñ de n olur.” (AkVYA, 408)

“eyle tozuñ toprān içinde, her yıllerimiz toz olur, sırtımız killenir. (...) harmanı da tozuñ toprān içinde galdırır. o halde siz bizi bi ğorşeñiz, nebim tōz, toprāğ, kir çalışırır amma, zor bizim geçimimiz zor; gazanmaynan, gopmaynan.” (NVYA, 143)

“eyle tozuñ toprān içinde, her yıllerimiz toz olur, sırtımız killenir. (...) harmanı da tozuñ toprān içinde galdırır. o halde siz bizi bi ğorşeñiz, nebim tōz, toprāğ, kir çalışırır amma, zor bizim geçimimiz zor; gazanmaynan, gopmaynan.” (NVYA, 143)

“bo toz toprağ şindi eFendim, döverbiçere ekini bişdirdik.” (AİA, 198)

1.1. toza toprağa ğariş-

Toprak işini ustalıkla yapmak.

“arı gibi çalışırız / toza toprağa ğarişırız / savaşlarda yarişırız / türk köylüsüyz gaymakam bey” (UİA, 273)

2. Ekinlerin, mahsulün içindeki toz, toprak, taş vs. her tür yabancı madde.

“bunuñ içindeki toş toprağ ne varsa bu seferde yabaynan ayrıliyó.” (KrbVYA, 1012)

“oña süpürüntü diller, ayrı yıarız_onu, o tozu topraklı olur.” (AİA, 224)

“on beş yirmi gún bir ay fıstıK sókulur, o fıstıK sókuldukden yıkanır tozu toprağı yıkanır, serilir iki üç gún gürur” (AnaVYA, 191)

3. Bebeklerin altına bez yerine bağlanan özel bir toprak. Höllük.

“(Çocuklar) araba çekerüz gúzün. araba çekdümüzde tozu olu. çok yimişak tozu. o tozu galburdan elēyoduK. çufallara dolduruyoduK çocuklarıñ altına böle bi gısım bi gısım tos toprak göyoduK da öle göyoduK. (...) sekiz tâne çocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muşambanıñ üsdüne tebi topraı seriyoduK.” (KasVYA, 776)

4. Köy düğünü eğlencesinde çuvalda şeker var diye şaka yapıp çuvaldaki toz, toprak, süprüntünün etrafa, insanların üzerine saçılması.

“(cingen oyunu) (...) tutuyo eleı onnara veriyo, ondan sora goca_bi işē, çuval getirıyo, toz toprak ne vāsa doldurü veriyo işēniñ başına. (...) tozu toprā halkın_üstünü, ... (?) milleT neree gāşçānı, toz toprak herkesiñ üstünde.” (KüVYA, 147)

“(cingen oyunu) (...) tutuyo eleı onnara veriyo, ondan sora goca_bi işē, çuval getirıyo, toz toprak ne vāsa doldurü veriyo işēniñ başına. (...) tozu toprā halkın_üstünü, ... (?) milleT neree gāşçānı, toz toprak herkesiñ üstünde.” (KüVYA, 147)

5. Çocukların toprakta oynamasının daha sağlıklı olduğuna inanılması.

“yā şimdi ēsgiden tos tōpraK içinde oynādık (...) ēsgiden çocuklā tos tōprak içinde oynardı ama daha sālıklıydı (...) bizim kövün bölē alānında tōs toprāk böle o zımān hāyvan hāşirat biz de çōK (...) kövün örtā yerin tōz yapālādı tabi (...) İsdānbıldan gēldīne göre böle çōK kibār çocūK tos tōpraK görmemiş şimdi bizim kövün çocuKları biz dē ó zumān biraz dā böyükdük tōzun_çinde yuvārlanyolā (...) toprān_çinde yuvārlanyolā tōmruK gibilē (...) İnsannā demēkkin böle tōs topraK_ama dahā herālde tōprān da bi işēsi vā” (BİYA, 395)

“tos torpağın_çinde. ama şimdiki bizimkiler yoK. biz birağminih. bekle bi çocūK gēTdise torpağa. anaları bağıırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. ē nedir, birağın, gēTsınler. //// ē yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

6. Ekmek pişirmeden önce fırının içinden süpürülen toz, toprak, kül vs. pislik.

“içini işde süpürüyoZ içinin tozunu toprānı süpürüyoK” (SİYA, 290)

7. Oturdukları toprakları terk etmek. Arazi

“burlādan dı gāşmış gāri onnā. tozu topraā bulāmış gi`miş. çete gecē gezēmiş, gelmiş köve.” (İİBİA, 455)

8. Kasırganın önüne katıp denize taşıdığı her şey.

“dédim ki, gömutan yüzbaşım mesele öle bi zaman oluyó Ki bi gasırğa esiyé bi gasırğa esiyé bu gasırğa tozu, toprā denize dolđuruyá. yolđakini moğdakini diK gótúdu denize dolđurdu. bu denize giden tozuñ, toprāñ, samaniñ, ācin geri çekmañ şansi elinde mi?” (LSA, 434)

9. Tozlu, topraklı pis yer.

“o yüzden bayā bi sıhıñtı çekdik yāni acamı birliinde. toz toprañ. yeterli de şeyi olmayınca.” (KrbVYA, 875)

10. Siper olarak yapılan toprak yığıñı.

“işde biraz mesāfeli yerlēde gurusıķı atılır. ben biraz muğalletliklē yaptım. yaz günüdü, yere böle toz toprak topluodum. tüfei toza dutuodum, duman üsdünde galıodu.” (BİAİ, 618)

11. Hava kirliliği.

“illēde ilçelēde hep töz toPraK kömür burası öksijen bol zeynep gitti mi işe” (ÇİYA, 761)

12. Çirkin, değersiz kadın.

“Anası tozdan toprağdan / Gızını aslan yaratmış.” (AİAD, Esk. 123)

13. Evin içine, toz, pislik girmesi.

“burada oturam toz toprak doluyo çam olmayınca penÇire olmayınca.” (EİMA, 746)

14. Harman yerinde havaya kalkmış toprak ve saman tozu.

“çoraplara keyē buracıa gādā, o toz topraK, saman tepesinden aşā. onu deñiz dēlēdi, onu aşādan esdi mi. onu gāri savırmağ gidē gāri.” (İİBİA, 699)

15. Havada uçuşup nesnelere konarak kirleten toz, toprak partikülleri.

“öle toz toPraK olmasın deye, arı çok olü ya arı yimesiñ deye, çarşafna gurudurduk onu.” (İİBİA, 566)

toz toprağ içinde gal-

Kire pislige bulaşmak, kirlenmek.

“úlān górdún mü yapıñmız işi dedi şindi adam köpā' guvalamıya durd' amma köpek eti sürüdü et çamır oldü toz toprağ içinde gāldı.” (OİAVSV, 531)

16. Toz ve toprak.

“karınca yuası bozulmuş. oraya bir sel girmiş, orayı aaçdan biğ köprü yapmış, toz elemiş, toprak elemiş ordan da karıncanın biri gelmiş ki yā hāsan dile dileyecēni.” (NMVBİA, 472)

“aşşādan gelen toz unan toprağ / yar baña yollamış bir yeşil yaprak” (AkVYA, 494)

16.1. doS toprak dēye ğavradī sarī_ ałtın_ ōsun

Her el attığı işte bereket görsün anlamında bir dua.

“baştıdı, bōbasī_ oldu, allah rāzī_ olsun, doS toprak dēye ğavradī sarī_ ałtın_ ōsun çocuklarımıñ.” (SerA, 192)

17. Kömürlüğün içinin pis olması.

“kömürlüye indirdilē bizi hay_ anasınī harp kömürlü daracıK bi yer toz toPraK Pēh içi ulan burda ölcez” (YİYA, 434)

18. Toprakla iç içe olmanın sağlık için iyi olduğu inancı.

“o tozun torpağın içinde ne hestelik vardı, ne baş ağrısı vardı, ne şe vardı ama şimdi èle degil.” (AASV, 132)

19. Toprak zemin.

“tozi torpağına mısran sereyim / gümürzeyi içersinde dolduram / danayi doluğı gaba bağliyam / o gün ola mı ki bi tavla yapam” (AASV, 143)

tum

Sulanacak tarlayı ayırmak için boyuna yapılan toprak yığını.

“Onnan sora kótannan tum salıllar.” (KİA, I. 298)

“Kótannan tum saldıhdan sora gédiller suya açıllar.” (KİA, I. 298)

turab

toprā turaP_ol-

Hız. Ali gibi toprak tabiatlı, mütevazı olmak.

“bi cum_ aşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_eline bi su döküyu haqıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ topraKda nasıl olduğ toprā turaP_oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yicēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ğaç kere añılıyu emme yapabilene aşğ_ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_ alim yol_ elden gitdi diyu. yedi ğat yeriñ_ altına gitdik biz ğa_i.” (BİA, 401)

turab ol-

Ninnide geçen bir ifade. “Yollara toz olup uçmak”.

“görünmez dağıñ ardına ğettim / yollarā turab oldum uştüm nenni dīm ğızım nenni” (KİAVAAAY, 431)

yolun turabına düş-

Yola koyulmak.

“Ordan düşmüşle yolun turabına; gelmişle orāda goca bi oğuze ıras gelmişle. (...) Şimdi gene çıkmışla yolun turabına.” (AİAD, Zo. 197)

yolun turabına çık-

“Ordan düşmüşle yolun turabına; gelmişle orăda goca bi oĸüze ıras gelmişle. (...) Şimdi gene çıĸmıřla yolun turabına.” (AİAD, Zo. 197)

U

-

Ü

-

V

-

Y

yalı toprak

Yaĸlı bir çeşit toprak.

“ni çıkā bürda ni olur topraklāmız ĸum toprak verimli toprak deyil S.D. : yalı toprak deyi kine ĸum toprak M.E. : ĸum toprak ĸapiyi vursan yere batıramaĸ” (ÇİYA, 868)

yāmır çamır

yāmır çamur (ÇİYA), yāmır çamır (BİAİ), yāmur çamur (ASA), yāmur çamur (ÇİYA)

Yaĸmur ve çamur ile kurulan ikileme.

“ayāmızda babuĸ yok ĸarıĸ üstümüzde başımızda urba yok naylön yoĸ yāmırda çamurda yāmırda üstüne geçēdi” (ÇİYA, 472)

“dam yapmak, ĸurluĸ yapmak, aşā yukarı ellışer binniraya māl etdiler evleri. devir teslim. kimisi bu yanna yatmış, kimisi u yanna. yāmırda çamırda ūrařdılar. kimisinin mutfānın mermerini ĸomamıřlar.” (BİAİ, 820)

“deveciler yāmırı çamırı gördü müydü vēysel dēyi baırılar. vēysel ĸarāni deveniñ piriymiş.” (AVOİA2, Ada. 163)

“ĸafamıza bi sePed geçirdiler bizi dōrı odiya getirdiler yāmır çamır bize ceza verecegler” (YVYA, 98)

“gitmedūm zamannarda çoĸ oldu ĸıř yāmur çamur sōuĸ havaĸada gidemedūm ĸünler” (ASA, 129)

“yāmurda çamurda yazın bayırlāda devilēlen nakliyd_unnādı hiç_araba bile görmezdikTi hiç” (ÇİYA, 475)

yaş 'çamır

Kış koşullarının zorluğunu anlatan ikileme.

“emmi ğışın gidilmez ğışın nērē gi'ceñ. yaş 'çamırdı orē nēdi oturceñ қа'ceñ.” (SVYA, 471)

yazı

Ova toprağı.

“yavrúcāzım sene ne deyēni bubacīm hastaydı ôle geldi ôle geşdi alan işinde belen işinne geldi geşdi dağın odununna ovanın çiftçilñle ovanın yazısınna bunnālan geldim geşdim yatıvıdı ğocacīm ölüvüdü ırāmadlım kırk sene oldu öleli yavrúm o da ôle ölüvüdü” (TDVEEÇÇYA, 91)

yer

cer (TAKA), ye_ (AAVS), yel (TAA), yel (AVYA), yer (ADÜM I, Ayd.), yer (AİA), yēr (AİA), yeğ (AİA), yēr (SerA), yēr (AVYA), yer (AAVS), yeğ (AİAD, Bit.), yer (TAA, Burs.), yēr (TAA), yēr (VGHA Bit.), yēr (TAA), yel (TDVEEÇÇYA), yel (ASA), yel (KİAVAAAY), yel (EİMİVYA), yer (ÇİYA), yer (HarA), yer (İİBİA), yeğ (AİAD, Esk.), yeğ (AİAD, Muş), yeğ (AİAD, V.), yir (AİAD, Esk.), yer (KH), yer (EVYA), yer (ErzuA2), yer (ErzuA), yeğ (GDİAT, Gaz.), Yeğ (GDİAT, KahMar.), yer (GÖVYA), yer (KasVYA), yer (TAKA), yeğ (OAAD, Kırş.), yer (MİA), yēr (SVYA), yer (TAA), yēr (NVYA), yēr (LSA), yer (SİYA), yeğ (SVTİAT, Siv.), yir (KİAT), yeğ (SVTİAT, Tok.), yēr (VKA), yēr (VGHA V.), yeğ (ZBKİA, Zo.), yeğ (ZBKİA, Karab.), yer (GA1), yēr (AVOİA2), yēr (KrbVYA), yel (İİÖKBİA)

1. Toprak zemin.

“al “men ölemín” dep bül türkiyēdan şıgıp ketmiş, türkiyē torpağından, iranğa barmış onan da bir yerge barsa yeki adam yer kazmış. “bul kímniñ qabrı bül?” “korkaqtñ qabrı” bünan da qaşmış. “korkuttñ qabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer kazmış.” (TAKA, 275)

“kelin kelin ke.... kelin bir keld_aw / kerilip cer ba suwğa yerinip / kelind_aw keld_aw tabaldırıqtan_asarğa / kolaylanıp otırmız / kelinniñ betin aşarğa” (TAKA, 391)

“Bān yāmuru yerā vēdim / Yer bana ot vēdi” (ADÜM I, Ayd. 84)

“dēel dēel yērden kırkōr, topūrağdan.” (SerA, 231)

“-dudu onu bi de çekirdēyī bi şē varımış, bu çekirdeler dēel de uzun_uzun dēyollar. - dēel dēel yērden kırkōr, topūrakdan. -ilācını_aldık ilācını dōkdük, bōle yālaqlarını su dođduruñ dēdiler ilācı dōkūñ” (AVYA, 795)

“çomaklāñ_ucunu sivrildişdik ūle göve bi atāTık yere batāTı unnā daşları da yığadık birimiz_ebe olurdu” (ÇİYA, 601)

“(Dokumacılık) üstü çatal olū yana diKdīmiz. o çatalıñ, ūs yannı çatal, aş yannı yuvarlak deliK_olū, ora daħarız. bōle dālarda yere gömersiñ. āvde bura bura çaharsıñ hemme dālarda yere gömülür. duTcak, eyden etrafına sıhışdırız, gēzmesin deye. çok dokuduk dālarda, çadırı dokuduk, çulları dokuduk.” (İİBİA, 592)

“Çocuklarını Zor Şartlar Altında Büyütmesi: sāten bizim çocu`lā ğucak gömedikeme. ben ilk çocūma yere ğazā ğazādım bi oluk bi şē, ğazık çakmadım ben. onuñ bi baddaniyesinnen çoval yazādım. bi çencire verīrim, bi ğaşık. o ğaşık çalākan, çencire çalākan uyuk ğalıyō. ondan sōna ben çapı ğazādım tütün çapası.” (İİBİA, 709)

“Feslihan derķi beni yire ekeller / Yērden saķsıya dikeller” (AİAD, Esk. 150)

“Feslihan derķi beni yire ekeller / Yērden saķsıya dikeller” (AİAD, Esk. 150)

“Mezarluħde yatannar / Yani yere batannar” (AİAD, Muş 74)

“Yağmur yağar yer doymaz / Men sennēn neçe doyum” (AİAD V., 46)

“Sēl degülüm, aham aham durulam / Yēr degülüm, ğarış ğarış yarılam.” (HarA, 93)

“Sel degülüm, aham aham durulam, / Yer degülüm, ğarış ğarış yarılam.” (KH, 84)

“Çimen yērde, çimen yērde / Su çıħar çimen yērde.” (HarA, 101)

“ben yüzverenin düzünde tipide ğaldım, bungaldım; göy yere ğapandı. göz gözi görmedi. boğilirdim” (ErzuA2, 144)

“Bir tenesi dādi ki, ben o ğızıma bir hediye verīrem ki, ğülende ğüller açılısın, ayağının basdığı yerlerde çimenler bitsin.” (ErzuA, 91)

“Ol nedir ki yere düşer paslanmas / Ol nedir ki suya ğirer ıslanmas / Ol nedir ki etiñ kesseñ seslemes / Ol nedir ki gatarlanmış ğeder hēy.” (GDİAT, Gaz. 222)

“al “men ölemín” dep bül türķiyēdan şığıp ķetmiş, türķiyē torpağından, iranğa barmış onan da bir yerge barsa yeki adam yer ķazmış. “bul kımniñ ķabrı bül?” “ķorķaktıñ ķabrı” bñnan da ķaşmış. “ķorķuttuñ ķabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer ķazmış.” (TAKA, 275)

“eski ğariħlar beton dēlidi toprağ ıdı. buğda dōkmeg içün zoku hālâ duruyu burda yeri eşdik yere gömdük. tecde öllüğü, toprağı ordan eşerlerdi. orda çıħarttılardı.” (MİA, 250)

“altında atēş dolu, o atēş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandır bişiriyē, altını tandır bişiriyō, ō şey, işde ōle ğuy gibi bişā, tıḡadan yapıyos, tıḡadan, çamurdan. çamura tıḡa diyos tıḡa. ēy ḡarş çāmur_oliyē, tıḡa diyos. o do böyüh tandır yapıyon bōle. onnon soro o tanduri de gömüyēn yere” (TAA, Man. 275)

“herifler ekin biçer, biz yēr dırmıḡlarıḡ.” (NVYA, 213)

“Suval: O nedir ki derisini yoldurur (...) Cevap: O yerdir derisini yoldurur” (SVTİAT, Siv. 20)

“tos torpaḡın_ içinde. ama şimdiki bizimkiler yoḡ. biz biraḡminih. bekle bi çocuh ğēTdise torpaḡa. anaları baḡırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. ē nedir, biraḡın, ğēTsınler. //// ē yerden mikrob_almiyib ya. torpaḡdan almayib.” (VGHA V., 580)

“Dere tepe yeḡ ğibi aşduḡ, ayām ğeh yere dēḡyor ğeh dēḡmiyor,, nere ğetḡimizi bilemiyom.” (SVTİAT, Tok. 212)

“ēle bıl terpem deyildi adam diyēdi qiyāmmet qopi işte dedim yer yarılı duman ses köpehler havlērdi” (VKA, 239)

“orda bi tene baxçeye qoymışix diyi yer teprendi ğeçen ğün de ōle oldi” (VKA, 301)

“biz ḲoP diyerdih ona. yere giren piçaḡlar ḲoP demirdir, piçaḡa benzer. uci Tijdir. biraḡırsan topıraḡa, basTin mi hēyJ batar topıraḡa.” (VGHA V., 353)

“Aḡ sayanıḡ uzununu / Çalar yerin yüzünü / Omuz omuza vērsem / Öpsem ala gözünü” (GA1, 394)

“Maḡsere demek, ḡazan demek, bekmez ḡaynadıyolar. Hanı büyük teştinen. Yerden yapma oluyo o. Yanı yerin altından sürüyoḡ, onun üzerinden delikler var, teşt ḡoyuyolar.” (ADVYA, 216)

“ne gördüm ne gördüm / köpüK ḡusan daş gördüm / dussuz bişer aş gördüm / yerden yaPma dam gördüm (sabın, helva, mezer).” (AVOİA2, Ada. 128)

“-fiyēn mi seninki yün mı? -yēr yüzünde. -yērde mi hā. -hırvanmış, desde yāni hırvan duriyā. tırpannan bişdük.” (KrbVYA, 800)

gövden yağsın, yirden toplansın

Bolluḡa, berekete, şansa kolayca ulaşsın anlamında dua.

“benim altı oḡlum, aman üç oḡlum üç ḡızım var. gövden yağsın, yirden toplansın. hepsi, ḡızım oḡlum.” (KİAVAAAY, 405)

yere daḡsa olasıcā

Rivayete göre bu sihirli sözle kişiler taşa dönüştürülüyor.

“yere daŋşa olasıcā dēmiş, cemālim görüP de nāpıcāŋ dēmiş, gavuūşdağ daş_oluvemişler_üçü de işde birsi.” (AĪA, 240)

yer yarılmışda içine girmiş

Bir şeyin çok aranmasına rağmen bir türlü bulunamadığını anlatan deyim.

“Bişe lâzım oldumu bulunmi? Sankim yer yarılmışda içine girmiş.” (KH, 83)

1.1. yer_altı

yeriñ_altı (ASA), yer altı (SĪAĪA), Yer altı (ÖUAS), yeriñ altı (KırıkĪA), Yer altı (KĪAT), yeriñ altı (ÇĪVYA), yiraltı (KMĪA), yir altı (KMĪA), yēr_altı (KrbVYA), yerin altı (ADVYA), yēraltı (DĪÇVÇYA), yerin_altı (DĪÇVÇYA), yēr_altı (BĪYA), yer_altı (AĪA), yiriñ_altı (AkVYA), yeriñ_altı (EĪMA), yeriñ altı (AnaVYA), yēr_altı (SVYA), yer altı (ĪĪÖKBĪA), yēraltı (ĪĪBĪA), yēr altı (KasVYA), yēraltı (KĪAVAAAY), yēr altı (KırıkĪA), yeraltı (TDVEEÇÇYA), yerin altı (VGHA V.), yēr_altı (VGHA Bit.), yeraltı (BĪA)

1.1.1. Toprak zeminin altı.

“yeriñ_altına kúpūñ yérini ğazmış herif, üsdüne de ğapağ daşı ğoymuş”(ASA, 148)

“**Yenge bildiğin bilmece var mı?** yer altında yālĪ ğayış (...) yer altında dedem sağalı pırasa yer altında yālĪ ğayış” (SĪAĪA, 245, 246)

“Bazardan gelen atlı / Yer altında garınca / Okumaya varınca / Okumayı unutmuş / Oğlan gızı görünce” (ÖUAS, 102)

“iyi, suyumuz iyi yēr altından çikiö yāov. on metire yeriñ altından geliö.” (KırıkĪA, 408)

“Yer altına yeğ cider / üstünden ğol cider / Sāt celir sāt cider. [Kotan]” (KĪAT, Tra. 159)

“Yer altında kitlu sanduğ. [Mezar]” (KĪAT, Tra. 184)

“Yer altında saşlu ho'ça. [Pırasa]” (KĪAT, Tra. 184)

“Maşsere demek, ğazan demek, bekmez ğaynadıyolar. Hanı büyük teştinen. Yerden yapma oluyo o. Yanı yerin altından sürüyoh, onun üzerinden delikler var, teşt ğoyuyolar.” (ADVYA, 216)

“yeriñ_altına ğómüyólarmış şeyi ceryán mı veyāhut da telefon mu. telefon telefon. yerleriñ_altına ğómüyólarmış.” (KrbVYA, 207)

“fıstığı da ğazmaylan kúreğ_ile çekerdiK ana yeriñ altında dēl ağacı çıkardıñ öyle toplardıñ.” (AnaVYA, 257)

“ğazādı ğayımbıbam yēlere ğömēdi. altına āpa, üstünō toprak onuñ_üstünō 'bıydey ğömēdi. 'ğışın satādı ona, yeriñ_altına ğazālādı böle ğuy.” (SVYA, 387)

“yêr_ altı borusunu ayarlamış bundan dı ayarlamış iki yêre.” (SVYA, 456)

“cenābı allah n_ āpiyo, üzöldüm adama, dutuyo öt yandan yêraltındı bi mārā vamiş, mārā ğāri öt yannı edēñ dēken dozer bi duruyo, bi devriliyo, kendi altındı ğalıyo, ölüyo.” (İİBİA, 616)

“ollara bule. neler yapmışla gevurla zamānında. yeriñ altından bōle.” (KasVYA, 372)

“bizim dērmenimizi yıĝdılar tarlalarımızı yıĝdılar yol yaPdılar her yaķaları yeraltı geçirdiler u yanna varan yoĝ sekiz dōlüm üzüm baĝım var_ıdı çıķıp varıp da baķan yoĝ hindi ôle” (TDVEEÇÇYA, 102)

“KarTon laylon bi şey atardılar üstine. Kıbarıĝ Kıalidi. bahara yanē yerin altında.” (VGHA V., 372)

“herkes ben mesela kıyi yapardıĝ, yêr_ altında kıyi kızardıĝ. (...) o elli Kıodi yêre bıraĝırdıĝ.” (VGHA Bit., 694)

1.1.1.1. yedi ğat yerin altı

yedi ğat yerin altı (AİA), yedi yeriñ_ altında (AİA), yedi ğat yeriñ_ altı (BİA)

a. Masalda yer altında bulunduĝu anlatılan yedi katlı dünya.

“aķ ĝoç yeryüzüne çıĝarır dēyo, ĝara ĝoça bindiriseñ yedi ğat yeriñ_ altına dā gider dēyo. ōndan sōna bu şindi ōrda āķ kıoça biniyim deĝken ĝara ĝoça binince, yedi ğat yeriñ_ altına ĝómülüyo. ondan sōna hadi baĝām yedi yeriñ_ altında bi dünya dā varımış.” (AİA, 163)

“aķ ĝoç yeryüzüne çıĝarır dēyo, ĝara ĝoça bindiriseñ yedi ğat yeriñ_ altına dā gider dēyo. ōndan sōna bu şindi ōrda āķ kıoça biniyim deĝken ĝara ĝoça binince, yedi ğat yeriñ_ altına ĝómülüyo. ondan sōna hadi baĝām yedi yeriñ_ altında bi dünya dā varımış.” (AİA, 163)

b. İmanın gerekleri eskisi gibi yaşanmadıĝı için durumun kötü olduĝu söyleniyor.

“bi cum_ aşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_ eline bi su dōküyu haķıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ topraĝda nasıl olduķ toprā turaP_ oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yicēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ĝaç kere añılıyu emme yapabilene aşĝ_ ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_ alim yol_ elden gitdi diyu. yedi ğat yeriñ_ altına gitdik biz ĝa_ i.” (BİA, 401)

1.1.2. Kömür madeni.

“he, kıómür mādēni. ĝazmıynan. hē ĝaziyosuñ, çıĝariyosuñ. yeriñ altında canım. yüz yetmiş metire. altı_ yüz metriye ĝadar derinnik vā, yeriñ altında.” (ÇİVYA, 444)

“ince mehmed’in ĝününde mādēnkēşlik çıķdı. zorla topuzla ĝēşleri egitdile. ĝēşle bu yeriñ_ altından ĝāşdı, çalışmadı.” (KrbVYA, 963)

“tabī, devlete yirmi sekiz sene mādende. yēr_ altında. yāu gūnnük yeriñ_ altı boş_ olmaz_ ābisi. (...) on_ iki saat gālduğ yeriñ_ altında. (...) māden işi yēr_ altı yēr_ altınıñ bi işi bi olmaz.” (KrbVYA, 999)

“yāni işde ğaz yāpiyē yeriñ_ altında. (...) öle ki muakğag_ olu yēr_ altında muakğag_ olur. yēr_ altında aļlah ğorusun yāni.” (KrbVYA, 1000)

“emekliyim ben. kōylerde. yēr_ altı, kōmürden kūtahyá’dan. tavşannı. daş_ ocaında çalışdım yēr_ altı. (...) yeriñ_ altı kōmür yerinde daş da var.” (KrbVYA, 1016)

“şinik asgerlii yāpiyón, ocaa da yūiyóñ bi yēr_ altına, öyle çalışiyóñ. (...) é dōru yapamayón. sen_ aynı yeriñ_ altı bu béton ğopağ mı?” (KrbVYA, 1020)

“bizim burası hep mādencīdi yāni. bizim zamānımızda oliyódu netekim yāni yeriñ_ altı.” (KrbVYA, 1064)

“tabi yirmi bēş mētre meseļa yirmi bēş sene o yāni yeriñ_ altı, dört yüz mētre yeriñ_ altında çalışiyá.” (KrbVYA, 1065)

“tabī, devlete yirmi sekiz sene mādende. yēr_ altında. yāu gūnnük yeriñ_ altı boş_ olmaz_ ābisi. (...) on_ iki saat gālduğ yeriñ_ altında. (...) māden işi yēr_ altı yēr_ altınıñ bi işi bi olmaz.” (KrbVYA, 999)

“yá durumlar yēr_ altında öyle.” (KrbVYA, 1001)

“emekliyim ben. kōylerde. yēr_ altı, kōmürden kūtahyá’dan. tavşannı. daş_ ocaında çalışdım yēr_ altı. (...) yeriñ_ altı kōmür yerinde daş da var.” (KrbVYA, 1016)

“yimekhāneler var, yimekhāneler vardı yēr_ altında. yēr_ altında ekmeē gidiyóduğ, çaya gidiyóduğ.” (KrbVYA, 1017)

“şindi yēr_ altınıñ kōmürü şu anda olmaz. her tarafı olmaz. (...) ordan gelü öyle o şekilde. taşa gelir, topraā gelir, kayáyá gelir.” (KrbVYA, 1046)

“dēmirel yēr_ āltı biñ sekiz yüz yōvmiyēnen ēmekli dēyivedi men de dōldüdu günüm āyrıldım işde bu” (BİYA, 233)

“ğarsdan duyunca arabıya atlıyo, geliyo bizi yer_ altından göçün_ altından çıhardılā. (...) o arada rahmetlik_ anam vardın dedi ölüm haqqımı helal_ etmen, ben yer_ altında çalışmasını isdemiyorum.” (AİA, 246)

“ben dedim seniñ ana olarağ sözüñü tutacan, yer_ altından çıhacan didim.” (AİA, 247)

“şimdī şēy ğoydular_ urāya māzotlu doldurucular kuydular, kēpçeler. yeriñ_.. yeriñ_ altında ğasasınıñ, işti ğasa deriz biz güvennik şīsini insannar şē yapar işTi dēlik

delinir lā_ am patlar u kepçi dölduru götürü ollu_ a atā. (...) aqşama ğada u makine yerin_ altındı tabī.” (EİMA, 917)

1.1.3. Altında kaynak suyu olan toprak zemin.

“bi de rūt’ûbeti olmuyan ğuru hevāya ğatiyen olmúyor basdırma rūtûbeti sevmez bi de yihadımız sular nitritli yiraltı suları hep, çişme suyuyla iyi olmuyor buña diĝgat çekmek lâzım tulumba suları yir altından ombeş yīmi metreden çihyor çorāmsı duzlu bi hāli var” (KMĪA, 41)

“bi de rūt’ûbeti olmuyan ğuru hevāya ğatiyen olmúyor basdırma rūtûbeti sevmez bi de yihadımız sular nitritli yiraltı suları hep, çişme suyuyla iyi olmuyor buña diĝgat çekmek lâzım tulumba suları yir altından ombeş yīmi metreden çihyor çorāmsı duzlu bi hāli var” (KMĪA, 41)

“duyduñ mu. yiriñ_ altından su döne döne. dünān boyunca burĝuyunan çıkdı.” (AkVYA, 697)

“işti on bizim_ o suyu çekilinci şindi yer_ altından su veriyoru.” (EİMA, 917)

“çoĝu bi çeşmelār, bōle yer altı şeyi yukarı sular gitdi hep gitdi. sontaş çakdılar hep yellērā. bān bu çeşmeniñ bax aşaa yokarı yetmiş yedi yaşındayım bān bu çeşmeniñ daa diñdiini bilmiyim. işde iki üş senedir dalĝış çaxılalı diñdi işdā, kesdi. yüzünde xaynaxla bitdi.” (İÖKBĪA, 306)

“topraĝ su koperatifi vardır. otuz ĝırk tāne yeraltı ĝuyumuz var.” (KĪAVAAAY, 449)

“iyi, suyumuz iyi yer altından çikiō yāov. on metre yeriñ_ altından geliō.” (KırıkĪA, 408)

“yeraltı hani suyu yeraltı suyu artijen, su biras kesaT yāni burda.” (BĪA, 536)

1.1.4. Masalda yerin altındaki dünya.

“büyük kız sabbahtan_ oldı dedı ki benim babam bēn düşmanlıĝ_ etmiş beni bu yerin_ altına yolladı, bu yer_ altında ben ne yapayın?” (DİÇVÇYA, Çü. 159)

“büyük kız sabbahtan_ oldı dedı ki benim babam bēn düşmanlıĝ_ etmiş beni bu yerin_ altına yolladı, bu yer_ altında ben ne yapayın?” (DİÇVÇYA, Çü. 159)

“-ben- babam gelecağlar, babam padişāh bu yerin_ altında ben ne yapam, nē edem, bi kuştan nē yapıla, nē yēne?” (DİÇVÇYA, Çü. 161)

1.1.5. Mezar.

“yeryüzünde yeşil yarpağ yeraltında kefin yırtmağ” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

1.1.6. Toprak zeminin üzeri.

“esgiden_ölum beton mu vādı. 'esgiden ölum 'beton yo'Tu ālem yēdi 'dövdü. (A) yeriñ_altına bi şey yazıyō tabi ğum 'çaķıl ğarıřmasıñ deye.” (SVYA, 398)

1.1.7. Kişinin kötülüklerin ait olduğu yer olarak tasarlanan yer altına gitmeye layık görüleceği kadar kötü ve utanılacak durum.

yerin dibine gir-

Çok utanmak.

“-Anam. Gursağı geniş. Biz olsah yerin dibine girer, pun guşu gibi otururuh.” (KH, 33)

yeriñ dibini so' -

Rezil etmek, çok utandırmak.

“burdan_iki gişi gitmiş, ğalbalıñ_ıçındı orāya işgi götürmüşlē işKi içelim deye. yeriñ dibini so'muş_allah, dedē onnara ōda o işgi içirmemiş.” (İİBİA, 525)

1.1.8. Masalda yerin altındaki dünya.

yerin yedi kat dibi

yedi kat yerin dibi (RİA), yerin yedi kat dibi (Pom. EİA)

“bu git git yedi kat yerin dibine gitti.” (RİA, 199)

“gitti efendi, bi yedi kat yerin dibine, gitti bi eve, orda bi memleket, yerun_altinde bi memleket, ‘gitti bi koc'akarınun evine mi°safır_oldi.” (RİA, 199)

“baķti yerin yedi kat dibi.” (EİA Pom., 240)

1.2. Toprak zeminin üstü. Madende olmayan.

yer_üsdü

“eyer çalışacaħsañ yer_üsdüne çık, az_olsuñ parañ, beni bu yaşdan sona gücümü gurutma dedi.” (AİA, 247)

2. Yeryüzü.

“ye_den be_kat / gögden rahmed / ve_ alla_m ve_ (...) Allah bize ya_mı ve_di / biz ya_mırnı yere ve_dig / ye_bize od ve_di / biz otu çobana ve_dig” (AAVS, 36)

“Yerdän bārākat / Gökdän rahmat” (ADÜM I, Ayd. 83)

“Gökdän dirāk dirāk / Yärdän kürāk kürāk” (ADÜM I, Ayd. 83)

“Gavuşdursun bizleri / Yeri gögi yaradan.” (AİAD, Bit. 54)

“Yer titrer gök şarkıldar / İkimizin ahından.” (AİAD, Bit. 55)

“biz ya_mırnı yere ve_dig / ye_bize od ve_di / biz otu çobana ve_dig” (AAVS, 36)

“Bir küçücük nesne gördüm o onun altındadır / Kendi küçük heybeti çoğ yer onun altındadır.” (AİAD, Bit. 55)

“Göğden irahmet / Yerden berekât / Ver Allahım ver.” (GDİAT, Gaz. 248)

“Göden irehmet / Yerden berekât / Ver Muhammet Mısdafiye selevat / Āmin ver Allah ver.” (GDİAT, KahMar. 168)

“Bunun ma’nesi şudur ki, bèn cenabı allahan bir ırahmatı olam göğden yere yağam, bitmiyenneri bitirem, yetmiyenneri yetirem.” (GDİAT, KahMar. 166)

“nasıl göğ yüzü de yere iniye yâmur. (...) ne dersin göğ yüzü yere iniya.” (KasVYA, 782)

“Göden irehmet / Yerden bereket / Ver allahım ver” (OAAD, Kırş. 129)

“gaba bulut gibi göyün ağersin, / sulu yâmur gibi yere yağersin, (...) gaba bulut gibi göyün âmezim, / sulu yâmur gibi yere yâmazım,” (NVYA, 180)

“uhut cenginde hazreti peğamberin dişi şehit oldu dişi. o zaman cenabı allāhdan emir geldi, cebrail emin geldi dedi ki, eğer senin bu ganıyın damlası bir toprā düşerse toprān damarı gurur canı maḥluğat ac galır dedi. (...) cenabı allāhdan emriyle diyö girğ guraḥlıḥ yerde topraḥ birbirine böle dürüldü yeri sürüyör. (...) cenabı allāh, cebraile ihsan etti dedi ki diyör, ēer seniñ bir damla ganın yere düşerse toprān damarı gurur nebi nigmet bitmez canı maḥluğat ac galır dedi diyör.” (LSA, 270)

“Keḗçēlini ne işter / Gaşug gaşug yā^ş ister / Yirden bereket / Göyden rahmet / Āmin.” (KİAT, Or. 48)

yir yirinden oyna-

Düğünün coşkusunun çok geniş bir alanda hissedilmesi.

“şölekin yir yirinden oynaya, muratlarına eriyalā.” (BVYA, 33)

3. Tarıma elverişli, sulu toprak.

“eker bakarsañ olur. suḥu yellerde. arpa, iláf, búyday, işde ekilir, ekiliyeri hindi.” (AVYA, 830)

“sulak yerlerde tomatis meşhur.” (AİA, 250)

“yáluuz bu sulag yellere dikmicēz dedile. (...) dúz daban arazisine verdile –şindi biraz gumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dedile.” (ASA, 132)

“-bu alçağ olan yellere işde, biraz sulag olan yellere pirinç ekiyoğ yâni.” (ASA, 134)

“gine esgiden yalnız bahcecilikle mısırdır, fâsilledir, patatistir ekellerdi su altındaki yellere. onlar barajın altında galincā bû da tabi gısiqlandı biraz.” (KİAVAAAY, 363)

4. Kumlu verimsiz arazi.

“yáluuz bu sulag yellere dikmicēz dedile. (...) dúz daban arazisine verdile –şindi biraz gumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dedile.” (ASA, 132)

“ni çıkā bürda ni olur topraqlāmız kum topraḠ verimli topraḠ deyil S.D. : yālī topraḠ deyī kine kum topraḠ M.E. : Ḡum topraḠ çapiyi vursan yère batıramaḡ” (ÇİYA, 868)

5. Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“ğorT yèr he, torpaḡ. ġorT yèr, ġorT he.” (VGHA V., 582)

6. Altından su kaynakayan toprak zemin.

“yani yèrdan gelen, topraḡdan gelen çāşmeler.” (VGHA Bit., 761)

“sontaş çakdılar hep yellèrā.” (İİÖKBİA, 306)

7. Taşlı toprak arazi.

“daşli yère ki ekiyersin bīr bīşey, toḡumi ekiirsin de çihmiyèr, ġiriçaydi de çihmedi, mānasına ġeliir, ġiriça yèrdür. // bu ġiriça, bu çengeye de diiller. (...) o mānay de vèriyèr, ġiriça sözi ġène o topraḡ, daşli maşli yèr ki olè^y, ona da ġiriça diiller.” (TAA, Burs. 143)

“o mānay de vèriyèr, ġiriça sözi ġène o topraḡ, daşli maşli yèr ki olè^y, ona da ġiriça diiller.” (TAA, Burs. 143)

8. Toprak zeminden bahsediliyor fakat “sözleri yerlere koymak” şeklinde sanatlı söyleyiş var.

“ben hacımın gelişinden bilirin aḡ ġollarını salışından bilirin eyer hacım gizli sözlerini ellere demen ellere dersem söz olur yellere ġosam toz olur” (TDVEEÇÇYA, 109)

9. Çamur arazi.

“-şindi bōle yelle bórdan bórasi seniñ ġum çekiyog burda çamurdan çihulmiye yá. bórdan bóríyá daş çekiceñ ġum çekiceñ.” (ASA, 134)

“hava ıslah_olunca, hava ıslah_mesela çamur var yèrde saman gezduruḡla mesela yèr çamur_olduu zaman saman dókdürüller, samanñ_üsdünde oynarlar. yáni çamur_olmayalım diyé. (...) o çamırñ_úzerine dóker. vatandaş çamır_olmıycaḡ_orda.” (KrbVYA, 1036)

10. Pirinç ekilen çok sulu toprak.

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yetiştiriyor. Çeltik dèriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ġiraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noḡut ekiyollā.” (EİMİVYA, 410)

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yetiştiriyor. Çeltik dèriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ġiraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noḡut ekiyollā.” (EİMİVYA, 410)

“-bu alçaḡ_olan yellèr işde, biraz suḡaḡ_olan yellè pirinç_ekiyog yáni.” (ASA, 134)

11. Etin bozulmadan saklanması için toprağa gömülmesi.

“esKiden eti doldurirdim kaba, biraħirdin, gomidin yere ki kuyilirdih. yere kuyilirdih, koħmasin, sinek oturmasin.” (VGHA Bit., 695)

12. Buğdayın saklanması için toprağa gömülmesi.

“herkes ben mesela kuyi yapardiħ, yer_ altında kuyi kazirdih. (...) o elli Kōdi yere biraħirdih.” (VGHA Bit., 694)

13. Toprağa cemre düşmesi. Bitkilerin yetişmesine uygun sıcaklığa gelen toprak.

“cemile düşē yere, kalkar havaya bunnā vā, çeşit. cemile havayı çıkdı mı hava bōle kaymaa başlā. topra’lā ısınır, hava ısınmaa başlā.” (İİBİA, 526)

“cemile düşmeyince yer ısınmaz deller.” (SİYA, 460)

14. Yiyeceklerin bozulmaması için toprağa gömülerek saklanması.

“meselā yeri az deşerler bōle, souk duTcak, ora ğorlar_ onu. tabi toprañ şeinnen durcak.” (İİBİA, 644)

15. Kırmızı topraklı arazi.

“Burası boz bi torpaħ, oranın avı da ēyledür, davşannar bozdur. Ğırmızı yer olursa davşannar da ğırmızudur. Geyiyh de ēyledür.” (EVYA, 310)

16. Ölmek.

igiT arħan yere gele

Genç yaşta ölesin anlamında beddua.

“igiT arħan yere gele.” (VGHA, Van 501)

yanın yerde çüriye

Ölesin anlamında beddua.

“yanın yerde çüriye.” (VGHA V., 501)

yanıñ yere gele

yanıñ yere gele (ADVYA), yanın yere gele (ADVYA)

Ölesin anlamında beddua.

“Beddi’a da héç etmemişim_ ki, Mesela: yanıñ yere gele.” (ADVYA, 166)

“Avrat sözü, evet, söylerler haķgetde, yıgıd iken yıħılasın, yanın yere gele, gēdesin gelmiyesin gibi” (ADVYA, 241)

yeñi yanı yere gelesice

Genç yaşta ölesice anlamında beddua.

“yeñi yanı yere gelesice, aĝ golları yara gele. her lafı da dēyyidik.” (MİA, 285)

yère girsin

yère girsin (AİKİVYA) yerre girsín (UMA)

Ölsün anlamında beddua.

“asgerlikden kaçannār / yère girsin arlansın” (AİKİVYA, 290)

“nèrden iyi olsun, yerre girsín o gelín...” (UMA, 192)

yere giresin

Yere giresin (KH), Yere giresen (SMA), yirre giresen (UMA)

Ölesin anlamında beddua.

“-Yere giresin yere. Gaynana oldun diye, dünyadan çirgidin mi?” (KH, 29)

“Yere giresen.” (SMA, 276)

“yirre giresen.” (UMA, 208)

yerge toprakğa kış-

Ölmek.

“Tam kırk gún deende bu kışı yerge toprakğa kışdı.” (PKTA, 153)

yerin ol-

Ölmek.

“Gelin_olmaz, yerin_olur.” (EİMİVYA, 338)

“Gelin_olmaz, yerin_olur.” (EİMİVYA, 339)

yèrlerde alasan

Ölesin anlamında beddua.

“yèrlerde alasan.” (VGHA V., 501)

17. Toprağın altında tarihi eser bulunması.

“Cāmi tulalāndan yere gömülü olarak öle çıkmış.” (EİMİVYA, 288)

18. Birine ait tarla.

“bi köğ marul da yeşüşdürüisam unuñ yerinde yeşüşdürüyüm. toprağ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

19. Kişinin mezarının başkasına ait arazi içinde olması.

“gölmarmaraya gideğen yoluñ sağında éliñ yeriniñ_ içinde om beş çiflikTen mezerler yeri yoğ şindi élin yeriniñ_ içindi yatıyı.” (SVYA, 639)

20. Tandır yapmak için kazılan toprak zemin.

“yèri Kazardılar. onuñ toprağı özeldi. getirirdiğ. çamuruni yapardığ onuñ. benim ābèm rahmetliğ ābèm yapardı oni, yèri Kazardı. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doğrardı onuñ içersine. geçi ğili. o geçiler ğıllarini keserdiler ufağ ufağ,

makasnan. tökerdiler o çamurun içersine. iyicene çiğnardılar. çamur hâzımını alırdı yani Kıvamını alırdı. o tándiri yapardı. tándirín alt tarafında bi kûle paca toprağı yarardı.” (VGHA V., 355)

21. Domates, biber yetiştirilen bahçe toprağı.

“şítıl mesela damatéz şítılı, biber şítılı. a bugün de biz biber eKmişih. yérde gögeri. oni da sökiler, getiriler, satılar. alisan, tikisen toprağa. gine biber oli, damatéz_oli.” (VGHA V., 367)

22. Tarım toprağı.

“bi kère yeri ğazardı. o waht hër bereket wardi. şimdi iki sene bi díreKtor hadé salla. güzel, Kıruyi, oli bêTon gibi. her keseK ğaħi bu kádár. // Kırét. o Kırét de topraħdır. Kıriyi bêton. Kıldırı. díreKtor, míreKtor çiğniyi, Kıriyi, Kıldırı bêle havada. ğirét kesek. kesek kerpiÇ gibi. éle dírnağı vèriler, mangèri vèriler üzeríne; giderdi gelírdi. // manger de dírmíħdır. dírnağ éle içinde giderdi, gelírdi. erítmezdi.” (VGHA V., 372)

23. Arazi.

“Ben o zâman oña, yēğ de sat dèrim, hayvanlağını da sat dèrim.” (ZBKÍA, Zo. 111)

24. Safran ekilen toprak.

“Safraniñ üç yıl topraħda duriyo bu, yedi kere yeri süriliyodu. Óküz varқан sabannan, ğara sabannan yedi defa yeri süriliya.” (ZBKÍA, Karab. 174)

25. Mezar.

yaddığı yer nur gölü ol-

Ölmüşe kabir hayatında ferahlık dilemek için söylenen dua.

“yaddığı yer nur gölü. inşalla nur göl’olur. inşalledsiñ nur gölü.” (KırıkÍA, 293)

yerin dibi

Mezar.

“bir tenesi bir ‘keçe altına koymış bir şeyle fakır yigide. altına keçe komuşlar emektar ya yerin dibine o hayvanlıħlarından ben doğdum düynada” (MÍA, 342)

26. Üzerinde bitki olmayan toprak zemin.

guru yer

“kerem eyle aē topuğu / ğuru yere basma gelin” (AVOÍA2, Osm. 388)

27. Ev yapımında kullanılan toprak.

yer_év

yer_évi (AVYA), yer_äv (AyVYA), yer_ev (AÍAD, Zo.), yer_ev (OÍAVSV)

Topraktan yapılmış ev.

“yıkılmadan ̣ō, şey yerde oturulmuş mu? torpaqlı yerTē. bir yer ̣evidi, üsdümüzde birki tağta varıdı onuñ ̣içinde adam ̣oğur mu?” (AVYA, 681)

“bubam mūtar ̣oldunnam bölü ävimizeñ ̣önü yer ̣ävdin, toprağ ̣äv.” (AyVYA, 623)

“Sōra ufağ bir yer ̣evcüve rasgeliyala.” (AİAD, Zo. 179)

“hī hē tōprāK ̣ēv. irēzillīdīk ̣bire yāvrim. 'mān. toprāK ̣ēv yer ̣evidi ğurbānım ̣iştē'.” (OİAVSV, 786)

yer gök

yer gög (AYSVVDİ), yer göğ (LSA), yer gök (IMA), gökden ... yerden (ÇA, Bal.), yerden göye (SVTİAT, Siv.)

1. Yeryüzü ve gökyüzü yani tüm varlıklar anlamında “yer” ve “gök” kelimeleriyle kurulan ikileme.

“yeri gögi altın ̣oLsun / ğadir ğıymeti oLsun” (AYSVVDİ, 171)

yer gö de rāzı ol-

yer gö de rāzı olsuñ (GÖVYA), yer gök razi ̣oLsun (AYSVVDİ)

Tüm varlıklar ondan razi olsun anlamında dua.

“allah nur içinde yatusuñ. ben rāzīm, yer gö de rāzı olsuñ.” (GÖVYA, 192)

“yer gök razi ̣oLsun / altın emaretli ̣oLsun” (AYSVVDİ, 171)

1.1. Yeri gogi yaradan

Yeri gogi yaradan (AAAD), yeri gögi yaratan (VGHA Bit.), Yeri göği yār ̣eden (DİAT), Yeri göği yaradan (DİAT), Yeri köü yaradan (TYT), yeri göyü yaratdı (SVTİAT) Allah.

“Kavuştur mevlam bizi / Yeri gogi yaradan” (AAAD, 154)

“mektub yazdım karadan, dağlar kaħsın ̣aradan, sen bizi kavuşdur, yeri gögi yaratan.” (VGHA Bit., 689)

“Yā rebbim sen kavuşdur / Yeri göği yār ̣eden” (DİAT, Kar. 153)

“Sen bizi kavuşdur / Yeri göği yaradan.” (DİAT, Kar. 178)

“Bizi Kavuşturesana / Yeri köü yaradan.” (TYT, 28)

“Cümle kefdin soñra yeri göyü yaratdı.” (SVTİAT, Siv. Ter., 143)

2. Nihayet, toplamda.

“ben de muħdallığ yapdım yedi segiz sene yéenim. inķılaPda muħdarıdım ben segsende. işde dört sene diyī yer göğ sekiz seneyé yāħın zor ğurtarduğ paçayı.” (LSA, 254)

3. Yeryüzü ve gökyüzünün birlikte kullanılması.

“o da cezā olarakdan “ne yer’de durcēsın, ne de göğde durcēsın” dedi, gārim. pādīşah, “yerde de durma” dēyo, “göğde de durma” dēyo; n’eTcek? (...) İncil_Çâuş, “ne yer’de ne de göğde” demiş. “gēt pādīşaa ōle sōle” demiş.” (IMA, 132)

“gökden indi gazi / yerden aldım niyazi / elde zincir yok gözde terazi / mümin müslüman oldunuz mu hakkınıza razı” (ÇA, Bal. 287)

“O nedir ki yerden göye dayahdır” (SVTİAT, Siv. Ter., 142)

yér xarıldadı göy teprendi

“dév qapıdan geldi yér xarıldadı göy teprendi” (VKA, 198)

yérin göyin lengeri

“dedi bostañçi qızı bostanda çaça niçedi yanı qıra qarpuz dedi yerin göyin lengeri göyde otız niçedi be dedi men padşahın oğlı olım bu bostañçının qızı ola (...) dedi bostañçi qızı bostanda çaça niçedi dedi yerin göyin lengeri da göyde ıldız niçedi (...) dedi gidax bi bostana dışari gitti bostana dışari dedi bostañçi bostanda çaça niçedi dedi yerin göyin lengeri be ıldız niçedi dedi” (VKA, 196, 197)

3.1. gökte ararken yerde bul-

Ulaşmanın zor olacağı düşünölen bir şeye umulmadık kolaylıkla ulaşmak.

“Ū goğde ararken yerde bulduğ, nası bülürsen öle yap.” (AİAD, Zo. 180)

“Goğden rahmet / Yerden bereket / Bi deyim hu / Bi deyim su” (AİAD, Zo. 196)

3.2. yēdān gövü gadā

Tamamıyla. Ne kadar mümkünse o kadar çok.

“helāli hoş olsun yēdān gövü gadā.” (İİÖKBİA, 275)

yeryüzü

yér yüzü (KahVYA), yer yüzü (GDİAT, Gaz.), yér yüzü (SerA), yeryüzü (AİA), yer (AİAD, Esk.)

1. Dünya.

“türK süngüsü ganlıdır / yér yüzünde namlıdır” (KahVYa, 549)

“Yer yüzünden galdırmışlar payını / Görđum şahanı aldım avını” (GDİAT, Gaz. 240)

“o zamanaca hemen yā sen diyi, yeryüzünün diyi, şiyi misiñ diyi adam.” (AİA, 318)

“Yer yüzünde, gök yüzünde ne gadam mahālık varsa, onun dilini dilerin der.” (AİAD, Esk. 112)

“G’üneş kimi şevle veren bu ne cismin bağıdı / Canı yoğdu ganı yoğdu yer üzünde sanırdı” (AİAD, Muş Ter. 104)

2. Toprağın üstü.

“ağ goç yeryüzüne çıkarır dëyo, gara goça bindirisen yedi gât yeriñ _altına dâ gider dëyo. òndan sōna bu şindi òrda āk goça biniyim derken gara goça binince, yedi gât yeriñ _altına gómülüyo. ondan sōna hadi baḥām yedi yeriñ _altında bi dünya dâ varımış.” (AĪA, 163)
“ağbaşıñ ilk topraqlarındān yanĪ. (...) bu topraqlar tēmeli yēr yüzündēki topraqlarıñ tēmeli deñizden galmadĪ, bunuñ tēmeli ormandır. (...) anamdañ galma topraq, iki bucuq dönüm bi gētti.” (SerA, 90)

Yeşil toprak

Çömlek yapımında kullanılan yeşil renkli bir çeşit toprak.

“Yok kil yok. Yok, yeşil bayā bildiñ toprak. Evin yannarında şurda geçerken bi eviñ yanında yışılı. Eleyōlar _ıdı elekden, görmüşsündür. Haḥ... işde o, yeşili o. Haḥ yeşil, kil deil _o. Yeşil toprak.” (EĪMĪVYA, 421)

yüz

Toprağın yüzeyi.

“çoğu bi çeşmelār, bōle yer altı şeyi yukarı sular gitdi hep gitdi. sontaş çakdılar hep yellērā. bān bu çeşmeniñ bax aşaa yokarı yetmiş yedi yaşındayım bān bu çeşmeniñ daa diñdiini bilmiyim. işde iki üş senedir dalğış çaxılalı diñdi işdā, kesdi. yüzünde xaynaxla bitdi.” (ĪĪÖKBĪA, 306)

Z

zıbil

zıbil (VKA), zıbbıl (VKA)

Toz toprak, pislik.

“bi tene oğlı oldı zeynebin bi oğlı oldı gittim gördım evleinde bêle hâşâ sizden êle evleinde bêle zıbıldan bêle gidi ha evleri êle her yerleri el arabanı aldım süpirgenı aldım baltanı aldım bu zıbbıllarını o pıslıxleḫını apardım götirdım” (VKA, 230)

“bi tene oğlı oldı zeynebin bi oğlı oldı gittim gördım evleinde bêle hâşâ sizden êle evleinde bêle zıbıldan bêle gidi ha evleri êle her yerleri el arabanı aldım süpirgenı aldım baltanı aldım bu zıbbıllarını o pıslıxleḫını apardım götirdım” (VKA, 230)

ziğ

Çok sulu çamur.

“bu Allah’ını yaddedi ğayıhdan tüşdü çırpına çırpına sudan çıhdı kanara üsdü başı su çamır zığ oldu.” (AKD, 287)

SONUÇ

Tezimizin maksadı, bilişsel anlam biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihinlerindeki toprak kavramına dair oluşmuş bulunan çerçeveleri tespit ederek milletin zihnindeki toprak kavramını kavram alanıyla birlikte bir bütün halinde ortaya koymaktır. Tezde kullanılan yöntem doküman analizidir ve konuşma dilini bağlamı dâhilinde incelemeyi mümkün kıldığı için deşifre ağız metinleri inceleme malzemesi olarak seçilmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarına dair dil araştırmacıları tarafından yapılmış ağız çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır okunup taranmış, metinlerde geçen toprak kavram alanına ait sözcük ve ifadeler bağlamları dikkate alınarak derlenmiştir. Bu maksatla taranan eser sayısı, **84'ü kitap olarak yayımlanmış, 27'si doktora tezi ve 10'u yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 121, sayfa sayısı ise 24.169'dur.** Böylece oluşturulan tez malzemesi, çerçeve anlam bilimi araştırmacılarının görüşleri genel olarak dikkate alınarak her bir bağlamda ağız konuşurlarının zihninde var olan kavram çerçeveleri tespit edilmek üzere incelenmiştir. Çerçevelerin tespit edilmesi için önce örneklerin bağlamları içerisinde karşıladıkları anlamların ortaya konduğu bir toprak bağlam sözlüğü hazırlanmıştır. Sözlüğün hazırlanması esnasında bağlamlar çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla değerlendirilmiş, anlam tespitleri çerçeve içeriklerine göre yapılmıştır. Yani anlamlar belirlenirken sorulan soru her zaman “bu toprak ifadesi, ifadeyi kullanan kişinin zihninde toprağa dair hangi çerçevelerin varlığını gösteriyor?” olmuştur.

Çerçevelerin içerikleri tanımlanırken ve çizim örnekleri yapılırken Barsalou'nun modeli örnek olarak alınmıştır. Bu modele göre zihindeki ana “toprak” kavramına dair en üst seviyede 8 öz nitelik belirlenmiştir. Bu 8 öz nitelik ağız konuşurlarının algılarında, toprağı 8 temel özellik bakımından kodladıklarını göstermektedir. Kimi bağlamlarda toprakla ilgili verilmiş daha ayrıntılı bilgilerden yola çıkılarak bu 8 öz nitelik ayrıntılandırılmış, onların da kendi çerçevelerini oluşturan daha spesifik alt öz nitelikleri ve bu alt öz niteliklere atanmış değerler tespit edilmiştir.

Tespit edilen bu ana öz nitelik / alt öz nitelik / değer yolu bu şekilde aralarına eğik çizgi konularak soldan sağa kapsayandan kapsama doğru yazılmıştır. Bu gösterim ile oluşturulan çerçeveler, her bir örnek ve anlam için karşılıklı olarak harf harf ayrılmış alfabetik bir tabloyla gösterilmiştir. Ayrıca toprak kavram alanını oluşturan tüm bu çerçeve elemanları tek bir büyük ağaç grafik hâline getirilerek **EK** olarak sunulmuştur.

Örnekler: **1.** Yalnızca tek bir öz nitelik çağrıştıran, **2.** Birden fazla öz nitelik çağrıştıran, **3.** Her biri farklı bir çerçeve oluşturan birden fazla anlam içeren olmak üzere üç kategoriye ayrılarak her kategori için çerçeve çizim örnekleri verilmiştir.

İncelememiz sonucu saptanan 8 ana öz nitelik ve kapsamaları şu şekildedir:

Fiziksel Özellikler: Toprağın beş duyuyla algılanabilen fiziksel özelliklerine dair olan bu öz niteliğin alt öz nitelikleri tipi, kokusu, ısısı, yapısı, rengi olarak ortaya çıkmıştır. Fiziksel özellikler öz niteliği, 52 farklı değer almış ve 111 madde başında 321 kez çağrıştırıldığı görülmüştür.

Özellikle toprağın yapısı, hem kendisi bir alt öz niteliktir hem de kendisinin farklı değerler alan çeşitli alt öz nitelikleri vardır. Yani zihinlerde, toprağın yapısına dair ayrıntılı arka plan bilgisi bulunmakta, bunlara dair çerçeveler oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Toprağın yapısının, kıvamı, sertliği, nemliliği, suyla etkileşimi, parça büyüklüğü, başka maddelerle karışık halde bulunup bulunmaması ve killi, kireçli, humuslu, tuzlu gibi içeriği bakımından algılandığı anlaşılmaktadır. Bu yapının tetkikinde toprağın rengi de değerlendirilmekte, toprak renkleri için 7 farklı değer atanmış olduğu görülmektedir. Parça büyüklüğü bakımından değerlendirildiğinde toprağın algılanışı toprak halinde, bir avuç veya yığın gibi ölçülerle olmaktadır. İnce bir formda zerreler halinde havada asılı duran toprak partikülleri ise toz hâline gelmiş olarak başka açılardan algılanmaktadır.

Kullanım Amacı: Ağız konuşurlarının toprağı günlük yaşamlarında hangi alanlarda, ne amaçlarla kullandıklarını yansıtan öz niteliktir. Kullanım amacı öz niteliğinin belirlenmiş alt öz nitelikleri boya, nesne yapımı, inşaat, bahçecilik, tarım, tedavi, temizlik, cenaze defnetme, gömerek saklamadır. Bu alt öz niteliklerin bazılarının da kendi alt öz nitelikleri vardır. Örneğin nesne yapımında seramik yapımı alt öz niteliği 24 farklı değer almıştır. Kullanım Amacı öz niteliğinin ise 420 kez çağrıştırıldığı 77 madde başında almış olduğu toplam değer sayısı 183'tür.

Görüldüğü gibi çok çeşitli kullanım alanına sahip olan topraktan çeşitli yiyeceklerin hazırlanmasında ve bozulmadan saklanmasında, nesne yapımında, çocuk bakımında, ipek böcekçiliğinde, ateş yakmada, odun kömürü yapımında, boya badanada, bina yapımında, arıcılıkta, bulaşık, çamaşır, saç yıkama gibi her tür temizlikte faydalanılmaktadır. Bunların yanı sıra toprak halk hekimliğinde de kullanılmakta ve tabii ki işlenerek tarım ve bahçecilik yapılmaktadır. Cenaze defnedilmesi de toprağın kullanım amaçlarından

biridir. Ayrıca toprağın üstüyle beraber altı da algılanmakta, madencilik, definecilik ve yer altı suları da Kullanım Amacı öz niteliği ile ilişkilendirilmektedir.

Bölümlendirme: Bölümlendirme öz niteliği, ağız konuşurlarının yeryüzünü bölgesel olarak nasıl algıladıkları ve adlandırdıklarıyla ilgilidir. Ağız konuşurları, yeryüzü şekillerini, belli bir yönetim birimini, birine ait araziye, tüm dünyayı veya karaların, yeryüzünün tamamını, bölgeler olarak algılamakta ve bunların hepsini toprakla özdeşleştirerek toprak sözleriyle ifade etmektedirler. Toplam 6 madde başında 37 kez çağrıştırılmış olan Bölümlendirme öz niteliğinin 18 değer aldığı görülmüştür.

Bu ifadelerden, somut sınırlarla sınırlandırılmış olmasa da toprağın, zihinde belli soyut bölümlendirme işlemlerine tabi tutularak algılandığı anlaşılmaktadır.

Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma: Toprağın maruz kaldığı etkilerle ilişkilenen bu öz nitelik, etkinin kaynağına göre üzerinden geçilme, insan etkisi, hayvan etkisi, su etkisi, ısı etkisi, rüzgâr etkisi, mevsim etkisi, deprem etkisi olmak üzere 8 alt öz niteliğe sahiptir. 37 farklı değer alan öz nitelik, 26 madde başında toplam 69 kez çağrıştırılmıştır.

Etki eden faktörler arasında insan etkisi en fazla türde görülmüştür. İnsan etkisi; taşıyarak veya havaya saçarak toprağın yerini değiştirme, toprağı kazma, sürme, tarama, işleme gibi eylemlerdir. Yine insanlar tarafından kazılıp çıkarılmış, yerinden alınmış toprağı eleme, ısıtma gibi şekillerde de etki edilmektedir. Hayvanların da kazma ve yığma gibi işlemlerle toprağı etki ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra rüzgâr, yağmur, sel, akarsu, sulama gibi her tür su ve deprem de toprağı etki eden faktörlerdendir. Üzerinden geçilmesi ve mevsim etkisiyle ısısının değişmesi de toprağın maruz kaldığı etkilerdendir.

Etki Etmesi: Bu öz nitelik de toprağın etki eden konumunda olduğu durumlarla ilişkilidir. Etki Etmesi öz niteliğinin yalnızca bir alt öz niteliği olduğu bunun da canlılara etki etmesi olduğu görülmüştür. 1 madde başında 10 kez çağrıştırılmış olan Etki Etmesi öz niteliği toplam 5 değer almıştır.

Toprak kendisi de etki eden faktör konumunda bulunabilir. Belli bir yerde yetişen veya yetiştirilen ürün çeşitliliğine ve lezzetine etki eden toprağın bitkiler için bir besin ve hastalık kaynağı olduğu bilinmektedir. Ayrıca çok miktarda toprağın üzerine düşmesi canlıların ölmesine neden olabilmekte böylece toprak canlıya onu öldürme yoluyla etki etmektedir.

Bulunduğu Konuma Göre: Toprak nerede bulunduğuna göre farklı şekillerde algılanmakta ve konuma bağlı olarak toprağı farklı anlamlar yüklenmektedir. Bu ilişkiler

Bulunduğu Konuma Göre öz niteliğini işaret etmektedir. Bu öz nitelikte kendi alt öz nitelikleri de bulunan ve en çok sayıda farklı değer alan alt öz nitelik, zemin-tabakadır. 65 madde başında toplam 194 kez çağrıştırılarak 39 değer almış Bulunduğu Konuma Göre öz niteliğinin değerlerinden 27'si zemin-tabaka alt öz niteliğine aittir.

Toprak hem altında hem üstünde varlıklar bulunan yer altı ve yer üstünü ayıran bir tabaka olarak algılanmaktadır. Somut olarak, yerin altında tohum, maden, su kaynağı bulunduğunun algılanması söz konusudur. Yerin üstü ise üzerinde bitki olup olmamasına göre değerlendirilmektedir. Soyut algılayışta, yerin altında masal dünyası, yerin üstünde toprağı sihirli bostan ve bahçe gibi varlıklar tasarlanmaktadır.

Toprak ince formda toz olarak veya çamur hâlinde başka nesnelere, insanın, hayvanın veya kıyafetlerin üzerinde bulunduğu kirlilikle ilişkilendirilmekte, zerrecikler hâlinde havada asılı durduğunda görüşü engelleyen toz olarak algılanmaktadır. Toprağın, insan ve hayvanların; ağız, burun, kulak gibi dış, bağırsak ve akciğer gibi iç organlarına dolduğundan bahsedilmesine de örnekler vardır.

Nereden Geldiğine Göre: 1 madde başında toplam 3 kez çağrıştırılmış olan bu öz nitelik 3 farklı değer almıştır.

Ağız konuşurlarının, toprağa yükledikleri manevi anlamların fiziksel olarak toprağın kendisinde bulunduğu ve toprakla birlikte taşınabildiğine inandıkları görülmüştür. Bu nedenle zihinlerde toprağın nereden geldiğine atıf yapan bir öz nitelik bulunduğu anlaşılmıştır. Örneğin Kutsal Topraklar olarak adlandırılan şehirlerden alınan bir miktar toprak, nereye taşınırsa taşınırsa kutsal toprak olarak görülmektedir.

Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları: Yukarıda sayılan 7 öz nitelik dışında, daha çok inanç temelli olarak toprağa yüklenen soyut anlamların, belli bir özelliği nedeniyle zihinde toprakla arasında bağlantı kurulan diğer kavramların, toprakla ilgili sanatlı söyleyişlerin, benzetmelerin ilişkilendirildiği öz niteliktir. 52 madde başında toplam 242 kez çağrıştırılmış olan bu öz niteliğin almış olduğu 81 değer 40'ı inançla ilişkilendirme alt öz niteliğine aittir.

Topraktan yaratılma ve toprağa dönecek olma inancı nedeniyle toprak ölümle ilişkilendirilmekte, toprak sözcük ve ifadeleri kimi zaman doğrudan ölüm, mezar, mezar toprağı, kabir hayatı gibi kavramları karşılamak için kullanılmaktadır. Evliya mezarı olduğu inancıyla türbelerden alınan veya çeşitli şekillerde efsunlanan toprağın, koruyucu, tedavi edici, yağış artırıcı, çocuk sahibi olmayı sağlayıcı, türlü dertlere deva olan özel

güçleri olduğuna dair inanç ve uygulamalar mevcuttur. Toprakla ilgili olarak bu gibi manevi bağlantılar kurulmasının yanı sıra toprak sözleriyle kurulan ikilemeler ve sanatlı söyleyişler, azlık veya çokluğu ifade etmek için toprak sözlerinin kullanılması, toprağın çeşitli özellikleri bakımından başka varlıklarla bağlantılandırılması da Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları öz niteliğiyle ilişkilendirilmektedir.

- En çok sayıda çağrıştırıldığı görülen öz nitelik 420 defa ile Kullanım Amacı öz niteliğidir. Kullanım Amacı öz niteliği ayrıca atanmış farklı değer sayısı bakımından da 183 değer ile ilk sıradadır. Bu da insanların toprağı zihinlerine daha çok günlük hayattaki ihtiyaçlarını gidermek üzere ondan nasıl pratik fayda sağlayacakları ile ilişkili çerçevelerle kaydettiklerini göstermektedir.
- 111 madde başında çağrıştırılarak en çok sayıda madde başıyla ilişkilendirilmiş olan Fiziksel Özellikler öz niteliği toplam çağrıştırılma sayısı bakımından 2. sıradadır. Buradan toprağın fiziksel özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde tetkik edildiğı, bu konuda zihinlerde geniş bilgiye sahip olunduğı ve fiziksel özelliklerin toprağı adlandırmada ve tanımlamada sıklıkla dile getirildiğı anlaşılmaktadır.
- Elbette ki bu tetkik, Kullanım Amacı öz niteliğiyle eşleşen konular için de bilgi sağlamakta, bu iki öz nitelik sıklıkla bir arada çağrıştırılmaktadır. Fiziksel özelliklerin ayrıntılı tetkikinin kullanım amacının belirlenmesinde büyük payı vardır.
- Ayrıca fiziksel özelliklerin ayrıntılı bir şekilde tetkik edilmesiyle zihinde oluşmuş olan çok sayıda çerçeve, kişinin kendi algı ve anlayışının gelişmesine olduğu kadar bu bilgileri aktarması, ifade etmesi için ihtiyaç duyulan dil öğelerinin üretilmesine de imkân sağlamıştır.
- Fiziksel özelliklerle ilgili çok sayıda çerçeve oluşturulmuş olması beş duyuyla algılanan yani bedensel deneyime dayanan kodlamaların yoğunluğunu yansıtmakta ve bu da bilişsel dil bilimcilerin kavramsallaştırma sürecinde bedensel deneyimin esas olduğuyula ilgili tespitleriyle örtüşmektedir.
- Bazı örneklerin çerçeveleri dâhilinde bu öz niteliklerden birden fazlasının çağrıştırıldığı görülmüştür. Bu gibi örnekler toprak kavramının zihin çerçevelerinde hangi öz nitelik ve değerlerin ilişkilendiğini, birlikte çalıştığını göstermektedir.
- Toprak boyut olarak toz zerresinden tüm kara parçalarını hatta tüm dünyayı ifade etmeye kadar uzanan çok geniş bir skalada algılanmaktadır.

- Zihinlerde toprağın diğer varlıklarla etkileşimine dair çerçeveler de oluşturulmuş bulunduğu görülmektedir. Bunlar toprağın canlılara etki etmesi ve canlı veya cansız varlıklardan etkilenmesiyle ilişkilidir.
- Toprak, boyutuyla birlikte bulunduğu konuma göre de algılanmış ve bununla ilgili çerçeveler oluşturulmuştur.
- Toprağın, yerin, yeryüzünün bölümlendirilmesinin yalnızca siyasi sınırlar veya kanuni yollarla gerçekleştirilmediği, zihinlerde başladığı görülmektedir.
- Toprağa yüklenen manevi anlamlar doğrudan somut bir madde olarak toprağa ait görülmekte ve manevi anlam yüklenen özelliklerin toprakla birlikte taşınabildiğine inanılmaktadır.
- Toprağın zihinlerdeki soyut ilişkilendirmeleri ve bunlara dayanan kimi kullanım alanları inançlarla bilhassa dini inançlarla sıkı ilişki içindedir.
- Toprağın kaynağı ona atfedilen değer üzerinde etkilidir.
- Farklı kavramlarla ilişkilendirilirken toprağın birbirine zıt kavramların her ikisiyle birden ilişkilendirildiğine dair örnekler mevcuttur. Kimi durumlarda azlığı kimi durumlarda çokluğu ifade etmek üzere kullanıldığı, hem kirlilikle hem temizlikle, hem sağlıkla hem hastalıkla ilişkilendirildiği görülmektedir.
- Aitlik algısında ise karşılıklılık vardır. Kişi kimi zaman kendisini toprağa, bir memlekete ait hissederken kimi zaman da toprağın sahipliğini üstlenmektedir.

Araştırmamız sonucunda Türkiye Türkçesi ağızlarına ait deşifre ağız metinleri yani ağız konuşurlarının konuşma dili üzerinden toprak kavram alanının hangi kavramsal çerçevelerden müteşekkil olduğu ortaya konmuş, böylece hem maddi hem manevi bakımdan yaşamlarının merkezinde bulunan toprak kavramının toplumun kavram dünyasında neye tekabül ettiği ve nasıl algılandığı her yönüyle bütünlüklü olarak tespitte çalışılmıştır. Tezimizin aynı zamanda, gelecekte hazırlanması umulan bir tematik ağız sözlüğünün toprak maddesini oluşturacak kapsamda olması amaçlanmıştır. Bu tezin, çok sayıda ağız araştırmacısı tarafından tüm illerimizden derlenmiş geniş hacimli ağız malzemesinin işlendiği ve dil bilimsel bakış açısıyla incelendiği daha fazla çalışma yapılması için örnek ve teşvik olması da ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- AAAD**=Şenol Pehlivan, S. (1993). *Artvin - Ardanoç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. ÖN-MAT A.Ş.
- AASV**=Ertekinoglu, S. (2017). *Ahlat Ağzı Söz Varlığı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Ağzlarından Toplamalar Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları Ağzları, Kalaycı Argosu ve Geygelli Yürüklerinin Gizli Dili*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AAVS**=Uyguç, A. A. (2006). *Aydın Ağzı ve Sözlüğü*. Kolalı Matbaası.
- ADÜM I**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstihlaları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ADÜM II**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstihlaları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ADVYA**=Nakiboğlu, S. H. (2001). *Adıyaman ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük-İndeks)*. Niğde Üniversitesi Yay.
- AİA**=Akca, H. (2012). *Ankara İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Dizin)*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- AİAD, Bit.**=Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu İlleri Ağzlarından Derlemeler : Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AİASVŞÖ**=Tosun, İ. (2016). *Ardahan İli Ağzlarının Ses ve Şekil Özellikleri*. Payda Yayıncılık.
- AİKİVYA**=Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AİÖKYA**=Durmaz, R. (2018). *Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı: Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]*. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- AİYİUKA**=Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Akçam, H., S. Köse, (2022). Mitolojik Ana Tasavvuru Bağlamında Toprak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (15)38, 389-396. <https://doi.org/10.12981/mahder.1099923>
- AKD**=Olçay, S., A. B. Ercilasun, E. Aslan, (1976). *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AKHMA**=Boz, E. (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*. Gazi Kitabevi.

- Aksan, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1. 2. 3. Ciltler*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AkVYA**=Doğan, M. (2012). *Aksaray ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Alptekin, A. (2009). Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine. *Milli Folklor Dergisi*, 11(81), 18-26.
- AMA**=Silahşör, E. (2011). *Amasya Merkez Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Erzincan Üniversitesi.
- AMAVK**=Yağınlı, A. A. (2013). *Adıyaman Merkez Ağzı ve Kültürü*. Adıyaman Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yay.
- AnaVYA**=Erdem, G. (2014). *Anamur ve Yöresi Ağzları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- AÖAB**=Demir, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağzların Belgelemesi*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ASA**=Kemik, F. (2019). *Alaçam (Samsun) Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- AVOİA2**=Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları II (Metinler-Sözlük-Dizinler)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AVYA**=Erdem, M. D., R. Bölük, (2012). *Antalya ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Gazi Kitabevi.
- AYBAĞ**=Aydın, M. (2002). *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Aydemir, H. (2003). Altaic etymologies: töz, toprak, toynosun. *Turkic Languages* 7, 105-143.
- Aydın, M., Ş. Kılıç (2013). *Toprak Bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- AYSVVDİ**=Sevinçli, V. (2019). *Adilcevaz Yöresi Söz Varlığı ve Dil İncelemesi*. Akademik Kitaplar.
- AyVYA**=Yapıcı, A. İ. (2013). *Aydın ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metin - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Barsalou, L. W. (2009). Frames, Concepts, and Conceptual Fields. In A. Lehrer & E. F. Kittay (Eds.) *Frames, Fields and Contrasts*, 21-74. Routledge. (Original work published 1992).

- Batislam, H. D. (2019). Divan Şiirinde Toprak ve Toprakla İlgili Unsurların Kullanımı. *Folklor/Edebiyat*, 25(99), 457-470. <https://doi.org/10.22559/folklor.1013>
- Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin Mitoloji Hikâyeleri*. Ötüken Neşriyat.
- BİA**=Mutlu, H. K. (2008). *Balıkesir İli Ağzları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Gazi Üniversitesi.
- BİAİ**=Özden, M. (2009). *Bilecik İli Ağız İncelemesi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Trakya Üniversitesi.
- BİYA**=Şahin, H., Ş. Baştürk, M. Uluocak, S. Eroğlu, (2019). *Bursa İli Yerli Ağız (İnceleme - Metinler - Sözlük)*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, Stüdyo Star Ajans Matbaacılık.
- BTA**=Sökmen, İ. (2016). *Bismil Türkmen Ağızı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- BVYA**=Korkmaz, Z. (1994). *Bartın ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. The M.I.T. Press.
- Croft, W., & D. A. Cruse (2004). *Cognitive Semantics*. Cambridge University Press.
- Cruse, A. (2006). *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. WS Bookwell.
- ÇA**=Şimşek Umaç, Z. (2011). *Çepni Ağızı (Dil Özellikleri - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Çepel, N. (1988). *Toprak İlimi*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yay.
- ÇİVYA**=Aydoğdu, Ö. (2011). *Çankırı İli ve Yöresi Ağzları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Fırat Üniversitesi.
- ÇİYA**=Ölçücü, H. Ç. (2020). *Çanakkale İli Yerli Ağzları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- ÇoİVYA**=Abaz, A. (2004). *Çorum-İskilip ve Yöresi Ağzları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- ÇTAOAİ**=Özen, M. (2018). *Çukurova Türkçesi Adana-Osmaniye Ağız İnceleme*. Ekrem Matbaası.
- DA**=Erten, M. (2011). *Diyarbakır Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- DAğ.**=Beysanoğlu, Ş. (1966). *Diyarbakır Ağızı*. Diyarbakır Halkevi Yay.
- DFAHA**=Kısaparmak, F. G. (1982). *Dil Folkloru Açısından Harput Ağızı*. Ünite Bilgisi Yay.

- DİAT**=Caferoğlu, A. (1995). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- DİÇVÇYA**=Özçelik, S., E. Boz, (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EİA**=Kalay, E. (1998). *Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EİMA**=Doğru, F. (2017). *Eskişehir İli Manav Ağızları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- EİMİVYA**=İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağızları (Ses Bilgisi-Metinler-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Eliade, M. (1958). *Patterns In Comparative Religion*. (R. Sheed, Trans.). Sheed & Ward, Inc. (Original work published 1949)
- ErzuA**=Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı İnceleme-Derleme-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ErzuİA2**=Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) II. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Evans V., M. Green, (2006). *Cognitive Linguistics An Introduction*. Edinburgh University Press Ltd.
- Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press Ltd.
- Evans, V. (2009). *How Words Mean Lexical concepts, cognitive models, and meaning construction*. Oxford University Press Inc.
- EVYA**=Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EYAD1**=Gülensoy T., A. Buran, (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Fillmore, C. J. (1982). Frame Semantics. In The Linguistic Society of Korea (Ed.). *Linguistics In the Morning Calm*, 111-137. Hanshin Publishing Company.
- Fillmore, C. J. (1994). The Hard Road from Verbs to Nouns. Matthew Y. Chen, Ovid JL Tzeng, & William SY Wang (Eds.) *In Honor of William SY Wang: Interdisciplinary Studies on Language and Language Change*, 105-129.
- Fillmore, C. J. (2012). Encounters with Language. *Computational Linguistics*, 38(4), 701-718. https://doi.org/10.1162/COLI_a_00129
- GA**=Eryiğit, C. (2014). *Göhlisar Ağzı (Giriş - İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi.

- GA1**=Aksoy, Ö. A. (1945). *Gaziantep Ağzı I : Gramer (Fonetik-Morfoloji-Sintaks) Başka Diller ve Ağzularla İlgiler Halk Ağzından Parçalar*. Türk Dil Kurumu Yay.
- GBAA**=Korkmaz, Z. (1994). *Güney-Batı Anadolu Ağzuları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- GDİAT**=Caferoğlu, A. (1995). *Güney Doğu İllerimiz Ağzularından Toplamalar Malatya, Elâzığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilâyetleri Ağzuları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Geeraerts, D. (2010). *Theories Of Lexical Semantics*. Oxford University Press.
- GİVYA**=Demir, N., Ö. Aydoğdu, (2009). *Giresun İli ve Yöresi Ağzuları*. Giresun Valiliği Yay.
- GKAVYA**=San, S. Ö. (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağzuları*. Kültür Bakanlığı Yay.
- GMA**=Sarıtiken, H. (2017). *Gaziantep Merkez (Şahinbey - Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Gömeç, S. (1998). Şamanizm ve Eski Türk Dini. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(4), 38-52.
- GÖVYA**= Koca, S. (2016). *Görece ve Yöresi Ağzuları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Görece Belediyesi Kültür Yay.
- Guiraud, P. (1975). *Anlambilim*. (B. Vardar, Çev.). Gelişim Yay. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1955)
- HAA**=Gül, M. (2016). *Hatay Arsuz Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Kesit Yayınları.
- HarA**=Güler, Z. (1992). *Harput Ağzı*. Elazığ Belediyesi Yay.
- Harmancı, M. (2014). Kutlu Başlangıçtan Ebedî İstirahatgaha: Türk Tasavvuf Edebiyatında Toprak Algısı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 13(13), 23-38. <https://doi.org/10.15247/dev.201>
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 1.12.2023)
- İMA**=Yıldız, O. (2002). *Isparta Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Fakülte Kitabevi.
- İİBİA**=Pehlivan, G. (2019). *İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- İİÖKBİA**=Çakır, A. (2018). *İzmir İli Ödemiş - Kiraz - Beydağ İlçesi Ağzuları (Dil İncelemesi - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.

- İmer, K.; A. Kocaman, A. S. Özsoy, (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- KA3**=Yedekçioğlu, K. (1998) *Kayseri Ağzı (III)*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay.
- KahMA**=Kılıç, M. (2008). *Kahramanmaraş Merkez Ağzı*. Ukde Kitaplığı.
- KahVYA**=Erdem, M. D., E. Kirik, (2011). *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağzıları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Öncü Basımevi.
- Kambara, K. (2019). A Frames Approach to the Semantics of Nouns. *言語科学論集*, 25: 47-67. <http://dx.doi.org/10.14989/250199>
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KasVYA**=Acar, E. (2012). *Kastamonu ve Yöresi Ağzıları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Trakya Üniversitesi.
- KBAYA**=Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzıları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KEMAĞ**=Özek, F. (2016). *Kemaliye Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Kesit Yayınları.
- KH**=Tunç, A. (1999). *Konuşan Harput*. Çağ Ofset Matbaacılık.
- Kıran, Z., A. Eziler Kıran, (2000). *Dilbilimine Giriş*. Seçkin Yayıncılık.
- KırıkİA**=Haşimi, A. (2016). *Kırıkkale İli Ağzıları (İnceleme - Metin - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Kırıkkale Üniversitesi.
- KırVYA**=Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİA**=Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağzıları Ses Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağzıları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİAVAAAY**=Uysal, İ. N. (2009). *Karaman İli Ağzıları ve Anadolu Ağzıları Arasındaki Yeri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- KİMİKA**=Şanlı, C. (1990). *Kırklareli İli Merkez İlçe Köyleri Ağzıları İnceleme - Metin*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- KKA**=Bilyaz, B. (2019). *Kocaeli Kandıra Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Balıkesir Üniversitesi.
- KMİA**=Bayraktar, F. S. (2000). *Kayseri Merkez İlçe Ağzı (Metin-Gramer-Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Trakya Üniversitesi.

- KrbVYA**=Erdem, M. D., G. Dağdelen, (2012). *Karabük ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Karabük Valiliği Yay.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. (2007). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- KüVYA**=Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağzları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KVKA**=Gül, R. (1993). *Kilis ve Köyleri Ağzları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Brill.
- Löbner, S. (2018). Barsalou-Frames in Wort- und Satzsemantik. In S. Engelberg, H. Lobin, K. Steyer & S. Wolfer (Eds.), *Wortschätze: Dynamik, Muster, Komplexität*, 189-212. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110579963-011>
- LSA**=Özgül, A. G. (2020). *Ladik (Samsun) Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- MA**=İlker, A. (2017). *Manisa Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- MİA**=Gülseren, C. (2000). *Malatya İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- MİATTAK**=Özışık, S. (2007). *Muğla İli Ağzlarının Türkmen Türkçesi Ağzlarıyla Karşılaştırılması*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.
- Minsky, M. (1974). A Framework for Representing Knowledge. MIT-AI Laboratory Memo 306.
- MVYA**=Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- NMVBİA**=Erdoğan, S. (2012). *Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş - İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Novosadska, O. B. (2018). The Concept of Frame and the Framing Process. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(43)150, 38-41. <http://dx.doi.org/10.31174/send-ph2018-150vi43-09>
- NVYA**=Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OAAD**=Caferoğlu, A. (1995). *Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilâyetleri ile Afşar, Saçkaralı ve Karakoyunlu Uruklarının Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OİAVSV**=Gök, M. (2018). *Osmaniye İli Ağzları ve Söz Varlığı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.

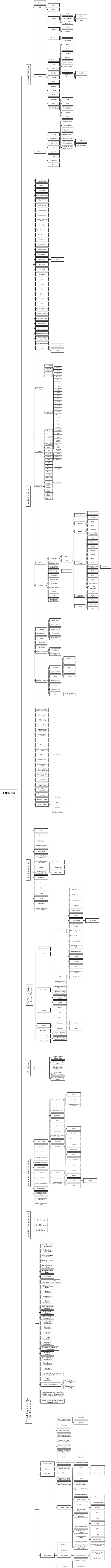
- OİVYA**=Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OTA**=Özkan, F. (1997). *Osmaniye Tatar Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*, (1. Cilt). Türk Dil Kurumu Basımevi.
- Ölmez, M. (2013). *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin-Çeviri-Sözlük*. BilgeSu Yay.
- ÖUAS**=Sunucu, Y. (2014). *Örnekleriyle Uşak Ağzı Sözlüğü*. Sunucu Yayınevi SAS Ajans.
- Petersen, W. (2021). Representation of Concepts as Frames. In T. Gamerschlag, D. Gerland, R. Osswald & W. Petersen (Eds.), *Meaning, Frames, and Conceptual Representation*, 43-68. Düsseldorf University Press. <https://doi.org/10.1515/9783110720129-003>
- PKTA**=Yüksel, Z. (1989). *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*. TKAE Yay.
- RIA**=Günay, T. (2003). *Rize İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Saeed, J. I. (2009). *Semantics*. Utopia Press Pte Ltd.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.). Multilingual. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1916)
- SerA**=Bölük, R. (2012). *Serik Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Serik Kaymakamlığı, Köylere Hizmet Götürme Birliği (KHGB).
- SIA**=Öçalan, M. (2004). *Sakarya İli Ağzları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- SİAİA**=Gümüş, E. M. (2017). *Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Aksaray Üniversitesi.
- SİYA**=Demir, N., Ü. Şen, (2006). *Sivas İli ve Yöresi Ağzları (Etnik Yapı-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- SMA**=Özçelik, S., E. Boz, (2009). *Siverek Merkez Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- SVMSVBYA**=Öztürk, E. (2009). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- SVTİAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- SVYA**=Demir, İ. (2012). *Sarıgöl ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.

- TAA**=Ersöz, S. (2013). *Türkiye Ahıskalıları Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.
- TAKA**=Biray, N. (2009). *Türkiye'deki Afgan Kazakları Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics vol. II Typology and Process in Concept Structuring*. The MIT Press.
- Taşgılı, A. (2013). *Kök Tengri'nin Çocukları*. Bilge Kültür Sanat.
- TDVEEÇÇYA**=Erbay, A. (2018). *Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Çerçevesinde Çavdır Yöresi Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme - Metin - Dizin)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Marmara Üniversitesi.
- TDVÖYA**=Yavuz, B. G. (1991). *Türk Dili ve Ödemiş'in Yerel Ağzı*. Öğrenci Yayınevi.
- Tek, R. (2018). Anadolu Türk Halk Hekimliğinde Toprak. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi SEFAD (39)*, 189-204. <https://doi.org/10.21497/sefad.443461>
- THBAM5**=Hamamizade İhsan. (1930). *Türk Halk Bilgisine Ait Maddeler V Baba Salim*. İktisat Matbaası.
- THKD**=Gülmez, S. U. (1990). *Tavas Halk Kültürü Dağarcığı*. Albayrak Matbaası.
- TİVYA**=Demir, N. (2006). *Tokat İli ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- TMİVKA**=Tosun, İ. (2003). *Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzıları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Trier, J. (1969). *Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine*. (H. Sesli, Çev.) Atatürk Üniversitesi Basımevi. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1931)
- TTAÜBİ**=Koçak, A. T. (2010). *Tarsusi Tarsus Ağzı Üzerine Bir İnceleme*. Tarsus Belediyesi Kültür Yay.
- Turan, M. (2019). Divan Şiirinde Toprak Motifi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 468-487. <https://doi.org/10.12981/mahder.526923>
- Türkçe Sözlük*. (2011). Türk Dil Kurumu Yay.
- TYA**=Demir, N. (2006). *Trabzon ve Yöresi Ağzıları I-II-III*. Gazi Kitabevi.
- TYAD**=Gülensoy, T., A. Buran (1992). *Tunceli Yöresi Ağzılarından Derlemeler*. Boğaziçi Yay.
- TYT**=Gülensoy, T. (1985). *Trabzon Yöresi Türküleri Türküler ve Atma Türküler*. Anadolu Sanat Yay.
- UA**=Edip, K. (1991). *Urfa Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.

- UİA**=Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- UMA**= Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yay.
- Varela F. J., E. Thompson, E. Rosch, (2016). *The Embodied Mind Cognitive Science and Human Experience*. The MIT Press.
- VGHA**=Gökçür, E. (2012). *Van Gölü Havzası Ağzları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Fırat Üniversitesi.
- VKA**=Bulak, Ş. (2015). *Van Küresin Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Yıldırım, A., H. Şimşek (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2014). "Toprak başa, baş toprağa" Tarihî Bir Türk Kargışının Klasik Türk Şiiri'ne Yansımaları. *Milli Folklor Dergisi*, 13(101), 171-181.
- YİYA**=Çelik, A. (2020). *Yalova İli Yerli Ağzı*. Hiperyayın.
- YVYA**=Kılıçer, İ. (1998). *Yozgat ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metinler - Dizinler)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- ZBKİA**=Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.

Ek 1: Tüm Toprak Kavramı Alanının Çerçevesi

TOPRAK

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Sema BAL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	T.C. İstanbul Üniversitesi
Fakülte	İşletme Fakültesi
Bölümü	İşletme Bölümü
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açıköğretim Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	T.C. İstanbul Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Eski Türk Dili
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	
Üniversite	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Bal, S. (2014). Şâhî (Mes'ud Mîrzâ) ve Çağatayca Divanının Dil Özelliklerine Dair. III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-IV, 123-130. İlmî Etüdler Derneği (İLEM).	
2. Bal, S. (2023). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Toprakla İlgili Dua Sözleri: Tematik İçerik Analizi. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (11)33, 245-264. http://dx.doi.org/10.12992/TURUK1327	
3. Bal, S. (2023). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Toprakla İlgili Beddua Sözleri. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi (11)35, 142-163. http://dx.doi.org/10.12992/TURUK1349	